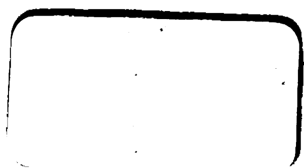

:6

BIBLIOTHECA BUDDHICA. XXI.

SPHUṬĀRTHĀ

ABHIDHARMAKOÇAVYĀKHYĀ

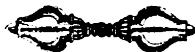
THE WORK OF

YAÇOMITRA.

FIRST KOÇASTHĀNA.

EDITED BY

Prof. S. Lévi and Prof. Th. Stcherbatsky.

ПЕТРОГРАДЪ, 1918.

ПРОДАЕТСЯ ВЪ КНИЖНОМЪ СКЛАДѢ РОССІЙСКОЙ АКАДЕМІИ НАУКЪ И У ЕЯ КОМИССІОНЕРОВЪ

И. И. Глазунова и К. Л. Риккера въ Петроградѣ; Н. П. Карбасникова въ Петроградѣ, Москвѣ; Н. Я. Оглоблина въ Петроградѣ и Кіевѣ; Люзакъ и Коми. въ Лондонѣ.

Цѣна: 3 р. = 3 rbl.

Напечатано по распоряженію Россійской Академіи Наукъ.

Апрѣль 1918 г. **Непремѣнный Секретарь академикъ *С. Ольденбургъ.***

Introduction.

The plan of undertaking this edition as part of a series connected with the elucidation of the Abhidharmakoça was conceived in 1912 at Paris on my return from a visit to India. During my stay at Calcutta and Darjeeling after the rains of 1911 I had the good luck of meeting Dr. Denison Ross, at that time director of the Medresse College at Calcutta and enjoyed the pleasure of his company and the honour of becoming friend to this energetic promotor in many a field of oriental research. Dr. Denison Ross was busy in deciphering new bits of Uighur Mss. sent over to Calcutta from Chinese Turkestan when the news reached him that Sir Aurel Stein had discovered in Turkestan and brought over to London an Uighur Ms. containing a complete work of considerable extent which, after examination, proved to be Uighur version of the Abhidharmakoça. The fact of this most abstruse and difficult work, which till then had resisted all endeavours of European elucidation at the hands of the greatest scholars beginning with E. Burnouf and others, — the fact of this work having been translated into Uighur could not but make an impression. It called for attention on the part of those scholars who devoted their labours to the discoveries in Turkestan, as well as on the part of those who were interested in the scientific litterature of the Northern Buddhists. The Uighur Ms. in question was made over by Sir Aurel Stein to Prof. S. Lévi at Paris. On being informed of Dr. Denison Ross's

interest in Uighur litterature Prof. S. Lévi made the following proposal: namely that Dr. D. Ross during his forthcoming leave should visit Paris where conjointly with other indianists then and there present a plan of combined work should be settled not only for the edition of the Uighur part, but likewise for the edition of the Abhidharmakoça itself, as it was quite clear that the Uighur translation would resist every attempt at comprehension as long as the work of Vasubandhu itself remained immersed in the greatest obscurity. So it happened that the Mss. discovered in Chinese Turkestan, having no great intrinsic value but being the scientific fashion of the day and gratifying the historical taste of European scholarship, had an unexpected result in promoting a serious attempt to analyse and translate an Indian çāstra, to study a scientific work for its own sake, leaving the historical point of view cherished by European science préalablement untouched. For Vasubandhu's Koça is a çāstra, and what a çāstra is, when it is constructed by a great Indian thinker, and how it is developed by his followers is well known and for an instance we have only to call to mind Pāṇini's, Kātyāyana's and Patañjali's grammatical çāstra.

The proposal was gladly accepted and it was immediately resolved to secure the participation of Prof. L. de la Vallée Poussin and Prof. U. Wogihara who both were known to have devoted much time and labour to the Abhidharmakoça.

Prof. S. Lévi confessed that the study of the Paris Ms. of the Abhidharmakoçavyākhyā had been for a long while his favourite pursuit and that he had some time ago already prepared a romanised transcript of the first koçasthāna along with a litteral French translation of it. But being at that period wholely taken up by other work he did not attempt the second chapter. However the work thus interrupted had been carried on by Prof. L. de la Vallée Poussin, who continued the study of Yaçomitra's Sanscrit text together with the Tibetan translation of Vasubandhu's kārikās and his bhāṣya. Prof. U. Wogihara had in pre-

paration a critical edition of the Sanscrit text of the vyākhyā, which he studied at the light of the Chinese translation of kārikā and bhāṣya as well as of the exegetic Chinese and Japanese litterature.

Dr. Denison Ross and myself began preparatory work devoting to it as much time as was then possible. A copy of the Nepalese Ms. of Yaçomitra's vyākhyā was obtained by Dr. Denison Ross, this we began reading together. He also began the study of Vasubandhu's work, the Koça itself, at the hand of both the Chinese translations of Paramārtha and Hiouen-Thsang. We derived great help from Mr. S. Yamakami, a Buddhist priest of the Zen sect, at that time lecturer at the Calcutta University. The acquaintance with Mr. S. Yamakami allowed us to see that some fixed tradition was living among the Buddhists of Japan regarding the system of philosophy embodied in Vasubandhu's çāstra. This tradition seemed to be in general trustworthy and enabled men like Mr. S. Yamakami to answer with precision many a question which appeared to European scholars veiled in hopeless intricacy.

I accordingly informed my pupil and friend, Mr. O. Rosenberg, at present lecturer at the University of Petrograd, of these facts, entreating him to direct his studies towards the exploration of the Buddhist litterature of Japan and highly recommending him to get into close contact with the traditional teaching prevailing in its Buddhist monasteries. From the field of research that opened before him Mr. O. Rosenberg has gathered valuable information. The result of Mr. O. Rosenberg's four years work in Japan is at present laid before us*). It consists in 1) a lexi-

---

*) *Introduction to the Study of Buddhism* according to Material preserved in Japan and China, by O. Rosenberg. — Part I. *Vocabulary*. A survey of Buddhist Terms and Names arranged according to Radicals with Japanese Readings and Sanskrit Equivalents. Supplemented by addition of Terms and Names relating to Shintō and Japanese History 1917. — Part II. *Problems of Buddhist Philosophy* 1918 (in Russian). («Oriental Series published by the Faculty of Oriental Languages of the University of Petrograd № 45».

cografical register giving the concordance of Buddhist technical terms as found in the special Buddhist lexicograpical litterature of China and Japan, 2) a work bearing the title: «Problems of Buddhist Philosophy» being an analysis of the fundamental principles of Vasubandhu's and, as a matter of fact, of all Buddhist philosophy. These two volumes are the first of a series appearing under the general title of an «Introduction to the Study of Buddhism, according to Material preserved in Japan and China».

It appeared that Japan preserves an immense litterature — written in Chinese explicatory of the Abhidharmakoça. This litterature, the outcome of the activity of Hiouen-Thsang and his school, seems to be lost in China. It remained unknown to the late Prof. Vassiljev as indeed it did to all other European sinologists. Not only were the works of Hiouen-Thsang's school carefully preserved and studied in Japan but moreover a considerable litterary activity was produced, the whole presenting a large bulk of trustworthy information, utterly unknown to European scholars and only partly touched even by Japanese writers in some works carried out according to the lines of European scholarship.

In conformity with the proposal of Prof. S. Lévi we met at Paris in December 1912. Prof. L. de la Vallée Poussin was prevented by his official duties from arriving at Paris and Dr. D. Ross went to Brussels and there secured his approval of the plan and promise of collaboration. Prof. U. Wogihara likewise informed us that he gladly adhered to the enterprise.

The plan which was provisionally settled at Paris — later alterations of course admitted as possible — is the following:

1) an edition of the Tibetan text of the Abhidharmakoça, kārikās and bhāṣya, 1st and 2d part by Prof. Th. Stcherbatsky, the remaining parts by Prof. L. de la Vallée Poussin[1]).

---

1) Of this the first part has already appeared in the Bibliotheca Buddhica series, № XX.

2) an edition of the Sanscrit text of Yaçomitra's vyākhyā, 1st part by Prof. S. Lévi, the second and following parts by Prof. U. Wogihara.

3) an edition of the Uighur version by Dr. Denison Ross.

4) an edition of both Chinese translations of Hiouen-Thsang and Paramārtha by Prof. U. Wogihara.

5) a French translation of the kārikās and bhāṣya by Prof. L. de la Vallée Poussin[1]).

6) a Russian translation of the same by Prof. Th. Stcherbatsky and priv.-doc. O. Rosenberg.

7) a French translation of the vyākhyā, 1st part by Prof. S. Lévi, the remaining by Prof. L. de la Vallée Poussin.

8) a systematical review of the philosophy embodied in Vasubandhu's work by priv.-doc. O. Rosenberg[2]).

9) an English translation of the kārikās and bhāṣya by Prof. Th. Stcherbatsky and priv.-doc. O. Rosenberg.

During summer 1913 Prof. S. Lévi visited Petrograd and brought his Ms. containing 1) the text of the 1-st chapter of Yaçomitra's vyākhyā retranscribed in Devanagari, 2) a partial reconstruction of Vasubandhu's Sanscrit text of the kārikā's and bhāṣya, 3) a litteral French translation of the first chapter of the vyākhyā. This Ms. represented his contribution in that stage which it had reached some time ago. Prof. S. Lévi entrusted the Bibliotheca Buddhica to make in it any alteration as would seem convenient.

My task has been chiefly to compare the Sanscrit text with the Tibetan translation, as embodied in the Tanjour. The result of this comparison will be given in critical notes which will appear at the end independently from the text, as the system of foot notes seemed cumbrous and presented some difficulties for

---

1) Of this the translation of the third koçasthāna in the publications the Academy of Brussels was already completed before the war, and the translation of the forth koçasthāna (karma) was at that time begun printing in the Muséon.

2) Of this two volumes as stated above have already appeared.

the printer. Not enough praise can be bestowed on the splendid work of the Committee of translators that achieved the Tibetan translation. It is a most accurate mirror of the original text; the cutting clearness of Tibetan style, its division of sentences makes its help invaluable, especially when a difficult work is preserved in a single Ms. and that in an almost hopelessly deteriorated state.

Proof sheets of the Sanscrit text were reiteratedly sent to Prof. S. Lévi at Paris, but postal intercourse between Petrograd and Paris proved to be impossible, no answer was obtained, neither could it be ascertained whether the proofs did at all reach Paris. In the mean while the issue could not be postponed, the printer was pressing: so it came that the present part appears without a revision by Prof. S. Lévi, under the sole responsibility of the joint editor for the many alterations introduced chiefly on the authority of the Tibetan translation. It must be hoped that a change in the political situation will allow Prof. S. Lévi to embody his observations at the end of the volume along with our critical notes.

This edition could be carried through press not without serious difficulties owing to the present state of war. It seems almost wonderful that it should have been brought to term at this time of public distress, when the very existence of the realm is at stake. It is a consolation if any that ever in times of the greatest calamities, external and civil war, during the reign of treachery, and looting, wholesale destruction of wealth accumulated through centuries, even now as in former ages, there still remains a body of men devoted to higher aims, working in the spirit that soars above the ocean of devastation threatening to flood the earth.

Amid these we must remember in the first ranks the Academy of Sciences of Petrograd and its Perpetual Secretary and Member S. d'Oldenburg, towards whom we here acknowledge a debt of gratitude for his never failing readiness to assist and promote every effort, every scheme that holds a promise of widening the scope

of scientific research. To his undefatigable good will and unrelenting energy we owe the appearance of the present edition in these difficult times.

The figures in margin refer to my edition of the Tibetan text of the bhāṣya in this series. Those in brackets to the Chinese translation of Hiouen-Thsang. The three figures at the top of the page refer 1) to the Chinese division of the koça in 30 fasciculi (chüan), 2) to the old division of Vasubandhu's work in eight chapters (koçasthāna) a 3) to Hiouen-Thsang's subdivision of each koçasthāna. Thus **1**.I.I means: first chüan, first koçasthāna, first subdivision. The first large figure is connected with the figures in brackets. Thus **1** and (2a—4) means: first chüan, fol. **2a**, line 4.

These references to the Chinese are the contribution of Mr. O. Rosenberg; to him also as well as to S. d'Oldenburg I am indebted for assistance in reading the proofs. Some missprints have nevertheless found there way — I am sorry to say — in the Sanscrit text of the vyākhyā as well as in the Tibetan text of the kārikās and bhāṣya. A list of them is attached to this fasciculus. A strict appliance of the rules of sandhi has not been the aim of the editors, and the small stroke has been made the widest use of, even when it does not interrupt sandhi, for in the opinion of the editors no effort should be spared, which is likely to facilitate the reading of difficult çāstra texts.

Prof. **Th. Stcherbatsky.**

स्फुटार्थाभिधर्मकोशव्याख्या ॥

नमो मारबलप्रमथनाय । नमो रत्नत्रयाय ॥

महाबलो ज्ञानसमाधिदन्तो यः पञ्जरं जन्ममयं विदार्य ।
विवेश निर्वृत्यटवीं प्रशान्तां तं शास्तृनागं शिरसा नमामि ॥ १ ॥
परमार्थशास्त्रकृत्या कुर्वाणं शास्तृकृत्यमिव लोके ।
यं बुद्धिमतामग्र्यं द्वितीयमिव बुद्धमित्याहुः ॥ २ ॥
तेन वसुबन्धुनाम्ना भविष्यपरमार्थबन्धुना जगतः ।
अभिधर्मप्रत्यासः कृतोऽयमभिधर्मकोशाख्यः ॥ ३ ॥
अभिधर्मभाष्यसागरसमुद्धृतस्यास्य शास्त्ररत्नस्य ।
व्याख्या मया कृतेयं यथार्थनामा स्फुटार्थेति ॥ ४ ॥
गुणमतिवसुमित्राद्यैर्व्याख्याकारैः पदार्थविवृतिर्या ।
सुकृता साभिमता मे लिखिता च तथायमर्थ इति ॥ ५ ॥
सिद्धान्तार्थापसृता क्वचित्क्वचिद्या तु तैः कृता व्याख्या ।
तामुद्भाव्य यथावद्विहितेह मयान्यथा व्याख्या ॥ ६ ॥

अभिधर्मविभाषायां कृतश्रमा ये ऽभिधर्मकोशे च ।
प्रविचार्यतामियं तैर्व्याख्या युक्ता न वा युक्ता ॥ ७ ॥
युक्ता चेद्ग्राह्येयं न चेद्‌ततो ऽस्त्वन्यथा विधातव्या ।
न हि विषमे ऽर्थे स्खलितुं न संभवेन्मादृशां बुद्धिः ॥ ८ ॥

3.1 (1a–5) यः सर्वथा सर्वहतान्धकारः संसारपङ्काज्जगदुज्जहार ।
तस्मै नमस्कृत्य यथार्थशास्त्रे शास्त्रं प्रवक्ष्याम्यभिधर्मकोशम् ॥

3.5 (1a–7) इत्यस्य श्लोकस्यार्थं विवृण्वान आचार्य आह । शास्त्रं प्रणेतुकामः स्वस्य शास्तुर्माहात्म्यज्ञापनार्थं गुणाख्यानपूर्वकं तस्मै नमस्कारमारभत इति । शास्त्रमभिधर्मकोशम् । प्रणेतुकामः कर्तुकामः । स्वस्य शास्तुरात्मीयस्य शास्तुः । स हि भगवानाचार्यस्यात्मीयः शास्ता, तच्छासनप्रतिपन्नत्वात् । तेन वा शास्त्रा महाकरुणापरतन्त्रेण सकलो लोकः स्वत्वेन परिगृहीतः । तस्मादाचार्यस्यापि स्वत्वेन गृहीतस्य स भगवान्स्वः शास्ता भवति । माहात्म्यज्ञापनार्थमिति महात्मत्वं माहात्म्यं स्वपरार्थप्रतिपत्तिसम्पत् । तज्ज्ञापनार्थं तदवबोधार्थम् । गुणाख्यानपूर्वकं गुणकथनपूर्वकम् । तस्मै नमस्कारमारभते तस्मै प्रणामं करोतीत्यर्थः । अतीतकालत्वादारब्धवानिति वक्तव्ये वर्तमानकाले पदप्रयोगः, अद्यापि नमस्कारारम्भाभिप्रायात्, शिष्यपरंपरया वा नमस्कारारम्भाविरामात् । शब्दशास्त्रे ऽपीदृश एव शब्दप्रयोगो दृश्यते, अथ शब्दानुशासनं, अथेत्ययं शब्दो ऽधिकारार्थः प्रयुज्यत इति । गुणाख्यानमात्रेण माहात्म्यावबोधो न नमस्कारेणेति चेत् । न, तस्य तत्सूचकत्वात् । नमस्कारेण हि माहात्म्यं सूच्यते । अथवा गुणाख्यानेनैव माहात्म्यं ज्ञाप्यते न नमस्कारेण, नमस्कारारम्भस्तु स्वपुण्यप्रसवार्थम् । सदाचारानुवृत्तिप्रदर्शनार्थं वा । कृताभिमतदेवतापूजास्तुतिनमस्कारा हि सन्तः क्रियामारभन्त इति सतामाचारात् । तत्र माहात्म्यज्ञापनं किमर्थमिति । आचष्टे । तद्गौरवोत्पादनार्थम् । गौरवोत्पादनं पुनस्तत्प्रवचनं सत्कृत्य श्रवणार्थम् । सत्कृत्य श्रवणं क्रमेण श्रुतचिन्ताभावनामयप्रज्ञोत्पादनार्थम् । तदुत्पादनं क्लेशप्रहाणार्थम् । तत्पुनः सर्वदुःखोपशमलक्षणनिर्वाणप्रापणार्थमिति प्रयोजननिष्ठा । माहात्म्यज्ञापनं त्वेकमाचार्येण

प्रयोजनमुक्तं । साक्षात्प्रयोजनत्वात् । तदितराणि त्वभ्यूहितुं शक्यानीति नोक्तानि ।
य इति बुद्धं भगवन्तमधिकृत्याहेति । सामान्यशब्दो ऽपि यच्छब्दो विहितविशेष- 3.7 (1a–8)
णत्वाद्विशेषवृत्तिर्भवति । तद्यथा । य एषां ब्राह्मणानां गौरः शुक्लवासाः स देवशर्मेति ।
तद्वदिहापि । यः सर्वथा सर्वहतान्धकारः संसारपङ्काज्जगदुज्जहार तस्मै नमस्कृत्येति
बुद्ध एव भगवति यच्छब्दो वर्तते । न हि बुद्धादन्य एवं गुणविशिष्टः संभवतीत्यतो
व्याचष्टे । य इति बुद्धं भगवन्तमधिकृत्याहेति ॥ बुद्ध इति कर्तरि क्तविधानम् । बुद्धेर्वि-
कसनाद्बुद्धः । विबुद्ध इत्यर्थः । विबुद्धं पद्ममिति यथा । अथवाविद्यानिद्रापगमाद्बुद्धः
प्रबुद्ध इत्यर्थः । प्रबुद्धपुरुष इति यथा । कर्मकर्तरि क्तविधानमित्यपरे । स्वयं बुध्यत
इति बुद्ध इत्यर्थः । कर्मण्यपि क्तविधानमप्यदोषं पश्यामः । सर्वगुणसम्पत्संपन्नतया
सर्वदोषविनिर्मुक्ततया च बुद्धैरन्यैर्वा बुद्धो ज्ञात इत्यर्थः ॥ भगवन्तमिति द्वितीयपदोपा-
दानमनादरसंभावनानिवृत्त्यर्थम् । निरुपपदानामभिधानानां हि लोके ऽनादरो दृश्यते ।
देवदत्त इति । विनयविभाषाकारास्तु चतुष्कोटिकं कुर्वन्ति । अस्ति बुद्धो न भग-
वान् । प्रत्येकबुद्धः स्वयंभूत्वाद्बुद्ध इति शक्यते वक्तुं । न तु भगवानपरिपूर्णदानादिसंभा-
रत्वात् । यो हि माहात्म्यवान्स भगवानुच्यते । अस्ति भगवान्न बुद्धश्चरमभविको बो-
धिसत्त्वः परिपूर्णदानादिपारमितत्वाद् । अनभिसंबुद्धत्वाच्च । अस्त्युभयथा बुद्धो भगवान् ।
अस्ति नोभयथा । एतानाकारान्स्थापयित्वेति । अतो बुद्धं भगवन्तमित्युभयविशेषणम् ॥
हतमस्यान्धकारमनेन वेति हतान्धकारः । षष्ठीवक्तव्योक्तौ मार्गेण हतमिति 3.8 (1a–8)
कर्तृभूतो मार्गो ऽध्याहार्यः । तृतीयावक्तव्योक्तौ तु मार्गेणेति करणमध्याहार्यम् । अपर
आह । विग्रहद्वयप्रदर्शनं हन हिंसागत्योरिति हन्त्यर्थद्वयपरिग्रहार्थम् । यदा हतम-
स्यान्धकारमिति विग्रहस्तदा गत्यर्थो हन्तिर्गृह्यते । गतमस्यान्धकारमित्यर्थः । यदा
पुनस्तृतीयावक्तव्योक्तिस्तदा हिंसार्थो हन्तिर्गृह्यते । हिंसितमनेनान्धकारमित्यर्थः ।
एवमुत्तरयोः पदयोरेकपद्यं कृत्वा पश्चात्सप्तमीतत्पुरुषं करोति । सर्वस्मिन्हतान्ध- 3.9 (1a–9)
कारः सर्वहतान्धकार इति । तथा च सति हतशब्दो ऽत्र न पूर्वं निपतति । सप्त-
मीसमासस्त्विह केन लक्षणेन भवतीति चिन्त्यम् । सप्तमी शौण्डैरिति समासः । हता-

न्धकारशब्दः शौण्डादिषु पठ्यते, शौण्डादीनामाकृतिगणत्वात्तत्रास्यानुप्रवेशो ऽवगन्तव्यः।
सप्तमीति योगविभागाद्वा । उत्सर्गेण वा समासः । सह सुपेति सुप इति वर्तमाने सुबन्तं
सुबन्तेन सह समस्यते । यत्रेष्टमित्यकृतलक्षणो वा तत्पुरुषो मयूरव्यंसकादिषु द्रष्टव्य
इति । अनेन वा, कथमुपसर्जनीभूतमन्धकारं सर्वस्मिन्नित्यनेनाभिसंबध्यते । सत्यम् । ना-
न्धकारमनेनाभिसंबध्यते । अन्धकारघातस्त्वनेनाभिसंबध्यते । येन ह्यन्धकारघातेन यो-
गाद्भगवान्हतान्धकारः स तस्यान्धकारघातः सर्वाधारो ऽवगन्तव्यः । यथाक्षेषु धूर्त
इति । येन धौर्त्यलक्षणेन गुणेन योगादसौ धूर्तः सो ऽक्षाधारः । एवमिहाप्यवगन्तव्यम् ।
अन्यथापि चेह संभवन्तं समासं पश्यामः । सर्वस्मिन्हतं सर्वहतं, सर्वेण प्रकारेण
सर्वहतं सर्वथा सर्वहतं, सर्वथा सर्वहतमस्यान्धकारं, अनेन वेति सर्वथा सर्वहता-
न्धकारः । एवं हतशब्दस्यान्धकारेण सामानाधिकरण्यं, न च पूर्वनिपात इति ॥
सर्वेण प्रकारेणेति क्लिष्टाक्लिष्टान्धकारविगमतः । सर्वस्मिं ज्ञेये द्वादशायतनलक्षणे,
सर्वं सर्वमिति ब्राह्मण यावदेव द्वादशायतनानीति सूत्रे वचनात् ॥ किमत्र शार्वरं तमो
3.10 (1a—10) ऽन्धकारशब्देनोच्यते । नेत्याह, अज्ञानं हि भूतार्थदर्शनप्रतिबन्धादन्धकारमित्य-
वगन्तव्यम् । अन्धकारशब्दो हि नैशे तमसि प्रसिद्धः । अन्धमिव जनं करोतीत्यन्धकारम् ।
सद्भूतघटपटादिरूपदर्शनप्रतिबन्धात्तत्साधर्म्यादज्ञानमप्यन्धकाराख्यां लभते, भूतार्थदुःखा-
दिसत्यदर्शनप्रतिबन्धात् । तच्चेति तदज्ञानम् । प्रतिपक्षलाभेनेत्यार्यमार्गलाभेन । विप-
क्षः क्लेशः, विपक्षप्रतिघाताय पक्षः प्रतिपक्ष इति कृत्वा । अथवा ज्ञानमनास्रवमज्ञानप्र-
तिपक्षः, तस्य लाभेन । अत्यन्तं सर्वथा, सर्वत्र ज्ञेये, पुनरनुत्पत्तिधर्मत्वाद्धतमसमुदा-
4.1 (1b—1) चारप्रहाणीकृतमित्यर्थः । अतो ऽसाविति भगवान् । प्रत्येकबुद्धश्रावका अपि ।
अभ्यर्हितत्वात्प्रत्येकबुद्धशब्दपूर्वनिपातः । काममित्यनुज्ञायाम् । न तु सर्वथेत्यक्लि-
ष्टसंमोहानत्यन्तविगमात् । ननु च सर्वं सास्रववस्तु श्रावकप्रत्येकबुद्धानामपि बुद्धव-
त्प्रहीणम् । किमिदमुच्यते, क्लिष्टसंमोहस्य तेषामत्यन्तविगम इति । तथा ह्युक्तं,
नाहमेकधर्ममप्यनभिज्ञायापरिज्ञाय दुःखस्यान्तक्रियां वदामीति, तथा नाहमेकधर्मम-
प्यपरिज्ञायाप्रहाय दुःखस्यान्तक्रियां वदामीति । तस्माच्छ्रावकप्रत्येकबुद्धानामपि तद-

क्लिष्टमज्ञानं चक्षुरादिवच्छन्दरागप्रहाणात्प्रहीणमेव । अन्यथा हि श्रावकप्रत्येकबुद्धानां दुःखान्तक्रिया न भवेत् । सत्यम् । अस्त्येतदेवम् । प्रहीणमेव तेषां क्लिष्टवदक्लिष्टमप्यज्ञानम् । ननु तेषां चक्षुरादिवत्प्रहीणमपि समुदाचरति । बुद्धस्य तु प्रहीणं सन्न समुदाचरति । अत एव च विशेषितं ' पुनरनुत्पत्तिधर्मत्वाद्धतमिति । अन्यथा तत्सर्वथा सर्वत्र ज्ञेये प्रहीणमित्येवावक्ष्यत् । ये तु व्याचक्षते श्रावकप्रत्येकबुद्धानां क्लिष्टसंमोहमात्रविगमात्संक्लेशविनिवृत्तिरिति तदपव्याख्यानमेषां यथोक्तमिति प्रत्याचक्ष्यते । तथा ह्येषामिति विस्तरः । तथा हीति यस्मादित्यर्थः । अथवा तथेति यथा 4.4 (1b–8) न सर्वथा तथेति । हिशब्दो हेतौ । एषामिति श्रावकप्रत्येकबुद्धानाम् । बुद्धधर्मेष्वावेणिकादिषु । अतिविप्रकृष्टदेशकालेषु चार्थेषु ' अतिविप्रकृष्टदेशेष्वतिविप्रकृष्टकालेषु च ' अनन्तप्रभेदेषु चाबुद्धधर्मस्वभावेष्वपि रूपादिष्वर्थेषु । भवत्येवाक्लिष्टमज्ञानं ' समुदाचरत्येव तदित्यर्थः । तत्र ये बुद्धधर्मा आवेणिकादयस्तेषु स्वभावपरमसूक्ष्मगम्भीरत्वाद्बुद्धादन्येषामज्ञानम् । यथोक्तम् । जानीषे त्वं शारिपुत्र तथागतस्य शीलस्कन्धं समाधिस्कन्धं प्रज्ञास्कन्धं विमुक्तिस्कन्धं विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धमिति भगवता पृष्टेन स्थविरशारद्वतीपुत्रेणोक्तं ' नो हीदं भगवन्निति । ये त्वन्ये ऽर्था रूपिणः परमाणुसंचितास्ते ऽतिविप्रकृष्टदेशा यदि भवन्ति ' ये ऽप्यविज्ञप्त्यरूपिणस्ते ऽपि यद्यतिविप्रकृष्टदेशाधारत्वादतिविप्रकृष्टदेशा भवन्ति ' तेष्वपि तेषामज्ञानं ' अनेकलोकधात्वन्तरितदेशत्वात् । श्रूयते हि स्थविरमौद्गल्यायनस्यातिविप्रकृष्टदेशमरीचिलोकधातुजातस्वमातृदेशापरिज्ञानम् । अतिविप्रकृष्टकालेष्वप्यतीतेष्वनागतेषु वा तेष्वर्थेष्वतिबहुकल्पान्तरान्तरितविनाशप्रादुर्भावत्वात्तेषां भवत्येवाज्ञानम् । श्रूयते हि स्थविरशारिपुत्रेण मोक्षभागीयकुशलमूलादर्शनात्प्रव्रज्यापेक्षिपुरुषप्रत्याख्यानम् । भगवता तु तस्य मोक्षभागीयं दृष्टमुक्तं च ।

मोक्षबीजमहं ह्यस्य सुसूक्ष्ममुपलक्षये ।
धातुपाषाणविवरे निलीनमिव काञ्चनम् ॥ इति ॥

स च पुरुषः प्रव्रजित इति । अनन्तप्रभेदेष्विति धातुगतिजात्युपपत्त्यादिप्रभेदे दुर्बोधेष्वर्थेषु । तेषामज्ञानं भवत्येव । तथा ह्याह ।

सर्वाकारं कारणमेकस्य मयूरचन्द्रकस्यापि ।
नासर्वज्ञैर्ज्ञेयं सर्वज्ञज्ञानबलं हि तत् ॥

ज्ञानमिति । तान्येतानि चत्वार्यज्ञानकारणानि भवन्ति । तेषां क्वचिदेकं क्वचिद्द्वे क्वचि-
4.6 (1b–4) त्त्रीणि क्वचिच्चत्वारीति संभवतो योज्यानि ॥ इत्यात्महितप्रतिपत्तिसंपदिति वि-
स्तरः । आत्महिताय प्रतिपत्तिरात्महितप्रतिपत्तिः । आत्महितप्रतिपत्तेः संपदात्महि-
तप्रतिपत्तिसंपत् । फलनिष्पत्तिरित्यर्थः । सा चेयं संपज्ज्ञानप्रहाणसंपत्स्वभावा वेदि-
तव्या । परहितप्रतिपत्तिसंपदपि तथैव वर्णनीया । अपरे व्याचक्षते । आत्महित-
प्रतिपत्तिरात्महितप्रतिपादनमात्महितोपाय इत्यर्थः । तस्याः संपदात्महितप्रतिप-
त्तिसंपत् । एवं परहितप्रतिपत्तिसंपदपि व्याख्येया । सा पुनः सर्वदुःखोपशमनिर्वा-
4.9 (1b–5) णपरिप्रापणस्वभावा । संसारपङ्काज्जगदुज्जहारेति वचनात् । संसरणं संसार
आजवंजवीभावो जन्ममरणपरंपरेत्यर्थः । अथवा संसरन्त्यस्मिन्सत्त्वा इति संसार-
स्त्रैधातुकम् । संसारः पङ्क इव संसारपङ्कः पङ्कसाधर्म्यात् । अत आह । संसारो
हि जगदासङ्गस्थानत्वाद्दुरुत्तरत्वाच्च पङ्कभूत इति । पङ्को हि लोके ऽवसादात्म-
कत्वादासङ्गस्य स्थानम् । अत एव च दुरुत्तरः । चञ्चलत्वाद्वा पराश्रयोत्तरणीयत्वाद्वा
दुरुत्तरः । संसारो ऽपि हि तृष्णाभिष्यन्दितत्वादासङ्गस्थानं, दुरुत्तरश्च तस्मादेव दृष्टि-
विचिकित्साविष्पन्दितेन वा । बुद्धापाश्रयोत्तरणीयत्वेन वा दुरुत्तरः । तत्रावमग्नं ता-
दात्म्यानुप्रवेशतः समुदायावयवरूपतो वा । जगत्सत्त्वलोकः । अत्राणमनाक्रन्दम् । अनुक-
4.13 (1b–6) म्पमानः करुणायमानो भगवान् । सद्धर्मदेशनाहस्तप्रदानैः । सद्धर्मदेशनैव हस्ताः ।
तेषां प्रदानानि । उत्तरणीयबहुत्वाद्बहुवचनम् । तैर्यथाभव्यमत्युद्धृतवान् । यथाभव्य-
मित्यनुच्यमानमपि गम्यते, लोके तथादृष्टत्वात् । तद्यथा ब्राह्मणानानीय भोजयामा-
सेत्युक्ते, ये तत्र भोजयितुं शक्या ग्रामे नगरे वा संनिहितास्तानेव भोजयामासेति
गम्यते, सर्वलोकब्राह्मणानां भोजयितुमशक्यत्वात् । एवमिहापि यो जनो शक्यो
4.19 (1b–8) ऽत्युद्धर्तुं तमेवात्युद्धृतवानिति । अतो यथाभव्यमिति व्याचष्टे ॥ तस्मै नमस्कृत्येति
शिरसा प्रणिपत्य । क्रियास्पदीभूतत्वान्नमःशब्दस्य प्रणिपत्यार्थो नमस्कृत्यशब्दो

भवति । प्रणिपातश्च लोके शिरसा प्रतीत इति शिरसेत्याह । वाङ्मनोनमस्कारो ऽप्यत्रानुक्तसिद्धो गुणाख्यानपूर्वकत्वात्, मनस्कर्मपूर्वकत्वाच्च कायकर्मणः । तस्मायिति किंलक्षणेयं चतुर्थी । अत्र बहवो व्याख्यानकारा मुह्यन्ति । आचार्यगुणमतिस्तच्छिष्यश्चाचार्यवसुमित्र आहतुः । नमःशब्दयोगे चतुर्थी । नमःस्वस्तिस्वाहास्वधालंवषड्योगाच्चेति । तदेतदयुक्तम् । स्वतन्त्रस्य नमःशब्दस्य योगे सा चतुर्थी भवति । अस्वतन्त्रश्चायं नमःशब्दः क्रियास्पदीभूतत्वात् । अत एव चानेनैवाचार्येण व्याख्यायुक्तौ, नमस्कृत्य मुनिं मूर्ध्नेति कर्मलक्षणा द्वितीया प्रयुक्ता । तस्मान्न नमःशब्दयोगे चतुर्थीति । द्वितीयायाः स्थाने चतुर्थी प्रयुक्तेत्यपरे । तदिदमेषामिच्छामात्रम् । न हि लक्षणमस्यास्तीति । केन तर्हीयं चतुर्थी । संप्रदानलक्षणेयं चतुर्थीति व्याचक्ष्महे । कथं संप्रदानसंज्ञा । कर्मणा यमभिप्रैति स संप्रदानमिति । चूर्णिकारेण कर्मशब्द उभयथा वर्ण्यते । पारिभाषिकं कर्म लौकिकं चेति । तत्र यदा कर्तुरीप्सिततमं कर्मेति पारिभाषिकं कर्माश्रीयते तदा कर्तुरीप्सिततमेन यमभिप्रैति स संप्रदानसंज्ञो भवति । ब्राह्मणाय गां प्रयच्छतीत्येतत्सिद्धं भवति । यदा तु कर्म क्रियेति लौकिकं कर्माश्रीयते तदा क्रियया यमभिप्रैति स संप्रदानसंज्ञो भवतीति । तदेतत्सिद्धं भवति, युद्धाय संनह्यति, पत्ये शेत इति । संनहनक्रियया युद्धमभिप्रैति कर्ता, शयनक्रियया पतिमिति युद्धादीनां संप्रदानसंज्ञा सिद्धा भवति । तथेहापि नमस्कारक्रियया शास्तारमभिप्रैत्याचार्यः । तस्माच्छास्तरि संप्रदानसंज्ञा । संप्रदानसंज्ञायां सत्यां संप्रदाने चतुर्थीति चतुर्थी भवति । एवं च कृत्वा,

पूर्वं प्रणम्य वदतां प्रवराय शास्त्रे ॥
प्रमाणभूताय जगद्धितैषिणे
प्रणम्य शास्त्रे सुगताय तायिने ॥ इति ॥

एवमादीनि काव्यशास्त्रान्तरोक्तानि शब्दरूपाणि सुनीतानि भवन्ति । यदि तर्हि संप्रदानसंज्ञैवेष्यते, नमस्कृत्य मुनिं मूर्ध्नेत्यत्र द्वितीया न प्राप्नोति । नैष दोषः । विवक्षातः कारकाणि भवन्ति । यदा कर्मविवक्षा तदा द्वितीया । यदा संप्रदानविवक्षा तदा चतुर्थीत्युभयमपि सिद्धं भवति ॥ यथार्थशास्त्र इति शास्त्रित्यौणादिकः शब्दः 4.16 (1b-8)

तृन्तृचौ शंसिक्षदादिभ्यः संज्ञायां चानिटाविति तृन्प्रत्ययान्तो ऽनिट् शास्तेति भवति । ननु च संज्ञायां शास्तेति भवति , न चेयं संज्ञा । संज्ञैवेयम् । द्विविधा हि संज्ञा । विशेषसंज्ञा सामान्यसंज्ञा च । विशेषसंज्ञा देवदत्तो यज्ञदत्त इति । सामान्यसंज्ञा माता पितेत्येवमादिका । मात्रादयो ऽपि हि तत्र संज्ञायामेव निपात्यन्ते , नप्तृनेष्टृत्वष्टृहोतृपोतृभ्रातृजामातृमातृपितृदुहितृरिति । तेन यथा सर्वासां मातृणामियं संज्ञा मातेति सर्वेषां च पितृणां पितेति , एवं सर्वेषां च शास्तृणामियं संज्ञा शास्तेति ॥ स तु शास्ता द्विविधो भवति , अयथार्थो यथार्थश्च । अयथार्थश्च पूर्णादिः । यथार्थश्च तथागत इति ।
4.14 (1b–10) अतो विशिनष्टि , यथार्थमविपरीतं शास्तीति यथार्थशास्ता । एतच्च विशेषणं परहितप्रतिपत्त्युपायसूचनार्थम् । अत एवाह , परहितप्रतिपत्त्युपायमस्याविष्क-
4.17 (2a–1) रोतीत्येवमादि । न ऋद्धिवरप्रदानप्रभावेनेति । प्रभावशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते , ऋद्धिप्रभावेन वरप्रदानप्रभावेनेति । ऋद्धिप्रभावस्तद्यथा , विष्णोर्विश्वरूपसंदर्शनम् । वरप्रदानप्रभावस्तद्यथा , महेश्वरो वरं प्रयच्छतीति प्रवादः । अथवा त्रिपदो द्वन्द्वः । ऋद्धिश्च वरप्रदानं च प्रभावश्चेति । प्रभावः शक्तिविशेषः । ननु च बुद्धा अपि कदाचिदृद्धिप्रातिहार्यं विनेयानामुपदर्शयन्ति । अस्त्येतदेवं , अपि त्वावर्जनमात्रं तु तेषाम् । अनुशासनीप्रातिहार्येण
5.1 (2a–2) तु रागादिप्रतिपक्षभावनाक्रमेण संसारोत्तरणं भवति ॥ किं करिष्यतीति प्रश्नः , नमस्कृत्येति क्त्वाविधेः क्रियान्तरापेक्षत्वात् । समानकर्तृकयोर्हि पूर्वकाले क्त्वाविधिर्भवति ।
5.2 (2a–3) शास्त्रं प्रवक्ष्यामीति । अर्थविशेषाभिद्योतको नामसमूहः शास्त्रम् । तत्क्षणिकत्वात्समूहानुपपत्तिरिति चेत् । न , तद्ग्राहकबुद्धिरूपसमूहकल्पनात् । शिष्यशासनाच्छास्त्रमिति । किं शास्त्रमिति । किं नामधेयमित्यभिप्रायः । अभिधर्मकोशमित्यस्य निर्वचनं वक्ष्यते । आस्तां तावदेतत् ॥ १ ॥

5.9 (2a–4) अवयवार्थावबोधपूर्वकः समुदायार्थावबोध इत्यवयवार्थं तावत्पृच्छति । को ऽयमभिधर्मो नामेति । प्रज्ञामला सानुचराभिधर्म इति । धर्मप्रविचयकाले प्रज्ञा प्रधानमिति
5.11 (2a–5) मुख्यवृत्त्या प्रज्ञाग्रहणम् । अमलेत्यनास्रवा , मलानामास्रवपर्यायत्वात् । सानुचरेति सपरिवारा । राज्ञा समं चरन्नपि भृत्यो राजानुचर इत्युच्यते , तदनुवृत्तिकारित्वात् । तथे-

क्वापि समकालं चरन्तो ऽपि तत्सहभुवो धर्मा अनुचरा एवोच्यन्ते। के पुनस्ते। चित्त-
चैत्ता अनास्रवसंवरा जात्यादयश्च चित्तविप्रयुक्ता इति। ननु च चित्तं चैत्तेभ्यः प्रधानम्।
तथा हि, चित्तस्येमे चित्ते वा भवाश्चैत्ता इति। तेन प्रज्ञैव चित्तस्य परिवारो ऽर्हति,
न तु चित्तं प्रज्ञायाः, चैतसिकत्वात्। अस्त्येतत्। अपि तु धर्मप्रविचयकाले प्रज्ञा चैत्तस्यापि
सर्वस्य कलापस्य राजायते। क्वचित्कश्चिद्धर्मः प्राधान्यमास्कन्दति। तद्यथा, अभिसंप्रत्य-
यकाले श्रद्धेत्येवमादि॥ अनास्रवः पञ्चस्कन्धक इति। अनास्रवसंवरस्तस्मिन्कलापे 5.12 (2a–6)
रूपस्कन्धः। या वेदना स वेदनास्कन्धः। या संज्ञा स संज्ञास्कन्धः। चेतनादि जा-
त्यादयः संस्कारस्कन्धः। विज्ञानं चात्र विज्ञानस्कन्धः॥ एष तावदिति। तावच्छब्दः 5.13 (2a–6)
क्रमार्थः। पारमार्थिक इति परमार्थ एव पारमार्थिकः। परमार्थे वा भवः पारमार्थिकः।
परमार्थेन वा दीव्यति चरतीति वा पारमार्थिकः। सांकेतिकस्तु सांव्यवहारिकः। 5.14 (2a–7)
तत्प्राप्तये यापि चेति, प्रज्ञा सानुचरा सो ऽभिधर्म, इति चात्राधिकृतम्। तस्या अनास्र-
वायाः प्रज्ञायाः प्राप्त्यर्थं साक्षात्पारंपर्येण वा या श्रुतमयी चिन्तामयी च भावना- 5.15 (2a–8)
मयी च प्रज्ञा सास्रवा या चोपपत्तिप्रतिलम्भिका सानुचरा सापि सांकेतिको
ऽभिधर्मः। तत्र श्रुतप्रयोगजा श्रुतमयी, युक्तिनिध्यानप्रयोगजा चिन्तामयी, भावनाप्रयोगजा
भावनामयी, उपपत्तिलम्भजोपपत्तिप्रतिलम्भिका, उपपत्तिप्रतिलम्भो ऽस्यास्तीति।
अत इनिठनाविति ठन्विधानाच्च वृद्धिः। श्रुतचिन्तामयी उपपत्तिप्रतिलम्भिका भावनामयी
चारूप्यावचरी चतुःस्कधको ऽभिधर्मो, अनुपरिवर्त्तकरूपाभावात्। रूपावचरी तु ध्या-
नसंवरसद्भावात्पञ्चस्कन्धको ऽभिधर्मः॥ यच्च शास्त्रमित्यभिधर्मशास्त्रमभिप्रेतम्। 5.17 (2a–8)
तत्तु सानुचरं, न सानुचरमिति व्याख्याभेदः। केचित्तावदचित्तचैतसिककलापरूपत्वा-
त्सानुचरमिति नानुवर्तयन्ति। जात्यादिसंभवात्केचिदनुवर्तयन्ति। एकस्कन्धको ह्यसा-
वभिधर्मः। द्विस्कन्धको वा, तस्य च जात्यादयः सन्तीति। अन्ये तु व्याचक्षते। शा-
स्त्रमिति ज्ञानप्रस्थानम्। तस्य शरीरभूतस्य षट्पादाः। प्रकरणपादो विज्ञानकायो
धर्मकायः प्रज्ञप्तिशास्त्रं धातुकायः संगीतिपर्याय इति। अतस्तदपि शास्त्रं सानुचरमेव, पा-
रंपर्येण पारमार्थिकाभिधर्मप्राप्तये सांकेतिको ऽभिधर्म इत्युच्यते। उपपत्तिप्रतिलम्भिका

हि प्रज्ञा शास्त्रश्रवणात्तदर्थमनुसरति। तस्याः श्रुतमयी। श्रुतमय्याश्चिन्तामयी। चिन्ता-
6.2 (2a–10) मय्याः सास्रवा भावनामयी। तस्या अनास्रवा प्रज्ञा जायत इत्यनुक्रमः॥ तदयमि-
ति। तदिति वाक्योपन्यासः। अयमिति स्वलक्षणधारणत्वेन निरुक्तः पारमार्थिकसांके-
तिकाभिधर्मः। परमार्थधर्ममिति परमस्य ज्ञानस्यार्थः परमार्थः। अथवा सर्वधर्माग्र-
6.3 (2a–10) त्वात्परमार्थः। परमार्थश्चासौ धर्मश्च परमार्थधर्मः। धर्मलक्षणं वेति स्वसामान्यलक्षणं '
खक्खटलक्षणः पृथिवीधातुरनित्यं दुःखमित्येवमादि। तत्प्रत्यभिमुखः ' प्रतिलम्भाय
प्रतिवेधायावबोधाय प्रतिबोधाय वाभिमुखो धर्मो ऽभिधर्मः। कुगतिप्रादय इति तत्पुरु-
षसमासः। ननु च लक्षणेनाभिप्रती आभिमुख्य इत्यव्ययीभावः प्राप्नोति। यदा ह्यभिर्लक्षणेन
सह समस्यते तदाव्ययीभावः। तद्यथा ' अभ्यग्नि शलभाः पतन्ति। शलभपतनमग्निना
लक्ष्यते। सो ऽग्निरस्य लक्षणम्। न त्वयं धर्मो ऽन्यस्य लक्षणं ' किं तर्हि लक्ष्यः ' स्व-
यमेवाभिमुख्यात्। शास्त्राख्यो ऽपि सांकेतिको ऽभिधर्मः प्रापणायाभिद्योतनाय वा नि-
र्वाणं धर्मलक्षणं वा प्रत्युपनिषद्भावेनाभिमुखः ' किमङ्ग पारमार्थिक इत्यतस्तत्पुरुष-
6.4 (2b–1) समासेनाभिधर्म इति सिद्धं भवति॥ उक्तो ह्यभिधर्म इति स्वभावप्रभेदनिर्वचनतो
ऽवयवार्थो ऽवबुद्धः। समुदायार्थस्तु न तावदित्यतः समुदायार्थं पृच्छति ' इदं तु शास्त्रं
कथमभिधर्मकोशमिति। तस्यार्थतो ऽस्मिन्निति। तस्याभिधर्मसंज्ञकस्य शास्त्र-
स्यानन्तरोक्तत्वाद्ग्रहणम्। अर्थत इति न व्यञ्जनत इति। अर्थतो ऽयमनुप्रवेशो न सा-
6.7 (2b–4) कल्येन। तस्माद्यथाप्रधानमित्यव्ययीभावः। अन्तर्भूतः प्रविष्ट इत्येतच्छास्त्रं मदीयं
तस्यार्थस्य कोशस्थानीयं भवति कोशसदृशम्। एतस्मिन्नर्थे षष्ठीतत्पुरुषसमासः।
6.9 (2b–4) अभिधर्मस्य कोशो ऽभिधर्मकोश इति। यत्र ह्यसिः प्रविशति स तस्य कोशः। अथवा
सो ऽभिधर्मो ज्ञानप्रस्थानादिरेतस्य मदीयस्य शास्त्रस्याश्रयभूतः। ततो ह्यार्षादभि-
धर्मादेतन्मदीयं शास्त्रं निराकृष्टम्। अर्थत इत्यधिकृतम्। अतः स एवास्याभिधर्मकोश
इत्येतस्मिन्नर्थे बहुव्रीहिसमासः। अभिधर्मः कोशो ऽस्येत्यभिधर्मकोशः। यतो ह्यसिर्नि-
राकृष्यते स तस्य कोश इत्येतच्छास्त्रमभिधर्मकोशमिति। समुदायार्थो ऽप्यस्यावगमित
6.18 (2b–6) इति सूचयति॥ किमर्थं पुनरभिधर्मोपदेशः। किं प्रयोजनमित्यर्थः। सप्रयोजनस्य

हि शास्त्रस्य प्रत्यासः साधुर्भवति , न निःप्रयोजनस्य । केन चायं प्रथमत उप-
दिष्टः । केन चायमभिधर्म आदितो देशितः । आप्तोपदिष्टस्य हि शास्त्रस्य प्रत्यासो
ऽवक्लृपः स्यादित्यभिप्रायः । प्रथमत इति विशेषणम् । भदन्तकात्यायनीपुत्रादीनां पिण्डी-
करणेन पश्चादुपदेशस्य सिद्धत्वात् । प्रथमतउपदेशे हि विवादः । यत इति विस्तरः । 6.14 (2b–6)
यतः कारणात् । आचार्यः शास्त्रकारः । अभिधर्मकोशं प्रत्यासशास्त्रम् । वक्तुं
प्रणेतुम् । आद्रियते आदरं करोतीत्यर्थः । एवं कृते प्रश्नद्वये ऽभिधर्मशास्त्रस्य सप्र-
योजनतामाप्तोपदेशतां च प्रदर्शयन्नाह ॥ २ ॥

धर्माणां प्रविचय इति विस्तरः । यतो विना धर्मप्रविचयेन , रूपं वेदनानित्यं 7.4 (2b–8)
दुःखमित्येवमाकारेण , नास्ति क्लेशोपशमाभ्युपायः । अन्य इति वाक्यशेषः । स एव
तु क्लेशोपशमाभ्युपाय इत्यर्थादापन्नं भवति । तद्यथा । नाहारेण विना प्राणसंधारणोपाय
इत्युक्ते स एवाहारः प्राणसंधारणोपाय इत्यर्थादापन्नं भवति । तद्वदेतत् । यदि क्लेशो-
पशमो न स्यात्किं स्यादित्यत आह । "क्लेशैश्च भ्रमति भवार्णवे ऽत्र लोक 7.6 (2b–9)
इति । अनेन क्लेशोपशमस्यावश्यंकर्तव्यतां दर्शयति । भवः संसार इत्येको ऽर्थः । भव
एवार्णवो भवार्णवः । मज्जनस्थानसाधर्म्यात्समुद्रकल्पो भवः । एतस्मिन्भवार्णवे ऽत्र ।
प्रत्यक्षीकृतपञ्चोपादानस्कन्धलक्षणाव्यतिरिक्तभवप्रतिषेधार्थमत्रग्रहणम् । अत्र लोको
भ्रमति तादात्म्यावस्थानात् । तादात्म्यावस्थानतो ऽपि ह्याधिकरणनिर्देशो दृश्यते ।
तद्यथा , अन्यपादपानुपयोगेन पलाशेष्वारामः स्थित इति । वृत्तौ तु हेत्वर्थतां तृतीयायाः
सूचयता हेतुमभिधाचा हेत्वर्थ उक्तः , क्लेशाश्च लोकं भ्रमयन्तीति । अत इत्युद्दिष्टहेतु- 7.7 (2b–10)
प्रत्यामायः , यतं एवमत उद्दिष्टो ऽभिधर्म इत्यर्थः । धर्मप्रविचयः क्लेशोपशमोपायो ना-
न्यो धर्म इत्यभिधर्मोपदेशकः संबन्ध इति । अत उक्तं तद्धेतोरिति । स एव हेतुस्तद्धेतुः ।
तस्य तस्माद्वा तद्धेतोरिति । तस्य धर्मप्रविचयस्यार्थे हि धर्मोपदेशहेतुको धर्मप्रविचयः ।
कथं नाम धर्मप्रविचयः स्यादित्यभिधर्म उपदिष्टः शास्त्रा बुद्धेनात एव । न हि वि- 7.9 (3a–2)
नाभिधर्मोपदेशेन शिष्यः शक्तो धर्मान्प्रविचयितुमिति । उदित इति वदेर्निष्ठायां
कृतसंप्रसारणस्यैतद्रूपम् । न त्विण उत्पूर्वस्य , अर्थायोगात् । उदित इत्युक्त उपदिष्ट

7.9 (3a-2) इत्येकोऽर्थः। किलेति किलशब्दः पराभिप्रायं द्योतयति' आभिधर्मिकाणामेतन्म-
तं' न त्वस्माकं सौत्रान्तिकानामिति भावः। श्रूयन्ते ह्यभिधर्मशास्त्राणां कर्तारः। तद्य-
था' ज्ञानप्रस्थानस्य आर्यकात्यायनीपुत्रः कर्ता। प्रकरणपादस्य स्थविरवसुमित्रः।
विज्ञानकायस्य स्थविरदेवशर्मा। धर्मस्कन्धस्य आर्यशारिपुत्रः। प्रज्ञप्तिशास्त्रस्य आर्य-
मौद्गल्यायनः। धातुकायस्य पूर्णः। संगीतिपर्यायस्य महाकौष्ठिलः॥ कः सौत्रान्ति-
कार्थः। ये सूत्रप्रामाणिका न तु शास्त्रप्रामाणिकास्ते सौत्रान्तिकाः। यदि न शास्त्र-
प्रामाणिकाः कथं तेषां पिटकत्रयव्यवस्था' सूत्रपिटको विनयपिटको ऽभिधर्मपिटक
इति। सूत्रे ऽपि ह्यभिधर्मपिटकः पठ्यते' त्रैपिटको भिक्षुरिति। नैष दोषः। सूत्र-
विशेषा एव ह्यर्थविनिश्चयादयो ऽभिधर्मसंज्ञा' येषु धर्मलक्षणं वर्ण्यते। एतदाशङ्का-
7.11 (3a-3) निवृत्त्यर्थमाह' स तु प्रकीर्ण उक्तो भगवतेति विस्तरः। यथा स्थविर-
धर्मत्रातेन उदाना' अनित्या बत संस्कारा इत्येवमादिका विनेयवशात्तत्र तत्र सूत्र
उक्ता वर्गीकृता एकस्थीकृताः' एवमभिधर्मो ऽपि धर्मलक्षणोपदेशस्वरूपो विनेयवशा-
त्तत्र तत्र भगवतोक्तः। स्थविरकात्यायनीपुत्रप्रभृतिभिर्ज्ञानप्रस्थानादिषु पिण्डीकृत्य
स्थापित इत्याहुर्वैभाषिकाः। विभाषया दीव्यन्ति चरन्ति वा वैभाषिकाः। विभाषां वा
विदन्ति वैभाषिकाः। उक्थादिप्रक्षेपाट्ठक्॥ ३॥

8.1 (3a-7) सास्रवानास्रवा धर्मा इति। सहास्रवैः सास्रवाः। न सन्त्यास्रवा एष्वित्यना-
स्रवाः। सास्रवाश्चानास्रवाश्चेति समासः। स्वसामान्यलक्षणधारणाद्धर्माः। एवं सर्वधर्मा-
णां समासनिर्देश इति। एतावन्तो धर्मा यदुत सास्रवाश्चानास्रवाश्च। नैतद्व्यतिरिक्ता
धर्माः सन्ति। तस्मादाह' सर्वधर्माणामिति। समासनिर्देश इति संक्षेपनिर्देशः। विस्तर-
निर्देशस्तु पश्चादा शास्त्रपरिसमाप्तेर्भविष्यति। अन्ये ऽपि समासनिर्देशाः सन्ति। संस्कृ-
तासंस्कृता रूप्यरूपिणः सनिदर्शनानिदर्शना इत्येवमादयः। किमर्थमयमेव समासनिर्देश
उक्तः। यस्मिन्नुक्ते न पर्यनुयोगः। अथवा सांक्लेशिकव्यावदानिकपक्षप्रदर्शनार्थं' तदर्थ-
त्वाच्छास्त्रस्य। तत्पक्षद्वयावबोधे हि संक्लेशपक्षमपहाय व्यवदानपक्षासेवनान्निःश्रेय-
8.4 (3a-7) सावाप्तिर्भवेत्। संस्कृता मार्गवर्जिताः सास्रवा इति संस्कृता एव' नासंस्कृताः।

हेतुप्रत्ययजनिता रूपादयः संस्कृताः। किं सर्वे। नेत्याह ' मार्गवर्जिताः। मार्गसत्येन वर्जिताः। मार्गसत्यस्य संस्कृतत्वात्प्रसङ्ग इत्यत एवं विशिनष्टि। एतदुक्तं भवति ' मार्गसत्यं वर्जयित्वा सर्वे संस्कृताः सास्रवा इति॥ कथं पुनस्ते सास्रवाः। यद्यास्रवसंप्रयोगात् ' क्लिष्टा एव चित्तचैत्ताः सास्रवाः स्युर्नान्ये। अथास्रवसहोत्पादात्। एकस्यां संततौ समुदाचरत्क्लेशस्य सत्त्वस्य यथासंभवं पञ्चोपादानस्कन्धाः सास्रवाः स्युः ' नासमुदाचरत्क्लेशस्य ' नापि बाह्या धर्माः। अथास्रवाणां य आश्रयास्ते सास्रवा इति। षडेवायतनान्याध्यात्मिकानि सास्रवाणि स्युः। अथास्रवाणामालम्बनानि सास्रवाणि। निरोधमार्गसत्यमपि सास्रवं प्राप्नोति ' ऊर्ध्वा च भूमिरूर्ध्वभूम्यालम्बनैरास्रवैः सास्रवा स्यादिति। अत आह ' आस्रवास्तेषु यस्मात्समनुशेरत इति। तस्मात्सास्रवा 8.5 (3b-2) इति पूर्वमेवाध्याहार्यस्तस्माच्छब्दः। अनुशेरत इति पुष्टिं लभन्त इत्यर्थः। प्रतिष्ठां लभन्त इत्यर्थो वा। पुष्टिलाभे प्रतिष्ठालाभे वा ते रागादयः संतायन्ते। अपरे व्याचक्षते। यथानुशेते ममायमाहार इति पथ्यो ऽनुगुणीभवतीत्यर्थः ' तथा रागादयो ऽपि तेषु धर्मेष्वनुशेरते ऽनुगुणीभवन्तीत्यर्थः। रागाद्यभिष्यन्दितकर्मनिर्वर्तिता हि सास्रवा धर्माः। कर्मजं लोकवैचित्र्यमिति वचनात्। प्रत्ययानुगुण्येनानुशेरते पुष्टिं लभन्त इत्यनुशयाः। अनुशेरते ऽनुगुणा वर्तन्ते प्रत्यया एष्विति वानुशयाः। अनुशयनं चैषामालम्बनतः संप्रयोगतो वा द्रष्टव्यम्। गुणमतिस्त्वाचार्य इह व्याचष्टे। किं कारणं यत्सर्वधर्मेष्वास्रवाणामालम्बनीभवेषु संस्कृता एव मार्गवर्जिताः सास्रवा उच्यन्त इति सर्वे धर्मा आस्रवाणामालम्बनमिति। अनाभिधर्मिकीयमेतत्। आकाशाप्रतिसंख्यानिरोधयोरास्रवानालम्बनत्वात्। षडेव ह्यनुशया ऽनास्रवालम्बनाः पठ्यन्ते। ते च निरोधमार्गालम्बना एव।

मिथ्यादृग्विमती ताभ्यां युक्ताविद्याथ केवला।
निरोधमार्गदृग्घेयाः षडनास्रवगोचराः॥

इति वचनात्। तस्मान्न सुलिखितमेतदिति पश्यामः। काममिति यद्यपीत्यर्थः। अथवा काममिति निपातो ऽभ्युपगमार्थः। अभ्युपगम्यत एव निरोधमार्गसत्यालम्बना अपि

8.10 (3b–4) सास्रवा उपपद्यन्त इत्यर्थः । तत्र निरोधमार्गसत्ययोः ॥ अनुशयनिर्देश एव ज्ञापयिष्याम इति ।

नानास्रवोर्ध्वविषया अस्वीकाराद्विपक्षतः ।

इत्यत्र । यद्धि वस्त्वात्मदृष्टितृष्णाभ्यां स्वीकृतं भवति तत्रान्ये ऽप्यनुशया अनुशयितुमुत्सहन्ते । आर्द्रे इव पटे रजांसि संस्थातुम् । न चैवमनास्रवम् । नाप्यूर्ध्वभूमिः । अतो न तदालम्बनास्तेष्वनुशेरते । विपक्षभूतौ च निर्वाणमार्गौ तदालम्बनानां क्लेशानां ' ऊर्ध्वा च भूमिरधराणाम् । अतो ऽपि न तेषु प्रतिष्ठां लभन्ते । तप्त इवोपले तलानि पादानामिति ॥ ४ ॥

8.17 (3b–4) अनास्रवा मार्गसत्यं त्रिविधं चाप्यसंस्कृतमित्यर्थापत्तिसिद्धत्वान्न सूत्रयितव्यमेतदित्येवं चोद्ये ' आचार्यगुणमतिस्तावदाह । वक्तव्यमेवेदम् । किं कारणम् । द्विविधो हि मार्गो लौकिको लोकोत्तरश्च । अतो विशेषार्थं पुनरभिधीयते । अत एव चात्र मार्गसत्यग्रहणम् । प्रसिद्धं चार्थपत्त्या गम्यते नाप्रसिद्धम् । अप्रसिद्धं चासंस्कृतमिति । अपरे व्याचक्षते । तृतीयराश्याशङ्कानिवृत्त्यर्थमर्थापत्तिसिद्धमप्येतत्पुनरुच्यते । यथा हि तिस्रो वेदना भवन्ति सुखा दुःखा अदुःखासुखा वेति ' एवं धर्मा अपि संभाव्येरन् ' सास्रवा अनास्रवाः सास्रवानास्रवाश्चेति । अथवा नैव सास्रवा नानास्रवाश्चेति । तेन ये ऽर्थापत्त्या निरस्ताः किं ते ऽनास्रवा एव ' उताहो सास्रवानास्रवा एव ' अहोस्विन्नोभयथेति संदिह्येत । अस्ति हि सास्रवानास्रवत्वविकल्पावकाशः । कथमिति । वैभाषिकप्रक्रियया तावत् ।

द्विधा सानुशयं क्लिष्टमक्लिष्टमनुशायकैः ।

इति वचनात् । ये चक्षुरादयो बाह्या वा रूपादयो ऽक्लिष्टास्ते ऽनुशयानैरेवास्रवैः सास्रवाः ' नाननुशयानैः । प्रहीणैस्तैरननुशयानैरास्रवैर्न सास्रवाः ' अप्रहीणैस्त्वन्ततः परसंतानगतैरपि सास्रवा एवेति । दार्ष्टान्तिकप्रक्रिययापि च ' चक्षुरादयो ऽर्हत्संतानगता बाह्याश्च रूपादयो ऽनास्रवाः ' आस्रवाणामनाश्रयत्वात् । सास्रवाश्च ते ' आस्रवाणामप्रतिपक्षत्वादिति पार्यायिकं सास्रवानास्रवत्वं चक्षुरादीनां कल्प्यत इति संदेहः ।

तत्संदेहविनिवृत्त्यर्थमिदमुच्यते । अनास्रवा मार्गसत्यं त्रिविधं चाप्यसंस्कृतमिति
निष्पर्यायमनास्रवा एवामी, न सास्रवा यथोक्तमिति पुनर्वचनम् । ते तर्ह्यर्ह-
दनुरादयो वैभाषिकैः क्व पक्षे निक्षेप्तव्याः । किं सास्रवपक्षे, अथानास्रवपक्ष इति । सा-
स्रवपक्ष इति त आहुः । कथं प्रक्षीणास्रवैस्ते सास्रवा व्यवस्थाप्यन्ते । येष्वास्रवा
अनुशेरते ऽनुशयितवन्तो ऽनुशयिष्यन्ते वा ते सास्रवाः । त्रैकालिकार्थविवक्षयापि हि
लोके वर्तमानकालप्रयोगो दृश्यते । यः प्रजा रक्षति स राजेति । यो ऽपि रक्षितवान्यो
ऽपि रक्षिष्यति स चापि राजेति गम्यत एवेति, अत एवं व्याख्यायते । अथवा यद्यपि
ते प्रक्षीणास्रवैर्न सास्रवा अप्रक्षीणैस्त्वपरिमितैरास्रवैरन्ततः परसंतानगतैरपि सास्रवा
एव भवन्ति । ननु च समासनिर्देशादेव सास्रवानास्रवा धर्मा इति तृतीयराश्यप्रसङ्गः । न,
तत्रैकशेषनिर्देशसंभवात् । सास्रवाश्चानास्रवाश्च सास्रवानास्रवाश्चेति सास्रवानास्रवा
इत्येकशेषः । असद्रूपाणामप्येकशेष इष्यते । गुणो यङ्लुकोरिति यथा । अपरे पुनराहुः ।
अर्थापत्त्या सिद्धमेवैतत् । स्पष्टीकरणार्थं तु प्रपञ्च उच्यते । तद्यथा, विशेषणं विशेष्येण
बहुलमित्यनेनैव सर्वं सिद्धम् । पूर्वकालैकसर्वजरत्पुराणनवकेवलाः समानाधिकरणेने-
त्येवमादिप्रपञ्च उच्यते । तद्वदेतत् ॥ कतमत्त्रिविधमसंस्कृतमित्यप्रतीतत्वात्पृच्छति । 8.18 (3b—5)
त्रिविधग्रहणमियत्तावधारणार्थम् । सन्ति हि केचिदेकमेवासंस्कृतं निर्वाणमित्याहुर्यथा
वात्सीपुत्रीयाः । परमाण्वादयो बहवो ऽसंस्कृता इति वैशेषिकाः । तन्मतप्रतिषेधार्थ-
मियत्तावधारणम् । कतमौ द्वाविति प्रतिसंख्याऽप्रतिसंख्यानिरोधावेव पृच्छति,
नाकाशं, आकाशस्य लोके प्रसिद्धत्वात् । तत्राकाशमनावृतिरिति । तत्रेति निर्धारणे 9.6 (3b—7)
वाक्योपन्यासे वा । अवकाशं ददातीत्याकाशमिति निर्वचनम् । भृशमस्यान्तः काशन्ते भावा
इत्याकाशमित्यपरे । अनावृतिरनावरणम् । कर्तृसाधनं कर्मसाधनं वा । यो धर्मो ऽन्या-
न्धर्मान्नावृणोति, अन्यैर्वा नाव्रियते, तदनावरणस्वभावमाकाशम् । तदप्रत्यक्षविषयत्वा-
दन्यधर्मानावृत्यानुमीयते । न त्वावरणाभावमात्रम् । अत एव च व्याख्यायते, यत्र रूपस्य
गतिरिति । यदि यन्नावृणोति नाव्रियते वा तदाकाशं, अप्रतिघा अपि चित्तादयः संस्कारा-
स्तथैवेत्याकाशं प्राप्नुवन्ति । न प्राप्नुवन्ति । परेषामावरणाभावात् । ऋद्धिमन्तो हि चित्त-

चैत्तबलेन परेषां गतिं चित्तादीन्वा विबध्नन्ति। प्रतिसंख्याऽप्रतिसंख्यानिरोधौ तर्ह्यविबन्धकत्वादाकाशं प्राप्नुतः। न, तयोः संयोगद्रव्यानुत्पत्तिधर्माणां संयोगप्राप्तिनियतरोधभूतत्वेनोत्पत्तिविघ्नरोधभूतत्वेन वावरणभूतत्वात्। अथवा यस्यानावरणेन लक्षणं नान्यल्लक्षणं तदाकाशम्। तयोश्चान्यलक्षणमस्तीति न तौ निरोधावाकाशं प्राप्नुतः। असर्वगतं तर्ह्याकाशमनित्यं वा प्राप्नोति। आवरणाभावे भावात्तद्भावे चाभावात्। कुड्यादिषु ह्यन्यस्वरूपस्यावरणं भवतीति, अत्राकाशलक्षणाभावप्रसङ्गः। कुड्याद्यपगमे च पुनस्तद्भवतीत्यनित्यं प्राप्नोति। नानित्यं प्राप्नोति। तत्रापि कुड्याद्यवकाशदानादाकाशमस्त्येव। यदि हि तत्राकाशं न स्यात्, तस्यैव कुड्यादेरनवकाशत्वादवस्थानं न स्यात्। यत्तु तत्र रूपान्तरस्यानवस्थानं तत्कुड्याद्यावरणाद्, नाकाशाभावात्। उक्तं हि भगवता। पृथिवी भो गौतम कुत्र प्रतिष्ठिता। पृथिवी ब्राह्मण अब्मण्डले प्रतिष्ठिता। अब्मण्डलं भो गौतम क्व प्रतिष्ठितम्। वायुप्रतिष्ठितम्। वायुर्भो गौतम क्व प्रतिष्ठितः। आकाशे प्रतिष्ठितः। आकाशं भो गौतम कुत्र प्रतिष्ठितम्। अतिसरसि महाब्राह्मण, अतिसरसि महाब्राह्मण, आकाशं ब्राह्मण अप्रतिष्ठितं, अनालम्बनमिति विस्तरः। तस्मादस्त्याकाशमिति वैभाषिकाः॥ ५॥

9.13 (3b—9) यो विसंयोग इति विशेषणेनानित्यतानिरोधो ऽप्रतिसंख्यानिरोधश्च व्युदस्तौ
भवतः। न हि विसंयोगलक्षणौ तौ निरोधौ। विसंयुक्तिर्विसंयोगः क्लेशविसंयुक्ति-
9.14 (3b—10) लक्षणः। संयोगप्राप्तिनियतरोधभूतो वा यो धर्मः स प्रतिसंख्यानिरोधः॥ दुःखादीना-
मार्यसत्यानामिति विशेषणपरिग्रहात्प्रतिसंख्यानमनास्रवैव प्रज्ञा गृह्यते। न हि
9.15 (3b—10) लौकिकी प्रज्ञा दुःखसत्याद्याकारा, किं तर्ह्युत्तराधरभूमिशान्तास्थूलाद्याकारा। प्रज्ञा-
विशेष इति विशेषग्रहणं क्लेशप्रहाणानन्तर्यमार्गप्रज्ञाग्रहणार्थम्। तेन प्रज्ञाविशेषेण
प्राप्यो निरोध इति प्रतिसंख्यानिरोधः। मध्यपदलोपं कृत्वेति। शाकपार्थिवादीनामुपसं-
ख्यानं, शाकप्रियाः पार्थिवाः शाकपार्थिवा इतीष्टा मध्यपदलोपः। यदि प्रतिसंख्य-
यानास्रवैव प्रज्ञा गृह्यते लौकिकमार्गप्राप्यो निरोधो न गृहीत इत्यव्यापि लक्षणं प्राप्नो-
ति। नाव्यापि। सर्वो हि त्रैधातुकसास्रववस्तुनिरोधो ऽनास्रवया प्रज्ञया प्राप्यते। न

स निरोधो ऽस्ति यो लौकिक्यैव प्रज्ञया प्राप्यते नानास्रवयेति किं लौकिक्या प्रज्ञया
प्रयोजनम्। यो हि लौकिकेन मार्गेण कश्चिन्निरोधः प्राप्यते स एव पुनर्लोकोत्तरेण
प्राप्यत एवेति लोकोत्तरैव प्रज्ञा तत्त्वं न लौकिकी। द्रव्यसत्प्रतिसंख्यानिरोधः ' सत्यच-
तुष्टयनिर्देशनिर्दिष्टत्वात् ' मार्गसत्यवदिति वैभाषिकाः॥ पृथक्पृथगिति नानेत्यर्थः। या- 10.2 (4a–2)
वन्ति हि संयोगद्रव्याणीति। संयुक्तिः संयोगः। संयोगाय द्रव्याणि संयोगद्रव्याणि।
संप्रयुज्यन्ते तेष्विति वा संयोगाः। संयोगाश्च ते द्रव्याणि चेति संयोगद्रव्याणि ' सास्रवद्र-
व्याणीति यावदुक्तं भवति। सास्रवं हि द्रव्यं स्तम्भस्थानीयं ' संप्रयोजनं रज्जुस्थानीयं '
पुद्गलस्तु बलीवर्दस्थानीय इति भगवतोक्तम्। अन्यथेति यद्येक इत्यर्थः। सर्वक्लेश- 10.5 (4a–3)
निरोधसाक्षात्क्रियेति समुदयादिदर्शनभावनाहेयक्लेशनिरोधप्राप्तिरित्यर्थः। शेषप्रति- 10.6 (4a–4)
पक्षभावनावैयर्थ्यमिति। शेषक्लेशसमुदयादिदर्शनभावनाप्रहातव्यात्मकप्रतिपक्षमार्गो-
त्पादनं निष्प्रयोजनमित्यर्थः। यत्तर्ह्युक्तमसभागो निरोध इति। क्वोक्तम्। सूत्रे। पूर्व- 10.7 (4a–5)
भर्त्रा विशाखेन गृहपतिना पृष्टया धर्मदिन्नया भिक्षुण्योक्तम्। किं सभाग आर्ये निरोधः।
असभाग आयुष्मन्विशाखेति। अप्रतिसदृशो निरोध इत्यर्थः। अभिसमीक्ष्य पृच्छति '
अस्य को ऽर्थ इति। बहुत्वे हि सति प्रतिसदृशो ऽन्यतमो भवेदिति परस्याभिप्रायः। नास्य 10.8 (4a–5)
कश्चित्सभागहेतुरिति। सभागहेतुः सभाग इत्येको ऽर्थो हेतुशब्दलोपात्। दृश्यन्ते हि
पदेषु पदैकदेशान्प्रयुञ्जाना वाक्येषु च वाक्यैकदेशान्। तद्यथा सत्यभामा भामा ' देवदत्तो
दत्तः ' प्रविश पिण्डीं ' प्रविश तर्पणमिति। नित्यः खलु प्रतिसंख्यानिरोधः। तस्य किं
सभागहेतुना प्रयोजनमित्यसभागहेतुरसभागः। नास्ति सभागो ऽस्येत्यसभागो बहुव्री-
हिसमासः। नासौ कस्यचिदिति। नासौ प्रतिसंख्यानिरोधः कस्यचिदन्यस्य धर्मस्य 10.9 (4a–5)
सभागहेतुरित्यधिकृतम्। किं कारणम्। संस्कृत एवेति सभागहेतुरिष्यते। तत्र न
सभागो ऽसभाग इति तत्पुरुषः। न तु नास्य कश्चित्सभागो ऽस्तीति। न ह्यस्य निरो-
धस्य कश्चिदन्यो निरोधः सदृशो न भवतीत्यर्थः॥ उत्पादात्यन्तविघ्नो ऽन्यो निरोधो 10.11 (4a–7)
ऽप्रतिसंख्यया। अनागतानां धर्माणामुत्पादस्यात्यन्तं विघ्नो ऽत्यन्तविघ्नो ऽत्यन्तनिय-
तरोधः। अन्य इत्यप्रतिसंख्यानिरोधः। स हि प्रतिसंख्यानिरोधादनन्तरोक्तादन्यः। 10.13 (4a–7)

अप्रतिसंख्ययेति प्रसज्यप्रतिषेधे ऽयमकारः। न प्रतिसंख्यया प्राप्य इत्यर्थः। अथवा
पर्युदासे ' प्रतिसंख्याया यदन्यत्प्रत्ययवैकल्यं साप्रतिसंख्या ' तया प्राप्यो निरोधो ऽप्र-
तिसंख्यानिरोधः ' मध्यपदलोपात्। अयुक्तमेतत्। प्रत्ययवैकल्यं ह्यभावः। कथमभावेन
स निरोधः प्राप्यत इति। औपचारिकत्वाददोषः। अथवाप्रतिसंख्यानिरोध इति न प्रति-
संख्यानिरोधो ऽप्रतिसंख्यानिरोधः। प्रतिसंख्यानिरोधादन्यत्वमात्रमेवोच्यते ' न तु
प्रत्ययवैकल्यस्य व्यापार इति। उत्पादग्रहणमनित्यतानिरोधव्युदासार्थम्। अनित्यता-
निरोधो हि धर्मस्थितेरत्यन्तविघ्नो ' न धर्मोत्पादस्य। अत्यन्तग्रहणमसंज्ञिनिरोधसमापत्त्य-
संज्ञिकव्युदासार्थम्। तानि ह्यनागतानां चित्तचैत्तानामुत्पादविघ्नो न त्वत्यन्तं ' तावत्का-
10.16 (4a—8) लिकत्वात्तद्विघ्नभावस्य॥ यथैकरूपव्यासक्तचक्षुर्मनस इति विस्तरः। यथेत्युदाहरण-
कथनम्। यथैकस्मिन्नीले रूपे व्यासक्तं चक्षुर्मनश्च यस्य स एकरूपव्यासक्तचक्षुर्मनाः। तस्य
यानि रूपान्तराणि ' गृह्यमाणान्नीलादन्यानि नीलान्तरपीतलोहितावदातादीनि वर्णरू-
पाणि संस्थानरूपाणि च ' शब्दगन्धरसस्प्रष्टव्यानि च सर्वाणि। अत्ययन्ते प्रत्युत्पन्न-
10.18 (4a—9) मध्वानमतिक्रामन्ति। अतीतमध्वानं प्रतिपद्यन्त इत्यर्थः। तदालम्बनैरिति। तानि नी-
लान्तरादीन्यनन्तरोक्तान्यालम्बनान्तराणि येषां ते तदालम्बनाः। के। पञ्च विज्ञानका-
10.19 (4a—9) याः। तैर्न शक्यमुत्पत्तुमिति भावसाधनमेतत्। न हि ते समर्था इति विस्तरः। न
हि ते पञ्च विज्ञानकाया अतीतं विषयं स्वालम्बनमपि शक्ता ग्रहीतुं ' वर्तमानाल-
म्बनत्वात्पञ्चानां विज्ञानकायानाम्। अथान्यदिदानीं नीलान्तरादिकं वर्तमानमालम्ब्य
कस्मान्नोत्पद्यन्ते। न शक्यमेवं भवितुम्। सर्वधर्माणां चतुष्के नियतत्वात्। हेतौ फल
आश्रय आलम्बने चेति। यस्य विज्ञानस्य यदालम्बनं तदेव तस्यालम्बनं भवेद् ' भवेन्ना-
न्यदिति। आलम्बनप्रत्ययवैकल्यात्ते पञ्च विज्ञानकाया न पुनरुत्पद्यन्ते। अत आह।
10.20 (4a—10) स तेषामप्रतिसंख्यानिरोध इति विस्तरः। तेषां पञ्चानां विज्ञानकायानां प्रत्ययवै-
कल्यात्प्राप्यत आलम्बनप्रत्ययवैकल्यात्। चतुर्भिरेव हि प्रत्ययैर्हेतुसमनन्तरालम्ब-
नाधिपतिप्रत्ययैश्चित्तचैत्ता उत्पद्यमाना उत्पद्यन्ते। तेषामन्यतरवैकल्ये ऽप्यनुत्पत्तिः।
समनन्तरप्रत्ययवैकल्यादित्यपरे। समनन्तरप्रत्ययो हि तदानीं चित्तचैत्तलक्षण एकस्यैव

तस्य नीलविज्ञानस्योत्पत्ताववकाशं ददाति । नेतरेषां नीलान्तरादिविज्ञानानां । युगपद्विज्ञानोत्पत्त्यसंभवात् । उदाहरणमात्रं चैतत् । एवं तात्तिलाभ्यादीनां पञ्चानामप्यापायिकानामनागतानां स्कन्धानां तदुत्पत्तिविरुद्धप्रत्ययसंमुखीभावेन प्रत्ययवैकल्याद्प्रतिसंख्यानिरोधः प्राप्यत इत्युदाहार्यम् । अप्रतिसंख्यानिरोधमेव वाभिसंधाय स्रोतआपन्नं पुद्गलमधिकृत्योक्तं भगवता । निरुद्धा अस्य नरकास्तिर्यञ्चः प्रेता इति । तदेवंजातीयकानामनागतानां धर्माणां प्रत्ययवैकल्यात्प्रतिसंख्यामन्तरेणोत्पादस्य नियतरोधभूतो यो धर्मः सोऽप्रतिसंख्यानिरोध इत्युच्यते ॥ न हि प्रत्ययवैकल्यमात्रादत्यन्तं तदनुत्पत्तिरुपपद्यते । पुनस्तज्जातीयप्रत्ययसांनिध्ये तदुत्पत्तिप्रसङ्गात् । को हि तदा तदुत्पत्तौ विबन्धः स्यादिति वैभाषिकाः ॥ चतुष्कोटिकं चात्रेति विस्तरः । अत्र 11.1 (4b–1)
प्रतिसंख्याऽप्रतिसंख्यानिरोधलक्षणनिर्देशे चतुष्कोटिकं चतुष्प्रकारं प्रश्नविसर्जनम् । किमर्थम् । व्युत्पादनार्थम् ॥ तद्यथातीतप्रत्युत्पन्नोत्पत्तिधर्माणां सास्रवाणामिति 11.3 (4b–1)
सास्रवत्वात्प्रतिसंख्यानिरोध एव लभ्यते । अतीतप्रत्युत्पन्नानामुत्पादस्य कृतत्वाद् । उत्पत्तिधर्माणां चावश्यंभावान्नाप्रतिसंख्यानिरोधो लभ्यते । उत्पादात्यन्तविघ्नलक्षणो ह्यप्रतिसंख्यानिरोधः । तद्यथानुत्पत्तिधर्माणामनास्रवसंस्कृतानामिति । अत्यन्त- 11.5 (4b–2)
विघ्नितोत्पादत्वादेषामनुत्पत्तिधर्मत्वम् । अतश्च तेषामप्रतिसंख्यानिरोधो लभ्यते । तद्यथा षड्भूमिकानामनागम्यध्यानान्तरध्यानभूमिकानां श्रद्धानुसारिमार्ग एकस्मिन्संमुखीभूते शेषाणां पञ्चानामप्रतिसंख्यानिरोधो लभ्यते । न तु प्रतिसंख्यानिरोधो ऽनास्रवत्वात् । न हि निर्दोषं प्रहाणार्हं भवति । अनुत्पत्तिधर्मग्रहणमतीतप्रत्युत्पन्नोत्पत्तिधर्मनिरासार्थम् । अनास्रवग्रहणं सास्रवनिरासार्थम् । संस्कृतग्रहणमसंस्कृतग्रहणनिरासार्थम् । असंस्कृतमपि हि स्वभावतो ऽनुत्पत्तिधर्मकं । अतस्तत्प्रसङ्गो मा भूदिति तद्विशेषणम् । केषांचिदेवं पाठः । तद्यथानुत्पत्तिधर्माणामनास्रवाणामिति । तेषां कथमसंस्कृतानां ग्रहणाप्रसङ्गः । न भवति । येषां धर्माणां प्रतिसंख्यानिरोधो ऽप्रतिसंख्यानिरोधो वा संभवति तेषामधिकारः । न चासंस्कृतानां तौ निरोधौ संभवतः । उत्पादात्यन्तविघ्नो ह्यप्रतिसंख्यानिरोधः । न ह्यसंस्कृतानामुत्पादो ऽस्ति । किं चानुत्पत्तिधर्माणामिति पर्युदासेन

नञ्समासः। उत्पत्तिधर्मेभ्यो ये ऽन्ये तत्सदृशाश्च धर्मास्ते ऽनुत्पत्तिधर्माणः। के च तादृशाः। संस्कृता एव नासंस्कृता इत्यप्रसङ्गो ऽसंस्कृतानामिति ब्रुवते ॥ सन्ति
11.7 (4b–2) येषामुभयमिति प्रतिसंख्यानिरोधश्चाप्रतिसंख्यानिरोधश्च। तद्यथा सास्रवाणामिति विस्तरः। सास्रवत्वात्तेषां प्रतिसंख्यानिरोधः प्राप्यते। अनुत्पत्तिधर्मत्वादप्रतिसंख्यानिरोधो ऽपि प्राप्यते। यदा तदानयोः प्राप्तिरभिप्रेयते। नावश्यमनयोर्युगपत्प्राप्तिर्भवति। केषांचिद्धि पूर्वं प्रतिसंख्यानिरोधः प्राप्यते। पश्चादप्रतिसंख्यानिरोधः। तद्यथार्हत एकरूपव्यासक्तचक्षुर्मनसस्तदन्यरूपाद्यालम्बनानां पञ्चानां विज्ञानकायानाम्। केषांचित्पूर्वमप्रतिसंख्यानिरोधः प्राप्यते। पश्चात्प्रतिसंख्यानिरोधः। तद्यथा क्षान्तिलाभिनो ऽपायगतीनाम्। केषांचिद्युगपत्। तद्यथा दृष्टिप्राप्तस्याधिमात्राधिमात्रक्लेशप्रतिपक्षोदये तेषामधिमात्राणामनागतानां क्लेशानां प्रतिसंख्यानिरोधश्चाप्रतिसंख्यानिरोधश्च युगप-
11.9 (4b–4) त्प्राप्येते। एवमन्येषामपि संभवतो योज्यम् ॥ तद्यथातीतप्रत्युत्पन्नोत्पत्तिधर्माणामनास्रवाणामिति। अतीतादीनामेषामुत्पादस्य विघ्नयितुमशक्यत्वादप्रतिसंख्यानिरोधो न लभ्यते। अनास्रवत्वाच्चैषां प्रतिसंख्यानिरोधो ऽपि न लभ्यते। असंस्कृतानां तूत्पादाभावान्नाप्रतिसंख्यानिरोधो ऽस्ति। उत्पादात्यन्तविघ्नो ह्यप्रतिसंख्यानिरोध इत्युक्तं प्राक्। अनास्रवत्वाच्च प्रतिसंख्यानिरोधो ऽपि नास्ति ॥ ६ ॥

एवमसंस्कृतस्याल्पवक्तव्यत्वात्पुरस्तात्तत्प्रभान्परिसमाप्य संस्कृतान्निर्देष्टुकाम
11.12 (4b–4) उपोद्घातमुत्थापयति। यदुक्तं संस्कृता मार्गवर्जिताः सास्रवा इति कतमे ते संस्कृ-
11.13 (4b–5) ता इति। ते पुनः संस्कृता धर्माः। पुनःशब्दः प्रभेदान्तरप्रदर्शनार्थः। उक्तः पूर्वप्रभेदः सास्रवानास्रवा इति। अयं तु पुनःप्रभेद इति। असंस्कृतनिर्देशेन व्यवहितत्वात्पुनः संस्कृतग्रहणमसंस्कृतनिरासार्थम्। त इति तच्छब्दः पूर्वप्रकृतापेक्षः। के च पूर्वप्रकृताः। अवर्जिताश्च ये सास्रवाः। वर्जिताश्च ये मार्गसत्यस्वभावाः। उभये ह्यपेक्षिताः। कथं गम्यते। ये सास्रवा उपादानस्कन्धास्त इत्यनास्रवेभ्यः सास्रवनिष्कर्षवचनात्। यद्रूपादिस्कन्धपञ्चकं वक्ष्यमाणलक्षणं ते ऽमी संस्कृता द्रष्टव्याः। अन्योन्यमेषां संग्रहः। रूपादिग्रहणं शीलादिस्कन्धनिरासार्थम्। अन्ये ऽपि हि पञ्च स्कन्धाः सन्ति। शी-

लस्कन्धः समाधिस्कन्धः प्रज्ञास्कन्धो विमुक्तिस्कन्धो विमुक्तिज्ञानदर्शनस्कन्धश्चेति ।
स्कन्धग्रहणं रूपादिविषयनिरासार्थम्॥ समेत्य संभूयेति पर्यायावेतौ । अथवा समेत्य 12.4 (4b–9)
समागम्यान्योन्यमपेक्ष्येत्यर्थः । संभूय संहन्येत्येवं संशब्दस्यार्थं दर्शयति । न ह्येकप्रत्य-
यजनितमिति सर्वाल्पप्रत्ययत्वे ऽप्यवश्यं द्वौ प्रत्ययौ स्तः ।

चतुर्भिश्चित्तचैत्ता हि समापत्तिद्वयं त्रिभिः ।
द्वाभ्यामन्ये तु जायन्ते ।

इति वचनात् । दुग्धवदिति संस्कृतशब्दस्य निष्ठान्तत्वान्निष्ठान्तशब्देनैव दृष्टान्तं 12.6 (4b–10)
दर्शयति । दुग्धवदिति दुग्धं नाम क्षीरम् । यत्स्तनान्निष्कासितं तद्दुग्धमिति न्याय्यम् ।
यत्तु निष्कासिष्यते यच्च नैव निष्कासिष्यते धेनुस्थमेव वर्तते तद्दुग्धमिति न प्राप्तम् ।
उच्यते च लोके दुग्धमिति । एवमिहापि ये संस्करिष्यन्त उत्पत्तिधर्माणो ऽनागता ये
ऽपि न संस्करिष्यन्ते ऽनुत्पत्तिधर्माणस्ते ऽपि संस्कृता इत्युच्यन्ते । तज्जातीयत्वात्स्वल-
क्षणसादृश्यात्॥ त एवाध्वेति विस्तरः । सर्वाभिधर्मः सूत्रार्थः सूत्रनिष्कर्षः सूत्रव्या- 12.7 (4b–10)
ख्यानमिति । सूत्रोक्तानामप्यध्वादीनां स्कन्धपर्यायरूपाणामिह वचनम् । गतगच्छद्गमि-
ष्यदिति लोके प्रसिद्धमध्वानमपेक्ष्यायमध्वा व्याख्यातः । तथा हि लोके कथ्यते । अय-
मध्वा ग्रामं गतो ऽयमध्वा गच्छत्ययमध्वा गमिष्यतीति । एवमिहापि गतो ऽध्वा यो ऽतीतो
गच्छति यो वर्तमानो गमिष्यति यो ऽनागत इति । अद्यन्ते ऽनित्यतयेति वा । अध्वान इत्य-
धिकृतम् । नैरुक्तं विधानमपेक्ष्यायमर्थो दर्शितः । अद्यन्ते ऽनित्यतया भक्ष्यन्त इत्यध्वान इति
संस्कृता एवाध्वशब्देन भगवता देशिताः॥ कथावस्तुशब्देनापि त एव संस्कृता भगवता
देशिताः । त्रीणीमानि भिक्षवः कथावस्तून्यचतुर्थान्यपञ्चमानि यान्याश्रित्यार्याः कथां
कथयन्तः कथयन्ति । कतमानि त्रीणि । अतीतं कथावस्त्वनागतं कथावस्तु प्रत्युत्पन्नं
कथावस्त्विति । कथा वाक्यमिति विस्तरः । कथा वाक्यं वर्णात्मकः शब्द इत्यर्थः । 12.9 (5a–1)
तस्या वस्तु नाम विषय इत्यर्थः । नाम्ना पुनरर्थो ऽभिधेयः । तथा हि वक्ष्यति वाङ् ना-
म्नि प्रवर्तते नामार्थं द्योतयतीति । यदि नामैव कथावस्तु । नामैव संस्कारस्कन्धैकदेश
एवेति कथं कृत्वा कथावस्तुशब्देन संस्कृता एवोक्ता इत्यत आह । सार्थकवस्तुग्रह- 12.10 (5a–2)

12.11 (5a–3) ण्यात्तु संस्कृतं कथावस्तूच्यत इति । अन्यथा हीति विस्तरः । यदि सार्थकं वस्तु
न गृह्येत प्रकरणग्रन्थो विरुध्येत ' कथावस्तून्यष्टादशभिर्धातुभिः संगृहीतानी-
ति । कया पुनर्युक्त्या सार्थकं वस्तु गृह्यते । द्विविधः कथाया विषयः ' साक्षात्पारंपर्येण च ।
साक्षाद्विषयो नाम ' पारंपर्येणार्थः । स हि स्वविषयभूतस्य नाम्नो विषय इति । अतस्तस्यापि
विषयो व्यवस्थाप्यते । असंस्कृतं कस्मान्न कथावस्तुत्वेनोक्तम् । अप्रपतितस्य नाम्नो
ऽनप्रपतितेन सहार्थायोगात् । विषयो हेतुरिति वा ' अर्थद्वयवाचकवस्तुशब्दपरिग्रहाद्वा ।
यद्धि कथाया विषयो हेतुः प्रत्ययश्च भवति तत्कथावस्तु । असंस्कृतं तु न हेतुप्रत्ययः
कथाया इति न कथावस्तु । अथवातीतादीनां संस्कृतानामतिबहुरूपत्वेनाख्यातकर-
णयोग्यत्वात् । एवं चैत्रं च दीपंकरस्तथागतो ऽभूत् । एवं चैवं च मैत्रेयस्तथागतो भवि-
ष्यति । एवं चैत्रं च राजा कप्फिणो भवतीति । अतः संस्कृता एव कथावस्तुत्वेनोक्ता
12.14 (5a–4) नासंस्कृताः ॥ सर्वस्य संस्कृतस्य निर्वाणमिति निरुपाधिशेषनिर्वाणम् । यद्येवं सा-
स्रवस्य तदस्तीति भवति सास्रवस्य सनिःसारत्वयोगो ' मार्गसत्यस्य तु कथम् । कोलो-
पमं धर्मपर्यायमाजानद्भिर्धर्मा अपि प्रहातव्याः प्रागेवाधर्मा इति मार्गसत्यस्यापि निःसरणं
12.15 (5a–5) कल्पत एवेति सर्व एव संस्कृता सनिःसारा भवन्ति ॥ सवस्तुका इति । वसत्य-
स्मिन्प्राक्कार्याणि पश्चात्तत उत्पत्तिरिति । वस्तु हेतुरित्यर्थः । स एषामस्तीति
सवस्तुकाः । प्रवचने हि वस्तुशब्दः पञ्चस्वर्थेषु दृश्यते । स्वभाव आलम्बने संयोजनीये
हेतौ परिग्रहे च । स्वभावे तावत् । यद्वस्तु प्रतिलब्धं समन्वागतः स तेन वस्तुनेति
तेन स्वभावेनेति गम्यते । आलम्बने । ज्ञेया धर्माः कतमे । आह । सर्वे धर्मा ज्ञानेन
ज्ञेया यथावस्तु ' यथालम्बनमित्यर्थः । संयोजनीये । यस्मिन्वस्तुन्यनुनयसंयोजनेन संयुक्ताः
प्रतिघसंयोजनेनापि तस्मिन्निति । हेतौ । सवस्तुका धर्माः कतमे । सर्वे संस्कृता धर्मा
इति । परिग्रहे । क्षेत्रवस्तु गृहवस्त्वापणवस्तु धनवस्तु । परिग्रहं प्रहाय ततः प्रति-
12.17 (5a–5) विरतो भवतीति । इह हेतौ वस्तुशब्दो वेदितव्यो हेतुवचनः ॥ किलेति किलशब्दः
परमतं दर्शयति । स्वमतं त्वस्य लक्ष्यते । सवस्तुकाः सस्वभावाः संस्कृताः । असंस्कृ-
तास्त्ववस्तुकाः ' प्रज्ञप्तिसत्त्वादिति ॥ ७ ॥

त एव पुनः संस्कृता इति ये सास्रवाः पूर्वमुक्ता इति दर्शयति। ये सास्रवा 12.19 (5a–6)
उपादानस्कन्धास्त इति तेषामित्यत्राकार्यम्। किं सिद्धमिति। यदर्थापन्नं तद्वि- 12.20 (5a–10)
वारयति। उपादानस्कन्धादयः सूत्रेषूक्ताः। तेनेह ते व्याख्यायन्ते। सर्वो ऽभिधर्मः सूत्रार्थ
इति विस्तरेणोक्तमेतत्॥ तत्संभूतत्वादुपादानस्कन्धा इति। उपादानसंभूताः स्क- 13.8 (5b–1)
न्धा उपादानस्कन्धाः मध्यपदलोपात्। यथा तृणसंभूतो ऽग्निस्तृणाग्निः ' तुषसंभूतो 13.9 (5b–1)
ऽग्निस्तुषाग्निरिति। उपादानानां स्कन्धा उपादानस्कन्धा इति षष्ठीसमासेनैव मध्यप-
दलोपमकृत्वान्ये साधयन्ति। एवं च निदर्शयन्ति ' यथा तृणानामग्निस्तृणाग्निरिति।
युक्तं ' ये सत्त्वसंख्यातास्ते उपादानस्कन्धाः क्लेशाभिष्यन्दितकर्महेतुकत्वात्। बाह्यास्तु
भावाः कथमुपादानस्कन्धाः। ते ऽप्युपादाननिर्वृत्ताः ' कर्मजं लोकवैचित्र्यमिति सिद्धा-
न्तात्॥ तद्विधेयत्वाद्वा राजपुरुषवदिति। यथा राज्ञो विधेयः पुरुष एवमुपादानानां 13.10 (5b–2)
विधेयाः स्कन्धाः। तद्वशेनालम्बनगत्यन्तरप्रवृत्तेः॥ उपादानानि वा तेभ्यः संभ- 13.11 (5b–2)
वन्तीत्यर्थकथनमात्रमेतत्। पदानि त्वेवं वक्तव्यानि। उपादानानां संभवहेतवो वा
स्कन्धा उपादानस्कन्धाः। पुष्पफलवृक्षवत्। यथा पुष्पाणां फलानां वा संभवो 13.12 (5b–3)
हेतुर्वृक्षः पुष्पवृक्षः फलवृक्ष इति वा ' तद्वत्॥ अर्हत्स्कन्धा अपि पारसांतानिकोपा-
दानविधेया ' विक्रियोत्पादनात्। तेभ्यो ऽपि पारसांतानिकान्युपादानानि संभवन्तीत्य-
विरुद्धमेषामुपादानस्कन्धत्वम्॥ रणा हि क्लेशाः। आत्मपरव्याबाधनादिति। ये 13.13 (5b–3)
ह्यात्मानं परांश्च व्याबाधन्ते ते रणा युद्धानीत्यर्थः। तथैव च क्लेशा रणा उच्यन्ते॥
तदनुशयितत्वादिति तैरनुशयिता उपसेविता इत्यर्थः। अथवानुशयिनः कृतास्तैरनुश- 13.15 (5b–4)
यिताः ' तद्भावस्तदनुशयितत्वं ' तस्मात्तदनुशयितत्वात्। अथवा तेषामनुशयितत्वम्। तस्मा-
त्सरणाः सास्रववत्। सास्रवत्वे यद्व्याख्यानं तदेवास्य वक्तव्यम्॥ आर्याणां प्रतिकू- 13.17 (5b–5)
लत्वाद्दुःखमिति संस्कारदुःखतयार्याणां तत्प्रतिकूलम्॥ समुदेत्यस्माद्दुःखमिति समु- 13.18 (5b–5)
दय इति। हेतुभूताः स्कन्धाः समुदयः ' फलभूता स्कन्धा दुःखमिति वर्णयन्ति॥ लुज्यत 13.18 (5b–5)
इति लोक इति। अस्मिन्नेव रोहित व्यायाममात्रे कलेवरे लोकं प्रज्ञापयामि लोक-
समुदयं चेति सूत्रम्। लुज्यते प्रलुज्यते तस्माल्लोक इति च भगवतैवोक्तम्। लुज्यते

विनश्यतीत्यर्थः । लुग्निरिह गृहीतो न लोकिः । नैरुक्तेन तु विधानेन गकारस्य
14.1 (5b–6) स्थाने ककारः कृतः । तस्माल्लोक इति भवति ॥ दृष्टिरस्मिंस्तिष्ठतीति । ये
केचिद्भिक्षव आत्मत आत्मीयतश्च समनुपश्यन्ति त इमानेव पञ्चोपादानस्कन्धानात्मत
14.2 (5b–7) आत्मीयतश्च समनुपश्यन्तीति वचनादुपादानस्कन्धा दृष्टिस्थानम् ॥ भवतीति भव
इति सास्रवा एव धर्मा भवशब्देनोक्ताः । भवः कतमः ' पञ्चोपादानस्कन्धा इति वचनात् ॥
एते च दुःखादयः शब्दा मार्गसत्ये ऽपि प्रसज्यन्ते । मार्गसत्यमपि हि संस्कारदुःखतया
दुःखम् । समनन्तरप्रत्ययादिभावेन चास्मात्सास्रवं वस्तु समुदेति ' लुज्यते च ' दृष्टिश्च तदा-
लम्बते ' भवति च तदुत्पद्यत इत्यर्थः । नैष दोषः । रूढिं ह्यपेक्षते शब्दप्रवृत्तिः । ये
धर्माः संस्कारदुःखतपार्याणां प्रतिकूला दुःखाविरोधिनः तदुत्पादकाः प्रसिद्धा दृष्टिपु-
ष्टिज्ञनका अनादिमति च संसारे विनश्यन्ति भवन्ति तेष्वेवामी दुःखादय आर्यैः संकेति-
ताः ' न मार्गसत्ये । तस्मात्सास्रवा एव धर्मा दुःखशब्दाद्यभिधेया भवन्ति ' नानास्रवाः । न
हि गच्छतीति गौरित्युक्ते सर्वो गन्ता गौरित्युच्यते । तस्मात्सूक्तं ' दुःखं समुदय इत्ये-
वमादि ॥ ८ ॥

14.9 (5b–10) रूपमिति रूपस्कन्धः । पञ्चेति मनइन्द्रियव्युदासार्थम् । अर्था विषयाः । अर्यन्ते ज्ञा-
14.15 (6a–4) यन्त इत्यर्थः । पुनः पञ्चेति ग्रहणं धर्मायतनविषयनिरासार्थम् ॥ तद्विज्ञानाश्रया इति ।
तच्छब्दो ऽर्थानपेक्षते । तेष्वर्थेषु तेषां वा विज्ञानानि तद्विज्ञानानि । तेषामाश्रयास्तद्वि-
14.18 (6a–4) ज्ञानाश्रयाः ॥ रूपप्रसादा इति । रूपाणि च तानि प्रसादाश्च त इति रूपप्रसादाः । अनेन
विशेषणेन मनइन्द्रियं निरस्तं भवति । मनो ऽपि हि तद्विज्ञानाश्रयः ' पञ्चानां सहजाश्च
ते ' इति सिद्धान्तात् । अनुशयितास्ते ' न तु मनो रूपस्वभावमित्यतो निरस्तम् । रूपग्रहणं
त्विह श्रद्धाप्रसादनिरासार्थम् । तद्विज्ञानाश्रया इत्यनेन विशेषणेन च श्रद्धाया अप्रसङ्ग
इति चेत् । न ' बहुव्रीहिकल्पनायां तत्प्रसङ्गसंभवात् । रूपग्रहणे तु बहुव्रीहिकल्पना
निवर्तते । न हि रूपमयो ऽस्ति प्रसादो यस्य तद्विज्ञानान्याश्रयत्वेन कल्पेरन् । प्रसा-
दग्रहणं पुनरिन्द्रियग्राह्यवस्तुव्यतिरिक्तरूपप्रसादविशेषज्ञापनार्थम् । वैभाषिका हि
ब्रुवते । भूतविकारविशेषा एवेन्द्रियाणीति । प्रवचने तु नैवम् । किं तर्हि । रूपा-

दिविषयव्यतिरिक्तान्यच्छान्यतीन्द्रियाणि स्वविज्ञानानुमेयानीन्द्रियाणि येषां चक्षुरा-
दीन्यधिष्ठानानि दृश्यन्ते । तद्विज्ञानाश्रया इति च विशेषणमन्योन्यलक्षणसांकर्यनिवृ-
त्त्यर्थम् । यदि हि रूपप्रसादाश्चक्षुरादय इत्येतावद्वक्ष्यच् चक्षुरपि श्रोत्रादि प्रासंक्ष्यत ।
श्रोत्रादि वा चक्षुः । यतस्त्वेवं विशेष्यते रूपविज्ञानाश्रयो यो रूपप्रसादस्तच्चक्षुरित्य-
तो लक्षणसांकर्यं न भवति । न हि श्रोत्रमन्यद्वेन्द्रियं रूपविज्ञानस्याश्रयः । एवं या-
वत्कायविज्ञानाश्रयो यो रूपप्रसादस्तत्कायेन्द्रियमिति वक्तव्यम् । यथोक्तं भगवतेति । 15.2 (6a–6)
एतद्व्याख्यानं सूत्रानुगतमित्यभिप्रायः । कथमिति । आध्यात्मिकमिति विज्ञानाश्रय
इत्यर्थः । आत्मशब्दो हि चित्त आत्मेत्युपचर्यत इति वक्ष्यते । आत्मनि अधि अध्यात्मं '
अध्यात्ममेव आध्यात्मिकम् । आत्मनि चित्तलक्षणे कर्तव्ये हेतुरित्ययमर्थ आध्यात्मि-
कशब्देनोच्यते । विज्ञानाश्रय इति यावदुक्तं भवति ॥ अथवा यानीति विस्तरः । 15.4 (6a–8)
अथवा तच्छब्देनेन्द्रियाण्यभिसंबध्यन्ते ' चक्षुर्विज्ञानं श्रोत्रविज्ञानमित्येवमादि । प्रवचने
प्रसिद्धमेतद् ' न तु रूपविज्ञानं शब्दविज्ञानमिति । लोके तु कदाचिदेवं भवेत् । तस्मा-
दिदं व्याख्यानान्तरमाश्रीयते । तस्मादाह । एवं च कृत्वा प्रकरणग्रन्थो ऽप्यनुवृत्त 15.7 (6a–10)
इति विस्तरः । कथमिवासिद्धमसिद्धेन साध्यते । चक्षुरेव ह्यसिद्धम् । तदसिद्धौ चक्षुर्वि-
ज्ञानमप्यसिद्धम् । कथं तत्तेन तदाश्रयतया साध्यते । सिद्धा एव ते पञ्च विज्ञानविशेषाः ।
परस्परविशेषोपलक्षणार्थं तु वयमेतैश्चक्षुरादिभिस्तान्विशेषयन्तो दर्शयामः । एतदुक्तं
भवति । एतस्य प्रथमस्यैकस्य स्वसंवेद्यस्य विज्ञानविशेषस्य य आश्रयो रूपप्रसादस्त-
च्चक्षुरिन्द्रियम् । एवं यावदेकस्य पञ्चमस्य स्वसंवेद्यस्य विज्ञानविशेषस्य य आश्रयो
रूपप्रसादस्तत्कायेन्द्रियमिति नासिद्धेनासिद्धस्य साधनम् ॥ ६ ॥

रूपं द्विधेति । चक्षुषो ऽर्थो वर्णसंस्थानभेदाद् द्विप्रकारः । लोकप्रतीतत्वात्तस्य 15.17 (6b–4)
स्वलक्षणमनुक्त्वा प्रभेद एव कथ्यते ' वर्णश्चतुर्विधो नीलादिरिति । नीललोहित-
पीतावदाता वर्णाः । तद्भेदाः अन्य इत्यभ्रादयः । अपरे व्याचक्षते ' तद्भेदा अन्य इति 15.18 (6b–5)
नीलादिवर्णचतुष्टयसंपर्कविशेषात्काकाण्डवर्णादयो ऽपि जायन्ते । न केवलमभ्रादय इति ॥
संस्थानमाकृतिविशेषः ॥ पुनस्तदेवान्तर्गणिकेन भेदेन भिद्यते विंशतिधेति । तद्यथा 16.2 (6b–5)

संस्थानमष्टविधं दीर्घादिविशातान्तं ' शेषो द्वादशविधो वर्ण इति विंशतिधा ।
16.4 (6b-7) नभश्चैकवर्णमिति यद्दूरतो वैदूर्यभित्त्याकारं दृश्यते ॥ वृत्तं वर्तुलम् । परि-
मण्डलं चक्रलम् । उन्नतं स्थूलादिरूपम् । अवनतं निम्नरूपम् । यत्र रूपाणां
16.13 (6b-10) दर्शनमिति वचनं छायान्धकारयोर्नानाकरणप्रदर्शनार्थम् ॥ न विपश्चितं न विभक्त-
मित्यर्थः ॥ इदमिह विचार्यम् । यदि नीलादिवर्णचतुष्टयभेदा एवाभ्रादयो ' न तद्व्यतिरिक्ता
भवन्ति ' यथेह काकाण्डादिवर्णा नोक्तास्तथाभ्रादयो ऽपि न वक्तव्या इति । नैतद्व्या-
ख्यानकारैर्विचारितम् । शक्यं त्वेवं भणितुम् । मायारूपसदृशत्वान्नीलादिभेदभूता अपि ते
ऽभ्रादयः पृथगुक्ताः । तथा हि ते दूरतो भित्तय इव लक्ष्यन्ते । अभ्याशगमने तु न दृश्यन्ते ।
मा कस्यचिदेवं भूद् ' नैतत्किंचिदस्ति ' विमतिर्वा ' किमस्त्येतद् ' उत भ्रान्तिमात्रमिति ।
तद्विपर्याससंशयनिवृत्त्यर्थमिमे ऽभ्रादय उक्ताः ' सन्त्येवामी रूपायतनस्वभावा इति ॥
16.17 (7a-2) दीर्घादीनां प्रदेश इति दीर्घादिविशातान्तप्रदेश इत्यर्थः । कतरो ऽसौ प्रदेश इत्याह ।
कायविज्ञप्तिस्वभाव इति । कायविज्ञप्तिर्हि कदाचिद्दीर्घा कदाचिद्ध्रस्वा कदाचिद्या-
वद्विशातेति । कीदृशी पुनः सावगन्तव्या । तदालम्बनचित्तसमुत्थापितं यत्कायकर्म ।
16.18 (7a-3) अकायकर्मस्वभावं तु दीर्घादिविशातान्तं निरस्तं बोद्धव्यम् । अस्त्युभयथा परिशिष्ट-
मिति ' यन्निरस्तं दीर्घादि ' अभ्रधूमरजोमहिकाश्च । दृश्यते हि नीलादीनां दीर्घा-
दिपरिच्छेद इति नीलपीतलोहितावदातच्छायान्धकाराणां दीर्घादिसंस्थानग्रहणम् ।
17.1 (7a-4) तस्मादेषामपि तृतीयायां कोट्यामन्तर्भाव इत्यभिप्रायः ॥ कथं पुनरेकं द्रव्यमुभयथा
विद्यत इति । कथमेकं द्रव्यं वर्णसंस्थानात्मकं भवति । वर्णरूपं हि संस्थानरूपं द्रव्या-
न्तरमिति वः सिद्धान्तः । उभयस्य तत्र प्रज्ञानात् । वर्णसंस्थानस्य तत्र ग्रहणात् ।
17.2 (7a-6) ज्ञानार्थो ह्येष विदिर्न सत्तार्थ इति । विद ज्ञान इत्येतस्य धातोर्लुग्विकरणस्यैतद्रूपं
विद्यत इति । न तु विद सत्तायामित्येतस्य धातोः श्यन्विकरणस्यैतद्रूपमित्यर्थः । ज्ञानं
17.3 (7a-6) तत्रोभयाकारं प्रवर्तते ' न तु द्रव्यमेकमुभयलक्षणमिति वैभाषिकपरिहारः ॥ कायवि-
ज्ञप्तावपि तर्हि प्रसङ्ग इत्याचार्यः । न हि कायविज्ञप्तौ गृह्यमाणायां वर्णग्रहणं न
प्रवर्तते । वैभाषिकाणामयमभिप्रायः ' नीलादिग्रहणमातपालोकग्रहणं वा संस्थान-

निरपेक्षं प्रवर्तते । कायविज्ञप्तिग्रहणं तु वर्णनिरपेक्षम् । परिशिष्टरूपायतनग्रहणं तु
वर्णसंस्थानापेक्षं प्रवर्तत इति । सौत्रान्तिकपाक्षिकस्त्वयमाचार्यो नैनमर्थं प्रयच्छतीति ।
न हि चाक्षुषमेतत्संस्थानग्रहणम् । मानसं त्वेतत्परिकल्पितम् । वर्णसंनिवेशविशेष एव
हि संस्थानम् । न संस्थानं नाम द्रव्यं किंचिदस्ति ' वर्णाग्रहणे संस्थानग्रहणाभावात् ।
एतच्च कर्मकोशस्थाने परीक्षिष्यते ॥ सत्त्वासत्त्वाख्यश्चेति वाग्विज्ञप्तिशब्दस्तद्व्यति- 17.6 (7a–8)
रिक्तश्चेत्यर्थः । सत्त्वासत्त्वसंख्यातश्चेति केचित्पठन्ति । अयमेव चैकार्थो ऽभिप्रेतः । यदि
हि सत्त्वासत्त्वसंतानज इत्ययमर्थो ऽभिप्रेतो भवेत् ' सत्त्वाख्यो वाग्विज्ञप्तिशब्दो ऽसत्त्वाख्यो
ऽन्य इत्येवंवक्ष्यमाणकं विवरणं निःप्रयोजनमेव । तस्मात्सत्त्वासत्त्वाख्यश्चेति पाठः स्फुटः
पठितव्यः ॥ उपात्तमहाभूतहेतुक इति । प्रत्युत्पन्नानीन्द्रियाविनिर्भागानि भूतान्यु- 17.8 (7a–9)
पात्तानि । अन्यान्यनुपात्तानि । उपात्तानि महाभूतानि हेतुरस्येत्युपात्तमहाभूतहेतुकः ।
यथा हस्तवाक्छब्द इति । यदि सत्त्वसंतानज इत्यभिप्रेतो ' बाह्यो ऽपि हि नि- 17.9 (7a–9)
र्मितो मानुषाकारो हस्तवाक्छब्दं कुर्यात् ' स चानुपात्तमहाभूतहेतुकस्वभावो ऽवग-
न्तव्य इन्द्रियविनिर्भागवर्तित्वात् । स च मानुषीमपि वाचं निर्मातृवशाद्भाषेत् । वक्ष्य-
ति हि ।

एकस्य भाषमाणस्य भाषन्ते सर्वनिर्मिताः ।
एकस्य तूष्णींभूतस्य सर्वे तूष्णींभवन्ति ते ॥

तस्य च बाह्यनिर्मितशब्दस्यानुपात्तमहाभूतहेतुक इत्यत्र ग्रहणं ' यथा वा- 17.10 (7a–10)
युवनस्पतिनदीशब्द इति यथाशब्दस्योदाहरणार्थत्वात् ॥ सत्त्वाख्यो वाग्विज्ञप्ति- 17.11 (7a–10)
शब्दो ऽसत्त्वाख्यो ऽन्य इति । सत्त्वमाचष्टे सत्त्वाख्यः । वाग्विज्ञप्तिशब्देन हि सत्त्वो
ऽयमिति विज्ञायते । तं वाग्विज्ञप्तिशब्दं वर्जयित्वान्यः शब्दो हस्तशब्दो ऽपि यावदस-
त्त्वाख्य एव ' किमङ्ग असत्त्वसंतानज इति व्याख्यातं भवति । तदेवमुपात्तमहाभूतहेतुकः
सत्त्वाख्यश्चासत्त्वाख्यश्च भवति । अनुपात्तमहाभूतहेतुको ऽपि निर्मितशब्दो वाग्विज्ञप्ति-
स्वभावः सत्त्वाख्यः । तस्यैव हस्तशब्दो वायुवनस्पत्यादिशब्दश्चासत्त्वाख्य इति चतुर्विधः
शब्दः । मनोज्ञामनोज्ञभेदात्पुनरष्टविधो भवति ॥ यथैको वर्णपरमाणुरिति । न 17.15 (7b–2)

17.17 (7b–4) भूतचतुष्कद्वयमुपादाय वर्तते शब्दः ' उपादायरूपत्वाद्वर्णपरमाणुवदिति भावः ॥ रसः षोढे-
ति षण्मूलज्ञातिमधिकृत्यैवमुक्तम् । रसषट्कस्यान्योन्यसंपर्कविशेषाद्बहुतिबहुप्रकारा रसाः
संभवन्ति । एककद्विकत्रिकचतुष्कपञ्चकषट्कसंपर्कयोगाद्धि चरके त्रिषष्टी रसा उपदिष्टाः ॥
सुगन्धदुर्गन्धयोः समविषमगन्धत्वादित्यनुत्कटोत्कटगन्धत्वादित्यर्थः । अस्मिन्पक्षे
17.20 (7b–5) द्विविधो गन्ध इष्टः । त्रिविधस्तु शास्त्र इति समगन्धो ऽन्यस्तृतीय इत्यर्थः । अपरे
पुनर्व्याचक्षते ' सुमगन्ध इति तयोरेवैकदेश इति । स एवार्थो भवति ' शब्दमात्रं तु भिद्यते ॥
18.8 (7b–9) शीतमुष्णाभिलाषकृदिति संभवं प्रत्येवमुच्यते । यो धर्म उष्णाभिलाषं कुर्यात्तच्छीतं
नामोपादायरूपम् । ग्रीष्मे यद्यपि तन्न कुर्यात्तज्जातीयत्वात्तु शीतमेव तदवगन्तव्यम् ॥
18.9 (7b–9) कारणे कार्योपचारादिति ' अत्तुमिच्छा जिघत्सा चैतसिको धर्मः ' तस्य कारणम-
18.10 (8a–1) न्तरुदरे कायेन्द्रियेण यः स्पृश्यते सा जिघत्सा नामोपादायरूपम् । यथा ' बुद्धानां
सुखमुत्पाद इत्यादि । अभ्युदयनिःश्रेयससुखकारणत्वाद्बुद्धोत्पादस्य स सुखमित्युच्यते '
18.17 (8a–4) तद्वत् । एवं पिपासापि वक्तव्या ॥ संचितानि पुनस्तुल्यन्त इति सूक्ष्मगुरुत्वसद्भावादित्य-
भिप्रायः । अत्रानुमानम् । सद्गुरुत्वं रूपावचरं वस्त्रादि ' आधाराधेयभावात् ' कुण्डबदरवदिति ॥
18.18 (8a–4) अनुग्राहकं किलास्तीति किलशब्दो वैभाषिकमतद्योतनार्थम् । स्वमतं तु ' समाधिरे-
18.20 (8a–5) वात्रानुग्राहकः ' किमत्र शीतेन परिकल्पितेनेति ॥ यदा तत्प्रकारव्यवच्छेद इति
19.3 (8a–7) यदा नीलादिप्रकारनिमित्ताभोगः ॥ एवं श्रोत्रादिविज्ञानमिति । य एष बहुविधः
शब्द उक्तो ऽत्र कदाचिदेकेन द्रव्येण श्रोत्रादिविज्ञानमुत्पद्यते यदा तत्प्रकारव्यव-
च्छेदो भवति ' कदाचिद्बहुभिर्यदा न व्यवच्छेदः । तद्यथा तूर्यशब्दसमूहमनेकाकारता-
19.4 (8a–8) रमन्द्रतादिशब्दरूपं शृण्वतः । एवं घ्राणजिह्वाविज्ञाने अपि स्वविषये योज्ये । काय-
विज्ञानं तु परं पञ्चभिरिति । कथम् । कदाचिदेकेन द्रव्येणोत्पद्यते यदा तत्प्रका-
रव्यवच्छेदो भवति । कदाचिद्द्वाभ्यां यावत्पञ्चभिर्यदा न व्यवच्छेदः । एकेन च श्लक्ष्ण-
19.8 (8a–9) त्वादिनेति । किमत्र कारणम् । कर्कशत्वादीनामन्यभूतचतुष्काश्रितत्वात् ॥ ननु चैवमि-
ति विस्तरः । यथा चक्षुःश्रोत्रघ्राणजिह्वाकायविज्ञानालम्बनान्यभिसमस्य मनोविज्ञानं
गृह्णातीति कृत्वा सामान्यलक्षणविषयं तद्व्यवस्थाप्यते ' तथा नीलपीतलोहितावदा-

तालम्बनानां चतुर्णां चतुर्विज्ञानानां तानि चत्वारि बहुतराणि चालम्बनान्यभिसमस्य चक्षुर्विज्ञानमेकं गृह्णातीति सामान्यलक्षणविषयं तत्प्राप्नोति । रूपायतनसामान्यलक्षणमस्यालम्बनमिति कृत्वा । तथा श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायविज्ञानान्यपि स्वविषयेषु योज्यानि । आयतनस्वलक्षणं प्रतीति । स्वं लक्षणं स्वलक्षणं । आयतनानां स्वलक्षणमा- 19.10 (8a–10)
यतनस्वलक्षणं । चक्षुर्विज्ञानविज्ञेयत्वादि रूपायतनत्वादि वा । तत्प्रत्येते पञ्च विज्ञानकायाः स्वलक्षणविषया इष्यन्ते प्रवचने । न द्रव्यस्वलक्षणं प्रति । स्वलक्षणविषया इष्यन्त इति प्रकृतम् । द्रव्यानां नीलादिकानां स्वलक्षणं नीलाद्याकारचक्षुर्विज्ञानादिविज्ञेयत्वं नीलाकारादि वा । न तत्प्रत्येते पञ्च विज्ञानकायाः स्वलक्षणविषया इष्यन्त इत्यदोषः ॥ युगपद्विषयसंप्राप्ताविति । कायजिह्वेन्द्रिययोर्युगपद्विषयसंप्राप्तिः संभवति । 19.12 (8b–1)
द्वयोश्च विज्ञानयोर्युगपत्प्रवृत्तिर्न संभवति । अतः पृच्छति कतरद्विज्ञानं पूर्वमुत्पद्यत इति । यस्य विषयः पटीयान् । यदि कायेन्द्रियस्य विषयः पटुतरः कायविज्ञानं पूर्वमुत्पद्यते । अथ जिह्वेन्द्रियस्य विषयः पटीयाञ्जिह्वाविज्ञानं पूर्वमुत्पद्यते । समप्राप्ते 19.14 (8b–3)
तु विषये तुल्य इत्यर्थः । जिह्वाविज्ञानं पूर्वमुत्पद्यते कस्मात् । भोक्तुकामतावर्तितत्वात्संततेर्भोजनेच्छाप्रवणत्वादात्मभावस्येत्यर्थः । पूर्वं जिह्वाविज्ञानमुत्पद्यत इति वचनात् । पश्चात्कायविज्ञानमुत्पत्स्यत इत्यर्थादुक्तं भवति ॥ तेनात्र विचार्यते । किं यो ऽसौ जिह्वाविषयक्षणेन सह प्राप्तः कायविषयक्षण आसीत्तत्र तत्कायविज्ञानमुत्पद्यते । आहोस्विदन्यस्मिन्कायविज्ञानविषयक्षण इति । अन्यस्मिन्नित्याह । कथमालम्बननियमो न भिद्यते । नैष दोषः । यत्तद्विषयालम्बनं विज्ञानं तदप्रतिसंख्यानिरोधनिरुद्धम् । अन्यत्तु तत्सदृशं कायविज्ञानमुत्पद्यत इति । अतः पश्चात्तदुत्पद्यत इत्युच्यते । जातिसामान्येनैकत्वोपचारात् ॥ १० ॥

अनेककथाप्रपञ्चव्यवकीर्णत्वादसृष्ट इवाविज्ञप्तिनिर्देशाधिकार इत्यत इदमुपन्यस्यति ।
उक्ताः पञ्चेन्द्रियार्था यथा च तेषां ग्रहणमिति । कदाचिदेकेन द्रव्येण चक्षुर्विज्ञा- 19.16 (8b–4)
नमुत्पद्यत इत्येवमादिना । तेषां तु ग्रहणमिति कर्मणि षष्ठी । अविज्ञप्तिरिदानीं वक्तव्येति । रूपं पञ्चेन्द्रियाण्यर्थाः पञ्चाविज्ञप्तिरेव च । इत्यविज्ञप्तिरेवावशिष्यते ।

20.5 (8b-5) तस्या लक्षणानिर्देशावसर इति वक्तव्या ॥ विक्षिप्तचित्तकस्येति केचिदेवं वृत्तिं पठन्ति ।
अस्मिन्पाठ एवं सूत्रविग्रहः । विक्षिप्तं नास्ति वा चित्तमस्येति विक्षिप्ताचित्तकः । अथवा
विक्षिप्तं चित्तं नास्ति वा चित्तमस्येति विक्षिप्ताचित्तकः । एकस्य चित्तशब्दस्य लोपः ।
केचिदेवं पठन्ति ' विक्षिप्तस्येति । अस्मिन्पाठ उत्तरपदद्वयस्य बहुव्रीहिं कृत्वा पश्चादेवं
विग्रहः ' विक्षिप्तश्चाचित्तकश्च विक्षिप्ताचित्तकः । विक्षिप्तः पुद्गलो विक्षिप्तचित्त इत्यर्थः ।
20.5 (8b-7) विक्षिप्तचित्तस्येति तदन्यचित्तस्यापीत्यविज्ञप्तिचित्तादन्यचित्तस्येत्यर्थः । तद्यथा कुश-
लाया अविज्ञप्तेः समुत्थापकं चित्तं कुशलम् । तदन्यचित्तो ऽकुशलाव्याकृतचित्तः । स इह
विक्षिप्तचित्तो ऽभिप्रेतः । अकुशलायास्त्वविज्ञप्तेरकुशलं चित्तं समुत्थापकम् । तदन्यचित्तः
कुशलाव्याकृतचित्तः । स चापि विक्षिप्तचित्तो वेदितव्यः । तस्य तदन्यचित्तस्यापि ।
20.6 (8b-7) अचित्तकस्यापीत्यसंज्ञिनिरोधसमापत्तिसमापन्नस्यापि । अपिशब्देनाविक्षिप्तस-
20.9 (8b-8) चित्तकस्यापीति विज्ञायत इत्येतत्पुद्गलद्वयव्यतिरिक्ततृतीयस्याप्यर्थः ॥ कुशलाकु-
शल इति कुशलाकुशल एवेत्यवधारणम् । अव्याकृतो नास्तीत्यर्थः । एतेन चक्षुरादयो
20.10 (8b-8) व्युदस्ता वेदितव्याः ॥ यो ऽनुबन्ध इति प्रवाह इति । यो धर्मो नित्यप्रवाहयुक्त
इत्यर्थः । प्रवाहेन प्रवाही निर्दिश्यते प्रवाहोपलक्ष्यत्वात् । अथवानुबध्नातीत्यनुबन्धः ।
प्रवाह इति च व्याख्यापदं कृतबहुव्रीहिकम् । प्रवृत्तः प्रकृष्टो वा वाहो ऽस्येति प्रवा-
20.11 (8b-9) हो धर्मः ' स एव निर्दिश्यते ' न तत्स्रोतः ॥ प्राप्तिप्रवाहो ऽप्यस्तीदृश इति ।
तत्प्राप्तिरपि विक्षिप्ताविक्षिप्ताचित्तस्यापि प्रवाहिणी कुशलाकुशलैव चेति । तद्विशेष-
णार्थमुच्यते ' महाभूतान्युपादायेति ' महाभूतहेतुक इत्यर्थः । यथेन्धनमुपादायाग्निर्भ-
20.13 (8b-10) वतीत्युक्ते इन्धनहेतुको ऽग्निरिति गम्यते । जननादिहेतुभावादिति ।

जननान्निश्रयात्स्थानादुपस्तम्भोपबृंहणात् ।

जननहेतुस्तेभ्य उत्पत्तेः । निश्रयहेतुर्जातस्य भूतानुविधायित्वादाचार्यादिनिश्रयवत् ।
प्रतिष्ठाहेतुराधारभावाच्चित्रकुड्यवत् । उपस्तम्भहेतुरनुच्छेदहेतुत्वात् । उपबृंहणाहे-
तुर्वृद्धिहेतुत्वात् । कतमानि महाभूतान्युपादाय ' किमाश्रयमहाभूतान्युताहो नाश्रय-
20.15 (9a-1) महाभूतानि । आश्रयमहाभूतानीत्याहुः ॥ तन्नामकरणाज्ञापनार्थ इति । यस्माद्रूप-

क्रियास्वभावापि सती विज्ञप्तिवत्परं न विज्ञापयति तस्माद्विज्ञप्तिरित्यर्थः । रूपक्रियास्वभावापीत्युभयविशेषणं किमर्थम् । यद्धि वस्तु रूपस्वभावमेव न क्रियास्वभावं तन्न परं गमयति । तद्यथा चक्षुरादयः । यदपि क्रियास्वभावमेव न रूपस्वभावं तदपि परं न गमयति । तद्यथा चेतना । यत्तूभयस्वभावं तत्परं गमयति । तद्यथा विज्ञप्तिः । विज्ञप्तिर्हि स्वसमुत्थापकं चित्तं कुशलाकुशलाव्याकृतं सौम्यं क्रूरमनुभयमिति वा परं विज्ञापयति । तेन विज्ञप्तिवदिति विपरीतदृष्टान्तप्रयोगः ॥ समासतस्त्वि 20.19 (9a-2)
ति विस्तरः । शिष्यसुखावबोधार्थं संक्षेपतो वाक्येन तदविज्ञप्तिरूपं दर्शयत्याचार्यः । विज्ञप्तिसमाधिसंभूतं कुशलाकुशलं रूपमविज्ञप्तिरिति । यथासंभवमेतद्योज्यं । कायवाग्विज्ञप्तिसंभूतं कुशलं प्रातिमोक्षसंवरसंगृहीतं नैवसंवरनासंवरसंगृहीतं च । अकुशलं पुनरसंवरसंगृहीतं नैवसंवरनासंवरसंगृहीतं च । समाधिसंभूतं तु कुशलमेव । तद्द्विविधं सास्रवसमाधिसंभूतं ध्यानसंवरस्वभावं । अनास्रवसमाधिसंभूतमनास्रवस्वभावं । उपादायरूपस्वभावं च न चित्तचैतसिकादिस्वभावमित्यवगन्तव्यम् । ननु चैवं विज्ञप्तिरप्यविज्ञप्तिः प्राप्नोति । साप्युत्तरा सभागहेतुभूतपूर्वविज्ञप्तिसंभूता । कुशलाकुशलमेवेत्यवधारणाद्विज्ञप्तावप्रसङ्गः । विज्ञप्तिर्ह्यव्याकृतापि संभवति । अत एव दिव्यं चक्षुः श्रोत्रं च समाधिसंभूतमपि सद्विज्ञप्तिविपाकजं च रूपं नाविज्ञप्तिः प्रसज्यत इति ॥

अत्राचार्यः संघभद्र इदमविज्ञप्तिलक्षणं सूत्रं दूषयति ।

न्यूनं शास्त्रापेतं हानिरतस्याः प्रसज्यते तत्त्वम् ।
अपिशब्दाधिकवचनं विशेष्यमविशेषितं चात्र ॥

अनुबन्धो हि प्रवाहस्तेनैव व्याख्यातः । न चाद्यः क्षणः प्रवाहः । मा भूदतिप्रसङ्गः । तस्मात्तस्यात्र लक्षणे नास्त्यवरोध इति न्यूनम् । प्रवाहस्य चाद्रव्यत्वादद्रव्यमविज्ञप्तिरिति शास्त्रापेतम् । समाहितावस्था नास्ति विक्षिप्तचित्ताचित्तकस्यानुबन्ध इति सा चाविज्ञप्तिर्न प्रसज्यत इति हानिः । अविक्षिप्तचित्तकस्य तदनुबन्धान्नैष दोष इति चेत् । शुभाशुभाया विज्ञप्तेरविज्ञप्तिलक्षणप्रसङ्ग इत्यतस्याः प्रसज्यते तत्त्वम् । अचित्तकस्यापीत्यपिशब्दवैयर्थ्यं । पूर्वेणैव कृतत्वात् । विक्षिप्तचित्तकस्यापीत्यनेन हि सर्वमचित्तकाव-

स्थापकृणाम्। का पुनरन्यावस्था या द्वितीयेनापिशब्देन संगृह्येतेत्यपिशब्दाधिकवचनम्। अचित्तकं चाधिकृत्य शुभो ऽविज्ञप्त्यनुबन्धो विशेषनीयो ' न च व्याख्याने ऽपि विशेषित इति विशेष्यमविशेषितम्। इदं चापरं विशेष्यमविशेषितं ' अप्रतिघं रूपमिति। एवमनेकदोषदुष्टत्वान्न संबद्धमेतल्लक्षणामिति। अत्र ब्रूमः। यत्तावदुक्तं न्यूनं ' प्रवाहस्याविज्ञप्त्यपदेशादाद्यः क्षणो नाविज्ञप्तिः स्यादिति ' इदं तावदसौ प्रष्टव्यः ' को ऽयं प्रवाहो नाम। बहुषु क्षणेषु प्रवाह इत्याख्या। यद्येवमाद्यो ऽपि क्षणः प्रवाहः सिध्यति ' प्रथमक्षणप्रभृतिबहुषु क्षणेषु प्रवाह इति कृत्वा। तथा ह्युत्सात्तडागाद्वा निर्गच्छतामुदकानामाद्योदकावयवप्रभृतिषु प्रवाहसंज्ञेति नास्त्यव्यापिता लक्षणस्य। यदा चानुबध्नातीत्यनुबन्ध इत्यच्प्रत्ययान्तेन पदेन द्रव्यमेव निर्दिश्यते तदा न्यूनताशङ्कापि नास्ति। अत एव शास्त्रापिततादोषो ऽपि परिहृतो भवति। अथाप्यनुबन्धनमनुबन्ध इति भावो ऽभिधीयते ' तथाप्यदोषो रूपाधिकारात्। प्रवाहवर्तित्वात्तु प्रवाहशब्देन प्रदर्श्यते। समाहिताया अप्यविज्ञप्तेरग्रहणं न भवति। सापि हि यद्यपि विक्षिप्तचित्ताचित्तकसंतानं नानुबध्नातीति ' अविक्षिप्तचित्तकमचित्तकसंतानं त्वनुबध्नात्येव। अविज्ञप्तिजातिसामान्येन तु विक्षिप्ताचित्तकस्यापि यो ऽनुबन्धः साविज्ञप्तिरित्युच्यते। यत्पुनरेतदुक्तं ' अविक्षिप्तचित्तकस्य तदनुबन्धाभावेष दोष इति चेदिति ' यद्यविक्षिप्तचित्तस्य केवलस्य यो ऽनुबन्धः साप्यविज्ञप्तिरिति समाहिताया अविज्ञप्तेस्त्यागो न भवतीति ब्रवीषि ' विज्ञप्तिरपि कुशलाकुशला तथैव भवतीत्यविज्ञप्तिस्ते प्राप्नोतीति। स चाप्यदोषः ' शुभाशुभ एवेत्यवधारणात्। विज्ञप्तिर्ह्यव्याकृतापि संभवतीति न विज्ञप्तिरविज्ञप्तिः प्रसज्यते। अथवा प्रकर्षगतेरेष प्रसङ्गो न भविष्यति। प्रकर्षेण हि यो ऽनुबन्ध सैवाविज्ञप्तिः। न च विज्ञप्तिरविज्ञप्तिवत्प्रकर्षेणानुबध्नातीति ' अविज्ञप्त्यनिरोधे ऽपि तन्निरोधदर्शनात्। यदप्युक्तं ' अपिशब्दाधिकवचनमिति तदप्ययुक्तमुक्तम्। तथा श्लोक एवेह सूत्रे पठितो ऽपिशब्दः। वृत्तौ तु तेन पुद्गलद्वयेन तदर्थः संबध्यत इति द्विः पुनः पठितः। तेनैकेन सूत्रपठितेनापिशब्देन विक्षिप्तविपरीतमविक्षिप्तमचित्तकविपरीतं च सचित्तकं तृतीयं पुद्गलमविज्ञप्त्याश्रयं ब्रुवन्नाचार्यः स्वनामोक्तविक्षिप्ताचित्तकपुद्गलद्वयं ज्ञातिसा-

नान्येनाविज्ञप्त्याख्यं प्रदर्शयन् । विज्ञप्तिचित्तचैतेभ्यो ऽर्थान्तरभूतामविज्ञप्तिमाचष्टे । त्रय एव हि पुद्गला भवन्ति । विज्ञप्तिचित्तविसभागचित्तो विज्ञप्तिचित्तसभागचित्तो ऽचित्तकश्च । तत्र विज्ञप्तिचित्तविसभागचित्तो विक्षिप्तचित्त इत्यभिप्रेतः । तस्य सा वाक्कायविज्ञप्तिर्निरुद्धा भवति । अचित्तकस्य तु चित्तचैत्ता अपि निरुद्धा इति । तत्र विज्ञप्तिचित्तचैतसिककलापाच्चार्थान्तरभूतेयमविज्ञप्तिः । यत एभ्यो ऽनुबन्धिनीत्वेन विशिष्यते । तमेवार्थं दर्शयन्नाह । विक्षिप्ताचित्तकस्यापीति । अविक्षिप्तचित्तकस्याविज्ञप्तिर्वर्तत इति नातिशयः । विज्ञप्तिरपि हि तस्य वर्तते । विक्षिप्तचित्तकस्यापि तु वर्तत इत्यतिशयः । विज्ञप्तिर्हि तस्य नास्ति । अविज्ञप्तिस्त्वनुबन्धिनीति विज्ञप्तेर्विशिष्यते । तथा ऽविक्षिप्तचित्तकस्याविज्ञप्तिर्वर्तत इति नातिशयः । चित्तचैत्ता अपि हि तस्य वर्तन्त एव । अचित्तकस्यापि तु वर्तत इत्यतिशयः । तस्य हि चित्तचैत्ता निरुद्धाः । अविज्ञप्तिस्त्वनुबन्धिनीति चित्तचैतेभ्यो विशिष्यते । तदेवं धर्मान्तरविशेषणार्थमविक्षिप्तचित्तो विक्षिप्ताचित्तकतृतीयभूतस्तेनैकेनाप्यपिशब्देनाभिधीयते । अत एव चापिशब्देन । अविक्षिप्तसचित्तकस्यापीत्युक्तमाचार्येण । तृतीयभूतत्वात् । इतरथा ह्यपिशब्देनाविक्षिप्तचित्तकस्यापीत्येवावदयत् । सचित्तकस्यापीति वा । तद्यथा । त्रयो लोके मनुष्याः । एको धनवानितरावपि धनमात्रवन्तौ । तानभिसमीक्ष्य विष्णुमित्रस्य धनमस्तीत्येकेनोक्ते । द्वितीयो वक्ता भवेद् । देवदत्तयज्ञदत्तयोरपि धनमस्तीत्यपिशब्देन विष्णुमित्रस्याप्यस्तीति देवदत्तयज्ञदत्तगतेन द्वैतमिवापन्नेनापिशब्देन स एव विष्णुमित्रो लक्ष्यते । न व्यवसृज्यत इत्यर्थः । तेन नात्रापिशब्दो ऽधिक एव । तद्वदिहापि द्रष्टव्यम् ॥ यत्पुनरेतदुक्तं । अचित्तकं चाधिकृत्य शुभो ऽविज्ञप्त्यनुबन्धो विशेषणीय इति तदपि न किंचित् । अविज्ञप्तिजातिमधिकृत्यैतल्लक्षणं प्रणीतम् । सा चाविज्ञप्तिजातिरचित्तकस्य भवतीत्येतावद्विवक्षितम् । किमनेन विशेषितेन । त्वदीये ऽप्यविज्ञप्तिलक्षणे शुभो ऽविज्ञप्त्यनुबन्धो ऽचित्तकमधिकृत्य न विशेषितः ।

कृते ऽपि विसभागे ऽपि चित्ते चित्तात्यये च यत् ।
व्याकृताप्रतिघं रूपं साप्यविज्ञप्तिरिष्यते ॥

इति । एषा च विज्ञप्तिसंभूता कुशलैवाविज्ञप्तिरचित्तकस्य संभवतीति चतुर्थे कोश-
स्थाने ज्ञापयिष्यते ॥ यच्चाप्रतिघमित्यविशेषितमिति तदपि पश्चाद्दर्शयिष्यामः ।
सप्रतिघा दश रूपिण इति । अत्र दशैव धातवः सप्रतिघा इत्यवधारणादविज्ञप्तिर्धर्म-
धातुपरिपठिता सा त्वप्रतिघेति सेत्स्यति । तस्मादिदमास्माकीनमेवमदोषदुष्टमविज्ञ-
प्तिलक्षणमिति । तदेवास्तु ॥ ११ ॥

21.7 (9a–5) भूतानि पृथिवीधातुरिति विस्तरः । धातुग्रहणं वर्णसंस्थानात्मकपृथिव्यादिनि-
21.8 (9a–7) रासार्थम् । स्वलक्षणोपादायरूपधारणाच्च धातव इति काठिन्यादिस्वलक्षणं चतुरा-
द्युपादायरूपं च दधतीति धातवः । अष्टादश धातवस्तु स्वसामान्यलक्षणधारणादिति । तद-
पेक्ष्य गोत्रार्थो वा धात्वर्थः । धारणार्थमनपेक्ष्य षड्धा धातुदेशनायां पुनर्भवबीजार्थो वा धा-
21.10 (9a–8) त्वर्थः । भवं पुष्णातीति कृत्वा ॥ महत्त्वमेषां सर्वान्यरूपाश्रयत्वेनौदारिकत्वादिति सर्वोपा-
दायरूपाश्रयत्वेन महत्त्वादित्यर्थः । तदुद्भूतवृत्तिष्विति तैर्महाभूतैरुद्भूता व्यक्ता वृत्तिर्धृ-
त्यादिका येषु त इमे तदुद्भूतवृत्तयः पृथिव्यप्तेजोवायुस्कन्धाः । तेष्वेषां महाभूतानां
21.14 (9a–10) महासंनिवेशत्वान्महारचनत्वात् । भूतं तन्वन्तीति भूतानि ॥ धृत्यादिकर्मसंसिद्धा
इति । धृत्यादिकर्मनिर्देशः पृथिव्यादिषु शेषानुमानार्थम् । उपलादिके हि पृथिवीद्रव्ये
संग्रहपक्तिव्यूहनदर्शनाच्छेषाणां जलतेजोवायूनामस्तित्वमनुमीयते । अप्सु नौसंधारणो-
ष्णतेरणकर्मदर्शनात्पृथिवीतेजोवायूनामस्तित्वम् । अग्निज्वालायां स्थैर्यसंपिण्डनचलनद-
र्शनात्पृथिव्युदकवायूनामस्तित्वम् । वायौ संधारणशीतोष्णस्पर्शदर्शनात्पृथिव्यप्तेजसाम-
21.17 (9b–1) स्तित्वमिति वैभाषिकाः ॥ व्यूहनं पुनर्वृद्धिः प्रसर्पणं चेति । वृद्धिः संबन्धाधिक्या शरी-
राङ्कुराद्यवयवोत्पत्तिः । प्रसर्पणं शरीरादीनां प्रबन्धेन देशान्तरोत्पत्तिः ॥ उष्णतेति
22.3 (9b–4) स्वभावाभिधानेऽपि भावप्रत्ययः । उष्णा एवोष्णतेति ॥ देशान्तरोत्पादनात्प्रदी-
पेरणावदिति । क्षणिकानां नास्ति देशान्तरगमनम् । यत्रैवोत्पत्तिस्तत्रैव विनाशः ।
तेनैवमुच्यते । देशान्तरोत्पादनस्वभावो भूतस्रोतस ईरणं । क्षणिकत्वात्प्रदीपवत् । क्षणि-
कानि च भूतानि । रूपत्वात्प्रदीपवत् । प्रदीपश्च क्षणिकः प्रसिद्ध इत्युदाहरणम् ॥
22.9 (9b–6) कर्मणास्य स्वभावोऽभिव्यक्त इति । ईरणकर्मणा लघुत्वं विशिष्यते । यदीरणात्मकं

लघुत्वं स वायुधातुरिति । लघुसमुदीरणो वायुधातुः । लघ्वेव तु यत्तदुपादायरू-पम् ॥ १२ ॥

प्रवचने पृथिवीधात्वादयः पृथिव्यादयश्चोक्ता इति । अतः पृच्छति । कः पुनरेषां 22.10 (9b–7)
विशेष इति । लोकसंज्ञयेति लोकसंव्यवहारेण । वात्येति वातानां समूहो वात्या । 22.18 (9b–10)
ब्राह्मणादिभ्यो यञिति समूहार्थे यञ्प्रत्ययः । स्त्रीत्वाट्टाप्प्रत्ययः ॥ तथा ह्यर्थवर्गीये- 23.11 (10a–6)
षूक्तमिति । अर्थवर्गीयाणि सूत्राणि यानि क्षुद्रके पठ्यन्ते । तेषूक्तम् ।

तस्य चेत्कामयानस्य ।

इति विस्तरः । तस्य देहिनः कामयानस्य छन्दजातस्य यदि कामा विषया न समृध्यन्ति न संपद्यन्ते शल्यविद्ध इवासौ रूप्यते बाध्यत इत्यर्थः । बाधनार्थपरिच्छिन्नेनानेन रूप्यतेशब्देन रूप्यते रूप्यत इति भिक्षव इत्यत्र सूत्रे रूप्यतेशब्दो बाधनार्थ
एव परिच्छिद्यते । शल्यविद्धः कामयानश्च दुःखवेदयितृत्वाद्बाध्यत इति युक्तम् । रूपं 23.16 (10a–10)
तु कथं बाध्यते । अत आह । विपरिणामोत्पादनेन विक्रियोत्पादनेनेत्यर्थः । तथा चेत्कामे सति शल्यविद्ध इव रूप्यत इत्यत्रापि यदि विक्रियत इत्यर्थो गम्यते सुतरा-
मर्थो युज्यते ॥ प्रतिघात इति स्वदेशे परस्योत्पत्तिप्रतिबन्धः ॥ परमाणुरूपं तर्ह्रीति 23.17 (10b–1)
द्रव्यपरमाणुरूपं न रूपं प्राप्नोति । कस्मात् । अरूपणात् । निरवयवत्वे सत्यरूपणादित्यभिप्रायः । यत्तद्द्वये ऽप्येतच्चोद्यमुपन्यस्तं । बाधनरूपणे प्रतिघातरूपणे च
द्रव्यपरमाणुर्निरवयवत्वान्न शक्यते रूपयितुमिति । न वै परमाणुरूपमेकं पृथग्भूत- 23.19 (10b–2)
मस्तीति । एकमिति ग्रहणं द्रव्यपरमाणुसंदर्शनार्थम् । पृथग्भूतमसंघातस्थमित्यर्थः । तादृग्नास्ति । संघातस्थं नित्यं भवति ।

कामे ऽदृष्टव्यक्तो ऽशब्दः ।

इत्यादिवचनात् । संघातस्थं तद्रूप्यत एवेत्यर्थादेतदभीष्टं भवति । तद्द्रव्यपरमा- 23.20 (10b–2)
णुरूपं संघातस्थं रूप्यते । बाध्यते प्रतिहन्यते च ॥ अतीतानागतं तर्ह्रीति वि- 24.1 (10b–2)
स्तरः । अतीतानागतमदेशत्वान्न रूप्यते । न बाध्यते न प्रतिहन्यते । तदपीति विस्तरः । 24.2 (10b–2)

24.2 (10b–3) तदपि रूपितमित्यतीतबाधनप्रतिघातनार्थेन । रूपयिष्यमाणमित्युत्पत्तिधर्मकमना-
गतम् । तेनैवार्थद्वयेन । तज्जातीयं चेत्युत्पत्तिधर्मकजातीयमनुत्पत्तिधर्मकमनागतम् ।
इन्धनवत् । यदपीद्धं यदपीन्धिष्यमाणं तज्जातीयं च तदपीन्धनम् । तज्जातीयं पुनरिन्धनं
24.4 (10b–4) यदिन्धनार्थं कल्पितमप्राप्येवाग्निमत्तां नंक्ष्यति ॥ अविज्ञप्तिस्तर्हि न रूपं प्राप्नोति ।
कस्मात् । अप्रतिघत्वात् । अप्रतिघत्वेन हि सा न बाध्यते ' नापि प्रतिहन्यते । नापि
विज्ञप्तिरूपणादिति विस्तरः । विज्ञप्तिरविज्ञप्तिसमुत्थापिका । तस्याः सप्रतिघाया
रूपणाद्विज्ञप्तिरपि रूप्यते । यथा छायासमुत्थापकस्य वृक्षस्य प्रचलनाच्छाया
24.7 (10b–5) प्रचलति तद्वत् ॥ न ' अविकारादिति । अनेन प्रतिज्ञादोष उद्भाव्यते । परेण ह्यत्र
प्रतिज्ञातम् । स्वसमुत्थापकविकारानुविधायिनी अविज्ञप्तिः ' समुत्थाप्यत्वाद् ' वृक्षच्छा-
यावदिति । सेयं पूर्वाभ्युपगमविरोधिनी प्रतिज्ञा । अभ्युपगतो हि विज्ञप्तेर्विकारे ऽप्य-
विज्ञप्तेरविकारः । तथा ह्यञ्जलिं भङ्क्त्वा कपोतं कुर्वतः कायविज्ञप्तिर्विक्रियत इत्यभ्यु-
24.7 (10b–6) पगम्यते ' न त्वविज्ञप्तिः । तस्मादसाधनमेतत् । विज्ञप्तिनिवृत्तौ चाविज्ञप्तिनिवृत्तिः
स्यादित्यनेन धर्मिविशेषविपर्ययो ऽप्यस्याः प्रतिज्ञाया उद्भाव्यते ' यदि छाया वृक्षधर्म
इष्यते । वृक्षनिवृत्तौ छायानिवृत्तिर्दृष्टेति तद्वत्स्यात् ॥ अत्र कश्चिद् ' न अविकारादिति
न सम्यगेतदुक्तमिति दूषयति । विक्रियत एवाविज्ञप्तिर्विज्ञप्तिविकारे सति । मृदुम-
ध्याधिमात्रत्वे हि विज्ञप्तेर्मृदुमध्याधिमात्रता भवत्यविज्ञप्तेरिति । तदेतदयुक्तम् । कस्मात् ।
उत्पत्तिरेवाविज्ञप्तेरेवं भवति मृदुर्मध्याधिमात्रा वा । न तु विकारः । उत्पन्नस्य हि
24.9 (10b–6) धर्मस्य पुनरन्यथोत्पादनं विकारः । तच्च रूपणमभिप्रेतम् ॥ आश्रयभूतरूपणादित्यपर
इति वृद्धाचार्यवसुबन्धुः । भूतरूपणामाश्रयभूतप्रदर्शनार्थम् । अतश्चेतरः प्रसञ्जयति । एवं
तर्हि चक्षुर्विज्ञानादीनामपीति विस्तरः । चक्षुराद्याश्रयरूपणात्तद्विज्ञानानामपि
24.12 (10b–8) रूपत्वप्रसङ्गः ॥ विषमो ऽयमुपन्यास इति । वृद्धाचार्यवसुबन्धुदेशीयः कश्चित्परिहरति '
अविज्ञप्तिर्हीति विस्तरः । छाया वृक्षमुपश्लिष्टाश्रित्य वर्तते । प्रभापि मणिं तथैव ।
उत्पत्तिनिमित्तमात्रं तानि तेषामिति नोपश्लिष्टानीति भावः । तामितरः प्रत्याह ।
24.19 (10b–10) इदं तावद्वैभाषिकीयमिति विस्तरः । नैतद्वैभाषिकमतम् । वैभाषिकमतं तु छायावर्णा-

परमाणुः स्वभूतचतुष्कमाश्रित्य वर्तते, न वृक्षम्। तथा प्रभावर्णपरमाणुः स्वभूतचतुष्कमाश्रित्य वर्तते, न मणिं, पृथग्द्रव्यत्वादिति। एवमनाश्रयकारणत्वान्मणिवृक्षयोर्न महाभूताविज्ञप्तिवद्वर्णाश्लिष्टे छायाप्रभे इत्यसामान्यं दृष्टान्तदार्ष्टान्तिकयोः। सत्यपि 25.1 (11a-2)
च तदाश्रितत्व इति विस्तरः। यथापि पारंपर्येण तदाश्रितत्वमभ्युपगम्यते, छाया स्वभूताश्रिता तानि तु भूतानि वृक्षमाश्रितानि, प्रभापि स्वभूताश्रिता तानि च भूतानि मणिमाश्रितानि, तदनुविधायित्वात्। तथाप्यसामान्यं, निरुद्धेष्वप्यविज्ञप्त्याश्रयेषु महाभूतेषु तस्या अनिरोधाभ्युपगमादिति।

तणाद्भूमविज्ञप्तिः कामाप्तातीतभूतजा।

इति सिद्धान्तात्। तस्मान्न भवत्येष परिहार इति, य उक्तोऽभूत्, अविज्ञप्तिर्हि छायेव वृक्षमिति विस्तरेण। अन्ये पुनरत्र परिहारमाहुरित्ययमेवाचार्यः, तन्मतं समर्थय- 25.5 (11a-4)
न्नाह। आश्रयो भेदं गत इति द्विविध इत्यर्थः। कश्चिद्रूप्यते चक्षुरादिः सप्रतिघत्वात्, कश्चिन्न रूप्यते मनो विपर्ययात्। तस्मादसमानप्रसङ्ग इति। चक्षुर्विज्ञानादीनामप्याश्रयभूतरूपणाद्रूपत्वप्रसङ्ग इति॥ रूपणाद्रूपमित्याश्रयरूपणादित्यर्थः। अत्र 25.9 (11a-6)
चोदयन्ति। विज्ञप्तिसंभूताया अविज्ञप्तेरेवंपरिकरेण रूपत्वं भवद्भवेत्। समाधिसंभूतायास्तु कथं रूपत्वमिति। तज्जातीयत्वात्तदपि रूपम्। किं पुनस्तज्जातीयत्वम्। महाभूतान्युपादायेति भावः। तेषामुपादायरूपत्वजननादिहेतुभूतत्वादिति॥ १३॥

इन्द्रियार्थास्त एवेति। भगवतो त्रिनेयशासिनो देशनाः। स्कन्धायतनधातुदेश- 25.15 (11a-7)
नाः। तासु च ये स्कन्धेषु देशिता धर्मास्त एवायतनधातुषु देशिताः। असंस्कृतास्त्वत्र केवलमतिरिक्ताः। सर्वश्चाभिधर्मः सूत्रव्याख्यानम्। अत इदमुक्तं, इन्द्रियार्थास्त एवेति विस्तरेण। लाघविकश्चायमाचार्यो, वेदनादिस्कन्धलक्षणमनुक्त्वैव लाघवेन रूपस्कन्धस्वभावान्धर्मानायतनधातुषु दर्शयति। इन्द्रियाणि च इन्द्रियार्थाश्च इन्द्रियार्थाः। त एवेति विशेषणमन्येन्द्रियनिरासार्थमन्यार्थनिरासार्थं च। आयतनव्यवस्थायां तु यथासंख्येन 25.16 (11a-9)
दशायतनानि चक्षुरायतनं रूपायतनं यावत्कायायतनं स्प्रष्टव्यायतनमिति। धातुव्यवस्थायां त एव दश धातवः। चक्षुर्धातू रूपधातुर्यावत्कायधातुः स्प्र-

26.3 (11a-10) द्रव्यधातुरिति ॥ उक्तो रूपस्कन्धस्तस्य चायतनधातुव्यवस्थानमिति । न सक-
लस्य रूपस्कन्धस्यायतनधातुव्यवस्थानमुक्तं । अविज्ञप्तिरूपस्य वक्ष्यमाणत्वात् । कथ-
मिदमुच्यते । उक्तमिति । बाहुलिको निर्देशः । बाहुल्येन रूपस्कन्धस्यायतनधातुव्य-
26.5 (11b-4) वस्थानमुक्तमित्यर्थः । कतिपयमुद्गगुलिकासंभवे ऽपि माषराशिव्यपदेशवत् ॥ त्रिविधो-
ऽनुभव इति । अनुभूतिरनुभव उपभोगः । कस्य । चित्तस्य पुद्गलस्य वा । स च त्रिविधः ।
सुखो दुःखो ऽदुःखासुखश्च । वस्तुनो ह्लादपरितापतदुभयविनिर्मुक्तस्वरूपसाक्षात्कर-
णस्वभावः । अनुभूयते वानेन विषय इत्यनुभवः । अनुभवतीति वानुभवः । कायचित्तोप-
चयापचयतदुभयविनिर्मुक्तावस्थाप्रवृत्तश्चैतसिकविशेषस्पर्शानुभव इत्यपरे । अनुर्लक्षणे
26.9 (11b-6) स्पर्शचिह्नः । स्पर्शनिमित्तो ऽनुभव इत्यर्थः । स वेदनास्कन्धः ॥ निमित्तोद्ग्रहणात्मिके-
ति । निमित्तं वस्तुनो ऽवस्थाविशेषो नीलत्वादि । तस्योद्ग्रहणं परिच्छेदः । तदात्मिका
26.12 (11b-6) तत्स्वभावा । दुःखादीत्यादिशब्देन लोहितादीनां ग्रहणम् । असौ संज्ञास्कन्धः ॥ यदि
परिच्छेदात्मिका संज्ञा । तत्संप्रयोगे निमित्तमुद्गृह्णातीति पञ्चापि विज्ञानकाया विकल्पकाः
स्युः । न स्युः । न हि पञ्चविज्ञानसंप्रयोगिणी संज्ञा पट्वी । मनोविज्ञानकायसंप्रयोगिणी
तु पट्वीति तदेव विकल्पकमुक्तम् । षट् संज्ञाकाया वेदनावदिति । यथा चक्षुःसंस्पर्शजा
वेदनेति विस्तरेणोक्तं तथा चक्षुःसंस्पर्शजा संज्ञेति विस्तरेण वक्तव्यम् ॥ १४ ॥

27.1 (11b-7) चतुर्भ्यो ऽन्य इति चतुर्भ्यः स्कन्धेभ्यः । स्कन्धाधिकारात् । रूपस्कन्धादिभ्यस्त्रिभ्य
उक्तेभ्यो विज्ञानस्कन्धाच्चोद्दिष्टवक्ष्यमाणकाच्चतुर्भ्यो ऽन्ये संस्काराः संस्कारस्कन्धः ।
27.3 (11b-9) सूत्रे षट् चेतनाकाया इत्युक्तमिति । संस्कारस्कन्धः कतमः । षट् चेतनाकाया इति । अभि-
संस्करणे प्रधाना इति । एवं चैवं च स्यामित्यभिसंस्करणे प्रधानाः । कर्महेतूपपत्तय
इति वचनात् । छन्दप्राप्त्यादयस्तु चेतनानुविधायित्वात्तदाकारहेतुभावानुविधानतः संस्का-
रस्कन्ध एव वेदितव्याः । तदेवं सति संस्करणे प्रवृत्तो धर्मराशिः संस्कार इत्युक्तं
भवति । अपरे पुनराहुः । संस्कृताभिसंस्करणे चेतनायाः प्राधान्यमुक्तं । अतः सूत्रे
चेतनाग्रहणम् । संप्रयुक्तविप्रयुक्तसंस्कृतधर्मसंग्रहेण तु प्राधान्यादयमेव स्कन्धः संस्का-
27.6 (11b-10) रस्कन्ध उक्तः । संस्कारराशिरिति कृत्वा ॥ संस्कृतमभिसंस्करोतीति भाविन्या संज्ञया-

नागतं स्कन्धपञ्चकं संस्कृतमित्युक्तम्॥ अन्यथा ह्येति विस्तरः। यदि यथासूत्रनिर्देशं 27.8 (12a-1) चेतनैव केवला संस्कारस्कन्ध इष्यते नान्ये' शेषाणां छन्दादीनां चैतसिकानां प्राप्त्यादीनां च चित्तविप्रयुक्तानां स्कन्धासंग्रहाद्' रूपादिषु स्कन्धेषु रूपणादिलक्षणाभावेनासंग्रहात्' संस्कारस्कन्धे चैवं सूत्रे यथारुतग्रहणेनासंग्रहादिति स्कन्धेष्वसंग्रहाद्' दुःखसमुदयसत्यत्वं न स्यादिति परिज्ञाप्रहाणे न स्याताम्। परिज्ञा दुःखस्य' प्रहाणं समुदयस्य। अनभिज्ञाय लौकिकेन मार्गेण' अपरिज्ञाय लोकोत्तरेण। अथवानभिज्ञाय दर्शनमार्गेण' अपरिज्ञाय भावनामार्गेण। एवमप्रहायेत्युक्तमिति सूत्रान्तरं' नाहमेकध- 27.13 (12a-3) र्ममप्यपरिज्ञायाप्रहाय दुःखस्यान्तक्रियां वदामीति। दुःखनिरोधं वदामीत्यर्थः॥ ननु चाकाशाप्रतिसंख्यानिरोधौ लोकोत्तरेण मार्गेण न परिज्ञायेते अत्र च दुःखस्यान्तक्रियेष्यते। संक्लेशवस्त्वभिसंधिवचनात्' सौत्रान्तिकदर्शनेन च प्रज्ञप्तिसत्त्वाद्' अदोषः। न हि तौ संक्लेशवस्तु' किमनयोः परिज्ञेयत्वेन। निरोधमार्गसत्ये अपि तर्हि न संक्लेशवस्तु' इति न परिज्ञेये स्याताम्। दुःखसमुदयसत्यसंबन्धसद्भावात्तयोः परिज्ञेयत्वं व्यवस्थाप्यते। तथा हि योगिन एवं विचारयन्ति। अस्य सहेतुकस्य दुःखस्य को निरोधः' केन चोपायेन स निरोधः प्राप्यत इति निरोधमार्गसत्ये अपि परिजानन्ति। न त्वाकाशाप्रतिसंख्यानिरोधयोर्दुःखेन संबन्ध इति न तौ परिजानन्ति। प्रयोगावस्थायां तु लौकिकेन ज्ञानेन तावपि सामान्यरूपेण सर्वधर्मा अनात्मान इति भावयन्ति॥ धर्मायतन- 27.17 (12a-6) धात्वाख्या इति। आयतनं च धातुश्चायतनधातुः' धर्मश्चासावायतनधातुश्च धर्मायतनधातुः' तदाख्यैषां' त इमे धर्मायतनधात्वाख्याः। के। वेदनासंज्ञासंस्कारस्कन्धाः सहाविज्ञप्त्यसंस्कृतैरिति सहाविज्ञप्त्या सहासंस्कृतैश्चाकाशादिभिर्' आयतनदेशनायां धर्मायतनमिति' धातुदेशनायां च धर्मधातुरिति। सप्त द्रव्याणीति। अविज्ञप्तिः' 27.18 (12a-5) वेदनास्कन्धः' संज्ञास्कन्धः' संस्कारस्कन्धः' आकाशं' प्रतिसंख्यानिरोधः' अप्रतिसंख्यानिरोधश्चेति॥ १५॥

विज्ञानं प्रतिविज्ञप्तिरिति। विज्ञानस्कन्धः प्रतिविज्ञप्तिरित्यर्थः' स्कन्धा- 28.5 (12a-8) धिकारात्। प्रतिर्वीप्सार्थः। विषयं विषयं प्रतीत्यर्थः। उपलब्धिर्वस्तुमात्रग्रहणम्।

28.7 (12b–1) वेदनादयस्तु चैतसिकविशेषप्रकरणाद्रूपाः । षड् विज्ञानकाया इति षड् विज्ञानसमू-
28.11 (12b–3) हाः ॥ षड् विज्ञानान्यथ मन इति । षड् विज्ञानधातवो यथासंख्येन । यच्चक्षुर्विज्ञानं
स चक्षुर्विज्ञानधातुः । एवं यावद्यन्मनोविज्ञानं स मनोविज्ञानधातुः । समस्तानि त्वेतानि
29.2 (12b–7) षण् मनोधातुरिति वेदितव्यम् ॥ १६ ॥

29.10 (12b–9) षण्णामनन्तरातीतं विज्ञानं यद्धि तन्मन इति । षण्णामिति निर्धारणे षष्ठी ।
तेषामेव मध्ये नान्यदित्यर्थः । अनन्तरग्रहणमन्यविज्ञानव्यवहितनिवृत्त्यर्थम् । यद्धि यस्या-
नन्तरमन्यविज्ञानाव्यवहितं तत्तस्याश्रयः । व्यवहितं तु न तस्याश्रयः । अन्यस्यामा-
वाश्रयो यस्य तदव्यवहितम् । अत एवाचित्तिकावस्थायां चिरातीतमपि समापत्तिप्रवेश-
चित्तं व्युत्थानचित्तस्याश्रयो भवति । विज्ञानान्तराव्यवधानात् । अतीतग्रहणं प्रत्यु-
त्पन्ननिरासार्थम् । मनोविज्ञानं ह्याश्रयि तस्यामवस्थायां प्रत्युत्पन्नम् । अतस्तदतीत-
मिष्यते । तदेव चैतदुच्यते । षष्ठाश्रयप्रसिद्ध्यर्थमिति । विज्ञानग्रहणं वेदनाद्यनन्तरातीत-
निवृत्त्यर्थम् ॥ यद्धि तन्मन इति जातिनिर्देशान्न वीप्साप्रयोगः । वृत्तौ तु द्रव्यपदार्थाभि-
29.11 (12b–10) धित्सया वीप्साप्रयोगः । यद्यत्समनन्तरनिरुद्धं विज्ञानं तत्तन्मनोधातुरिति । तद्यथा
स एवेति विस्तरः । तद्यथा स एव पुत्रो ऽन्यस्य पित्राख्यां लभते । तदेव फलमन्य-
स्य बीजाख्याम् । तथेहापि स एव चक्षुरादिविज्ञानधातुरन्यस्याश्रय इति मनोधात्वाख्यां
29.15 (13a–2) लभते ॥ सप्तदश धातवो भवन्ति द्वादश वेति । य एव षड्विज्ञानधातवः स एव
मनोधातुः । य एव च मनोधातुस्त एव च षड् विज्ञानधातव इतीतरेतरान्तर्भावः । यदि
षड् विज्ञानधातवो गृह्येरन् नार्थो मनोधातुनेति सप्तदश धातवो भवन्ति । यदि मनो-
29.17 (13a–4) धातुर्गृह्येत नार्थः षड्विज्ञानधातुभिरिति द्वादश धातवो भवन्ति । षष्ठाश्रयप्रसि-
द्ध्यर्थमिति । पञ्चानां विज्ञानधातूनामाश्रयप्रसिद्धिर्न क्रियते । चक्षुरादिस्वाश्रयसं-
भवात् । मनोविज्ञानाश्रयो नास्तीति तदाश्रयप्रसिद्ध्यर्थं मनोधातुर्व्यवस्थाप्यते । आश्रया-
दिषट्कव्यवस्थापनेनाष्टादश धातवो भवन्ति । आश्रयषट्कं चक्षुरादिमनोऽन्तम् । आश्रित-
षट्कं चक्षुर्विज्ञानादिमनोविज्ञानान्तम् । आलम्बनषट्कं रूपादिधर्मान्तमिति । योगाचारदर्श-
नेन तु षड्विज्ञानव्यतिरिक्तो ऽप्यस्ति मनोधातुः । ताम्रपर्णीया अपि हृदयवस्तु मनोवि-

ज्ञानधातोराश्रयं कल्पयन्ति । तच्चारूप्यधातावपि विद्यत इति वर्णयन्ति । आरूप्यधातावपि हि तेषां रूपमभिप्रेतम् । आरूप्य इति च ईषदर्थे आङ्, आपिङ्गलवदिति ॥ चरमं चित्तमिति निरुपधिशेषनिर्वाणकाले । न मनो भविष्यतीति । न मनोधातुर्भवि- 30.5 (13a–7) ष्यतीत्यर्थः ॥ न हि तदस्तीति नोत्पद्यत इत्यर्थः ॥ न, तस्यापि मनोभावेनेति विस्तरः । नैतदेवम् । कस्मात् । तस्यापि चरमचित्तस्य मनोभावेनाश्रयत्वेनावस्थितत्वात् । अन्यकारणवैकल्यादिति पौनर्भविककर्मक्लेशकारणवैकल्यात् । नोत्तरविज्ञानसंभू- 30.8 (13a–8) तिरिति । न पुनर्भवप्रतिसंधिविज्ञानमित्यभिप्रायः ॥ इदमिह विचार्यते । उक्तमेतद्, आश्रयाश्रितालम्बनषट्कव्यवस्थानादष्टादश धातवो भवन्तीति । आश्रितषट्कं तावद्व्यवस्थाप्यते, चक्षुर्विज्ञानधातुर्यावन्मनोविज्ञानधातुरिति । किमस्याश्रितषट्कस्य यथासंख्यमाश्रयषट्कं व्यवस्थाप्यते, चक्षुर्विज्ञानधातोराश्रयश्चक्षुर्धातुर्यावन्मनोविज्ञानधातोर्मनोधातुराश्रय इति । ओमित्याह । यदा तर्हि चक्षुस्तत्सभागं भवति तत्कस्याश्रयः । न कस्यचित् । कथं तर्हीदमुक्तं, चक्षुर्विज्ञानधातोश्चक्षुर्धातुराश्रय इत्यादि । आश्रय एव चक्षुर्, यत्तु किंचिदनाश्रयस्तत्सभागं चक्षुस्तदपि तज्जातीयत्वाच्चक्षुर्धातुत्वेन व्यवस्थाप्यत एव । एवं यावत्कायधातुर्वक्तव्यः ॥ मनोधातुरपि किं मनोविज्ञानधातोरेवाश्रयः । नेत्याह । चक्षुर्विज्ञानधात्वादीनामपि हि स आश्रय इष्यते । तथा हि वक्ष्यति ।

चरमस्याश्रयो ऽतीतः पञ्चानां सहजाश्च तैः ।

इति । किं तर्हीदमुक्तम् ।

षष्ठाश्रयप्रसिद्ध्यर्थं धातवो ऽष्टादश स्मृताः ।

इति । न, अन्येषामाश्रयः स इति कृत्वा षष्ठाश्रयप्रसिद्धिर्न भवति । षष्ठस्याप्ययमाश्रयो भवति संभवतः ॥ आलम्बनषट्कमपि, चक्षुर्विज्ञानधातोरालम्बनं रूपधातुर्यावन्मनोविज्ञानधातोर्धर्मधातुरालम्बनमिति । तदिदं विचार्यते । किं यथा चक्षुर्विज्ञानधातोर्यावन्ति रूपाण्यालम्बनं स रूपधातुर्, एवं यावत्कायविज्ञानधातोर्यावन्ति स्प्रष्टव्यान्यालम्बनं न स्प्रष्टव्यधातुर्, एवं यावन्मनोविज्ञानधातोर्यावन्तो धर्मा आलम्बनं ते सर्वे ऽपि धर्मधातुरिति । अत्र स्थविर आह । सर्वधर्मस्वभावो धर्मधातुः । अष्टादशधातुस्वभाव इत्यर्थः ।

कथमस्याध्यात्मिकबाह्यधातुव्यवस्था सिध्यति । चक्षुरादयो हि द्वादशाध्यात्मिका इष्यन्ते । षड् बाह्या इति । यदि हि ते ऽपि धर्मधातावन्तर्भाव्येरन्सांकर्यं प्राप्नोति । स्थविर आह । पार्यायिकमेषामाध्यात्मिकबाह्यत्वम् । विज्ञानानामाश्रयास्ते चक्षुरादय इत्याध्यात्मिकाः । मनोविज्ञानविषयत्वात्तु बाह्या इति । तदेवं नेच्छन्ति वैभाषिकाः , सूत्रविरोधात् । एवं हि सूत्र उक्तं , धर्मो भिक्षो बाह्यमायतनमेकादशभिरायतनैरसंगृहीतमनिदर्शनमप्रतिघमिति । तस्मात्सप्तद्रव्यको धर्मधातुरेष्टव्यः , अविज्ञप्तिवेदनासंज्ञासंस्कारस्कन्धाकाशप्रतिसंख्यानिरोधाप्रतिसंख्यानिरोधस्वभावत्वात् । अपरिपूर्णास्तर्हि मनोविज्ञानधातोरालम्बननिर्देशः , न च चक्षुर्विज्ञानादीनामपरिपूर्णा आलम्बननिर्देश इष्यते । अस्त्वेतदेवम् । किं तु चक्षुरादीनां षण्णामाश्रयत्वेन निर्देशाच् , चक्षुर्विज्ञानादीनां चाश्रितत्वेन निर्देशाद् , रूपादीनां च पञ्चानां पञ्चविज्ञानकायालम्बनत्वेन निर्देशाद् , न तेषां मनोविज्ञानविषयत्वे ऽपि धर्मधातौ प्रक्षेप इति वर्णयन्ति ॥ १७ ॥

30.17 (13b-1) समासस्तु ज्ञातव्यसर्वसंग्रह इति । आयतनादिभिरपि सर्वसंग्रहो , न तु समासतः , किं तर्हि विस्तरतः । अयं तु देशनात्रयान्निष्कृष्य समासत उक्तः । रूपस्कन्धेन रूपस्कन्धः संगृहीतो , दश चेन्द्रियार्थस्वभावान्यायतनानि धातवश्च , धर्मायतनधात्वेकदेशश्चाविज्ञप्तिः । मनआयतनेन विज्ञानस्कन्धः , तदेव च मनआयतनं , सप्त चित्तधातवश्च संगृहीताः । धर्मधातुना वेदनासंज्ञासंस्कारस्कन्धाः संगृहीता धर्मायतनं धर्मधातुश्च । अविज्ञ-
31.6 (13b-6) प्तिरिह द्विः संगृहीता ॥ तद्यथा चक्षुरिन्द्रियमिति । चक्षुरिन्द्रियं वेदनादिस्कन्धश्रोत्राद्यायतनधातुनिरोधसत्यमार्गसत्यस्वभावेन वियुक्तम् । अत एवैतदुक्तं , चक्षुरिन्द्रियं रूपस्कन्धेन चक्षुरायतनधातुभ्यां दुःखसमुदयसत्याभ्यां च संगृहीतं तत्स्वभावत्वाद् , नान्यैः स्कन्धादिभिस्तद्भावावियुक्तत्वादिति । महतात्राल्पकं संगृहीतम् । न तु महदल्पकेन । कथमिति । रूपस्कन्धो महान्सर्वरूपसंग्राहकत्वात् , चक्षुरिन्द्रियमल्पकं रूपस्कन्धैकदेशत्वात् । रूपस्कन्धेन चक्षुरिन्द्रियं संगृहीतं न तु चक्षुरिन्द्रियेण रूपस्कन्धः , चक्षुरिन्द्रियव्यतिरिक्तरूपस्कन्धसद्भावात् । तद्यथा हस्तिपदेन पक्षिपदं संगृहीतं , न तु पक्षिपदेन हस्तिपदं संगृहीतं , तद्वत् । समेन तु सममन्योन्यं संगृहीतम् । तद्यथा चक्षु-

रिन्द्रियं चक्षुरायतनेन । चक्षुरायतनमपि चक्षुरिन्द्रियेणेत्ययमभिधर्मनयो वेदितव्यः । यथा 31.10 (13b–8)
संग्रहवस्तुभिः पार्षदामिति । चत्वारि संग्रहवस्तूनि । दानं प्रियवादितार्थचर्या समानार्थता च । चतस्रः पार्षदः । भिक्षुभिक्षुण्युपासकोपासिकाः । तैस्तासां संग्रहः । स तु कादाचित्कः । कदाचिद्भवः कादाचित्कः । कदाचिदासां दीयते प्रियं चोच्यते । न च संग्रह इति । सांकेतिकः सांव्यवहारिकः । स्वभावसंग्रहस्तु पारमार्थिक इत्युक्तः ॥ १८ ॥ 31.12(13b–10)

जातिगोचरविज्ञानसामान्यादेकधातुता । 32.1 (13b–10)
द्वित्वे ऽपि चक्षुरादीनां शोभार्थं तु द्वयोद्भवः ॥

इति । यदेतदुक्तं भवति । जात्यादिभिदाभावासंभवं धातुभेदव्यवस्थानं । न त्वधिष्ठानभेदादिति । तत्र चक्षुर्धात्वादीनामन्योन्यं जातिगोचरविज्ञानभेदो भवति । रूपधात्वादीनां जातिविज्ञानभेदः । विज्ञानधातूनां जातिगोचरभेदः । मनोविज्ञानस्यापि हि धर्मधातुरसाधारणो गोचरः । एवं श्रोत्रघ्राणयोरपि योज्यमिति । जातिसामान्यमुभयोः श्रोत्रस्वभा- 32.6 (14a–3)
वत्वात् । गोचरसामान्यमुभयोः शब्दविषयत्वात् । विज्ञानसामान्यमुभयोरेकश्रोत्रविज्ञानाश्रयत्वात् । तस्मादेक एव श्रोत्रधातुः । एवं घ्राणस्यापि योज्यम् ॥ कार्यान्तराभावात्तर्हि द्वयानुत्पत्तिप्रसङ्गः स्यादित्यत आह । शोभार्थं तु द्वयोद्भव इति । एकचक्षुःश्रोत्राधि- 32.7 (14a–5)
ष्ठानैकनासिकाबिलसंभवान्महद्वैरूप्यं स्यादित्येकस्य चक्षुःश्रोत्राधिष्ठानस्य एकस्य च नासिकाबिलस्य संभवान्महद्वैरूप्यं स्यात् । ननु चोष्ट्रमार्जारोलूकप्रभृतीनां चक्षुरादिद्वयोद्भवे ऽपि न भवत्याश्रयशोभा । जात्यन्तरापेक्षया न तेषामाश्रयशोभा । स्वजात्यपेक्षया तु यस्य चक्षुरादिद्वयमस्ति तस्य तस्यां स्वजातावाश्रयशोभा । यस्य नास्ति तस्य वैरूप्यमिति । अदूष्यमेतत् ॥ आचार्यसंघभद्रस्त्वस्य सूत्रस्यार्थं विवव्रे । शोभार्थमित्याधिपत्यार्थमित्यर्थः । आधिपत्यसंपन्नो हि लोके शोभत इत्यपदिश्यते । येषां चेन्द्रियाणाममून्यधिष्ठानानि विकलानि तेषां परिशुद्धदर्शनश्रवणघ्राणाख्याधिपत्यं न स्यात् । न हि यथा द्वाभ्यां चक्षुर्भ्यां परिशुद्धं दर्शनं भवति तथैकेन । एवमितरयोरपि योज्यम् । एवं चेषामिन्द्रियत्वं कीर्तित तदर्थमेतदुक्तं स्यादिति । स्फुटोपलब्ध्यर्थमित्यर्थः । इहापि शक्यमेवं वक्तुं । एकमेव परिस्फुटोपलब्ध्याश्रयभूतं विस्तीर्णं कर्मणोत्पाद्यतां । किमाश्रयविच्छेदेनेति । विभाषायां तु

लिखितमेतत्पत्त्रद्वयम्। शोभार्थं द्वयोर्द्वय इत्येको व्यञ्जनार्थमित्यपर इत्यलं प्रसङ्गेन॥ ननु
च कर्मवशादिन्द्रियद्वयोत्पत्तिः' किमन्यदेवोच्यते' शोभार्थं व्यञ्जनार्थं चेति। कर्मवशादेवा-
त्रेन्द्रियद्वयोद्भव उक्तः। कथमिति। एवंविभक्ताश्रयाश्रयेणानादिकालाभ्यस्तः शोभाभि-
मानः सत्त्वानां प्रवर्तते। अतस्तदभिलाषपूर्वकेण स्फुटोपलब्ध्यभिलाषपूर्वकेण च कर्मणा
तदिन्द्रियद्वयमभिनिर्वर्त्यमानं शोभार्थं व्यञ्जनार्थं चोद्भवतीत्युच्यते॥ १९॥

32.17 (14b–2) राश्यायद्वारगोत्रार्थाः स्कन्धायतनधातव इति। यथाक्रमं राशिरायद्वारं गोत्रं
चार्था एषां त इमे राश्यायद्वारगोत्रार्थाः। के। स्कन्धायतनधातुशब्दाः। अथवा रा-
32.18 (14b–3) श्यायद्वारगोत्रशब्दानामर्थाः के। स्कन्धायतनधातवः। सूत्रे वचनात्। सूत्रे राश्यर्थः
स्कन्धार्थ इति राशेर्यो ऽर्थः स स्कन्धस्यार्थः। तं सूत्रेण दर्शयति। यत्किंचिद्रूपमती-
33.6 (14b–6) तानागतप्रत्युत्पन्नमिति विस्तरः। ऐकध्यमित्येकधैवैकध्यम्॥ अनित्यतानिरुद्ध-
मित्यनित्यतया संस्कृतलक्षणेन निरुद्धमित्यर्थः। अनित्यताग्रहणमन्यनिरोधनिरा-
सार्थम्। पञ्चविधो हि निरोधः। लक्षणनिरोधः समापत्तिनिरोध उपपत्तिनिरोधः प्रति-
संख्यानिरोधो ऽप्रतिसंख्यानिरोधश्च। तद्यद्यतीतं रूपं निरुद्धमित्येवं ब्रूयाद्' अविशे-
षितत्वात्समापत्तिनिरोधादीनामपि प्रसङ्गः स्यात्। न च तैरतीतार्थ इष्यते। समापत्ति-
निरोधो ह्यनागतानामेव चित्तचैत्तानाम्। उपपत्तिनिरोधो ऽप्येषामेव। प्रतिसंख्यानिरोधः
सास्रवाणामेव। अप्रतिसंख्यानिरोधो ह्यनुत्पत्तिधर्माणामेवानागतानाम्। तस्माल्लक्षण-
निरोधग्रहणार्थमिदमनित्यताग्रहणम्। अनागतमनुत्पन्नमिति प्रत्युत्पन्नतामसंप्राप्तम्।
33.7 (14b–7) प्रत्युत्पन्नमुत्पन्नानिरुद्धमित्युत्पन्नग्रहणमनागतविशेषणार्थं' अनिरुद्धग्रहणमतीत-
विशेषणार्थम्। अनागतं यद्यप्यनिरुद्धं न तूत्पन्नम्। अतीतमपि यद्यप्युत्पन्नं न त्वनिरुद्ध-
33.8 (14b–7) मिति॥ आध्यात्मिकं स्वासांतानिकमिति चक्षुरादिकं रूपादिकं च। बाह्यमन्य-
दिति तदेव पारसांतानिकमसत्त्वसंख्यातं च। आयतनतो वेति। आध्यात्मिकं चक्षुरा-
दिपञ्चकं स्वपरसंततिपतितम्। द्वादशाध्यात्मिका इति वचनात्। बाह्यमन्यद्' रूपादिकं
विषयपञ्चकं स्वपरसंततिपतितं' असत्त्वसंख्यातं चाविज्ञप्तिश्च' बाह्यायतनस्वभाव-
33.9 (14b–8) मिति कृत्वा॥ औदारिकं सप्रतिघमिति। परमाणुसंचयस्वभावम्। सूक्ष्ममप्रतिघं'

अविघातिरूपम् । आपेक्षिकं वेति । अपेक्षया वा औदारिकं सूक्ष्मं च भवति । तद्यथा 33.10 (14b–8)
लिक्षामपेक्ष्यौदारिका यूका । यूकामपेक्ष्य सूक्ष्मा लिक्षेति । तदेवं सति सप्रतिघमेवौ-
दारिकं च सूक्ष्मं भवति । अप्रतिघं तु सूक्ष्ममेवासंचितत्वात् । आपेक्षिकत्वादसिद्धमि-
ति । सैव सूक्ष्मा लिक्षा वातायनरजोऽपेक्ष्यौदारिका । सैव चौदारिका यूकामपेक्ष्य
सूक्ष्मेत्यव्यवस्थितमौदारिकसूक्ष्मत्वं ' पारापारवत् । कथं हि नामौदारिकं सूक्ष्मं भवति
सूक्ष्मं चौदारिकमिति । न ' अपेक्षाभेदादिति । अपेक्षया भेदोऽपेक्षाभेदः । तस्मान्नासिद्धम् । 33.11 (14b–9)
यदेवापेक्ष्यौदारिकं न जातु तदपेक्ष्य सूक्ष्मम् । न कदाचित्तदेवापेक्ष्येत्यर्थः ।
पितृपुत्रवदिति । तद्यथा देवदत्तस्य पुत्रो यज्ञदत्तः । यज्ञदत्तस्य पुत्रो विष्णुमित्रः । स 33.13 (14b–10)
यज्ञदत्तो विष्णुमित्रमपेक्ष्य पिता देवदत्तमपेक्ष्य पुत्रः । न चापेक्षिकत्वादस्य पितृपुत्रभावो
न सिध्यति । अपेक्षाभेदात् । न हि स यज्ञदत्तस्तमेव विष्णुमित्रमपेक्ष्य पुत्रो नापि तमेव
देवदत्तमपेक्ष्य पितेति । तद्वत् ॥ हीनं क्लिष्टं ' सद्भिस्त्यक्तमिति कृत्वा । प्रणीतम- 33.14 (14b–10)
क्लिष्टं क्लेशादूषितत्वात् । दूरमतीतानागतं संतानप्रच्युतत्वात् ' तदसंप्राप्तत्वाच्च ।
अन्तिकं प्रत्युत्पन्नं संतानसंनिहितत्वात् ॥ एवं यावद्विज्ञानमिति । या काचिद्वेदना 33.15 (15a–1)
अतीतानागतप्रत्युत्पन्ना आध्यात्मिका वा बाह्या वा औदारिका वा सूक्ष्मा वा या वा
दूरे या वा अन्तिके तां सर्वामैकध्यमभिसंक्षिप्य वेदनास्कन्ध इति संख्यां गच्छति । एवं
यावद्विज्ञानं वक्तव्यं ' यावत्सर्वमैकध्यमभिसंक्षिप्य विज्ञानस्कन्ध इति संख्यां गच्छती-
ति । अतीतादित्वमेषां वेदनादीनां यथा रूपस्य । अयं तु विशेषो वेदनादीनां ' औ- 33.16 (15a–2)
दारिकं पञ्चेन्द्रियाश्रयं वेदनादिचतुष्कम् । अमूर्तत्वात्स्वगतमौदारिकत्वं नास्ति । सूक्ष्मं
मानसम् ' आश्रयस्याप्यमूर्तत्वात् । भूमितो वेत्यौदारिकं सूक्ष्मं च वेदनादिकम् । औदा-
रिका कामावचरी वेदना ' सूक्ष्मा प्रथमध्यानभूमिका । औदारिका प्रथमध्यानभूमिका '
सूक्ष्मा द्वितीयध्यानभूमिका । एवं यावदौदारिका आकिंचन्यायतनभूमिका ' सूक्ष्मा भवाग्र-
भूमिकेति । यथा वेदना एवं यावद्विज्ञानं वक्तव्यम् ॥ भदन्त इति स्थविरः कश्चित्सौत्रा- 33.18 (15a–3)
न्तिकः ' तन्नामा वा । भगवद्विशेषस्त्वाह । स्थविरधर्मत्रातोऽसाविति । अत्र वयं ब्रूमः '
यदि धर्मत्रातोऽतीतानागतास्तित्ववादी स इति न सौत्रान्तिकः ' न दार्ष्टान्तिक इत्यर्थः ।

तथा हि वक्ष्यति, भावान्यथात्वं भदन्तधर्मत्रातः । स किलाह, धर्मस्याध्वसु प्रवर्तमानस्य भावान्यथात्वं भवति, न द्रव्यस्यान्यथात्वमिति । सौत्रान्तिकदर्शनावलम्बी चायं भदन्तः । विभाषायां लिखितः, भदन्त आहेत्येवमादि । भदन्तधर्मत्रातो ऽपि स्वनाम्नैव विभाषायां लिखितः, भदन्तधर्मत्रात आहेत्येवमादि । तेन लक्ष्यते भदन्तधर्मत्रातादन्यो ऽयं सौत्रान्तिकः
33.19 (15a–3) कश्चित्स्थविरो भिक्षुरिति । पञ्चेन्द्रियग्राह्यमिति रूपादिपञ्चकम् । सूक्ष्ममन्यच्चक्षुरादिपञ्चकं, अविज्ञप्तिश्च ॥ मनआपमिति । मन आप्नोतीति मनआपं मनोज्ञमित्यर्थः । पुनःसंधिकरणं चात्र द्रष्टव्यम् । पूर्वत्रासिद्धमिति ईषदर्थे नञ्परिग्रहात्किंचित्सिद्धमि-
33.20 (15a–4) त्येकसवर्णदीर्घत्वम् ॥ दूरमदृश्यदेशमिति, आधारदेशमाश्रयाधारदेशं चाधिकृत्य । द्रष्टुं शक्यो दृश्यः । दृश्यो देशो ऽस्येति दृश्यदेशं दृश्याधारदेशं दृश्याश्रयाधारदेशं वा, तद्यथा कुण्डे बदरम् । चक्षुरादि वा तदन्तिकम् । अदृश्यदेशं तु तद्विपरीतं दूरम् । दूरमदृश्यमिति नोक्तम् । आसन्नमपि हि किंचिदतिसूक्ष्मत्वान्न दृश्यते । न च तद्दूरमिष्यते दृश्यदेशत्वात् । किमर्थं पुनरेवं भदन्तेन व्याख्यायते । अतीतादीनां स्वशब्देनाभिहितत्वात् । अन्य-
34.3 (15a–6) था हि पुनरुक्तदोषः स्यात् ॥ दूरान्तिकत्वं तु तेषामाश्रयवशादिति । तेषां वेदनादीनां, अमूर्तत्वेनादेशस्थत्वात् । तस्मादेवं वक्तव्यं, दूरे ऽदृश्यमानाश्रया वेदनादयः, अन्तिके दृश्यमानाश्रया इति ॥ औदारिकसूक्ष्मत्वं पूर्ववदित्यौदारिकं पञ्चेन्द्रियाश्रयम् । सूक्ष्मं
34.6 (15a–6) मानसमिति ॥ चित्तचैत्तानामायमुत्पत्तिं तन्वन्तीत्यायतनानि । इयं प्रतीत्य विज्ञा-
34.10 (15a–9) नस्योत्पत्तिरिति सर्वायतनत्वसिद्धिः ॥ एकस्मिन्नाश्रये संताने वेति, आश्रये समुदाय-
34.13 (15b–1) लक्षणे शरीरे, संताने वा चित्तादीनां प्रवाहलक्षणे ॥ स्वस्या जातेः किं, आकरा इति प्रकृतम् । सभागहेतुत्वात् । पूर्वोत्पन्नं चक्षुः पश्चिमस्य सभागहेतुरित्याकरो धातुः ।
34.14 (15b–1) यतो हि सुवर्णाद्युत्पत्तिस्तेषामाकरः ॥ असंस्कृतं न धातुः स्यात् । न ह्यसंस्कृतमसंस्कृतस्यान्यस्य वा सभागहेतुः । चित्तचैत्तानां तर्हीति । किम् । आकरा इति प्रकृतम् । इयं प्रतीत्य विज्ञानस्योत्पत्तिरिति सर्वे धातवो विज्ञानस्य ससंप्रयोगस्य प्रत्ययो ऽवश्य-
34.19 (15b–5) मालम्बनमधिपतिश्चेत्याकराः ॥ राशिपुद्गलवदिति । प्रज्ञप्तिसन्तः स्कन्धा राशिशब्दवाच्यत्वाद्, धान्यराशिवत्, पुद्गलवद्वा । स हि प्रज्ञप्तिसन्पुद्गलः, रूपादिप्रज्ञप्तिकारण-

निरपेक्ष्यागृह्यमाणस्वभावत्वाद्, धान्यराशिवत्॥ कार्यभारोद्वहनार्थ इति कार्यमेव भारः 35.3 (15b–6)
कार्यभारः, तदुह्यते तेनेत्युद्वहनं, कार्यभारस्योद्वहनं कार्यभारोद्वहनं, शरीरप्रदेशः, स
लोके स्कन्ध इत्युच्यते। अनेनापि कार्यभार उह्यते, नामरूपप्रत्ययं षडायतनमित्यादिव-
चनात्। तस्मात्स्कन्ध इव स्कन्ध इत्यौपचारिकशब्दः॥ प्रच्छेदार्थो वा। अत्रध्यर्थो वेत्यर्थः। 35.3 (15b–8)
रूपप्रच्छेदो यावद्विज्ञानप्रच्छेद इति॥ तदेतदुत्सूत्रमिति। तदेतदुभयं कार्यभारोद्वहनार्थः 35.6 (15b–9)
प्रच्छेदार्थश्चेति। उत्क्रान्तं सूत्रादुत्सूत्रम्। सूत्रं ह्यीति विस्तरेण तत्प्रतिपादयति॥
प्रत्येकमिति विस्तरः। कथमित्याह। सर्वमेतदतीतादिरूपमेकश एकैकं रूपस्कन्ध 35.8 (15b–9)
इति। समुदायेन समुदायिद्रव्यमुक्तं, तेषां ह्यतीतादीनां रूपाणां स राशिरित्यभिप्रायः। सूत्रे
ऽप्येवमेवोक्तं, पृथिवीधातुः कतमः, केशा रोमाणीति विस्तरः। एकैकं केशादिद्रव्यं
पृथिवीधातुरिति विज्ञायते। अयं च परिहारः कार्यभारोद्वहनार्थप्रच्छेदार्थपक्षयोरपि
शक्यते वक्तुम्। न शक्यमेवमिति विस्तरः। ऐकध्यमभिसंक्षिप्येति वचनातिरेका- 35.10 (16a–2)
देकैकं रूपस्कन्ध इति न शक्यते विज्ञातुम्। यदि ह्ययमर्थो ऽभविष्यत्तत्सर्वं रूपस्कन्ध
इत्येवावदयत्। नार्थ ऐकध्यमभिसंक्षिप्येति वचनेन। तस्माद्राशिवदेव स्कन्धाः प्रज्ञ- 35.12 (16a–3)
प्तिसन्त इति स्थापनापक्ष आचार्यस्य। द्रव्यतरूपप्रतिपत्तिस्तु स्कन्धनिर्देशे तत्समुदा-
यिज्ञादित्यवगन्तव्यम्॥ रूपीण्यपीति विस्तरः। रूपिग्रहणमरूपिविशेषणार्थम्। अरू- 35.13 (16a–3)
पि हि मनआयतनमसंहतमपि कारणभावं बिभर्ति। रूपीण्यपि चक्षुरादीन्यायतनानि
समुदितान्येव चित्तचैत्तायद्वारतां गच्छन्ति, नासमुदितानीति समुदायलक्षणत्वात्स्कन्धव-
त्प्रज्ञप्तिसन्ति स्युः। संचिताश्रयालम्बना हि पञ्च विज्ञानकाया इति॥ न, एकशः 35.15 (16a–4)
समग्राणां कारणभावादिति। नैतदेवम्। कस्मात्। एकशः प्रत्येकं समग्राणां समुदि-
तानां कारणत्वात्। यस्माद्बहूनामेषां चक्षुरादिपरमाणूनां परस्परमपेक्षमाणानामेकैकशः
कारणत्वं, न त्वसंहतानाम्। तद्यथा दार्वाकर्षणे बहूनामाकष्टॄणां प्रत्येकमसामर्थ्यं,
समुदितानां परस्परमपेक्षमाणानां सामर्थ्यम्। यथा वा केशाः पृथक्पृथगत्रस्थिता न
समर्थास्तैमिरिकचक्षुर्विज्ञानकरणे, समुदितास्त्वसंपृक्ता अपि समर्थाः, तद्वच्चक्षुरादीन्द्रि-
यपरमाणवो रूपादिविषयपरमाणवश्च चक्षुरादिविज्ञानोत्पादने प्रत्येकमसमर्थाः, समुदि-

35.16 (16a–5) तास्तु समर्थाः। शक्तिर्हि भावानां तादृश्यवगन्तव्या॥ विषयसहकारित्वादिति। यदि
बहूनामायद्वारभाव इति समुदायायतनत्वं स्याद्, न द्रव्यायतनत्वं, इन्द्रियविषयपरमाणूनां
समुदितानामायद्वारभाव इति तत्समुदायायतनत्वं स्याद्, न पृथगायतनत्वं स्यात्। इष्यते
च पृथगायतनत्वं, द्वादशायतनानीति सूत्रात्। साधनं चात्रोपतिष्ठते। ये सहकारिणो न तैः
सह समुदायात्मकायतनभूताश्चक्षुरायतनसमुदायद्रव्यपरमाणवः, चक्षुर्विज्ञानकारणत्वात्,
चक्षुरायतनरूपायतनसमुदायद्रव्यपरमाणुवत्। यथा चक्षुरायतनसमुदायद्रव्यपरमाणव एवं
35.17 (16a–6) यावत्कायायतनसमुदायद्रव्यपरमाणवो योज्याः॥ विभाषायां तूच्यत इति। अनेनापि
प्रज्ञप्तिसन्तः स्कन्धा इति व्याचष्टे। अयं तु विशेषः, अद्रव्यसन्तो ऽपि ते तत्रोपचारेण
प्रदर्श्यन्त इति विशेषार्थस्तुशब्दः। स्कन्धप्रज्ञप्तिमपेक्षत इति। स्कन्ध इति प्रज्ञप्तिमपे-
35.19 (16a–7) क्षते। राशिरिति प्रज्ञप्तिमपेक्षत इत्यर्थः। परमाणुरेकस्य धातोरिति दशानां चक्षुरा-
दीनां रूपिणां धातूनामन्यतमस्य प्रदेशः। एवमायतनानामेषामेवान्यतमस्य, रूपस्कन्धस्य
च प्रदेशः। कस्मात्। न हि प्रज्ञप्त्यनपेक्षितायां प्रदेशिप्रवृत्तः शब्दः प्रदेशे व्यवस्थाप्यते।
35.20 (16a–8) अथ नापेक्षते। किं। स्कन्धप्रज्ञप्तिमित्यधिकृतम्। स तर्हि परमाणुरेको धातुरि-
36.2 (16a–8) ति विस्तरः। स एक एव तेषामायतनधातूनां यो ऽन्यतम उक्तो रूपस्कन्धश्च। भवति
हि प्रदेशे ऽपि प्रदेशिवदुपचार इति। प्रदेशे ऽपि परमाणावन्यतमरूपायतनधातुरू-
36.3 (16a–9) रूपस्कन्धत्वेनोपचारः। तत्र तस्य वेति वर्तिः। यथा पटैकदेशे दग्धे पटो दग्ध इति।
यथा पटशब्दः समुदाये प्रवृत्तः प्रदेशे ऽप्युपचर्यते पटैकदेशे, तद्वत्स्कन्धशब्दो ऽतीतादिरूपस-
मुदायप्रवृत्तः प्रदेशे ऽपि परमाणावुपचर्यत इति। स्कन्धा एव प्रज्ञप्तिसन्तो नायतनधातव
इति। रूपादीनां स्कन्धा इति कृत्वा। यदा तु रूपाण्येव स्कन्धा इति समासस्तदा
द्रव्यसन्तः स्कन्धा इत्यभिप्रायः॥ इदमिह विचार्यते। किमत्र कारणं यदिन्द्रियपर-
माणूनां विषयपरमाणूनां च विज्ञानोत्पत्तये तुल्ये ऽप्यन्योन्यसापेक्षत्वे न द्वयानामेषां
केवलेन्द्रियपरमाणुवदेकायतनत्वं व्यवस्थाप्यते। यस्माच्चक्षुरिन्द्रियादिपरमाणवः सर्वे
स्वविज्ञानोत्पत्तौ साधारणानि कारणानि भवन्ति, न तु तथा विषयपरमाणवः। तथा
हि चक्षुरिन्द्रियपरमाणवो नीलविषयविज्ञानोत्पत्तावपि कारणं भवन्ति, पीतादिवि-

ज्ञानोत्पत्तावपि साधारणानि कारणानि भवन्ति । नीलविषयपरमाणवस्तु स्वविज्ञा-
नोत्पत्तावेव कारणं भवन्ति , न पीतादिविज्ञानोत्पत्ताविति । अतश्चक्षुरिन्द्रियपरमाणुभि-
स्तद्विषयपरमाणूनामतुल्यवर्तित्वात् , पृथक्स्थानावस्थितत्वाद् , न चक्षूरूपपरमाणूनामे-
कायतनत्वव्यवस्थानत्वं युज्यते । एवं यावत्कायेन्द्रियस्प्रष्टव्यपरमाणूनामेकायतनत्वव्य-
वस्थानं न युज्यत इति वक्तव्यम् ॥ मोक्षेन्द्रियरुचित्रैधादिति संमोहप्रज्ञाधिमोक्षत्रैधा- 36.6 (16b–1)
दित्यर्थः । त्रयः प्रकारास्त्रैधानीति । त्रिधैव त्रैधमिति स्वार्थे ऽण्प्रत्यय इत्येके ।
त्रिधाभावस्त्रैधमिति भावे ऽण्प्रत्यय इत्यपरे । मोक्षेन्द्रियरुचीनां त्रैधम् । तस्मादिति ।
पिण्डात्मग्रहणात इति । केचिच्चैत्तान्पिण्डतो गृहीत्वा तानेवात्मना गृह्णन्ति , पिण्ड- 36.9 (16b–3)
पाके सत्यात्मग्राहप्रवृत्तेः । तेषां स्कन्धदेशना । तस्यां हि वेदनासंज्ञासंस्कारभेदेन
त्रिधा चैत्ता देशिताः । नायमेकः पिण्डः , चैत्तविशेषा इत्यात्मग्राहः प्रतिपक्षितो भवति ।
घनत्वा पिण्डरूपो ऽयमात्मभावः , स चात्मा वेदयिता संज्ञाता चेतयितेति केचित्सं-
मूढाः । तेषां स्कन्धदेशना । नायमात्मरूपः पिण्डः , चैत्ता इमे वेदनासंज्ञासंस्काराः प्रव-
र्तन्त इत्यात्मग्राहः प्रतिपक्षितो भवति । केचिद्रूप एवेति , पिण्डात्मग्रहणातः संमूढा 36.10 (16b–3)
इत्यधिकृतम् । तेषामायतनदेशना । तस्यां हि रूपं चक्षुरादिभेदेन बहुधा विभक्तं ,
चैत्तास्त्वेकधैव धर्मायतनत्वेन , चित्तं च मनआयतनत्वेनेति । केचिद्रूपचित्तयोरिति ,
संमूढाः पिण्डात्मग्रहणात इत्यधिकृतमेव । तेषां धातुदेशना । तस्यां हि रूपं चक्षुरा-
दिभेदेन बहुधा विभक्तं , चित्तं चक्षुर्विज्ञानादिधातुभेदेन । न तु चैत्ताः , धर्मधातुत्वेनैव
देशितत्वादिति । तथा रूपचित्तपिण्डग्राहसंमोहः प्रतिपक्षितो भवति ॥ इन्द्रियाण्यपी- 36.11 (16b–4)
ति विस्तरः । त्रिविधः पुद्गलः , तीक्ष्णमध्यमृद्विन्द्रियत्वात् । अथवा त्रिविधः पुद्गलः ,
उद्घटितज्ञो ऽविपञ्चितज्ञः पदपरम इति । तत्र तीक्ष्णेन्द्रियाणां स्कन्धदेशना । ते हि
तीक्ष्णेन्द्रियत्वात्स्कन्धभेदेनैवायतनधातुभेदं प्रतिपत्तुं शक्नुवन्ति । यथोक्तम् । यद्भिक्षो न त्वं
न ते धर्मः प्रहातव्य इति , आज्ञातं भगवन्नित्याह । यथा च , कथमस्य भिक्षो संक्षिप्तेनो-
क्तस्यार्थमाजानासि , रूपं भदन्त नाहं , स मे धर्मः प्रहातव्य इति विस्तरः । मध्येन्द्रि-
याणामायतनदेशना । ते हि मध्येन्द्रियत्वान्मध्येनैव नातिविस्तीर्णेनायतनप्रभेदेन धा-

तुप्रभेदं प्रतिपत्तुं शक्नुवन्ति, न तु संक्षिप्तेन स्कन्धप्रभेदेन । मृद्विन्द्रियाणां धातुदेशना ।
36.12 (16b–4) ते हि मृद्विन्द्रियत्वान्नाविभक्तं स्वबुद्धिसामर्थ्येन प्रतिपत्तुं शक्नुवन्ति ॥ रुचिरपि त्रि-
विधेति । पूर्वाभ्यासयोगाद्रुचेस्त्रैविध्यम् । अथवा शमथचरितानां संक्षिप्ता रुचिः । शम-
थविपश्यनाचरितानां मध्या रुचिः । विपश्यनाचरितानां विस्तीर्णा रुचिरिति ॥ २० ॥
36.16 (16b–5) किं पुनः कारणमिति विस्तरः । ननु च कारणमुक्तम् । पिण्डात्मग्रहणतश्चैत-
संमूढानां स्कन्धदेशनेति । सत्यमुक्तं, चैत्तास्तेषां विभक्ता इति । वेदनासंज्ञे एव तु संस्का-
37.7 (16b–9) रस्कन्धात्पृथक्स्कन्धीकृते, न पुनरन्य इति किमत्र कारणम् ॥ कामाध्यवसानानामिति
विस्तरः । कामेषु च दृष्टिषु चाभिष्वङ्गः । तयोर्विवादमूलयोरध्यवसानयोर्वेदनासंज्ञे
यथाक्रमं प्रधानहेतुरिति । प्रधानग्रहणादविद्यादयो ऽप्रधानहेतव इत्यर्थत उक्तं भव-
37.9 (16b–10) ति । वेदनास्वादवशाद्धि कामानभिष्वजन्ते गृहिणः । विपरीतसंज्ञावशाच्च दृष्टीः,
किं, अभिष्वजन्त इत्यधिकृतम् । अधर्मे धर्मसंज्ञिनो धर्मे चाधर्मसंज्ञिनो ऽनात्मादिषु
चात्मसंज्ञिनस्तास्ता दृष्टीः शीलव्रतपरामर्शादीरभिष्वजन्ते । के ते । प्रायेण प्रव्रजिताः ।
37.12 (17a–2) वेदनागृद्धो हीति विस्तरः । वेदनासक्तमनुभिर्विपर्यासैर्विपर्यस्तः संसारे जन्मपरंपरां
37.14 (17a–2) करोति ॥ क्रमकारणादिति । चत्वारि कारणानि स्कन्धानुक्रमे वक्ष्यन्ते ।

यथौदारिकसंक्लेशभाजनाद्यर्थधातुतः ।

इति । रूपं हि सप्रतिघत्वात्सर्वौदारिकं, अरूपिणां वेदना, प्रचारौदारिकतया । तथा हि व्यपदिशन्ति, हस्ते मे वेदना, पादे मे वेदनेति । द्वाभ्यामौदारिकतरा संज्ञा, विज्ञानात्संस्कार इति । अतो यथौदारिकं तत्पूर्वमुक्तमिति प्रथमं कारणम् । अथवानादिमति संसारे स्त्रीपुरुषा अन्योन्यं रूपाभिरामाः । ते च वेदनास्वादगर्धात् । तद्गर्धः संज्ञाविपर्यासात् । तद्विपर्यासः क्लेशैः । चित्तं च तत्संक्लिष्टमिति यथासंक्लेशं क्रम इति द्वितीयम् । भाजनाद्यर्थेन वा । भाजनभोजनव्यञ्जनपक्तृभोक्तृभूता हि रूपादयः स्कन्धा इति तृतीयम् । धातुतो वा । कामगुणरूपप्रभावितो हि कामधातुः । वेदनाप्रभाविनानि ध्यानानि । संज्ञाप्रभावितास्त्रय आरूप्याः । संस्कारमात्रप्रभावितं भवाग्रम् । एता विज्ञानस्थितयः, तासु च प्रतिष्ठितं विज्ञानमिति क्षेत्रबीजसंदर्शनार्थः स्कन्धानुक्रम इति

चतुर्थं कारणम् । अत एव च क्रमकारणाद् वेदनासंज्ञे पृथक्स्कन्धीकृते ' यत एते
औदारिकतरे संक्लेशानुक्रमहेतू भोजनव्यञ्जनभूते ' तत्प्रभावितं च धातुद्वयमिति ॥ २१ ॥

न तावदेष्वेवान्तर्णेतुं शक्यते ' अर्थायोगादिति । रूपणादेरर्थस्यायोगादसंभ- 38.7 (17a–6)
वात् । रूपस्वभावं यावद्विज्ञानस्वभावमिति वा न शक्यमेष्वेव पञ्चस्कन्धेष्वन्तर्णेतुं ' अतत्स्वा-
भाव्यात् । न चापि षष्ठस्कन्धो वक्तुं शक्यते । कुतः ' अर्थायोगात् । अतीताद्यर्था- 38.8 (17a–7)
योगादित्यर्थः । ननु च बहुत्वादसंस्कृतानामसंस्कृतस्कन्धो ऽन्यो योद्यते ' किमतीता-
द्यर्थेनेति । एतच्चायुक्तं ' असंस्कृतानां देशसंनिकर्षाभावेनाभिसंक्षेपायोगात् ॥ संक्लेशव- 38.13(17a–10)
स्तुज्ञापनार्थमिति विस्तरः । न संक्लेशवस्तु ' अनास्रवत्वात् । न व्यवदानवस्तु '
असंस्कृतत्वात् । व्यवदानहेतुर्हि व्यवदानवस्त्वित्यभिप्रायः । अथवा रूपस्कन्ध इत्युक्ते
यावद्विज्ञानस्कन्ध इत्युक्ते ' संक्लेशवस्तु व्यवदानवस्तु च रूपस्कन्धो यावद्विज्ञानस्कन्ध
इति विज्ञाप्यते । न त्वसंस्कृतस्कन्ध इत्युक्ते संक्लेशव्यवदानवस्तु विज्ञाप्यते ' इति न
संभवति असंस्कृतं स्कन्ध इति ॥ तेषां धात्वायतनेष्वयोग प्रसङ्ग इति । तेषामेवंवा- 39.1 (17b–2)
दिनाम् । यथा घटोपरमो न घटः ' एवं धातूपरमो न धातुः ' आयतनोपरमो नायतनमिति
धर्मधात्वायतनयोरप्यसंस्कृतं न व्यवस्थापितं स्यात् । सर्वधर्मसंग्रहश्च धात्वायतनेष्वभिप्रेत
इत्ययुक्तमेतत् ॥ उक्तः स्कन्धानामन्यः प्रकारः ' क्रमः पुनरित्यन्यप्रकारवचनापेक्षः 39.3 (17b–3)
पुनःशब्दोपन्यास इति दर्शयति । सर्वौदारिकमिति । सर्वेभ्यो वेदनादिभ्य औदारिकं
रूपं ' सनिदर्शनसप्रतिघत्वादियोगात् । अरूपिणां वेदनादीनां ' निर्धारणे षष्ठी '
वेदना औदारिकी ' प्रचारौदारिकतया समुदाचारौदारिकतयेत्यर्थः । द्वाभ्यां संस्का-
रविज्ञानाभ्यामौदारिकी संज्ञा ' निमित्तपरिच्छेदेन सुज्ञातत्वात् । विज्ञानात्संस्कार
औदारिकः ' सुखी स्यां न दुःखी स्यामित्यभिसंस्कारलक्षणत्वात् । विज्ञानं तु सर्वसूक्ष्मं '
उपलब्धिमात्रलक्षणत्वात् । यथौदारिकं च विनेयानामर्थप्रतिपादनं न्याय्यमित्येवं स्क-
न्धानुक्रमः ॥ ते च वेदनास्वादगर्धात् ' ते च स्त्रीपुरुषा वेदनास्वादासक्तेरन्योन्यं 39.11 (17b–8)
रूपाभिरामा भवन्ति । तद्गर्ध इति वेदनागर्धः । संज्ञाविपर्यासादिति नित्यादिकनिमि-
त्तोद्ग्रहणात् । सुखापि वेदना संस्कारविपरिणामदुःखतया दुःखा ॥ भाजनभोजनमिति 39.15 (18a–1)

विस्तरः। रूपं भाजनभूतं वेदनाश्रयत्वात्। वेदना भोजनभूता आस्वाद्यत्वात्। संज्ञा व्य-
ञ्जनभूता। वेदनां तन्निमित्तोद्ग्रहणेन व्यञ्जयतीति कृत्वा। संज्ञावशेन वा वेदना रोचत
इति कृत्वा व्यञ्जनभूता संज्ञा। चेतना पक्तृभूता विपाकवेदनामभिसंस्कृत्योपनयनात्।
39.17 (18a–3) विज्ञानं भोक्तृभूतं तदनुग्राहकादिति भाजनाद्यर्थेन वानुक्रमः॥ धातुतो वेति विस्तरः।
कामगुणा एव रूपाणि। तैः प्रभावितः प्रकर्षितः कामधातुः। वेदनाप्रभाविता-
नि ध्यानानि। सौमनस्यसुखेन्द्रियप्रभावितं प्रथमं ध्यानम्। सौमनस्येन्द्रियप्रभावितं
द्वितीयम्। सुखेन्द्रियप्रभावितं तृतीयम्। उपेक्षेन्द्रियपरिशुद्धिप्रभावितं चतुर्थं ध्यानम्।
संज्ञाप्रभाविताश्चत्वार आरूप्याः। आकाशसंज्ञाप्रभावितमाकाशानन्त्यायतनम्। विज्ञा-
नसंज्ञाप्रभावितं विज्ञानानन्त्यायतनम्। आकिंचन्यसंज्ञाप्रभावितमाकिंचन्यायतनम्।
39.20 (18a–5) संस्कारमात्रप्रभावितं भवाग्रम्। तत्र हि चेतना अशीतिं कल्पसहस्राण्यायुराक्षिप-
40.1 (18a–6) ति॥ विज्ञानं कस्मात्सर्वेषां पश्चादुक्तमित्यत आह। एता विज्ञानस्थितय इति वि-
स्तरः। चतस्रो विज्ञानस्थितयः। रूपोपगा विज्ञानस्थितिः कामधातुः। वेदनोपगा चत्वारि
ध्यानानि। संज्ञोपगा त्रय आरूप्याः। संस्कारोपगा भवाग्रम्। तासु चतसृषु विज्ञान-
40.2 (18a–7) स्थितिषु प्रतिष्ठितं विज्ञानं तदाश्रितत्वात्। सर्वेषां पश्चादुक्तम्। इत्येवं क्षेत्रबी-
40.3 (18a–8) जसंदर्शनार्थः स्कन्धानुक्रम उक्तो भवति। अत एव च पञ्च स्कन्धा नाल्पी-
यांसो न भूयांस इति। यथौदारिकादिभिः कारणैर्नाल्पीयांसो न भूयांस इत्यर्थः॥ २२॥
40.16 (18b–1) पञ्च वर्तमानविषयत्वात्पूर्वमुक्तानीति। यानि वर्तमानविषयाणि तानि परि-
स्फुटविषयाणि। परिस्फुटविषयाणि च सुगमानीति पूर्वमुक्तानि। वर्तमानविषयाणि च
पूर्ववृत्तीनि भवन्त्येवं च पूर्वमुक्तानि। मनस्त्वनियतविषयमित्याकुलविषयत्वादसुगमं
पश्चाद्वृत्ति च प्रायेण। कथमित्याह। किंचिद्वर्तमानविषयं किंचिद्यावत्त्र्यध्वानध्व-
विषयमिति। यावच्छब्देन किंचिदतीतविषयं किंचिदनागतविषयं किंचित्त्र्यध्वविषयम्।
सर्वधर्मा अनात्मान इति यथा। किंचिदनध्वविषयमसंस्कृतविषयमित्यर्थः। एवमनिय-
तविषयं मनः। तथा च न तत्सुगममिति पश्चादुक्तम्। सुगमं हि लोके पूर्वमुपदिश्य-
41.1 (18b–5) मानं दृश्यते॥ भौतिकार्थाच्चतुष्टयमिति। चक्षुरादिचतुष्टयमुपादायरूपविषयम्।

तस्मात्तत्कायात्पूर्वमुक्तम्। कायस्य त्वनियतो विषयः। कदाचिद् भूतानि, कदा-
चिद् भौतिकं, यदि व्यवच्छेदग्रहणं, कदाचिदुभयं, यदव्यवच्छेदग्रहणम्॥ शेषं 41.6 (18b–6)
पुनरितरस्माद्यथायोगं दूराशुतरवृत्त्या पूर्वमुक्तमिति। शेषं चक्षुरादि। तदितर-
स्मात्संभवतो दूराशुतरवृत्त्या, दूरवृत्त्या दूरतरवृत्त्या आशुतरवृत्त्येति विभज्य, द्वयं
द्वयाद्, एकं चैकस्मात्, पुनरेकं चैकस्मादिति योज्यमित्यर्थः। कथमित्याह। चक्षुः-
श्रोत्रं हि दूरविषयं, तत्पूर्वमुक्तं द्वयाद् घ्राणजिह्वातः। तयोरपि चक्षुःश्रोत्रयोः
चक्षुषो दूरतरे वृत्तिः। पश्यतो ऽपि दूरान्नदीं तच्छब्दाश्रवणात्। अतस्त- 41.9 (18b–9)
त्पूर्वमुक्तमिति वर्तते, तच्चक्षुः श्रोत्रात्पूर्वमुक्तम्। तयोराशुतरवृत्तित्वादिति। तयो-
र्घ्राणजिह्वयोर्घ्राणं पूर्वमुक्तं जिह्वायाः। कथमित्याह। अप्राप्तस्यैव जिह्वां भोज्यस्य 41.12 (19b–1)
गन्धग्रहणादिति॥ इदमिह विचार्यते। घ्राणजिह्वे प्राप्तविषयग्राहिणी। कथं, भो-
ज्यस्थो गन्धस्तेन घ्राणेन गृह्यते, न तेनाभोज्यस्थो गृह्यते। वायोस्तु गन्धान्तरमुद्भवति।
भोज्यावयवत्वेन वा सूक्ष्मेण तदागतो गन्धो गृह्यते, निरुच्छ्वासस्य गन्धाग्रहणात्। न
तर्हीदं वक्तव्यं, अप्राप्तस्यैव जिह्वां भोज्यस्य गन्धग्रहणादिति चेत्। यत्पिण्डरूपं भोज्यं
तज्जिह्वामप्राप्तमित्यभिसंधायवचनाददोषः। एवं त्वाशुतरवृत्ति घ्राणं यद्भोज्यावयवसहा-
गतमपि गन्धं जिघ्राति। जिह्वा तु भोज्यावयवसहागतं रसं नास्वादयति, पिण्डभोज्यस-
हागतमेव तु रसमास्वादयतीति न साशुतरवृत्तिरित्यवगन्तव्यम्॥ २३॥

कथं विशेषणार्थमिति। प्रतिपादयन्नाह, यथा गम्येत प्रत्येकमिति विस्तरः। 42.7 (19a–8)
यथा विज्ञायेत, एकैकश एषां दशानामायतनत्वं, चक्षुरादीनां पञ्चानां विषयित्वेन रूपा-
दीनां च पञ्चानां विषयत्वेन व्यवस्थानात्। न समस्तानामायतनत्वं, रूपायतनमित्ये-
कमेवेति। तथा च परस्परतो विशेषणं न स्यात्॥ यदि विशेषणार्थं नामान्तराण्युच्यन्ते
नवानां, चक्षुरायतनस्य यावत्कायायतनस्य शब्दायतनस्य यावत्स्प्रष्टव्यायतनस्येति,
रूपायतनस्यापि कस्मान्नामान्तरं नोच्यते। अत आह। चक्षुरादिभिश्च विशेषितैर्यन्न 42.10 (19a–9)
चक्षुरादिसंज्ञकं रूपं च तद्रूपायतनं ज्ञास्यत इत्यस्य नामान्तरं नोच्यते।
तद्यथा सर्वासु गोष्वङ्कितासु या गौर्नाङ्किता तस्या अनङ्कनमेवाङ्कनं भवति, तद्वत्॥

42.13 (19b–1) प्राधान्यादिति त्रिभिः कारणै रूपायतनस्य प्राधान्यम्। रूपपाण्यादिसंस्पर्शे बाध-
नालक्षणाद्रूपणात्। इदमिहामुत्रेति देशनिदर्शनरूपणाच्च। इदमेव रूपमिति लो-
42.17 (19b–4) कप्रतीतत्वाच्च॥ विशेषणार्थमेवैकं धर्मायतनमुक्तमिति। कथं विशेषणार्थम्। यथा
गम्येत प्रत्येकमेषां द्वादशानामायतनत्वं ' विषयिविषयत्वेन व्यवस्थानाद् ' न समस्ता-
नामिति। चक्षुरादिभिश्च विशेषितैर्यन्न चक्षुरादिसंज्ञकं धर्मश्च तद्धर्मायतनं ज्ञास्यत इति
43.1 (19b–4) तस्य नामान्तरं नोच्यते॥ वेदनादीनामित्यादिशब्देन संज्ञासंस्काराविज्ञप्त्यसंस्कृतानां
43.4 (19b–6) ग्रहणम्॥ विंशतिप्रकारत्वेनेति। रूपं द्विधा विंशतिधेति वचनात्। चक्षुस्त्रयगो-
चरत्वाच्च। मांसचक्षुरस्मदादीनाम्। दिव्यं चक्षुर्देवानाम्। आर्यप्रज्ञाचक्षुरार्याणां ' अना-
स्रवं ज्ञानं सत्यचतुष्टयालम्बनम्। अतो रूपमेव चक्षुस्त्रयगोचरं न चक्षुरादयः। तस्मात्तदेव
रूपायतनमुक्तं नान्यानि॥ २४॥

43.17 (20a–3) येषां वाक्स्वभावं बुद्धवचनमिति। येषां सौत्रान्तिकानां वाग्विज्ञप्तिस्वभावं
44.1 (20a–4) तेषां तानि रूपस्कन्धसंगृहीतानि ' शब्दायतनरूपस्कन्धसंगृहीतत्वात्। येषां नामस्व-
भावमिति। येषां निकायान्तरीयाणां चित्तविप्रयुक्तं नामास्ति तेषां संस्कारस्कन्धेन
संगृहीतानि ' संस्कारस्कन्धसंगृहीतत्वान्नाम्नः। आभिधार्मिकाणां तूभयस्वभावं बुद्धवच-
नमिष्टम्। तथा हि ज्ञानप्रस्थान उक्तम्। कतमद्बुद्धवचनम्। तथागतस्य या वाग् वचनं
व्यवहारो गीर्निरुक्तिर्वाक्पथो वाग्घोषो वाक्कर्म वाग्विज्ञप्तिः। बुद्धवचनं कुशलं
वक्तव्यं ' अथाव्याकृतं वक्तव्यम्। स्यात्कुशलं ' स्यादव्याकृतम्। कतरत्कुशलम्। कुश-
लचित्तस्य तथागतस्य वाचं भाषमाणस्य या वाग्यावद्वाग्विज्ञप्तिः। कतरदव्याकृतम्।
अव्याकृतचित्तस्य तथागतस्येति पूर्ववत्। पुनस्तत्रैवानन्तरमुक्तम्। बुद्धवचनं नाम क एष
धर्मः। नामकायपदकायव्यञ्जनकायानां या अनुपूर्वरचना अनुपूर्वस्थापना अनुपूर्वसमायोग
इति। तेषामाभिधार्मिकाणां रूपस्कन्धेन संस्कारस्कन्धेन च तान्यशीतिर्धर्मस्कन्धसह-
स्राणि संगृहीतानि। नातिरेकाणि मे ऽशीतिर्धर्मस्कन्धसहस्राणि भगवतो ऽन्तिकात्सं-
मुखमुद्गृहीतानीति सूत्रवचनम्। चतुरशीतिर्धर्मस्कन्धसहस्राणीति निकायान्तरे सूत्र-
पाठः॥ २५॥

शास्त्रप्रमाण इत्येक इति। शास्त्रस्य प्रमाणं शास्त्रप्रमाणं। शास्त्रप्रमाणं 44.8 (20a-6)
प्रमाणमस्य सो ऽयं धर्मस्कन्धः शास्त्रप्रमाण इत्येके तावदाहुः। तच्च षट्सहस्राणी-
ति। तच्च शास्त्रं धर्मस्कन्धसंज्ञकं ग्रन्थप्रमाणेन षट्सहस्राणीति। तानि त्वशीतिर्धर्म-
स्कन्धसहस्राण्यवतर्कितानि। एके त्वेतद्वशिष्यत इति कथयन्ति। स्कन्धादीनां कथै- 44.10 (20a-10)
कश:। अपर आहुरिति वाक्याध्याहारः। स्कन्धादीनामेकैका कथा धर्मस्कन्धः। ते
च धर्मस्कन्धा अशीतिसहस्रसंख्या व्याख्यायन्ते। प्रतीत्यसमुत्पादादीनि चेह व्याख्या-
स्यन्ते॥ प्रणिधिज्ञानारणादीनामिति। आदिग्रहणेन संग्रहवस्तुकर्मपथाशुभानापान- 44.16 (20b-1)
स्मृत्यादीनि गृह्यन्ते॥

चरितप्रतिपत्तस्तु धर्मस्कन्धो ऽनुवर्णितः। 44.18 (20b-2)

इति। तुशब्दः पूर्वोक्तपक्षनिराकरणार्थो ऽवधारणार्थो वा। रागद्वेषमोहमानादिच- 45.2 (20b-2)
रितभेदेनेति। आदिशब्देन दृष्टिविचिकित्सादीनां ग्रहणम्। केचित्सत्त्वा रागचरिताः
केचिद्द्वेषचरिताः। केचिन्मोहचरिताः। केचिन्मानचरिताः। केचिद्दृष्टिचरिताः। केचि-
द्विचिकित्साचरिताः। केचिद्रागद्वेषचरिताः। केचिद्रागद्वेषमोहचरिताः। केचिद्रागाशया
द्वेषप्रयोगाः। केचिद्द्वेषाशया रागप्रयोगाः। केचित्कृत्रिमरागा निगूढद्वेषाः। केचित्कृ-
त्रिमद्वेषा निगूढरागा इति। तेषां प्रतिपत्त्रेण भगवता तान्युक्तानीति॥ २६॥

ये ऽप्यन्ये स्कन्धायतनधातव इति विस्तरः। ये ऽपि स्कन्धायतनधातवस्ते 45.11 (20b-8)
ऽप्येष्वेव स्कन्धायतनधातुषु प्रतिपाद्याः प्रवेशयितव्याः। स्वं स्वं स्वभावमेषां यथा
व्यवस्थापितमस्मिञ्शास्त्रे विमृश्य। स्कन्धाः स्कन्धेषु प्रतिपादयितव्याः। आयतनान्या-
यतनेषु। धातवो धातुषु॥ शीलस्कन्धो रूपस्कन्धसंगृहीत इति कायवाग्विरतिरूप- 46.1 (20b-10)
स्वभावत्वाच्छीलस्कन्धस्य। शेषाः संस्कारस्कन्धेनेति। समाध्यादीनां चैतसिकत्वात्।
विमुक्तिरिहाधिमोक्षो ऽभिप्रेतः। विमुक्तिज्ञानदर्शनं च प्रज्ञाविशेष एवेति॥ अष्टावभ्यो- 46.3 (21a-1)
भ्वभावत्वाद्धर्मायतनेनेति। कतमान्यष्टौ। पृथिव्यप्तेजोवायुनीलपीतलोहितावदातकृ-
त्स्नायतनानि। तानि चालोभस्वभावान्यपदिश्यन्ते। अलोभो ऽष्टाविति। अलोभश्च धर्मा-
यतने ऽन्तर्भवति। तेन तत्संग्रहः। सपरिवाराणि तु पञ्चस्कन्धस्वभावत्वान्मनोऽ- 46.4 (21a-2)

नायतनाभ्याम्। किम्। संगृहीतानि। तस्यालोभस्य परिवारो ऽनुपरिवर्ति रूपं रूपस्कन्धः। वेदनासंज्ञे वेदनासंज्ञास्कन्धौ। वेदनादयः संप्रयुक्ता जात्यादयश्च विप्रयुक्ताः संस्कारस्कन्धः। विज्ञानं चात्रकलापे विज्ञानस्कन्ध इति पञ्चस्कन्धस्वभावानि तानि भव-
46.5 (21a-3) न्ति। नवमदशमे त्वाकाशानन्त्यायतनविज्ञानानन्त्यायतनकृत्स्ने पञ्चाहत्येते। तथाभिभ्वायतनानीति। तान्यलोभस्वभावत्वाद्धर्मायतनेन। सपरिवाराणि तु पञ्चस्कन्धस्वभावत्वान्मनोधर्मायतनाभ्यां पूर्ववद्व्याख्यातव्यानि। आकाशविज्ञानानन्त्यायतनकृत्स्ने चत्वारि चाकाशानन्त्यायतनादीनि। आकाशविज्ञानानन्त्यायतनाकिंचन्यायतननैवसंज्ञानासंज्ञायतनानि। चतुःस्कन्धस्वभावत्वान्मनोधर्मायतनाभ्यां संगृहीतानि।
46.9 (21a-4) न हि तत्र रूपस्कन्धो ऽस्ति॥ पञ्च विमुक्त्यायतनानीति विस्तरः। सूत्र उक्तम्। पञ्चेमानि विमुक्त्यायतनानि। कतमानि पञ्च। इह भिक्षुशास्ता धर्मं देशयति अन्यतरान्यतरो वा विज्ञो गुरुस्थानीयः सब्रह्मचारी। यथा यथास्य शास्ता अन्यतरान्यतरो वा विज्ञो गुरुस्थानीयः सब्रह्मचारी धर्मं देशयति तथा तथा तेषु धर्मेष्वर्थप्रतिसंवेदी भवति धर्मप्रतिसंवेदी च। तस्यार्थप्रतिसंवेदिनो धर्मप्रतिसंवेदिनश्चोत्पद्यते प्रमोद्यम्। प्रमुदितस्य प्रीतिर्जायते। प्रीतमनसः कायः प्रश्रभ्यते। प्रश्रब्धकायः सुखं वेदयते। सुखितस्य चित्तं समाधीयते। समाहितचित्तो यथाभूतं प्रजानाति यथाभूतं पश्यति। यथाभूतं प्रजानन्यथाभूतं पश्यन्निर्विद्यते। निर्विण्णो विरज्यते। विरक्तो विमुच्यते। इदं प्रथमं विमुक्त्यायतनम्। यत्र स्थितस्य भिक्षोर्वा भिक्षुण्या वा अनुपस्थिता स्मृतिरुपतिष्ठते। असमाहितं चित्तं समाधीयते। अपरिक्षीणाश्चास्रवाः परिक्षीयन्ते। अननुप्राप्तं चानुत्तरं योगक्षेमं निर्वाणमनुप्राप्नोति। पुनरपरम्। नेहैव भिक्षुशास्ता धर्मं देशयति अन्यतरान्यतरो वा विज्ञो गुरुस्थानीयः सब्रह्मचारी। अपि तु यथाश्रुतान्धर्मान्यथोपदिष्टान्यथापर्यवाप्तान्विस्तरेण स्वरेण स्वाध्यायं करोति। यथा यथा तान्यथाश्रुतान्यथोपदिष्टान्यथापर्यवाप्तान्विस्तरेण स्वरेण स्वाध्यायं करोति। तथा तथा तेषु धर्मेषु अर्थप्रतिसंवेदी भवति पूर्ववत्। इदं द्वितीयं विमुक्त्यायतनम्। यत्र स्थितस्येति पूर्ववत्। पुनरपरम्। नेहैव भिक्षुशास्ता धर्मं देशयति अन्यतरान्यतरो वा विज्ञो गुरुस्थानीयः सब्रह्मचारी। नापि

यथाश्रुतान्धर्मान्यथोपदिष्टान्यथापर्यवाप्तान्विस्तरेण स्वाध्यायं करोति । अपि तु यथाश्रु-
तान्धर्मान्यथोपदिष्टान्यथापर्यवाप्तान्विस्तरेण परेभ्यः संप्रकाशयति । यथा यथा यथाश्रुता-
न्धर्मान्यथोपदिष्टान्यथापर्यवाप्तान्विस्तरेण परेभ्यः संप्रकाशयति । तथा तथा तेषु धर्मेष्व-
र्थप्रतिसंवेदी भवतीति पूर्ववत् । इदं तृतीयं विमुक्त्यायतनम् । यत्र स्थितस्येति पूर्ववत् ।
पुनरपरम् । नैवैव भिक्षुशास्ता पूर्ववत् । नापि स्वाध्यायं । नापि परेभ्यः संप्रकाशयति ।
अपि तु यथाश्रुतान्यावद्यथापर्यवाप्तांश्चिन्तयति तुलयति उपपरीक्षते । यथा यथा यथाश्रुता-
न्यावद्यथापर्यवाप्तांश्चिन्तयति यावदुपपरीक्षते । तथा तथा तेषु धर्मेष्वर्थप्रतिसंवेदी भवती-
ति पूर्ववत् । इदं चतुर्थं विमुक्त्यायतनम् । यत्र स्थितस्येति पूर्ववत् । पुनरपरम् । नैवैव भिक्षु-
शास्तेति पूर्ववत् । नापि स्वाध्यायं करोति नापि परेभ्यः संप्रकाशयति नापि चिन्तयति ।
अपि त्वनेनान्यतमान्यतमं भद्रकं समाधिनिमित्तं साधु च सुष्ठु च सूद्गृहीतं भवति सुमनसि-
कृतं सुभावितं सुदृष्टं सुप्रतिविद्धं । तद्यथा विनीलकं वा विपूयकं वा व्याध्मातकं वा वि-
पडुमकं वा विलोहितकं वा विखादितकं वा विक्षिप्तकं वा अस्थि वा अस्थिसंकलिका
वा । यथा यथा खल्वनेनान्यतमान्यतमं भद्रकं समाधिनिमित्तं पूर्ववद्यावत्सुप्रति-
विद्धं । तथा तथा तेषु धर्मेष्वर्थप्रतिसंवेदी भवति पूर्ववत् । इदं पञ्चमं विमुक्त्यायतनम् ।
यत्र स्थितस्येति पूर्ववत् । विमुक्तेरायद्वारं प्रज्ञाविशेषः । प्रज्ञा च धर्मायतनेन संगृ-
हीता ॥ सपरिवाराणां शब्दमनोधर्मायतनैः । देशनास्वाध्यायपरसंप्रकाशनेषु शब्द- 46.11 (21a–5)
ग्रहणाच्छब्दायतनमस्ति । मनोधर्मायतने तु प्रज्ञापरिवारभूते सर्वत्रस्थे इति त्रिभिः
संग्रहः ॥ द्वयोरायतनयोरिति । सूत्र उक्तं । रूपिणः सन्ति सत्त्वा असंज्ञिनो ऽप्रतिसंज्ञिनः । 46.12 (21a–6)
तद्यथा देवा असंज्ञिसत्त्वाः । इदं प्रथममायतनम् । अरूपिणः सन्ति सत्त्वाः । सर्वश आकिंचन्या-
यतनं समतिक्रम्य नैवसंज्ञानासंज्ञायतनमुपसंपद्य विहरन्ति । तद्यथा देवा नैवसंज्ञानासं-
ज्ञायतनोपगाः । इदं द्वितीयमायतनं । इत्यनयोर्द्वयोरायतनयोर् असंज्ञिसत्त्वा दशभिरायतनैः
संगृहीताः । गन्धरसायतनयोरेव तत्राभावात् । भवति हि च्युत्युपपत्तिकालयो-
स्तेषां मनआयतनमिति । नैवसंज्ञानासंज्ञायतनोपगा मनोधर्मायतनाभ्यां संगृही- 46.15 (21a–6)
ता इत्यधिकृतं । तेषामरूपित्वात् ॥ बहुधातुके ऽपि द्वाषष्टिर्धातव इति । सूत्र 46.16 (21a–8)

उक्तम्। आयुष्मानानन्दो भगवन्तमेतदवोचत्। कियता भदन्त पण्डितो धातुकुशलो भव-
ति। भगवानाह। पण्डित आनन्द अष्टादश धातूञ्जानाति पश्यति यथाभूतम्।
चक्षुर्धातुं रूपधातुं चक्षुर्विज्ञानधातुं, एवं यावन्मनोधातुं धर्मधातुं मनोविज्ञानधातु-
मिति। यदीमानानन्द अष्टादश धातूञ्जानाति पश्यति यथाभूतं, षडपि धातूञ्जानाति
पश्यति यथाभूतं, पृथिवीधातुमब्धातुं तेजोधातुं वायुधातुमाकाशधातुं विज्ञानधातुमिति।
अपरानपि षड् धातूञ्जानाति पश्यति यथाभूतम्। कामधातुं व्यापादधातुं विहिंसाधातुं
नैष्क्रम्यधातुमव्यापादधातुमविहिंसाधातुमिति। अपरानपि षड् धातूञ्जानाति पश्यति
यथाभूतम्। सुखधातुं दुःखधातुं सौमनस्यधातुं दौर्मनस्यधातुमुपेक्षाधातुमविद्याधातुमिति।
चतुरोऽपि धातूञ्जानाति पश्यति यथाभूतम्। वेदनाधातुं संज्ञाधातुं संस्कारधातुं विज्ञा-
नधातुमिति। त्रीनपि धातूञ्जानाति पश्यति यथाभूतम्। कामधातुं रूपधातुमारूप्य-
धातुमिति। अपरानपि त्रीन्धातूञ्जानाति पश्यति यथाभूतम्। रूपधातुमारूप्यधातुं
निरोधधातुमिति। अपरानपि त्रीन्धातूञ्जानाति पश्यति यथाभूतम्। अतीतं धातुं
अनागतं धातुं प्रत्युत्पन्नं धातुम्। अपरानपि त्रीन्धातूञ्जानाति पश्यति यथाभूतम्।
हीनधातुं मध्यमधातुं प्रणीतधातुमिति। अपरानपि त्रीन्धातूञ्जानाति पश्यति यथा-
भूतम्। कुशलं धातुमकुशलं धातुमव्याकृतं धातुमिति। अपरानपि त्रीन्धातूञ्जानाति
पश्यति यथाभूतम्। शैक्षं धातुमशैक्षं धातुं नैवशैक्षनाशैक्षं धातुमिति। द्वावपि धातू
जानाति पश्यति यथाभूतम्। सास्रवं धातुमनास्रवं धातुमिति। अपरावपि द्वौ धातू
जानाति पश्यति यथाभूतम्। संस्कृतं धातुमसंस्कृतं धातुमितीमौ द्वौ धातू जानाति
पश्यति यथाभूतम्। इयता चानन्द पण्डितो धातुकुशलो भवतीतीमान्यत्र हि
निर्भेदीनि वाक्यानि प्रत्येकं मध्येऽपि पठितव्यानि, विस्तरभयात्तु मया न लिखिता-
46.17 (21a–8) नीति बोद्धव्यम्॥ यथायोगं संग्रहो वेदितव्य इति। अष्टादश तावद्धातवः, त एवे-
त्येभिस्ते संगृहीता एव। तथा हि ये पृथिवीधात्वादयः षड्धातवस्तेषामाद्यानां चतुर्णां
स्प्रष्टव्यधातौ संग्रहः। आकाशधातो रूपधातौ, आलोकतमःस्वभावत्वात्। विज्ञानधातोः
सप्तसु चित्तधातुषु संग्रहः। कामधात्वादीनां तु यथा, कामधातुः कामराग इत्यभिप्रेतः,

न च चैतसिकः , व्यापादधात्वादयो ऽपि चैतसिका इत्येवं तेषां धर्मधातौ संग्रहः । सुखधात्वादीनामपि षण्णां तस्मिन्नेव संग्रहः । वेदनाधात्वादीनां चतुर्णां , त्रयाणां धर्मधातौ , विज्ञानधातोः सप्तसु विज्ञानधातुषु । कामधात्वादीनां त्रयाणां कामधातोरष्टादशसु धातुषु , रूपधातोश्चतुर्दशसु विना गन्धरसघ्राणजिह्वाविज्ञानधातुभिः , आरूप्यधातोर्मनोधर्ममनोविज्ञानधातुषु । रूपधात्वादीनां तु त्रयाणां द्वयोरुक्तः संग्रहः , निरोधधातोर्धर्मधातौ । अतीतधात्वादीनां त्रयाणां प्रत्येकमष्टादशसु धातुषु संग्रहः । हीनादयस्त्रयो धातवः कामधात्वादय इत्येषामुक्तः संग्रहः । कुशलादीनां त्रयाणां कुशलाकुशलधात्वो रूपशब्दधर्मधातुषु सप्तसु च चित्तधातुषु , अव्याकृतधातोरष्टादशधातुषु संग्रहः । शैक्षाशैक्षधात्वादीनां त्रयाणां द्वयोर्मनोधर्ममनोविज्ञानधातुषु , तृतीयस्याष्टादशसु धातुषु । सास्रवानास्रवधात्वोराद्यस्याष्टादशसु धातुषु , द्वितीयस्य मनोधर्ममनोविज्ञानधातुषु । संस्कृतासंस्कृतधात्वोराद्यस्याष्टादशसु धातुषु , द्वितीयस्य धर्मधातौ संग्रहः । त एते द्वाषष्टिर्धातवः ॥ २८ ॥

य इमे तत्रेति बहुधातुके । एतयोः द्वयोर्लक्षणमनुक्तमिति । पृथिवीधात्वादी- 46.18 (21a-10)
नामुक्तं लक्षणं , अनी , धृत्यादिकर्मसंसिद्धाः खरस्नेहोष्णतेरणाः , इति । ननु चाकाशधातुरप्युक्तलक्षणः , तत्राकाशमनावृतिः , इति । ननु च विज्ञानधातुरप्युक्तलक्षणः , विज्ञानं प्रतिविज्ञप्तिः , इति वचनात् । सत्यं , उक्तं सर्वेषां विज्ञानानां लक्षणम् । विज्ञानधातुस्तु किमिह किंचिदेव विज्ञानमित्यभिप्रेत उताहो सर्वमिति न विवेचितम् । असंस्कृतं चाकाशमुक्तलक्षणं , नत्वाकाशधातुः । अन्यश्चायमन्यदाकाशात् । तथा हि षड्धातुरयं भिक्षो पुरुष इति सूत्र इत्युक्तम् । इत्यनया बुद्ध्याभिहितं द्वयोर्लक्षणमनुक्तमिति । अत इदमाह । तत्किमाकाशमेवाकाशधातुर्वेदितव्यः , सर्वं च विज्ञानं विज्ञानधातु- 47.1 (21a-10)
रिति ॥ मुखनासिकादिष्विति । आदिशब्देन श्रोत्रादीनां ग्रहणम् । आलोकतमसी 47.8 (21b-4)
किलेति । किलशब्दः परमतद्योतनार्थः । स्वमतं तु सप्रतिघद्रव्याभावमात्रमाकाशमित्यभिप्रायो लक्ष्यते ॥ रात्रिंदिवस्वभाव इति रात्रिवर्तिनस्तमसो भास्करातपलक्षणस्य 47.12 (21b-6)
चालोकस्याभिप्रेतत्वात् । बाहुलिकश्चायं निर्देशः । अग्रं किल चितस्थं रूपमिति 47.15 (21b-7)

चितस्थं संघातस्थम्। अत्यर्थं हन्ति हन्यते वेत्याघम्। नैरुक्तेन विधिना अत्यर्थशब्दस्य
47.15 (21b–8) आकारादेशः कृतो हन्तेश्च घादेशः। तस्य तत्सामन्तकमिति। तस्याघस्य कुड्यादि-
कस्य सामन्तकं समीपस्थम्। तदपेक्ष्य व्यवस्थापितमित्यर्थः। अत्रापि व्याख्याने किल-
47.16 (21b–9) शब्दो वैभाषिकव्याख्यानप्रदर्शनार्थः। स्वमतं तु यत्तत्पश्चादुच्यते। तदाह। अयं चेतद्-
न्यस्य रूपस्य तत्राप्रतिघातात्, न प्रतिहन्यते ऽन्यद्रूपमस्मिन्निति कृत्वा। सामन्तकं
चान्यस्य रूपस्येति चितस्थस्य। अस्मिन्पक्षे कर्मधारयः समासः। अयं च तत्सामन्तकं
47.18 (21a–10) च तदित्यघसामन्तकम्॥ विज्ञानं सास्रवमिति जन्मनो हेतोर्विज्ञानस्याभिप्रेतत्वात्।
48.1 (22a–1) कुत इति चेत्। अत आह। यस्मादिमे षड् धातव इष्टा जन्मनिश्रयाः। षड्धातुरयं
भिक्षो पुरुष इति। षड् खलु धातून्प्रतीत्य मातुः कुक्षौ गर्भस्यावक्रान्तिरिति वचनात्।
48.2 (22a–1) एते हि जन्मन इति विस्तरः। एते हि जन्मनो जनकपोषकसंवर्धकत्वादाधारभूताः।
जनको ह्यत्र विज्ञानधातुः, प्रतिसंधिबीजत्वात्। पोषकाणि भूतानि तत्संनिश्रयभूतत्वात्।
संवर्धक आकाशधातुरवकाशदानात्। अत एवैषां धातुत्ववचनम्। प्रतिसंधिं दधत इति
48.4 (22a–2) धातवः। अनास्रवास्तु धर्मा नैवमिति। न जन्मनिश्रयाः, जन्मनिरोधित्वात्॥ २८॥
48.14 (1a–7) सनिदर्शन एको ऽत्र रूपमिति। किमिदं निदर्शनं नाम। येन विशेषेण यो-
गात्तद्वस्तु तथा निदर्शयितुं शक्यते स विशेषो निदर्शनमित्युच्यते। वचनेन परस्य चक्षु-
र्विज्ञानमुत्पन्नं वा निदर्शनं, तेन सह वर्तते सनिदर्शन एको रूपधातुः। अत्राष्टादशसु
48.15 (1a–10) धातुषु रूपधातुरेवैकः सनिदर्शन इत्यवधारणादुक्तं भवति, अनिदर्शनाः शेषा इति।
अनेन चास्य सनिदर्शनत्वेन प्राधान्यमुक्तमिति, न पुनरुक्तदोषप्रसङ्ग इति तत्सिद्धः।
एते च सनिदर्शनत्वादयः प्रभेदाः प्रायेण सूत्रोक्ता एव प्रदर्श्यन्ते। तथा हि सूत्र उक्तम्।
चक्षुर्भिक्षो आध्यात्मिकमायतनं, चत्वारि महाभूतान्युपादायरूपप्रसादो रूप्यपि अनिदर्शनं
सप्रतिघं, यावत्कायो भिक्षो आध्यात्मिकमायतनं पूर्ववत्। मनो भिक्षो आध्यात्मिक-
मायतनं अरूप्यपि अनिदर्शनं अप्रतिघम्। रूपाणि भिक्षो बाह्यमायतनं चत्वारि महाभूतान्यु-
पादायरूप्यपि सनिदर्शनं सप्रतिघम्। शब्दा हि भिक्षो बाह्यमायतनं चत्वारि महाभूता-
न्युपादायरूप्यपि अनिदर्शनं सप्रतिघम्। यावत्स्प्रष्टव्यानि भिक्षो बाह्यमायतनं चत्वारि

महाभूतानि चत्वारि च महाभूतान्युपादायरूपि अनिदर्शनं सप्रतिघम्। धर्मा भिन्नो बाह्य-
मायतनं एकादशभिरायतनैरसंगृहीतं अरूपि अनिदर्शनं अप्रतिघमिति। एते च प्रभेदा धा-
तूनामेव आ प्रथमकोशस्थानपरिसमाप्तेः कथ्यन्ते रूपविज्ञानविभागवत्॥ सप्रतिघा 48.17 (1b-2)
दश रूपिण इति रूपिग्रहणमरूपिनिरासार्थम्। रूपणं रूपं तदेषामस्तीति रूपिणः।
दशेति चक्षुर्धात्वादयः पञ्च तद्विषयधातवश्च पञ्चेति। धर्मधातोर्निरासः कथं कृतः।
न चापि हि रूपीति शक्यते वक्तुम्। तत्राविज्ञप्तिरूपसद्भावात्। रूपिण एवेत्यवधार-
णात्तन्निरासः कृतो भवति। ये हि धातवो रूपिस्वभावा एव ते ग्रहीतव्याः। धर्मधा-
तुस्तु रूप्यरूपिस्वभाव इति॥ स्वदेशे परस्योत्पत्तिप्रतिबन्ध इति विस्तरः। यत्रैकं 49.3 (1b-2)
सप्रतिघं वस्तु तत्र द्वितीयस्योत्पत्तिर्न भवति। यथा हस्तो हस्तेनाहतः प्रतिह-
न्यत उपलो वा। हस्तो हस्तस्थान उपलस्थाने वा नोत्पद्यते। उपलो ऽपि।
तयोर्हस्तोपलयोः स्थान उपलो ऽपि नोत्पद्यते॥ जाले प्रतिहन्यत इति जाले स्वविषये 49.7 (1b-4)
प्रवर्तत इत्यर्थः। प्रायेण मनुष्याणामिति। प्रायोग्रहणं कैवर्तादिनिवृत्त्यर्थम्। अन्ति 49.11 (1b-6)
नोभयत्रेति गर्भे नियतमृत्यूनाम्। एतानाकारानित्येतान्प्रकारानित्यर्थः। तित्तिला
पट्टलपः। मार्जारादीनामिति। आदिग्रहणेन चौरमनुष्यादीनां व्याघ्रादीनां च ग्रहणम्॥
यस्मिन्यस्य कारित्रं स तस्य विषय इति। कारित्रं पुरुषकारः। चक्षुःश्रोत्रादीनां 49.20 (2a-1)
रूपशब्दादिषु आलोचनश्रवणादि कारित्रम्। तच्च स्वचित्तचैत्तान्प्रत्याश्रयभावशक्तिवि-
शेषलक्षणं वेदितव्यम्। यच्चित्तचैत्तैर्गृह्यते दण्डावस्तम्भनयोगेन तदालम्बनं रूपादि। 50.1 (2a-2)
तदेवं सति चित्तचैत्तानामेवालम्बनम्। विषयः पुनश्चक्षुरादीनामपि न केवलं चित्तचै-
त्तानाम्॥ तस्मात्परेणाप्रवृत्तेरिति। यो हि लोके यतः परेण न प्रवर्तते स तत्र 50.3 (2a-3)
प्रतिहन्यते काष्ठे कुड्ये वा। तथा चक्षुरादि विषयात्परेण न कारित्रं करोति विषय
एव तु करोति तस्मात्तत्र प्रतिहन्यते॥ निपातो वात्र प्रतिघात इति विस्तरः। 50.4 (2a-3)
अत्र विषये निपतनं निपातः। या स्वविषये प्रवृत्तिः कारित्रमित्यर्थः॥ तद्विहा- 50.5 (2a-6)
वरणप्रतिघातेनेति विस्तरः। सप्रतिघा दशेत्यत्रावरणप्रतिघातेन ते दश धातवः
सप्रतिघा अभिप्रेताः। तत्र विषयालम्बनप्रतिघाताभ्यां चित्तचैत्तानामपि सप्रतिघत्वप्र

50.8 (2a–8) सङ्गाच् चातुःकोटिकः प्रश्नः। चतुष्कोटिः चतुःप्रकार इत्यर्थः॥ पश्चात्पादक इति। यदि
50.13 (2b–1) प्रश्नस्य पश्चाद्भागं गृहीत्वा विसर्जनायोत्तिष्ठते स पश्चात्पादकः। यदि पूर्वं भागं गृहीत्वा
50.15 (2b–1) स पूर्वपादकः॥ विषयप्रतिघातेनापि त इति चित्तचैत्ताः। ते हि विषयप्रतिघातेना-
लम्बनप्रतिघातेन च सप्रतिघाः। पञ्चेन्द्रियाणि नालम्बनप्रतिघातेन सप्रतिघानि।
50.17 (2b–4) अनालम्बनत्वात्॥ यत्रोत्पित्सोर्मनस इति विस्तरः। यत्राश्रये आलम्बने वा उत्प-
त्तुकामस्य मनसः प्रतिघातो ऽनुत्पत्तिः शक्यते ऽन्यैः कर्तुमन्तरावरणेन तदेव सप्र-
तिघं। तेनान्तरावरणलक्षणेन प्रतिघेन सप्रतिघत्वात्। स्वदेशे परस्योत्पत्तिप्रतिबन्ध-
लक्षणेन प्रतिघातेन सप्रतिघत्वादित्यपरे। किं पुनस्तत्। पञ्चेन्द्रियपञ्चविषयधातुस्व-
50.19 (2b–5) भावम्। विपर्ययादप्रतिघमिष्टं। यत्रोत्पित्सोर्मनसः प्रतिघातो न शक्यते परैः
कर्तुम्। यथा मनोधातोर्धर्मधातोश्च मनोविज्ञानोत्पत्तावन्तरावरणं न शक्यते परैः कर्तुम्।
51.2 (2b–7) अतः सप्तचित्तधातुधर्मधातुस्वभावमप्रतिघमिति सिद्धम्॥ अव्याकृता अष्टाविति।
अव्याकृता एवाष्टावित्यवधारणम्। कुशलाकुशलभावेनाव्याकरणादव्याकृताः। ये कुश-
लाकुशलव्यतिरिक्तास्त एवाव्याकृता इत्यभिप्रेताः। न तु कुशला अकुशलाव्याकृता-
व्याकरणात्। नाप्यकुशलाः कुशलाव्याकृताव्याकरणात्। कुशलाकुशलानां कुशलाकु-
51.8 (2b–9) शलभावेन व्याकृतत्वात्। संकेतदूर्वपन्ना हि शब्दप्रवृत्तिः॥ त्रिधान्य इति धातव
51.10 (2b–10) इत्यधिकृतम्। त्रेधैवान्ये नैकधा न द्विधेत्यवधारणम्। अलोभादिसंप्रयुक्ताः कुशला
इति विस्तरः। अलोभद्वेषामोहह्र्यपत्रपासंप्रयुक्ताः सप्त चित्तधातवः कुशलाः।
लोभद्वेषमोहाह्रीक्यानपत्रपासंप्रयुक्ता अकुशलाः। कुत्सितताच्छालता दुर्गतेरपक्रान्ता इति
कुशलाः। प्रज्ञा वा कुश इव तीक्ष्णेति कुशः। तं लान्ति आददत इति कुशलाः। अन्ये
51.13 (2b–10) त्वलोभादिलोभाद्यसंप्रयुक्ता अव्याकृताः॥ धर्मधातुरिति विस्तरः। अलोभादिस्वभावो
51.14 (3a–1) यो ऽयमुक्तः। अलोभादिसंप्रयुक्तो वेदनादि। अलोभादिसमुत्थो विप्रयुक्तः प्राप्तिजा-
त्यादि अविज्ञप्तिश्च। प्रतिसंख्यानिरोधश्चापर इति चतुर्विधः कुशलो धर्मधातुः।
51.15 (3a–2) लोभादिस्वभावसंप्रयुक्तसमुत्थो ऽकुशलः। अन्यो ऽव्याकृत इति यो नालोभादि-
स्वभावसंप्रयुक्तसमुत्थः। नापि लोभादिस्वभावसंप्रयुक्तसमुत्थः। आकाशं। अप्रतिसंख्या-

निरोधः । तेषां च यथासंभवं प्राप्तिजात्यादयः । एषो ऽव्याकृतो धर्मधातुः । तदन्याव- 51.20 (3a–2)
व्याकृताविति ताभ्यां कुशलाकुशलचित्तसमुत्थाभ्यां रूपशब्दधातुभ्यामन्यौ रूप-
शब्दधातू अव्याकृतचित्तसमुत्थौ कायवाग्विज्ञप्तिसंगृहीतौ विज्ञप्त्यसंगृहीतौ चाव्या-
कृतौ ॥ २९ ॥

कामधात्वाप्ताः सर्व इति । कामधात्वाप्ताः सर्व एवेत्यवधार्यते । अष्टादशधातु- 52.8 (3a–5)
समाप्तसंग्रहात् । न तु प्रत्येकं साकल्यतः । तत आह । रूपे चतुर्दशेति ॥ तयोः 52.12 (3a–8)
कवलीकाराहारत्वादिति तयोर्गन्धरसयोः । गन्धो ऽपि हि कवलीकाराहारः
सूक्ष्मः ॥ तत्राभावप्रसङ्ग इति तत्र रूपधातौ स्प्रष्टव्यधातोरभावप्रसङ्गः । कवली- 52.15 (3a–10)
काराहारत्वात् ।

कवलीकार आहारः कामे त्र्यायतनात्मकः ।

इति सिद्धान्तात् ॥ गन्धरसयोरप्येष प्रसङ्ग इति । यौ नाहारस्वभावौ तौ तत्र स्याता- 52.17 (3b–1)
मित्यर्थः । परिविष्टिस्तु स्प्रष्टव्यस्येति किम् । परिभोगः । इन्द्रियाश्रयभावेन 52.18 (3b–2)
आधारभावेन प्रावरणभावेन च ॥ अन्ये पुनराहुरिति भदन्तश्रीलाभः । प्रस्रब्धि- 53.4 (3b–3)
सहगतेनेति प्रस्रब्धिसहोत्पन्नेन कायकर्मण्यतासहगतेनेत्यर्थः । अत्राचार्यो भदन्तश्री-
लाभमतमनादृत्य वैभाषिकमतं सावकाशं दृष्ट्वा विनिश्चयमारभते । एवं तर्हीति 53.8 (3b–5)
विस्तरः । वैभाषिकैर्यत एतत्प्रतिज्ञातम् । न स्तो रूपधातौ गन्धरसौ । निःप्रयोजन-
त्वात् । पुरुषेन्द्रियविषयवदिति । तं पक्षमाचार्यो दूषयति । दुष्टो ऽयं पक्षः । धर्मिवि-
शेषविपर्ययापादकत्वात् । रूपधातौ गन्धरसाख्यो हि धर्मी विद्यमानस्वभावको ऽभि-
प्रेतः । तस्याविद्यमानस्वभावकत्वं प्राप्नोति । यथा हि स्त्रीपुरुषेन्द्रियविषयो निःप्रयो-
जनत्वेन अविद्यमानस्वभावको भवति तथा गन्धरसाख्यो ऽपि विषयः प्राप्नोति । स्फु-
टमप्यनुमानमस्ति येनैष धर्मिविशेषविपर्ययो व्यज्यते । न स्तो रूपधातौ घ्राणजिह्वेन्द्रिये
निःप्रयोजनविषयत्वात् स्त्रीपुरुषेन्द्रियविषयवदिति । वैभाषिकदेशीयः कश्चित्प्रतिविधत्ते ।
अस्ति प्रयोजनमिति विस्तरः । ताभ्यां घ्राणजिह्वेन्द्रियाभ्यां विना शरीरशोभैव 53.10 (3b–6)
न स्यात् । वाग्विज्ञप्तिश्च । अनेन दृष्टबाधया प्रसङ्गं निवर्तयति । अनुमानं ह्यत्र दृष्टं

बाध्यते । किं तदित्युच्यते । स्तो रूपधातौ घ्राणजिह्वेन्द्रिये सप्रयोजनत्वात् ' चक्षुरिन्द्रियवदिति । आचार्य आह । यद्येतत्प्रयोजनमिति विस्तरः । अधिष्ठानेनैवाश्रयशोभा वचनं च भवति नेन्द्रियेणेति सप्रयोजनत्वस्य हेतोरसिद्धतां दर्शयति । वैभाषिकदेशीय
53.13 (3b–7) आह । नानिन्द्रियमधिष्ठानमिति विस्तरः । न रूपधातौ संभवत्यनिन्द्रियं घ्राणजिह्वेन्द्रियाधिष्ठानं ' इन्द्रियाधिष्ठानत्वात् ' पुरुषेन्द्रियाधिष्ठानवदिति । एतेन सप्रयो-
53.14 (3b–8) जनत्वस्य सिद्धतां स्थापयति । आचार्य आह । युक्तस्तदसंभव इति विस्तरः । युक्तस्तत्र पुरुषेन्द्रियाधिष्ठानस्यासंभवो निःप्रयोजनत्वात् । घ्राणजिह्वेन्द्रियाधिष्ठानं त्वाश्रयशो-
53.16 (3b–9) भाभिव्याहारप्रयोजनत्वात्सप्रयोजनम् । अतो ऽस्य विनापीन्द्रियेण युक्तः संभवः । साधनं तत्रोच्यते । संभवति रूपधातावनिन्द्रियं घ्राणजिह्वेन्द्रियाधिष्ठानं ' सप्रयोजनत्वात् ' चक्षुरिन्द्रियाधिष्ठानवदिति । अनेन तामेव सप्रयोजनत्वस्यासिद्धतां व्यवस्थापयति । एवमत्र सप्रयोजनत्वादिति वैभाषिकदेशीये कस्मिंश्चिन्निषिद्धे यदेतदादावुक्तं ' एवं तर्हि घ्राणजिह्वेन्द्रिययोरप्यभावप्रसङ्गो निःप्रयोजनत्वादिति तद्दूषणाभासतां
53.17 (3b–9) दर्शयन्तो वैभाषिका आहुः ' निःप्रयोजनापीति विस्तरः । यथा गर्भनियतमृत्यूनां निःप्रयोजनाभिनिर्वृत्तिः ' न हि तेषां रूपदर्शनादि भवति ' एवं रूपधातौ घ्राणजिह्वेन्द्रियाभिनिर्वृत्तिर्निःप्रयोजनापि भविष्यतीति । तेन न स्तो रूपधातौ घ्राणजिह्वेन्द्रिये निःप्रयोजनत्वात् पुरुषेन्द्रियवदिति निःप्रयोजनत्वमनैकान्तिकं प्रदर्श्यते । आचार्य आह ।
53.18 (3b–10) स्यान्नाम निःप्रयोजनेति विस्तरः । भवेन्निःप्रयोजनेन्द्रियाभिनिर्वृत्तिः । न तु निर्हेतुका ' संस्कृतानां सहेतुकत्वात् ॥ यश्च विषयाद्वितृष्णः स नियतमिन्द्रियादपीत्यनेन हेत्वभावः प्रदर्श्यते । तत्रैवं साधनमुच्यते । न स्तो रूपधातौ घ्राणजिह्वेन्द्रिये निर्हेतु-
54.3 (4a–2) कत्वाद् ' निर्हेतुकाङ्कुरवत् ' पुरुषेन्द्रियवद्वा ॥ पुरुषेन्द्रियमपि वा किं न निर्वर्तेत इत्याचार्य एव विकल्पं वाक्रयति । को ऽभिप्रायः । यदि निःप्रयोजना हेतुमन्तरेणापि वा घ्राणजिह्वेन्द्रिययोरुत्पत्तिः पुरुषेन्द्रियमपि वा किं न निर्वर्तते । वैभाषिकाणां त्वयं पक्षः ' सघ्राणजिह्वेन्द्रियो रूपधातुसत्त्वसंतानः ' रूपिप्राणित्वात् ' कामावचरसत्त्वसंतानवदिति । आचार्यस्तु पुरुषेन्द्रियमपि किं न निर्वर्तेत इति । अनेन तस्य पक्षस्य धर्मिविशेषविपर्ययं

दर्शयति । अविद्यमानपुरुषेन्द्रियो रूपधातुसत्त्वसंतानो धर्मी ' तस्य विपर्ययो विद्यमान-
पुरुषेन्द्रियत्वमिति । वैभाषिकाः परिहरन्ति ' अशोभाकरत्वादिति । कथमिति । न
रूपधातौ पुरुषेन्द्रियमस्ति ' अशोभाकरत्वात् ' काणकुण्ठत्ववत् । तदनुमानव्याघातान्न
विपर्ययत्यस्माकमेषा प्रतिज्ञा ' यदि दृष्टं न बाधत इति नैयायिकसिद्धान्तादित्यभि-
प्रायः । आचार्य आह । कोशगतवस्तिगुह्यानां किं न शोभते । वस्तौ गुह्यं वस्ति- 54.5 (4a–3)
गुह्यम् । वस्तिर्येन तत्पुरुषेन्द्रियं वेष्टितम् । गुह्यं पुरुषेन्द्रियम् । कोशो यत्र तद्वस्तिगुह्यं
तिष्ठति । कोशगतं वस्तिगुह्यं येषां त इमे कोशगतवस्तिगुह्याः । तेषां किं न शोभते ।
शोभत एवेत्यर्थः । अनेनाशोभाकरत्वमसिद्धं दर्शयति ॥ न च प्रयोजनवशादुत्पत्तिरि- 54.6 (4a–4)
ति विस्तरः । वैभाषिकैरशोभाकरत्वादिति ब्रुवद्भिरर्थापत्त्येतत्प्रतिज्ञातं भवति ' प्रयो-
जनवशोत्पाद्यं पुरुषेन्द्रियमिति । स च पक्षोऽनुमानबाधितः ' धर्मिस्वरूपविपर्ययाप-
त्तावत्वात् । कथमित्युच्यते । न प्रयोजनवशोत्पाद्यं पुरुषेन्द्रियं ' स्वकारणोत्पाद्य-
त्वात् ' काणकुण्ठत्ववत् । वैभाषिका आहुः । सूत्रं तर्हि विरुध्यत इति विस्तरः । यो 54.8 (4a–6)
ऽयमविद्यमानघ्राणजिह्वेन्द्रियो रूपधातुसत्त्वसंतान इति पक्षः स सापवादः ' प्राक्पक्षवि-
रोधात् । तथा हि भगवता रूपावचराः सत्त्वा अविकला अहीनेन्द्रिया इति उक्ताः । अवि- 54.9 (4a–6)
कलेन्द्रियाः काणकुण्ठत्वाभावात् । अहीनेन्द्रियाश्चक्षुरादिभिरहीनत्वात् । आचार्य आह ।
यानि तत्रेति विस्तरः । यानि तत्र रूपधातौ घ्राणेन्द्रियादिरहितानि चक्षुरादीनि 54.10 (4a–6)
तैरहीनेन्द्रिया इति सूत्रार्थपरिग्रहाद्विरोधः । एवं तु वर्णयन्ति वैभाषिकाः ' स्त 54.14 (4a–8)
एवेति विस्तरः । भवत एव तत्र रूपधातौ घ्राणजिह्वेन्द्रिये न तु गन्धरसौ ।
आत्मभावमुखेन हि स्वसंतानमुखेन षडायतने चक्षुरादिके तृष्णासमुदाचारः
प्राणिनां प्रवर्तते ' तदभिष्यन्दितं च कर्मेति सहेतुके रूपधातौ घ्राणजिह्वेन्द्रिये । ततश्च
सहेतुकत्वात् स्त एव ते रूपधातौ ' सहेतुकाङ्कुरादिवदिति । अनेन च ' न स्तो रूपधातौ
घ्राणजिह्वेन्द्रिये निर्हेतुकत्वादिति यत्साधनमुक्तं तदसिद्धमिति प्रतिपादयन्ति । पुरुषे- 54.15 (4a–9)
न्द्रिये तु मैथुनस्पर्शमुखेन ' किं ' तृष्णासमुदाचार इति प्रकृतम् । मैथुनस्पर्शवीत-
रागाश्च रूपावचराः सत्त्वाः ' तस्मात्तत्र न तृष्णापूर्वकं कर्म भवति । तस्मादहेतुकत्वात्तत्र

पुरुषेन्द्रियं नास्ति । निर्हेतुकाङ्कुरादिवदिति । सिद्धं रूपधातौ चतुर्दशैव धातव इति ॥ ३० ॥

55.3 (4b–1) आरूप्याप्ता इति विस्तरः । मनोधर्ममनोविज्ञानधातव एवारूप्याप्ता इत्यवधारणाऽन्ये धातवो न सन्तीत्युक्तं भवति । यस्माद्रूपवीतरागाणां तत्रोपपत्तारतो दश रूपस्वभावा धातवः । चक्षुरादयः पञ्च रूपादयश्चापि पञ्च न सन्ति । तदाश्रयालम्बनाश्च पञ्च विज्ञानधातवो न सन्तीति । ते चक्षुरादयो रूपादयश्च यथाक्रममाश्रया आलम्बनानि च येषां त इमे तदाश्रयालम्बनाः । आश्रयाणां चक्षुरादीनामालम्ब-
55.6 (4b–5) नानां च रूपादीनामभावात् ते ऽपि चक्षुर्विज्ञानादिधातवस्तत्र न सन्ति ॥ सास्रवा-
55.11 (4b–7) नास्रवा एते त्रय इति । त एव त्रयः सास्रवानास्रवा इत्यवधारणम् ॥ शेषास्तु सास्रवा इति । किमर्थमिदमुच्यते । नन्वेत एव त्रयः सास्रवानास्रवा इत्यवधारणाच्छेषाः सास्रवा इति सिद्धम् । न सिद्धम् । कथम् । शेषाः सास्रवा एवानास्रवा एव वा स्युरित्याशङ्का । तन्निवृत्त्यर्थमिदमुच्यते । शेषाः सास्रवा एवेति ॥ ३१ ॥

56.3 (4b–10) सवितर्कविचारा हि पञ्च विज्ञानधातव इति । सवितर्कसविचारा एवेति ।
56.6 (5a–3) न विनिश्चयधातव इति हिशब्दो ऽवधारणे ॥ अन्त्यास्त्रयस्त्रिप्रकारा इति ।
56.10 (5a–4) अन्त्या एव त्रिप्रकाराः इत्यवधारणम् ॥ अन्यत्र वितर्कविचाराभ्यामिति । वितर्कविचारौ संप्रयुक्तकधर्मधातुस्वभावौ । तयोरत्र प्रकरणाप्रसङ्ग इति परिवर्ज्येते । वितर्को हि द्वितीयप्रकारे ऽन्तर्भविष्यति । विचारो ऽपि ध्यानान्तरस्थस्तृतीये प्रकारे ऽन्तर्भवति । तदन्यस्तु त्रिष्वपि प्रकारेषु नान्तर्भवतीति वक्ष्यति ॥ त एते मनोधात्वादयः संप्रयुक्तकध-
56.11 (5a–4) र्मधातुपर्यन्ताः कामधातौ प्रथमे च ध्याने समामन्तके मौले सवितर्काः सविचाराः ।
56.12 (5a–5) वितर्कविचारसंप्रयोगात् । अत एव ध्यानान्तरे ऽवितर्काः । वितर्काभावात् । विचारमात्राः । विचारसंप्रयोगात् । अत एव द्वितीयात्प्रभृति यावद्भवाग्रं तयोरभावाद्
56.14 (5a–6) अवितर्का अविचाराः ॥ सर्वश्चासंप्रयुक्तो धर्मधातुरिति यथासंभवं त्रैधातुकरूपचित्त-
56.15 (5a–6) विप्रयुक्ता असंस्कृताश्च । ध्यानान्तरे च विचारो ऽवितर्कः । वितर्काभावात् । अवि-
56.19 (5a–7) चारः । द्वितीयविचाराभावात् ॥ विचार एषु त्रिषु प्रकारेषु नान्तर्भवतीति ।

कामधातुप्रथमध्यानभूमिको विचारः प्रथमे तावत्प्रकारे नासौ भवति ' सवितर्कः सविचार
इति । स हि सवितर्कः संभवति ' न तु सविचारः ' विचारासंप्रयोगात् । द्वितीये ऽपि
नासौ भवति ' अवितर्को विचारमात्र इति ' वितर्कसंप्रयोगाद् द्वितीयविचाराभावाच्च ।
तृतीये ऽपि नासौ भवति ' अवितर्को ऽविचार इति । स हि यद्यप्यविचारो द्वितीयवि-
चाराभावाद् ' न त्ववितर्को वितर्कसंप्रयोगात् । स कथं वक्तव्य इत्यत आह ' अवि- 57.1 (5a-7)
चारो वितर्कमात्र इति । द्वितीयविचाराभावाद् अविचारः ' वितर्कसंप्रयोगाद्
वितर्कमात्रः । अत एवेति ' यस्मात्सवितर्कसविचाराणां भूमौ विचार एवंचतुर्थप्रकारो
भवति ' अविचारो वितर्कमात्र इति ॥ शेषा उभयवर्जिता इति शेषा दश रूपिणो 57.9 (5b-2)
धातवो ऽनुक्ताः । ते ऽवितर्का विचारमात्रा वा अवितर्का अविचाराः स्युरित्याशङ्का-
यामवधार्य तदुभयवर्जिता एव ' शेषा अवितर्का अविचारा एवेत्यर्थः ॥ ३२ ॥

कथमविकल्पका इत्युच्यन्त इति ' चक्षुर्विज्ञानसमङ्गी नीलं विजानाति नो तु 57.14 (5b-3)
नीलमिति वचनात् । त्रिविधः किल विकल्प इति । किलशब्दः परमतद्योतनार्थः । 58.2 (5b-7)
स्वाभिप्रायस्तु ' चेतनाप्रज्ञाविशेष एव वितर्क इति ' न स्वभावविकल्पो ऽन्यो धर्मो
ऽस्तीति । तथा ह्यनेन पञ्चस्कन्धक उक्तम् । वितर्कः कतमः । पर्येषको मनोजल्पः चेत-
नाप्रज्ञाविशेषः ' या चित्तस्यौदारिकता । विचारः कतमः । प्रत्यवेक्षको मनोजल्पः ' तथैव
या चित्तस्य सूक्ष्मता । अनत्यूहावस्थायां चेतना ' अत्यूहावस्थायां प्रज्ञेति व्यवस्थाप्यते ।
तदेषां स्वभावविकल्पो ऽस्तीति । तदिति वाक्योपन्यासे निपातः ' तस्मादर्थो वा । 58.3 (5b-7)
स्वभावेनैव विकल्प औदारिकलक्षणत्वात्स्वभावविकल्पो वितर्कः । स एषां पञ्चानां
विज्ञानकायानां संप्रयोगतो ऽस्ति । तस्मात्सविकल्पका उक्ताः । नेतरावभिनिरूपणानु- 58.4 (5b-8)
स्मरणविकल्पावेषां स्तः । तस्मादविकल्पका उच्यन्ते । यथैकपादको ऽश्वो
ऽपादक इति । पादत्रये छिन्ने एकस्मिन्नपि पादे सत्यपादक इत्युच्यते ' तद्वदेकविकल्पा
अविकल्पका इति ॥ सा त्वभिनिरूपणाविकल्प इति । सा मानस्यसमाहिता प्रज्ञा 58.11 (6a-1)
श्रुतचिन्तामय्युपपत्तिप्रतिलम्भिका च । सा हि मनसि भवा मानसी । व्यग्रा ' विविधाग्रा
व्यग्रा विविधालम्बनेत्यर्थः । विगतप्रधाना वा ' मुहुर्मुहुरालम्बनान्तराश्रयणाद् व्यग्रा ।

कस्मादभिनिरूपणाविकल्प इत्युच्यते। तत्र तत्रालम्बने नामापेक्षयाभिप्रवृत्तेः, रूपं वेदना
ऽनित्यं दुःखमित्याद्यभिनिरूपणाच्च। समाहिता तु भावनामयी नामानपेक्षयालम्बने प्रव-
58.12 (6a–2) र्तत इति नैषाभिनिरूपणाविकल्प इत्युच्यते॥ मानस्येव सर्वा स्मृतिरिति समाहिता
चासमाहिता च। सा किल नामानपेक्षानुभूतार्थमात्रालम्बना प्रवर्तते, स्मृतिः कतमा,
चेतसो ऽभिलाप इति लक्षणात्। पञ्चविज्ञानकायसंप्रयुक्ता तु नानुभूतार्थाभिलापप्रवृत्ते-
ति नानुस्मरणाविकल्प इतीष्यते॥ ३३॥

59.3 (6a–5) सप्त सालम्बना इत्युभयावधारणम्। सप्तैव सालम्बनाः सालम्बना एव च सप्तेति।
अर्धं च धर्मतः सालम्बनमित्युक्तव्यतिरेकेणेदमुच्यते। अत्राप्युभयावधारणम्। धर्मा-
र्धमेव सालम्बनं सालम्बनमेव च धर्मार्धमिति। यस्माच्च सप्तैव सालम्बना धर्मार्धं चैव
59.8 (6a–8) सालम्बनमित्यवधारणमस्ति तस्माच्छेषा दश रूपिणो धातवो धर्मधातुप्रदेशश्चा-
संप्रयुक्तो ऽनालम्बना इति सिद्धमित्युक्तम्। तथा ह्यनवधारणे ह्ययमर्थो न सिध्येत्॥
59.10 (6a–9) नवानुपात्ता इति नवानुपात्ता एवेत्यवधारणम्॥ ते चाष्टाविति ते सप्त चित्तधातवो
59.11 (6a–10) धर्मधातुश्च यस्यार्धं सालम्बनमुक्तं, अष्टमस्यार्धेन सार्धमिति, सप्तेति यावत्। अष्ट-
प्रकरणं सकलधर्मधातुप्रकरणार्थं, सा धर्मधात्वर्धप्रकरणं विज्ञायेति। ते चाष्टौ शब्दश्चापर
59.14 (6a–10) इति नवानुपात्ता इति उक्ताः। अन्ये नव द्विधेति चक्षुरादयः पञ्च शब्दवर्ज्याश्च रूपा-
दयश्चत्वार इति नव ते द्विधैव, उपात्तानुपात्ता इत्यर्थः। न तूपात्ता एवेत्येतदर्थं च,
60.5 (6b–1) अन्ये नव द्विधा, इति पुनः सूत्रितम्॥ अनुग्रहोपघाताभ्यामन्योन्यानुविधानादि-
ति। चक्षुर्धात्वादीनामनुग्रहोपघाताभ्यामञ्जनादिपाणिघातादिलक्षणाभ्यां चित्तचैत्तानाम-
नुग्रहोपघातौ भवतः। चित्तचैत्तानां चानुग्रहोपघाताभ्यां सौमनस्यदौर्मनस्यलक्षणाभ्यां
60.6 (6b–7) चक्षुर्धात्वादीनामनुग्रहोपघातौ भवतः। अतस्ते चित्तचैत्तैरधिष्ठानभावेनोपगृहीता
उच्यन्ते। स्वीकृता इत्यर्थः॥ यल्लोके सचेतनमिति सजीवमित्यर्थः॥ ३४॥

60.15 (7a–1) स्प्रष्टव्यं द्विविधमित्युभयावधारणम्। स्प्रष्टव्यमेव द्विविधं, द्विविधमेव स्प्रष्ट-
60.18 (7a–6) व्यमिति। शेषा रूपिणो नव, भौतिका इत्यत्राप्युभयावधारणम्। धर्मधात्वेकदेशश्च
भौतिक इत्यत्राप्युभयावधारणम्। यस्माच्चैत उभयावधारितास्तस्माच्छेषाः सप्त चित्त-

धातवो धर्मधातुश्चाविज्ञप्तिवर्ज्यो नोभयथेति सिद्धम् ॥ भूतानां चतुष्कं 61.7 (7a–8)
खक्खटादिलक्षणावधारणादिति । चतुष्कावधारणात्पृथिव्यप्तेजोवायुधातवः स्प्रष्ट-
व्यधातौ चत्वारि भूतानि । श्लक्ष्णत्वादयस्तत्र चक्षुरादयश्च न भूतानि । खक्खटादिलक्ष-
णावधारणाच्च पृथिव्यप्तेजोवायुधातुभ्यो ऽन्ये धर्माश्चक्षुरादयो नात्मभावं गच्छन्ति । कथम् ।
चत्वारि महाभूतानि । पृथिवीधातुरब्धातुस्तेजोधातुर्वायुधातुः । पृथिवीधातुः कतमः ।
खक्खटत्वमिति विस्तरः । तेषां च स्प्रष्टव्यत्वादिति तेषां च खक्खटत्वादीनां स्प्र- 61.8 (7a–8)
ष्टव्यत्वात् । यस्मात्तानि स्प्रष्टव्यानि । वर्णादयस्तु द्रष्टव्याः श्रोतव्या घ्रातव्याः स्वाद-
यितव्याः । कथं गम्यते स्प्रष्टव्यानि तानीत्यत आह । न हि काठिन्यादीनि 61.9 (7a–9)
चक्षुरादिभिर्गृह्यन्ते । किं तर्हि कायेन्द्रियेणैव । इत्यतो ऽवगम्यते । स्प्रष्टव्यानि
तानीति । स्यान्मतं ते ऽपि वर्णादयः स्प्रष्टव्या इत्यत आह । नापि वर्णादयः 61.10 (7a–9)
कायेन्द्रियेण । किं । गृह्यन्त इति प्रकृतम् । उक्तं च सूत्र इति विस्तरः । अपर- 61.11 (7a–10)
स्मिन्नपि सूत्रे स्पष्टमादर्शितम् । कथमिति । विस्तरेण यावदिदमुक्तं । स्प्रष्टव्यानि 61.18 (7a–10)
भिक्षो बाह्यमायतनं । चत्वारि महाभूतानि चत्वारि च महाभूतान्युपादाय-
रूप्यनिदर्शनं सप्रतिघमिति । शेषं चक्षुराद्यायतनं न भूतानीति स्पष्टमादर्शि- 62.2 (7b–5)
तम् ॥ यत्तर्हि सूत्र उक्तमिति विस्तरः । यच्चक्षुषि मांसपिण्डे खक्खटं 62.3 (7b–6)
खरगतं खरप्रकार इत्यर्थः । चक्षुरिन्द्रियं खक्खटस्वभावमिति मत्वा चोदयति ।
तेनाविनिर्भागवर्तिनो मांसपिण्डस्यैष उपदेश इति । तेन चक्षुरिन्द्रियेणाविनिर्भा-
गवर्तिनो ऽधिष्ठानस्यैतद्वचनम् । भवति हि चक्षुरधिष्ठाने ऽपि चक्षुरुपचारः । अत एव
मांसपिण्ड इति ग्रहणम् । अन्यथा चक्षुषीत्येवावक्ष्यत यदीन्द्रियमेवेष्येत ॥ षड्धातुर- 62.6 (7b–8)
पि भिक्षो पुरुष इति विस्तरः । गर्भावक्रान्तिसूत्रे कललाद्यवस्थायामिति भूतमात्रो-
पदेशनाच्च भौतिकमस्तीति बाह्यमाशङ्क्याह । मूलसत्त्वद्रव्यदर्शनार्थमिति । मूलसत्त्वस्य 62.7 (7b–9)
द्रव्यसंदर्शनार्थमेव । पृथिवीधात्वादयः चत्वारो मूलसत्त्वं । पञ्चानां चक्षुरादीनां स्पर्शायत-
नानां तत उत्पत्तेः । मनोधातुरपि मूलसत्त्वं । मनःस्पर्शायतनस्य तत उत्पत्तेः । अथवा
चतुर्णां पृथिवीधात्वादीनामुपादायरूपाश्रयत्वात् । विज्ञानधातोश्च चैतसिकानामाश्रयत्वात् ।

त एव मूलसत्त्वम्। कथं गम्यते। पुनः षट्स्पर्शायतनवचनात्। तत्रैव सूत्रे पश्चादुक्तं। षट् स्पर्शायतनानीति। चक्षुःस्पर्शायतनं यावन्मनःस्पर्शायतनमिति। अतो विज्ञायते मूलसत्त्वद्रव्यसंदर्शनार्थत्वात् षड्धातुरयं भिक्षो पुरुष इति वचनं। न तु भूतमात्रत्वादिति। ननु च यथा विज्ञानधातोरव्यतिरिक्तमपि मनःस्पर्शायतनं पुनरुच्यते। एवं चक्षुरादीन्यपि चतुर्धात्वव्यतिरिक्तानि पुनरुच्येरन्निति। अतो न पुनःषट्स्पर्शायतनवचनेन तद्व्यतिरिक्तभौतिकास्तित्वसिद्धिः। नैतदेवम्। यदि हि पृथिवीधात्वादय एव स्पर्शायतनान्यभविष्यन्भूतान्येव स्पर्शायतनानीत्येवावक्ष्यत। न त्वेवं। किं तर्हि। चक्षुःस्पर्शायतनं यावन्मनःस्पर्शायतनमिति। अतो ऽवगम्यते। पृथिवीधात्वादिव्यतिरिक्तानि चक्षुरादीनि। विज्ञानधातुस्तु चक्षुरादिस्पर्शायतनवचनानुषङ्गेन पुनरुच्यते। स्पर्शायतनमिति
62.8 (7b—9) को ऽर्थः। स्पर्शस्य चैतसिकस्याश्रय इत्यर्थः॥ चैत्ताभावप्रसङ्गाच्चेति। यदि षड्धातुरयं भिक्षो पुरुष इति यथारुतमेव द्रव्याणि गृह्येरन्नान्यानि तदाश्रितानि द्रव्याणि तेनैतत्प्राप्तं। विज्ञानधातुमात्रग्रहणादत्र चैतसिकानां तदाश्रितानामग्रहणप्रसङ्गः। इष्टत्वाददोष इति चेत्। न। सापत्तालत्वादस्य पक्षस्य। सापत्तालो ह्ययं पक्षः। चित्तविशेषा
62.9 (7b—10) एव चैतसिका इति। स्वसिद्धान्तविरोधात्। तेनाह। न च युक्तं चित्तमेव चैत्ता इति प्रतिपत्तुम्। कस्मात्। संज्ञा च वेदना च चैतसिक एष धर्मः चित्तनिश्रित इति सूत्रवचनात्। साधनं चात्रोपतिष्ठते। चित्तादर्थान्तरभूते संज्ञावेदने। स्कन्धदेशनायां पृथग्देशितत्वात्। रूपस्कन्धवदिति। अथवा स्वाश्रयादर्थान्तरभूते संज्ञावेदने। तदाश्रितत्वात्। यत्स्वाश्रयाश्रितं तत्स्वाश्रयादर्थान्तरभूतं। तद्यथा कुड्याश्रितं चित्रम्॥
62.12 (8a—1) सरागादिचित्तवचनाच्चेति। सरागं चित्तं सरागं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति। विगतरागं चित्तं विगतरागं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानाति। सद्वेषं चित्तं सद्वेषं चित्तमिति यथाभूतं प्रजानातीति विस्तरः। अत्र साधनम्। सरागं चित्तमिति चित्तरागयोः परस्परतो ऽर्थान्तरत्वं। सहयोगनिर्दिष्टत्वात्। सपुत्रश्चैत्र इति सहयोगनिर्दिष्टचैत्रपुत्रवदिति॥
62.15 (8a—8) संचिता दशेति परमाणुसंचयस्वभावा दशैवेत्यर्थः। अन्ये तु धातवो ऽस्मादवधारणान्न संचिता इति सिद्धम्॥ ३५॥

तुलयतीति कस्य धातोरेतद्रूपम्। तथा हि तुल उन्मान इत्यस्य धातोस्तो- 63.5 (8a–7)
लयतीति रूपं भवति। नैष दोषः। तुलां करोति तुलयतीति प्रातिपदिकधातोरेतद्रूप-
मिष्यते। कर्मणि च तुल्य इति रूपं भवति॥ बाह्यं धातुचतुष्टयमिति रूपादिकं 63.5 (8a–7)
शब्दवर्ज्यम्। परशुदार्वादिसंज्ञकमिति। परश्वादिसंज्ञकं छिनत्ति दार्वादिसंज्ञकं छि-
द्यते। संभवं प्रत्येवमुच्यते। कदाचित्परश्वादिसंज्ञकं छिद्यते' दार्वादिसंज्ञकमपि छिन-
त्ति॥ संबन्धोत्पादिन इति विस्तरः। संबन्धेनाविभागेनोत्पत्तुं शीलमस्येति संबन्धो- 63.7 (8a–10)
त्पादि संघातस्रोतः' रूपादिसंघातसंतान इत्यर्थः। तस्य विभक्तोत्पादनं विभक्त-
जननं यत्स छेदः। क्षणिकानां हि भावानां विनापि परश्वादिना छेदो भवत्येव' संता-
ननिरोधस्तु परश्वादिनेति परश्वादिकं छिनत्तीत्युच्यते। कारणसामग्रीविशेषवशाद्धि
कार्यविशेषोत्पत्तिर्भवति। तत्र धातुचतुष्टयमेव छिनत्ति छिद्यते चेत्यवधार्यते। तथा-
वधारणाच्चान्ये धातवो नोभयथेति सिद्धम्। अत एव चाह' न कायेन्द्रियादीनि 63.8 (8b–1)
छिद्यन्त इति विस्तरः। तत्र न चक्षुरिन्द्रियादीनीति वक्तव्ये कस्मात्कायेन्द्रियादी-
नीति वचनम्। यस्मात्कायेन्द्रिये परिस्फुटश्छेदो भवति यदि भवेदित्यतः कायेन्द्रिय-
पुरःसराणीन्द्रियाणि कथ्यन्ते। निरवशेषाङ्गच्छेदे सर्वाङ्गप्रत्यङ्गच्छेदे तद्द्वैधीकरणात्। 63.9 (8b–1)
तेषां कायेन्द्रियादीनामद्वैधीकरणात्। कथं पुनर्गम्यते' तद्द्वैधीकरणमित्यतः पुनराह'
न हीन्द्रियाणि द्विधा भवन्ति' छिन्नस्याङ्गस्य कायादपगतस्य निरिन्द्रियत्वात्। 63.10 (8b–2)
इदमपि कथं गम्यते' निरिन्द्रियं तदङ्गं यच्छिन्नं कायादपगतमिति। यस्मात्तत्प्रतीत्य
स्प्रष्टव्यादिकं च कायादिविज्ञानानुत्पत्तिः। कथं तर्हि छिन्नेन पुनर्लग्नेन नासिकाग्रेण
कायविज्ञानोत्पत्तिः। नासिकामूलसंबन्धेन पुनः कायेन्द्रियोत्पत्तेरदोषः। कथमिह गृहगो-
धिकादीनां पुच्छानि छिन्नानि स्पन्दन्ते यदि तत्र कायेन्द्रियं नास्ति। वायुधातोरेष
विकारो नैतत्कायेन्द्रियस्य कर्मेत्यवगन्तव्यम्॥ न चापि छिन्दन्ति मणिप्रभावद- 63.12 (8b–3)
च्छत्वात्। यथा मणिप्रभा न छिनत्ति' अच्छत्वात्' तद्वदिन्द्रियाणि॥ दह्यते तुल- 63.14 (8b–4)
यत्येवमिति' एवंशब्देन तदेव बाह्यं धातुचतुष्टयं तथात्वेन प्रदर्श्यते। काष्ठादीनाम-
ग्निकृतो विकारो दाहः। स चेन्द्रियाणां न भवति मणिप्रभावदच्छत्वात्। न हि तानि

काष्ठादिवच्चर्मादिवद्वा विक्रियन्ते । किं तर्हि तत्संबन्धात्प्रवाहच्छेदो भवति । तुलादिभूतं
च तदेव धातुचतुष्टयं तुलयति ' नेन्द्रियाणि ' तथैवाच्छत्वात् । अमूर्तानां तु धातूनाममू-
63.17 (8b–6) र्तत्वादेव छेदाद्यसंभव इति तेषां छेदादि न चिन्त्यते ॥ न शब्द उच्छेदित्वादिति ।
किम् । छिनत्ति छिद्यते च ' दह्यते तुलयति वा ' अप्रवाहवर्तित्वात् ॥ विवादो
दग्धृतुल्ययोरित्युत्तरत्रापीदमनुवर्तते ' न शब्द उच्छेदित्वादिति । तदेव धातुचतुष्टयं
दाहकं तुल्यं चेति । अग्नितापादि दाहकं ' समस्तस्यात्र धातुचतुष्टयस्य भस्मादिवि-
कारहेतुत्वात् । लवणादि तुल्यम् । तत्रापि समस्तस्य तुलावनतिहेतुत्वात् । इत्येकेषा-
64.2 (8b–7) मभिप्रायः । तेजोधातुरेव दग्धा गुरुत्वमेव च तुल्यमिति । तेजोधातुरेवाग्निज्वाला-
दिगत उद्भूतवृत्तिर्दहति ' पृथिवीधात्वादीनामुद्भूतस्ववृत्तित्वे ऽप्यदाहकत्वदर्शनात् । गुरु-
त्वमेव चोपादायरूपमुद्भूतवृत्ति तुल्यते । आतपादिषु लघुद्रव्येषु रूपादीनामुद्भूतवृत्तित्वे
ऽप्यतुल्यत्वदर्शनात् ॥ ३६ ॥

64.17 (8b–10) पञ्चाध्यात्ममिति पञ्चग्रहणं मनोनिवृत्त्यर्थम् । अध्यात्मग्रहणं रूपादिनिवृत्त्य-
र्थम् । विपाकजौपचयिका एव पञ्चाध्यात्मिका न नैष्यन्दिका इत्यवधारणम् ।
65.2 (9a–2) कस्मात् । तद्व्यतिरिक्तनैष्यन्दिकाभावात् । विपाकजौपचयिकाश्च यद्यपि नैष्यन्दिका
भवन्ति ' निष्यन्दो हेतुसदृश इति कृत्वा ' ते तु विपाकजौपचयिकत्वेन संगृहीतत्वान्न
नैष्यन्दिका इति गृह्यन्ते । ये तु स्वहेतुसदृशा न च विपाकजा न चौपचयिकास्त इह
नैष्यन्दिका अभिप्रेताः । न चैवंविधाश्चक्षुरादयो भवन्ति । किं तर्हि विपाकजाश्चौपच-
यिकाश्च भवन्तीत्यत एवमुच्यते ' तद्व्यतिरिक्तनिष्यन्दाभावादिति । कथं पुनर्ज्ञायते '
नैष्यन्दिकास्ते न सन्तीति । मृतस्याननुवृत्तेः । न हि रूपादिवन्मृतस्य चक्षुर्धात्वादयो
65.8 (9a–8) ऽनुवर्तन्ते ॥ विपाकहेतोर्जाता इति । विपाकस्य फलस्य हेतुर्विपाकहेतुः ' विपाक-
हेतोर्जाता विपाकजाः । मध्यपदलोपाद् धेनुशब्दलोपात् । गोरथवद् ' यथा गो-
भिर्युक्तो रथो गोरथ इति । फलकालप्राप्तं वा कर्मेति विपाकफलोत्पत्त्यनन्तरक्षणा-
वस्थमित्यर्थः । विपच्यत इति विपाकः । कर्मकर्तरि घञ् । विपाकाज्जाता विपा-
कजाः । फलं तु विपक्तिरेवेति विपाक इति भावे घञ् । भवति च हेतौ

फलोपचार इति विस्तरः। अविपाकस्वभावो ऽपि कर्मलक्षणो हेतुर्विपाक इत्युच्यते, 65.9 (9a-7)
तदुत्पादकत्वात्। यथा फले हेतूपचार इति विस्तरः। षडिमानि स्पर्शायतनानि
चक्षुरादीनि पौराणं कर्म। पुराणे जन्मनि भवं, पुराणमेव वा पौराणं कर्म। तानि
स्पर्शायतनान्यपौराणकर्मस्वभावान्यपि पौराणं कर्मेत्युच्यन्ते, तज्जातत्वात्। एवमिहापि
विपर्ययोपचारो द्रष्टव्यः॥ आहारसंस्कारस्वप्नसमाधिविशेषैरुपचिता औपचयिका 65.11 (9a-8)
इति। विशेषशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते। तत्राहारस्वप्नौ लोके प्रतीतौ। संस्कारो ऽभ्य-
ङ्गस्नानानुवासनादिस्वभावः। समाधिश्चित्तैकाग्रतालक्षणः। समीपे चय उपचयः। उपचये
भवा औपचयिकाः, सैनिकवत्। उपचया एव वा औपचयिकाः, वैनयिकवत्, स्वार्थे
तद्धितविधानात्। ब्रह्मचर्येण चेत्येक इति। ब्रह्मचारिणामुपशान्तेन्द्रियाणां शरीरोप- 65.13 (9a-9)
चयदर्शनात्। अनुपघातमात्रं तु तेन स्यादित्यब्रह्मचर्येण शरीरापचयः, ब्रह्मचर्येण
तु शरीरापचयो न भवति। तस्मादाह, अनुपघातमात्रं तु तेन ब्रह्मचर्येण स्याद्, नोप-
चयः। उपचयस्त्वाहारादिभिरेव। कस्मात्तर्हि प्रव्रजितानां ब्रह्मचारिणां केषांचिच्छरी-
रापचयो भवति। कामपरिदाहादियोगादसौ भवेत्॥ प्रतिप्राकार इवावृतेति, उपच- 65.16 (9a-10)
यसंतानो विपाकसंतानस्य परिवार्यावस्थानेनावृता॥ शब्द औपचयिक इति, अनुप- 65.16 (9a-10)
चितकायस्य शब्दसौष्ठवादर्शनात्। इच्छातः प्रवृत्तेरिति। शब्दो मे स्यादितीच्छया शब्दः
प्रवर्तते, अनिच्छया न प्रवर्तते। विपाकजश्च धर्मो ऽनिच्छतो ऽपि प्रवर्तते। तस्मान्न
विपाकजः शब्दः। साधनं चात्रोच्यते। न विपाकजः शब्दः, इच्छातः प्रवृत्तेः, योनिशो-
मनसिकारचैतसिकवत्। यत्तु विपाकजं न तस्येच्छया प्रवृत्तिः। तद्यथा चक्षुरिन्द्रियस्ये-
ति॥ यत्तर्हीति विस्तरः। अनेन स्वसिद्धान्तविरुद्धतां प्रतिज्ञाया उद्भावयति। तृतो- 65.18 (9b-2)
यासौ परंपरेत्येक इति विस्तरः। भूतानि पारुष्यविरतेः कर्मपथस्य कण्ठे विपाकस्व- 66.2 (9b-3)
भावानि निर्वर्तन्ते, तेभ्यः शब्दः। द्वितीये ऽपि पक्षे, कर्मभ्यो विपाकजानि भूता- 66.3 (9b-4)
नि, तेभ्य औपचयिकानि, आहारोपचयतः समाध्युपचयतो वा भूतान्तराणि,
तेभ्यो नैष्यन्दिकानि, पूर्वभूतव्यतिरिक्तान्यागन्तुकानि भूतानि, तेभ्यः शब्द
इति। अतो न विपाकजः शब्द इति। परंपराभिनिर्वर्तनं त्वभिसंधाय पारुष्यविरतेर्ब्र-

त्मस्वरता निर्वर्तत इत्युक्तम्। अनेन स्वसिद्धान्तविरुद्धता तस्याः प्रतिज्ञायाः परि-
66.8 (9b–7) ह्रियते। यदि शब्दवद्युक्तिविरोधः स्यादिति। शब्द इच्छातः प्रवर्तत इति विपा-
कयुक्तिविरोधान्न विपाकज उक्तः। तद्यदि तद्वच्छारीरिक्यपि वेदना ' इच्छातः
प्रवर्तेत ' न विपाकजा स्यात्। न त्विच्छातः सा प्रवर्तते। किं तर्हि। अनिच्छयापि
सा प्रवर्तते चक्षुरादिवत्। तस्माद्विपाकजेति युज्यत इत्यभिप्रायः। कीदृशी पुनः सा। या
66.12 (9b–8) सुखदुःखप्रत्ययोपसंहारमन्तरेणापि प्रवर्तते॥ नैष्यन्दिकाः सभागसर्वत्रगहेतुजनि-
66.13 (9b–9) ता इति। सभागसर्वत्रगहेतुभिरेव जनिता न विपाकहेतुनेत्यवधारणम्। विपाकजा
विपाकहेतुजनिता इति। विपाकहेतुना जनिता एव ' न तु विपाकहेतुनैव जनिता
इत्यवधारणम्। सभागहेतुनापि जनिता विपाकजा भवन्ति। तत्र चाष्टावप्रतिघा नैष्य-
66.14 (9b–10) न्दिका विपाकजा एवेत्यवधार्यते। न हि त औपचयिकाः संचयाभावात्। अपर-
माणुसंचयस्वभावत्वादित्यर्थः॥ ३७॥
66.16 (10a–1) त्रिधान्य इति। त्रिधान्य एवेत्यवधार्यते। तत्र विपाकजा इन्द्रियाविनिर्भागिण
एव ' विपाको ऽव्याकृतो धर्मः ' सत्त्वाख्य इति वचनात्। नैष्यन्दिकौपचयिकास्त्वि-
न्द्रियविनिर्भागिणो ऽपि। कथं पुनर्गम्यते ' इन्द्रियविनिर्भागिणो ऽपि नैष्यन्दिकाः
सन्तीति। मृतस्यापि तदनुवृत्तिदर्शनात्। न त्वसत्त्वसंख्याता विपाकजा इष्यन्ते॥
66.19 (10a–3) द्रव्यवानेक इति। एक एव द्रव्यवानित्यवधारणम्। सारत्वाद्द्रव्यमित्यविनाशात्॥
67.5 (10a–5) क्षणिकमनैष्यन्दिका भवन्तीति क्षणिकमसभागहेतुनिर्वर्तिताः। पूर्वक्षणानामत्र-
भावाभावात्क्षणिकाः ' न तु क्षणान्तरविनाशिन इत्ययमर्थो ऽभिप्रेतः। अन्यथा हि पा-
श्चिमा एव धातवः क्षणिका इत्यवधारणात्तदितरेषां धातूनामक्षणिकत्वप्रसङ्गः॥ कथं
पुनर्दुःखधर्मज्ञानक्षान्तिकलापे मनोधातुर्मनोविज्ञानधातुश्च युगपद्भवतः। न हि विज्ञानद्व-
यसमवधानमिष्यते। नोच्यते युगपत्तौ भवत इति। किं तर्हि ' एकमत्र विज्ञानं धातुद्वयत्वेन
67.7 (10a–6) व्यवस्थाप्यते। नामद्वयेन कथ्यत इत्यर्थः। तेन व्याचष्टे ' दुःखे धर्मज्ञानक्षान्तिसंप्रयुक्तं
67.9 (10a–6) चित्तं मनोधातुर्मनोविज्ञानधातुश्चेति। शेषास्तत्सहभुवो धर्मधातुरिति। तत्र
क्षान्तिकलापे ' चित्तादन्ये धर्माः शेषाः ' तत्सहभुवस्तया क्षान्त्या सहभुवः। तद्यथा '

अनास्रवसंवरो रूपं ' वेदनासंज्ञाचेतनादयः संप्रयुक्ताः ' तेषां च प्राप्तिजात्यादयो धर्मधा-
तुरिति ॥ समन्वागमं प्रतिलभत इति प्राप्तिमलब्धपूर्वां लभत इत्यर्थः । चक्षुर्वि- 67.11 (10a–7)
ज्ञानधातुनापि स इति किम्। समन्वागमं प्रतिलभत इत्यधिकृतम्। पृथग्लाभ 67.14 (10a–10)
इत्यनेन प्रथमद्वितीये कोट्यौ दर्शिते। सहापि चेत्यनेन तृतीया कोटिर्दर्शिता। चतुर्थी
तूक्तनिर्मुक्तेति सुगमत्वान्न दर्शिता। चशब्देन वा साप्युक्ता ' अपृथगसह चेति ॥ काम- 67.16 (10b–2)
धातौ क्रमेण चक्षुरिन्द्रियं प्रतिलभमान इति। कामधातौ स्थितः पुद्गलः क्रमेण '
कललादिक्रमेण मृत्युक्रमेण वा ' चक्षुरिन्द्रियं लभते। किंप्रतिसंयुक्तं ' किं कामधात्वा-
वेव। नेत्युच्यते। अविशेषेण। कामप्रतिसंयुक्तं वा रूपप्रतिसंयुक्तं वा प्रतिलभमानः।
कललाद्यवस्थायां तथा क्रमेण मरणस्याचक्षुष्मन्मरणस्य च काले चक्षुर्धातुना ऽसमन्वा-
गतः ' कललाद्यवस्थायां तथा मरणावस्थायां वा तदभावात् ' षडायतनोत्पत्त्यवस्थायां
भवस्यान्तराले वा तेनेदानीं समन्वागमं प्रतिलभते। न तु चक्षुर्विज्ञानधातुना ऽसमन्वा-
गतः समन्वागमं प्रतिलभते ' यस्मादसौ कुशलक्लिष्टेन तेनातीतानागतेन पूर्वमन्तराभव-
प्रतिसंधिकाले समन्वागत एव। त्रिप्रकृतावस्था ह्येषाधिक्रियते ' न प्रतिलब्धवत्प्र-
तिलप्स्यमानावस्था ॥ चक्षुर्विज्ञानधातुनेति विस्तरः। द्वितीयादिध्यानोपपन्नः ' तत्र 67.18 (10b–2)
तस्य चक्षुर्विज्ञानधातोरभावात् तेन पूर्वमसमन्वागत इदानीं चक्षुर्विज्ञानं प्रथमध्या-
नभूमिकमनिवृताव्याकृतस्वभावं संमुखीकुर्वाणस्तेन चक्षुर्विज्ञानधातुना समन्वागमं
प्रतिलभते। न तु चक्षुर्धातुना ऽसमन्वागतः समन्वागमं प्रतिलभते ' प्रतिलब्धवत्सम-
न्वागतत्वात्। तत्प्रच्युतश्चाधस्तादुपपद्यमान इति द्वितीयादिध्यानप्रच्युतो ऽधस्ता- 68.1 (10b–4)
त्प्रथमे ध्याने कामधातौ वोपपद्यमानश्चक्षुर्विज्ञानधातुना ऽसमन्वागतः समन्वागमं
प्रतिलभते ऽन्तराभवप्रतिसंधाने कुशलक्लिष्टेन अतीतानागतेन। न तु चक्षुर्धातुना ऽसम-
न्वागतः समन्वागमं प्रतिलभते ' प्रतिलब्धवत्समन्वागतत्वात् ॥ स्यादुभयेनेति वि- 68.2 (10b–5)
स्तरः। आरूप्यधातुच्युत उभाभ्यां चक्षुर्धातुचक्षुर्विज्ञानधातुभ्यां पूर्वमसमन्वागत अन्त-
राभवप्रतिसंध्यवस्थायामेव चक्षुर्धातुनोत्पादाभिमुखेन चक्षुर्विज्ञानधातुना च कुशलक्लि-
ष्टेनातीतानागतेन समन्वागमं प्रतिलभते। अविकलेन्द्रिया ह्यन्तराभविकाः ॥ नोभयेन ' 68.4 (10b–6)

एतानाकारान्स्थापयित्वेति कोटित्रयोक्तान्धर्मप्रकारान् त्यक्त्वेत्यर्थः। आरूप्यधातुच्युत-
स्तत्रैवोत्पद्यमानो नोभाभ्यामसमन्वागतः समन्वागमं प्रतिलभते। असमन्वागतत्वं तत्रास्ति।
न तु समन्वागमप्रतिलम्भः। द्वितीयादिध्यानोपपन्नश्च चक्षुर्विज्ञानमसंमुखीकुर्वाणो नोभाभ्या-
मसमन्वागतः समन्वागमं प्रतिलभते। कथम्। चक्षुर्धातुना यद्यपि समन्वागमं प्रतिलभते
न तु चक्षुर्धातुनासावसमन्वागतः। चक्षुर्विज्ञानधातुना यद्यप्यसावसमन्वागतो न तु सम-
न्वागमं प्रतिलभते। तमसंमुखीकुर्वाणत्वात्। चक्षुष्मान्कामधातुस्थः सकृन्मरणाद् अन्त-
राभवप्रतिसंधौ नोभाभ्यामसमन्वागतः समन्वागमं प्रतिलभते। ताभ्यां समन्वागतत्वात्॥
68.5 (10b-6) यश्च चक्षुर्धातुना समन्वागतश्चक्षुर्विज्ञानधातुनापि स इति। पृथग्लाभः सहापि
चेत्यनेनैव सूत्रेणेदमपि चतुष्कोटिकं वर्तयति। लाभो हि प्रतिलम्भः प्राप्तिमात्रे ऽपि
विवक्षया कदाचिद्भवति। प्रथमे चतुःकोटिके प्रतिलम्भो ऽधिकृतो द्वितीये तु प्राप्तिमा-
68.6 (10b-7) त्रम्। प्रथमा कोटिरिति विस्तरः। द्वितीयादिध्यानोपपन्नो ऽवश्यं चक्षुर्धातुना
समन्वागतः। इन्द्रियैरविकलत्वात्। चक्षुर्विज्ञानधातुनात्रासमन्वागतः। तत्राभावात्।
68.7 (10b-8) प्रथमध्यानभूमिकस्य चक्षुर्विज्ञानस्यासंमुखीक्रियमाणत्वात्॥ कामधातावलब्धविही-
नचक्षुरिति। अलब्धं विहीनं वा चक्षुरस्यालब्धविहीनचक्षुः। अलब्धचक्षुः कललाद्य-
वस्थः। विहीनचक्षुर्विनष्टचक्षुः। स कामधातौ चक्षुर्विज्ञानधातुनान्तराभवप्रतिसंधौ
68.9 (10b-9) प्रतिलब्धेन कुशलक्लिष्टेन समन्वागतः। न चक्षुर्धातुना। तस्याभावात्॥ लब्धावि-
हीनचक्षुरिति। लब्धमविहीनं चक्षुरस्य लब्धाविहीनचक्षुः। स कामधातौ चक्षुर्धातुना
चक्षुर्विज्ञानधातुना च। तथा पूर्वं प्रतिलब्धेनेदानीं त्वनेन चाव्याकृतेन। समन्वागतः।
68.9 (10b-9) प्रथमध्यानोपपन्नश्च तेनोभयेन समन्वागतः। स्वभूमिकस्य तस्यावश्यमस्तित्वात्।
68.10 (10b-9) परभूमिकस्य चक्षुषः संभवात्। द्वितीयादिध्यानोपपन्नश्च पश्यन्। प्रथमध्यानभूमिकं
चक्षुर्विज्ञानं संमुखीकुर्वाण इत्यर्थः। स चाप्यवश्यमनेनोभयेन समन्वागतः॥ चतुर्थ्येता-
68.11 (11a-1) नाकारान्स्थापयित्वारूप्योपपन्नः॥ यथायोगमभ्यूहितव्याविति। यश्चक्षुर्धातुना
ऽसमन्वागतः समन्वागमं प्रतिलभते रूपधातुनापि सः। यो वा रूपधातुना चक्षुर्धातुनापि
सः। चक्षुर्धातुरूपधात्वोः स्यात्पृथग्लाभः सहापि च। पृथक्तावत्। स्याच्चक्षुर्धातुना सम-

न्वागतो न रूपधातुना ' कामधातौ क्रमेण चक्षुरिन्द्रियं प्रतिलभमानः । स्याद्रूपधातुना न चक्षुर्धातुनेति ' इयं कोटिर्नास्ति । सहापि स्यात् । उभयेनासमन्वागतः समन्वागमं प्रतिलभते ' आरूप्यधातोश्च्युतो रूपधातौ कामधातौ चोपपद्यमानः । नोभयेन ' एतानाकारान्स्थापयित्वा ॥ यश्चक्षुर्धातुना समन्वागतो रूपधातुनापि स इति । पूर्वपादकः । यस्तावच्चक्षुर्धातुना समन्वागतो रूपधातुनापि सः । स्याद्रूपधातुना न चक्षुर्धातुना ' कललाद्यवस्थास्वलब्धचक्षुर्लब्धविहीनचक्षुश्च ॥ यश्चक्षुर्विज्ञानधातुना ऽसमन्वागतः समन्वागमं प्रतिलभते रूपधातुनापि सः । यो वा रूपधातुना ऽसमन्वागतः समन्वागमं प्रतिलभते चक्षुर्विज्ञानधातुनापि सः । तथैव च तयोः स्यात्पृथग्लाभः सहापि च । पृथक्तावत् । स्याच्चक्षुर्विज्ञानधातुना न रूपधातुना ' द्वितीयादिध्यानोपपन्नश्चक्षुर्विज्ञानं संमुखीकुर्वाणः । स्याद्रूपधातुना न चक्षुर्विज्ञानधातुना ' आरूप्यधातोश्च्युतो द्वितीयादिषु ध्यानेषूपपद्यमानः । सहापि स्यात् । उभयेनासमन्वागतः समन्वागमं प्रतिलभते ' आरूप्यधातोश्च्युतः कामधातौ ब्रह्मलोके चोत्पद्यमानः । नोभयेन ' एतानाकारान्स्थापयित्वा ॥ यश्चक्षुर्विज्ञानधातुना समन्वागतो रूपधातुनापि सः । यो वा रूपधातुना चक्षुर्विज्ञानधातुनापि सः । पूर्वपादकः । यस्तावच्चक्षुर्विज्ञानधातुना समन्वागतो रूपधातुनापि सः । स्याद्रूपधातुना न चक्षुर्विज्ञानधातुनापि । द्वितीयादिध्यानोपपन्नश्चक्षुर्विज्ञानमसंमुखीकुर्वाणः ॥ यथा चेयं चक्षुर्विज्ञानरूपधातूनां प्रतिलम्भसमन्वागमचिन्ता तथा श्रोत्रविज्ञानशब्दधात्वादीनामपि प्रतिलम्भसमन्वागमचिन्ता कर्तव्या ' श्रोत्रविज्ञानशब्दधात्वोः स्यात्पृथग्लाभः सहापि चेत्यादि ॥ ३८ ॥

द्वादशाध्यात्मिका इति । उभयावधारणम् । अवधारणादेव चान्ये रूपादयो 69.3 (11a-4) बाह्या इति सिद्धम् । आत्मनि अधि अध्यात्मम् । अधि आत्मानमिति वा अध्यात्मम् । अध्यात्ममेव आध्यात्मिकाः । अध्यात्मं वा भवा आध्यात्मिकाः ॥ अहंकारसंनिश्रयत्वा- 69.7 (11a-6) च्चित्तमात्मेत्युपचर्यत इति । अहंकारसंनिश्रय आत्मेत्यात्मवादिनः संकल्पयन्ति । चित्तं चाहंकारसंनिश्रय इत्यात्माप्युपचर्यते । कथमित्याह ।

आत्मना हि सुदान्तेन स्वर्गं प्राप्नोति पण्डितः । 69.9 (11a-8)

इत्युक्तं गाथायाम् । कथं पुनर्गम्यते ' चित्तमात्मशब्देनोच्यत इति । तत आह । चित्तस्य चान्यत्र दमनमुक्तं भगवतेति । अन्यत्र गाथायामुक्तम् ।

69.12 (11a–10) चित्तस्य दमनं साधु चित्तं दान्तं सुखावहम् ।
इति । तेनायमर्थः । आत्मनि चित्ताख्ये आत्मानं वा चित्तमधिकृत्य ये धर्माः प्रत्या-
सन्नभावादाश्रयभावेन वर्तन्ते त आध्यात्मिकाः । ये तु विषयभावेन वर्तन्ते ते
बाह्या इति । कः पुनः प्रत्यासन्नभावः । येन विज्ञानं तद्विकारमनुविधत्ते । चक्षुरा-
दिष्वेव हि विज्ञानं लक्ष्यते न तु रूपादिष्विति । तथा हि चित्तमिन्द्रियसंबद्धे शरी-
69.17 (11b-2) रदेशे परिच्छिद्यते न विषयदेश इति ॥ एवं तर्हि षड् विज्ञानधातव इति विस्तरः ।
इह पञ्च तावद्विज्ञानधातवो वर्तमाना एव गृह्यन्ते । इन्द्रियविषयसमानकालत्वात् । वर्त-
मानविषया हि पञ्च विज्ञानकायाः । मनोविज्ञानधातुरपि वर्तमान एवेह व्यवस्थाप्यते ।
यस्मान्मनोधातुरप्याश्रयो ऽनन्तरातीतो व्यवस्थाप्यते । कालभेदादेव हि मनोधातुमनो-
69.18 (11b–2) विज्ञानधात्वोः पृथग्व्यवस्थानं । तस्मात्त आध्यात्मिका न प्राप्नुवन्ति । न ह्यते
मनोधातुत्वमप्राप्ता अतीतत्वमप्राप्ताः चित्तस्याश्रयीभवन्ति । यदा भवन्ति तदा
त एव ते भवन्तीति लक्षणं नातिवर्तन्त इति । किमनेन वाक्येन साधितम् ।
इदमनेन साधितं । वर्तमानानामप्येषामाश्रयभावो भविष्यतीति भविष्यदाश्रयभावेना-
70.4 (11b–4) ध्यात्मिकत्वं भवतीति ॥ यदि वानागतप्रत्युत्पन्नस्यापि विस्तरः । अतीते ऽपि
70.7 (11b–6) यन्मनोधातुलक्षणं तदनागतप्रत्युत्पन्नयोरप्यवनोरस्त्येवेत्यभिप्रायः । न हि लक्षणा-
70.9 (11b–10) स्याध्वसु व्यभिचारो ऽस्ति । न हि स्वभावपरित्यागो ऽस्तीत्यर्थः ॥ धर्मसंज्ञकः
सभाग इति । धर्मसंज्ञकः सभाग एवेत्यवधार्यते । यो हि विषयो यस्य विज्ञानस्य
नियत इति । तद्यथा चक्षुर्विज्ञानस्य रूपं नियतो विषयो यावन्मनोविज्ञानस्य धर्माः ।
यदि तत्र तच्चक्षुर्विज्ञानमुत्पन्नमुत्पत्तिधर्मि वा । यावद्यदि तत्र मनोविज्ञानमु-
70.16 (12a–3) त्पन्नमुत्पत्तिधर्मि वा । स विषयः सभाग इत्युच्यते ॥ तस्य च स्वभावसहभूनि-
र्मुक्ता इति । स्वभावेन सहभूभिश्च निर्मुक्ताः स्वभावसहभूनिर्मुक्ताः । सर्वधर्मास्तस्य
विज्ञानस्यालम्बनं । न स्वभावः । स्वात्मनि वृत्तिविरोधात् । न हि तदेवाङ्गुल्यग्रं
तेनैवाङ्गुल्यग्रेण स्पृश्यते । सैवासिधारा तयैवासिधारया छिद्यते । न सहभुवः संप्रयुक्ता
70.17 (12a–4) विप्रयुक्ता वा । अतिसंनिकृष्टत्वात् । न ह्यक्षिस्थमञ्जनं तेन गृह्यते ॥ स पुनश्चित्तल-

णो ऽन्यस्य चित्तक्षणस्यालम्बनमिति। ये पूर्वस्मिन्क्षणे स्वभावसहभुवो धर्मा ना-
लम्बिता अभूवंस्ते ऽप्यालम्बिता इति द्वयोः क्षणयोः सर्वधर्मा आलम्बनं भवन्ति।
तस्माद्धर्मधातुर्नित्यं सभागः। धर्मधातुर्हि नियतो मनस एव॥ तत्सभागाश्च शेषाः। 70.20 (12a–5)
चशब्देन सभागाश्चेति शेषा एव सभागतत्सभागा इत्यवधार्यते। ननु च धर्मधातुरेव सभाग
एवेत्यवधारणे शेषा न सभागा इति सभागतत्सभागाः सेत्स्यन्ति। न सेत्स्यन्ति। यद्यपि
न सभागा एव हि भवेयुः, तत्सभागा एवेति तु संभवेयुः। तन्निवृत्त्यर्थमिदमारभ्यते,
सभागतत्सभागा एव शेषाः, न तु सभागा एव नापि तत्सभागा एवेति॥ यो न स्व- 71.2 (12a–7)
कर्मकृत्, स तत्सभाग इति संबन्धनीयं, तत्सभागाश्चेत्यनन्तरोक्तत्वात्। उक्तं भवति 71.3 (12a–7)
यः स्वकर्मकृत्सभाग इति। अस्वकर्मकृदेव तत्सभागस्तत्सभाग एव चास्वकर्मकृदि-
त्यवधारणे ऽर्थापत्त्या स्वकर्मकृत्सभाग इति॥ रूपाणामपश्यदिति। अद्राक्षीदिति 71.4 (12a–8)
वक्तव्यम्। एवं ह्यद्यतनातीतं ह्यस्तनातीतं च परिगृहीतं भवति। अन्यथा ह्यव्यापि
लक्षणं स्यात्। अथवैवमेव पाठः, उदाहरणमात्रं तद्द्रष्टव्यम्। अद्यतनातीतमपि वक्तव्यम्।
एवं यावन्मनः स्वेन विषयकारित्रेण वक्तव्यमिति स्वेन विषयपुरुषकारेण वक्त- 71.6 (12a–9)
व्यम्। कथमिति। येन श्रोत्रेण शब्दानशृणोच्छृणोति श्रोष्यति वा तदुच्यते सभागं
श्रोत्रमिति सर्वत्र योजनीयम्॥ विज्ञानसंप्रयुक्तमसंप्रयुक्तं चेति विज्ञानसंबद्धमसंबद्धं 71.11 (12b–2)
चेत्यर्थः॥ यदेकस्य चक्षुः सभागं तत्सर्वेषाम्। किम्। सभागमिति वर्तते। एवं तत्स- 71.19 (12b–6)
भागमपीति। यदेकस्य चक्षुस्तत्सभागं तत्सर्वेषां तत्सभागमित्यर्थः॥ प्राप्तग्रहणादिति। 72.14 (13a–3)
गन्धादयो ये देवदत्तेन घ्राणादीन्द्रियप्राप्ता गृह्यन्ते न ते यज्ञदत्तेन गृह्यन्ते, स्वघ्राणादिकप्र-
विष्टत्वात्। इत्यसाधारणत्वादेषां चक्षुरादिवदतिदेशो न्याय्यः। य एकस्य गन्धः सभागः 72.15 (13a–3)
न सर्वेषां, एवं तत्सभागो ऽपीति वक्तव्यम्। न तु वक्तव्यं, यथा रूपमेवं गन्धादय इति।
अस्ति ह्ययं संभवः, य एव गन्धादय एकस्य घ्राणादिविज्ञानमुत्पादयेयुस्त 72.18 (13a–4)
एवान्येषामपीति। यदि ते देवदत्तघ्राणादीन्द्रियप्राप्ता भवेयुर्देवदत्तस्य विज्ञानमुत्पा-
दयेयुः, अथ यज्ञदत्तघ्राणादीन्द्रियप्राप्ता यज्ञदत्तस्य विज्ञानमुत्पादयेयुरित्यर्थः। अथवा त
एवान्येषामपीति तत्रान्तर्गतसूक्ष्मक्रिमिप्रभृतीनामपि विज्ञानमुत्पादयेयुः, न तस्यैव देवद-

73.4 (13a-7) तस्य यस्य घ्राणादीन्द्रियप्राप्तास्ते गन्धादय इति ॥ इन्द्रियविषयविज्ञानानामन्यो-
न्यभजनमिति । आश्रयविषयाश्रयिभावेनान्योन्याभिमुख्येन प्रवृत्तिः । तथा ह्यीन्द्रिय-
धातवो विज्ञानधातूनामाश्रयभावेन यथायोगं भजन्ते । सेवन्त इत्यर्थः । विषयधातूनां च
विषयिभावेन । तथा हि विषयधातवः स्वेन्द्रियधातूनां विषयभावेन भजन्ते । विज्ञान-
धातूनां तु विषयभावेन आलम्बनभावेन वा भजन्ते । तथा विज्ञानधातवः स्वेन्द्रियधातू-
नामाश्रयिभावेन भजन्ते । विषयधातूनां च विषयिभावेन आलम्बकभावेन वा भजन्ते ।
73.5 (13a-8) इत्यन्योन्यभजनं भागः । भावे घञ् ॥ कारित्रभजनं वा भागः । कारित्रं चक्षुरादीनां
दर्शनादि । विज्ञानधातूनां विज्ञातृत्वम् । विषयधातूनां तद्विषयालम्बनभावः । तस्य का-
रित्रस्य भजनं कारित्रभजनम् । स एषामस्तीत्यर्थः । प्रदर्शनमात्रमेतत् । विग्रहस्त्वेवं
कर्तव्यः । सह भागेन वर्तन्ते सभागा इति । समानो वा भाग एषामिमे सभागाः । समा-
73.2 (13a-8) नार्थस्य सहशब्दस्य सभाव आदिष्टः ॥ स्पर्शसमानकार्यत्वाद्वा । किम् । सभागा इति
प्रकृतम् । अत्र कर्मणि घञ् । भज्यत इति भागः । विग्रहस्तु पूर्ववत् । स्पर्शश्चैतासेह
एषामिन्द्रियविषयविज्ञानानां समानं कार्यम् । चक्षुः प्रतीत्य रूपाणि च उत्पद्यते चक्षु-
73.7 (13a-9) र्विज्ञानम् । त्रयाणां संनिपातः स्पर्श इत्यादिवचनात् । ये पुनरसभागा इति विस्तरः ।
ये पुनरन्ये चक्षुरादय इत्थमसभागास्तेषां सभागानामुक्तलक्षणानां सभागाः सदृशास्ते तत्स-
भागाः । तेषां तैर्वा सभागास्ते तत्सभागाः । तुल्यार्थो ह्यत्र सभागशब्दो गृह्यते ॥ ३९ ॥
73.10 (13b-2) दर्शनहेया इति । दर्शनं प्रथमतः सत्यदर्शनं । अनास्रवपञ्चदशचित्तक्षणसंगृही-
73.17 (13b-4) तम् । भावना तदेव पुनः पुनर्दर्शनम् । लौकिकं वा समाहितं ज्ञानं भावना ॥ दश भाव-
नया हेयाः । पञ्च चेति । रूपिणो धातवो दश पञ्च च तद्विज्ञानधातव इति । कथं
73.18 (13b-6) पुनरेतद्गम्यते । एत एव त इति । अन्त्यास्त्रयस्त्रिधेति वचनात् । अन्त्यत्रयादन्ये पञ्चदश
धातव एत्र उच्यन्त इति । ते भावनाहेया एवेत्यवधार्यन्ते । त्रिप्रकारा इति । दर्शनहे-
74.2 (13b-6) या भावनाहेया अहेयाश्चेत्यर्थः । एत एव त्रिधा । अष्टाशीत्यनुशयास्तत्सहभुव
इति धातुप्रकाराकारभिन्नाः सत्कायदृष्ट्यादयो ऽनुशयाः । तत्सहभुवो विज्ञानवेदनादयः
74.3 (13b-7) संप्रयुक्ताः । असंप्रयुक्तानि च तल्लक्षणानुलक्षणानि । तत्प्राप्तयश्च सानुचरा इति ।

तच्छब्देनानुशयादयः संबध्यन्ते ' तेषामनुशयानां तत्सहभुवां च प्राप्तयः । तत्प्राप्तयो
यद्यप्यनुशयसहभुवो भवन्ति न तु सर्वाः । काश्चिद्धि प्राप्तयो ऽनुशयादिसहभुवो भवन्ति '
याः सहजाः । काश्चित्तु पूर्वं पश्चाच्च तेभ्यो भवन्ति । अतः पृथक्प्राप्तिग्रहणम् । सानुचरा
इति ग्रहणेनानुप्राप्तयस्तल्लक्षणानि च संगृह्यन्ते । शेषाः सास्रवा भावनाहेया 74.5 (13b–7)
इति । एते त्रयो ऽस्या धातवो ये शेषा दर्शनहेयेभ्यो ऽन्ये सास्रवास्ते भावनाहेयाः । के
पुनस्ते । दशानुशयास्तत्सहभुवस्तत्प्राप्तयश्च सानुचराः कुशलसास्रवाः ' अनिवृताव्या-
कृताश्च संस्काराः ' अविज्ञप्तिरूपं च सास्रवं सानुचरम् । अनास्रवा अहेया इति ' 74.6 (13b–7)
मार्गसत्यासंस्कृतस्वभावाः । ननु चान्यदपीति विस्तरः । पृथग्जनत्वमनिवृताव्याकृ- 74.7-9(13b–8)
तसंस्कारस्वभावत्वाद्भावनाहेयमध्यगतम् । अपायसंवर्तनीयं च कायवाक्कर्म रूपस्व-
भावत्वाद् भावनाहेयमुक्तमिति । अतश्चोदयन्ति वात्सीपुत्रीयाः ' आर्यमार्गविरोधित्वादि- 74.8 (13b–9)
ति । पृथग्जनत्वमार्यमार्गोत्पादे न भवति । नियते चापायिके कर्मणि सत्यार्यमार्गो नोत्पद्यते ।
आर्यमार्गोत्पादे च सत्यापायिकं कर्म नोत्पद्यते । तस्मात्सत्कायदृष्ट्यादिवत्तदुभयं दर्श-
नहेयमिति वर्णयन्ति । तत्प्रतिषेधार्थमुक्तमप्येतद् अभिसंक्षेपेण सुखप्रतिपत्त्यर्थं पुन- 74.10(13b–10)
रुच्यते '

न दृष्टिहेयमक्लिष्टं न रूपं नाप्यषष्ठजम् ।

दृष्टिर्दर्शनम् । अक्लिष्टमनिवृताव्याकृतं कुशलसास्रवं च न दर्शनहेयम् । रूपं तु
क्लिष्टमपि न दर्शनहेयम् । अषष्ठजं पञ्चेन्द्रियजं पञ्चविज्ञानं ' तद्रूपं क्लिष्टमपि सन्न
दर्शनहेयम् । अतो ऽन्यत्तु दर्शनहेयं संभवति यथोक्तम् । अक्लिष्टाव्याकृतं च पृथग्ज- 74.18 (14a–1)
नत्वं ' समुच्छिन्नकुशलमूलवीतरागाणामपि तत्समन्वागमादिति । समुच्छि-
न्नकुशलमूलाः कुशलैर्धर्मैरसमन्वागता इष्टाः ' पृथग्जनत्वेन तु समन्वागताः । यस्मात्ते
पृथग्जना इष्यन्ते तस्मान्न कुशलं पृथग्जनत्वम् । क्लिष्टमपि तन्न भवति ' वीतरागाणा-
मपि तेन समन्वागमात् । क्लिष्टस्य हि वस्तुनः स्वभावप्रहाणमिष्यते । प्राप्तिच्छेदप्र-
हाणमित्यर्थः । तद्यदि पृथग्जनत्वं क्लिष्टं स्याल् लौकिकवीतरागाणां तस्य प्राप्ति-
च्छेद इति तेनासमन्वागमः स्यात् । इष्यते च तेषां तेन समन्वागमः । तथा हि ते

लौकिकवीतरागाः पृथग्जना एवेष्यन्ते । अक्लिष्टाव्याकृतत्वैकत्वे ऽदोषः । छन्दरागप्र-
हाणं क्लिष्टस्येष्यते, तदालम्बनक्लेशप्राप्तिच्छेद इत्यर्थः । न तु तदात्मीयप्राप्तिच्छेद
इष्यते । तथा ह्युक्तं भगवता । यो भिक्षवो रूपे छन्दरागस्तं प्रजहीत, एवं छन्दराग-
प्रहाणे यत्तद्रूपं प्रहीणं भवतीति विस्तरः । तस्मादक्लिष्टाव्याकृतं पृथग्जनत्वं तेषां
प्रहीणमपि चक्षुरादिवत्समुदाचरति, अतस्तेन समन्वागमो भवति । किं पुनः कारणं,
अक्लिष्टाव्याकृतत्वात्पृथग्जनत्वं न दर्शनप्रहातव्यं, रूपत्वाच्च कायवाक्कर्म, इत्याह,
74.17 (14a—2) सत्येष्वविप्रतिपत्तेः । अक्लेशदुष्टत्वादनालम्बकत्वाच्च पृथग्जनत्वं न दुःखादिषु सत्येषु
विप्रतिपद्यते । न विपरीतरूपेण प्रवर्तत इत्यर्थः । कायवाक्कर्माप्यनालम्बक-
त्वादेव न विप्रतिपद्यते । तस्मात्तदुभयं न दर्शनहेयम् । अयं सत्येष्वविप्रतिपत्तेरिति
74.18 (14a—2) हेतुरषष्ठे ऽप्यनुवर्तयितव्यः । दुःखे धर्मज्ञानक्षान्तौ पृथग्जनत्वप्रसङ्गाच्चेति, अय-
मुपचयहेतुः, पृथग्जनत्वस्यैव दर्शनहेयत्वनिवृत्त्यर्थमुच्यते, कायवाक्कर्मणो ऽनभिसंब-
न्धात् । दुःखे धर्मज्ञानक्षान्तौ पृथग्जनत्वप्राप्तिश्छिद्यते, न तु छिन्ना, तत्प्रहेयक्लेशप्रा-
प्तिवत् ।

निरुध्यमानो मार्गस्तु प्रजहाति तदावृतिम् ।

इति वचनात् । दुःखे धर्मज्ञाने तु तत्प्राप्तिश्छिन्ना । तेन तत्प्राप्तिसद्भावाद्दुःखे धर्मज्ञा-
नक्षान्त्यवस्थायां स पुद्गलः पृथग्जनः स्यात् । न चासौ तस्यामवस्थायां पृथग्जन इति
शक्यते व्यवस्थापयितुं, अधिगतार्यमार्गत्वात् । तथा हि पृथग्जनत्वं कतमत् । आर्यधर्मा-
णामलाभ इति पृथग्जनत्वलक्षणम् । स चार्यधर्माणां लाभेन मार्गलाभो व्यावर्त्यते ।
तस्मादार्य एवासाविति । इदं तावद्भवन्तो वैभाषिकाः प्रष्टव्याः, तत्पृथग्जनत्वं किं
भावनामार्गप्रतिलम्भादेव प्रहीयते । नेत्युच्यते । तत्पृथग्जनत्वं नवभौमिकं, कामावचरं
यावद्भवाग्रिकम् । तच्चाक्लिष्टम् । तेन प्रतिभूमिनवमक्लेशप्रकारप्रहाणावस्थायां प्रही-
यते । सर्वं ह्यक्लिष्टं सास्रवं नवम एव विमुक्तिमार्गे प्रहीयते । यद्येवमवीतरागावस्था-
यामार्यः पृथग्जनः स्यात् । न, पृथग्जनत्वस्य विहीनत्वात् । दुःखे धर्मज्ञानक्षान्तेः प्रभृति
तद्विहीनमेव, न तु प्रहीणम् । कः पुनर्विहानप्रहाणयोर्विशेष इति । विहानं प्राप्ति-

च्छेदे व्यवस्थापितं। प्रज्ञायां तु प्रतिपक्षलाभे व्यवस्थापितम्। तस्मात्प्राग्विच्छेदात्तेन
पृथग्जनत्वेनासमन्वागमात्तस्यामवस्थायामार्य एव भवति। न पृथग्जन इत्यदोष
एषः ॥ ४० ॥

चक्षुश्च धर्मधातोश्च प्रदेशो दृष्टिरिति। चक्षुरेव धर्मधातुप्रदेश एव च दृष्टि- 75.9 (14a–7)
रित्यवधार्यते। सत्कायदृष्ट्यादिकेति सत्कायदृष्टिरन्तग्राहदृष्टिर्मिथ्यादृष्टिर्दृष्टिपरा- 75.10 (14b–1)
मर्शः शीलव्रतपरामर्शश्चेति॥ शैक्षस्यानास्रवेति प्रज्ञेत्यधिकृतम्। अशैक्षस्याशैक्षीत्य- 75.17 (14b–4)
शैक्षस्यानास्रवा प्रज्ञा ऽशैक्षी। क्षयानुत्पादज्ञानवर्ज्येति वक्तव्यम्। वक्ष्यति हि।

क्षयानुत्पादधीर्न दृक्।

इति। समेघामेघेति विस्तरेण यावत्क्लिष्टाक्लिष्टलौकिकीशैक्ष्यशैक्षीभिर्दृष्टि- 75.18 (14b–5)
भिर्धर्मदर्शनमिति। लोके भवा लौकिकी। क्लिष्टा चाक्लिष्टा च क्लिष्टाक्लिष्टा। 76.1 (14b–6)
क्लिष्टाक्लिष्टा चासौ लौकिकी च क्लिष्टाक्लिष्टलौकिकी। क्लिष्टाक्लिष्टलौकिकी च
शैक्षी चाशैक्षी च क्लिष्टाक्लिष्टलौकिकीशैक्ष्यशैक्ष्यः। ताभिर्धर्मदर्शनम्। कीदृशमित्याह।
समेघामेघरात्रिंदिवरूपदर्शनवदिति। यथा समेघायां रात्रौ रूपदर्शनं। एवं क्लिष्टया
लौकिक्या सत्कायदृष्ट्यादिकया दृष्ट्या क्लिष्टधर्मदर्शनम्। अव्यक्ततरमित्यर्थः। यथा
तस्यामेव रात्रावमेघायां रूपदर्शनं। एवमक्लिष्टया लौकिक्या दृष्ट्या धर्मदर्शनम्। अव्य-
क्तमित्यर्थः। यथा समेघे दिवसे रूपदर्शनं। एवं शैक्ष्या दृष्ट्या धर्मदर्शनम्। व्यक्तं न
त्वत्यर्थम्। यथा पुनरमेघे दिवसे रूपदर्शनं। एवमशैक्ष्या दृष्ट्या धर्मदर्शनम्। अत्यर्थं
व्यक्तमित्यर्थः॥ अनीरणादित्यसंतीरणात्। संतीरणं पुनर्विषयोपनिध्यानपूर्वकं 76.5 (14b–8)
निश्चयाकर्षणम्। अत एव चान्यापीति विस्तरः। अत एवासंतीरणादन्यापि मानसी 76.8 (14b–9)
क्लिष्टा रागादिसंप्रयुक्ता। ऽक्लिष्टा वा क्षयानुत्पादज्ञाना निवृताव्याकृता प्रज्ञा न
दृष्टिः॥ रूपालोचनार्थेनेति। चक्षुर्न संतीरकत्वेन दृष्टिः। किं तर्हि रूपालोचनार्थेन। 76.12 (14b–10)
प्रज्ञा तु संतीरकत्वेनेति दृष्टिर्भवति ॥ ४१ ॥

अन्यविज्ञानसंसर्गिन इत्यन्यविज्ञानसंमुखीभाविनः पुद्गलस्यान्यविज्ञानव्यास- 76.18 (15a–1)
क्तस्येत्यर्थः। पश्येच्चक्षुरिन्द्रियं। विषयादिसांनिध्यात्। यस्य तु चक्षुर्विज्ञानं पश्यती-

77.3 (15a–3) ति पक्षः तस्य तद्विज्ञानासंभवाददोषः। तदेव चक्षुराश्रितं विज्ञानं पश्यतीति ' दर्श-
77.6 (15a–4) नस्य तद्भावे भावात्तदभावे चाभावात्॥ दृश्यते रूपं ' न किलान्तरितं यत इति।
किलशब्दः परमतप्रदर्शनः। तस्याप्रतिघत्वादिति। विज्ञानममूर्तं कुड्यादीन्यतिक्रम्यापि
77.10 (15a–6) पश्येत्। विज्ञानस्याप्याह ' नैव ह्यावृते चक्षुर्विज्ञानमुत्पद्यत इति ' अनाभासगत-
77.12 (15a–6) त्वाद् विषयस्येत्यभिप्रायः। किं खलु नोत्पद्यत इति। अप्रतिघत्वात्कुड्यादीनि
व्यतिभिद्य कुड्याद्यव्यवहित इव विषये विज्ञानमुत्पत्स्यत इति भावः। यस्य त्वि-
ति। यस्य मम वैभाषिकस्य पक्षः चक्षुः पश्यतीति तस्य मम चक्षुषः सप्रतिघत्वाद्
व्यवहिते कुड्यादिभिर्वृत्त्यभावः ' तस्य चक्षुष आलोचनवृत्त्यभावः। विज्ञानं तर्हि
वैभाषिकस्य व्यवहितेऽपि प्राप्नोतीति। चोद्यमनुपपत्तिमाशङ्क्य स एव वैभाषिकः पुन-
77.14 (15a–7) राह ' विज्ञानस्याप्यनुत्पत्तिरिति। यथैव चक्षुषो व्यवहिते वृत्त्यभावो युज्यते ' विज्ञा-
नस्याप्यनुत्पत्तिर् विज्ञानवृत्त्यभावः ' आश्रयेण सहैककालविषयप्रवृत्तत्वाद् ' युज्यते।
य एव हि चक्षुषो व्यवहितोऽर्थो विषयः स्यात्स एव विज्ञानस्येति युक्ता विज्ञानस्याप्यनु-
त्पत्तिः। तव तु विज्ञानवादिनोऽप्रतिघत्वाद्विज्ञानस्य व्यवहिते विज्ञानमुत्पद्येत ' न
तूत्पद्यते। तस्माच्चक्षुः पश्यति न विज्ञानमिति सिद्धम्॥ एवं विज्ञानवादिनि प्रति-
77.15 (15a–8) षिद्धे तत्पक्षमाचार्यो गृहीत्वाह ' किं नु वै चक्षुः प्राप्तविषयमिति विस्तरः। यथा
कायेन्द्रियं प्राप्तविषयं कुड्यादिव्यवहितं विषयं न गृह्णाति ' कुड्यादिप्रतिघातात्
ततः परेण प्रवर्तितुमलभमानत्वात् ' किमेवं चक्षुः प्राप्तविषयं कुड्यादिप्रतिघातेन प्रति-
हतं सत् ततः परेण गन्तुमलभमानं तं कुड्यादिव्यवहितं विषयं न गृह्णातीति। नैत-
77.16 (15a–10) द्युज्यते। तस्मात्सप्रतिघत्वाद् आवृतं चक्षुर्न पश्येदिति न वक्तव्यम्। काचाभ्रप-
टलस्फटिकाम्बुभिरन्तरितं कथं दृश्यत इति। काचेनाभ्रपटलेन स्फटिकेनाम्बुना
चान्तरितं व्यवहितं रूपं कथं दृश्यते। सप्रतिघत्वाद्धि कुड्यादिव्यवहितवत्काचादिव्य-
77.20 (15b–1) वहितं चक्षुर्न पश्येत् ' तच्च पश्यतीति सिद्धान्तः। यत्रालोकस्याप्रतिबन्ध इति।
आलोके हि सति विषय आभासगतो भवतीति विज्ञानोत्पत्तिसंभवः। एवं हि विज्ञा-
नकारणं पठ्यते ' चक्षुरिन्द्रियमनुपहतं भवति ' विषय आभासगतो भवति ' तज्जश्च

मनस्कारः प्रत्युपस्थितो भवतीति । यत आवृते रूपे काचादिभिस्तत्रोत्पद्यत एव
चक्षुर्विज्ञानम् । यत्र तु प्रतिबन्धो ऽकाचादिस्वभावैः कुड्यादिभिस्तमस्विभिः तत्रावृते 78.1 (15b–2)
नोत्पद्यते । किम् । चक्षुर्विज्ञानमिति । अनुत्पन्नत्वादावृतं नेक्ष्यत इति । यद्वया ' किं
खलु नोत्पद्यत इत्यनुत्पत्तौ कारणं पृष्टमिदं तत्कारणमिति ब्रूमः ॥ यत्तर्हि सूत्र उक्त- 78.3 (15b–4)
मिति विस्तरः । चक्षुषा रूपाणि दृष्ट्वा न निमित्तग्राही भवति नानुव्यञ्जनग्राहीति
विस्तरः । यस्माच्चक्षुः पश्यति तस्मात्पुद्गलश्चक्षुषा पश्यतीत्यभिप्रायः । आचार्यः प्राह '
तेनाश्रयेणेत्ययमत्राभिसंधिः । चक्षुराश्रित्येत्येवात्राभिसंधिः । चक्षुषा आश्रयेण वि-
ज्ञानेन दृष्ट्वेत्यर्थः । कथं ज्ञायत इत्याह ' यथा मनसा धर्मान्विज्ञायेति । मनसा 78.5 (15b–5)
आश्रयेण विज्ञानेन विज्ञायेति भवति । न ह्यनन्तरातीतं मनो धर्मान्विजानाति ।
वर्तमानावस्थायां किं विज्ञानं कारित्रं करोति । आश्रितकर्म वा आश्रयस्योपचर्यत 78.8 (15b–7)
इति । आश्रितस्य विज्ञानस्य कर्म दर्शनं ' आश्रयस्य चक्षुष उपचर्यते । विज्ञाने पश्यति
सति चक्षुः पश्यतीत्युपचारः । यथा मञ्चाः क्रोशन्तीति । यथा मञ्चस्थेषु पुरुषेषु 78.8 (15b–7)
क्रोशत्सु मञ्चाः क्रोशन्तीत्युपचारः ' तद्वत् । यथा च सूत्र उक्तमिति विस्तरः ।
वैभाषिकाणामप्ययं पक्षः । न चक्षुर्विजानाति किं तर्हि विज्ञानं विजानातीति । अथ
चोक्तं ' चक्षुर्विज्ञेयानि रूपाणि कान्तानीति । तत्र आश्रितकर्म आश्रयस्योपचर्यत 78.10 (15b–7)
इत्यवश्यं प्रतिपत्तव्यम् ॥ द्वारं यावदेव रूपाणां दर्शनायेति । द्वारमिव द्वारं ' केतु- 78.12 (15b–9)
राश्रय इत्यभिप्रायः । अनेनागमेन तेनाश्रयेणेति यो ऽर्थ उक्तस्तमेव समर्थयति । तेन 78.13 (15b–9)
चक्षुषो द्वारेण चक्षुर्विज्ञानं पश्यतीति । दर्शने तत्र द्वाराख्येति ' चक्षुर्ब्राह्मणा
द्वारं यावदेव रूपाणां दर्शनायेत्यत्र । न ह्येतदुच्यते ' दर्शनं रूपाणां दर्शनाये- 78.15(15b–10)
ति । अत्रावाचकत्वान्नैतदुच्यत इत्यभिप्रायः । यदि दर्शनं करणं दृश्यते ऽनेनेति दर्शन-
मिति ' कर्तरि वा ल्युट् पश्यतीति दर्शनमिति ' दर्शनायेति वा भावसाधनं ' दृष्टिर्दर्शनं
तस्मै दर्शनायेति कथमेतन्न युज्यते । यस्माच्चक्षुर्व्यतिरिक्तं दर्शनं नास्ति । आलोचनमिति
चेत् ' न ' विज्ञानाव्यतिरिक्तत्वात् । विज्ञानमेव ह्यालोचनम् । नातो ऽन्यत्पश्यामः ।
यदि तु चक्षुर्द्वारं विवरं रूपाणां दर्शनाय विज्ञानायेत्यर्थो गृह्येत तदुच्यते ॥ तद्यथा 78.19 (16a–2)

काचित्प्रज्ञा पश्यत्यप्युच्यत इति । पश्यतीत्यप्युच्यत इति । इतिशब्दो ऽत्राध्याहार्यः ।
प्रजानातीत्यप्युच्यत इति । अनेनोपन्यासेन दर्शनविज्ञानयोरनर्थान्तरभाव इति दर्शय-
ति । का पुनरसौ या प्रज्ञैवमुच्यते । या दर्शनात्मिकोक्ता ।

तदन्योभयथार्या धीः ।

78.20 (16a–2) इति वचनात् । तस्यैवं जानत एवं पश्यत इति सूत्रे ऽपि वचनात् । किंचिदिति वच-
नान्न सर्वं विज्ञानं पश्यतीत्युक्तं भवति । चक्षुर्विज्ञानं किं पश्यतीत्युच्यते । न तु श्रो-
79.2 (16a–3) त्रादिविज्ञानमिति ॥ कान्या दृशिक्रियेति । यस्योपलम्भकत्वं तस्य दर्शनं युज्यत इत्य-
79.3 (16a–4) भिप्रायः । तदेतदचोद्यमिति विस्तरः । यदि विज्ञानं विजानाति । कर्तृभूतस्य
79.4 (16a–4) विज्ञानस्य कान्या विज्ञानक्रियेति वक्तव्यमिति तुल्यं चोद्यमापद्यते । न च तत्र
कर्तृक्रियाभेदः । न कर्तुर्विज्ञानस्य क्रियायाश्च विज्ञानलक्षणाया भेदो ऽन्यत्वमस्ति ।
भवति च कर्तृक्रियासंबन्धव्यपदेशः । विज्ञानं विजानातीति । तद्वदिहापि भवेत् ।
79.6 (16a–5) चक्षुः पश्यतीत्यचोद्यमेतत् । चक्षुर्विज्ञानं दर्शनमित्यपरे । तस्याश्रयभावाच्चक्षुः
79.8 (16a–6) पश्यतीत्युच्यते । यथा नादस्याश्रयभावाद् घण्टा नदतीत्युच्यते । विज्ञानं
तर्हि कस्याश्रयभावाद्रूपं विजानातीत्याह । विज्ञानस्याश्रयभावादिति । चक्षुर्विज्ञा-
79.11 (16a–7) नस्याश्रयभावादित्यर्थः ॥ तद्विज्ञानं दर्शनमिति रूढं लोक इति । दर्शनमिति लोके
79.12 (16a–8) रूढं न तु विज्ञानमिति रूढम् । कथं गम्यत इत्याह । तथा हि तस्मिन्नुत्पन्ने रूपं
79.13 (16a–8) दृष्टमित्युच्यते न विज्ञातमिति । विभाषायामप्युच्यत इति । स एवार्थो ऽभिधीयत
79.16 (16a–9) इत्यभिप्रायः । चक्षुःसंप्राप्तं चक्षुराभासगतम् । विज्ञानं तु सांनिध्यमात्रेणेति । ना-
79.17 (16a–10) श्रयभावयोगेनेति दर्शयति । यथा सूर्यो दिवसकर इति । यथा सांनिध्यमात्रेण सूर्यो
दिवसं करोतीत्युच्यते तथा विज्ञानं विजानातीत्युच्यते । कस्मात् । लोके तथा सिद्ध-
79.20 (16b–2) त्वात् । निर्व्यापारं हीदमिति विस्तरः । निर्व्यापारमिति निरीहम् । अनेन किं
80.1 (16b–2) कर्तुरर्थान्तरभूतां क्रियां प्रतिषेधति । धर्ममात्रमिति स्वतन्त्रस्य कर्तुः प्रतिषेधं करोति ।
हेतुफलमात्रं चेति । असत्यपि कर्तरि हेतुफलयोः कार्यकारणार्थत्वं दर्शयति । तत्र छन्दत
उपचाराः क्रियन्ते । चक्षुः पश्यति विज्ञानं विजानातीति । यदि वस्तु व्यवहाराङ्ग ।

तेनेह व्यवहारार्थमसिद्धमर्थमसदपि सद्रूपेण परिकल्प्य ' कर्तृक्रियादिव्यवस्थानं क्रियते '
चक्षुः पश्यति विज्ञानं विजानातीत्येवमादि । नात्राभिनिवेष्टव्यम् ' भावो भवि- 80.4 (16b–3)
त्रपेतो ऽन्य इत्यादि । जनपदनिरुक्तिं नाभिनिविशेतेति । जनपदः तत्र नियता 80.4 (16b–4)
निश्चिता योक्तिर्जनपदनिरुक्तिः ' तां नाभिनिविशेत ' कस्माद् ' अत्रेयं निरुक्तिरिति ।
न वा सर्वामेवार्थवतीं निरुक्तिं कल्पयेत् । संज्ञां च लोकस्य नाभिधावेदिति । 80.5 (16b–5)
आत्मा जीव इत्येवमादिकां संज्ञां लोकस्य नाध्यारोपयेत् । अभूतसमारोपेण ' अस्त्यात्मा
शरीरादिव्यतिरिक्त इति नातीव गच्छेदित्यर्थः । अथवा संज्ञां च लोकस्य नाभिधावे-
न्नाभिसरेत् । अर्थाभावात्संज्ञापि नास्तीति न कल्पयेदित्यर्थः । अतिसरणमतिक्रमणा-
मित्येको ऽर्थः ॥ ४२ ॥

उभाभ्यामपीति । अपिशब्दादेकेनापि ' नात्र नियमः । द्वयोर्विवृतयोः 80.16 (16b–8)
परिशुद्धतरं दर्शनमित्युक्तं भवति । नैकतरान्यथाभावादित्युन्मीलितार्धनिमी- 81.2 (16b–10)
लितयोरक्ष्णोरेकतरस्यान्यथाभावात् । द्वयोरेकतरदक्ष्यन्यथाभवति ' यदि यदुन्मीलितं
तदर्धनिमीलितं क्रियते सर्वनिमीलितं वा ' यच्चार्धनिमीलितं यदि तत्सर्वनिमीलितं
क्रियते सर्वोन्मीलितं वा ' तदा द्विचन्द्रदर्शनं न भवति । अतो ऽवगम्यते ' द्वयोरपि
चक्षुषोरत्र विज्ञानोत्पत्तौ व्यापारो ऽस्तीति ॥ देशाप्रतिष्ठितत्वाद् रूपवदिति । वि- 81.3 (17a–2)
परीतदृष्टान्तः । यथा रूपस्य देशप्रतिष्ठितत्वादाश्रयविच्छेदाद्विच्छेदो भवति नैवं विज्ञा-
नस्य । न हि विज्ञानं देशप्रतिष्ठितं ' किं तर्हि देशाप्रतिष्ठितममूर्तत्वात् । देशाप्र-
तिष्ठितत्वाच्च नाश्रयविच्छेदाद्विच्छेदो भवति ॥ तथा हि दूराद्रूपं पश्यतीति । यत्र 81.7 (17a–6)
रूपं दृश्यते न तत्र तद्ग्राहकं चक्षुरिन्द्रियमस्ति ' तत्रप्रमाणानुपलभ्यमानत्वात् ' तत्रा-
विद्यमानदेवदत्तादिवत् । यथा चक्षुरेवं श्रोत्रमपि वक्तव्यम् ॥ इतर आह ' स्वविषयदे-
शप्रापि चक्षुःश्रोत्रं ' इन्द्रियत्वाद् ' घ्राणेन्द्रियादिवत् । अनेनानुमानेन तत्रप्रमाणानुप-
लभ्यमानत्वं हेतुमसिद्धं दर्शयति । आचार्य आह ' सति च प्राप्तविषयत्व इति वि- 81.9 (17a–8)
स्तरः । यदि प्राप्तविषयं चक्षुःश्रोत्रं कल्प्येत दिव्यं चक्षुःश्रोत्रमिह मनुष्येषु ध्या-
यिनां नोपजायेत । यदि हि चक्षुःश्रोत्रमतिविप्रकृष्टदेशस्थं व्यवहितं च कुड्यादि-

भिर्यथायोगं रूपशब्दं गृह्णीयाद् एवमस्य दिव्यत्वं संभवेत्, तच्च प्राप्तविषयत्वे न स्याद्,
घ्राणादिवत्। यथा घ्राणजिह्वाकायाः प्राप्तविषयत्वाद् दिव्या ध्यायिनां नोपजायेरन्,
तद्वत्। अनेन स्वविषयदेशप्राप्तित्वपक्षस्य धर्मिविशेषविपर्ययापादनत्वं दर्शयति। संभ-
वद्दिव्यत्वे हि चक्षुःश्रोत्रे धर्मी, असंभवद्दिव्यत्वभावो विशेषविपर्ययः। स प्राप्नोतीति
दोषः। अनेन दोषेणाननुमानत्वात् तत्प्रमाणानुपलभ्यमानत्वं सिद्धं व्यवस्थापयति।
81.11 (17a-9) तस्मादप्राप्तविषयं चक्षुःश्रोत्रम्॥ यद्यप्राप्तविषयं चक्षुरिति विस्तरः। आसन्नेनाति-
दूरस्थेन तिरस्कृतेन वा तुल्या तदप्राप्तिरिति तत्र दर्शनं प्रसज्यति। किमिदं परस्य
साधनमुत दूषणमिति। यदि तावदेवं साधनं, अतिदूरं तिरस्कृतं चक्षुःश्रोत्रेण गृह्यते,
अप्राप्तत्वाद्, आसन्नविषयवदिति। तदसाधनं, हेतोः स्वयमनिश्चितत्वात्, पूर्वाभ्युप-
गमविरोधाच्च। अथ दूषणं, सर्वाप्राप्तग्राहकत्वं चक्षुःश्रोत्रलक्षणस्य धर्मिणः प्रसज्यते।
81.13 (17a-10) तद्दूषणं, अनुमानबाधनात्। कथमित्याह, कथं तावदयस्कान्तो न सर्वमप्रा-
प्तमयः कर्षतीति। प्रथममुखेनायस्कान्तनिदर्शनमुपन्यस्य सर्वाप्राप्तग्राहकत्वं चक्षुःश्रोत्रस्य
साधयति, न सर्वाप्राप्तग्राहकं चक्षुःश्रोत्रं, सर्वाप्राप्तग्रहणशक्तिहीनत्वाद्, अयस्कान्त-
वत्। अयस्कान्तो ह्यप्राप्तमयो गृह्णाति, कर्षतीत्यर्थः, न च सर्वमप्राप्तं गृह्णाति।
81.14 (17b-1) तद्वच्चक्षुःश्रोत्रम्। प्राप्तविषयत्वे ऽपि चैतत्समानमिति। नातिदूरातिरस्कृतो विष-
यश्चक्षुःश्रोत्रेण गृह्यते, ग्रहणायोग्यत्वात्। संप्राप्ताञ्जनशलाकावत्॥ अथवा न सर्व-
81.16 (17b-2) स्वप्राप्तग्राहि चक्षुःश्रोत्रं, इन्द्रियस्वाभाव्यात्, घ्राणेन्द्रियादिवत्। घ्राणादीनां हि
प्राप्तो विषयो न तु सर्वः, सहभूगन्धाद्यग्रहणात्। घ्राणादिसहभूनि हि
81.18 (17b-4) गन्धरसस्प्रष्टव्यानि घ्राणादिभिर्न गृह्यन्ते, शक्तिरेन्द्रियाणामीदृशीति॥ मनस्त्वरू-
पित्वादिति। प्राप्तत्वं मूर्तानामेव व्यवस्थाप्यते, नामूर्तानामिति, मनः प्राप्तविषयमिति
82.2 (17b-5) न विचारः क्रियते॥ त्रयमन्यथेति। प्राप्तविषयमेव त्रयमिति, इष्टावधारणार्थमा-
82.3 (17b-7) रम्भः। अन्यथा हि प्राप्ताप्राप्तविषयमित्यपि संभाव्येत। निरुच्छ्वासस्य गन्धाग्रह-
णादिति। यदुच्छ्वासेन सार्धं सूक्ष्मं भूतचतुष्कं घ्राणमागतं तस्य गन्धो घ्राणेन घ्रायते।
82.7 (17b-9) वायौ गन्धान्तरमुत्पन्नमित्यपरे॥ नीरन्ध्रीभवेयुरेकदेशीभवेयुः। अथैकदेशेन। किम्।

स्पृशेयुरिति वर्तते ॥ कथं शब्दाभिनिष्पत्तिरिति । यदि न स्पृशन्ति ' घनभिघाते 82.10(17b–10)
शब्दाभिनिष्पत्तिर्न प्राप्नोतीत्यभिप्रायः । अत एवेति काश्मीराः । यदि हि स्पृशेयु-
र्हस्तो हस्तेनाभ्याहतः सज्जेत । जतुनीव जत्वन्तरम् ॥ कथं संचितं प्रत्याहतं न 82.13 (18a–1)
विशीर्यत इति । अन्योन्यमस्पृशतां परमाणूनां संघातः प्रत्याहतः पाण्यादिभिः कथं
न विशीर्यते ॥ तदेवैषां निरन्तरत्वं यन्मध्ये नास्ति किंचिदिति ' आलोकादि मध्ये 82.17 (18a–4)
नास्तीति निरन्तरत्वमेषां व्यवस्थाप्यते । तदेव च प्राप्तित्वं ' नान्यदेति ॥ अपि 82.19 (18a–5)
खल्विति ' अपि चेत्यर्थः । संघाताः सावयवत्वात्स्पृशन्तीत्यदोषः ' यो ऽसौ दोष
उक्तो यदि सर्वात्मना स्पृशेयुर्मिश्रीभवेयुर्द्रव्याणि ' अथैकदेशेन सावयवाः प्रसज्येरन्नि-
ति ॥ कारणं प्रतीति । यस्य यादृशं कारणं तस्य तत्कारणं स्पृष्टमस्पृष्टं वा प्रती- 83.2 (18a–7)
ति । आह ' कदाचिदिति विस्तरः । स्पृष्टहेतुकमिति स्पृष्टमन्योन्यं हेतुरस्य स्पृष्टहे- 83.3 (18a–7)
तुकम् । एवमस्पृष्टहेतुकम् । यदा विशीर्यत इति । तद्यथा शुष्का मृच् चूर्णीक्रि-
यमाणा । यदा चयं गच्छतीति तद्यथा हिमं ' तर्हि पूर्वं सूक्ष्मं पश्चान्महद्भवति । 83.5 (18a–7)
चयवतां चय इति तद्यथा मृत्पिण्डद्वयसंनिपाते ॥ उत्तरक्षणावस्थानं स्यादिति 83.10 (18b–2)
उत्पद्य स्पृष्टियोगात् ॥ स्पर्शो नास्ति ' निरन्तरे तु स्पृष्टसंज्ञेति भदन्तः । भद- 83.11 (18b–3)
न्तमतं चेष्टव्यमिति । वैभाषिकमतं कस्मान्नेष्टव्यम् । ननु वैभाषिकैरप्येवमुक्तं ' तदे-
वैषां निरन्तरत्वं यन्मध्ये नास्ति किंचिदिति । अस्त्येवम् । सावकाशं तु तद्वचनम् ।
यन्मध्ये नास्ति किंचिदिति ब्रुवाणा वैभाषिका मध्य आलोकादि नेच्छन्ति ' अन्यपर-
माणुप्रवेशानवकाशं तु न ब्रुवते । अन्यथा हि सान्तराणां परमाणूनां शून्येष्व- 83.13 (18b–4)
न्तरेषु गतिः केन प्रतिबध्येत ' गतिमत इति वाक्यशेषः । अयं चापरो दोषः '
न च परमाणुभ्यो ऽन्ये संघाताः ' यथा वैभाषिकाः कल्पयन्ति । त एव संघाते 83.15 (18b–5)
स्पृश्यन्ते यथा रूप्यन्त इति संघात एव ' नैक इत्यर्थः ॥ यदि च परमाणोरिति 83.17 (18b–6)
विस्तरः । परमाणवपरिनिष्पत्तिं वक्तुकाम आचार्यो विचारयति । यदि परमाणोरे-
कस्य पूर्वादिदिग्भागभेदः कल्प्येत स्पृष्टस्यान्योन्यमस्पृष्टस्य वा सावयवत्वप्र-
सङ्गः । न चेत् । किम् । दिग्भागभेद इति वर्तते । स्पृष्टस्याप्यप्रसङ्गः । कस्य । 83.19 (18b–7)

सावयवत्वस्य । अत्र साधनम् । न निरवयवः परमाणुर् ' दिग्भागभेदवत्त्वाद् ' माषराशिवदिति । तदेतद्दिग्भागभेदवत्त्वं नेच्छन्ति वैभाषिकाः । दिग्भागभेदो हि संघातरूपाणामेव कल्प्यते । एवं च वर्णयन्ति ' धर्मतैवेयं यत्सप्रतिघानां भिन्नदेशत्वम् । तेषां नैरन्तर्येणावस्थानाद् अभिन्नदेशत्वं मा भूदिति सान्तराणामपि सप्रतिघत्वेन गतिः प्रतिबध्यत इति ॥ ४३ ॥

आशुवृत्त्या च पर्वतानामलातचक्रादिवदित्यात्मपरिमाणतुल्यस्यैवार्थस्य ग्रहणा इष्यमाणो कथं पर्वतादीनां महतां सकृदिव ग्रहणं लक्ष्यते ' न क्रमेणेत्याशङ्क्य युक्तिं
84.1 (18b–8) तथा ग्रहणे कथयति । आशुवृत्त्या चेत्यादि । यथालातचक्रादिग्रहणं क्रमेण
84.2 (18b–9) वर्तमानं सकृदिव लक्ष्यते तथा पर्वतनदीशब्दादिग्रहणमाशुवृत्त्या भवतीति । अक्षिवत्तुल्यातुल्यस्येति । द्राक्षाफलादिदर्शने तुल्यस्य वालाग्रपर्वतादिदर्शने ऽतुल्य-
84.14 (19a–5) स्येत्यभिप्रायः ॥ उन्मिषितमात्रेणेति न क्रमदर्शनन्यायेन ॥ एवं श्रोत्रेणेति विस्तरः । कदाचिदल्पीयांसः ' यदा मशकशब्दं शृणोति । कदाचित्समाः ' यदा श्रोत्रपरमाणुसमप्रमाणं कस्यचिच्छब्दं शृणोति । कदाचिद्भूयांसः ' यदा मेघशब्दं शृणोतीति ॥
84.18 (19a–8) अतसीपुष्पवदवस्थिताः कालशीरकपुष्पवदवस्थिताः । एकलतावस्थिता इत्यर्थः ॥
85.4 (19a–10) भूर्जाभ्यन्तरावस्थिता इति । कर्णाभ्यन्तरे यद्भूर्जपत्रवर्णाकारं तद्भूर्जमिवेति भूर्जं ' तदभ्य-
85.5 (19b–1) न्तरे ऽवस्थिताः श्रोत्रेन्द्रियपरमाणवः ॥ घाटाभ्यन्तरे ' घाटा नासापुटी ॥ मालावदव-
85.7 (19b–3) स्थितानीति मण्डलेन समपङ्क्त्यावस्थितानीति ॥ वालाग्रमात्रं किलेति । आगमसू-
85.20 (19b–9) चनार्थः किलशब्दः ' अस्तृतमव्याप्तम् ॥ स किलेति । कर्मसामर्थ्याद्वाविशरणं स्यादि-
86.2 (19b–10) ति किलशब्देन अरुचिं सूचयति ॥ संचिताश्रयालम्बनत्वादिति संचिताश्रयत्वात्सं-
86.7 (20a–7) चितालम्बनत्वाच्च ॥ चरमस्याश्रयो ऽतीत इत्यतीत एवेत्यवधारणम् ॥ अत एवो-
86.14 (20a–10) च्यत इति यस्मात्पञ्चविज्ञानकाया इन्द्रियद्वयाश्रयाः ' चक्षुरादीन्द्रियाश्रया मनइन्द्रिया-
86.16 (20b–2) श्रयाश्च ' तस्माच्चतुष्कोटिकमातिष्ठते । प्रथमा कोटिश्चक्षुरिति । चक्षुर्विज्ञानस्य चक्षुराश्रयभावेन न समनन्तरप्रत्ययभावेन । न हि चक्षुश्चित्तचैत्तस्वभावम् ।

चित्तचैत्ता अचरमा उत्पन्नाः समनन्तरः ।

इति च समनन्तरप्रत्ययलक्षणम् । द्वितीया कोटिः । समनन्तरातीतश्चैतसिको धर्म- 86.16 (20b-2)
धातुः । तस्य समनन्तरभावेन नाश्रयभावेन । यत्र ह्याश्रया विज्ञानस्येष्यन्ते चक्षुरादयो
मनःपर्यन्ता नान्ये ॥ तृतीया समनन्तरातीतं मनः । उभयलक्षणयुक्तत्वात् । चतुर्थी 86.17 (20b-3)
उक्तनिर्मुक्ता धर्माः । कोटित्रयमुक्ता विप्रयुक्ता असंस्कृतादयः ॥ एवं यावत्काय- 86.19 (20b-4)
विज्ञानस्य स्वमिन्द्रियं वक्तव्यमिति । यः श्रोत्रविज्ञानस्याश्रयभावेन समनन्तरप्र-
त्ययभावेनापि स तस्येति । चतुःकोटिकम् । प्रथमा कोटिः श्रोत्रम् । द्वितीया समनन्तरा-
तीतश्चैतसिको धर्मधातुः । तृतीया समनन्तरातीतं मनः । चतुर्थी कोटिरुक्तनिर्मुक्ता धर्मा
इति । एवमन्यदपि वक्तव्यम् ॥ मनोविज्ञानस्य पूर्वपादक इति । यो मनोविज्ञान- 86.20 (20b-4)
स्याश्रयभावेन समनन्तरप्रत्ययभावेनापि स तस्येति पूर्वपादकः । यस्तावदाश्रयभावेन 87.1 (20b-5)
समनन्तरप्रत्ययभावेनापि स इति । मनस्तावदवश्यमसौ समनन्तरप्रत्ययः स्यात् ।
समनन्तरप्रत्ययभावेन नाश्रयभावेन । समनन्तरातीतश्चैतसिको धर्मधातुः । अचक्षुराद्या-
श्रयषट्कस्वभावत्वात् ॥ ४४ ॥

तद्विकारविकारित्वादिति विस्तरः । तेषां चक्षुरादीनां विकारस्तद्विकारः । 87.12 (20b-8)
तद्विकारेण विकारः तद्विकारविकारः । स एषामस्तीति तद्विकारविकारीणि विज्ञा-
नानि । तद्भावः तद्विकारविकारित्वम् । तस्माच्चक्षुरादय एवैषामाश्रया इत्यवधार्यते ।
अनुग्रहोपघातपटुमन्दतानुविधानादिति । चक्षुरादीनामञ्जनादिभिरनुग्रहं रेण्वादि- 87.14 (20b-10)
भिश्चोपघातं चक्षुरादिविज्ञानान्यनुविदधते । ससुखोत्पादात्सदुःखोत्पादाच्च यथाक्रमम् ।
पटुमन्दतां च तेषामनुविदधते । पटुमन्दतोत्पादात् । अतो ऽवगम्यते । चक्षुरादिविकारेण
विज्ञानविकारो भवतीति ॥ ननु च पटुनि रूपे पटु चक्षुर्विज्ञानमुत्पद्यमानं दृश्यते । मन्दे
मन्दमिति । यद्यपि रूपस्य पटुमन्दते चक्षुर्विज्ञानमनुविदधीत । विधुरावस्थयोस्तु चक्षू-
रूपयोश्चक्षुरवस्थामेव चक्षुर्विज्ञानमनुविधत्ते । न रूपावस्थाम् । तथा हि चक्षुष्यनुगृहीते
रूपे चोपहते तद्वीतरागाणां मध्यस्थानां च चक्षुर्विज्ञानमविकारमुत्पद्यते । न तु सदुःख-
मुत्पद्यते । रूपे पुनरनुगृहीते ऽपरित्यक्ते । चक्षुषि चोपहते कामलव्याधिना तिमिरो-
पघातेन वा । पीतदर्शनं भ्रान्तं केशोण्डुकादिदर्शनं वा प्रवर्तते । तथा पटुनि रूपे ऽरण्या

मन्दे चक्षुषि मन्दं चक्षुर्विज्ञानमुत्पद्यते । एवं मन्दे रूपे चक्षुर्यद्यतिपटु भवेत्पटु चक्षुर्वि-
ज्ञानमुत्पद्यते । तथा हि जातिस्वभावेन पटुनि गृध्रचक्षुषि मन्दे ऽपि शवरूपे ऽनेकयो-
88.6 (21a-3) जनविप्रकृष्टे ऽपि चक्षुर्विज्ञानमुत्पद्यते । इत्येवं श्रोत्रादीन्यपि योज्यानि ॥ अतो ऽसा-
धारणत्वाच्चेति । अत आश्रयभावाद् ' असाधारणत्वाच्च । आश्रयभावो व्याख्यात इति
88.7 (21a-4) न तं प्रत्याद्रियते । असाधारणत्वमेव तु व्याचक्षाण आह ' कथमसाधारणत्वमित्या-
88.8 (21a-5) दि । अन्यचक्षुर्विज्ञानस्यापीति ' अन्यसंतानविज्ञानस्यापीत्यर्थः । तेनैव निर्दिश्यत
इति चक्षुरादिभिः ' चक्षुर्विज्ञानं यावन्मनोविज्ञानं ' न रूपादिभिः ' रूपविज्ञानं यावद्धर्म-
88.13 (21a-7) विज्ञानम् । यथा भेरीशब्दो यवाङ्कुर इति । असाधारणत्वात् ताभ्यां भेरीयवाभ्यां '
यथा निर्देशो लोके भेरीशब्दो यवाङ्कुर इति ' न तु दण्डशब्दः क्षेत्राङ्कुर इति वा ।
दण्डो ऽपि पटहादिशब्दस्यापि कारणीभवेत् ' क्षेत्रं च शालिगोधूमाङ्कुरस्यापि ' इति
साधारणत्वान्न ताभ्यां निर्देशः क्रियते । असाधारणाभ्यां तु भेरीयवाभ्यां निर्देशः । तद्व-
दिहापि द्रष्टव्यम् । अपि खलु चक्षुरिव विज्ञानं ' उभयोः सत्त्वसंख्यातत्वाद् ' रूपं त्वस-
त्त्वसंख्यातमपि । चक्षुषा विज्ञानं चक्षुर्विज्ञानं ' तस्य करणभावात् । चक्षुषो विज्ञानं
चक्षुर्विज्ञानं ' सुखदुःखवेदनासंप्रयुक्तस्य विज्ञानस्य चक्षुरनुग्रहोपघातप्रवृत्तत्वात् । चक्षु-
षो विज्ञानं चक्षुर्विज्ञानं ' असाधारणत्वेन ततः प्रवृत्तेः । चक्षुषो विज्ञानं चक्षुर्विज्ञानं '
सत्त्वसंख्यातस्यैव स्वामिभावात् । चक्षुषि विज्ञानं चक्षुर्विज्ञानं ' तत्संप्रयोगिन्याः
सुखाया दुःखाया वा वेदनायाः चक्षुष्येव परिच्छिद्यमानत्वात् । एवं श्रोत्रादिषु योज्यम् ।
89.12 (21b-5) तदेवं चक्षुरादिभिरेव विज्ञाननिर्देशो युज्यते ' न रूपादिभिः ॥ एवं तृतीयचतुर्थध्यान-
भूमिकेन चक्षुषा तदृनिकायरभूमिकानि रूपाणि पश्यतो योजयितव्यमिति ।
90.3 (21b-9) तस्यैव कामधातूपपन्नस्य योजयितव्यम् ॥ एवं तृतीयादिध्यानचक्षुषा योज्यमिति ।
तस्यैव प्रथमध्यानोपपन्नस्य तृतीयचतुर्थध्यानचक्षुषा पश्यतो योज्यम् ॥ ४५ ॥
90.12 (22a-2) न कायस्याधरं चक्षुरिति ' अधरभूमिकमित्यर्थः । स्वभूमिकमूर्ध्वभूमिकं चाभ्य-
90.13 (22a-6) नुज्ञातं भवति ॥ पञ्चभूमिकानि हि कायचक्षूरूपाणीति । कायः शरीरम् । एतानि
कायादीनि पञ्चभूमिकानि ' कामावचराणि प्रथमध्यानभूमिकानि यावच्चतुर्थध्यानभूमि-

कानि ' आरूप्यधातावभावात् । द्विभूमिकं चक्षुर्विज्ञानमिति ' कामावचरं प्रथ- 90.14 (22a-7)
मध्यानभूमिकं च ' तयोर्वितर्कविचारसद्भावात् ' चक्षुर्विज्ञानस्य चावश्यं सवितर्कवि-
चारत्वात् । ऊर्ध्वरूपं न चक्षुष इति ' नोर्ध्वभूमिकं रूपं चक्षुषो विषयो भवति ' ऊर्ध्वभू- 91.2 (22a-3)
मिकस्य रूपस्य सूक्ष्मत्वात् । स्वभूमिकमधरभूमिकं चाप्यनुज्ञातं भवति । विज्ञानं च । 91.4 (22a-8)
किम् । ऊर्ध्वं न चक्षुष इति प्रकृतम् । कामावचरस्य चक्षुषो ऽधरभूमिकस्य प्रथमध्यान-
भूमिकं चक्षुर्विज्ञानं न भवति । स्वभूमिकमधरभूमिकं वाप्यनुज्ञातं भवति । कामावच-
रस्य चक्षुषः स्वभूमिकं कामावचरमेव चक्षुर्विज्ञानं भवति । प्रथमध्यानभूमिकस्य चक्षुषः
प्रथमध्यानभूमिकमेव चक्षुर्विज्ञानं भवति ' कामावचरं तु चक्षुर्विज्ञानमस्य न भवति ।
ननु चोक्तमधरभूमिकमभ्यनुज्ञातमिति । सत्यमुक्तमेतत् । किं तु ' असत्यात्मीये ऽधर-
भूमिकमिष्यते ' न सतीति । द्वितीयतृतीयचतुर्थध्यानचक्षुषो ह्यसति आत्मीये प्रथम-
ध्यानभूमिकमेवाधरं चक्षुर्विज्ञानं भवति ' न तु कामावचरं ' परमनिकृष्टत्वात् । संभव-
तस्त्वेवमुक्तमधरभूमिकमभ्यनुज्ञातमिति ॥ अस्येत्यनन्तरोक्तस्य चक्षुर्विज्ञानस्येति 91.5 (22a-8)
चक्षुर्विज्ञानजातेः ' रूपं सर्वतो विषयः । संभवतस्तु योज्यम् । कामावचरस्य चक्षुर्वि-
ज्ञानस्य स्वभूमिकमेव रूपं ' प्रथमध्यानभूमिकस्य तु प्रथमध्यानभूमिकचक्षुराश्रयस्य
चक्षुर्विज्ञानस्य स्वभूमिकमधरभूमिकं च रूपं विषयः ' चतुर्थध्यानभूमिकचक्षुराश्रयस्य तु
चतुर्थध्यानभूमिकं रूपं ततश्चाधरभूमिकं सर्वं विषयः । एवं यावद्द्वितीयध्यानभूमिकच-
क्षुराश्रयस्य द्वितीयध्यानभूमिकं ' ततश्चाधरभूमिकं रूपं विषयः । एवं चक्षुर्विज्ञानजाते-
रूर्ध्वमधःस्वभूमौ च रूपं विषयो भवति । कायस्य चोभे रूपविज्ञाने सर्वतो भवत 91.7 (22a-9)
इति । कामावचरस्य कायस्य शरीरस्य स्वभूमिकोर्ध्वभूमिके रूपविज्ञाने भवतः । प्रथम-
ध्यानभूमिकस्य कायस्य प्रथमध्यानभूमिकमेव विज्ञानं ' रूपं तु स्वोर्ध्वाधरभूमिकम् ।
यथा स्वाश्रयं चक्षुः । द्वितीयादिध्यानभूमिकस्य कायस्य विज्ञानमधरभूमिकमेव ' प्रथ-
मध्यानभूमिकमेवेत्यर्थः । रूपं तु द्वितीयतृतीयध्यानभूमिकस्य कायस्य स्वोर्ध्वाधरभूमिकं '
यथा स्वाश्रयं चक्षुः । चतुर्थध्यानभूमिकस्य कायस्य रूपं स्वाधरभूमिकं ' तत ऊर्ध्वं रूपा-
भावात् ॥ ४६ ॥

91.13(22a–10) तथा श्रोत्रमिति । यथा चक्षुरुक्तं तथा श्रोत्रं व्याख्यातव्यम् । कथमि-
त्याह । यत्र काये स्थितः श्रोत्रेण शब्दाञ्शृणोति किं तानि कायश्रोत्रशब्दविज्ञाना-
न्येकभूमिकान्येव भवन्ति ' आहोस्विदन्यभूमिकान्यपि । आह ' सर्वेषां भेदः । कामधा-
तूपपन्नस्य स्वेन श्रोत्रेण स्वाञ्शब्दाञ्शृण्वतः सर्वं स्वभूमिकं भवतीति विस्तरेणानेना-
दिना ग्रन्थो वक्तव्यो यावदयं तु नियमः '

91.14(22a–10) न कायस्याधरं श्रोत्रमूर्ध्वं शब्दो न च श्रुतेः ।
विज्ञानं चास्य शब्दस्तु कायस्योभे च सर्वतः ॥

91.16 (22b–1) इति विस्तरेण योऽयम् । कथमिति । न कायस्याधरं श्रोत्रम् । पञ्चभूमिका हि
कायश्रोत्रशब्दाः ' कामावचरा यावच्चतुर्थध्यानभूमिकाः । द्विभूमिकं श्रोत्रविज्ञानं ' का-
मावचरं प्रथमध्यानभूमिकं च । तत्र यद्भूमिकः कायस्तद्भूमिकमूर्ध्वभूमिकं वा श्रोत्रं भव-
ति ' न त्वधरभूमिकम् । यद्भूमिकं श्रोत्रं तद्भूमिको ऽधरभूमिको वास्य शब्दो विषयो
भवति ' ऊर्ध्वं शब्दो न च श्रुतेः । न हि कदाचिदूर्ध्वभूमिकः शब्दो ऽधरभूमिकेन श्रो-
त्रेण श्रोतुं शक्यते । विज्ञानं च ' ऊर्ध्वं न श्रोत्रस्य ' शब्दवत् । अस्य शब्दस्तु काय-
स्योभे च सर्वतः । अस्येत्यनन्तरोक्तस्य श्रोत्रविज्ञानस्य शब्दः ' सर्वतो विषयः ' ऊर्ध्व-
92.10 (22b–4) मधः स्वभूमौ च । कायस्य चोभे शब्दविज्ञाने सर्वतो भवत इति ॥ अनियतं मन इति ।
यथा चक्षुः श्रोत्रं च नियमितं ' न कायस्याधरं चक्षुः श्रोत्रं चेत्येवमादिना नैवं नियमितं
92.12 (22b–5) मनः । अत एवाह ' पञ्चभूमिके ऽपि काये सर्वभूमिकानि मनआदीनि भवन्ती-
ति । मनोधर्ममनोविज्ञानानि सर्वभूमिकानि कामावचराणि यावद्भवाग्रिकाणि । तद्यथा
कामधातूपपन्नो यदि कामावचरान्मनसो ऽनन्तरं कामावचरमेव कामावचरधर्मालम्बनं
मनोविज्ञानमुत्पादयति सर्वाणि कामावचराणि । यदि प्रथमध्यानभूमिकाद्द यावद्भवा-
ग्रभूमिकाद्बुपपत्तिकाले समापत्तिकाले वा संभवतः कामावचरं तथैव मनोविज्ञानमुत्पा-
दयति ' मनस्ततस्त्यं ' शेषाणि कामावचराणि । अथ तत्रैव तद्विज्ञानमुत्पादयति
धर्मास्त्वालम्बनं प्रथमध्यानभूमिका यावद्भवाग्रभूमिकाः ' धर्मास्ततस्त्याः ' शेषाणि
पूर्ववत् । एवं प्रथमध्यानोपपन्नो यावद्भवाग्रोपपन्नो यथायोगं वक्तव्यः ॥ समाप्त आनु-

षङ्गिकः प्रसङ्ग इति । चक्षुश्च धर्मधातोश्च प्रदेशो दृष्टिरित्येतदाधिकारिकः । अथवा 75.9 (14a–7)
यत्र काये स्थितश्चक्षुषा रूपाणि पश्यतीत्येवमादिरयमानुषङ्गिकः प्रसङ्गः ' दर्शनसंबन्धा- 88.14 (21a–8)
दागतत्वात् ॥ ४७ ॥

पञ्च वाह्या द्विविज्ञेया इति । पञ्चग्रहणं धर्मधातुनिराकरणार्थम् । बाह्यग्र- 93.7 (22b–10)
हणं चक्षुरादिनिरासार्थम् । बाह्या एव पञ्च द्विविज्ञेया इत्यवधारणादन्ये त्रयोदश धा-
तव एकविज्ञानविज्ञेया इति सिद्धं ' पञ्चविज्ञानकायानामविषयत्वात् ॥ नित्या धर्मा 94.2 (22b–10)
असंस्कृता इति । असंस्कृता एव नित्या इत्यवधारणम् । अध्वसंचाराभावान्नित्याः ॥

धर्मार्ध इन्द्रियं ये च द्वादशाध्यात्मिकाः स्मृताः । 94.4 (22b-10)

इति । धातव इत्यधिकारः ॥ द्वाविंशतिरिन्द्रियाण्युक्तानि ' सूत्र इति । अथ ज्ञा- 94.5 (23a–6)
तिश्रोणो ब्राह्मणो येन भगवांस्तेनोपसंक्रान्तः ' उपसंक्रम्य भगवता सार्धं संमुखं संमो-
दनीं संरञ्जनीं विविधां कथां व्यतिसार्यैकान्ते ऽन्यषीदत् । एकान्तनिषण्णो ज्ञातिश्रोणो
ब्राह्मणो भगवन्तमिदमवोचत् ' इन्द्रियाणीन्द्रियाणीति भो गौतम उच्यन्ते । कति भो
गौतम इन्द्रियाणि ' कियता चेन्द्रियाणां संग्रहो भवति । द्वाविंशतिरिमानि ब्राह्मण
इन्द्रियाणि । कतमानि द्वाविंशतिः । चक्षुरिन्द्रियं श्रोत्रेन्द्रियं घ्राणेन्द्रियं जिह्वेन्द्रियं
कायेन्द्रियं मनइन्द्रियं स्त्रीन्द्रियं पुरुषेन्द्रियं जीवितेन्द्रियं सुखेन्द्रियं दुःखेन्द्रियं सौमन-
स्येन्द्रियं दौर्मनस्येन्द्रियं उपेक्षेन्द्रियं श्रद्धेन्द्रियं वीर्येन्द्रियं स्मृतीन्द्रियं समाधीन्द्रियं
प्रज्ञेन्द्रियं अनाज्ञातमाज्ञास्यामीन्द्रियं आज्ञेन्द्रियं आज्ञातावीन्द्रियं ' इतीमानि ब्रा-
ह्मण द्वाविंशतिरिन्द्रियाणि । इयता इन्द्रियाणामिन्द्रियसंग्रहो भवति । अथ ज्ञातिश्रो-
णो ब्राह्मणो भगवतो भाषितमभिनन्द्यानुमोद्य भगवतो ऽन्तिकात्प्रक्रान्त इति ॥ धर्मार्ध 94.4 (23a–5)
इति धर्मधात्वेकदेश इत्यर्थः । धर्मार्धमिति नपुंसकनिर्देशेन केचित्पठन्ति । तेषां पाठे
अर्धधर्म इति समप्रविभागः प्राप्नोति ' अर्धं नपुंसकमिति लक्षणात् । अर्धपिप्पलीति
यथा । अथ नपुंसकलिङ्गो ऽप्यर्धशब्द एकदेशार्थे वर्तते ' तदेवं समासः क्रियते ' धर्म-
स्यासौ अर्धं च धर्मार्धम् । धर्मे वार्धं धर्मार्धमिति ॥ आभिधार्मिकास्तु षडायतनव्य- 94.14(23a–10)
वस्थामनादृत्येति । चक्षुरायतनं यावत्कायायतनं मनआयतनमिति षडायतनमिति

षडायतनव्यवस्थां मुक्तरूपमनादृत्य ' जीवितेन्द्रियानन्तरं मनइन्द्रियं पठन्ति '
94.17 (25b–2) सालम्बनत्वात् । वेदनेन्द्रियादीनि हि सालम्बनानि तदनन्तरं पठन्ति ॥ जीवितेन्द्रि-
यादीन्येकादशेति ' जीवितेन्द्रियं ' वेदनेन्द्रियाणि पञ्च ' श्रद्धादीनि चेन्द्रियाणि
94.19 (23b–3) पञ्चेति । त्रयाणां च भाग इति ' आज्ञास्यामीन्द्रियादीनां नवद्रव्यात्मकानां मनइन्द्रियं
मुक्त्वान्यान्यष्टौ द्रव्याणि धर्मधात्वेकदेशः । चक्षुरादय पञ्च स्वनामोक्ता इति ' पञ्च
95.2 (23b–4) चक्षुरादयो धातवः पञ्चेन्द्रियाणि ' चक्षुरिन्द्रियं यावत्कायेन्द्रियम् । स्त्रीपुरुषेन्द्रिये च
कायेन्द्रियैकदेश एवेति पञ्च चक्षुरादिधातवः सप्तेन्द्रियाणि भवन्ति । सप्त चित्तधा-
तवो मनइन्द्रियमिति । एवं द्वादशाध्यात्मिका धातवो ऽष्टाविन्द्रियाणि भवन्तीति ।
95.8 (23b–5) द्वादशाध्यात्मिका धातव एव धर्मार्ध एव चेन्द्रियमित्यवधारणात्पञ्च धातवो रूपा-
दयः ' तदन्यधर्मधातुप्रदेशश्च नेन्द्रियमिति सिद्धम् ॥ ४८ ॥

आचार्ययशोमित्रकृतौ स्फुटार्थायामभिधर्मकोशव्याख्यायां धातुनिर्देशो नाम प्रथमं कोशस्थानम् ॥ १ ॥

Errata.

Page.	Printed.	Correct.
12.17	°श्चानान्नवश्चेति	°श्चानान्नवाश्चेति
13.18	अनाभिधर्मि°	अनाभिधार्मि°
14.14	वेति	चेति
18.11	गृह्यमाना°	गृह्यमाणा°
18.17	पञ्चानं	पञ्चानां
19. 4	वाभिसंधाय	चाभिसंधाय
19.13	वावश्यं°	चावश्यं°
19.16	श्रद्धानुसारिमार्ग	श्रद्धानुसारिमार्गाणाम्
19.17	शेषानां	शेषाणां
21.16	इति ।	इति ॥
22.10	कप्पिकारणो	कप्पिकणो (?)
23. 8	ते	त
26.24	वैभाषिक्राना°	वैभाषिकाणा°
29. 1	चालम्बनाण्यभि°	चालम्बनान्यभि°
30.14	प्रवाहेन	प्रवाहेण
30.19	गम्यते ।	गम्यते ॥

Замѣченныя опечатки и исправленія въ тибетскомъ текстѣ Abhidharmakoçakārikā и bhāṣya (Bibl. Buddhica XX, fasc. 1).

Страница.	Напечатано.	Слѣдуетъ.
6. 8	མྱ་དད་	མྱ་ངན་
8. 1	སྨོས་ཏུ་	སྨོས་ཏེ་
10.15	ཡིན་ནེ།	ཡིན་ནོ།
11.15	སྗ་	ལྗ་
13. 2	འཐབ་ཅས་	འཐབ་བཅས་
13. 5	སྗ	ལྗ
14. 9	ལོ་སགས་	ལ་སོགས་
16. 8	ཁ་དོག་ཅིག་	ཁ་དོག་གཅིག་
23.15	ཟུག་ཧུས་	ཟུག་རྔུས་
34.10	རྒྱུར་ཅགི་	རྒྱུར་གཅིག་
34.16	དག་གི་རིགས་ཀྱི་རང་བཞིན་ནི་ཁམས	དག་ནི་རིགས་ཀྱི་རང་བཞིན་ནོ་ཞེ་ན། ཁམས་
35.17	དབང་པོ་ལོགས་	དབང་པོ་ལས་ལོགས་

Страница.	Напечатано.	Слѣдуеть.
36. 6	རྣམས་གསུམ	རྣམ་གསུམ
40.10	ཉིད་ཀྱི་	ཉིད་ཀྱིས་
41. 2	དང་པོ་	དང་པོར་
43. 4	རགས་པའི་	རིགས་པའི་
44.8-9	ཆོས་ཀྱི་ཕུང་པོ་	ཆོས་ཀྱི་ཕུང་པོ
46. 3	མཆེད་ཀྱི་	མཆེད་ཀྱིས་
46.11	བཅས་ན་ནི་	བཅས་པ་ནི་
47. 8	ཁུང་དང་ག་དང་	ཁུང་དང་ཁ་དང་
47.12	རིག་པར་	རིག་པར་
49.13	དམིགས་པ་ཐོགས་	དམིགས་པ་ལ་ཐོགས་
50. 2	ལྷར་ཉང་གི་ཡུལ་ལ་མ་ དམིགས་	ལྷར་རང་གི་ཡུལ་ལ་དམིགས་
50.13	ཐོགས་པས་	ཐོགས་པས་
50.14-15	གང་དག་ཡིན་པ	གང་དག་ཐོགས་པ་དང་བཅས་པ་ཡིན་པ་
51. 7	རྣམ་པར་མིན་པའི་ཕྱིར་ལུང་ བསྟན་ཏུ་མེད་པའི་ཕྱིར་རོ་	རྣམ་པར་སྨིན་པར་ལུང་བསྟན་ ཏུ་མེད་པའི་ཕྱིར་ལུ་མ་ བསྟན་པ་དག་གོ་
52. 7	ལྷེའི	ལྷེ་ཡི་

Страница.	Напечатано.	Слѣдуетъ.
54.5	ལྦ་བསྦྲུབས་	སྦ་བ་སྦྲུགས་
54.10	དེ་ནས་དབང་པོ་དག་	དེ་ན་དབང་པོ་གང་དག་
54.12	འདི་སྐད་ཏུ་ལུས ཀྱི་	འདི་སྐད་ཏུ། ལུས་ཀྱི་
54.15-16	ནས་ཙི་ཞིག་སྐྲད་	ནས། ཙི་ཞིག །སྐྲད་
57.11	ཡོན་པའི་	ཡིན་པའི་
58.1	རྣན་པར་རྟོག་པ་	རྣམ་པར་རྟོག་པས་
59.12	བཅས་ཏེ། བཤད་	བཅས་ཏེ་བཤད་
63.11	བཅས་པའི་	བཅད་པའི་
63.12	པོ་མོད་པའི་	པོ་མེད་པའི་
65.10	པ་རིག་	པས་རིག་
65.16	ཕྱིར་བཞིན་དུ་	ཕྱི་ར་བཞིན་དུ་
68.1	ཐོག་མར་	འོག་མར་
72.1-3	Эти три строки опустить.	
72.6	དེའི་དང་	དེ་དང་
74.14	ཡིན་པའི། ལུང་	ཡིན་པའི་ལུང་
74.15	དང་། འདོད་	དང་འདོད་
74.18	རྟོག་པའི་	རྟོགས་པའི་
76.3	ཙིའི་ཕྱིར་རྣམ་པར་ཤེས་པ	ཙིའི་ཕྱིར་ཡིད་ཀྱི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་

Страница.	Напечатано.	Слѣдуетъ.
77. 8	བསྟེན་	བརྟེན
77. 4	བསྟེན་	བརྟེན་
77.12	ཅི་སྟེ་མི་སྐྱེ་གང་	ཅི་སྟེ་མི་སྐྱེ། གང་
78. 2	དེ་ནི་མི་སྐྱེ་	དེ་ན་མི་སྐྱེ་
78.17	རྣམ་པར་	རྣམ་པར་
81. 8	ཚད་པར་ཐལ་	ཚད་པར་བརྟེན་རྣམ་པར་ཚད་ པ་ཐལ་
81.15-16	ཅི་ལྟར་	ཇི་ལྟར་
82.11	ལག་པ	ལག་པ་
83.18	རྣམས་ཀྱི། པར	རྣམས་ཀྱི་པར་
83.18	རྟོགས་ན་	རྟོག་ན་
85.19	བསྐྱེད་ན་	སྐྱེད་ན་
86.14	དེ་གཉིས་ཀྱི་	དེ་ཉིད་ཀྱི་
87. 5	ཤེས་པ་ནི་	ཤེས་པ་ལ་སོགས་པ་ནི་

BIBLIOTHECA BUDDHICA. XXI.

SPHUṬĀRTHĀ

ABHIDHARMAKOÇAVYĀKHYĀ

THE WORK OF

YAÇOMITRA

SECOND KOÇASTHĀNA

EDITED BY

prof. U. Wogihara and prof. Th. Stcherbatsky

AND CARRIED THROUGH THE PRESS BY

E. E. Obermiller

ЛЕНИНГРАД — 1931 — LENINGRAD
ИЗДАТЕЛЬСТВО АКАДЕМИИ НАУК СССР

Напечатано по распоряжению Академии Наук СССР
Январь 1931 г.
Непременный Секретарь академик *В. Волгин*

Редактор издания академик С. Ф. Ольденбург

Тит. л. + 96 стр.
Ленинградский Областлит № 72412. — $6^{2}/_{16}$ печ. л. — Тираж 850
Типография Академии Наук СССР. В. О., 9 линия 12

द्वितीयं कोशस्थानम् 8. II. 1

उक्तानीन्द्रियाणीति प्रथमस्य द्वितीयस्य च कोशस्थानस्य संबन्धोपनिपातं दर्शयन्नाह। उक्तानीन्द्रियाणीति प्रथमकोशस्थानावसाने यस्मात् 96a (1a–6)

धर्माधर्ममिन्द्रियम्

इत्युक्तं[1]। तस्मादिदमायातमिति संबन्धः॥ कः पुनरिन्द्रियार्थ इति। वैयाकरणैरन्यथा इन्द्रियशब्दार्थव्युत्पत्तिः कृतेति। अतः प्रश्नयति कः पुनरिन्द्रियार्थ इति॥ इदि परमैश्वर्ये इति[2] पठ्यते। तस्य धातोरिन्दन्तीतीन्द्रियाणीति रूपं द्रष्टव्यं। कथं कृत्वा। इन्दन्तीति इन्द्राणि रप्रत्यय औणादिकः। इन्द्राण्येवेन्द्रियाणीति स्वार्थे घस्तद्धितः[3]॥ अथ वा इन्दन्तीतीन्द्रियं। बहुत्वात्तु बहुवचनेन कृतो निर्देशः इन्दन्तीतीन्द्रियाणीति। तस्मात् इन्दन्तीत्यस्य[4] शब्दस्य इन्द्रियमित्यादेशः। कथम्। अवर्णस्य रभावः तिशब्दस्य चेयादेशः। तेन नैरुक्तेन विधानेन इन्द्रियमिति भवति। तद्यथा कुञ्जर इति। वैयाकरणैर्हि कुञ्जो ऽस्यास्तीति कुञ्जर इति मत्वर्थीयेन[5] कुञ्जरशब्दो व्युत्पाद्यते॥ नैरुक्तैस्तु तदना-

कुञ्जरः कुञ्जचारित्वादिति नैरुक्तेन न्यायेन साध्यते। तद्वदिहापि द्रष्टव्यं। यदि हि वैयाकरणनयेन इन्द्रस्य लिङ्गमिन्द्रियमिति व्युत्पाद्येत। आधिपत्यार्थ इन्द्रियार्थो हीयेत।

---

1 Kārikā I, 47 C. 2 Dhātupāṭha I, 64. 3 घस् denotes a Taddhita-suffix इय. 4 इंद्रती° C, इंद्ंती° T. om. Tib. 5 मतु denotes a Taddhita-suffix मत्.

96.12 (1b—2) आधिपत्यार्थश्चेष्यते तस्मादित्थमिन्द्रियशब्दस्य व्युत्पत्तिर्नेष्टव्येति ॥ **दृष्ट्वा श्रुत्वा च विषमपरिवर्जनादिति** । दृष्ट्वा श्वभ्रादि श्रुत्वा च व्याघ्रादिरुतं । श्वभ्रादिव्याघ्रादिरुत-

96.13 (1b—3) विषमपरिवर्जनात् ॥ **ससंप्रयोगयोरिति** सचैतसिकयोः ॥ **रूपदर्शनशब्दश्रवणयोश्चेति** । चक्षुः पश्यति श्रोत्रं शृणोतीत्यादि वैभाषिकाणां सिद्धान्तः । तेनालम्बन[1]विशे-

97.2 (1b—4) षलक्षणयोर्दर्शनश्रवणयोरसाधारणकारणत्वे चक्षुःश्रोत्रयोराधिपत्यं ॥ **आत्मभावशोभायां पूर्ववदिति** । अघ्राणादीनां सत्त्वानां अकान्तरूपत्वात् अकान्तात्मभावत्वादित्यर्थः ॥

97.3 (1b—5) **तैः कवडीकाराहारपरिभोगादिति** । तैर्घ्राणादिभिस्तत्परिभोगादिति । कथं गन्धस्य कवडीकाराहारत्वं । नासिकयोर्गन्धग्रासव्यवच्छेदेन कवडीकरणात् । कथं स्प्रष्टव्यस्य कवडीकाराहारत्वं । कायेन स्नानाभ्यङ्गादिकस्प्रष्टव्यस्य रोमकूपमुखग्रासव्यवच्छेदेन कवडीकरणात् ।

96.7 (1a—9) **द्वयोः किल**

इति । किलशब्दः परमतद्योतने स्वमतमस्य[2] पश्चाद्वक्ष्यते । द्वयोरिति प्रत्येकमभिसंबन्धः ॥

97.10 (1b—7) **सत्त्वभेदः स्त्रीपुरुष** इति । स्त्रीत्येको निकायसभागः पुरुष इत्यपरः तयोर्भेदः ॥

97.11 (1b—8) **सत्त्वविकल्प** इति स्तनादेः संस्थानस्य स्वरस्याचारस्य चान्यथात्वं विशेष

97.12 (1b—9) इत्यर्थः ॥ **संक्लेशव्यवदानयोरित्यपर** इति पूर्वाचार्यः । न सत्त्वभेदविकल्पयोः । अन्तरेणा-

97.13 (1b—10) पि पुरुषेन्द्रियं रूपावचराणां विकल्पसिद्धेः । विकल्पकृतश्च[3] सत्त्वभेद इत्यभिप्रायः । **तद्वियुक्तविकलानामिति** । वियुक्ताश्च ते विकलाश्च वियुक्तविकलाः । ताभ्यां स्त्रीपुरुषेन्द्रियाभ्यां वियुक्तविकलास्तद्वियुक्तविकलाः । के । **षण्ढपण्डकोभयव्यञ्जनाः** तद्वियुक्ताः । षण्ढपण्डकाः तेषां स्त्रीपुरुषेन्द्रियाभावात् । षण्ढपण्डकानां पुनः कः प्रतिविशेषः । षण्ढकाः स्वभावतो निःस्त्रीपुरुषेन्द्रियाः । पण्डका उपक्रमेणोपहतेन्द्रियाः । विनये तु

---

1 तेनालोच MSS. གཏོད་པར་བྱེད་པ་. 2 स्वमतमल्य N, स्वमतस्य T. རང་གི་གཞུང་བཀུགས་ཏེ་ Qu. स्वमतम् or स्वमतं तु? 3 °ल्पकृतश्च NT. བྱས་པ་ཡིན་ནོ་.

पण्डका एव पञ्च पठ्यन्ते। प्रकृतिपण्डकः ईर्ष्यापण्डकः पक्षपण्डकः आसेकपण्डकः लूनपण्डकश्चेति। तत्र प्रकृतिपण्डकः षण्ढ इहाभिप्रेतः। यस्य हि प्रकृत्या व्यञ्जनं नास्ति स प्रकृतिपण्डकः। शेषा इह पण्डका इष्यन्ते। लूनपण्डको हि तावदिन्द्रियच्छेदाद् इन्द्रियविकल इति स्फुट एषः। पक्षपण्डकादयस्त्विन्द्रियाकर्मण्यत्वेन तद्विकला एव। इन्द्रियकर्मण्यत्वकाले ऽपि तद्विकला इति व्यवस्थाप्यन्त एव। तदिन्द्रियकर्मण्यत्वस्य पुरुषसुखविशेषाजनकत्वात्प्रसवाजनकत्वाच्च इन्द्रियसद्भावाशङ्कानिवृत्त्यर्थमेव चेह षण्ढपण्डका इति पृथक्पाठः। अन्यथा हि विनयवदिहाप्यभिधर्मे[1] पण्डका इत्येवं[2] पठ्येरन्। उभयव्यञ्जनास्तद्विकलाः स्थानभ्रंशवैकल्यादल्पसुखहेतुत्ववैकल्याच्च। अपरे व्याचक्षते। तद्वियुक्ताः षण्ढाः। तद्विकलाः पण्डकाः उपक्रमवैकल्यात्। उभयव्यञ्जनाश्च तद्विकलाः स्थानभ्रंशवैकल्यात् अल्पसुखहेतुत्ववैकल्याच्चेति। तेषामसंवरादीनि न 97.15 (2a-1)
भवन्ति।

नृणामसंवरो हित्वा षण्ढपण्डद्विधाकृतीन्[3]।
आनन्तर्यं षण्ढादीनां तु नेष्यते।
अल्पोपकारालज्जित्वात्[4]।
छिनत्ति स्त्री पुमान् दृष्टिचरितं[5]।

इति वचनात्। स्त्रीपुरुषाणां तु तानि भवन्ति। अतः संक्लेशे आधिपत्यं स्त्रीपुरुषेन्द्रिययोः। संवरफलप्राप्तिवैराग्याणि चेति। संवरस्त्रिविधः प्रातिमोक्षसंवरो 97.16 (2a-1)
ध्यानसंवरो ऽनास्रवसंवरश्च। तेषामेको ऽपि संवरो न भवति किमङ्ग सर्वः।

संवरो ऽप्येवम्

इति[6] ववनात्। अत एव च स्रोतआपत्त्यादिफलप्राप्तिः कामादिवैराग्यं च तेषां न संभवति। स्त्रीपुरुषाणां तु भवतीति। अतो व्यवदाने ऽपि स्त्रीपुरुषेन्द्रिययोराधिपत्यमिति॥

---

1 °र्म MSS. 2 °vaṃ CN. ཁོད་. 3 kārikā IV, 44ab. 4 kārikā IV, 98abc. 5 K. IV, 81ab. 6 K. IV, 44c.

97.17 (२a—२) निकायसभागसंबन्धसंधारणायोरिति । जीवितेन्द्रियस्य निकायसभागोत्पत्तौ । नि-
97.19 (२a—४) कायसभागसंबन्धे तस्याधिपत्यं व्यवस्थाप्यते । निकायसभागसंधारणे चाधिपत्यं । जीवितेन्द्रियवशेन तदूर्ध्वमवस्थानात् ॥ मनइन्द्रियस्य पुनर्भवसंबन्ध इति । क्लिष्टेन पुनर्भवसंबन्धात् । जीवितेन्द्रियादस्य को विशेषः । जीवितेन्द्रियस्य अन्तराभव एव संबन्धनं । मनइन्द्रियस्य तूपपत्तिभवे ऽपि । समानकालं च जीवितेन्द्रियं निकायसभागेन तत्संबन्धनं करोति । मनइन्द्रियं तु भिन्नकालमपि पुनर्भवे[1] तत्संबन्धनं करोति । वशिभावानुवर्तनं इति । चित्तस्य वशिभावमनुवर्तते लोको धर्मो वा यथोक्तं । चित्तेनायं
98.5 (२a—५) लोको नीयत इति विस्तरः । गाथायामप्युक्तं ।

चित्तेन नीयते लोकश्चित्तेन परिकृष्यते[2]
एकधर्मस्य चित्तस्य सर्वधर्मा वशानुगा

98.10 (२a—९) इति ॥ रागादीनां तदनुशायित्वादिति । तेषु सुखादिषु अनुशयितुं शीलमेषामालम्बनतः संप्रयोगतो वा । त इमे तदनुशायिनो रागादयः । तद्भावस्तदनुशायित्वं । तस्मादिति । यथोक्तं सुखायां वेदनायां रागो ऽनुशेते दुःखायां द्वेषः अदुःखासुखायां
98.12 (२a—१०) मोह इति[3] ॥ तैर्हि व्यवदायत इति । तैर्विशुध्यतीत्यर्थः । तदेवं क्लेशविशुद्धावेषां श्रद्धादीनामाधिपत्यमुक्तं भवति ॥ व्यवदाने ऽपि सुखादीनामाधिपत्यमित्यपर इति । न केवलं संक्लेशे सुखादीनामाधिपत्यं । किं तर्हि । व्यवदाने ऽपीत्यपिशब्दस्यार्थः । आभिधार्मिकाः केचिदेवमाहुः । व्यवदाने ऽपि तेषामाधिपत्यमस्तीति आग-
98.14 (२b—१) ममानयन्ति यस्मात् सुखितस्य चित्तं समाधीयत इत्युक्तं सूत्रे । दुःखोपनिषच्छ्रद्धा । दुःखमुपनिषदस्याः सेयं श्रद्धा दुःखोपनिषद् दुःखहेतुकेत्यर्थः । दुःखे सति कस्यचिद्धर्मे रत्नत्रये वा श्रद्धा जायते प्रव्रज्यां वा[4]भिलषति । नैष्क्रम्याश्रिताः सौ-

1 °र्भव MSS.   2 °रिक्ष्यते MSS. ཡོངས་སུ་དྲངས་པ་ཡིན་.   3 論 三 3b4.   4 चा° NT. འམ་.

मनस्याद्य इति । षण्नैष्क्रम्याश्रितानि सौमनस्यानि षण्नैष्क्रम्याश्रितानि दौर्मनस्यानि षण्नैष्क्रम्याश्रिता उपेक्षाः । नैष्क्रम्यं सास्रवोऽनास्रवो[1] मार्गः । धातोः संसाराद्वा निष्क्रमणं वैराग्यमित्यपरे । यथोक्तं सूत्रे । चक्षुर्विज्ञेयानि रूपाणि प्रतीत्योत्पद्यते सौमनस्यं नैष्क्रम्याश्रितं नैष्क्रम्यालम्बनमित्यर्थः । नैष्क्रम्यानुकूलमिति वा । एवं यावन्मनः प्रतीत्य धर्मांश्च[2] उत्पद्यते सौमनस्यं नैष्क्रम्याश्रितमिति । तथा चक्षुर्विज्ञेयानि रूपाणि प्रतीत्य उत्पद्यते दौर्मनस्यं नैष्क्रम्याश्रितम् । एवं यावन्मनः । तथा चक्षुर्विज्ञेयानि रूपाणि प्रतीत्योत्पद्यते उपेक्षा नैष्क्रम्याश्रिता । एवं यावन्मनः । नैष्क्रम्यं प्राप्स्यामीति कस्यचित्सौमनस्यं । न नैष्क्रम्याय मया यत्नः क्रियते इति कस्यचिद्दौर्मनस्यं । कस्यचित्प्रतिसंख्यायोपेक्षा तेषु रूपादिषु भवति ॥

अपरे पुनराहुरिति सौत्रान्तिकाः । **विज्ञाय विषमपरिहारादिति** । विज्ञानेन 98.17 (2b—2)
विषमपरिहारः क्रियते । न चक्षुःश्रोत्रेणेत्यभिप्रायः । **नापि विज्ञानादन्यद्रूपदर्शनं** 99.1 (2b—3)
शब्दश्रवणं वास्तीति । न रूपदर्शनशब्दश्रवणं प्रत्ययव्यतिरिक्तं विचार्यमाणं लभ्यते । प्रत्ययं च विज्ञानमेवेति नान्यद्भवति । तस्माच्चक्षुःश्रोत्रविज्ञानयोः ससंप्रयोगयोरुत्पत्तौ यदाधिपत्यमुक्तं तदेव तद्भवति । नान्यत्राधिपत्यमेतदित्यभिप्रायः ॥ १ ॥ 99.10 (3a—1)

मनसः पुनः सर्वार्थोपलब्धाविति[3] ।

स्वार्थोपलब्ध्याधिपत्याद्[4]

इत्येव सिद्धे मनसः सर्वार्थोपलब्धाविति वचनं । धर्मधातोरसर्वधर्मस्वभावत्वात् ।
व्याख्यातं चैतत्पुरस्तात् ॥ **ननु चार्थानामप्यत्राधिपत्यमिति** । द्वयं प्रतीत्य वि- 99.12 (3a—2)
ज्ञानस्योत्पत्तिरिति वचनात् ॥ **अधिकं हि प्रभुत्वमाधिपत्यमिति** । अधिकः प्रभुर- 99.13 (3a—3)
धिपतिः तद्भाव आधिपत्यमिति[5] । **सर्वरूपोपलब्धौ सामान्यकारणत्वादिति** । नील- 99.14 (3a—4)

---

1 सास्रवानास्रवो MSS. 2 °मांश्च MSS. 3 °पलंभाविति MSS. དམིགས་པར་བྱ་བ་ལ་བྱ་བ་དེ་. 4 Kārikā II, 2ª. 5 आधेपत्य° NT, आधेत्य° C. ལྷག་པར་དབང་བྱེད་པ་ཉིད་.

99.17 (3a—5) पीतादिसर्वरूपोपलब्धौ एकरूपस्य चक्षुषः कारणत्वात्। न[1] तु रूपस्यैकरूपस्य नीलपीतादिसर्वरूपोपलब्धौ कारणत्वं। न हि नीलरूपं पीतरूपोपलब्धौ कारणं भवति। तत्पटुमन्दताद्यनुविधानाच्चोपलब्ध्येरिति। यस्मादुपलब्धिश्चक्षुरादिपटुमन्दतामनुविधत्ते। तद्यथा पटुनि चक्षुषि पट्वी तदुपलब्धिः मन्दे मन्देति। आदिशब्देन अकुशलकुशलसवेदनावेदनानुविधानं। अकुशले मनसि अकुशलोपलब्धिः। कुशले कुशला। सवेदने सवेदना। अवेदने ऽवेदनेति[2] न रूपस्य पटुमन्दताद्यनुविधत्ते उपलब्धिः। तेनाह तद्विपर्ययादिति। तस्माच्चक्षुरादीनामधिकमैश्वर्यं न रूपादीनां॥

99.7 (3b—6) **कायात्स्त्रीपुरुषेन्द्रिये**

इत्यत्र साधनं। कायेन्द्रियस्वभावं स्त्रीपुरुषेन्द्रियं स्प्रष्टव्यविज्ञानजनकत्वात् अस्त्रीपुरु-
100.6 (3a—9) षेन्द्रियस्वभावकायेन्द्रियवत्। वैधर्म्येण चक्षुरिन्द्रियवत्॥ स्त्र्याकृतिस्वरचेष्टाभिप्राया इति। स्त्र्यभिप्रायपुरुषाभिप्राययोर्विपर्ययेण। तदेवं सति सत्त्वविकल्प एव स्त्रीपुरुषेन्द्रिययोराधिपत्यं॥ २॥

100.15 (3b—2) निकायसभागस्थितौ जीवितेन्द्रियस्याधिपत्यं। न तु वैभाषिकवत् निकायसभागसंबन्धे। तत्र मनस एवाधिपत्यात्॥ संक्लेशे वेदनानामिति। अत्र वैभाषिकैः
101.2 (3b—5) सार्धमैकमत्यं॥ तथा हि तैरिति विस्तरः। तथा हि तैः श्रद्धादिभिः क्लेशाश्च विष्कम्भ्यन्ते लौकिकमार्गगतैर्मार्गश्चावाह्यते निर्वेधभागीयादिगतैः। तदेवं व्यवदानसंभारे श्रद्धादीनां प्रत्येकमाधिपत्यमुक्तं भवति॥ ३॥

101.14 (3b—10) न ह्यविमुक्तचित्तस्यास्ति परिनिर्वाणमिति। आज्ञातावीन्द्रियं तपज्ञानादि अनास्रवमिन्द्रियं। तदेव च विमुक्तं क्लेशविमुक्त्या संतानविमुक्त्या च। तत्प्रा-

---

1 ननु MSS. . . ནི . . . མ་ཡིན་.   2 तिवावेनेति N, वावेदनेति C. चावेदनेति T. ཚོར་བ་མེད་པ་ཡིན་ནོ་ཞེས་བྱ་བ་ཡིན་ནོ་.

मस्य निरुपधिशेषनिर्वाणं[1] भवति । तस्मादाज्ञातावीन्द्रियस्य निरुपधिशेषनिर्वाणा-[1] माधिपत्यं व्यवस्थाप्यते ॥ दृष्टधर्मसुखविकारं प्रतीति विस्तरः । दृष्टो धर्मो 102.2 (4a—) दृष्टधर्मः । दृष्टजन्मेत्यर्थः । सुखो विकारः सुखविकारः । दृष्टधर्मे सुखविकारः दृष्टधर्म-सुखविकारः । तं प्रत्याज्ञातावीन्द्रियस्याधिपत्यं । विमुक्तिप्रीतिसुखप्रतिसंवेद-नादिति । विमुक्तिः क्लेशप्रहाणं । प्रीतिः सौमनस्यं । सुखं प्रश्रब्धिसुखं । विमुक्त्या प्रीतिसुखस्य प्रतिसंवेदनं विमुक्तिप्रीतिसुखप्रतिसंवेदनं । तस्मादिति । तदुक्तं भवति विमुक्तिप्रीतिसुखप्रतिसंवेदनमेव दृष्टधर्मसुखविकार इति ॥

वाक्पाणिपादपायूपस्थानामपि चेन्द्रियत्वमुपसंख्यातव्यमिति । सांख्या- 102.7 (4a—6) श्चक्षुरिन्द्रियादिव्यतिरिक्तानि वागिन्द्रियादीनि कल्पयन्ति । वागिन्द्रियं येन वचनं क्रियते । पाणीन्द्रियं येन किंचिद्द्रव्यमादीयते । पादेन्द्रियं येन विहरणं क्रियते चंक्रमणमित्यर्थः । पाय्विन्द्रियं येन पुरीषोत्सर्गः क्रियते । उपस्थेन्द्रियं कायेन्द्रिये-कदेशव्यतिरिक्तं येनानन्दः सुखविशेषः प्राप्यते ॥ न खलूपसंख्यातव्यमविद्यादी- 102.10 (4a—7) नामिन्द्रियत्वं येनार्थेन भगवता द्वाविंशतिरिन्द्रियाण्युक्तानि । तत्राविद्यादीनामयो-गात् ॥ ४ ॥

को ऽस्मावर्थ इत्याह

चित्ताश्रयस्तद्विकल्प 102.12 (4a—8)

इति विस्तरः । चित्तस्याश्रयस्तदाश्रयस्य विकल्पः ।

स्थितिः

संक्लेशो

व्यवदाने

संभारो व्यवदानं च ।

इति । एतच्च षडायतनं मौलं सत्त्वद्रव्यमिति । तदितरेषां तदाश्रितत्वात् । तथा 102.13 (4b—1) हि षडिन्द्रियाधिपत्यसंभूतमिन्द्रियाधिष्ठानं । षड्वा विषया विज्ञानकायाश्च[2] । तदेतदपि

1 °शेषे नि° N. ཕུང་པོའི་ལྷག་མ་མེད་པའི་མྱ་ངན་ལས་འདས་པར. 2 °श्चा MSS.

सत्त्वद्रव्यमिष्यते । न तु मौलं । न ह्यधिष्ठानाद्याधिपत्यसंभूतं षडायतनमिति ॥
103.3 (4b–3) व्यवदानसंभारं पञ्चभिरिति । श्रद्धादिभिः ॥ व्यवदानं त्रिभिरिति । अनाज्ञात-
माज्ञास्यामीन्द्रियादिभिः ॥ ५ ॥

103.13 (4b–5) अपरः कल्पः

103.7 (4b–6) प्रवृत्तेराश्रयोत्पत्तिर्

इति विस्तरः । प्रवृत्तिपक्षं निवृत्तिपक्षं चाधिकृत्योच्यते ।

प्रवृत्तेः

संसारस्याश्रय उत्पत्तिः

स्थितिः उपभोगश्च ॥

निवृत्तेरपि निर्वाणस्याश्रय उत्पत्तिः स्थितिरुपभोगश्च । एतावता च पुरुषार्थपरिसमा-
प्तिरिति निरर्थिका तदन्येन्द्रियप्रज्ञप्तिः । भवतामपि पुरुषार्थपरिसमाप्तिः पठ्यते । तस्य
शब्दाद्युपलब्धिरादिर्गुणपुरुषान्तरोपलब्धिरन्त[1] इति ॥ तत्र षडायतनं मूलसत्त्वद्रव्यभूतं
103.14 (4b–9) संसरतीति प्रवृत्तेराश्रयः । उत्पत्तिः स्त्रीपुरुषेन्द्रिये इति । उत्पद्यते ऽस्या इत्युत्प-
त्तिः । कस्मादित्याह तत उत्पत्तेः । कस्य । षडायतनस्य । मनःकायेन्द्रिययोः साक्षात्ताभ्या-
मुत्पत्तेः । चक्षुरादीनां चतुर्णां क्रमेणोत्पत्तेः । स्थितिर्जीवितेन्द्रियेण षडायतनावस्था-
नात् । उपभोगो वेदनाभिः सुखादिभिः ॥ श्रद्धादयो हि निवृत्तेराश्रय इति । श्रद्धा-
103.16, 18 (4b–10, 5a–1) दीनां प्रतिष्ठाभूतत्वात् । आज्ञास्यामीन्द्रियं प्रभव इति आदिभवः[2] प्रथमतो ऽनास्रवो-
104.1 (5a–2) त्पत्तेः । स्थितिराज्ञेन्द्रियं प्राबन्धिकत्वात् । उपभोग आज्ञातावीन्द्रियेणेति । तेन वि-
104.4 (5a–3) मुक्तिप्रीतिसुखप्रतिसंवेदनात् । अत एतावन्त्येवेन्द्रियाणीति नाविद्यादीनामिन्द्रियत्व-

---

1 °रंतर N. མཐའ་ཡིན་ནོ. 2 आदिभवतः N, आभवः C. དང་པོར་སྐྱེ་བ་སྟེ.

मिष्टमित्यर्थः। अत एव चैषामेषो ऽनुक्रम इति। चक्षुरिन्द्रियं यावद्घ्राणादीन्द्रियमि-
ति प्रवृत्तिनिवृत्त्योराश्रयादिभावात्॥ वाचस्तु नेन्द्रियत्वं। वचने शिक्षाविशेषापेक्ष- 104.5 (5a—4)
त्वात्। जातमात्रो हि बालको विनैव शिक्षया चक्षुषा रूपाणि पश्यति। न त्वेवं वचनं
करोति। तस्मादिन्द्रियकर्मातिक्रान्तत्वात् न वागिन्द्रियं भवितुमर्हति। जिह्वेन्द्रियादिध-
ष्ठानस्यैव त्वेतत्कर्म वचनमिति॥ पाणिपादस्य चादानविक्रमणादन्यत्वादिति। पा- 104.7 (5a—5)
णिरेव ह्यन्यथान्यत्र चोत्पन्न आदानमुच्यते। पाद एव चान्यथान्यत्र चोत्पन्नो वि- 104.9 (5a—6)
क्रमणमिति। कर्माभावात् स्वात्मनि च वत्तिविरोधात्[1] न पाणिपादस्येन्द्रियत्वं॥ उरग-
प्रभृतीनामिति। सर्पादीनां पाणिपादं नास्ति। अथ च तेषामादानविक्रमणं भवति न
पाणिपादस्येन्द्रियत्वं। तेषामप्यस्ति सूक्ष्ममिति चेत्। न। साध्यत्वात्॥ पायोरपि नेन्द्रि- 104.10 (5a—7)
यत्वम् उत्सर्ग इति अशुच्युत्सर्गे। गुरुद्रव्यस्य यस्य कस्यचिदाकाशे छिद्रे सर्वत्र 104.11 (5a—8)
पायुस्थानादन्यत्रापि पतनात्। गुरुद्रव्यस्य गुरुत्वादेव स्वयं पतनं नेन्द्रियकृतं। वायु-
ना च तत्प्रेरणादिति। वायुना तस्य गुरोरशुचिद्रव्यस्य प्रेरणा वायोरेव तत्कर्म
स्यात् न पाय्विन्द्रियस्य। तदनुपलब्धेः॥ उपस्थस्यापि नेन्द्रियत्वं आनन्द इति। काये- 104.13 (5a—9)
न्द्रियैकदेशस्त्रीपुरुषेन्द्रियव्यतिरिक्तकल्पितस्य उपस्थस्य नेन्द्रियत्वं आनन्दे कायेन्द्रि-
यैकदेशभूतस्त्रीपुरुषेन्द्रियकृतं हि तत्। क्लिष्टं सौख्यमिति वाक्यार्थः॥ कण्ठदन्ता- 104.15(5a—10
क्षिवर्त्माङ्गुलिपर्वणामपीति विस्तरः। यदि यथोक्तात्कारणात् एतावन्त्येवेन्द्रिया-
णीति नेष्यते। कण्ठस्याभ्यवहरणे। दन्तस्य चर्वणे। अक्षिवर्त्मन उन्मेषनिमेषे।
पर्वणः अस्थिसंधिसंकोचविकासक्रियायामिन्द्रियत्वं प्रसज्येत॥ सर्वस्य वा 104.17 (4b—1)
कारणभूतस्येति विस्तरः। सर्वस्य वा कारणभूतस्य बीजादेः स्वस्यां क्रियायां
स्वकार्यक्रियायां अङ्कुरादिलक्षणायामिन्द्रियत्वं प्रसज्येतेति अधिकृतं। यदि यस्य
यत्र पुरुषकारो ऽस्ति। तस्य तत्रेन्द्रियत्वमिष्यते। स च नियमहेतुः पूर्वोक्तो नेष्यते।
तस्माद्युक्तं वागादीनामिन्द्रियत्वं॥

---

1 °त्तिनिरोधात् MSS. འགལ་བའི་ཕྱིར་.

104.19 (5b–8) तत्र चक्षुरादीनामिति विस्तरः । तत्रेति वाक्योपन्यासे । कृतो निर्देश इति ।

तद्विज्ञानाश्रया रूपप्रसादाश्चक्षुरादयः[1] ।
कायात्स्त्रीपुरुषेन्द्रिये[2] ।
विज्ञानं प्रतिविज्ञप्तिर्[3] ।

इति ॥ जीवितेन्द्रियस्येति ।

आयुर्जीवितमाधार ऊष्मविज्ञानयोर्हि य

105.3 (5b–5) इत्यत्र ॥ श्रद्धादीनां चैत्तेष्विति ।

श्रद्धाप्रमादः प्रश्रब्धिर्

[5]इत्यत्र प्रदेशे ॥ ननु च वेदनाया अपि[6] कृतो निर्देशः । चैत्तेषु च करिष्यते ।

वेदनानुभव

इति[7] ॥

वेदना चेतना संज्ञा ।

इति[8] वचनात् ॥ सत्यं सामान्यं रूपं वेदनाया उक्तं वक्ष्यते च । विशेषविभागरूपं त्विह
105.2 (5b–4) विवक्षितं इति सुखादीनां कर्तव्यो निर्देश इति आह ॥ आज्ञास्यामीन्द्रियादीनां तर्हि न कर्तव्यः । यस्मान्मनसो लक्षणमुक्तं श्रद्धादीनां चैत्तेषु करिष्यते । सुखसौमनस्योपेक्षाणामिह क्रियते । एषामपि कर्तव्य एव । यस्मान्नवद्रव्यस्वभावत्वं एषां दर्शयितव्यं ।

---

1 Kārikā I, 9cd. 2 Kārikā II, 2c. 3 Kārikā I, 16a. 4 K. II, 46ab. 5 K. II, 26a. 6 अवि MSS. ཡང་. 7 K. I, 14c. 8 K. II, 25a.

एतस्यां चावस्थायामेतानि नव द्रव्याणि अनाज्ञातमाज्ञास्यामीन्द्रियाख्यां लभन्ते। एतस्यामवस्थायामाज्ञेन्द्रियाख्यामेतस्यामाज्ञातावीन्द्रियाख्यां लभन्त इति। स एषामवस्थाविशेषो दर्शयितव्य इत्यतः सूत्रमेतत् सुखादीनामाज्ञास्यामीन्द्रियादीनां च कर्तव्य इति॥ ६॥

असाता या कायिकी वेदना 105.6 (5b–7)

इति। असातेति सातानिवृत्त्यर्थं। कायिकीति मानसीनिवृत्त्यर्थं॥ तत्र कायाश्चक्षुरादयः पंच परमाणुसंचयात्मकत्वात्। तत्र काये भवा कायेन वा आश्रयेण सह चरतीति कायिकी। या उपघातिका पञ्चेन्द्रियाश्रया वेदना। तत् 105.11 (6a–1)

दुःखेन्द्रियम् 105.7,8 (5b–7)

इत्यवगन्तव्यं।

सुखं साता

इति। अत्रेन्द्रियमित्यनुवर्तते कायिकीति च। सातेति ग्रहणमसातानिवृत्त्यर्थं। तदेतदुक्तं भवति। तत्सुखेन्द्रियं। यानुग्राहिका पञ्चेन्द्रियाश्रया वेदनेति॥ 105.13 (6a–2)

ध्याने तृतीये तु चैतसी सा सुखेन्द्रियम् 105.8 (5b–7)

इति। तृतीये तु ध्याने चैतस्यपि साता वेदना सुखेन्द्रियमिति व्यवस्थाप्यते। कस्माच्चैतस्येव साता तत्र गृह्यते। न कायिकीति अत आह। न हि तत्र कायिकी 105.16 (6a–3) वेदनास्ति[1] पञ्चविज्ञानकायाभावादिति। तृतीये ध्याने[2] कस्मात्सा न[2] सौमनस्ये-

---

1 °दनानास्ति NT. ཚོར་བ་ནི་མེད་དོ་. 2 . . 2 कस्मान्मान MSS. ཅིའི་ཕྱིར་····དེ་····མ་ཡིན་.

106.7 (6a—5) न्द्रियं। अत आह। तृतीये तु ध्याने प्रीतिवीतरागत्वात् सुखेन्द्रियमेव सा। न सौमनस्येन्द्रियं। सातत्वाद्धि सुखमुच्यते। न प्रीतिरसंप्रहर्षाकारत्वात्। तथा हि सूत्र उक्तं। प्रीतेर्विरागादुपेक्षको विहरतीति विस्तरेण यावत्स्मृतिमान्[1] सुखविहारी तृतीयं ध्यानमुपसंपद्य विहरतीति॥ सौमनस्यादन्या प्रीतिरिति चेत्। अत
106.9 (6a—6) आह। प्रीतिर्हि सौमनस्यमिति॥ ७॥

106.2 (5b—8) असाता चैतसी पुनः

दौर्मनस्यम्

(6a—7) इत्युपघातिका चैतसिकी वेदना दौर्मनस्यं।

106.3 (5b—8) उपेक्षा तु मध्या

इति। उपेक्षेन्द्रियं तु या मध्या वेदना। नैव साता नासातेत्यर्थः।

उभयी

इति। उभयावयवावस्था उभयी। कायिकी चैतसिकीत्यर्थः।

अविकल्पनाद्

106.16 (6a—10) इति। अभिनिरूपणाविकल्पाभावादित्यर्थः॥ प्रायेणेति ग्रहणं समाधिजविपाकजप्रीतिसुखपरिवर्जनार्थं। न तु कायिकमिति। न तु कायिकं सुखदुःखं विकल्पनादु-
106.17 (6b—1) त्पद्यते। किं कारणमित्याह। विषयवशादर्हतामप्युत्पत्तेरिति। प्रहीणप्रियाप्रियविकल्पानामप्यर्हतां विषयवशेनैव कायिकसुखदुःखोत्पादात्। अतस्तयोरिन्द्रियत्वेन भेद इति। तयोः कायिकचैतसिकयोः सुखयोर्दुःखयोश्च इन्द्रियत्वेन भेदः पृथक्त्वं सुखेन्द्रियं

---

1 °मान MSS. དྲན་པ་དང་ལྡན་ཞིང་.

सौमनस्येन्द्रियं दुःखेन्द्रियं दौर्मनस्येन्द्रियमिति। उपेक्षा तु स्वरसेनैवानभिसंस्कारेणा- 107.1 (6b–2)
विकल्पयत एवानभिनिरूपयत[1] एवोत्पद्यते कायिकी चैतसिकी वा विपाकजा
नैष्यन्दिकी वा। तस्मादेकमिन्द्रियं क्रियते इन्द्रियत्वेनाभेद उपेक्षेन्द्रियमिति॥ अन्यथा 107.2 (6b–3)
च कायिकमिति विस्तरः। अन्येनानुभवरूपविशेषेण कायिकं सुखमनुगृह्णाति।
अन्येन चैतसिकं। स्थिरं हि कायिकं। अस्थिरं हि चैतसिकं। एवं दुःखमन्येना-
नुभवरूपविशेषेण कायिकमुपहन्ति अन्येन चैतसिकमिति॥ उपेक्षायां त्वेष वि- 107.5 (6b–4)
कल्प इति। एष स्वरूपविशेषलक्षणो विकल्पो नास्ति। अत उपेक्षणां प्रति उपे-
क्षणां[2] प्रति अविकल्पनात् अस्वभावविशेषाद्भेदः॥

दृग्भावनाशैक्षपथ 107.7 (5b–9)

इति। दृग्दर्शनं दृशो भावनाया अशैक्षस्य च पन्था

दृग्भावनाशैक्षपथः॥

तस्मिन्नेव मार्गत्रये यानि मनःसुखसौमनस्योपेक्षाश्रद्धावीर्यस्मृतिसमाधिप्रज्ञा- 107.13 (6b–5)
ख्यानि नव द्रव्याणि। तानि दर्शनमार्गे अनाज्ञातमाज्ञास्यामीन्द्रियं भाव- 107.14 (6b–6)
नामार्गे आज्ञेन्द्रियमशैक्षमार्गे आज्ञातावीन्द्रियमिति व्यवस्थाप्यन्ते। अन्योन्यमपेक्ष्यमाणानि तानि नव द्रव्याणि तत्तन्नाम लभन्ते। नवेति च कलापान्तरापेक्षयैव[3]मुक्तं। न त्वेकस्मिंश्चित्तकलापे नव द्रव्याणि भवन्ति। सुखसौमनस्योपेक्षेन्द्रियाणामेकतरस्यैव भावात्। यदि हि स मार्गो ऽनागम्यध्यानान्तरचतुर्थध्यानाकाशविज्ञानाकिंचन्यायतनभूमिकः। तत्रोपेक्षेन्द्रियमेव। न सुखसौमनस्येन्द्रिये। यदि प्रथमद्वितीयध्यानभूमिकः। तत्र सौमनस्येन्द्रियमेव। यदि तृतीयध्यानभूमिकः। तत्र

---

1 °पयित N. མངོན་པར་རྟོག་པ་མེད་པ་. 2 Sic MSS. བཏང་སྙོམས་སུ་བྱ་བ་ =? उपेक्षाकार्य. 3 °क्ष्ये N, °क्षे CT. བལྟོས་ནས་.

107.17 (6b–8) सुखेन्द्रियमेव नान्यदिति ॥ **अनाज्ञातमाज्ञातुं प्रवृत्त** इति । **अनाज्ञातं** सत्यचतु-
ष्टयं आज्ञातुं वेदितुं प्रवृत्तः आज्ञास्यामीति प्रारब्धः । तस्येन्द्रियमनाज्ञातमाज्ञा-
107.18 (6b–9) स्यामीन्द्रियं अलुक्समासः आख्यातप्रतिरूपकश्चायमाज्ञास्यामीति शब्दः ॥ **भाव-**
108.1 (6b–10) **नामार्गे नास्त्यपूर्वमाज्ञेयं** । तदेव तु सत्यचतुष्टयमाजानाति शेषानुशयप्रहा-
णार्थं । भावनाहेयक्लेशप्रहाणार्थं । तस्याज्ञस्य पुद्गलस्येन्द्रियमाज्ञेन्द्रियम् । आज्ञमेवे-
108.2 (7a–1) न्द्रियमिति वा ॥ **अशैक्षमार्गे त्वाज्ञातमित्यवगमः आज्ञाताव** इति । अर्थकथन-[1]
मात्रमेतत् । शब्दविग्रहस्त्वेवं कर्तव्यः । आज्ञातमित्यावः[2] आज्ञातावः । अवतेः घञि[3]
108.3 (7a–2) रूपमेतदाव इति । सो[4] ऽस्यास्तीति मत्वर्थीयः[5] **आज्ञातावी** ॥ **आज्ञातमवितुं**
शीलमस्येति वेति । ताच्छीलिको णिनिः[6] ॥ **तथाभूतस्येन्द्रियमिति** । तथाभूतस्य
पुद्गलस्येन्द्रियं आज्ञाताविन इत्यर्थः ॥ ८ ॥

107.3 (7a–6) **अमलं त्रयम्**

इति । अमलमेव त्रयमित्यवधार्यते ॥ ननु चायमनास्रवसास्रवप्रकारभेदः उक्तो धातु-निर्देशे

अनास्रवा मार्गसत्यम्

इति[7] । तथा

सास्रवानास्रवा एते त्रयः शेषास्तु सास्रवाः

इत्यादिवचनात्[8] ॥ सत्यमुक्तो ऽयमेवमादिः प्रकारभेदः । स तु सामान्यरूपेणोक्तो न भेदरूपेण । अतः शिष्यसुखप्रतिपत्त्यर्थमयमेवमादिप्रकारभेदः प्रतिपदरूपेण पुनरभिधीयत इत्येवमवगन्तव्यं ॥

---

1 अथ MSS. དོན་. 2 °मित्येव MSS. ཀླམ་དུ་རྟོགས་པ་ནི་. 3 घञ् denotes a Kṛt-suffix अ. 4 सा MSS. 5 मतु denotes a Taddhita-suffix मत्. 6 णिनि denotes a Kṛt-suffix इन्. 7 Kārikā I, 5[a]. 8 Kārikā I, 31[ab].

द्विधा नवेति न सूत्रयितव्यं[1]। एकान्तानास्रवसास्रवनिर्धारणादेव हि द्विधा नवेति सिद्धेः। यदि ह्येतानि नवैकान्तनानास्रवाणि स्युः एकान्तानास्रवेषु आज्ञास्यामीन्द्रियादिषु पठ्येरन्। तथैकान्तसास्रवाणि स्युः। एकान्तसास्रवेषु रूपीन्द्रियजीवितदुःखदौर्मनस्येषु पठ्येरन्[2]। न चैवं[3]। अतो

नव द्विधा

इति सिद्धं। अस्त्येतदेवं। मतान्तरनिवृत्त्यर्थं तु पुनरिदमुच्यते।

नव द्विधा 107.10 (7a—7)

[1] इति। द्विधैव नव। नानास्रवाणि यथैके कथयन्ति। तत्सिद्धये चागममानयन्ति। यस्ये- 109.2 (7b—2)
मानीति विस्तरः। सर्वेण सर्वाणि न सन्तीति। सर्वेण प्रकारेण मृदुमध्याधिमा-
त्रभेदेन। सर्वाणीति पञ्चापि न सन्तीत्यर्थः। पृथग्जनपक्षावस्थितं वदामीति वच- 109.3 (7b—3)
नात्। अर्थादेतदुक्तं भवति यस्येमानि सन्ति। स आर्य इति॥ नेदं ज्ञापकं। तेषा-
मनास्रवत्वमधिकृत्येत्याचार्यः। तथा ह्यार्यपुद्गलव्यवस्थानं कृत्वा यस्येमानीत्या- 109.6 (7b—4)
हेति। कथं। पञ्चेमानि भिक्षव इन्द्रियाणि। कतमानि पञ्च। श्रद्धेन्द्रियं यावत्प्रज्ञेन्द्रियं।
एषां पञ्चानामिन्द्रियाणां तीक्ष्णत्वात्परिपूर्णत्वादर्हन्भवति। ततस्तनुतरैर्मृदुतरैरनागामी
भवति। ततस्तनुतरैर्मृदुतरैः सकृदागामी। ततस्तनुतरैर्मृदुतरैः स्रोतआपन्नः। ततो ऽपि
तनुतरैर्मृदुतरैर्धर्मानुसारी। ततस्तनुतरैर्मृदुतरैः श्रद्धानुसारी। इति हि भिक्षव इन्द्रियपार-
मितां प्रतीत्य फलपारमिता प्रज्ञायते। फलपारमितां प्रतीत्य पुद्गलपारमिता प्रज्ञायते।
यस्येमानि पञ्चेन्द्रियाणि सर्वेण सर्वाणि न सन्ति। तमहं बाह्यं पृथग्जनपक्षाव-
स्थितं वदामीति। तदेवमार्यपुद्गलव्यवस्थानं कृत्वा यस्येमानीत्याह भगवानिति॥

---

1 °व्यः MSS. 2 पश्येरन् NT, मध्यरन् C. སྟོན་པར་འགྱུར་བ་ཞིག་ན་.
3 नवैवं MSS. དེ་ལྟ་ཡང་མ་ཡིན་པས་.

109.8 (7b—5) पृथग्जनो वा द्विविध इति। आभ्यन्तरकश्च बाह्यकश्च। असमुच्छिन्नकुशलमूल
109.9 (7b—6) आभ्यन्तरको बौद्धसंगृहीतत्वात्। समुच्छिन्नकुशलमूलस्तु बाह्यकस्तद्विपर्ययात्।
अत एव च बाह्यमिति विशेषणं। इतरथा हि पृथग्जनपक्षावस्थितं वदामीत्येवाव-
109.11 (7b—7) क्ष्यत्। उक्तं च सूत्रे[1] इति। अथ भगवतो ऽचिराभिसंबुद्धस्यैतदभवत्। अधिगतो मे धर्मो गम्भीरो गम्भीरावभासः दुर्दर्शो दुरवबोधः अतर्क्यो ऽतर्कावचरः सूक्ष्मो निपुणः पण्डितविज्ञवेदनीयः। तं चाहं परेषामावेदयेयं। तं च परे न विजानीयुः। स मम स्याद्विघातः। स्यात्क्लमथः। स्याच्चेतसो ऽनुदयः। यन्न्वहमेकाकी अरण्ये प्रवणे दृष्टधर्मसुखविहारतायोगमनुयुक्तो विहरेयं॥ अथ ब्रह्मणः सहापतेर्ब्रह्मलोके स्थितस्यैतदभवत्। नश्यति बतायं लोकः। प्रणश्यति बतायं लोकः। यत्रेदानीं कदाचित्कर्हिचित्तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा लोके उत्पद्यन्ते। तद्यथा उदुम्बरपुष्पं। तस्य चाद्य भगवतो ऽल्पोत्सुकविहारतायां चित्तं क्रामति। न धर्मदेशनायां। यन्न्वहं गत्वाध्येषयेयं। अथ ब्रह्मा सहापतिः तद्यथा बलवान् पुरुषः सम्मिञ्जितं बाहुं प्रसारयेत्। प्रसारितं वा सम्मिञ्जयेत्। एवमेव ब्रह्मा सहापतिः ब्रह्मलोके ऽन्तर्हितो भगवतः पुरस्तात् प्रत्यस्थात्। अथ ब्रह्मा तस्यां वेलायां गाथामभाषत।

प्रादुर्बभूव मगधेषु पूर्वं
धर्मो ह्यशुद्धः समलानुबद्धः।
अपावृणीष्व अमृतस्य द्वारं
वदस्व धर्मं विरजं[2] निरञ्जनं[3]॥

अथ भगवान् तस्यां वेलायामिमे गाथे अभाषत्।

---

1 Cf. 根本説一切有部毘奈耶破僧事 (寒三 23b 18 以下), Vinaya-piṭaka (Mahāvagga) I, 4 l. 32 et seq., Lalitavistara (Lefmann) 392 l. 8 et seq. 2 °रजो MSS. 3 °गनं MSS.

कृच्छ्रेण मे अधिगतो ब्रह्मन् खिलां प्रविदाल्य[1]
भवरागपरीतैश्च नायं धर्मः सुसंबुधः[2] ।
प्रतिस्रोतोपमं मार्गं गभीरमतिदुर्दृशं
न द्रक्ष्यन्ते रागरक्तास्तमःस्कन्धेन चावृताः ॥

ब्रह्मावोचत् । सन्ति भदन्त सत्त्वा लोके जाता लोके वृद्धास्तीक्ष्णेन्द्रिया अपि 109.11 (7b—8)
मध्येन्द्रिया अपि मृद्विन्द्रिया अपीत्यप्रवर्तिते एव धर्मचक्र इति विस्तरः ॥
इन्द्रियाणि श्रद्धादीनि । यैः ते भव्या उक्ताः । यस्मादप्रवर्तिते ऽपि धर्मचक्रे सन्ति ती-
क्ष्णेन्द्रिया इत्याद्युक्तं । तस्मात्सन्त्येव सास्रवाणि श्रद्धादीनीति ॥ सदेवकाल्लोका- 109.14, 18. (7b—9, 10)
दिति विस्तरः । न तावदहमस्मात्सदेवकाल्लोकात्समारकात्सब्रह्मकात्सश्रमणब्राह्म-
णिकायाः प्रजायाः सदेवमानुषाया मुक्तो निःसृतो विसंयुक्तो विप्रयुक्तो विपर्यासाप-
गतेन चेतसा बहुलं व्यहार्षमिति[3] विस्तरवचनं । न चानास्रवाणामेषं[4] परीक्षा- 109.19 (8a—1)
प्रकार इति । न ह्यनास्रवाणां आस्वाद आदीनवो निःसरणं वा युज्यते ॥ ६ ॥

अर्हन्निति । नानागामी क्लेशाविमुक्तसंतानत्वात् । ऋद्धिमानिति प्राप्ताभिज्ञः । 110.10 (8a—9)
चेतोवशित्वं प्राप्त इति असमयविमुक्तः ॥ जीवितपरिष्कारमिति । जीविताय परि- 110.12 (8a—10)
ष्कारस्तदनुगुणत्वात् । दत्त्वा तत्प्रणिधायेति । तदायुः प्रणिधाय चेतसिकृत्वेत्यर्थः । 110.13 (8b—1)
कथमित्याह । यन्मे भोगविपाकं कर्म[5] । तदायुर्विपाकं भवत्विति ॥ प्रान्तकोटिक-
मिति ।

वृद्धिकाष्ठागतम्[6]

इति[7] लक्षणमस्य वक्ष्यते । चित्तमुत्पादयति वाचं च भाषत इति । चित्तवाचावपि

---

1 Sic MSS. contra metrum ? विदालिय. 2 °संबोध: MSS. contra metrum; cf. Vinayapiṭaka I, 5, 9. 3 व्यवहार्षमि NT, °हर्षमि C. ཀུན་ནས་པར་ མི་འགྱུར་རོ་. 4 °मेव NC. འདི་. 5 Om. all MSS. and Tib. But see below. 6 °द्धिकोष्ठा N, °द्धिकोष्टा T, °द्धिकाष्ठा C. འཕེལ་བའི་རབ་ཏུ.
7 Kārikā VII, 46°.

तत्सिद्धये कुर्यात् । नैककारणासाध्यं हि कार्यं । तदनेन विपाक एव जीवितेन्द्रियमिति
110.14 (8b—2) दर्शयति । यन्मे[1] भोगविपाकं कर्म[2] । तदायुर्विपाकदायि भवत्विति । ध्यानभावना-
110.18 (8b—3) बलं तु तस्याकर्षकमिति ॥ विपाकोच्छेषं विपाचयत[3] इति । अकालमरणेनापरिसमा-
111.2 (8b—4) प्तफलस्य त्यक्तस्य जन्मान्तरकर्मणो भावनाबलेन विपाकोच्छेषमाकृष्य प्रति-
111.13 (9a—2) संवेदयते ॥ तेषां तादृश इति । तेषां योगिनां पूर्वकर्मजं स्थितिकालावेधमिति । पूर्वस्मिञ्जन्मनि कर्म पूर्वकर्म । ततो जातः पूर्वकर्मजः । स्थितिरिन्द्रियमहाभूतानां प्रवाहः । स्थितेः कालः स्थितिकालः । तस्यावेध आक्षेपः । स्थितिकालावेधस्तावत्संसारक्षणानुबन्धसामर्थ्यमाक्षेपः[4] । तेन ह्यसौ स्थितिकाल आविध्यते । तं पूर्वकर्मजं
111.14 (9a—3) स्थितिकालावेधमिन्द्रियमहाभूतानां व्यावर्तयन्ति योगिनः । अपूर्वं च समाधिजमागन्तुकमाक्षिपन्ति ॥

111.17 (9a—5) प्रश्नात्प्रश्नान्तरमुपजायत इति । अथ यदर्हन्भिक्षुरायुःसंस्कारान्स्थापयति तज्जीवितेन्द्रियं कस्य विपाक इति[5] अस्मात्प्रश्नात्किमर्थमायुःसंस्कारानधितिष्ठन्तीति
111.18 (9a—6) प्रश्नान्तरं । पराहितार्थं शासनस्थित्यर्थं चेति । परहितार्थं बुद्धा भगवन्तः । शा-
112.1 (9a—8) सनस्थित्यर्थमेव श्रावकाः ॥ रोगादिभूतं[6] चात्मभावमिति । रोगगण्डशल्यादिभूतं त्रि-
112.7 (9b—2) दुःखतायोगात् ॥ क्व कस्य चेति । क्वेत्यस्य प्रश्नविसर्जनं मनुष्येष्वेव त्रिषु द्वीपेष्वि-
112.9 (9b—3) ति । कस्येत्यस्य विसर्जनं स्त्रीपुरुषयोरसमयविमुक्तस्यार्हतः प्रान्तकोटिध्यानला-
112.11 (9b—4) भिन इति । तस्य ह्मीति विस्तरः । समाधौ च वशित्वं प्रान्तकोटिकध्यानलाभिनः तीक्ष्णेन्द्रियत्वात् । क्लेशैश्चानुपस्तब्धा संततिर्निरवशेषक्लेशप्रहाणात् । दृष्टिप्राप्तस्य यद्यपि समाधौ वशित्वमस्ति । न तु तस्य क्लेशैरनुपस्तब्धा संततिः । समयविमुक्तस्य

---

1 यद्धि MSS. corrected by the Tibetan version of the Kośa-bhāṣyam བདག་གི་···· གང་ཡིན་པ་. 2 °स्त NT, त्त C. དེ་. Cf. above 17, 16. 3 °पच्यत All MSS. རྣམ་པར་སྨིན་པར་བྱེད་. 4 MSS. संस्कार°, but Tib. འཁོར་བའི་···. 5 論 三 8ᵃ 7, 8. 6 °गाभिभू° MSS. ནད་ལ་སོགས་པར་གྱུར་པ་.

यद्यपि क्लेशैरनुपस्तब्धा संततिः न तु समाधौ वशित्वम्। असमयविमुक्तस्य तूभयमस्ति॥ बहुवचनमिति। जीवितसंस्कारानिति यद्वचनं। तद्बहुवचनं। कस्मादित्याह। 113.1 (9b–8)
बहूनामिति विस्तरः। बहूनां संतानवर्तिनां जीवितसंस्काराणामुत्सर्जनाधिष्ठानात्। न ह्येकस्य क्षणस्य उत्सर्जने ऽधिष्ठाने वा प्रयोजनमस्ति। प्रवाहेण परकार्याभिनिष्पादनात्[1]। एकस्य च क्षणस्यापीडाकरत्वात्॥ न च कालान्तरस्थावरमि- 113.4 (9b–9)
ति। कालान्तरस्थानशीलं कालान्तरस्थावरं अक्षणिकं। तच्चैतदायुर्द्रव्यं न भवतीति 113.6 (9b–10)
द्योतनार्थं बहुवचनमित्येके॥ बहुष्वेव संस्कारेष्विति सौत्रान्तिकानामयं पक्षः। एकस्मिन्नपि क्षणे बहवस्ते संस्कारा येष्वायुरिति प्रज्ञप्तिः नैकमायुर्नाम द्रव्यमस्ति। ते च संस्काराः पञ्चस्कन्धस्वभावाश्चतुःस्कन्धस्वभावा वा द्रष्टव्याः। अन्यथा 113.6 (10a–1)
हि नैव संस्कारग्रहणमकरिष्यत। एवं तु वक्तव्यमभविष्यत् भगवान् जीवितान्यधिष्ठाय आयूंषि उत्सृष्टवानिति॥ मरणवशित्वज्ञापनार्थमिति। मरणे वशि- 113.9 (10a–2)
त्वमस्तीति॥ त्रैमास्यमेव नोर्ध्वमिति। त्रयो मासाः समाहृतास्त्रिमासं। त्रिमा- 113.10 (10a–3)
समेव त्रैमास्यं॥ अत्र कालाध्वनोरत्यन्तसंयोगे[2] द्वितीया भवति नोर्ध्वं त्रैमास्याद्विनेयकार्याभावात्। सुभद्रावसानत्वात् बुद्धकार्यस्य॥ तस्यापि संपादनार्थमि- 113.11 (10a–4)
ति। प्रतिज्ञातसंपादनार्थम्। अन्यथा वचनमात्रं स्यादिति। [3]कल्पावशेषः कल्प 13.13 (110a–5)
एकः सकलः। कल्पाधिकः कल्पः सातिरेक इत्यर्थः[3]॥ स्कन्धमरणमारयोरिति। 113.14 (10a–6)

---

1 S. MSS. གཞན་གྱི་དོན་ and Sde-dge edition reads simply: དོན་ ? परार्थ° or अर्थ°

2 Pāṇini 2, 3, 5.   3 . . . 3 Sic MSS. བསྐལ་པ་ལས་ལྷག་པ་ཞེས་བྱ་བ་ལ། བསྐལ་པ་ནི་བསྐལ་པ་གཅིག་རྫོགས་པ་ཡིན་ནོ། །བསྐལ་པ་བས་(? ལས་)ལྷག་པ་ནི་བསྐལ་པ་བས་(? ལས་)ལྷག་པ་ཡིན་ཏེ། བསྐལ་པ་བས་(? ལས་)ཐལ་བ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ། According to Tib. perhaps to read: kalpâvaśeṣa iti. kalpa eka-kalpaḥ sakalaḥ. kalpâvaśeṣaḥ kalpâdhikaḥ. kalpaḥ sâtireka ity arthaḥ. And Tibetan version has here the equivalent of तस्यापि संपादनार्थमिति। प्रतिज्ञातसंपादनार्थम्। अन्यथा वचनमात्रं स्यादिति॥

चत्वारो माराः। देवपुत्रमारः क्लेशमारः स्कन्धमारः मरणमारश्च। तत्र प्रथमे यामे
113.16 (10a–7) देवपुत्रमारो निर्जितः। द्वितीये यामे दिव्येन चक्षुषा लोकं व्यवलोक्य। तृतीये
यामे क्लेशमारो निर्जितः। वैशाल्यां तु त्रैमास्यं जीवितसंस्कारानधिष्ठाय
आयुःसंस्कारानुत्सृष्टवान्। स्कन्धमारनिर्जयार्थमुत्सृष्टाः स्कन्धाः। तेषूत्सृष्टेषु मर्तव्यं
स्यात्। अतो मरणमारनिर्जयार्थमधिष्ठिता इति वैभाषिकाः॥ निष्ठितमानुषङ्गिकं
यत्प्रश्नात्प्रश्नान्तरमुपजातं॥

110.3 (8a–6) द्वेधा[1] द्वादश

इति। द्वेधैव द्वादश एवेत्यवधार्यते।

110.4 (8a–5) ऋते ऽद्यादष्टकाच्

चक्षुरादिकादाज्ञातावीन्द्रियपर्यन्तात्।

दौर्मनस्याच्च।

113.20 (10a–9) जीवितेन्द्रियादेकान्तविपाकात्। अन्यानि द्वादशेन्द्रियाणि विपाकश्चाविपाकश्च॥
114.2 (10a–10) तत्र चक्षुरादीनि पुरुषेन्द्रियावसानानि सप्त स्वप्नाद्यभिनिर्वृत्तानि औपचयिकानि
114.5 (10b–1) अविपाकः। मनोदुःखसुखमिति विस्तरः। यानि मनआदीनि कुशलक्लिष्टानि।
तानि अविपाकः। यानि च यथायोगमैर्यापथिकशैल्पस्थानिकनैर्माणिकस्वभा-
वानि अव्याकृतानि। तानि अविपाकः। यथायोगमिति विशेषणं ऐर्यापथिकादीनां
मानसत्वेन दुःखेन्द्रियासंभवात्सुखसौमनस्ययोश्च क्वचिदसंभवात्। तत्र कामधातावैर्याप-
थिकं मनइन्द्रियं तत्संप्रयुक्ते च सौमनस्योपेक्षेन्द्रिये अविपाकः। रूपधातावैर्यापथिकं
मनइन्द्रियमविपाकः। वेदनेन्द्रियं च तत्संप्रयुक्तं यथाभूमि। नैर्माणिकं पञ्चभूमिकं। तत्र

---

1 द्वेषो MSS. གཉིས་.

चोपेक्षेन्द्रियमेवाविपाकः । ऐर्यापथिकशैल्पस्थानिकनैर्माणिकानि नित्यमुपेक्षेन्द्रियेण संप्रयुक्तानीति भदन्तानन्तवर्मा[1] । **शेषाणि विपाक** इति । कुशलक्लिष्टैर्यापथिकशैल्पस्थानिकनैर्माणिकस्वभावेभ्यो मनइन्द्रियादिभ्यो ऽन्यानि मनइन्द्रियादीनि विपाकजानि विपाकः । **शेषाण्यविपाक इति सिद्धमिति** । जीवितेन्द्रियं द्वादश चक्षुरादीनि हित्वा तदवधारणादेव शेषाण्यविपाक इति सिद्धं । कतमानि पुनस्तानि । दौर्मनस्येन्द्रियं न विपाकः कुशलाकुशलत्वात् । तथा हि वक्ष्यति ।

तत्रैकं सविपाकम्

इति[2] ॥ श्रद्धादि

अष्टकं कुशलम्

इति[3] अविपाकः ।

विपाको ऽव्याकृतो धर्मः सत्त्वाख्य

इति[4] विपाकलक्षणाभावात् ॥

यदि दौर्मनस्येन्द्रियं न विपाक इति । अनेनागमविरोधं दर्शयति ॥ **संप्रयोगवेद-** 114.13(10b–4)
नीयतामधिकृत्येति । वेदनीयं वेदना । दौर्मनस्यं वेदनीयमस्मिन्निति दौर्मनस्यवेदनीयं
कर्म[5] ॥ **सौमनस्योपेक्षावेदनीये अपीति** । संप्रयोगमात्रवचनाद्दौर्मनस्यवत् सौमनस्योपेक्षे 114.17(10b–6)
अपि न विपाकः प्राप्नुत इति परस्याभिप्रायः ॥ **संप्रयोगे ऽपि न दोषो विपाके** 114.19(10b–7)
ऽपीति । सौमनस्यं वेदनीयं अस्मिन्सौमनस्यवेदनीयं कर्म । तथा सौमनस्यं विपाकत्वेन
वेदनीयमस्य सौमनस्यवेदनीयं कर्मेति ॥ **अगत्या ह्येतदेवं गम्येतेति** । यदि दौर्मनस्यं
युक्त्या परिच्छिन्नं न विपाक इति । तत एवमगत्याध्यायेत संप्रयोगवेदनीयतामधिकृ-
त्योक्तमिति । तेनाह । **का पुनरत्र युक्तिर्दौर्मनस्यं न विपाक** इति । अथ वा अग- 115.1 (10b–8)
त्या ह्येतदेवं गम्येत क्वचित्संप्रयोगवेदनीयता क्वचिद्विपाकवेदनोयतेति । ब्रूयास्त्वं सर्व-

---

1 भदंतानंतधर्मा MSS. བཙུན་པ་གོ་ཆ་མཐའ་ཡས་.   2 Kārikā II, 11ª.

3 Kārikā II, 12ª.   4 Kārikā II, 58ª ᵇ.   5 कः MSS. ལས་སོ་

त्रैव तर्हि संप्रयोगवेदनीयतेति। अत एतदुत्तराभिप्रायमभिसमीक्ष्याह। का पुनरत्र युक्ति-
दौर्मनस्यं न विपाक इति। दौर्मनस्यं हीति। अनिष्टचिन्तनादिकैः परिकल्पविशेषै-
115.4 (10b–9) रुत्पाद्यते च [व्युत्पाद्यते च][1] व्युपशाम्यते च। सौमनस्यमप्येवमिति। परिकल्प-
115.10 (11a–3) विशेषैरिष्टचिन्तनादिभिरुत्पाद्यते च व्युपशाम्यते च॥ वीतरागादीनां तद्धीति।
यस्माद्वीतरागादीनां दौर्मनस्यं व्यावर्तते। न हि चक्षुरादिको विपाकभूतो वीतरागा-
दीनां व्यावर्तते। दौर्मनस्यं तु व्यावर्तते। वचनात् दौर्मनस्येन कामवीतरागो ऽसम-
न्वागत इति[2]। सूत्रे ऽप्युक्तं। अवीतरागस्य द्विशल्या वेदनोक्ता कायिकं दुःखं प्रतिसं-
वेदयते चैतसिकं च दौर्मनस्यमिति वचनात्। वीतरागस्य च एकशल्या कायिकमेव
115.12 (11a–4) दुःखं प्रतिसंवेदयत इति॥ सौमनस्यमप्येषामिति विस्तरः। वीतरागाणामव्याकृतं
विपाकरूपं सौमनस्यं कीदृशं स्यात्। समापत्तिसंगृहीतं तेषां सौमनस्यं संभवति। तच्च
115.13 (11a–5) कुशलत्वान्न विपाकः। अतो वक्तव्यं कीदृशं तेषां सौमनस्यं विपाक इति। यादृशं
115.14 (11a–6) तादृशमस्त्विति। अपरिच्छिद्यमानमपि तदस्त्येवेति दर्शयति। तस्यास्ति विपाकाव-
काशो न दौर्मनस्यस्य। सर्वथाप्यसमुदाचारात्समापत्त्यवस्थायामप्यसमापत्त्यवस्था-
115.16, 19, (11a–7, 8) यामपीत्यतो न विपाक इति सिद्धं॥ मनइन्द्रियमुभयोरुभयस्येति। उभयोः सुग-
तिदुर्गत्योः। उभयस्य कुशलाकुशलस्य। विपाक इत्यधिकारः॥ इदमुत्सृष्टं जीवि-
तेन्द्रियाष्टमानि सुगतौ कुशलस्य विपाक इति[3]। तत्र कथमुभयव्यञ्जनं असाधुसम्मतं
116.3 (11a–10) कुशलस्य विपाक इत्याह। सुगतावुभयव्यञ्जनस्याकुशलेन तत्स्थानप्रतिलम्भ
इति। स्थानमस्य भ्रष्टमतो ऽस्याकुशलेन प्रतिलम्भो विप्रयुक्तो धर्मः। उभयं तु
व्यञ्जनं कुशलस्यैव विपाक इत्यभिप्रायः॥

110.5 (11b–3) **तत्वेकं सविपाकम्**

116.8 (11b–5) इति। तदेकं सविपाकमेवेत्यर्थः। तेनाह। तुशब्द एवकारार्थो भिन्नक्रमश्चेति। भि-

---

1 Sic MSS. To be left out as Tib. 2 論 三 17a 6. 3 論 三 11a 7.

अस्थान इत्यर्थः। तदेकं सविपाकं त्रिति हि क्रमो न भिन्नः स्यात्। श्लोकबन्धानुगुण्येन त्वेवमुक्तं। न हि तदव्याकृतमिति। सविपाकमेवेत्यवधारणे युक्तिं दर्शयति। द्वे हि 116.10 (11b–7)
वस्तुनी अविपाके इष्येते[1]। अव्याकृतमनास्रवं च। विकल्पविशेषोत्पाद्यत्वान्न तदव्याकृतं। असमाहितत्वाच्च नानास्रवं। अव्याकृतं हि पूतिबीजवन्न विपाकदानाय समर्थं। अनास्रवं तु तृष्णानभिष्यन्दितत्वान्नालं विपाकदानायानभिष्यन्दितसारबीजवत्। पारिशेष्यादकुशलं वा तद्भवेत्कुशलसास्रवं वा। अतः सविपाकमेव नास्त्यविपाकं दौर्मनस्यं ॥ १० ॥

दश द्विधा 110.6 (11b–4)

इति। दशैव द्विधा। द्विधैव च दशेत्यवधारणं। द्विधेति सविपाकाविपाकानि।

मनोऽन्यवित्तिश्रद्धादीनि च 116.15 (11b–8)

इति। मनश्च अन्यवित्तयश्च श्रद्धादीनि चेति। वित्तिर्वेदना। अन्यग्रहणेन दौर्मनस्य- 117.1 (11b–10)
वर्जितं गृह्यते दौर्मनस्यस्योक्तत्वात्। श्रद्धादीनि श्रद्धावीर्यस्मृतिसमाधिप्रज्ञाः। गृह्यन्त इति अधिकृतं ॥ अन्यदविपाकमिति। यथोक्तदौर्मनस्याद्यवधारणात् जीवितं 117.11 (12a–2)
रूपाणि च सप्तेन्द्रियाणि आज्ञास्यामीन्द्रियादीनि च त्रीण्यविपाकानीति सिद्धं। अव्याकृतत्वात् अनास्रवत्वाच्च यथाक्रमं ॥

अष्टकं कुशलम् 116.16 (12a–5)

इत्यष्टकं कुशलमेवेत्यवधारणं ॥

द्विधा दौर्मनस्यम्

इति। द्विधैव दौर्मनस्यं दौर्मनस्यमेव च द्विधेति अवधारणं। द्विधेति कुशलं चाकु- 117.15 (12a–8)
शलं च। अन्यदपि द्वैधमस्ति। कुशलं चाव्याकृतं च। अकुशलं चाव्याकृतं चेति।

---

1 इष्यते MSS.

तत्कथमिदमवधार्यते कुशलं चाकुशलं चेति । व्याख्यानतो विशेषप्रतिपत्तिः । अत्र वा दौर्मनस्यं सविपाकमेवेति निर्धारितं । तस्मादिदमेव द्वैधं भवति नान्यत् ॥

116.17 (12a—5) **अन्या च वित्तिर्**

इति । दौर्मनस्यवर्ज्यं वेदनाचतुष्टयं तस्योक्तत्वात् ।

त्रेधा[1]

इति । कुशलाकुशलाव्याकृतानि । त्रयः प्रकारास्त्रेधा । द्वित्र्योश्च धमुञ् एधाच्चेति[2] त्रेधेत्येधाशब्दव्युत्पत्तिः । अलोभादिसंप्रयुक्तानि कुशलानि । लोभादिसंप्रयुक्तानि अकुशलानि । अतो ऽन्यान्यव्याकृतानि ।

अन्यदेकधा

117.18 (12a—9) इति । **जीविताष्टममन्यदेकधैवेत्यवधार्यते । अव्याकृतमेवेत्यर्थः ।** एतदर्थं च पुनरस्य करणं । अन्यथा ह्यकुशलमेव कुशलाव्याकृतमेवाकुशलाव्याकृतमेव वा तत्संभाव्यते । तस्मादभीप्सितैकधात्वप्रसिद्ध्यर्थं पुनरुच्यते । यस्यैकधात्वं संभवति तद्भवति । किं च संभवत्यव्याकृतत्वमिति ॥ ११ ॥

118.1 (12b—1) **कामाप्तममलं द्विधा**

118.7 (12b—8) इति । अमलमेव द्विधा कामाप्तं भवति । **तद्धातुप्रतिसंयुक्तमेवेति**[3] अधातुपतितमेवेत्यर्थः ॥

118.2, 3 (12b—1) **रूपाप्तं स्त्रीपुमिन्द्रिये**

---

1 त्रिधेति MSS. 2 Simply एधा MSS. See Pāṇini 5, 3, 45 & 46.

3 तेद्धप्र° N, तद्यप्रतिसंप्रयु C, तध्यप्रतिसंप्रयु T. དེ་ནི་དེ་ལྡན་པ་མ་ཡིན་པ་

इति विस्तरः । स्त्री च पुमांश्च स्त्रीपुमांसौ । समासान्तो[1] विधिरनित्य इति परिभाषया समासान्तो न भवति । तयोरिन्द्रिये स्त्रीपुमिन्द्रिये ॥

दुःखे च

इति । दुःखवेदनास्वभावे इन्द्रिये दुःखदौर्मनस्ये इत्यर्थः । ते स्त्रीपुमिन्द्रिये दुःखदौर्म-
नस्ये अमलं चेहानुवर्तमानं हित्वा । शेषं रूपाप्तमिन्द्रियं भवति ॥ **क्वोच्यन्त** इति पृष्टे 118.18 (12b—7)
सूत्रं दर्शयति । **अस्थानमनवकाश** इति विस्तरः । अत्र सूत्र इत्यभिप्रायः ॥ **अन्यः** 118.16 (12b—8)
पुरुषभावो ऽस्ति यः कामधातौ पुरुषाणां भवतीति । स्तनादिसंस्थानस्वराचारा-
न्यथात्वं ॥ **दुःखेन्द्रियं नास्तीति आश्रयस्याच्छत्वात्** तदभिघातजं नास्ति । **अकुश-** 118.17 (12b—9)
लाभावाच्च विपाकजं च नास्ति ॥ **दौर्मनस्येन्द्रियं नास्ति शमथस्निग्धसंतानत्वा-** 119.1 (12b—10)
दिति । यस्माच्च शमथेन समाधिना प्रतिघविगमात् रौद्यं संताने नास्ति । तस्माद्दौर्मनस्येन्द्रियं नास्ति । **आघातवस्त्वभावाच्चेति** । आघातः कोपः । तस्य वस्तु विषयः आघातवस्तु । नव चाघातवस्तूनि । अनर्थं मे अकार्षीत् करोति करिष्यति चेत्याघातवस्तुत्रयं । मित्रस्य मे अनर्थमकार्षीत् करोति करिष्यति अपरमाघातवस्तुत्रयं । अमित्रस्य मे अर्थमकार्षीत् करोति करिष्यति चेत्यपरमाघातवस्तुत्रयम् । इत्येषां नवानामाघातवस्तूनामभावात् विषयकृतमपि दौर्मनस्यं नास्ति । न केवलं हेतुकृतं नास्तीति दर्शयति । हेतुकृतं हि तद्यत्स्वसंतानप्रतिघकृतं । प्रत्ययकृतं च तद्य-
न्नवाघातवस्तुकृतमिति ॥

सुखे चापोह्य रूपि च 118.4 (12b—2)

इति । चशब्देन पूर्वोक्तमनुकृष्यते । तेनाह । **स्त्रीपुमिन्द्रिये दुःखे च अमलं च** 119.3 (13a—1)
हित्वेति वर्तत इति ।

सुखे

इति । सुखवेदनास्वभावे सुखसौमनस्ययेन्द्रिये । रूपीन्द्रियं चक्षुरादि ॥ १२ ॥

---

1 °न्तो MSS.

119.13 (13a—7) **वित्तित्रयं सुखसौमनस्योपेक्षा** इति । सुखेन्द्रियं यत्तृतीयध्यानभूमिकं दर्शनहेयानुशयसंप्रयुक्तं तद्दर्शनहेयं तत्रैव । अतो ऽन्यत्सास्रवं पञ्चविज्ञानकायिकं च कामावचरं प्रथमध्यानभूमिकं च त्रिविज्ञानकायिकं भावनाप्रहातव्यं । अनास्रवं तु सुखेन्द्रियमहेयं । सौमनस्यं दर्शनहेयसंप्रयुक्तं दर्शनहेयं । अतो ऽन्यत्सास्रवं भावनाहेयं । अनास्रवमहेयं । उपेक्षेन्द्रियं तु सर्वगमिति सुगमं ॥

119.16 (13a—8) **द्विहेया दुर्मनस्कता**[1]

इति । दौर्मनस्ययोगाद्दुर्मनस्कः । तद्भावो दुर्मनस्कता । दौर्मनस्यमित्यर्थः । यस्य गुणस्य हि भावाद्द्रव्ये शब्दनिवेशः । तदभिधाने त्वतलाविति[2] लक्षणात् । तद्दर्शनहेयसंप्रयुक्तं दर्शनहेयम् । अतो ऽन्यद्भावनाहेयं । नाहेयं असमाहितत्वात् ॥ १३ ॥

120.9 (13b—3) **कामेष्वादौ विपाकौ द्वे लभ्येते**

इति । कामप्रधानत्वात् कामधातुः काम इति निर्दिश्यत इति[3] वक्ष्यते । अण्डजजरायुजसंस्वेदजैः सत्त्वैः कामधातावादौ प्रथमतो द्वे इन्द्रिये विपाकात्मके लभ्येते **कायेन्द्रियं जीवितेन्द्रियं च** । कस्मात् । प्रतिसंधिकाले मनउपेक्षेन्द्रिययोरवश्यं
120.13 (13b—5) क्लिष्टत्वात् ।

उपपत्तिभवः क्लिष्टः सर्वक्लेशैः स्वभूमिकैः

इति[4] वचनात् । चक्षुरादीनां च तस्यामवस्थायामविद्यमानत्वात् ॥

120.16 (13b—8) **नोपपादुकैः**

इति अपवादः । अविशेषितत्वाद्धि उपपादुकैरपि तथैव द्वे एव लभ्येयातामिति

---

1 °स्कृते° MSS. ཡིད་མི་བདེ་. 2 तल् denotes a Taddhita-suffix ta (tā f.).

3 論 三 14^{a} 1. 4 Kārikā III, 38^{bc}.

प्रसङ्गः । तस्मादयं प्रतिषेधः । किमुपपादुकैस्ते द्वे नैव लभ्येते । लभ्येते न तु द्वे एव । तेनाह

तैः षड्वा

इति विस्तरः । **यद्यव्यञ्जना भवन्ति** यद्यविद्यमानस्त्रीपुरुषेन्द्रियाः **यथा प्राथमक-** 121.2 (13b–7)
ल्पिका इति ।

युगाद्युत्पन्नाः प्रागासन् रूपिवत्सत्त्वा

इति[1] वचनात् । **कतमानि षट्** । चक्षुरादीनि पञ्च जीवितं च षष्ठमिति ॥ **यथा** 121.5 (13b–9)
देवादिष्विति । आदिशब्देन नारकादयो ऽपि गृह्यन्ते । अन्तराभवोपपत्तिभवप्रतिसंध्य-
वस्थायां तानि प्रथमतो लभ्यन्ते ॥ **किं पुनरुभयव्यञ्जना अप्युपपादुका भवन्तीति** । 121.6 (13b–10)
निहीनोभयव्यञ्जनोत्पत्तिः । विशिष्टा चोपपादुका योनिः । कथमनयोः समायोग इति
चोदनाभिप्रायः ॥ **रूपप्रधानत्वाद्रूपाणीति रूपधातुर्निर्दिश्यते** । रूपप्रधानत्वादिति 121.11 (14a–1)
रूपाणां स्वच्छत्वात् भास्वरत्वादित्यर्थः । अथ वा न कामगुणप्रधानो रूपधातुः । किं
तर्हि रूपमात्रप्रधानः । नाप्यारूप्यधातुवत् अरूपप्रधान इति । **सूत्रे ऽप्युक्तमि-** 121.12 (14a–2)
ति । सूत्रे ऽप्येवं दृष्टं न मदुपज्ञमेवैतदिति दर्शयति । ये ऽपि ते **शान्ता वि-**
मोक्षा अतिक्रम्य रूपाण्यारूप्याः । ते ऽप्यनित्या अध्रुवा अनाश्वासिका विपरि-
णामधर्माण इति विस्तरः । **अव्यञ्जनैरुपपादुकैरिति** प्राथमकल्पिकैः ॥ **समाप-** 121.16 (14a–3, 4)
त्तितश्च परत्वादिति । यस्मात्पूर्वं रूपसमापत्तिः पश्चादारूप्यसमापत्तिः । तस्माद्रूप-
धातोरुत्तर आरूप्यधातुः । **उपपत्तितश्च प्राधानतरत्वादिति** । यस्माच्चोपपत्तितः
प्रधानतरः रूपधातोरारूप्यधातुः । बहूनि कल्पसहस्राणि तत्रातिप्रशान्तो विपा-
को भवति । अतो ऽप्यसावुत्तरः । न तूपपत्तिदेशतः ।

आरूप्यधातुरस्थान

इति[2] वचनात् ॥ १४ ॥

---

1 Kārikā III, 96ᵃ.   2 K. III, 3ᵃ.

122.5 (14a—7) निरोधयत्युपरमन्

122.7 (14a—9) इति । म्रियमाण आरूप्यधातावेतान्येव त्रीणीन्द्रियाणि निरोधयति । साप-वादं चैतद्वेदितव्यं ।

अशुभे सर्वत्र पञ्च च

इति[1] वचनात् ॥

122.5 (14a—7) रूपे ऽष्टाव्

122.9 (14a—10) इति । रूपधातौ अष्टावेतान्येव । सह पञ्चभिश्चक्षुरादिभिर्निरोधयेत् । सकृत्समग्रे-
122.10 (14b—1) न्द्रियमरणात् । अत एवाह । सर्वे ह्युपपादुकाः समग्रेन्द्रिया उपपद्यन्ते म्रि-यन्ते चेति ॥

122.6 (14a—7) कामे दश नवाष्ट वा

122.12 (14b—2) इति । उभयव्यञ्जनो दशेन्द्रियाणि निरोधयति यदि समग्रपञ्चेन्द्रियो भवति ।
122.13 (14b—3, 4) एकव्यञ्जनो नव । अव्यञ्जनो ऽष्टौ । यदि तु विकलेन्द्रियो ऽन्धो बधिरो वा भवति । तदा तदिन्द्रियं परिहार्यं ॥ १५ ॥

सापवादं चैतत्सर्वकामधातावेव वेदितव्यं । तदपवादमाह ।

122.16 (14a—8) क्रममृत्योस्तु चत्वारि

123.5 (14b—6) इति ॥ न ह्येषां पृथङ्निरोध इति । न ह्येषां कामधातावन्योन्यं विरहय्य निरोधो ऽस्तीत्यभिप्रायः ॥

122.17 (14a—8) अशुभे सर्वत्र पञ्च च

इति । सर्वस्य पूर्वोक्तस्य मरणविधेर्

निरोधयत्युपरमन्नारूप्ये जीवितं मन

---

1 Kārikā II, 16^d.

इति[1] एवमादेरपवादः। त्रिविधं हि मरणचित्तं संभवति। क्लिष्टमव्याकृतं कुशलं
च। तत्र क्लिष्टाव्याकृतचित्तस्योत्सर्गन्यायेन मरणविधिरुक्तः। **कुशलचित्तस्य तु** 123.8 (14b—7)
मरणे श्रद्धादयः पञ्चाधिकाः प्रक्षेप्तव्याः। एषां हि श्रद्धादीनां कुशले चेतसि
अवश्यं भावः। तेन यत्र त्रीण्युक्तानि **तत्राष्टौ**। यत्राष्टौ तत्र **त्रयोदश**। यत्र 123.10 (14b—9)
दश तत्र पञ्चदश। यत्र नव तत्र चतुर्दश[2]। यत्र पुनरष्टौ तत्र त्रयोदश। यत्र
चत्वारि तत्र नवेति **विस्तरेण गणनीयं**। रूपारूप्यधात्वोर्नास्ति क्रममरणं॥ 123.12 (14b—10)

इन्द्रियप्रकरणे सर्व इन्द्रियधर्मा विचार्यन्त इति। इन्द्रियप्रकरणे इह क्रियमाणे सर्व इन्द्रियधर्मा इन्द्रियावस्थाविशेषाः कारित्रविशेषा वा विचार्यन्त इत्येके व्याचक्षते। अपरे तु व्याचक्षते। इन्द्रियप्रकरणे इन्द्रियस्कन्धके[3] सर्व इन्द्रियधर्मा अवस्थाविशेषाः कारित्रविशेषा वा विचार्यन्ते। तेनेहापि ते विचार्यन्ते। तत्प्रत्यासन्नत्वात् अस्य शास्त्रस्येत्यभिप्रायः॥

नवाप्तिरन्त्यफलयोर् 123.1 (15a—2)

इति। नवभिरिन्द्रियैराप्तिर्नवाप्तिः। कस्य। अन्त्यफलयोः। अन्ते[4] भवे अन्त्ये। अन्त्ये फले
अन्त्यफले। तयोः। **के पुनरन्त्ये। स्रोतआपत्तिफलं अर्हत्त्वफलं च**। यथा दण्डस्य 123.16 (15a—4)
द्वावन्तौ भवतः। एवं पंक्त्यवस्थितानां चतुर्णां फलानां स्रोतआपत्तिफलं अर्हत्त्वफलं चान्ते
भवतः। **सकृदागामिफलं अनागामिफलं च मध्ये भवतः**। तयोरन्त्ययोः फलयोर्नव- 123.17 (15a—5)
भिरेवेन्द्रियैः प्राप्तिः। कतमैर्नवभिरित्याह। **श्रद्धादिभिराज्ञातावीन्द्रियवर्ज्यैर्मनउपे-** 123.19 (15a—6)
क्षेन्द्रियाभ्यां चेति नवभिरिति॥ तत्रैवमभिसमयक्रमः। दुःखे धर्मज्ञानक्षान्तिः। दुःखे धर्मज्ञानं। दुःखेऽन्वयज्ञानक्षान्तिः। दुःखेऽन्वयज्ञानं। समुदये धर्मज्ञानक्षान्तिः। समुदये धर्मज्ञानं। समुदयेऽन्वयज्ञानक्षान्तिः। समुदयेऽन्वयज्ञानं। निरोधे धर्मज्ञानक्षान्तिः। निरोधे

---

1 Kārikā II, 15ab. 2 °शी MSS. 3 發智論根蘊 (秋五 63a 9 et seq.). 4 अन्त्ये NT.

धर्मज्ञानं। निरोधेऽन्वयज्ञानक्षान्तिः। निरोधेऽन्वयज्ञानं। मार्गे धर्मज्ञानक्षान्तिः। मार्गे धर्म-
ज्ञानं। मार्गे ऽन्वयज्ञानक्षान्तिः। मार्गेऽन्वयज्ञानमिति षोडश क्षणा अभिसमय इत्युच्यन्ते।
तत्र दुःखे धर्मज्ञानक्षान्तिर्यावन्मार्गेऽन्वयज्ञानक्षान्तिरिति पञ्चदश क्षणा दर्शनमार्गः।

अदृष्टदृष्टेर्दृङ्मार्गस्तत्र पञ्चदश क्षणा

इति[1] वचनात्। तच्चाज्ञास्यामीन्द्रियमित्युच्यते। मार्गेऽन्वयज्ञानं तु षोडशः स भा-
वनामार्गः। ततः प्रभृत्या वज्रोपमसमाधेर्यावदनास्रवो मार्गः सर्वो ऽसौ भावनामार्गः।
तच्चाज्ञेन्द्रियमित्युच्यते। क्षयज्ञानात्प्रभृति सर्वो ऽनास्रवो मार्गो ऽशैक्षमार्गः। तच्चाज्ञाता-
वीन्द्रियमित्युच्यते। तत्र स्रोतआपत्तिफलं मार्गेऽन्वयज्ञानक्षान्त्यवस्थायां प्राप्यते।
श्रद्धादीनि चात्र पञ्चेन्द्रियाणि अवश्यं भवन्ति[2]। तस्या अवस्थायाः कुशलत्वात्। आज्ञास्या-
मीन्द्रियस्वभावा चासौ मार्गेऽन्वयज्ञानक्षान्तिर्वर्तमाना। मनइन्द्रियं च तत्संप्रयुक्तं[3] भवति।
उपेक्षेन्द्रियं चावश्यं अनागम्या[4]श्रयत्वात्। अनागम्यस्य च उपेक्षेन्द्रियसंप्रयुक्तत्वात्। मार्गे-
ऽन्वयज्ञानं तु अस्यामवस्थायामाज्ञेन्द्रियस्वभावं उत्पादाभिमुखं वर्तते। तेन श्रद्धादिभिः
पञ्चभिराज्ञास्यामीन्द्रियेणाज्ञेन्द्रियेण मनउपेक्षेन्द्रियाभ्यां चेति तत्फलं नवभिः प्राप्यते॥
124.4 (15a—7) **उभाभ्यां हि तस्य प्राप्तिरिति**। आनन्तर्यमार्गेणाज्ञास्यामीन्द्रियस्वभावेन विमुक्ति-
124.5 (15a—8) मार्गेण चा[5]ज्ञेन्द्रियस्वभावेन तस्य प्राप्तिः। **विसंयोगप्राप्तेरावाहकसंनिश्रयत्वात्**
यथाक्रमं। तस्या विसंयोगप्राप्तेरानन्तर्यमार्गस्यावाहकत्वात् जनकत्वात्। विमुक्ति-
मार्गस्य च तस्या सन्निश्रयत्वात्। आधारत्वादित्यर्थः। द्वाभ्यां चौरनिष्कासनकपाटपि-
धानवत्। यथा हि द्वयोर्मनुष्ययोः[6] एकेन चौरो निष्कास्यते। द्वितीयेनास्य कपाटं पि-
धीयते। तथानन्तर्यमार्गेण विसंयोगप्राप्तिरावाह्यते। क्लेशप्राप्तिमादाय निरोधात्। विमु-

---

1 Kārikā VI, 31[a b]. 2 °वंतीति MSS. But Tib. has no iti. 3 संयुक्तं MSS. མཚུངས་པར་ལྡན་པ་. 4 समागम्य° MSS. མི་ལྕོགས་པ་མེད་པ་. 5 वा° N. དང་. 6 °र्मत्तरयोः N, °र्नत्तर्य्ययोः T. མི་གཉིས་ལས་.

क्तिमार्गेणाधार्यते । विसंयोगप्राप्तिसहोत्पादात् ॥ अर्हत्त्वस्य पुनः श्रद्धादिभिराज्ञास्या-
मीन्द्रियवर्ज्यैरिति । वज्रोपमसमाध्यवस्थायामर्हत्त्वफलं प्राप्यते । श्रद्धादीनि मनइ- 124.6 (15a—9)
न्द्रियं च पूर्ववत् । वज्रोपमसमाधिकलापस्तस्यामवस्थायामानन्तर्यमार्ग आज्ञेन्द्रियस्वभावो
वर्तमानः । सुखसौमनस्योपेक्षेन्द्रियाणां चान्यतमत् । यदि तृतीयं ध्यानं निश्रित्यार्हत्त्वं
प्राप्यते सुखेन्द्रियं तत्र वर्तमानं । अथ प्रथमं द्वितीयं ध्यानं निश्रित्य तत्र सौमनस्येन्द्रियं ।
अथानागम्यध्यानान्तरचतुर्थध्यानाकाशविज्ञानाकिंचन्यायतनानां अन्यतमं निश्रित्य
तत्रोपेक्षेन्द्रियं वर्तमानं । क्षयज्ञानकलापस्तु अस्यामवस्थायां विमुक्तिमार्ग आज्ञातावी-
न्द्रियस्वभाव उत्पादाभिमुखो भवति । तेन श्रद्धादिभिः पञ्चभिराज्ञेन्द्रियेणाज्ञातावीन्द्रियेण
मनइन्द्रियेण सुखसौमनस्योपेक्षेन्द्रियाणां चान्यतमेनेति । तत्फलं नवभिः प्राप्यते । 124.9 (15a—10)
आनन्तर्यविमुक्तिमार्गाभ्यां तत्प्राप्तिरिति पूर्ववद्व्याख्यानं ॥

सप्ताष्टनवभिर्द्वयोः । 123.2 (15a—2)

प्राप्तिरिति वाक्यशेषः ॥ प्रत्येकमिति विस्तरः । सकृदागामिफलस्य सप्तभिरष्टाभि- 124.10 (15b—2)
र्नवभिर्वा प्राप्तिः । एवमनागामिफलस्य । तत्प्रतिपादयन्नाह । सकृदागामिफलं 124.12 (15b—3)
तावद्ध्यानुपूर्वकः प्राप्नोति । स च[1] लौकिकेन मार्गेणेति । लौकिको मार्गः
शान्ताद्युदाराद्याकारः ।

शान्ताद्युदाराद्याकारा उत्तराधरगोचरा

इति[2] वचनात् । तेनोत्तरां भूमिं शान्ततः प्रणीततः निःसरणतश्चेक्ष योगी पश्यति । अधरामौदारिकतो दुःखिलतः स्थूलभित्तिकतश्च पश्यति । स चायं चतुःप्रकारो वर्ण्यते । प्रयोगमार्ग आनन्तर्यमार्गो विमुक्तिमार्गो विशेषमार्गश्च । तत्र प्रयोगमार्गो यत आनन्तर्यमार्ग उत्पद्यते । स पुनर्येन क्लेशान्प्रजहाति । विमुक्तिमार्गोऽप्यानन्तर्यमार्गादनन्तरमुत्प-

---

1 र्व C. དེ་ཡང་.   2 Kārikā VI, 50[bcd].

ध्यते। क्लेशप्रहाणप्राप्तेराधारकः। विशेषमार्गस्तत उर्ध्वं विशिष्टो मार्गः। तेन मार्गेण नवप्रकाराः क्लेशाः प्रहेयाः। अधिमात्राधिमात्रो ऽधिमात्रमध्यो ऽधिमात्रमृदुः मध्याधिमात्रो मध्यमध्यो मध्यमृदुः मृद्वधिमात्रो मृदुमध्यो मृदुमृदुश्चेति। तद्यदि पृथग्जनः प्रजहाति दर्शनभावनाहेयान् क्लेशान्मिश्रीकृत्य। तेन मृदुमध्याधिमात्रादिभेदेन नवधा कृत्वा प्रजहाति। मृदुमृदुभ्यामानन्तर्यविमुक्तिमार्गाभ्यामधिमात्राधिमात्रं क्लेशप्रकारं प्रजहाति। एवं यावदधिमात्राधिमात्राभ्यामानन्तर्यविमुक्तिमार्गाभ्यां मृदुमृदुक्लेशप्रकारं प्रजहाति। आर्यस्तु भावनाहेयानेव क्लेशांस्तथैव नवधा कृत्वा प्रजहाति। दर्शनहेयानां दर्शनमार्गेण प्राक्प्रहीणत्वात्। लोकोत्तरस्तु भावनामार्गस्तथैव षोडशाकारः अनित्याद्याकारभेदात्। स चापि तथैव प्रयोगादिमार्गभेदाच्चतुर्भेदः। इहापि मृदुमृदुभ्यामानन्तर्यविमुक्तिमार्गाभ्यामधिमात्राधिमात्रं क्लेशप्रकारं प्रजहाति। एवं यावदधिमात्राधिमात्राभ्यामानन्तर्यविमुक्तिमार्गाभ्यां मृदुमृदुक्लेशप्रकारं प्रजहाति। एष लौकिकलोकोत्तरयोर्मार्गयोर्दिङ्मात्रनिर्देशः। तत्सकृदागामिफलमानुपूर्विकेण वा लभ्येत भूयोवीतरागेण वा। तत्रानुपूर्विको यः स्रोतआपत्तिफलं प्राप्य क्रमात्सकृदागामिफलं प्राप्नोति। कश्चासौ। यः सकलबन्धन एकप्रकाराद्युपलिखितो वा यदि न षष्ठप्रकारोपलिखितो नियाममवक्रामति। षोडशे चित्तक्षणे स स्रोतआपन्नो भवति। स भावनाहेयस्यैकस्य यावत्षष्ठस्यैव वा प्रकारस्य प्रहाणाय शमथचरितत्वात् लौकिकमपि मार्गमुत्पादयति। स षष्ठप्रकारे
124.13(15b-3) प्रहीणे सकृदागामिफलं प्राप्नोति। तस्य फलस्य सप्तभिरिन्द्रियैः प्राप्तिः। श्रद्धादि-
भिः पञ्चभिर्मनइन्द्रियेण उपेक्षेन्द्रियेण च सप्तमेनानागम्यनिश्रयत्वात्[1]। अथ लो-
124.14(15b-4) कोत्तरेण मार्गेण तस्याष्टाभिरिन्द्रियैः प्राप्तिः। तैरेवाज्ञेन्द्रियेण चाष्टमेन। तान्येव
124.16(15b-5) हि श्रद्धादीनि सप्तेन्द्रियाणि आज्ञेन्द्रियाख्यां लभन्ते। अनास्रवत्वात्। अथ भूयोवीतराग
इति। यो लौकिकेन मार्गेण पृथग्जनावस्थायां षट्प्रकारोपलिखितो ऽभूत्। स भूयोवीतराग इत्युच्यते। भूयसा प्रकारेण वीतराग इति कृत्वा। स यदि सकृदागामिफलं प्राप्नो-

---

1 °निःश्रयत्वात् MSS. རྟེན་པ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་.

ति। कथं स[1] प्राप्नोति इति। अभिसमयक्रमेण पूर्वोक्तेन मार्गेऽन्वयज्ञानावस्थायां[2] प्राप्नोति।
तस्य **नवभिर्यथैव स्रोतआपत्तिफलस्य**। श्रद्धादिभिराज्ञातावीन्द्रियवर्ज्यैः। मन-
उपेक्षेन्द्रियाभ्यां चेति पूर्ववत् व्याख्यानं। अयं हि स्रोतआपत्तिफलं अप्राप्यैव षोडशे
क्षणे सकृदागामी भवति। **अनागामिफलं यस्त्वानुपूर्वकः प्राप्नोतीति**। इहानुपूर्वको यः 124.19 (15b—6)
स्रोतआपत्तिफलं सकृदागामिफलं च प्राप्य अनागामिफलं प्राप्नोति। यो वा भूयोवी-
तरागो भूत्वा स्रोतआपत्तिफलमलब्ध्वैव सकृदागामिफलमेव च लब्ध्वानागामिफलं प्रा-
प्नोति। स च **यदि लौकिकेन मार्गेण** प्राप्नोति। **तस्य सप्तभिरिन्द्रियैः प्राप्तिः**।
यथा सकृदागामिफलस्यानुपूर्विकीयस्येत्यभिप्रेतं। श्रद्धादिभिः पञ्चभिर्मनउपेक्षे- 125.1 (15b—7)
न्द्रियाभ्यां चेत्यर्थः॥ **अथ लोकोत्तरेण मार्गेण तस्याष्टाभिस्तथैवेति**। **यथा सकृदा-
गामिफलस्यै**वाष्टाभिरित्यर्थः। आज्ञेन्द्रियमष्टमं भवतीति॥ **अथ वीतराग** इति। काम-
धातुमात्रवीतरागो लौकिकेन मार्गेण नवमे प्रकारे प्रहीणे। प्रथमादपि वा ध्यानादा-
कंदाकिंचन्यादपि वा वीतरागो यो ऽनागामिफलं प्राप्नोति। **तस्य नवभिः प्राप्तिः**।
यथा स्रोतआपत्तिफलस्य। स्रोतआपत्तिफलस्य हि दर्शनमार्गेण प्राप्तिः। अस्य च दर्शन-
मार्गेणैव प्राप्तिरिति तुल्यत्वम्। **अयं तु विशेषः। सुखसौमनस्योपेक्षेन्द्रियाणाम-** 125.4 (15b—8)
न्यतमं भवति निश्रयविशेषादिति। यदि तृतीयं ध्यानं निश्रित्य[3] नियाममवक्रा-
मति। सुखेन्द्रियं तत्र भवति। अथ प्रथमद्वितीये ध्याने निश्रित्य[3] सौमनस्येन्द्रियं तत्र भव-
ति। अथानागम्यध्यानान्तरचतुर्थध्यानानामन्यतमं निश्रित्य उपेक्षेन्द्रियं तत्र भवतीति।
यदाप्ययमानुपूर्विक इति विस्तरः। यदाप्ययमधिगतपूर्वफल आनुपूर्विकस्तीक्ष्णेन्द्रियः। 125.6 (15b—10)
स **नवमे विमुक्तिमार्गे ध्यानं प्रविशति** मौलं **लौकिकेन मार्गेण**। **तदाप्यष्टा-** 125.7 (16a—1)
भिरिन्द्रियैरनागामिफलं प्राप्नोति। तत्र मौलध्यानसंगृहीतो विमुक्तिमार्गो भवति।
तत्र च सौमनस्येन्द्रियं। आनन्तर्यमार्गस्त्वनागम्यसंगृहीत एव। यदि न प्रविशति। तत्र

---

1 च MSS. 2 °ज्ञानक्षान्त्यव° MSS. ལམ་ལ་ཆོས་ཤེས་པའི་བཟོད་པའི་གནས་སྐབས་ན་ (!) 3 निसृत्य MSS. བརྟེན་ནས་.

योपेतेन्द्रियमेव नान्यथा। तस्य प्राप्तिरष्टाभिः श्रद्धादिभिः पञ्चभिर्मनउपेक्षासौमनस्येन्द्रि-
125.11 (16a—2) येश्चेति। उभाभ्यां च तस्य प्राप्तिरिति। आनन्तर्यविमुक्तिमार्गाभ्यां चौरनिष्कास-
125.12 (16a—3) नकपाटपिधानवदिति[1] व्याख्यातमेतत् ॥ अथ लोकोत्तरेण प्रविशतीति। स एव
आनुपूर्विकस्तीक्ष्णेन्द्रियो वेदितव्यो ऽधिकारानुवृत्तेः। तस्य नवभिरिन्द्रियैः प्राप्तिः। तैरेवेदानीमुक्तैरिन्द्रियैः आज्ञेन्द्रियेण च नवमेन। तान्येव हि इन्द्रियाणि अनास्रवत्वादाज्ञेन्द्रियाख्यां लभन्ते ॥

इदमिह चोद्यते। कस्मादानुपूर्विक एवमुक्तो न पुनर्वीतरागपूर्वी। न हि वीतरागपूर्वी अनागम्यनिश्रयेण दर्शनमार्गमुत्पाद्य षोडशे चित्तक्षणे मौलं प्रथमं ध्यानं प्रविशति। तत्राधिगते ऽनादरात्। आनुपूर्विको हि मौलध्यानार्थी तस्यानधिगतपूर्वत्वात्। तस्मादस्ति संभवो यदसौ मौलमेव प्रविशति। वीतरागपूर्वी तु चतुःसत्यदर्शनं प्रति कृतादरः[2]। न ध्यानं प्रति। इति न तत्र षोडशे चित्तक्षणे मौलं ध्यानं प्रविशतीत्यभिप्रायः ॥ १६ ॥

नवाप्तिरन्त्यफलयोर्

125.14 (16a—4) इत्युक्तं[3] तद्विरोधयति। यत्तर्हि अभिधर्म उक्तं ज्ञानप्रस्थाने। कतिभिरिन्द्रियैरर्हत्त्वं प्राप्नोतीति। आह। एकादशभिरिति[4]। तत्कथं न विरुध्यत इत्यभिप्रायः।

125.17 (15a—8) एकस्य संभवाद्

126.4 (16a—7) इति। कस्यचिदेवैकस्य पुद्गलस्य संभवः। न सर्वस्य संभवः। यो हि मृद्विन्द्रियः परिहाय
126.5 (16a—8) परिहाय सुखसौमनस्योपेक्षाभिः निश्रयविशेषात्पार्यायिकीभिरर्हत्त्वं प्राप्नुयात्।
126.7 (16a—9) तं प्रत्येवमुक्तं। एकादशभिरिति। न तु संभवो ऽस्ति सुखसौमनस्योपेक्षाणां एक-
स्मिन्काले समवधानमित्यर्थः। चित्तचैत्तानामेकैकद्रव्योत्पत्तेः। यो हि कश्चिन्मृद्वि-

---

1 論 二 十 三 13a 2.   2 कृता° NT; གུས་པ་བྱས་པ་ཡིན་

3 Kārikā II, 16a.   4 發 智 論 (秋 五 65b 14).

न्द्रियः पुद्गलो ऽनागम्यं अन्यं[1] वोपेक्षेन्द्रियनिश्रयं निश्रित्य अर्हत्त्वं प्राप्नुयात्। तस्य तत्प्राप्तिरुपेक्षेन्द्रियेण। ततः पुनरपि परिहीयते। ततः प्रथमं द्वितीयं वा ध्यानं निश्रित्य पुनरर्हत्त्वं प्राप्नुयात्। तस्य तत्प्राप्तिः सौमनस्येन्द्रियेण। ततः पुनरपि परिहीयते। ततः स तृतीयं ध्यानं निश्रित्य[2] पुनरर्हत्त्वं प्राप्नुयात्। तस्य तत्प्राप्तिः सुखेन्द्रियेण। इति प्रत्येकं तत्र फलप्राप्तौ अवश्यं नवैवेन्द्रियाणि व्याप्रियन्ते। श्रद्धादीनि पञ्च मनआज्ञाज्ञातावीन्द्रियाणि सुखसौमनस्योपेक्षेन्द्रियाणां चान्यतमदिति। पुनः पुनः प्राप्तेस्तदेकादशभिरित्युक्तं ॥ कथमनागामिनो ऽप्येष प्रसङ्गो न भवतीति। कस्मात्तत्र शास्त्रे ऽर्हत्त्वफलमेव एकादशभिः प्राप्नोतीत्युक्तं। न त्वनागामिफलमपीति। **न ह्यसौ परिहीणः कदाचित्सुखे-** 126.9 (16b–1)
न्द्रियेण प्राप्नोतीति। असावनागामी तृतीयध्यानोर्ध्वभूमिलाभात्परिहीणो भवति। ऊर्ध्वभूमेरेव परिहीणो भवति। नासावनागामिफलात्परिहीण इत्युच्यते। एवं यावत् द्वितीयध्यानात्। यदा तु प्रथमात्परिहीणो भवति। तदानागामिफलात्परिहीण इत्युच्यते। पञ्चावरभागीयप्रहाणाद्धि अनागामिफलं व्यवस्थाप्यते। यदा च स कामवैराग्यात्परिहीणः। तदा तृतीयं ध्यानमस्य नास्ति। तत्कथं सुखेन्द्रियेणानागामिफलं प्राप्नुयात्। तत आह। न ह्यसौ परिहीणः कदाचित्सुखेन्द्रियेण प्राप्नोतीति। किं सौमनस्येन्द्रियेण प्राप्नुयात्। यत एवं सुखेन्द्रियस्यैव प्रतिषेधः। प्राप्नुयात् यदि नवमे विमुक्तिमार्गे मौलं ध्यानं प्रविशेत्। नैतदस्ति। यो हि परिहीणो भवेत्। स मृद्विन्द्रियः। यश्च मृद्विन्द्रियः। स न शक्नोति नवमे विमुक्तिमार्गे मौलं ध्यानं प्रवेष्टुं। तीक्ष्णेन्द्रियस्तु शक्नोति। इन्द्रियसंचारस्य [3]दुष्करत्वात्। सत्यमेतत्। किं तु यश्चासौ मृद्विन्द्रिय आनुपूर्विको[4] ऽनागामिफलं प्राप्य। ततश्च परिहीणो भूत्वा इन्द्रियसंचारं कुर्यात्। इन्द्रियसंचारेण च तीक्ष्णेन्द्रियो भूत्वा पूर्वकेणैव क्रमेणानागामिफलं प्राप्नुवन्यदि नवमे विमुक्तिमार्गे मौलं प्रविशेत्। तस्य तदानागामिफलप्राप्तिरष्टाभिर्नवभिर्वा भवति। श्रद्धादिभिः पञ्चभिर्मनइन्द्रियेण

---

1 चो° N; འམ་. 2 निसृत्य N; བརྟེན་ནས་. 3 °स्याद्दु° MSS. But Tib. has no negation. 4 °पूर्वको N.

उपेक्षेन्द्रियेण चानन्तर्यमार्गसंगृहीतेन सौमनस्येन्द्रियेण च मौलध्यानविमुक्तिमार्गसंगृहीतेनेति। लोकोत्तरेण चेन्मौलं ध्यानं प्रविशेत्। एभिश्चाष्टाभिराज्ञेन्द्रियेण च नवमेनेत्यवगन्तव्यं। तस्मात्सूक्तं न ह्यसौ परिहीणः कदाचित्सुखेन्द्रियेण प्राप्नोतीति॥ वीतरागपूर्वी तर्ह्येकादशभिस्तत्प्राप्नुयात्। कथं। यो मृद्विन्द्रियः पुद्गलस्तृतीयध्यानलाभी तृतीयं ध्यानं निश्रित्य नियाममवक्रामेत्। स षोडशे चित्तक्षणे ऽनागामी भवति। सा तत्फलप्राप्तिः सुखेन्द्रियेण। श्रद्धादिभिः पञ्चभिर्मनश्चाज्ञास्यामीन्द्रियाज्ञेन्द्रियैश्चेति। स ततो ऽनागामिफलात्परिहीण इन्द्रियोत्तापनेन तीक्ष्णेन्द्रियमात्मानं कृत्वा ऽनागम्यनिश्रयेणैवानागामिफलं प्राप्नुवन्नवमे विमुक्तिमार्गे मौलं प्रविशेत्। तस्य तत्फलप्राप्तिः पूर्ववदुपेक्षेन्द्रियेण सौमनस्येन्द्रियेण च श्रद्धादिभिश्चापि पञ्चभिमर्नइन्द्रियेण चाष्टमेन[1]। लोकोत्तरमार्गत्वात् आज्ञेन्द्रियेणापि नवमेन। इत्येवं द्वयोः कालयोरेकादशभिरिन्द्रियैः स पुद्गलस्तदनागामिफलं प्राप्नुयादिति। ततस्तत्प्रतिषेधार्थमिदमाह। **न च वीतरागपूर्वी परिहीयते।** **तद्वैराग्यस्य द्विमार्गप्रापणादिति।** न च कामवीतरागः केन चिन्निश्रयेण नियाममवक्रान्तः परिहीयते। कस्मात्। तद्वैराग्यस्य कामवैराग्यस्य द्विमार्गप्रापणात्। लौकिकलोकोत्तरमार्गप्रापणात्। इह फलं द्विविधं। संस्कृतमसंस्कृतं च॥

संस्कृतासंस्कृतं फलम्

इति[2] वचनात्। तत्र यदसंस्कृतं विसंयोगलक्षणमनागामिफलं। तत्पूर्वं लौकिकेन मार्गेण प्राप्तं। नियामावक्रान्तौ च लोकोत्तरेण मार्गेण पुनस्तत्प्राप्तं। द्विविधा हि तस्य प्राप्तिः। लौकिकी लोकोत्तरा च। तस्मात्स्थिरं तद्वैराग्यं। तस्मादतो न परिहीयते॥

ननु च

फलाद्धानिर्न पूर्वकात्[3]।

---

1 वा° N; ༢ང་. 2 Kārikā VI, 52[b]. 3 Kārikā VI, 60[b].

दर्शनहेयानामवस्तुकत्वादित्येतदपि[1] कारणान्तरमस्ति । कस्मात्तदिह[2] नोक्तमिति । एतदपि वक्तव्यं । अपि खलु पर एवं ब्रूयात् । मा भूद्दर्शनहेयक्लेशवैराग्यपरिहाणिः । भावनाहेयक्लेशमात्रवैराग्यपरिहाणिस्तु कस्मादस्य परिहीणकस्य न भवेत् । पञ्चावरभागीयप्रहाणाद्धि अनागामिफलं भवति । तत्र च सत्कायदृष्टिः शीलव्रतपरामर्शो विचिकित्सा च दर्शनहेयाः । कामच्छन्दो[3] व्यापादश्च भावनाहेयौ । तयोश्च तस्य वीतरागपूर्विणो ऽभिसमयान्ते षोडशे चित्तक्षणे प्रहाणस्य लौकिकेन मार्गेण प्राप्तस्य तत्सामर्थ्यात्पुनरनास्रवा प्राप्तिर्भवति । अनास्रवगोत्राणां लब्धत्वात् । अनास्रवं हि नवमविमुक्तिमार्गस्वभावं संस्कृतमनागामिफलमसंस्कृतं च कामच्छन्दादिप्रहाणं तस्यामवस्थायां लभ्यते । तस्मादिदमेव कारणमुक्तं । आर्येण[4] तद्वैराग्यस्य द्विमार्गप्रापणादिति । कामच्छन्दादिप्रहाणस्य द्विमार्गप्रापणादित्यर्थः ॥

उपेक्षाजीवितमनोयुक्तो ऽवश्यं त्रयान्वित 125.18(16b-4)

इति । उपेक्षया जीवितेन मनसा वा युक्तो ऽन्वितो ऽवश्यं त्रयेण समन्वागतः । 126.15(16b-8)
तेनैवोपेक्षाजीवितमनःस्वभावेन । न ह्येषामन्योन्येन विना समन्वागम इति । यद्येकस्य समन्वागमः । तदेतरयोरपि समन्वागमः[5] । तेनैषां समन्वागमव्यवस्थानं क्रियते । चक्षुरादीनां तु न क्रियते । तस्मादाह । चक्षुःश्रोत्रघ्राणजिह्वेन्द्रियैरिति विस्तरः । 126.19(16b-10)
चक्षुःश्रोत्रघ्राणजिह्वेन्द्रियैरारूप्यधातूपपन्नो न समन्वागत इत्यत्र कायेन्द्रियाग्रहणं । कामधातौ च येनाप्रतिलब्धविहीनानीत्यस्योपचयार्थस्य चक्षुरादिष्वेव संभवान्न 126.20 (17a-1)
कायेन्द्रिये । अन्यथा हि रूपिभिरिन्द्रियैरारूप्योपपन्नो न समन्वागत[6] इत्येवोच्यते । अप्रतिलब्धानि कललाद्यवस्थायां । विहीनानि लब्धविनाशादन्धत्वाद्यवस्थायां[7] क्रम-

---

1 論 二十五 3b 8. 2 तस्मात्त° MSS; ཅིའི་ཕྱིར་. 3 °मच्छन्दो CT, °मच्छन्दा N; འདོད་པའི་འདུན་ (pr. བདུན་)པ་. 4 आचार्येण MSS; འཕགས་པས་. 5 °गतः N; ལྡན་པ་ཡིན་ནོ་. 6 °गमः N; ལྡན་ནོ་. 7 °दृर्घत्व° MSS.; ལོང་བ་ཉིད་.

127.8 (17a–8) मरणे वा । पृथग्जना[1] न समन्वागता[2] इति विशेषणं । आर्यस्यावश्यं समन्वागतत्वात् ।
127.10 (17a–5) न हि तस्य भूमिसंचारेण अनास्रवसुखादित्यागः ॥ दौर्मनस्येन कामवीतराग इति ।
127.12 (17a–6, 7) इहस्थो धात्वन्तरस्थो वा पृथग्जनो वार्यो वा न समन्वागतः ॥ पृथग्जनफलस्था
इति । फलस्थाः स्रोतआपन्नादयः । अभिसमयान्ते विहीनत्वात् तेनानाज्ञातमाज्ञास्या-
127.13 (17a–8) मीन्द्रियेणासमन्वागताः । आज्ञेन्द्रियेण दर्शनमार्गस्था अप्राप्तत्वादसमन्वागताः ।
127.16 (17a–9) अशैक्षमार्गस्थाः फलप्राप्तौ विहीनत्वात् असमन्वागताः । अप्रतिषिद्धास्ववस्थासु
यथोक्तसमन्वागमो[3] वेदितव्य इति । या अप्रतिषिद्धा अवस्थाश्चक्षुरादिभिरिन्द्रियैः
समन्वागमं प्रति । तास्ववस्थासु यथादिन्द्रियमुक्तं । तैस्तैः समन्वागतो वेदितव्य
इत्यर्थः । तद्यथा कामधातावप्रतिलब्धविहीनावस्थां हित्वा चक्षुरादिभिर्विज्ञानैः
समन्वागतः । कायेन्द्रियेण कामरूपधातूपपन्नः समन्वागत इत्यादि ॥ १७ ॥

127.18 (16b–4, 5)

चतुर्भिस्सुखकायाभ्याम्

इति । युक्त इति वर्तते । अवश्यमिति च । संख्यानुक्रमविवक्षायां तु तदनन्तरं तैरित्ये-
128.7 (17a–10) वानन्तरं सुखादिग्रहणं । सुखेन्द्रियेण समन्वागत इति । चतुर्थध्यानारूप्यधातूपपन्नं
पृथग्जनं मुक्त्वा सर्वः सुखेन्द्रियेण समन्वागतः । तस्यान्यैर्नावश्यं समन्वागतः । चक्षुरादि-
भिर्विज्ञेन्द्रियान्तैरारूप्यधातौ कामधातौ च अप्रतिलब्धविहीनावस्थायामसमन्वागमः[4] ।
कायेन्द्रियेण च आरूप्यधातौ । स्त्रीपुरुषेन्द्रियाभ्यां रूपारूप्यधात्वोश्च । कामधातौ च
अलब्धविहीनावस्थायां । दुःखेन्द्रियेण रूपारूप्यधात्वोः । सौमनस्येन्द्रियेण पृथग्जन-
स्तृतीयध्यानोपपन्नः । दौर्मनस्येन्द्रियेण कामवीतरागावस्थायां । श्रद्धादिभिः पञ्चभिः
समुच्छिन्नकुशलमूलावस्थायां । आज्ञास्यामीन्द्रियेण पृथग्जनफलस्थावस्थायां । आज्ञे-
न्द्रियेण पृथग्जनदर्शनमार्गस्थाशैक्षावस्थायां । आज्ञातावीन्द्रियेण पृथग्जनशैक्षावस्थायां

---

1 °जनो MSS. 2 °तो T. 3 °तो MSS. 4 °स्थायास° N;
གནས་སྐབས་ན་.

असमन्वागत इति । यः कायेन्द्रियेण । सो ऽपि चतुर्भिरिति । कामधातूपपन्नः 128.9 (17b—1)
कायेन्द्रियेण समन्वागतः । तस्य नान्यैरवश्यं समन्वागमः । चक्षुरादिभिः कामधाता-
वलब्धविहीनावस्थायामसमन्वागमः । स्त्रीपुरुषेन्द्रियाभ्यामेतस्यामेवावस्थायां । रूप-
धातौ चा[1]समन्वागमः । दुःखेन चा[2]स्मिन्नेव । सुखेन च पृथग्जनस्य चतुर्थध्यानोपप-
न्नावसमन्वागमः । सौमनस्येन पृथग्जनस्तृतीयचतुर्थध्यानोपपन्नो ऽसमन्वागतः । दौर्म-
नस्येन श्रद्धादिभिश्चान्यैः पूर्ववदसमन्वागमो वक्तव्यः ॥

पञ्चभिश्चक्षुरादिमान् 127.19 (16b—5)

इति । चक्षुःश्रोत्रघ्राणजिह्वावानित्यर्थः । तेन चेति[3] । तेन चक्षुषा । चक्षुषि सत्य-
वश्यं कायेन्द्रियं । न तु श्रोत्रादीनि । कामधातावलब्धविहीनत्वसंभवात् । स्त्रीपुरु-
षेन्द्रियादीनां पूर्ववद्व्यभिचारो वक्तव्यः । एवं श्रोत्रघ्राणजिह्वेन्द्रियैरिति । यः श्रो- 128.14 (17b—2)
त्रेन्द्रियेण । सो ऽवश्यं पञ्चभिरुपेताजीवितमनःकायैस्तेन च । इत्येवं सर्वं नेयं ।

सौमनस्यी च 128.1 (16b—5)

किं । पञ्चभिरवश्यं समन्वागत इत्यधिकृतं । चक्षुरादिष्वेव सौमनस्यं कस्मान्न प्रक्षिप्तं ।
अन्यस्थानपाठात् । तथा ह्यादिशब्देन प्रक्षेप आकुलः स्यात् । द्वितीयध्यानगतस्तृ- 129.3 (17b—4)
तीयालाभी कतमेन सुखेन्द्रियेण समन्वागत इति । सुखेन्द्रियं कामधातौ पञ्चवि-
ज्ञानकायिकं प्रथमे च ध्याने त्रिविज्ञानकायिकमस्ति । तृतीये तु ध्याने मानसम् ।
अतो द्वितीयध्यानगतो नाधरेण सुखेन्द्रियेण समन्वागतः । तस्य भूमिसंचारेण त्यक्तत्वात् ।
न तृतीयध्यानभूमिकेन तस्यालाभित्वात् । इति मत्वा चोदयति । कतमेन सुखेन्द्रियेण
समन्वागत इति । आह । क्लिष्टेन तृतीयध्यानभूमिकेनेति । सर्वे ह्यधरभूम्युपपन्नाः 129.5 (17b—5)
सत्त्वा उपरिभूमिकेनाप्रहीणेन क्लिष्टेन समन्वागता इति सिद्धान्तः । शेषेन्द्रियव्यभिचारः
पूर्ववद्वक्तव्यः[4] ।

---

1 वा° CN; དང་. 2 वा° CN; དང་. 3 येति MSS.; དེ་དང་ཞེས་བྱ་བ་དེ་.
4 °व्यक्तः N; བརྗོད་པར་བྱའོ་.

12°.1, 2 (16b—6) **दुःखी तु सप्तभिर्**

129.7 (17b—6) इति। कामधातूपपन्नो ह्येष। तस्मादवश्यं कायेन्द्रियेण चतुर्भिश्च वेदनेन्द्रियैरिति
दौर्मनस्यवर्ज्यैः। तद्वीतरागावस्थायां दौर्मनस्यं व्यभिचरति। मनोजीवितेन्द्रिये[2] च
स्तैः[2]। इत्यवश्यं सप्तभिरिन्द्रियैः समन्वागतः। शेषेन्द्रियव्यभिचारस्तु पूर्ववद्वाच्यः

128.2 (16b—6) **स्त्रीन्द्रियादिमान्**

128.3 (16b—7) **अष्टादिभिर्**

इति। स्त्रीपुरुषदौर्मनस्यश्रद्धावीर्यस्मृतिसमाधिप्रज्ञेन्द्रियवानित्यर्थः। जीवितमनःसुख-
दुःखसौमनस्योपेक्षेन्द्रियाणामुक्तत्वात् आज्ञातावीन्द्रियादीनां च त्रयाणां वक्ष्यमाणत्वात्
129.9 (17b—7) एषामेवाष्टानामिन्द्रियाणां ग्रहणं भवति। यः स्त्रीन्द्रियेण समन्वागत इति। स काम-
धातूपपन्न एव। स्त्रीन्द्रियवत्त्वात्। अतः सो ऽवश्यमष्टाभिरिन्द्रियैः समन्वागतः। कतमै-
रित्याह। तैश्च सप्तभिः स्त्रीन्द्रियेण चेति। कायजीवितमनोभिश्चतुर्भिश्च वेदनेन्द्रियै-
रिति सप्तभिः। स्त्रीन्द्रियेण चाष्टमेन। शेषैरनियमः। यथोक्तं चक्षुरादीनां वैकल्यसंभवा-
129.13 (17b—8) दित्यादिभिः कारणैः। स्त्रीन्द्रियवत्पुरुषेन्द्रियवानपि वक्तव्यः। दौर्मनस्यवानपि का-
129.14 (17b—9) मोपपन्नः कामावीतराग इति। तथैव तैः सप्तभिर्दौर्मनस्येन च। श्रद्धावानपि त्रैधा-
तुकः सत्त्व इति। तैः पञ्चभिः श्रद्धादिभिरविनाभाविभिरुपेक्षाजीवितमनोभिश्च
129.16 समन्वागतः। शेषैरनियमः पूर्ववत्। यथा श्रद्धावानेवं यावत्प्रज्ञावान्॥ १८॥

आज्ञाते इन्द्रियमाज्ञातेन्द्रियमिति[1]। आज्ञात एव इन्द्रियं आज्ञातेन्द्रियं। निरवशेषाज्ञात इन्द्रियमित्यर्थः। आज्ञेन्द्रियमपि हि आज्ञात इन्द्रियं। न तु निरवशेषे।

---

1 .. 1 वस्त MSS. ཀུང་ཡོད་.   2 This passage in wanting in both Chinese versions, but in the Tibetan 124ª 4. ཀུན་ཤེས་པ་ལ་དབང་བྱེད་པས་ན་ཀུན་ཤེས་པ་དང་ལྡན་པའི་དབང་པོའི་ཞེས་བྱ་བ་ནི…

सावशेषत्वात् प्रहेयस्य। अथ वा पदैकदेशग्रहणेन आज्ञातावी पुद्गल आज्ञात इत्युच्यते 129.17 (18a—1) तस्येन्द्रियं आज्ञातेन्द्रियमिति। य आज्ञेन्द्रियेण सो ऽवश्यमेकादशभिरिति। आज्ञेन्द्रियवान् फलस्थः शैक्षः त्रिष्वपि धातुषु भवति। स चतुर्थध्यानादूर्ध्वोपपन्नः कथं सुखसौमनस्येन्द्रियाभ्यां समन्वागतः। यस्मादार्यः कामवैराग्ये ऽवश्यं सौमनस्येन्द्रियं प्रतिलभते। द्वितीयध्यानवैराग्ये च सुखेन्द्रियं। ते च भूमिसंचारे ऽपि न त्यज्येते[1]। तथा हि वक्ष्यति।

भूमिसंचारहानिभ्यां ध्यानाप्तं त्यज्यते शुभं
तथारूप्याप्तं आर्यं तु फलाप्त्युत्तप्तिहानिभिर्

इति[2]। फलप्राप्तीन्द्रियोत्तापने ऽपि यद्यपि ते प्रतिपन्नकमार्गमृद्विन्द्रियमार्गसंगृहीते[3] त्यज्येते[1] तथाप्यपरे फलस्थतीक्ष्णेन्द्रियमार्गस्वभावे लभ्येते[4]। तस्मात्ताभ्यां सुखसौमनस्याभ्यां भूमिसंचारे ऽपि अपरित्यक्ताभ्यां चतुर्थध्यानादूर्ध्वोपपन्नो ऽपि आर्यः समन्वागत एव भवति। शेषैः पूर्ववदनियमः।

आज्ञास्यामीन्द्रियोपेतास्त्रयोदशभिरन्वित 128.5, 6 (16b—7)

इति विस्तरः। आज्ञास्यामीन्द्रियसमन्वागतः कामावचरः सत्त्वः कामधातावेवाज्ञास्यामीन्द्रियोत्पादनात्।

असंवेगादिह विधा तत्र निष्ठेति वाचनाद्[5]

इति[6]। तस्मादवश्यं कायेन्द्रियमस्यास्ति। चतस्रो वेदना दौर्मनस्यवर्ज्याः। तस्य वीतरागावस्थायां व्यभिचारात्। तत्रावश्यमिति वर्तते। त्रयोदशभिरेभिरिन्द्रियैरव-

---

1 °ज्यते MSS. 2 Kārikā IV, 41. 3 °र्गे मृ° N; ལམ་དང་.

4 लभ्यते MSS. 5 वच° MSS. 6 Kārikā VI, 57[d].

श्यमेव समन्वागत इत्यवधार्यते । न तु त्रयोदशभिरेवेति । शेषैरनियमः । अन्धादिष्वपि दर्शनमार्गसंभवात् । स्त्रीपुरुषेन्द्रियपर्यायवैकल्ये कथं दर्शनमार्गोत्पत्तिः । स्त्रीपुरुषेन्द्रियवियुक्तविकलानां[1] हि संवरफलप्राप्तिवैराग्यानि न सन्तीति[2] । केचित्तावदाहुः । प्रतिलब्धसंवराणां फलप्राप्तिर्भवति । द्विव्यञ्जनोदयाद्धि प्रातिमोक्षसंवरत्यागो भवति । न तद्वैकल्यात् । क्रममरणाद्धि स्त्रीपुरुषेन्द्रिये निरोधे ऽप्यभ्यस्तनिर्वेधभागीयस्य दर्शनमार्गोत्पत्तिर्भवति । अपरे पुनराहुः । पुद्गलसामान्यमिदमधिक्रियते नैकत्रैवेन्द्रियैरावश्यकसमन्वागमव्यभिचारावुच्येते[3] । कथम् ।

उपेक्षाजीवितमनोयुक्तो ऽवश्यं त्रयान्वितः

इति[4] यावत् । उपेक्षासमन्वागतः पुद्गलः कामधातूपपन्नो वा यावद्भवाग्रोपपन्नो वा सर्वो ऽसाववश्यं त्रयेण समन्वागतः । चक्षुरादिव्यभिचारस्तु संभवतो न सर्वत्र । कश्चिदेव हि रूपिभिरिन्द्रियैरसमन्वागतो य आरूप्यधातूपपन्नः । न तु यो रूपधातूपपन्नः । विस्तरेण । यावत्कश्चिदेव श्रद्धादिभिरसमन्वागतो यः समुच्छिन्नकुशलमूलः । न तु स एवारूप्यधातूपपन्नः । तथेहापि यावानाज्ञास्यामीन्द्रियोपेतः सर्वो ऽसावेभिर्यथोक्तैस्त्रयोदशभिरिन्द्रियैरवश्यं समन्वागतः । व्यभिचारस्तु संभवतः कस्यचिदेव । तथा हि कस्यचिच्चक्षुरिन्द्रियेणासमन्वागमो यो ऽन्धः । कस्यचिच्छ्रोत्रेन्द्रियेण यो बधिरः । एवं घ्राणादिभिः । यावत्कस्यचित्स्त्रीन्द्रियेण यः पुरुषः । कस्यचित्पुरुषेन्द्रियेण या स्त्री । कस्यचिद्दौर्मनस्येन यो वीतरागः । इत्येवमेवावगन्तव्यं ॥ १९ ॥

130.9, 10 (18a—5) सर्वाल्पैर्निःशुभो[5] ऽष्टाभिर्

इति । एकः पुद्गलः सर्वेभ्यो ऽल्पैर्यः समन्वागतः । स कियद्भिरल्पैः समन्वागत

130.14 (18a—7) इत्याह । निःशुभो यः समुच्छिन्नकुशलमूलः । स च कामधातावेव ।

---

1 °विमुक्त° N; མི་ལྡན་པ་. 2 See 論 三 2ᵃ 1. 3 °वुच्यते MSS.

4 Kārikā II, 18ᵃᵇ. 5 °र्वाल्यैर्नि:° MSS.; དགེ་མེད་ནང་ན་ཉུང་.

छिनत्ति स्त्रीपुमान् दृष्टिचरित

इति[1]। कामवैराग्यं चात्र[2] न संभवति। तस्मादस्य पञ्चापि वेदनेन्द्रियाणि सन्ति। 130.15 (18a–8)
कायेन्द्रियं च जीवितमनसी च स्त एव सर्वत्र। चक्षुरादीनि तु न सन्ति। क्रममरणावस्थायां अन्धबाध्यवस्थायां च तेषामभावात्। वेदयत इति कृत्वेति कर्तरि क्विप्[3]। वेदनं वा विदिति भावसाधन औणादिकः क्विप्[3]। ज्ञापकं दर्शयति यथा संपदनं संपदिति। 130.17 (18a–9)

तथाऽऽरूप्य 130.11 (13a–5)

इति। संख्यामात्रं तथाशब्देन संबध्यते। एकान्तकुशलत्वात् श्रद्धादीनि शुभग्रहणेन गृह्यन्त इति। शुभान्येव नाकुशलाव्याकृतानि यानि तानि शुभानीत्यर्थः। 131.5 (18b–1)
आज्ञास्यामीन्द्रियादीनामपि ग्रहणप्रसङ्ग इति। तान्यपि एकान्तकुशलानि। 131.6 (18b–2)
तस्मात्तद्ग्रहणप्रसङ्ग इति। न। अष्टाधिकारादिति।

निःशुभो ऽष्टाभिर्

इत्येतस्माद्

उपेक्षायुर्मनःशुभैर् 130.12 (18a–6)

अष्टाभिरित्यनाज्ञास्यामीन्द्रियादीनां निरासः कृतो भवति। अष्टशब्देन कृतावधित्वात्। बालाधिकाराच्चेति। बालो ऽत्राधिक्रियते 131.8 (18b–3)

बालस्तथाऽऽरूप्य

इति[4] वचनात्। आज्ञास्यामीन्द्रियाद्यभावे च पृथग्जनो भवति। पृथग्जनत्वं कतमत्। आर्यधर्माणामलाभ इति[5] वचनात्। तस्मात्तेष्वनास्रवेषु अप्रसङ्ग इति ॥ २० ॥

---

1 Kārikā IV, 81[ab]. 2 वास्य MSS.; འདི་ལ་····ཡང་ 3 See O. Böhtlingk, Pāṇini (Erklärung der grammatischen Elemente) s. v. क्विप्.
4 Kārikā II, 20[c]. 5 論 四 19[a] 6.

131.16 (18b—6) द्विव्यञ्जनो यः समग्रेन्द्रिय इति । द्विव्यञ्जनो ऽपि हि समग्रचक्षुरादिकः एवमे-
132.3 (18b—6) कोनविंशत्या समन्वागतो नान्यथा । आज्ञातावीन्द्रियं द्वयोश्चान्यतरदिति ।
रागित्वा[1]दाज्ञातावीन्द्रिय एकान्तेन वर्जयितव्यं । आर्यस्य चाज्ञास्यामीन्द्रियाज्ञेन्द्रिया-
भ्यामवश्यं पर्यायेण समन्वागमात् । यदाज्ञास्यामीन्द्रियं न तदाज्ञेन्द्रियं । यदाज्ञेन्द्रियं
132.4 (19a—2) न तदाज्ञास्यामीन्द्रियं । उक्त इन्द्रियाणां धातुप्रभेदप्रसङ्गेनागतानां विस्तरेण
प्रभेद इति । अष्टादशानां धातूनां कतीन्द्रियं कति नेन्द्रियमिति[2]धातुप्रभेदप्रसङ्गेन ।

धर्मार्धमिन्द्रियं ये च द्वादशाध्यात्मिकाः स्मृता

इति[3] इन्द्रियाण्यागतानि । तेषां प्रभेदः

अमलं त्रयम्

इत्ये[4]वमादिविस्तरेणोक्तः ॥ २१ ॥

132.6 4. II. 2, (1a—6) किमेते संस्कृता धर्मा इति । ये ते स्कन्धधात्वायतनत्वेनाभिहिताः पूर्वं । यथा
भिन्नलक्षणा इति । रूप्यत इति रूपं । अनुभवो वेदना । निमित्तोद्ग्रहणं संज्ञेत्यादि ।
132.8 (1a—7) संस्कृतग्रहणमुत्पत्तिमत्त्वात् । उताहो नियतसहोत्पादा अपि । केचित्सन्तीति ।
सन्ति हि केचित्सहोत्पादाः । न तु नियतसहोत्पादाः । यथा चक्षुरादिसहोत्पादाः ।
तद्विज्ञानादयः चक्षुरादीनां सभागतत्स[5]भागभावात् तस्मादेवं पृच्छति । सर्व इमे
धर्माः पञ्च भवन्तीति । पञ्चवस्तुकनयेन एवं सर्वधर्मसंग्रहो व्यवस्थाप्यते । रूपा-
132.11 (1a—8) दिकलापमुखेन धर्मनिर्देशः सुखप्रतिपत्त्यर्थं । तत्रासंस्कृतं नैवोत्पद्यत इति । न
132.13 (1b—1) तत्प्रति सहोत्पादनियमश्चिन्त्यते । सर्वसूक्ष्मो रूपसंघातः परमाणुरिति । संघा-

---

1 राशित्वा° N; ཆགས་པ་དང་བཅས་པ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་.   2 論 二 22^b 8, 9.
3 Kārikā I, 47^cd.   4 Kārikā II, 9^a.   5 सभागस्तत्स° N; བརྟེན་པ་དང་བཅས་པ་དང་དེ་དང་མཚུངས་པ་.

तपरमाणुर्न द्रव्यपरमाणुः। यत्र हि पूर्वापरभागो नास्ति तत्सर्वरूपापचितं द्रव्यं द्रव्यपरमाणुरितीष्यते। तस्माद्विशिनष्टि संघातः परमाणुरिति।

कामे ऽष्टद्रव्यको ऽशब्द 132.13 (1a—10)

इति। **कामधातौ** यदा **शब्दो** ऽत्र नोत्पद्यते। तदा नियतमष्टद्रव्यक एव 133.1 (1b—2)
भवति। नातो न्यूनद्रव्यकः।

अपरेन्द्रिय 132.16 (1a—11)

इति। अपरमिन्द्रियमस्मिन्नित्यपरेन्द्रियः। चक्षुरादिमानित्यर्थः। यत्र हि चक्षुः श्रोत्रादि
वा। तत्र कायेन्द्रियेण भवितव्यं। तत्प्रतिबद्धवृत्तित्वाच्चक्षुरादीनां। **सशब्दाः पुनरेते** 133.12 (1b—6)
परमाणव इत्यष्टद्रव्यकादयः। संघातपरमाणवः सशब्दा उत्पद्यमाना **यथाक्रमं नव** 133.13 (1b—7)
दशैकादश द्रव्यका उत्पद्यन्ते। यो ऽष्टद्रव्यकः स नवद्रव्यकः। यो नवद्रव्यकः स दशद्रव्यकः। यो दशद्रव्यकः स एकादशद्रव्यक इति। **अस्ति हीन्द्रियाविनिर्भागो शब्दो ऽपीति**। इन्द्रियाद्विनिर्भक्तुं यो न शक्यते। स इन्द्रियाविनिर्भागो शब्दः। इन्द्रियापृथग्वर्तीत्यर्थः। अविनिर्भोगीति केचिद्दुन्नि पठन्ति॥

कथमविनिर्भागे भूतानां कश्चिदेव संघातः कठिन इत्यादि। कठिनः 133.16 (1b—8)
पृथिवीधातुः। **द्रवो** ऽब्धातुः। **उष्णास्तेजोधातुः**। **समुदीरणा**[1] वायुधातुः। तुल्यभूत- 133.17 (1b—9)
सद्भावात्तुल्यरूपैस्तत्संघातैर्भवितव्यमित्यभिप्रायः। **यद्यत्र पटुतममिति** विस्तरः। यद्द्रव्यं पृथिव्यादिलक्षणं। यत्र संघाते पटुतमं स्फुटतमं। **प्रभावतः** शक्तितः। न तु द्रव्यतः। **उद्भूतमुत्पन्नं**। **तस्य तत्रोपलब्धिः**। तस्य द्रव्यस्य तत्र संघात उपलब्धिर्ग्र-[2] 133.19 (1b—10)
हणं। **सूचीतूलीकलापस्पर्शवत्**। तत्र सूच्यो लोहमय्यः प्रतीता लोके। तूल्यो वीरणादिपुष्पमूलदण्डाः। याः सिंका इति प्राकृतजनप्रतीताः। तासां सूचीनां तूलीनां

---

1 °णो TN. 2 °ब्धिग्र° MSS.; དམིགས་ཞེད་འཛིན་པ་ཡིན་ནོ་.

च कलापः। तस्य स्पर्शः सूचीतूलीकलापस्पर्शः। तस्य चोपलब्धिः तस्य पटुत-
मस्य प्रभावत उद्भूतस्य भूतस्येति। तत्र तस्येवेति अनेन लक्षणेन वतिः[1]।
एतदुक्तं भवति। यथा तुल्ये ऽपि सूचीनां तूलीनां कलापसद्भावे तीक्ष्णत्वा-
त्सूचीनामेव स्पर्शो[2] व्यक्त उपलभ्यते। न तूलीनामतीक्ष्णत्वात्। तथा क्वचिदेव
संघाते काष्ठादिके कठिनमुपलभ्यते। क्वचिद्द्रवः पानीये। क्वचिदुष्णो[3] ऽग्नौ।
क्वचित्समुदीरणा वायौ न च तत्र तत्र संघाते चत्वारि महाभूतानि न सन्ति।
सक्तुलवणचूर्णरसवच्च। सक्तुचूर्णानां लवणचूर्णानां च यथा रसस्योपलब्धिः।
लवणचूर्णरस एव व्यक्तमुपलभ्यते। न तु सक्तुचूर्णरसः। तद्वदिहापीति। **संग्र-**
134.2 (2a–1) **हधृतिपक्तिव्यूहनादिति**। संग्रहकर्मणाब्धातोरस्तित्वं गम्यते काष्ठादिके। अन्य-
था पांसुमुष्टिवत्तद्विशीर्येत। यदि तत्राब्धातुर्न स्यात्। धृतिकर्मणाप्सु नौप्रभृतीनां
पृथिवीधातोरस्तित्वं गम्यते। पक्तिकर्मणा तेजोधातोरस्तित्वं गम्यते। यदि हि
तन्न स्यात्काष्ठादिकं न पूतीभवेत्। व्यूहनकर्मणा वायुधातोरस्तित्वं गम्यते। प्रस-
134.3 (2a–1) र्पणं हि तस्य न स्याद्वृद्धिर्वा यदि वायुधातुस्तत्र न स्यात्। एवमन्यत्रापि
योज्यं। **प्रत्ययलाभे च सतीति** विस्तरः। प्रत्ययानामग्न्यादीनां लाभे सति।
कठिनादीनां[4] च द्रवणादिभावात्[4] द्रवणघनत्वादिभावात्। तद्यथाग्निभूते सति
कठिनस्य लोहस्य द्रवणं। तेन ज्ञायते लोहे ऽब्धातुरस्तीति। तथा द्रवस्य
शैत्यादिप्रत्ययलाभे काठिन्यं। तेन ज्ञायते पृथिवीधातोरत्रास्तित्वमिति। तथा
कठिनसंघर्षादौष्ण्यमुपलभ्यते। तेन तेजोधातोरत्रास्तित्वं गम्यते। इति एवं संभ-
वतो ऽन्यत्रापि योज्यं॥ **अप्सु शैत्यातिशयादौष्ण्यं गम्यते इत्यपर** इति

---

1 वति denotes a Taddhita-suffix वत्. 2 संस्पर्शो C.; རེག་པའི་.
3 °ष्मो NC, °ष्णो T. 4 ... 4 द्रवद्रव्याद्रव्याणां च द्रवाणादिभावात् N, उवृद्धव्यानां च द्रवणादिभावात् C, द्रवद्रव्याद्रव्याणां च द्रवणादिभावात् T.; ཡང་གཤེར་པ་ལ་སོགས་པར་འགྱུར་བའི་ཕྱིར་ལ་.

भूतत्वशीलाभः[1]। यस्मादापः शीताः शीततराः शीततमाश्च उपलभ्यन्ते। ततो ज्ञायते
तेजसंस्तत्रान्यतरतमोत्पत्तेः शैत्यातिशयः। तेन च तत्र तेजो ऽस्तीति गम्यते।
अव्यतिभेदे ऽपीति विस्तरः। तं मतमाचार्यो दूषयति। **यथा न च शब्दस्य** 134.6 (2a—3)
द्रव्यान्तरेण व्यतिभेदो मिश्रीभावो ऽस्ति। **अतिशयश्च भवति** स्वभावभेदात्पटुः
शब्दः पटुतरः पटुतम इति। एवमिहापि भवेत्। यथा च **वेदनाया** न केनचिद्द्रव्या-
न्तरेण व्यतिभेदो भवतीति स्वभावभेदात्तारतम्येनातिशयः। तथेहापीति। नानेन
तेजोऽस्तित्वं गम्यते। ता एव ह्यापः काश्चिच्छीताः। काश्चिच्छीततराः। काश्चि-
च्छीततमा इति॥ **बीजतस्तेषु तेषां भावो न स्वरूपत इत्यपर** इति सौत्रा- 134.7 (2a—4)
न्तिकाः। बीजतः शक्तितः सामर्थ्यत इत्यर्थः। न स्वरूपतो न द्रव्यत इत्यर्थः।
शक्तिरेव हि नानाविधास्ति यया योगिभिरधिमोक्षविशेषेण सुवर्णधातू रूप्यधा-
तुस्ताम्रधातुरित्येवमादयो धातवः क्रियन्ते। कस्मादित्याह। **सन्त्यस्मिन्दारुस्कन्धे
विविधा धातव इति वचनात्।** धातुशक्तयो हि तत्रैव भगवतोक्ताः। न हि 134.8 (2a—5)
तत्रातिबहूनां सुवर्णरूप्यादीनां[2] स्वरूपतो ऽवकाशो[2] ऽस्तीति **कथं वायौ वर्णा
सद्भाव** इति वैभाषिकानेवं चोदयन्ति।

कामे ऽष्टद्रव्यक

इति[3] नियमे **कथं वायौ वर्णो** ऽस्तीति निर्धार्यते। न हि कथंचित्तत्र वर्णा
उपलभ्यते। **अश्रद्धानीय एषो ऽर्थो नानुमानीय** इति वैभाषिकाः। परमाप्तैरयमु- 134.10 (2a—6)
क्तो ऽर्थ इति प्रत्येतव्यः। नार्थो ऽनुमानसाध्य इत्यभिप्रायः। **संसर्गतो[4] गन्धग्र-
हणाद्वेति**। अस्ति वानुमानमिति दर्शयति। गन्धवता तु द्रव्येण वायोः संप-
र्काद्गन्ध उपलभ्यते। **स च गन्धो वर्णं न व्यभिचरति**। यत्र हि गन्धस्तत्र 134.12 (2a—7)

---

1 °लातः MSS.; དཔག་མེད.   2..2 °तः तत्राव° MSS.; तत्र is wanting in Tib.   3 Kārikā II, 22ᵃ ᵇ.   4 °र्गता MSS.; འདྲེས་པར.

वर्णेन भवितव्यं इति । अत्र च साधनवचनं । वर्णवान्वायुर्गन्धवत्त्वाज्जातिपुष्पव-
दिति ॥ **रूपधातौ गन्धरसयोरभाव उक्त** इति ।

विना गन्धरसघ्राणजिह्वाविज्ञानधातुभिर्

इति[1] वचनात् । **तेन तत्रत्याः परमाणवः षट्सप्ताष्टद्रव्यका** इति । तत्रत्या-
स्तत्र भवाः । तत्रत्याः परमाणवः संघातपरमाणवो ऽधिकृताः । य इहाष्टद्रव्यक
उक्तो निरिन्द्रियो ऽशब्दः । स तत्र षड्द्रव्यकः । यो नवद्रव्यकः कायेन्द्रियी ।
स सप्तद्रव्यकः । यो दशद्रव्यको ऽपरेन्द्रियः । सो ऽष्टद्रव्यकः । सशब्दकाः पुनरेते
134.14 (2a–8) सप्ताष्टनवद्रव्यका इत्यवगन्तव्यं । **उक्तरूपत्वान्न पुनरुच्यन्त** इति । उक्तकल्पत्वान्न
पुनः सूच्यन्त इत्यर्थः ॥

134.15 (2a–9) **किं पुनरत्र द्रव्यमेव द्रव्यमिति विस्तरः** । मुख्यवृत्त्या यद्द्रव्यं यस्य स्वल-
क्षणमस्ति तद्द्रव्यं गृह्यते । **आहोस्विदायतनं** द्रव्यमित्यधिकृतं । आयतनमपि
हि द्रव्यमिति शक्यते वक्तुं । सामान्यविशेषलक्षणसद्भावात् । **किं चातः** । कश्चातो
दोष इत्यर्थः । **यदि द्रव्यमेव द्रव्यं गृह्यते** । यदि रूपपर्यन्तलक्षणं पृथिव्यादि-
134.20 (2a–10) परमाणुद्रव्यं गृह्यते । **अत्यल्पमिदमुच्यते अष्टद्रव्यक** इत्यादि । **संस्थानगुरुत्व-**
135.3 (2b–2) **लघुत्वश्लक्ष्णत्वकर्कशत्वशीतजिघत्सापिपासानां संभवतो** द्रव्यान्तराणां **क्वचि-**
त्क्वचित्सद्भावात् । तथा च सति । यो ऽष्टद्रव्यकः । स नवद्रव्यको यावच्चतु-
र्दशद्रव्यक इत्यष्टद्रव्यकनियमो भिद्यते । एवं नवद्रव्यकादिषु योज्यं । एवं रूप-
135.5 (2b–3) धातावपि षट्सप्ताष्टद्रव्यनियमभेदो वक्तव्यः । **चतुर्द्रव्यको हि वक्तव्य** इति ।
यस्माद्भूतान्यपि पृथिव्यादीनि **स्प्रष्टव्यायतनं**

स्प्रष्टव्यं द्विविधम्

इति[2] वचनात् । तस्मात्कामे चतुर्द्रव्यको ऽशब्दः । रूपं गन्धो रसः स्प्रष्टव्यमिति ।

---

1 Kārikā I, 30ᶜ. 2 Kārikā I, 34ᵃ.

सशब्दस्तु पञ्चद्रव्यक इति वक्तव्यं । यदाश्रयभूतमिति । पृथिव्यादीनि चत्वारि । 135.7 (2b–5)
यदाश्रयिभूतमिति । रूपं गन्धो रसः स्प्रष्टव्यैकदेशश्च । तदेवं संस्थानस्य रूपे
ऽन्तर्भावात् गुरुत्वादीनां च स्प्रष्टव्य इति नात्यल्पमिदमुच्यते । नाप्यतिबहु ।
आश्रयभूतानां स्प्रष्टव्यायतनान्निःकृष्य चतुर्धा निर्देशात् । एवमपि भूयान्सीति 135.9 (2b–6)
विस्तरः । यद्भूतचतुष्कमाश्रय एकस्योपादायरूपस्य नीलस्य पीतस्य वा । न तदे-
वान्यस्योपादायरूपस्य गन्धस्य रसस्य वाश्रयः । किं तर्हि । अन्यदेव भूतचतुष्कं 135.11 (2b–7)
तस्याश्रय इति वैभाषिकसिद्धान्तः । तत्र पुनर्जातिद्रव्यमिति । भूतचतुष्कजातिरत्र
गृह्यते । या[1] ह्येकस्य भूतचतुष्कस्य जातिः । तामन्यानि भूतचतुष्कानि नाति-
क्रामति । एवं विकल्पेन वक्तुमिति । किंचिदत्र द्रव्यमेव द्रव्यं गृह्यते यदाश्र- 135.13 (2b–8)
यभूतं । किंचिदत्रायतनद्रव्यं गृह्यते यदाश्रयिभूतं । यच्चैतदाश्रयभूतं । तज्जात्या गृह्यत
इति ॥ छन्दतो हि वाचां प्रवृत्तिः । अर्थस्तु परीक्ष्य इति । छन्दत इच्छातः
संक्षेपविस्तरविधानानुविधायिन्यो वाचः प्रवर्तन्ते । अर्थस्तु तासां[2] परीक्ष्यः । किमेवं
नियतसहोत्पादानि तानि भवन्ति न भवन्ति वेति । योगाचार[3]चित्तास्तु संघातावस्थाने
भूतानां भौतिकानां च नियमं वर्णयन्ति । कथमित्युच्यते । अस्ति समुदाय एकभौ-
तिकः । तद्यथा शुष्को मृत्पिण्डः । अस्ति द्विभौतिकः स एवार्द्रः । अस्ति त्रि-
भौतिकः स एवोष्णः । अस्ति यावत्सर्वभौतिकः स एवार्द्र उष्णश्च मृत्पिण्डो गम-
नावस्थायामिति । उपादायरूपे ऽपि यदुपादायरूपं यस्मिन् समुदाये उपलभ्यते ।
तत्तत्रास्तीति वेदितव्यं । अस्ति समुदाय एकोपादायरूपिकः । तद्यथा प्रभा । अस्ति
द्व्युपादायरूपिकः । तद्यथा शब्दगन्धो वायुः । त्र्युपादायरूपिकः । तद्यथा धूमः । तस्य
रूपगन्धस्प्रष्टव्यविशेषप्रभावितत्वात् । स्प्रष्टव्यविशेषः पुनरत्र लघुत्वं वेदितव्यं ।

---

1 यो NC, ये T. 2 ताभ्यां MSS.; དེ་དག་གི་. 3 See 瑜伽論 第三 (來 — 13b).

चतुरुपादायरूपिकः[1]। तद्यथा गुडपिण्डः। पञ्चोपादायरूपिकः। तद्यथा स एव सशब्दः।
इत्येवमाद्यपि[2] वक्तव्यं ॥ २२ ॥

135.16 (2b—9) **शेषाणां वक्तव्य** इति। चित्तचैत्तानां विप्रयुक्तानां च।

135.17 (2b—10) **चित्तचैत्ताः सहावश्यम्**

इति। न चित्तं चैत्तैर्विना उत्पद्यते। नापि चैत्ता विना चित्तेनेत्यवधार्यते। न तु सर्वं चित्तं सर्वचैत्तैर्नियतसहोत्पादं[3]। नापि सर्वचैत्ताः सर्वचित्तनियतसहोत्पादा इति।

135.18 **सर्वं संस्कृतलक्षणैर्**

इति। संस्कृतलक्षणैर्यद्युक्तं तत्सर्वं तैः संस्कृतलक्षणैर्जात्यादिभिरवश्यं सहोत्प-
136.5 (3a—2) द्यते। किं पुनस्तदित्याह। **यत्किंचिदुत्पद्यते रूपं चित्तं चैतसिकाश्चित्तवि-**
136.9 (3a—5) **प्रयुक्ताश्चेति**। पूर्वमेव ह्यसंस्कृतं बहिष्कृतं। तत्रासंस्कृतं नैवोत्पद्यते इति[4] वचनात्। **विकल्पार्थो वाशब्द** इति। किंचित्प्राप्त्या सहोत्पद्यते यत्सत्त्वसंख्यातं। किंचिन्न यदसत्त्वसंख्यातमिति विकल्पः। प्रतिसंख्याप्रतिसंख्यानिरोधयोर्यद्यपि प्राप्तिरस्ति न तु तावुत्पद्येते इति न तयोर्ग्रहणं। सहोत्पादननियमो ह्ययमारम्भ[5] इति। असत्त्वसंख्यातस्य प्राप्तिर्नास्तीति किमत्र कारणं। सर्वसत्त्वसाधारणत्वात्। सहजयैव च प्राप्त्या प्राप्तिमान् सहोत्पद्यते। न पूर्वपश्चात्कालजयेत्यवगन्तव्यं ॥

136.15, 17 (3a—9, 10) **गतिविषय** इति। उत्पत्तिविषय इत्यर्थः। **महाभूमिका** इति। महत्त्वं सर्वचित्तभवत्वात् ॥ २३ ॥

137.8 (3b—4) **इमे किलेति**। किलशब्दः परमतद्योतने। स्वमतं तु छन्दादयः सर्वचेतसि

---

1 °क MSS. 2 °मादिष्व° MSS.; ལ་སོགས་པ་. 3 सर्वचित्त° NC, om. T.; སེམས་ལས་བྱུང་བ་ཐམས་ཅད་. 4 論 四 1a 8. 5 °रम्व T, °रद N.; བརྩམས་པ་ཡིན་ནོ་.

न भवति । तथा ह्यनेनैवाचार्येण पञ्चस्कन्धके[1] लिखितं । छन्दः कतमः । अभिप्रेते
वस्तुनि अभिलाषः । अधिमोक्षः कतमः । निश्चिते वस्तुनि तथैवावधारणमित्या- 137.10 (3b–6)
दि ॥ **चेतना चित्ताभिसंस्कार** इति । चित्तप्रस्पन्दः । प्रस्पन्द इव प्रस्पन्द इत्यर्थः । 137.11 (3b–5)
विषयनिमित्तग्राह इति । विषयविशेषरूपग्राह इत्यर्थः । **स्पर्श इन्द्रियविषय-** 137.12 (3b–6)
विज्ञानसन्निपातजा स्पृष्टिरिति । इन्द्रियविषयविज्ञानानां संनिपाताज्जाता स्पृष्टिः ।
स्पृष्टिरिव स्पृष्टिः । यद्योगादिन्द्रियविषयविज्ञानान्यन्योन्यं स्पृशन्तीव स स्पर्शः ।
धर्मप्रविचय इति । प्रविचिनोतीति प्रविचयः । प्रविचीयन्ते वा अनेन धर्मा इति
प्रविचयः । येन संकीर्णा इव धर्माः पुष्पाणीव प्रविचीयन्ते । उच्चीयन्त इत्यर्थः ।
इमे सास्रवाः । इमे ऽनास्रवाः । इमे रूपिणः । इमे अरूपिण इति । धर्माणां प्रविचयः
धर्मप्रविचयः । प्रतीतत्वात् प्रज्ञेति वक्तव्ये श्लोकबन्धानुगुण्येन मतिरिति कारि- 137.14 (3b–7)
कायामुक्तं । **स्मृतिरालम्बनासंप्रमोष** इति । यद्योगादालम्बनं न मनो विस्मरति ।
तच्चाभिलषतीव । सा स्मृतिः । **मनस्कारश्चेतस आभोग** इति । आलम्बने चेतस
आवर्जनम् । अवधारणमित्यर्थः । मनसः कारो मनस्कारः । मनो वा करोति आवर्ज- 137.15 (3b–8)
यतीति मनस्कारः । **अधिमुक्तिस्तदालम्बनस्य गुणतो ऽवधारणम्**[2] । रुचिरि- 137.15 (3b–9)
त्यन्ये । यथानिश्चयं धारणेति योगाचारचित्ताः । **समाधिश्चित्तस्यैकाग्रतेति** । अग्र-
मालम्बनमित्येको ऽर्थः । यद्योगाच्चित्तं प्रबन्धेन एकत्रालम्बने वर्तते । स समाधिः । यदि
समाधिः सर्वचेतसि भवति । किमर्थं ध्यानेषु यत्नः क्रियते । बलवत्समाधिनिष्पाद-
नार्थं । कथमेकस्मिंश्चित्ते दशानां भिन्नलक्षणानां चैत्तानामस्तित्वं गम्यत इति । अत
आह । **सूक्ष्मो हि चित्तचैत्तानां विशेष** इति विस्तरः । स एष विशेषः चित्तचैत्तानां
दुर्लक्ष्यः । प्रबन्धेष्वपि तावत् । किं पुनः क्षणेषु कालपर्यन्तलक्षणेषु । **रूपि-** 137.17 (3b–10)
णीनामपि ओषधीनां मूर्तानामपि कासांचित् हरीतकीप्रभृतीनां **बहुरसानां** षड- 138.1 (4a–1)
सानामिन्द्रियग्राह्या जिह्वेन्द्रियग्राह्याः **दुरवधाना** दुःपरिच्छेदा **भवन्ति । किं पुनः**

---

[1] 大乘五蘊論 (來九 98b).   [2] °णात् MSS.

ये धर्मा अमूर्ता बाँह्यग्राह्या मनोविज्ञानमात्रग्राह्याः । तस्मादाप्तोपदिष्टा इति कृत्वा तथैव ते प्रतिपत्तव्या इत्यभिप्रायः ॥ २४ ॥

138.15 (4a—7) अद्धा चेतसः प्रसाद इति । क्लेशोपक्लेशकलुषितं चेतः अद्धायोगात्प्र-
138.15 (4a—8) सीदति । उदकप्रसादकमणियोगादिवोदकं । सत्यरत्नकर्मफलाभिसंप्रत्यय[1] इत्यपरे
इति । आकारेण अद्धानिर्देशः । सत्येषु चतुर्षु । रत्नेषु च त्रिषु । कर्मसु च शुभा-
शुभेषु । तत्फलेषु च इष्टानिष्टेषु । सन्त्येवैतानीत्यभिसंप्रत्ययो ऽभिसंप्रतिपत्तिः अद्धे-
ति । अप्रमादः कुशलानां धर्माणां भावनेति । भावना नाम कुशलानां प्रति-
138.17 (4a—9) लम्भनिषेवणास्वभावा ।

प्रतिलम्भनिषेवाख्ये शुभसंस्कृतभावने

इति[2] वचनात् । स कथमप्रमादो नाम चैतसिको भविष्यति । यस्मिन्सति सा
प्रतिलम्भनिषेवणभावना भवति । सो ऽप्रमादः तात्पर्यलक्षणः । अत आह । या
139.2 (4a—10) तेष्ववहिततेति । तदेवं सति भावनाहेतावयं भावनोपचारः कृत इति । चेतस
139.2 (4a—10) आरक्षेति । यः सांक्लेशिकेभ्यश्चित्तमारक्षते[3][4] । सो ऽप्रमाद इति । चित्तकर्मण्यते-
139.3 (4b—1) ति । यद्योगाच्चित्तं कर्मण्यं भवति । सा चित्तकर्मण्यता । चित्तलाघवमित्यर्थः ॥
ननु च सूत्रे कायप्रश्रब्धिरप्युक्तेति । कथ पर्यायो यत्प्रश्रब्धिसंबोध्यङ्गद्वयं भवति । अस्ति कायप्रश्रब्धिः । अस्ति चित्तप्रश्रब्धिः । तत्र यापि कायप्रश्रब्धिः । तदपि प्रश्रब्धिसंबोध्यङ्गमभिज्ञायै संबोधये निर्वाणाय संवर्तते । यापि चित्तप्रश्रब्धिः । तदपि प्रश्रब्धिसंबोध्यङ्गमभिज्ञायै संबोधये निर्वाणाय संवर्तत इति[5] । कथ-

---

1 °प्रत्य MSS.; མངོན་པར་ཡིད་ཆེས་པར་ཡིན་. 2 Kārikā VII, 33ab. 3 °केभ्याश्चि NC, °केत्याश्चि T. ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ་དག་ལས་. 4 °रक्ष्यते MSS.; ཀུན་ཏུ་སྲུང་པ་. 5 Cf. Saṃyutta-Nikāya V, 111. & 雜阿含 (辰三 56b 1)

मियमेकैवोच्यते प्रश्रब्धिश्चित्तकर्मण्यतेति । सा तु यथा कायिकी वेदनेति । यथा
चेतस्यपि वेदना परमाणुसंचयात्मकेन्द्रियाश्रयत्वात् कायिकीत्युच्यते । तथेयमपि प्रश्र-
ब्धिरवगन्तव्या । कथं सा बोध्यङ्गेषु योज्यत इति । असमाहितत्वात् पञ्चानां
विज्ञानकायानां पृच्छति । तत्र तर्हीति विस्तरः । तत्र सूत्रे कायवैशारद्यमेव 139.8 (4b—3)
कायकर्मण्यता भूतविशेषलक्षणा प्रीत्यध्याहृता । प्रीतमनसः कायः प्रश्रभ्यत इति
वचनात् । कथं सा बोध्यङ्गमिति । पृथक्कलापत्वात्सास्रवत्वाच्च न युज्यत इत्य-
भिप्रायः । प्रीतिः प्रीतिस्थानीयाश्च धर्माः प्रीतिसंबोध्यङ्गमिति विस्तरः । 139.12 (4b—5)
तीर्थिकाः किल भगवच्छ्रावकानेवमाहुः । श्रमणो भवन्तो गौतम एवमाह । एवं
यूयं भिक्षवः पञ्च निवरणानि प्रहाय चेतस उपक्लेशकराणि प्रज्ञादौर्बल्यकराणि
सप्तबोध्यङ्गानि भावयतेति । वयमप्येवं ब्रूमः । तत्रास्माकं श्रमणस्य च गौतमस्य
को विशेषो धर्मदेशनायाः । तेभ्यो भगवता एतदुपदिष्टं । पञ्च सन्ति दश भवन्ति ।
दश सन्ति पञ्च व्यवस्थाप्यन्ते । प्रतिघः प्रतिघनिमित्तं च नवाघातवस्तूनि[1] व्या-
पादनिवरणमुक्तं भगवता । तदानुकूल्यात् । तथा सप्त सन्ति चतुर्दश भवन्ति । 139.14 (4b—6)
चतुर्दश सन्ति सप्त व्यवस्थाप्यन्ते । प्रीतिः प्रीतिनिमित्तं चेत्यनेन[2] भेदेन । तदा-
नुकूल्यादिति । न च संकल्पव्यायामौ प्रज्ञास्वभावाविति । तयोर्यथाक्रमं वित-
र्कवीर्यस्वभावत्वात् न तौ प्रज्ञास्वभावौ । यदा च त्रिस्कन्धो मार्गः क्रियते शीलस्कन्धः
समाधिस्कन्धः प्रज्ञास्कन्ध इति । तत्र प्रज्ञास्कन्धनिर्देश उक्तं । प्रज्ञास्कन्धः कतमः ।
सम्यग्दृष्टिः सम्यक्संकल्पः सम्यग्व्यायाम इति ॥ उपेक्षा चित्तसमतेति । यद्यो- 139.19 (4b—8)
गाच्चित्तं सममनाभोगं वर्तते । सोपेक्षा संस्कारोपेक्षा नाम । त्रिविधा हि उपेक्षा
वेदनोपेक्षा संस्कारोपेक्षा अप्रमाणोपेक्षा चेति । ननु चोक्तं दुर्ज्ञान एषां विशेष 140.3 (4b—9)
इति । सूक्ष्मो हि चित्तचैत्तानां विशेषः । स एष दुःपरिच्छेदः प्रवाहेष्वपि ताव-

---

1 See 25, 12. 2 Cf. Saṃyutta-Nikāya V, 108 et seq. & 雜阿含 (辰三 56ᵃ).

140.4 (4b–10) दित्यादि[1]वचनात्। दुःखेन ज्ञायते दुर्ज्ञानः। अस्ति हि नाम दुर्ज्ञानमपि ज्ञायते।
140.4 (5a–1) यद्विरुद्धं एकस्मिंश्चित्तक्षणे धर्मान्तरेण स्पर्शादिना। इदं तु खलु अतिदुर्ज्ञानं यद्विरोधे ऽप्यविरोध इति। आभोगानाभोगयोरेकस्मिंश्चित्तक्षणे अविरोधो व्यवस्थाप्यत इति वाक्यशेषः। न हि विरुद्धयोः सुखदुःखयोरेकस्मिंश्चित्तक्षणे भावो दृष्ट इति। अन्यत्राभोग इति। अन्यत्रालम्बने आभोगः। अन्यत्रानाभोग इत्य-
140.6 (5a–2) विरोधः। एवंजातीयकमत्रान्यदप्यायास्यतीति[2]। विरोधजातीयं यथा वितर्कविचारौ। तयोर्हि लक्षणं चित्तौदारिकता वितर्कः चित्तसूक्ष्मता विचार इति।

वितर्कविचारौदार्यसूक्ष्मते

140.9 (5a–4) इति[3] वचनात्। तयोस्त्वेकत्र चित्ते विरोध इति वक्ष्यते। यस्तस्य नयः। सो ऽस्यापीति। पर्यायेणानयोर्वृत्तिरित्यभिप्रायः। ह्रीरपत्राप्यं च पश्चाद्वक्ष्यते इति।

अह्रीरगुरुतावद्ये भयादर्शित्वमत्रपा

140.13 (5a–5) इति[4] अत्र विपर्ययप्रकरणात्। स तु प्रज्ञात्मक इति। स त्वमोहः प्रज्ञास्वभावः।
140.13 (5a–6) प्रज्ञा च महाभूमिकेति।

मतिः स्मृतिर्

इति[5] वचनात्। नासौ कुशलमहाभूमिक एवोच्यते। किं तर्हि। अकुशलादिभूमिको[6] ऽपीति। अविहेठनेति। यद्योगात्परो न विहेठ्यते। साविहिंसा।
140.16 (5a–7) विहिंसाप्रतिपक्षः चैतसिकः। चेतसो ऽभ्युत्साह इति। कुशलक्रियायां यश्चेतसो

---

1 論 四 3b 9. 2 °स्यातीति MSS.; འབྱུང་བས་ཞེས་བྱ་བ་ནི་.
3 Kārikā II, 33a. 4 Kārikā II, 32ab. 5 Kārikā II, 24b. 6 Sic MSS. ས་ཆེན་པོ་ལ་སོགས་པ་ = ādimahābhūmika.

ऽभ्युत्साहः । तद्वीर्यं । यस्त्वकुशलादिक्रियायां[1] चेतसो ऽभ्युत्साहः । नैतद्वीर्यं । कौसीद्यमेव तत् । प्रवचने पठ्यते । सीदनात्मकत्वात् । तथा ह्युक्तं भगवता । इतो बाह्यकानां यद्वीर्यं । कौसीद्यमेव तदिति ॥ २५ ॥

मोहो नामाविद्या 141.6 (5b—1)

इति ।

विद्याविपक्षो धर्मो ऽन्यो ऽविद्या

इति[2] पश्चाद्व्याख्यायते । भावनाविपक्षो धर्म इति । भावनाया अभावमात्रप्रतिप- 141.8 (5b—2)
त्तिर्मा भूदिति भावनाविपक्ष इत्याह । एवं कौसीद्यादिष्वपि व्याख्येयं । काय- 141.11 (5b—4)
गुप्ता चित्तगुप्तेति । प्रश्रब्धिप्रतिपक्षो धर्मः । यथा कायिकी वेदनेति । यथा 141.13 (5b—6)
वेदना ह्रूपीन्द्रियाश्रयत्वात् चैतसिक्यपि कायिकीति व्याख्याता । तथा कायिकं
स्त्यानं पञ्चविज्ञानकायसंप्रयुक्तं स्त्यानं कायिकमित्यच्युते । औद्धत्यं चेतसो 141.15 (5b—7)
ऽव्युपशम इति । नृत्यगीतादिशृङ्गारवेषालंकारकाव्यौद्धत्य[3]संनिश्रयदानकर्मकश्चैतसिको धर्मः ॥

न चात्र स्त्यानं पठ्यते इत्यभिधर्मे । प्राप्तिज्ञो देवानां प्रियो । न 141.18 (5b—9)
विष्टिज्ञ इति । पाठप्रामाण्यमात्रेण दशक्लेशमहाभूमिकाः प्राप्ता इत्येतामेव प्राप्तिं जानीते देवानां प्रियो । न त्वाचार्याणामिष्टिमिच्छां जानीते । को ऽयं देवानां प्रियो नाम । ऋजुकजातीयो देवानां प्रिय इत्येके व्याचक्षते । अशठो हि देवानां प्रियो भवति । मूर्खो देवानां प्रिय इत्यपरे ।

यो हीश्वराणामिष्टः स न ताडनेन[4] शिक्षते

---

1 མི་དགེ་བ་བྱ་བ་ལ་ = akuśala-kriyāyām. 2 Kārikā III, 28c.

3 °कायौद्ध° MSS.; ཀུན་ལ་སོགས་པའི་. 4 Sic. MSS.; བརྡབས་མེད་ Query माठनेन?

142.6 (6a–3) इति मूर्खो भवतीति । यथैवामोह इति । यथैवामोहः कुशलमूलं प्रज्ञास्वभाव-
त्वान्महाभूमिक इति व्यवस्थापितो न कुशलमहाभूमिक एवेत्यवधार्यते । ततश्च
कुशलमहाभूमिकेषु न पठितः । तथा मुषितस्मृत्यादयो ऽपि पञ्चमहाभूमिकत्वात् न
क्लेशमहाभूमिका एवेत्यवधार्यन्ते । ततश्च इमे न क्लेशमहाभूमिकामध्ये पठ्यन्ते । कथमि-
142.9 (6a–4) त्याह । स्मृतिरेव हि क्लिष्टा मुषितस्मृतिता । समाधिरेव क्लिष्टो विक्षेप
इत्येवमादीति । आदिशब्देन प्रज्ञैव क्लिष्टा असंप्रजन्यं । मनस्कार एव क्लिष्टो
142.11 (6a–6) ऽयोनिशोमनस्कारः । अधिमुक्तिरेव क्लिष्टा मिथ्याधिमोक्ष इति दर्शयति । अत
एवोच्यत इति विस्तरः । यत एवं स्मृत्यादयो मुषितस्मृतितादयो व्यवस्थाप्यन्ते ।
142.13 (6a–7) नैतद्व्यतिरिक्ताः । अत एवोच्यते चतुष्कोटिक इति । ये महाभूमिकाः क्लेशम-
हाभूमिका अपि त इति काङ्क्षा पृच्छति[1] । चतुष्कोटिकाः । स्युर्महाभूमिका न
क्लेशमहाभूमिकाः । स्युः क्लेशमहाभूमिका न महाभूमिकाः । स्युर्महाभूमिकाश्च क्लेश-
142.15 (6a–8) महाभूमिकाश्च । स्युर्नैव महाभूमिका न क्लेशमहाभूमिकाः । तृतीया स्मृत्यादय
142.17 (6a–9) इति । ये मुषितस्मृत्यादयः पञ्च यथोक्ताः । एते हि महाभूमिकाः क्लेशमहाभू-
142.19 (6a–10 मिकाश्च । चतुर्थी एतामाकारां स्थापयित्वेति । उक्तनिर्मुक्ता धर्माः कुशलम-
हाभूमिकादयश्चैतसिका रूपादयश्चान्य इति । तेषामन्यथा चतुष्कोटिक इति ।
द्वितीयायां कोट्यां विक्षेपः प्रक्षेप्तव्यः । न तु तृतीयायाम् । अत एवं वक्तव्यं ।
प्रथमा कोटिः पूर्ववत् । द्वितीया आश्रद्ध्यं कौसीद्यं अविद्या औद्धत्यं प्रमादो वि-
क्षेपश्च । तृतीया स्मृत्यादयश्चत्वारः । मुषितस्मृत्यसंप्रजन्यायोनिशोमनस्कारमिथ्याधि-
मोक्षा इत्यर्थः । चतुर्थी पूर्ववत् । यत्तूक्तं न चात्र स्त्यानं पठ्यत इति[2] तान्प्र-
142.19 (6a–10) तिब्रवीति । स्त्यानं पुनरिष्यत इति विस्तरः । तस्यापाठे कस्यापराध इति ।
किमस्य स्त्यानस्य अपाठे ममापराधः । किमाभिधार्मिकस्येति । अभिधर्मकारस्या-

---

1 कांक्षापृच्छति MSS.; ཐེ་ཚོམ་བྱུང་གྱིས་ཀུན་ཏུ་འདྲི་བར་བྱེད་པ་ཡིན་ནོ་

2 論 四 5b 9.

यमपराधो । न ममेत्यभिप्रायः । स्त्यानस्य सर्वक्लेशसंप्रयोगित्वेनाभिमतत्वात् । **एवं** 143.1 (6b—1)
त्वाहुरिति । तत्र शास्त्रे स्त्यानस्यापाठ कारणमाहुराभि[1]धार्मिकाः । **दिप्रतरं** 143.3 (6b—2)
किलेति । किलशब्दो ऽसंभावनायां । कथं हि नाम क्लिष्टो धर्मः शुक्लस्य समाधेरनुगुणो भविष्यति । लयौद्धत्ये हि समाधिपरिपन्थिनी । तत्कथं परिपन्थ्येवानुगुणा इति । **न ह्येते जातु सहचरिष्णुतां[2] जह्यात** इति । न ह्येते स्त्यानौद्धत्ये 143.6 (6b—3)
कदाचित्सहचरधर्मतां त्यजत इत्यर्थः । **तथापि यद्यस्याधिमात्रमिति** । एवमपि च[3] स्त्यानमौद्धत्यं वा यस्य पुद्गलस्याधिमात्रं । स पुद्गलस्तच्चरितः स्त्यानचरित औद्धत्यचरितो वावगन्तव्यः । क्वचिद्धि कलापे कश्चिद्धर्म उद्भूतो[4] भवतीति । **ना-**
न्यत्रेति । कुशलादिषु ॥ 143.17 (6b—6)

अकुशले त्वाह्रीक्यमनपत्रपा 143.10, 11 (6b—9)

इति । तुशब्दो विशेषणे अवधारणे वा । अकुशल एवेति ॥ २६ ॥

परीत्तक्लेशभूमिका 143.15 (7a—6)

इति । परीत्तो ऽल्पकः[5] । को ऽसौ । **अविद्यामात्रं** अविद्यैव केवलेत्यर्थः । **तेनावि-** 144.7 (7a—7)
द्यामात्रेणेति नान्येन रागादिना क्लेशेन । **भावनाहेयेनेति** । न दर्शनहेयेन । **मनोभूमिकेनैवेति** न पञ्चविज्ञानकायिकेन । यस्मादिमे क्रोधादय उपक्लेशा मनोभमूका एव भवन्ति । अतो मनःसंप्रयोगात्परीत्तक्लेशभूमिका उच्यन्ते । रागादिकलापे ह्यवश्यमविद्यया भवितव्यमिति न परीत्तो रागादिकः । तदेवं ये सर्वत्र चैतसिके । ते[6]

---

1 °राभि° MSS. 2 °रिष्टतां N, °हेवरिष्टूतां C, °हेवनिष्णानां T; ལྷན་ཅིག་སྤྱོད་པ་ཉིད་. 3 य MSS; एवमपि च = དེ་ལྟ་ཡིན་མོད་ཀྱི་. 4 उद्धृतो MSS.; ཤས་ཆེ་བར་. 5 परीत्तः क्लेशो ऽल्पकः MSS.; ཆུང་ངུའི་ནི་ཆུང་བའོ་.
6 Supplied from Tib. དེ་དག་ནི་.

महाभूमिकाः। ये कुशल एव। ते कुशलमहाभूमिकाः। ये क्लिष्टे निवृते चाकुशले च। ते क्लेशमहाभमिकाः। ये त्वकुशल एव। ते ऽकुशलमहाभूमिकाः। य
144.8 (7a—8) परीत्तक्लेशसंप्रयुक्ते चेतसि। ते परीत्तक्लेशभूमिकाः[1]। **एषां तु निर्देश उपक्लेशेषु करिष्यत** इति अनुशयनिर्देशे॥ २७॥

145.4 (7a—9) **अन्ये ऽपि चानियता** इति। ये कदाचित्कुशले [2]कदाचिदकुशले[2] कदा-
145.8 (7a—10) चिदव्याकृते चेतसि भवन्ति। **मिद्धादय** इति। आदिशब्देनारतिविजृंभिकातन्द्रीभक्ते ऽसमतादय उपक्लेशाः क्लेशाश्च रागदयो ऽप्यनियतत्वेन गृह्यन्ते। न ह्येते रागादयः पञ्चानां प्रकाराणां अन्यतमस्मिन्नियता भवन्ति। न महाभूमिकास्सर्वत्र चेतस्यभावात्। न कुशलमहाभूमिकाः कुशलत्वायोगात्। न क्लेशमहाभूमिकाः सर्वत्र क्लिष्टे तदभावात्। न हि सप्रतिघे चेतसि रागो भवति सरागे च चेतसि प्रतिघः। इति एवमन्ये ऽपि क्लेशा वक्तव्याः। अत्राचार्यवसुमित्रः संग्रहश्लोकमाह।

वितर्कचारकौकृत्यमिद्धप्रतिघसक्तयः
मानश्च विचिकित्सा चेत्यष्टावनियताः स्मृता

इति। तदिदमष्टानियमवचनं[3] न बुध्यामहे। दृष्टयो ऽपि कस्मान्नानियता इष्यन्ते। न हि सप्रतिघे सविचिकित्से वा चित्ते मिथ्यादृष्टिः प्रवर्तते।

आवेणिकत्वे ऽकुशले दृष्टियुक्ते च विंशतिः
क्लेशैश्चतुर्भिः क्रोधाद्यैः कौकृत्येनैकविंशतिर्

इति[4] वचनात्। तस्माद्यद्वा तद्वेदमुक्तमिति पश्यामः॥

145.5 (7b—6) **कामावचरं तावत्पञ्चविधमिति**। कुशलमेकं। अकुशलं द्विविधम् आवे-

---

1 Corrected by Tib. °शमहाभूमिकाः MSS. 2..2 Om. MSS.; རེས་འགའ་ནི་མི་དགེ་བ་ལ་. 3 °मष्टनि° MSS.; མ་ངེས་པར་. 4 Kārikā II, 29.

णिकमविद्यामात्रसंप्रयुक्तं रागाद्यन्यक्लेशसंप्रयुक्तं च । अव्याकृतमपि द्विविधं ।
निवृताव्याकृतं सत्कायान्तग्राहदृष्टिसंप्रयुक्तं । अनिवृताव्याकृतं च विपाकजा- 145.9 (7b—8)
दीति ॥ २८ ॥

कुकृतभावः कौकृत्यमिति । अर्थस्य कुकृतस्य धर्मः । स तु[1] चैतसिक इति न 145.17 (8a—1)
संबध्यते । तस्मादाह । इह तु पुनः कौकृत्यालम्बनो धर्म इति । किंस्वभाव
इत्याह । चेतसो विप्रतिसार इति । यदि कौकृत्यालम्बनो धर्मः कौकृत्यमुच्यते
तत्संप्रयुक्ता अप्यन्ये चित्तचैत्ताः कौकृत्यं प्राप्नुवन्ति । न प्राप्नुवन्ति । तेषामप्रा-
धान्यात् । विप्रतिसारावस्थायां हि कौकृत्यलक्षणं चैतसिकं कौकृत्याकारमुद्भूत-
वृत्तिकम् । अन्ये चित्तचैत्तास्तदाकारेणानुवर्तन्ते । कस्यचिदेव हि धर्मस्य कस्मिं-
श्चिच्चित्तकलापे प्राधान्यमिति वर्णयन्ति । शून्यतालम्बनविमोक्षमुखं शून्यते- 145.19 (8a—2)
ति । स्कन्धानामन्तर्व्यापारपुरुषरहितालम्बनं विमोक्षमुखं समाधिविशेषः शून्यते-
त्युच्यते । विनीलकव्याध्मातकाद्य[2]शुभालम्बनः अलोभः अशुभेत्युच्यते । [3]भावना-
संबद्धत्वात् स्त्रीलिङ्गनिर्देशः अशुभाभावनेति[3] । तथेहापि कौकृत्यालम्बनश्चैतसिको धर्मः
कौकृत्यमिति । स्थानेन स्थानिनामतिदेशः । सर्वो ग्राम आगत इति । सभू- 146.3 (8a—3)
मिकः शालासमुदायो ग्रामः । स्थानिषु मनुष्येष्वागतेषु वक्तारो भवन्ति । सर्वो
ग्राम आगत इति । एवं सर्वो देश आगत इति । स्थानभूतं च कौकृत्यं 146.3 (8a—4)
विप्रतिसारस्येति । विप्रतिसारालम्बनत्वात् । तस्माद्युक्तस्तथानिर्देशः । फले वा
हेतूपचार इति । हेतुः कौकृत्यं । फलं विप्रतिसारः । तस्मिन्फले हेतुरुपचर्यते ।
हेतुवाचकेन शब्देन फलमुच्यत इत्यर्थः । यथा षडिमानि स्पर्शायतनानि पौ- 146.5 (8a—6)
राणा कर्मेति । पूर्वजन्मकृतस्य पौराणस्य कर्मणश्चक्षुरादीनि षट्स्पर्शायतनानि
फलानि । तेषु यथा कर्मोपचर्यते । तद्वत् । यत्तर्ह्यकृतालम्बनं तत्कथं कौकृ-

---

1 न MSS.; ཉི་. 2 °व्याध्यात्मकाद्य° NT.; རྣམ་པར་བམ་པ་ལ་སོགས་པ་ལ་. 3 . . . 3 Om. Tib.

146.8 (8a–7) **त्यमिति**। यदकृतं तन्न कृतमिति मत्वा चोदयति। **अकृते ऽपि कृताख्या भव-**
146.8 (8a–8) **तीति**। अकृते ऽप्यर्थे कृतशब्दप्रयोगो भवति। कथमित्याह। **न साधु मया**
146.10 (8a–9) **कृतं यत्तन्न कृतमिति**। कृतमिव तदिति कृत्वा। **यत्कुशलमकृत्वा तप्यत** इति।
यत् कुशलं दानादिकं अकृत्वा तप्यते पश्चात्तापीभवति। तत्कुशलं। **अकुशलं च कृत्वा**। किं। तप्यत इति अधिकृतं। यच्चाकुशलं प्राणातिपातादिकं कृत्वा तप्यते। तदपि कुशलं। **विपर्ययादकुशलं**। यदकुशलमकृत्वा तप्यते। कुशलं च कृत्वेति। यत्पापमकृत्वा पश्चात्तापीभवति। न साधु मया कृतं यत्तन्न कृतमिति। तदकुशलं कौकृत्यं। यच्च कुशलं दानादिकं कृत्वा पश्चात्तापीभवति। न साधु मया कृतं यद्दानादिकं कृतमिति। तदप्यकुशलं। **तदेतदुभयमपि उभयाधिष्ठानं भवतीति**। तदेतत्कौकृत्यं उभयमपि कुशलं चाकुशलं च उभयाधिष्ठानं भवति यथोक्तेन विधानेन॥

144.15 (7b–3)

आवेणिक

इति। रागादिपृथग्भूत इत्यर्थः।

144.16

दृष्टियुक्ते च

147.1 (8b–4) इति। चशब्दः अकुशल इत्यनुकर्षणार्थः। **महाभूमिक एव कश्चित्प्रज्ञाविशेषो**
147.2 (8b–6) **दृष्टिरिति**। संतीरिका या प्रज्ञा। सा दृष्टिः। सा चेहाकुशला गृह्यते। तस्मा-
दाह **मिथ्यादृष्टिश्चेत्यादि**।

145.2 (7b–4)

कौकृत्येनैकविंशतिर्

इति। कौकृत्येन चेति लुप्तनिदृष्टश्च[1]कारो द्रष्टव्यः।

क्लेशैश्चतुर्भिर्

---

1 Sic MSS.; མི་མངོན་པར་བསྟན་པར་ Qu. °निर्देशश्च°?

इत्यादिषु प्रत्येकं वाक्यपरिसमाप्तिर्वेदितव्या। न हि रागादयः परस्परेण संप्र-
युज्यन्त इत्याभिधार्मिकाः। स च क्लेश आवेणिकोक्ताश्च विंशतिरिति। दश 147.8 (8b—7)
महाभूमिकाः[1] षट् क्लेशमहाभूमिकाः द्वावकुशलमहाभूमिकौ वितर्को विचारश्चेति
विंशतिः। स च क्लेशो रागः प्रतिघो मानो विचित्सा चेत्येकविंशतिः। एक-
विंशतिर्भवत्येवेति क्रियावधारणमवगन्तव्यं। क्रोधादिभिरपीति। 147.9 (8b—8)

क्रोधोपनाहशाठ्येर्ष्याप्रदास[2]म्रक्षमत्सरा

मायामदविहिंसाश्च

इति[3]। एभिरपि संप्रयुक्ते चित्ते एकविंशतिरेव चैतसिकाः। ते चावेणिकोक्ताः 147.11 (8b—9)
पूर्ववत्स चोपक्लेशः क्रोधो वा यावद्विहिंसा वेति[4]। कौकृत्येन च संप्रयुक्ते। ते च 147.11 (8b—10)
पूर्वोक्ताः तच्च कौकृत्यं इत्येकविंशतिः। कौकृत्यमपि ह्युपक्लेशः स्वतन्त्रमिष्यते।
समासत आवेणिक इति विस्तरः। अविद्यामात्रसंप्रयुक्ते चेतसि अकुशले दृष्टि- 147.13 (9a—1)
संप्रयुक्ते चाकुशले विंशतिः। अन्यक्लेशोपक्लेशसंप्रयुक्ते त्वकुशल एवैकविं- 147.14 (9a—2)
शतिः ॥ २६ ॥

निवृताव्याकृतमिति। क्लेशाच्छादितं कुशलाकुशलत्वेन अव्याकृतं यत्। 148.3 (9a—4)
तन्निवृताव्याकृतम्। अनाच्छादितं त्वनिवृताव्याकृतं विपाकजैर्यापथिकशैल्पस्था- 148.7 (9a—6)
निकनैर्माणिकस्वभावं। बहिर्देशका अव्याकृतमपि कौकृत्यमिच्छन्तीति। कश्मीर- 148.10 (9a—7)
मण्डलाद्बे बहिर्देशस्थिताः। ते बहिर्देशकाः। त्रयोदशेति। क्वचिदनिवृताव्याकृते 148.12 (9a—8)
कौकृत्यं त्रयोदशममधिकं प्रक्षिप्य। मिद्धं प्रचलाय[5]मानावस्थायां स्वप्नदर्शनाव- 148.14 (9a—9)

---

1 भूमिकाः MSS.; ས་མང་པོ་པ་. 2 प्रहास MSS.; ཚིག་. See Mahāvyutpatti CIV, 43 & Dharmasamgraha XXX. 3 Kārikā II, 27ᵃᵇ. 4 चेति MSS.; वा यावद्विहिंसा वेति = འམ་རྣམ་པར་འཚེ་བའི་བར་ལས་གང་ཡང་རུང་བ་ཞིག་.

5 °चलोय° N; प्रचलायमान = ཧྲུ་ཧྲུའི་.

स्यायां वा कुशलाकुशलाव्याकृतवादिति। शास्त्रे[1] वचनात्। कथं मिद्धं कुशलं वक्तव्यम[2]कुशलं वक्तव्यम[2]व्याकृतं वक्तव्यमिति। आह। कुशलं वक्तव्यमकुशलं
148.17 (9a–10) वक्तव्यमव्याकृतं वक्तव्यमिति। **यत्र द्वाविंशतिस्तत्र त्रयोविंशतिरिति** विस्तरः। यत्र द्वाविंशतिश्चैतसिका इत्युक्तं। तत्र तन्मिद्धं त्रयोविंशं। त्रयोविंशतेः पूरणमित्यर्थः। **यत्र त्रयोविंशतिः** कौकृत्यमधिकं क्वचिदिति। तत्र तन्मिद्धं **चतुर्विंशम्**। एवं यावदन्यत्र द्वादशाव्याकृते मता मिद्धं त्रयोदशं वक्तव्यं। बहिर्देशकमतेन तु कौकृत्याधिके चतुर्दशं मिद्धं भवतीति योज्यं॥ ३०॥

149.7 (9b–5) **अतो यथोक्तादिति**। अतो यथावर्णिताच्चैत्तसहोत्पादनियमात्। **कौकृत्यं मिद्धं च सर्वथा नास्तीति**। न कुशलं नाप्यव्याकृतं। कुत एवाकुशलमिति।
149.8 (9b–6) सर्वथा मिद्धं कौकृत्यं च नास्ति। **शाठ्यमदमायावर्ज्या** इति।

माया शाठ्यं च कामाप्तध्यानयोर्ब्रह्मवञ्चनात्[3]
स्त्यानौद्धत्यमदा धातुत्रय

149.10 (9b–7) इति[4] वचनात्। एतानि वर्ज्यन्ते तेषां तत्र सद्भावात्। **अन्यत्सर्वं तथैवेति**। कुशले चित्ते पूर्ववत् द्वाविंशतिः। आवेणिके दृष्टियुक्ते च निवृताव्याकृते ऽष्टादश कामधातुवत्। रागमानविचिकित्सान्यक्लेशसंप्रयुक्ते मायाशाठ्यमदोपक्लेशसंप्रयुक्ते च एकान्नविंशतिः। ते च स च क्लेश उपक्लेशो वा तत्रैकान्नविंशो भवति। अनिवृता-
149.8 (9b–8) व्याकृते विपाकजैर्यापथिकनैर्माणिके पूर्ववत् द्वादश।

ध्यानान्तरे वितर्कश्च

149.12 (9b–8) इति। कौकृत्यमिद्धाकुशलानि चेति चशब्दः। किं। न सन्तीत्यधिकृतं। शेषं

---

1 發智論 (秋五 8a 16). 2..2 Om. MSS.; supplied from Tib. 3 °ब्रह्मचर्यवं° MSS.; ཚངས་པ་འདྲིད་ཕྱིར་རོ་. 4 Kārikā V, 52cd.

तथैव वितर्कन्यूनं यथा प्रतिसिद्धं नास्तीति। कौकृत्यमिद्धाकुशलवितर्का न 149.15 (9b—9)
सन्तीत्यर्थः। विचारश्च मायाशाठ्यं चेत्यपिशब्दादिति। विचारश्चेति एतावति वक्तव्ये[1] विचारश्चापीत्यपिशब्दाधिक्यादर्थाधिक्यमिति। मायाशाठ्यमपि तत्र नास्तीत्ययमपरार्थो लभ्यते। मदस्तु नापास्यते।

स्त्यानौद्धत्यमदा धातुत्रय

इति[2] वचनसामर्थ्यात्। शेषं तथैवेति। कुशले वितर्कविचारनिर्मुक्ता[3] विंशतिः। 149.16 (9b—10)
आवेणिके दृष्टियुक्ते षोडश। रागादिक्लेशसंप्रयुक्ते मदोपक्लेशसंप्रयुक्ते च सप्तदश। दश महाभूमिकाः षट् क्लेशमहाभूमिकाः स च क्लेशः स वोपक्लेशः[4]। अनिवृताव्याकृते दश महाभूमिका[5] एवेति गणनीयं। ब्रह्मणो हि यावच्छाठ्यमिति विस्तरः। 149.16 (9b—10)
तत्र शाठ्यपूर्वकत्वान्मायापि गृहीता भवति। पर्षत्संबन्धात्। नोर्ध्वमिति। येषां पर्षदस्ति। तेषां पर्षद्ग्रहणार्थं मायाशाठ्यं प्रवर्तते। अष्टौ पर्षदः पठ्यन्ते। क्षत्रियपर्षत् ब्राह्मणपर्षत् गृहपतिपर्षत् श्रमणपर्षत् चातुर्महाराजिकपर्षत् त्रयस्त्रिंशत्पर्षत् मारपर्षत् ब्रह्मपर्षत्। तासामन्यतमो ऽपि ऊर्ध्वमतो नास्तीति मायाशाठ्याभावः। ब्रह्मणस्तु पर्षदस्ति। तस्मादाह। स हि स्वस्यां पर्षदि निषण्णो ऽश्वजिता भिक्षुणा ब्रह्मलोकगतेन प्रश्नं पृष्टः। कुत्रेमानि चत्वारि महाभू- 149.18 (10a—1)
तानि अपरिशेषं निरुध्यन्त इति। अप्रजानन्नारूप्यधातौ चत्वारि महाभूतानि 150.1 (10a—2)
अशेषं निरुध्यन्त इत्यनवबुध्यमानः क्षेपं कथाप्रकरणमकार्षीत्। अहमस्मि ब्रह्मे- 150.2 (10a—3)
ति विस्तरः। ब्रह्मेत्युक्त्वा महाब्रह्मेति वचनं ब्रह्मान्तरेभ्य आत्मनो विशिष्ट-

---

1 °व्यं MSS. 2 Kārikā V, 52[d]. 3 °क्तो N, °क्त C. 4 चोप° MSS.; स च क्लेशः स वोपक्लेशः = ཉོན་མོངས་པ་དེ་འམ་ཉེ་བའི་ཉོན་མོངས་པ་དེ་དང.

5 °काय NT, °काः य C; Tib. has no equivalent for य.

त्वप्रदर्शनार्थं । ईश्वर ईशनशीलः । कर्ता निर्माता स्रष्टा [1]सृज्ञ इति[1] पर्याया उत्तरोत्तरव्याख्यायोगो वा । पितेव पितृभूतः । केषां । भावानां[2] ॥

150.6 (10a–4) उक्तमेतदिति विस्तरः । या भूमिर्यच्चित्तं यावत्तश्च चैत्ताः । सा भूमिस्तच्चित्तं तावन्तश्च चैत्ता इत्युक्तमेतत् ॥ ३१ ॥

150.13 (10a–8) [3]तत्र विह्लितमिति[3] । शास्त्रे · विह्लितं । तत्र विह्लितमिति केचित्पठन्ति । स एव चात्रार्थः । गुणेषु गुणवत्सु चेति । स्वपरसांतानिकेषु मैत्रीकरुणादिषु । गुणेषु गुणवत्सु च पुद्गलेषु आचारगोचर[गौरवादि][4]संपन्नेषु । यद्योगाद्गौरवं न करोति । असावगौरवता । नास्ति गौरवमस्येत्यगौरवः । तद्भावः अगौरवता । चैतसिकविशेषः । को ऽसाविति पर्यायावाङ्कः । अप्रती-
150.14 (10b–1) शता अभयवशवर्तितेति । शिष्यं प्रति इष्ट इति प्रतीशः गुरुस्थानीयः । नास्ति प्रतीशो ऽस्येति अप्रतीशः । तद्भावः अप्रतीशता । भावाभिधानेन चैत्तो गृह्यते । भयं नाम मानसश्चैत्तो धर्मः । भयेन वशे वर्तितुं शीलमस्येति भयवशवर्ती । न भयवशवर्ती अभयवशवर्ती । तद्भावो ऽभयवशवर्तिता । तदेव चाह्रीक्यं । नास्ति ह्रीरस्येत्यह्रीकः । तद्भाव आह्रीक्यं स च गौरवप्रतिद्वन्द्वो धर्मः । न तदभावमात्रं ।

150.18(10a–10) अवद्ये भयादर्शित्वमत्रपा

---

1 .. 1 सृज्ञेति N, सृत इति T; Tib. has Simply iti here, but cf. infra 238[b] where it gives འབྱིན་བྱེད་དོ་ and the corresponding word of the Bhāṣya (edited by prof. Th. Stcherbatsky) p. 150 read འབྱིན་པ་པོའ། Qu. सृज्ञ for सर्ज्ञ? 2 भावनां N, यावोनां T. 3 .. 3 Tib. has here: གཞུང་ལས་སེམས་ལས་བྱུང་བ་ཁ་ཅིག་ཐ་དད་དུ་བྱ་བ་འབྱུང་བ་ = ग्रन्थे केषांचिच्चैत्तानां नानाकरणं विह्लितम् (?) This reading agrees with Paramārtha's translation of the Bhāṣya. 4 Sic MSS.; om. Tib.

इति । अवाच्यमवद्यम् अतश्चाह । अवद्यं नाम यद्गर्हितं सद्भिरिति । तत्राभयद- 150.16 (10b—2)
र्शिता अनपत्राप्यमिति । अवद्ये ऽनिष्टफलादर्शितेत्यर्थः । भीयते ऽस्मादिति । 150.18 (10b—3)
अत्र भयशब्दो ऽपादानसाधनः । तस्माद्भयशब्देन अनिष्टं फलमुच्यते । अभयस्य 151.2 (10b—4)
दर्शनं अभयदर्शितेति विस्तरः । यदि तावदेवं क्रियेत । न भयमभयं । अभयं
द्रष्टुं शीलमस्येति अभयदर्शी । तद्भावो ऽभयदर्शितेति । प्रज्ञा विज्ञास्यते । प्रज्ञया 151.4 (10b—5)
हि अभयं पश्यति । अथ पुनरेवं क्रियेत[1] । भयं द्रष्टुं शीलमस्येति भयदर्शी । न 151.5 (10b—6)
भयदर्शी अभयदर्शी । तद्भावो ऽभयदर्शिता । अभयदर्शितेति अविद्या विज्ञास्यते ।
तथा ह्यविद्यायोगाद्भयं न पश्यति । नैव हि दर्शनं दर्शितेति विस्तरः । न 151.7 (10b—7)
प्रज्ञा नाप्यविद्या । किं तर्हि । तयोः प्रज्ञाविद्ययोर्यो निमित्तं उपक्लेशः ।
तदभयदर्शनं । तच्चानपत्राप्यमिति । अपत्रपते ऽनेनेत्य[2]पत्राप्यं । कृत्यल्युटो बहुल-
मिति[3] करणे ण्यत्[4]प्रत्ययः । न अपत्राप्यं अनपत्राप्यमिति ।

ह्री लज्जायां त्रपूष् लज्जायामित्ये[5]कार्थयोरनयोर्धात्वोः कथमर्थान्तरे वाचकत्व-
मिति अपरितुष्यन्तो ऽन्ये पुनराहुः आत्मापेक्षयेति विस्तरः । एवमपि द्वे अपेक्षे 151.8 (10b—7)
युगपत्कथं सेत्स्यत इति । अस्मिन्नपि पक्षे युगपदपेक्षाद्वयासंभव इति पश्यंश्चोदक 151.11 (10b—9)
आह । एवमपीति । अपिशब्देन अयमपि पक्षो दुष्यतीत्यभिप्रायः । आह्रीक्यमन-
पत्राप्यं चैकस्मिंश्चित्ते कथं भवत इति मत्वा चोदयति । द्वे अपेक्षे युगपत्कथं
सेत्स्यत इति । न खलूच्यते युगपदात्मानं परं चापेक्षत इति विस्तरः । 151.12 (10b—10)
पर्यायेण वृत्तिमनयोर्दर्शयति । कस्यचिद्धि दोषैरात्मानमपेक्षमाणस्यापि न प्रव- 151.14 (11a—1)
र्तते लज्जा । कस्यचित्परमपेक्षमाणस्येति ॥ विपर्ययेण ह्रीरपत्राप्यं चेति 151.16 (11a—2)
विस्तरः । प्रथमेन तावत्कल्पेन

---

1 क्रियते MSS. But cf. the preceding line. 2 °पतेत्यनेनेत्य° MSS.; འདིས་ཁྲེལ་ཡོད་པར་བྱེད་པས་ན་. 3 Pāṇini, 3, 3, 113. 4 ṇyat denotes a suffix ya. 5 See Dhātupāṭha 8, 3 & 1, 399.

अह्रीरगुरुतावद्ये भयादर्शित्वमत्रपा

151.19 (11a–3) इत्यनेन । सगौरवतेति विस्तरेण भयदर्शिता अपत्राप्यमिति । भयदर्शितानि-
मित्तमपत्राप्यमित्यर्थः । द्वितीयेन कल्पेन आत्मापेक्षया दोषैरलज्जनं आह्रीक्यं
151.20 (11a–4) परापेक्षयानपत्राप्यमिति अनेन आत्मापेक्षया दोषैर्लज्जनं ह्रीः । परापेक्षयाप-
त्राप्यमिति । एवमपि द्वे अपेक्षे इति विस्तरेण चोद्यपरिहारौ वक्तव्यौ ।

प्रेमगौरवयोरेकत्वं मन्यन्ते केचित् । तस्मादनयोर्नानाकरणप्रदर्शनार्थमाह

150.9 (10a–8) प्रेम श्रद्धा

152.2 (11a–5) इति । प्रेमैव श्रद्धा न गौरवं । न तु श्रद्धैव प्रेम । तेनाह द्विविधं हि प्रेम क्लिष्ट-
152.6 (11a–7) मक्लिष्टं चेत्यादि । स्याच्छ्रद्धा न प्रेमेति चतुष्कोटिकः । दुःखसमुदयसत्ययोः
श्रद्धैवाभिसंप्रत्ययरूपा[1] । न प्रेम अस्पृहणीयत्वात् । स्यात्प्रेम न श्रद्धेति । प्रिय-
तारूपा तृष्णा । नाभिसंप्रत्ययरूपेति श्रद्धा न भवति । उभयं श्रद्धा च प्रेम
152.9 (11a–8) च । अभिसंप्रत्ययरूपत्वात्स्पृहणीयत्वाच्च निरोधमार्गसत्ययोस्तदुभयात्मकं भवती-
त्यर्थः । नोभयमेतानाकारान्स्थापयित्वेति । अन्ये चैतसिका वेदनादयः विप्रयु-
152.11 (11b–2) क्तादयश्च[2] । एवं धर्मालम्बनस्य प्रेम्णः श्रद्धायाश्च चतुष्कोटिकं कृत्वा पुद्गलालम्ब-
152.12 (11b–3) नस्य चतुष्कोटिकं करोति । पुद्गलेष्विति ।विस्तरः । तत्र सार्द्धं विहरन्तीति
सार्द्धविहारिणः शिष्याः । ये प्रव्रजिताः गुरोरन्ते वसन्तीति अन्तेवासिनः निश्र-
याध्ययनसंबन्धिनः । तेषु पुत्रादिषु प्रेम न गौरवं क्लिष्टमक्लिष्टं चेति संभवतः ।
152.13 (11b–4) गौरवं न प्रेम ।

गुरुत्वं ह्रीर्

इति वक्ष्यमाणलक्षणं गौरवं । न प्रेम गौरवस्थानत्वात् । उभयं प्रेम गौरवं च ।
152.15 (11b–5) तदुभयात्मकं भवतीत्यर्थः । नोभयमेतानाकारान्स्थापयित्वा । यो ऽन्यो जनो

1 °प्रत्ययरू° MSS. 2 °याश्चतुः° MSS.; च is supplied from the Tib.

ऽसंबद्धो निर्गुणाः । तत्र न प्रेम न गौरवमिति । तत्पूर्विका च[1] प्रियता प्रेमे- 152.17 (11a–9)
ति । गुणासंभावनापूर्विका प्रियता तच्च प्रेम । तस्मान्न सैव श्रद्धा प्रेमेत्याचार्यः ।

गुरुत्वं ह्रीर् 150.9 (10a–8)

इति । यथोक्ता ह्रीः सगौरवता सप्रतीशता सभयवशवर्तितेत्युक्ता । या ह्रीः । 152.10 (11a–10)
तद्गौरवं । तदेवं प्रेम श्रद्धालक्षणं भवति । ह्रीलक्षणं तु गौरवम् । इत्युक्तं
तयोर्नानाकरणं । एवं सप्रतीशतापीति एवं ह्रीरपि । धर्मेषु च पुद्गलेषु च । 153.6 (11b–8)
ये पुद्गलालम्बने श्रद्धाह्रियौ । ते तत्र न स्त इति । पुद्गलालम्बने श्रद्धा-
ह्रियावधिक्रियेते[2] ययोरैक्यं मन्यते । ते आरूप्यधातौ[3] न स्तः । कामरूप्यधा-
तोरेव भवत इत्युक्तं ॥ ३२ ॥

कथं पुनरनयोरेकत्र चित्ते योग इति । न हि तदेव चित्तं तद्योगादौदारिकं 153.17 (12a–3)
च सूक्ष्मं च युज्यते विप्रतिषेधात् । निष्ठ्यूतमिति[4] निःपूर्वस्य ष्ठीवते निष्ठायामेतद्रूपं[4]
निष्ठ्यूतं[5] । निरस्तमित्यर्थः । नातिश्यायते नातिघनीभवति । नातिविलीयते नातिद्र- 154.1 (12a–4)
वीभवति । नातिसूक्ष्मं भवति नात्यौदारिकमिति । मध्यमावस्थमित्यर्थः । एवं 154.2 (12a–5)
तर्हि निमित्तभूताविति विस्तरः । यथोदकातपौ सर्पिषः श्यानत्वविलीनत्वयो- 154.5 (12a–6)
र्निमित्तभूतौ । न तु पुनस्तत्स्वभावौ श्यानत्वविलीनत्वस्वभावौ । एवं वितर्कवि-
चारौ चित्तस्यौदारिकतासूक्ष्मतयोर्निमित्तभूतौ । न तु पुनरौदारिकसूक्ष्मता-
स्वभावाविति । अत एवं वक्तव्यं[6] । चित्तौदारिकताहेतुर्वितर्कः । चित्तसूक्ष्मताहेतु-
र्विचार इति । ब्रूयास्त्वमभ्युपगमाददोष एष इति । तत इदं दोषान्तरमाह । आपे- 154.8 (12a–7)
क्षिकी चौदारिकसूक्ष्मतेति विस्तरः । भूमिप्रकारभेदात् । भूमिभेदात्प्रकारभेदाच्च ।

---

1 Sic MSS.; དེ་. Qu. हि? 2 °क्रियते MSS. 3 ... 3 चारूप्य° MSS.; དེ་དག་...གཟུགས་མེད་པའི་ཁམས་ན་. 4 ... 4 Om. Tib. 5 मिष्ठा° NT. 6 च व्यक्तं N; བརྗོད་དགོས་སོ་.

भूमिभेदात्तावत् प्रथमध्यानमपेक्ष्य कामधातुरौदारिको महाभिसंस्कारतरत्वात् । कामधातुमपेक्ष्य प्रथमं ध्यानं सूक्ष्ममल्पाभिसंस्कारतरत्वात् प्रशान्तमिति । तदेव पुन-
154.9 (12a–8) र्द्वितीयं ध्यानमपेक्ष्य औदारिकं । एवं यावद्भवाग्रं सूक्ष्मं । प्रकारभेदादपि तस्यामेव भूमौ आपेक्षिक्यावौदारिकसूक्ष्मते । तद्यथा य एव ते त्रयः क्लेशानां मूलप्रकारा मृदुमध्याधिमात्रा । गुणानां च कामधातौ यावद्भवाग्रे । तेषामधिमात्रः क्लेश औदारिकः मृदुः सूक्ष्मः । क्लेशविपर्ययेण गुणानामिति । एवं भूमिप्रकारभेदेनापेक्षिक्यावौदारिकसूक्ष्मते । इत्याभवाग्रादौदारिकसूक्ष्मते स्यातां । अनिष्टं चैतत् । वितर्कविचारयोः कामधातुप्रथमध्यानभूमिकत्वादिति । **न चौदारिकसूक्ष्मतया जातिभेदो युक्त** इति । वितर्कविचारयोर्जातिभेद इष्यते । अन्यो वितर्को ऽन्यो विचार इति । न चौदारिकत्वेन सूक्ष्मत्वेन च वितर्कविचारयोर्यथाक्रमं स्वभावभेदो युक्तः । किं कारणं । जातिभिन्नयोर्हि वेदनासंज्ञयोरौदारिकसूक्ष्मता भवति । न च पुनरौदारिकसूक्ष्मतयैव तयोः स्वभावभेदः । किं तर्हि । अनुभवलक्ष-
154.11 (12a–9) णतया निमित्तोद्ग्रहणलक्षणतया च तयोः स्वभावभेदः । तस्मादप्यनयोर्नास्ति लक्षणं ॥
154.12 (12a–10) **अन्ये पुनराहुरिति** सौत्रान्तिकाः । **वाक्संस्कारा** इति । वाक्समुत्थापका इत्यर्थः । **वितर्क्य विचार्य वाचं भाषते नावितर्क्य नाविचार्येति**[1] । वितर्कविचारैरेवं[2]
154.14 (12b–1) चेवं च भाषिष्य इति । **तत्र ये औदारिकास्ते वितर्का** वाक्संस्काराः । कर्मणा स्वभावो द्योतितो । न शक्यमन्यथा स्वलक्षणं प्रदर्शयितुम् । इत्येवं **सूक्ष्मास्ते विचाराः** । एतस्यां कल्पनायां समुदायरूपा वितर्कविचाराः पर्यायभाविनश्च भवन्ति । चित्तचैत्तकलापस्य वाक्समुत्थापकत्वात् । कथं पुनरनयोरेकत्र चित्ते योग इत्युक्तं । अतो वैभाषिक आह । **यदि चैकत्र चित्ते ऽन्यो धर्म औदारिक** इति विस्तरः । एकत्र चित्ते वितर्क औदारिकस्वभावो ऽन्यो धर्मो । विचारस्तु

---

1 MSS. add here वितर्क्य विचार्येति but preferring to the Tib. they are left out. 2 ैरेवं NT, °रेवं C.

सूक्ष्मस्वभावो ऽपरः । तौ च यथाक्रमं चित्तौदारिकतासूक्ष्मताहेतुत्वाच्चित्तौदारिक-
तासूक्ष्मतेत्युच्यते । अथ वा [1]चित्तस्यौदारिकश्चित्तौदारिकः[1] । चित्तौदारिकभावः चि-
त्तौदारिकता । एवं चित्तसूक्ष्मतापि वक्तव्येति **को ऽत्र विरोधः । न स्याद्विरोधो** 154.17 (12b—2)
यदि वितर्कविचारयोर्जातिभेदः स्याद्वेदनासंज्ञावत् । वेदना ह्यौदारिकी । संज्ञा
सूक्ष्मा । तयोस्तु जातिभेदो ऽस्तीति । औदारिकसूक्ष्मतायामप्येकत्र चित्ते न वि-
रोधः । **एकस्यां तु जातौ** अनवधृतलक्षणायां ऐक्येन च कैश्चिद्गृहीतायां **मृद्वधि-** 154.19 (12b—3)
मात्रता औदारिकसूक्ष्मतालक्षणा **युगपन्न संभवती**त्यर्थादयुगपत्संभवतीत्युक्तं । तथा
हि वेदना अन्यो वा धर्मः पर्यायेण मृदुतामधिमात्रतां च भजते । **नैवं व्यक्तो** 155.2 (12b—5)
भवति । किं । जातिभेदः । कस्मात् । **प्रत्येकं जातीनां मृद्वधिमात्रत्वात्** । वेदना
ह्यौदारिकी भवति सूक्ष्मा वापेक्षाभेदात् । कथमिति । वेदना संज्ञामपेक्ष्य औदा-
रिकी । रूपमपेक्ष्य सूक्ष्मा । तथा संज्ञा संस्कारानपेक्ष्यौदारिकी । वेदनामपेक्ष्य सूक्ष्मा ।
वितर्कविचारवदेव वा । भवतो ऽपि हि कामावचरौ वितर्कविचारावौदारिकौ ।
प्रथमध्यानभूमिकौ सूक्ष्मौ । ध्यानान्तरे च विचारः सूक्ष्मतर इति । तदेवं प्रत्येकं
जातीनां मृद्वधिमात्रत्वात् नैवं व्यक्तो भवति । न मृद्वधिमात्रतया जातिभेदो
व्यक्तो भवतीत्यर्थः । अत्र संघभद्र आचार्य आह[2] । एकत्र च चित्ते औदारिक-
सूक्ष्मते भवतः । न च विरोधः । प्रभावकालान्यत्वात् । यदा हि चित्तचैत्तकलापे
वितर्क उद्भूतवृत्तिर्भवति । तदा चित्तमौदारिकं भवति । यदि विचारस्तदा सूक्ष्मं ।
रागमोहचरितव्यपदेशवत् । रागमोहयौगपद्ये ऽपि हि तयोरन्यतरोद्भूतवृत्तियोगात्
रागचरितो मोहचरित इति वा व्यपदिश्यते । तद्वदिहापि द्रष्टव्यमिति । अत्र
वयं ब्रूमः । भवति कस्मिंश्चित्कलापे कस्यचिद्धर्मस्य उद्भूतवृत्तित्वं । किं त्वनयोर्न
लक्षणं विवेचितमिति न किंचिदेतत् । ननु च चित्तौदारिकतासूक्ष्मतालक्षणौ वि-

---

1 ... 1 **Ex conj.** चित्तौदारिकश्चित्तोदारिकः NC; om. T; སེམས་ལ་རྩིང་པ་ཡོད་པས་ན་སེམས་རྩིང་པའོ.   2 順正理論 (冬三 61a 8 et seq.).

तर्कविचारावुक्तौ । सत्यमुक्तौ । प्रत्येकं तु जातीनामौदारिकसूक्ष्मते इति तावौदा-
155.3 (12b–6) रिकसूक्ष्मतालक्षणौ भवितुमर्हतो यथोक्तमिति नैतदस्मानाराधयति । नैव हि वि-
तर्कविचारावेकत्र चित्ते भवत इत्यपर इत्याचार्यमतम् । अस्मिन्मते यथोक्तदोष-
प्रसङ्गो न भवति । कस्तनयोः पर्यायवर्तिनोर्विशेषः । अत्र पूर्वाचार्या आहुः ।
वितर्कः कतमः । चेतनां वा निश्रित्य प्रज्ञां वा पर्येषको मनोजल्पो ऽनभ्यू-
हाभ्यूहावस्थयोर्यथाक्रमं[1] । सा च चित्तस्यौदारिकता । विचारः कतमः । चेतनां वा
निश्रित्य प्रज्ञां वा प्रत्यवेक्षको मनोजल्पो ऽनभ्यूहाभ्यूहावस्थयोर्यथाक्रमं[2] । सा
च चित्तसूक्ष्मतेति[3] । अस्मिन्पक्षे वितर्कविचारावेकस्वभावौ समुदायरूपौ पर्यायवर्ति-
नौ पर्येषणाप्रत्यवेक्षणाकारमात्रेण भिन्नाविष्येते[4] । तत्रोदाहरणं केचिदाचक्षते । तद्यथा
बहुषु घटेष्ववस्थितेषु को ऽत्र दृढः को जर्जर इति मुष्टिनाभिघ्नतो य ऊहः । स वितर्कः ।
155.5 (12b–7) इयन्तो जर्जरा दृढा वेति यदन्ते ग्रहणं । स विचार इति । कथं इदानीं प्रथमं ध्यानं
पञ्चाङ्गमिति विस्तरः । विविक्तं कामैर्विविक्तं पापकैरकुशलैर्धर्मैः सवितर्कं सविचारं
विवेकजं प्रीतिसुखं प्रथमं ध्यानमुपसंपद्य विहरतीति सूत्रे पञ्चाङ्गमुक्तं । तत्कथं । भूमि-
155.6 (12b–8) तस्तत्पञ्चाङ्गमुक्तं न क्षणात इति । प्रथमध्यानभूमिः कदाचिद्वितर्केण व्यवकीर्णा ।
155.9 (12b–9) कदाचिद्विचारेण । तदेवं संतानमधिकृत्य पञ्चाङ्गमुक्तं । न क्षणमधिकृत्येत्यदोषः ॥
येन केनचित्परतो विशेषपरिकल्पेनेति । भूतेनाभूतेन वा परत उत्कर्षपरि-
155.9 (12b–10) कल्पेन शूरो ऽर्थवानस्मि शीलवान् बुद्धिसंपन्न इति वा या चेतस उन्नतिः ।
153.18 (12a–1) स मानो नाम चैतसिको धर्मः ।

---

1 न ऽव्यूढाव्यूढा° N, ऽनुस्वढात्पुद्गा° (!) T; གཏན་ལ་མི་འབེབས་པ་དང་ གཏན་ལ་འབེབས་པ་. 2 न व्यूढाव्यूढा° N. नव्युढा° (!) T; Tib. as the preceding. 3 °ह्मता MSS.; ཞིབ་པ་ཉིད་ཡིན་ནོ་ཞེས་ For the Chinese equivalent of this passage see 阿毘達磨雜集論 (來八 33b 12 et seq.). 4 °ष्यते MSS.

पर्यादानं तु चेतस

इति तुशब्दो विशेषणार्थो भिन्नक्रमश्चावगन्तव्यः । अत एवाह । **मदस्तु स्वध-** 155.10(12b–10)
र्मेष्वेव रक्तस्येति[1] विस्तरः । **चेतसः पर्यादानमिति** । येन स्वधर्मेष्वेव रूपशौ-
र्यादिषु रक्तं चेतः पर्यादीयते संनिरुध्यते । स रागनिष्यन्दो मदः । यः स्वध-
र्मेष्वेव [2]रक्तस्य दर्पचेतसः पर्यादानात्कुशलधर्मक्रियाभ्यः प्रतिसंहारः[2] मद इति[3]
आचार्यसंघभद्रः । **संप्रकर्षविशेषो मद** इति । क्लिष्टसौमनस्यमभिप्रेतं । तदेतन्ने- 155.13 (13a–2)
च्छन्ति वैभाषिकाः । यस्मात्सौमनस्यं आ द्वितीयाद्ध्यानात् । मदश्च त्रैधातुकः ।

स्त्यानौद्धत्यमदा धातुत्रय

इति[4] वचनात् ॥

उक्ताः सह चित्तेन चैत्ताः प्रकारेण इति । चित्तं तावत्प्रकारेण उक्तं 155.14 (13a–3)

विज्ञानं प्रतिविज्ञप्तिः

इत्येवमादिना[5] स्वलक्षणस्कन्धधात्वायतनकुशलाकुशलादिप्रभेदेन । चैत्ता अपि स्व-
लक्षणपरस्परविशेषेण चित्तसंख्यावधारणकामप्रथमध्यानादिभूमिप्रभेदेन ॥ ३३ ॥

एकार्थम् 155.17 (13a–6)

---

1 °स्य MSS.; ཆགས་པའི་ཞེས་བྱ་བ. 2 . . . 2 रक्तस्य दर्पचेतसः पर्यादानं कुशलान्पर्कैवात्पुप्रतिसंहारः T, रक्तस्य दर्पं चेतसः पर्यादानं कुशलान्यक्रियाभ्युप्रतिसंहारः C, रक्तस्य दर्पं चेतसः पर्यादानं कुशलान्यक्रियात्युपपत्तिसंहारः N; ཆགས་པའི་སེམས་རྒྱགས་པ་དགེ་བའི་ཆོས་བྱ་བ་དག་ལས་ཡོངས་སུ་གཏུགས་མེད་ཕྱིར་ལོག་པ་དེ་ནི. 3 順正理論 (冬 三 61^b 1). 4 Kārikā V, 52^d.
5 Kārikā I, 16^a.

इति । यच्चित्तं । तदेव मनस्तदेव विज्ञानमित्येको ऽर्थो ऽस्येत्येकार्थं । निर्वचनभे-
156.3 (13a—8) दस्तूच्यते । **चिनोतीति चित्तमिति** । कुशलमकुशलं वा चिनोतीत्यर्थः । नैरुक्तेन
विधिनैवं सिद्धं । **मनुत इति मनः** । मन ज्ञान इत्यस्य औणादिकप्रत्ययात्त-
156.4 (13a—9) स्यैतद्रूपं मन इति । **विजानात्यालम्बनमिति विज्ञानं** । कर्तरि ल्युट्[1] । **चित्तं**[2]
156.5 (13a—10) **शुभाशुभैर्धातुभिरिति चित्तं** । वासनासंनिवेशयोगेन सौत्रान्तिकमतेन योगाचारमतेन
वा । **आश्रयभूतं मनः आश्रितभूतं विज्ञानमिति** । आश्रयभावापेक्षं मनः ।

षण्णामनन्तरातीतं विज्ञानं यद्धि तन्मन

इत्यर्थपरिग्रहात्[3] । आश्रितभावापेक्षं विज्ञानं । **द्वयं प्रतीत्य विज्ञानस्योत्पत्तिरिति**[4] वचनात्

155.17 (13a—6) **चित्तचैतसाः**

साश्रयालम्बनाकाराः[5] **संप्रयुक्ताश्च**

इति । चशब्द एकानुकर्षणार्थः । य एव हि **चित्तचैत्ता** इत्यनेन शब्देनाभिहिताः । त एव साश्रया इत्यनेनापि शब्देनाभिधीयन्ते । एवं सालम्बनाः साकाराः संप्रयुक्ताश्च । तत्र
156.10 (13b—3) **साश्रया इन्द्रियाश्रितत्वात्** षडायतनाश्रितत्वादित्यर्थः । **सालम्बना**[6] **विषयग्रह-**
156.11 (13b—4) **णात्** । न हि विनालम्बनेन चित्तचैत्ता उत्पद्यन्ते । **साकाराः तस्यैवालम्बनस्य**
प्रकारेण[7] **आकारणात्** । येन ते सालम्बनाः तस्यैवालम्बनस्य प्रकारेण[8] ग्रहणात् ।

---

1 ल्युट् denotes a suffix ana. 2 བསགས་པས་ & 眞諦 has 所增長故 (冬— 18a 18), but MSS. read चित्र with 種種 of 玄奘.
3 Kārikā I, 17ab. 4 Cf. 論二 20b 7. 5 साश्रय° MSS.; རྟེན་དང་དམིགས་དང་རྣམ་བཅས་དང་. 6 °म्बन MSS.; དམིགས་པ་དང་བཅས་པ་དག་སྟེ 7 °कारणा MSS.; རྣམ་པ་རེ་རེ་ནས་. 8 °कारणो MSS.; རྣམ་པ་རེ་རེ་ནས་.

कथं। विज्ञानं हि नीलं पीतं वा वस्तु विजानाति उपलभत इत्यर्थः। तदेव तथालम्बनं वस्तु वेदनानुभवति। संज्ञा परिच्छिनत्ति। चेतनाभिसंस्करोतीत्येवमादि। अथ वा तस्यैवालम्बनस्य विज्ञानं सामान्यरूपेण उपलभ्यतारूपं गृह्णाति। विशेषरूपेण तु वेदनानुभवनीयतारूपं गृह्णाति। संज्ञा परिच्छेद्यतारूपं गृह्णा-
तीत्येवमादि। **संप्रयुक्ताः समं प्रयुक्तत्वादिति**। समा अविप्रयुक्ताश्चान्योन्यमिति 156.13 (13b—5)
संप्रयुक्ताः। **आश्रयालम्बनाकारकालद्रव्यसमताभिरिति**। येनाश्रयेण चित्तमुत्प- 156.15 (13b—6)
द्यते। तेनैवाश्रयेण वेदना संज्ञा चेतनादय उत्पद्यन्ते। तथा येनालम्बनेन चित्तं। तेनैव वेदनादयः। येनाकारेण चित्तं। तेनैव वेदनादयः। यदि हि नीलाकारं चित्तं नीलाकारा एव तत्संप्रयुक्ता वेदनादय उत्पद्यन्ते। यस्मिंश्च काले चित्तं। तस्मिन्नेव वेदनादयः। यथा च चित्तद्रव्यमेकमेवोत्पद्यते। न द्वे त्रीणि वा। तथा वेदनाद्रव्यं एकमेवोत्पद्यते। न द्वे त्रीणि वा। तथा संज्ञाद्रव्यं चेतनाद्रव्यं
इत्येवमादि। तेनेदमेवात्यं दुर्गममिति व्याचष्टे **यथैव ह्येकं चित्तं। एवं चैत्ता** 156.17 (13b—6)
अपि एकैका इति॥ ३४॥

विप्रयुक्तान्वक्तुकाम आचार्य उपोद्घातं करोति **निर्दिष्टाश्चित्तचैत्ताः सविस्तरप्रभेदाः**। विप्रयुक्तास्त्ववसरप्राप्ता इदानीमुच्यन्त इत्यभिप्रायः। सविस्तरप्रभेदा इति। विस्तरश्च प्रभेदश्च विस्तरप्रभेदौ। सह विस्तरप्रभेदाभ्यां सविस्तरप्रभेदाः। अथ वा विस्तरेण प्रभेदः विस्तरप्रभेदः। सह विस्तरप्रभेदेन सविस्तरप्रभेदाः। तत्र चित्तं तावत्सविस्तरप्रभेदं[1] निर्दिष्टं

विज्ञानं प्रतिविज्ञप्तिर्मनआयतनं च

इत्येवमादिना[2]। चैत्ता अपि

वेदनानुभव

1 °भेदेन MSS.; सविस्तरप्रभेदं = རྒྱས་པ་དང་རབ་ཏུ་དབྱེ་བ་དང་བཅས་པ་.

2 Kārikā I, 16[ab].

इत्यारभ्य[1] यावत्

पञ्चधा चेत्ता

इति[2] विस्तरेण ।

157.5 (14a–1) नामकायादयश्च

इति । च[3]शब्द एवंजातीयकानुक्तविप्रयुक्तप्रदर्शनार्थः । संघभेदप्रभृतयो हि द्रव्यत-
श्चित्तविप्रयुक्ता इष्यन्ते इति । ये ऽप्येवंजातीयका इति[4] शास्त्रे ऽप्युक्तत्वात् ।
चित्तविप्रयुक्ता इति चित्तग्रहणं चित्तसमानजातीयप्रदर्शनार्थं । चित्तमिव चित्तेन
च विप्रयुक्ता इत्यर्थः । किं च तेषां चित्तेन समानजातीयत्वं । यद्रूपिणो ऽमी
भवन्ति । रूपित्वादेव हि विप्रयुक्तत्वे ऽपि रूपं न विप्रयुक्तत्वे नाम लभते ।
यद्वामीषां नामरूपमिति नामत्वं । तत्तेषां चित्तेन समानजातीयत्वं । चैत्ता अपि
चित्तेन तुल्यजातीयाः । ते तु चित्तेन सहालम्बने संप्रयुक्ताः । तद्विशेषणार्थं वि-
प्रयुक्तग्रहणं । असंस्कृतमपि तत्समानजातीयमनालम्बनत्वेनेति तत्परिहारार्थं संस्का-
157.11 (14a–2) रग्रहणं । अत एवाह । इमे संस्कारा न चित्तेन संप्रयुक्ता । न च रूपस्व-
भावा । इति चित्तविप्रयुक्ता उच्यन्त इति ॥ ३५ ॥

तत्रेति । वाक्योपन्यासे निर्धारणे वा । तावच्छब्दः क्रमे ।

157.6 (14a–4) प्राप्तिर्लाभः समन्वय

इति । प्राप्तिरिति सामान्यसंज्ञा । लाभः समन्वय इति विशेषसंज्ञा । लाभः प्रति-
लम्भ इत्येको ऽर्थः । समन्वयः समन्वागम इत्यनर्थान्तरं प्रतिलम्भ इत्युक्ते समन्वा-
गमस्याग्रहणं । समन्वागम इत्युक्ते प्रतिलम्भस्याग्रहणं । प्राप्तिरित्युक्ते तूभयोर्ग्रहणं ।
157.14 (14a–6) अत एवाह । द्विविधा हि प्राप्तिरप्राप्तविहीनस्य च प्रतिलम्भः प्रतिलब्धेन
च[5] समन्वागम इति । अप्राप्तं च विहीनं चाप्राप्तविहीनं । तस्याप्राप्तविहीनस्य

---

1 Kārikā I, 14c. 2 K. II, 24c. 3 इति MSS.; ཡང་. 4 Cf. 品類足論 (冬十 13a 14). 5 Om. MSS.

प्रतिलम्भः । अप्राप्तस्य तद्यथा दुःखे धर्मज्ञानक्षान्तेः । विहीनस्य तद्यथा कामावचरस्य कामवैराग्येण त्यक्तस्य धातुप्रत्यागमनात् परिहाण्या वा पुनःप्रतिलम्भः । प्रतिलब्धेन च द्वितीयादिषु क्षणेषु समन्वागमः । तस्याः समनुवर्तनात् । यश्च प्रतिलम्भः यश्च समन्वागमः । सा द्विधा प्राप्तिरिति प्रतिलम्भे समन्वागमे च प्राप्तिशब्दो वर्तते । अभेदविवक्षायां तु प्राप्तिः प्रतिलम्भः समन्वागम इत्येक एवार्थः । तथा हि प्रथमे क्षणे दुःखे धर्मज्ञानक्षान्तेः प्राप्तिः प्रतिलम्भ इष्यते । सापि समन्वागम इत्युच्यते । प्रथमक्षणस्थ आर्यपुद्गलो दुःखे धर्मज्ञानक्षान्त्या समन्वागत इत्युच्यते ।

आज्ञास्यामीन्द्रियोपेतस्त्रयोदशभिरन्वित

इत्यादिवचनात्[1] । कथमयं लक्षणनिर्देशः । न हि भेदविवक्षायामपि पर्यायवचनेन लक्षणनिर्देशः कल्पते । प्राप्तिः कतमा । यः प्रतिलम्भो यः समन्वागम इति । पर्यायवचनमपि कदाचित् लक्षणाय कल्पते । अनलो जातवेदा अग्निरिति । सूत्रे
ऽप्युक्तम् । अविद्या कतमा । यत्पूर्वान्ते अज्ञानमपरान्त अज्ञानमिति विस्तरः । 157.16 (14a—6)
विपर्ययादप्राप्तिरिति सिद्धमिति । विपर्ययादेवाप्राप्तिरिति सिद्धे नैतदर्थं सूत्रं कर्तव्यमित्यभिप्रायः । अप्राप्तिरप्रतिलम्भो ऽसमन्वागम इति विपर्ययादेतत्त्रयं गम्यते । तथैव चाप्रतिलम्भासमन्वागमयोरप्राप्तिरिति सामान्यसंज्ञा । तस्मादेवं च वक्तव्यं । द्विविधा अप्राप्तिरप्राप्तपूर्वाणामप्रतिलम्भः प्राप्तविहीनानामसमन्वागम इति । अथ वा प्रतिलब्धस्य विहीनस्य चाप्याप्राप्तिरप्रतिलम्भः । अप्रतिलब्धेन विहीनेन च द्वितीयादिषु क्षणेष्वसमन्वागम[2] इति ।

प्राप्त्यप्राप्ती स्वसंतानपतितानाम् 157.7 (14a—4)

इति । संस्कृतानां प्राप्त्यप्राप्ती स्वसंतानपतितानामेवेत्यवधार्यते । न परसंतानप- 158.2 (14a—7)

---

1 Kārikā II, 19[d]. 2 क्षण° MSS.; སྐད་ཅིག་མ་.

ततानामिति । न परसत्वसंततिपतितानां धर्माणां स्वसंततौ प्राप्त्यप्राप्ती भवत इत्यर्थः । तेनाह । **न हि परकीयैः कश्चित्समन्वागत** इति । **नाप्यसंततिपतिता-**
158.4 (14a–10) **नामिति** । नासत्वसंततिपतितानामित्यर्थः । तस्मादाह । **न ह्यसत्वसंख्यातैः कश्चित्समन्वागत** इति । माल्याभरणादयः काष्ठकुड्यादिगताश्च रूपादयो ऽसत्वसंख्याताः । चक्षुरादयः सत्वसंख्याताः । केशादयो रूपीन्द्रियसंबद्धाः सत्वसंख्याता एव वेदितव्याः । तदनुग्रहोपघातपरिणामानुविधानात् । तथा हि रूपीन्द्रियोपघातात् पालित्यादिविकारः केशादीनां दृश्यते । रसायनोपयोगेन चानुग्रहात्पालित्यादि प्रत्यापत्तिरिति सर्वेषां सत्वसंख्यातानां प्राप्तिर्भवतीति सिद्धान्तः ।

157.8 (14a–5) **निरोधयोर्**

158.7 (14b–1) इति । प्रतिसंख्याप्रतिसंख्यानिरोधयोरसत्वसंख्यातयोरपि प्राप्त्यप्राप्ती भवतः । **सर्वस-**
158.11 (14b–2) **त्वा अप्रतिसंख्यानिरोधेन** यथा प्रत्ययवैकल्यं **समन्वागताः । सकलबन्धनादिक्षणस्थवर्ज्या** इति । आदौ क्षणः दुःखे धर्मज्ञानक्षान्तिक्षणः । तत्र स्थिता आदिक्षणस्थाः । सकलानि बन्धनान्येषामिति सकलबन्धनाः । अप्रहीणसर्वप्रकारक्लेशाः । सकलबन्धनाश्चादिक्षणस्थाश्च त इति सकलबन्धनादिक्षणस्थाः । ते वर्ज्या एषां तैर्वा वर्ज्याः सकलबन्धनादिक्षणस्थवर्ज्याः । के । **सर्व आर्याः** । ते **प्रतिसंख्यानिरोधेन समन्वागताः** । सकलबन्धनादिक्षणस्थास्त्वार्या न समन्वागताः । तस्यां ह्यवस्थायां क्षान्तिवध्याः क्लेशाश्छिद्यन्ते न छिन्नाः । तन्निरोधो ऽपि प्राप्यते न प्राप्तः ।

निरुध्यमानो मार्गस्तु प्रजहाति तदावृतिम्

इति[1] सिद्धान्तात् । एकप्रकारोपलिखितादयस्त्वार्या लौकिकमार्गप्राप्तेन निरोधेन तस्यामवस्थायां समन्वागताः । अत ऊर्ध्वं द्वितीयादिषु क्षणेषु समन्वागता एव अनास्रवमार्गप्राप्तेनापि निरोधेन । **पृथग्जनाश्च केचित्समन्वागता** इत्येकप्रकारोपलिखितादयः ।

---

1 Kārikā VI, 81^{cd}.

आकाशेन तु नास्ति कश्चित्समन्वागत इति। असंबन्धात्। निरोधाभ्यां त्वस्ति 158.13 (14b—4)
संबन्धः। तस्मादाकाशस्य प्राप्तिर्नास्ति। यस्य च नास्ति प्राप्तिः। तस्याप्राप्तिरपि 158.14 (14b—5)
नास्तीति सिद्धान्त एष वैभाषिकानां॥ 158.16 (14b—6)

कुत एतदिति। रूपादिचक्षुरादिवत्स्वरूपकार्यानुपलम्भात्पृच्छति। सूत्रादि- 158.17 (14b—7)
ति[1]। [2]व्याख्यानं एवं[2] वैभाषिकः साधयति। दशानामशैक्षाणां धर्माणामिति
विस्तरः। दशाशैक्षा धर्माः अष्टावशैक्षा आर्य[3]मार्गाङ्गानि सम्यग्विमुक्तिः सम्यग्ज्ञानं 158.18 (14b—8)
च। तेषामुत्पादात्संमुखीभावात् प्रतिलम्भादादितः प्राप्तेः समन्वागमात्पश्चात्प्राप्तेः पञ्चाङ्गं विप्रहीणाः। प्रहीणपञ्चाङ्ग[4] इत्यर्थः। पञ्चाङ्गानि सत्कायदृष्टिः शीलव्रतपरामर्शो विचिकित्सा कामच्छन्दो व्यापाद इति। एतान्यनागामिफलप्राप्तौ प्रहीणानीति न युज्यते। इमानि तु प्रयुज्यमानानि पञ्चाङ्गानि पश्यामो यदुतोर्ध्वभागीयानि रूपराग आरूप्यराग औद्धत्यं मानो ऽविद्या चेति। प्रतिनिधिभूतायाः प्राप्तेर्योगात्प्रकृतिस्थो ऽप्यर्हन्नार्य इत्यच्युते। साधनं चात्र। द्रव्यतो ऽस्ति समन्वागमः सूत्रोक्तत्वात् आयतनद्रव्यवदिति। आचार्यस्तं प्रत्याह। तेन तर्ह्यसत्त्वाख्यैरपि चक्ररत्नादिभिः परसत्त्वैरपि स्त्रीरत्नादिभिः समन्वागमो द्रव्यसत्प्राप्नोति[5]। सूत्रे वच- 158.20 (14b—9)
नात्। कथमिति सूत्रं दर्शयति। राजा यावद्विस्तर इति। राजा भिक्षवश्चक्र- 159.1 (14b—10)
वर्ती सप्तभी रत्नैः समन्वागतः। तस्येमानि स प्तरत्नानि। तद्यथा चक्ररत्नं हस्तिरत्नं अश्वरत्नं मणिरत्नं स्त्रीरत्नं गृहपतिरत्नं परिणायकरत्नं एव[6] सप्तमामिति विस्तरः। एभिः सप्तभी रत्नैस्समन्वागमः सूत्र उक्तः। न च द्रव्यतो ऽस्तीति अनैकान्तिकतां दर्शयति। प्रतिज्ञादोषं वाय[7]मुद्भावयति। अनुमानविरोधात्। कथमित्युच्यते। न द्रव्यसन्दशाशैक्षधर्मसमन्वागमः समन्वागमस्वाभाव्यात् चक्रवर्तिसप्त-

---

1 °त्रादि MSS.; མདོ་ལས་ཏེ་ཞེས་བྱ་བའི་. 2 °ख्यातं MSS.; བྱུང་གིས་. Qu. आगमेन? 3 °णां NC. 4 °ङ्गार्य MSS. corrected by Tib. 5 °व्यं सत्प्रा° MSS.; རྫས་སུ་ཡོད་པར་. 6 एवं NC; ཡོ་ན་. 7 चाय° NT; ཡང་ན་.

रत्नसमन्वागमवदिति । अनेन प्रतिज्ञाया धर्मस्वरूपं विपर्यासयति । वशित्वं का-
159.4 (15a—1) मचार इति । इच्छानुविधायित्वं । तत्र वशित्वमिति । चक्रवर्तिसूत्रे । अन्यत्र पुन-
159.5 (15a—2) र्द्रव्यान्तरमिति । दशाशैक्षधर्मसमन्वागमसूत्रे । कः पुनरेवमयोग[1] इति । प्रवचने हि
द्विविधमिष्यते द्रव्यसच्च वस्तु प्रज्ञप्तिसच्चेति । कथमयुक्तिरिति वैभाषिकाः ।
159.6 (15a—3) आचार्य आह । अयमयोग इति विस्तरः । इह यद्द्रव्यसद्वस्तु । तत्प्रत्यक्षग्राह्यं
वा भवेदनुमानग्राह्यं वा । तत्र प्रत्यक्षग्राह्यं रूपशब्दादि पञ्चेन्द्रियग्राह्यत्वात् ।
159.9 (15a—4) मनोविज्ञानग्राह्यमपि किंचित्प्रत्यक्षं रागद्वेषादि स्वसंवेद्यत्वात् । चक्षुःश्रोत्रादि
त्वनुमानग्राह्यं चक्षुर्विज्ञानादिकृत्यानुमेयत्वात् । तद्भावाभावयोस्तद्भावाभावात् । प्रा-
प्तिः पुनर्न प्रत्यक्षग्राह्या । न चानुमानग्राह्या । तत्सिद्धौ निरवद्यानुमानादर्शनात् ।
159.10 (15a—5) तस्माद्द्रव्यधर्मासंभवादयोग इति । स्थितमेतत् । इदानीमाचार्यस्तत्पक्षमुत्थाप्यो-
159.11 (15a—6) त्थाप्य दूषयति । उत्पत्तिहेतुरिति विस्तरः । यस्य प्राप्तिरस्ति । स उत्पद्यते
हेतुसद्भावात् । असंस्कृतस्य न स्यात्प्राप्तिः । यस्मादसंस्कृतमनुत्पाद्यं । ये च धर्मा
159.12 (15a—7) अप्राप्ता दुःखे धर्मज्ञानक्षान्त्यादयः । ये च त्यक्ताः भूमिसंचारवैराग्यतः । तद्यथा
कामावचरा अक्लिष्टा ऊर्ध्वभूम्युपपत्त्या क्लिष्टाश्च वैराग्येण त्यक्ताः । तेषां धा-
तुप्रत्यागमतः परिहाण्या वा कथमुत्पत्तिः स्यात् । न हि तेषां प्राप्तिरस्ति
अनुत्पन्ननिरुद्धत्वात् । सहजप्राप्तिहेतुका चेत् । का । तेषामुत्पत्तिरधिकृता । सह-
159.15 (15a—8) जा या प्राप्तिरिदानीमुत्पद्यते । सा तेषां जनिकेति । आह । जातिरिदानीं किं-
करी जातिजातिर्वेति । किंकरणशीला किंकरी । जातिर्लक्ष्यं धर्मं जनयति ।
जातिजातिस्तु तल्लक्षणं जातिं जनयति । तेन यदि लक्ष्याणां धर्माणामुत्पत्तिः
प्राप्तिहेतुकोच्येत । तत्र जातिः किंकरी । अथ लक्षणानामुत्पत्तिस्तद्धेतुकोच्येत ।
तत आह जातिजातिर्वा किंकरीति विकल्पः । अथ वा यदि भवतैवं कल्प्येत ।
जातिर्धर्मं जनयति । प्राप्तिः पुनर्जातिं जनयतीति । तत्र उच्यते जातिजातिर्वा

---

1 °वमयो° NT; དེ་ལྟ་ན་

किंकरोति । सकलबन्धनानां खल्वपीति विस्तरः । येषामेको ऽपि क्लेशप्रकारो
न प्रहीणः । ते सकलबन्धनाः । तेषां सकलबन्धनानां खल्वपि मृदुमध्या- 159.16 (15a–9)
धिमात्रक्लेशोत्पत्ति[प्रकार][1]भेदो न स्यात् । कस्मात् । प्राप्त्यभेदात् । विकलब-
न्धनानां हि प्राप्तिवैकल्यान्मृदुमध्याधिमात्रक्लेशोत्पत्तिभेदः परिकल्प्येत । न तु
सकलबन्धनानां प्राप्तीनां तुल्यत्वात् । यतो वा स भेद इति । यतो घा का- 159.18 (15a–10)
रणादभ्यासतो ऽन्यतो वा स भेदः । कस्यचित्सकलबन्धनस्याधिमात्रः कस्यचि-
न्मध्यः कस्यचिन्मृदुः । तत एव भेदकारणात्तदुत्पत्तिरस्तु । तेषां मृद्वादीनां
क्लेशानामुत्पत्तिः । तस्मान्नोत्पत्तिहेतुः प्राप्तिरिति । वैभाषिक आह । कश्चैव- 159.19 (15b–1)
माहेति विस्तरः । व्यवस्थाहेतुः प्राप्तिः । असत्यां हि प्राप्तौ लौकिकमा- 160.1 (15b–2)
नसानां इति[2] । लोके भवो[3] लौकिकं । मन एव मानसं । लौकिकं मानसमेषां ।
ते इमे लौकिकमानसाः । आर्यपृथग्जनाः आर्याश्च पृथग्जनाश्च । लौकिकमानसग्र- 160.2 (15b–3)
हणमार्यविशेषणं । पृथग्जना हि नित्यमेव लौकिकमानसाः । आसंज्ञिकासंज्ञिसमा-
पत्त्यवस्थायां वा पृथग्जनविशेषणमपि संभवति । तेषामार्यपृथग्जनानां । तेषा-
मिति निर्धारणे षष्ठी । संबन्धलक्षणा वा । तेषां न स्याद्व्यवस्थानमिति परि- 160.3 (15b–4)
च्छेदः । यत्कृतं व्यवस्थानं । सा प्राप्तिः । प्रहीणाप्रहीणक्लेशताविशेषादिति ।
प्रहीणक्लेशाः आर्याः । अप्रहीणक्लेशाः पृथग्जनाः । तद्भावः । स एव विशेषः ।
इति प्रहीणाप्रहीणक्लेशताविशेषः । तस्मात् । एतद्व्यवस्थानं भवितुमर्हतीति । ननु 160.3 (15b–5)
च पृथग्जना अपि केचित्प्रहीणक्लेशा भवन्ति । कथमवधार्यते आर्या एव प्रहीण-
क्लेशा इति । अत्यन्तसमुद्घातवचनादेवमुक्तं । एतच्चैव कथमिति । एषां प्रहीणाः
क्लेश एषामप्रहीणा इति । यदेतद्व्यवस्थानं । तत्कथं भविष्यति । प्राप्तौ तु 160.6 (15b–9)
सत्यां क्लेशप्राप्त्या एतत्सिध्यति व्यवस्थानं तद्विगमाविगमात् । क्लेशप्राप्तिवि-

---

1 Om. Tib. Cf. next line below. 2 Om. MSS.; ཞེས་བྱ་བ་ནི.
3 भवं MSS.

गमाविगमात् छेदाच्छेदादित्यर्थः । येषां तत्प्राप्तिविगताः । ते आर्या । येषां अवि-
गताः । ते पृथग्जना इति । ननु च पृथग्जनानामपि केषांचित् क्लेशप्राप्तिर्विगता ।
विगता । न तु लोकोत्तरेण मार्गेण । स तर्हि लोकोत्तरमार्गकृतो विशेषः कथं
परिच्छिद्यते[1] । लोकोत्तरेणेयं क्लेशप्राप्तिर्विगता लौकिकेनेयमिति । सास्रवानास्रव-
160.7 (15b—7) विसंयोगप्राप्तिभेदात् । आश्रयविशेषादेतत्सिध्यतीति । आत्मभावविशेषादेतद्व्यव-
160.10 (15b—8) स्थानं एषां प्रहीणाः क्लेश एषामप्रहीणाः क्लेश इति सिध्यति । तथा परावृत्त
160.11 (15b—9) इति । तथान्यथाभूतः । तत्प्रहेयाणां दर्शनभावनामार्गप्रहेयाणाम् । अग्निदग्धव्रीहि-
160.11 (15b—10) वदिति । यथाग्निदग्धो व्रीहिरबीजीभूतो भवति । एवं यथोक्तेन न्यायेना-
बीजभूतः आश्रयः क्लेशानां । प्रहीणाक्लेश इत्युच्यते । उपहतबीजभावे
वा । आश्रय इत्यधिकृतं । तेन लौकिकेन मार्गेण प्रहीणाक्लेश इति शक्यते
160.13 (16a—1) वक्तुं बीजस्योपघातमात्रभावात् । विपर्ययादप्रहीण इति । अनिर्दग्धबीज आश्रये
(16a—2) ऽनुपहतबीजभावे वा । यश्चाप्रहीण इति विस्तरः । यश्चाप्रहीणो ऽनन्तरोक्तेन
विधिना दर्शनप्रहातव्यः कामावचरो यावद्भावाग्रिकः । भावनाप्रहातव्यो वा का-
मावचरो यावद्भावाग्रिकः । तेन समन्वागतः । यश्च प्रहीणस्तथैव यावद्भावा-
160.15 (16a—3) ग्रिकः । तेनासमन्वागत इति प्रज्ञप्यते । प्रज्ञप्तिधर्मो ऽयमिति दर्शयति । कुश[2]-
ला अपि द्विप्रकारा इति विस्तरः । यथा क्लिष्टा द्विकारा इत्यपिशब्दार्थः ।
160.18 (16a—5) समुच्चये वा कुशलाश्चेत्यर्थः । तद्बीजभावानुपघातादिति । तेषामुत्पत्तिलाभिकानां
कुशलानां बीजं तद्बीजं । तद्बीजस्य भावस्तद्बीजभावः । कस्य । आश्रयस्य । तद्बीज-
भावस्यानुपघातस्तद्बीजभावानुपघातः । तस्मात् । तद्बीजभावानुपघातात् समन्वागतः ।
160.20 (16a—6) कैः । अयत्नभाविभिः कुशलैः । उपघातादसमन्वागत उच्यते । को ऽसावित्याह ।
समुच्छिन्नकुशलमूलः । तस्य त्विति । तस्याश्रयस्य तद्बीजभावस्य उपघातो

---

1 °रिछेद्यते MSS.; ཡོངས་སུ་ཆོད་པར་འགྱུར་.   2 अकुश° N; དགེ་བའི་.

मिथ्यादृष्ट्या वेदितव्यः । नान्यथा । तेनाह । न तु[1] खलु कुशलानां धर्माणां 161.1 (16a–7)
बीजभावस्यात्यन्तं संततौ समुद्घातो यथा क्लेशानामार्यमार्गेणात्यन्तं संततौ समु-
द्घात इत्यभिप्रायः ।[2] ये पुनरिति विस्तरः[2] । ये प्रायोगिकाः । तैरुत्पन्नैः तेषामुत्प- 161.3 (16a–8)
त्तिस्तदुत्पत्तिः । तदुत्पत्तौ वशित्वं सामर्थ्यविशेषस्तस्याविघातात् । कस्य । 161.4 (16a–9)
संततेः । समन्वागम उच्यते । कैः । तैर्यत्नभाविभिः कुशलैः । यस्मादेवं तस्मा- 161.5 (16a–10)
द्बीजमेव शक्तिविशेष एवात्र समन्वागमावस्थायामनपोद्धृतं क्लिष्टानां धर्माणा-
मार्यमार्गेण । अनुपहतं लौकिकेन मार्गेण । अयत्नभाविनां च कुशलानां धर्माणां
मिथ्यादृष्ट्या । परिपुष्टं च वशित्वकाले यत्नभाविनां कुशलानां बीजमिति प्रकृतं ।
समन्वागमाख्यां लभते । नान्यद्द्रव्यं यद्वैभाषिकैः कल्पितं । किं पुनरिदं 161.7 (16b–1)
बीजं नामेति । द्रव्याशङ्कया पृच्छति । यन्नामरूपं फलोत्पत्तौ समर्थं । यत्प-[3] 161.8 (16b–2)
ञ्चस्कन्धात्मकं रूपं फलोत्पत्तिसमर्थं[3] । साक्षादनन्तरं पारंपर्येण दूरतः । को ऽयं 161.9 (16b–3)
परिणामो नामेति । सांख्यानां[4] परिणामाशङ्कया पृच्छति । संततेरन्यथात्वमिति ।
अन्यथोत्पादः । का चेयं संततिरिति । किं यथा सांख्यानामवस्थितद्रव्यस्य धर्मा- 161.10 (16b–4)
न्तरनिवृत्तौ धर्मान्तरप्रादुर्भावः । तथावस्थायिन्याः सन्ततेरन्यथात्वमिति । नेत्युच्यते ।
किं तर्हि । हेतुफलभूता । हेतुश्च फलं च हेतुफलं । हेतुफलमिति नैरन्तर्येण
प्रवृत्तास्त्र्यध्विकाः संस्काराः संततिरिति व्यवस्थाप्यन्ते । यत्र तूक्तमिति वि- 161.12 (16b–5)
स्तरः । यत्र तु सूत्र उक्तं । किमित्याह । लोभेन समन्वागतः अभव्यः अयोग्य-
श्चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि कायस्मृत्युपस्थानादीनि उत्पादयितुमिति । यदि
बीजं प्राप्तिः । बीजं नित्यमस्तीति स्मृत्युपस्थानोत्पत्तिर्न स्यात् । भवदीयायामपि

---

1 नु MSS.; न तु = མ་ཡིན་ནོ་. 2…2 གང་དག་འབད་དེ་སྐྱེ་བ་ཞེས་བྱ་བ་རྒྱས་པར་འབྱུང་བ་ནི་ = ये यत्नभाविन इति विस्तरः. 3…3 ཕུང་པོ་ལྔ་སྐྱེད་པར་ནུས་པ་ = पञ्चस्कन्धोत्पत्तिसमर्थं. Or to read as present text only altering रूपं to नामरूपं? 4 °ख्याय MSS.; གྲངས་ཅན་པའི་.

161.14 (16b—6) प्राप्तौ तदुत्पत्तिर्न स्यादिति तुल्यमेतत्। तस्मादुभाभ्यामपि वक्तव्यं। तत्राधि-
वासनं लोभस्याविनोदनं वा समन्वागम इति। अधिवासनमभ्यनुज्ञानमविनो-
161.17 (16b—7) दनमव्युपशमनं। सर्वथा प्रज्ञप्तिधर्मो न द्रव्यधर्म इति सर्वप्रकारेण यद्युत्पत्ति-
हेतुर्यदि व्यवस्थाहेतुर्यद्याश्रयविशेषः यद्यधिवासनमविनोदनं वा सर्वथा प्रज्ञप्तिधर्मः।
प्रज्ञप्त्या संवृत्या व्यवहारेण धर्मः प्रज्ञप्तिधर्मः। न द्रव्यधर्मः न द्रव्यतो धर्मः
स्वभाव इत्यर्थः। अथ वा द्रव्यं च तद्धर्मश्च स द्रव्यधर्मः। न रूपादिवत् विद्य-
161.16 (16b—8) मानस्वलक्षणो धर्म इत्यर्थः। तस्य च प्रतिषेधः। तस्य च प्रज्ञप्तिधर्मस्य प्रति-
षेधो ऽसमन्वागम इति। इदमस्येति ज्ञानचिह्नं[1] प्रतिलब्धधर्माविप्रणाशकारणं
च प्राप्तिरित्या[2]चार्यसंघभद्रः। इदमस्येति[3] ज्ञानचिह्नं इत्यसिद्धमेतत्। आश्रयविशेषेण
तज्ज्ञानमिति ब्रूमः। यदि च प्रतिलब्धधर्माविप्रणाशकारणं प्राप्तिरिष्यते। प्राप्तप-
रित्यागो नैव स्यात्। भवति च। तस्मादकारणमेतत्। स[4] एव च शक्तिविशे-
षलक्षणं बीजभावमाचार्येण व्यवस्थापितं दूषयति। किमयं शक्तिविशेषश्चित्ता-
दर्थान्तरमुताऽनर्थान्तरं। किं चातः। अर्थान्तरं चेत्। सिद्धं प्राप्तिरस्तीति। संज्ञा-
मात्रे तु विवादः। अनर्थान्तरं चेत्। [5]नन्वकुशलं कुशलस्य बीजं[5] अभ्युपगतं भव-
त्यकुशलस्य च कुशलं। को हि नाम औष्ण्यस्य तेजसो ऽनर्थान्तरत्वे सत्यौ-
ष्ण्यमेव दाहकमध्यवस्येन्न तेजः। कुशलबीजं ह्यकुशले चेतस्यव्याकृते वा वर्तते।
एवमकुशलबीजं कुशले चेतस्यव्याकृते वा वर्तते। तथैव चाव्याकृतबीजमपि
कुशले चाकु[6]शले च वर्तते। सास्रवबीजं चानास्रवे ऽनास्रवबीजं च सास्रवे चेतसि

---

1 ज्ञानं चिह्नं MSS.; ཤེས་པའི་རྟགས་. 2 順正理論(冬三 64b 10). 3 °मस्य MSS.; इदमस्येति འདི་ལ་ནི་འདི་ཡོད་དོ་ཞེས་བྱ་བར་. 4 順正理論(冬三 64a 2). 5...5 ननु कु° MSS.; མི་དགེ་བའི་ས་བོན་ཡིན་པར་ (sic), but cf. 順正理論冬三 64a 8). 6 चाकु° MSS.; དང་.

वर्तत इति। सांकर्यदोषः प्रसज्यत इति[1]। अत्र वयं ब्रूमः। अनर्थान्तर[2]भावे सांकर्यदोषो भवेत्। तत्तु बीजं न चित्तादर्थान्तरं वक्तव्यं। नाप्यनर्थान्तरम्। उपादायप्रज्ञप्तिरूपत्वात्। अथाप्यनर्थान्तरभावस्तथाप्यदोषः। कुशलेन हि चित्तेनोत्पन्नेन स्वजातीये ऽन्यजातीये वा स्वसंतानचित्ते बीजमाधीयेत। ततः कारणविशेषात्कार्यविशेष इति विशिष्टं तेन तच्चित्तमुत्पद्येत। तद्विशिष्टं चित्तं कुशलबीजकार्यक्रियायां समर्थमुत्पद्येत। एवमकुशलेनापि स्वजातीये ऽन्यजातीये वा स्वसंतानचित्ते बीजमाधीयेत। तच्च तेन विशिष्टं चित्तम्[3]कुशलबीजकार्यक्रियायां समर्थमुत्पद्येत। एवमव्याकृतेनापि चित्तेन स्वजातीये ऽन्यजातीये वा स्वसंतानचित्ते बीजमाधीयेत। तच्चापि तेन [4]विशिष्टमव्याकृतबीजकार्यक्रियायां समर्थमुत्पद्येत। सास्रवेणाप्यनास्रवे चित्ते बीजमाधीयेत। अनास्रवेणापि सास्रवे। इत्येवमन्योन्यबीजाधायकमन्योन्यजनकं च चित्तं चित्तान्तरादुत्पद्यमानं अन्योन्यवास्यवासकत्वेन प्रवर्तते। न च कुशलेनाकुशले चित्ते शक्तिविशेष आहित इति तदकुशलं कुशलतामापद्यते। कुशलं वा तदकुशलतां शक्तिविशेषमात्रत्वात्। शक्तिर्बीजं[5] वासनेत्येको ऽयमर्थः। एवमकुशलादिवासनापि वक्तव्या। यावत्सास्रवेणानास्रवे शक्तिविशेषाधाने ऽपि। अनास्रवेणापि सास्रवे शक्तिविशेषाधाने। न तत्सास्रवं अनास्रवं संपद्यते। अनास्रवं वा सास्रवमिति। भवतामपि वैभाषिकानां इदं चिन्त्यते। यदा सास्रवचित्तसमनन्तरं अनास्रवं अनास्रवचित्तसमनन्तरं वा सास्रवचित्तमुत्पद्यते। तदा किं पूर्वकः सास्रवकलापो ऽनास्रवकलापो वा शक्तिमान् समनन्तरप्रत्ययादिभावेनोत्तरकलापोत्पत्तौ उताशक्तिमान्। किं चातः। यद्यशक्तिमान्समनन्तरप्रत्ययादिभावो ऽप्यस्य हीयेत। अथ शक्तिमान्। सा शक्तिः किं सास्रवे चेतसि सास्रवा। आहोस्विदनास्रवा।

1 This quotation is abridged. 2 अर्थान्त° MSS.; དོན་ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་.
3 चित्तम् supplied from Tib. 4 तेनावि° NT; དེ་ལས་དེ་ཁྱད་པར་ཅན་.
5 °क्तिबीजं MSS.

तच्चित्तं सास्रवस्यानास्रवस्य च चित्तान्तरस्य समनन्तरप्रत्ययादिभावं कुर्वत्तत् किं यथैव शक्त्या सास्रवस्य समनन्तरप्रत्ययादिभावं कुर्यात् । तथैवानास्रवस्य । यदि तथैव कथं शक्तिकार्यसांकर्यं[1] न भवेत् । अथान्यया शक्त्या सास्रवस्यान्ययानास्रवस्य समनन्तरप्रत्ययादिभावं कुर्यात् । कथमनयोरेकत्र शक्त्योस्तस्माच्चित्तादनन्ययोर्भिन्नरूपता भिन्नकार्यता च युज्यते । युज्यते चेत् । अस्माकमपि चित्तादनन्यासां शक्तीनां तत्रावस्थानं कार्यभेदश्च भविष्यति । एवमनास्रवस्यापि चित्तस्य सास्रवानास्रवचित्तसमनन्तरप्रत्ययादिभावेन संभवतः तथैव शक्त्योर्भिन्नरूपता कार्यभेदश्च वक्तव्यः । तेन यदुक्तं नन्वकुशलं कुशलस्य बीजमभ्युपगतं भवतीत्यादि तदयुक्तं । न हि कुशलाहितेन शक्तिविशेषेण विशिष्टं समर्थमकुशलमकुशलबीजकार्यं करोति । किं तर्हि । कुशलबीजकार्यमेव करोति । स्वाहितेन तु शक्तिविशेषेण तदकुशलं स्वबीजकार्यं करोति । तत्कथमिदमुच्यते कुशलस्याकुशलं बीजमिति । ब्रूयास्त्वमकुशलचित्ते तत्कुशलबीजमाहितं कथं अकुशलं न भवतीति । न भवन्तो बीजार्थं जानते । कुशलेन चित्तेन निरुध्यमानेन[2] तथा शक्तिविशिष्टमकुशलं चित्तं जन्येत । यथा तच्चित्तं स्वोत्पत्तियोग्यं भविष्यति साक्षात्पारंपर्येण वेति[3] शक्तिविशेष एव बीजं । न बीजं नाम किंचिदस्ति । प्रज्ञप्तिसत्त्वात् । अत एव प्रा-
161.18 (16b—8, 9) प्त्यप्राप्ती प्रज्ञप्तिसत्यावुच्येते[4] । **द्रव्यसत्यावेव तु वैभाषिका वर्णयन्ति** ॥ ३६ ॥

162.6 (17a—4) **अतीतानां धर्माणामतीतापि प्राप्तिरिति** विस्तरः । अतीतानां धर्माणां तद्यथा क्लिष्टानामतीता प्राप्तिः । या उत्पन्ननिरुद्धा । साग्रजापि संभवति । सह-
162.7 (17a—5) जापि । पश्चात्कालजापि । तेषामेवानागता **प्राप्तिरनुत्पन्ना । प्रत्युत्पन्ना** या पश्चात्कालजा उत्पन्नानिरुद्धा । **अनागतानामपि** प्राप्तिरतीता याग्रजोत्पन्ननिरुद्धा[5] । अनागता यानुत्पन्ना । प्रत्युत्पन्नाग्रजोत्पन्नानिरुद्धा । तथा **प्रत्युत्पन्नानामप्यतीता**

---

1 °संक° MSS. 2 སྐྱེས་པས་(!) 3 論 四 16ᵇ 2. 4 °च्यते MSS. 5 °न्नानि° MSS.; སྐྱེས་ལ་འགགས་པ་ཡིན་ནོ.

प्राप्तिर्याग्रजोत्पन्ननिरुद्धा। अनागता यानुत्पन्ना। प्रत्युत्पन्ना या सहजा। अतीतादिजातिसामान्यं च गृहीत्वैवमुक्तं। न त्वेकस्यातीतस्यावश्यं त्रिविधा प्राप्तिरस्ति। न हि [1]विपाकजस्यानागतातीता वा[1] प्राप्तिः संभवति।

अव्याकृताप्तिः सहजा

इति[2] वचनात्। यदि तु प्रति[3]द्रव्यं प्राप्तिव्यवस्था क्रियेत संभवं प्रत्येतदेवं भवेत्। क्लिष्टानामुत्पत्तिप्रतिलम्भिकानां च कुशलानां अतीतादीनामतीतादयः प्राप्तयो ऽवश्यं भवन्ति। न हि पृथग्जनस्यानुत्पन्नस्य अनास्रवस्य मार्गस्यातीता प्रत्युत्पन्ना च प्राप्तिरस्ति। सापवादश्चायमुत्सर्गो ऽवगन्तव्यः।

अव्याकृताप्तिः सहजा

इति वचनात्। असंस्कृतानां तु प्राप्तिरुत्पन्ननिरुद्धातीता। अनुत्पन्नानागता। उत्पन्नानिरुद्धा प्रत्युत्पन्ना। सुगमत्वात्तु न सूत्रितमेतत्। कामरूपारूप्यावचराणां कामरूपारूप्यावचरी यथाक्रममिति। 162.18 (17a—7, 8) कामधातूपपन्नस्य कामावचराणां धर्माणां कामावचरी प्राप्तिः। तस्यैव रूपावचराणां रूपावचरी। तस्यैवारूप्यावचराणामारूप्यावचरी। रूपधातूपपन्नस्य च कामावचराणां। तद्यथा निर्माणचित्तानां कामावचरी। रूपावचराणां रूपावचरी। आरूप्यावचराणामारूप्यावचरी। आरूप्यधातूपपन्नस्य तद्धातुकानां तद्धातुकैव प्राप्तिः

अनास्रवानां चतुर्विधा 162.5 (17a—8)

इति। अधात्वाप्तानां संस्कृतासंस्कृतानामनास्रवाणां चतुर्विधा प्राप्तिः। कामरू- 162.16 (17a—8, 9)

1...1 °स्यानागता प्रत्युत्पन्ना MSS. corrected by Tib. རྣམ་པར་སྨིན་པ་སྐྱེས་པ་ལ་ནི་ཐོབ་པ་འདས་པ་འམ། མ་འོངས་པ་མེད་དོ. 2 Kārikā 39°.

3 प्राप्रि° C, प्राप्ति° N; རེ་རེ་.

पारूप्यावचरी चानास्रवा च । समासेन सर्वाननास्रवानभिसमस्येत्यर्थः । प्रत्येकं तु न
162.17 (17a—10) चतुर्विधा । तत आह । तत्राप्रतिसंख्यानिरोधस्येति विस्तरः । कामधातूपपन्नस्य
कामावचरादीनां यथासंभवमप्रतिसंख्यानिरोधस्य प्राप्तिः कामावचरी । रूपधातूपपन्नस्य रूपावचरादीनां अप्रतिसंख्यानिरोधप्राप्ती रूपावचरी । आरूप्यधातूपपन्नस्यारूप्यावचरादीनामप्रतिसंख्यानिरोधप्राप्तिरारूप्यावचरी । सत्त्वसंतानवशेनैव हि तत्प्राप्तिर्व्यवस्थाप्यते । न तु तेषां वशेन येषामप्रतिसंख्यानिरोधः । यदि ह्येवं स्यात्
163.1 मार्गसत्यस्याप्रतिसंख्यानिरोधप्राप्तिरनास्रवा स्यात् । **प्रतिसंख्यानिरोधस्य रूपारूप्यावचरी चानास्रवा** चेति । न कामावचरी । कामधातोरप्रतिपक्षत्वात् । रूपावचरेण तु मार्गेण प्राप्तस्य रूपावचरी प्राप्तिः । आरूप्यावचरेणारूप्यावचरी । अनास्रवेण मार्गेणानास्रवा । आर्यस्य तु रूपावचरेण मार्गेण प्राप्तस्य रूपावचरी चानास्रवा च । आरूप्यावचरेणारूप्यावचरी चानास्रवा च ।

लौकिकेनार्यवैराग्ये विसंयोगाप्तयो द्विधा

163.3 (17b—1) इति[1] वचनात् । **मार्गसत्यस्यानास्रवैव**ेति । लौकिकीमस्यप्राप्तिं प्रतिषेधयति ।
163.4 (17b—2) **सेयं समस्य चतुर्विधे**ति । समासेन त्रैधातुकी चानास्रवा चेति[2] उक्तमर्थं निगमयति ॥ ३७ ॥

शैक्षाणामिति[3] । शैक्षा धर्माः शैक्षस्यानास्रवा धर्माः । **अशैक्षा** अशैक्षस्या-
163.7 (17b—3) नास्रवाः मार्गसत्यभावा एवैते[4] द्रष्टव्याः । शैक्षाशैक्षेभ्यस्त्वन्ये **नैव शैक्षा नाशैक्षाः** । असंस्कृता अपि यावन्नैव शैक्षा नाशैक्षा इष्यन्ते । तेषां

163.9 (17a—3) **त्रिधा**

164.1 (17b—5) प्राप्तिः **शैक्षादिभेदेन** । शैक्षी अशैक्षी नैवशैक्षी नाशैक्षी चेति । **अनार्येण प्राप्तस्ये**-

---

1 Kārikā VI, 47[cd].   2 論 四 17[a] 9.   3 Sic MSS.; སློབ་པའི་ ཆོས་རྣམས་ཀྱི་ = शैक्षधर्माणाम्   4 °वैत MSS.; འདི་དག་.

ति । पृथग्जनेन प्राप्तस्य । **तस्यैव शैक्षेणेति**[1] । तस्यैव प्रतिसंख्यानिरोधस्य **शैक्षेण** 164.2 (17b—6)
मार्गेण प्राप्तस्य शैक्षी । अशैक्षेणाशैक्षी[2] क्षयज्ञानसंप्रयुक्तेन मार्गेण प्राप्तस्य । विसंयो- 164.3 (17b—7)
गप्राप्तिसन्निश्रयत्वात् क्षयज्ञानस्य । यद्यपि सा वज्रोपमेन शैक्षेण प्राप्यते तदावाहक-
त्वात् । तत्प्राप्तत्ववचने तु शैक्ष्याः[3] प्राप्तेः अशैक्षी प्राप्तिर्विशेषिता स्यादिति न तेन
शैक्षेण अशैक्षीत्युक्तं । **तस्यैवार्यमार्गप्राप्तस्यानास्रवेति** । तस्यैव प्रतिसंख्यानि- 164.11 (17b—10)
रोधस्य आर्यमार्गप्राप्तस्य अनास्रवा । मार्गसत्यस्य चानास्रवा । प्राप्तिरित्यधिकृतं ।
आर्येण लौकिकमार्गप्राप्तस्य प्रतिसंख्यानिरोधस्य प्राप्तिः किं सास्रवा उताहो
ऽनास्रवा । उभयथेत्याह । सा कस्मान्नोक्ता सावशेषं भाष्यं । पश्चाद्दर्शयिष्यते

लौकिकेनार्यवैराग्ये विसंयोगाप्तयो द्विधा

इति नोच्यते । या त्वसंकीर्णा प्राप्तिः । सैवेहोच्यते इति वेदितव्यं ॥

दुर्बलत्वादिति । अनभिसंस्कारवत्त्वाद्दुर्बलत्वं । **द्वे अभिज्ञे** इति । दिव्यचक्षु- 164.15 (18a—5)
रभिज्ञा दिव्यश्रोत्राभिज्ञा । **निर्माणचित्तं च वर्जयित्वा** । किम् । 165.1 (18a—7, 8)

अव्याकृताप्तिः सहजा

इति संबन्धनीयं । **तेषां हि बलवत्त्वादिति** विस्तरः । तेषां हि दिव्यचक्षुर-
भिज्ञादीनां बलवत्त्वात् । किं । पूर्वपश्चात्सहजा प्राप्तिः । **प्रयोगविशेषनिष्पत्तेरि-** 165.2 (18a—9)
ति । प्रयोगविशेषेण निष्पत्तिर्दिव्यचक्षुरभिज्ञादीनां । तस्याः प्रयोगविशेषनिष्पत्ते-
र्बलवत्त्वं । बलवत्त्वात्पूर्वपश्चात्सहजा प्राप्तिरित्यर्थसंबन्धः । **शैल्पस्थानिकस्यापि** 165.4 (18a—10)
कस्यचित् तद्यथा विश्वकर्मणः । **ऐर्यापथिकस्य** च तद्यथा स्थविरस्याश्वजितः ।

---

1 °क्षणो° NC; སློབ་པའི་ལམ་གྱིས་ = शैक्षेण मार्गेण. 2 མི་སློབ་པས་ཐོབ་པ་ དེ་མི་སློབ་པའི་ཞེས་བྱ་བ་ཏེ་ = अशैक्षेण प्राप्ताशैक्षीति. 3 °क्षाः MSS.; शैक्ष्याः प्राप्तेः = སློབ་པས་ཐོབ་པ་ལས་

अत्यर्थमभ्यस्तस्य भृशमात्मसात्कृतस्येच्छन्ति[1] वैभाषिकाः । किं । पूर्वपश्चात्सहजा प्राप्तिरिति ॥ ३८ ॥

165.7 (18a–3) **निवृतस्य च रूपस्य**

इति । चशब्दः समुच्चयार्थः । प्राप्तिः सहजेति समुच्चीयते । तच्च क्लिष्टं रूपं प्रथमध्यानभूमिकमेव विज्ञप्तिरूपं वेदितव्यं । ततो ऽन्यासु भूमिषु तदुत्थापकाभावात् ।
165.13 (18b–2) **अधिमात्रेणापीति** विस्तरः । अधिमात्रेणापि चित्तेन निवृता विज्ञप्तिरुत्थापिता ।
165.14 (18b–3) तदेव चाधिमात्रं विज्ञप्तिचित्तं **अविज्ञप्तिं नोत्थापयति । अतो दौर्बल्यसिद्धिः ।** तस्या दौर्बल्यसिद्धेः सहजैव प्राप्तिः । **प्राप्तिभेद** इति । विपाकजादीनामनिवृताव्याकृतानां सहजा प्राप्तिः । अभिज्ञाद्वयादीनां तु पूर्वपश्चात्सहजाप्राप्तिरिति तद्भेदः ।

165.8 (18a–4) **कामे रूपस्य नाग्रजा**

166.1 (18b–5) इति । **कामावचरस्य** कुशलाकुशलस्य विज्ञप्त्यविज्ञप्ति**रूपस्याग्रजा प्राप्तिः सर्वथा नास्ति** । यदि कुशलस्य यद्यकुशलस्य [2]नास्त्येव सर्वथेत्यर्थः[2] । **सहजा चास्ति पश्चात्कालजा चेति**[3] संभवतः । तद्यथा प्रथमस्य विज्ञप्त्यविज्ञप्तिक्षणस्य आदौ सहजा प्राप्तिर्भवति । द्वितीयादिषु क्षणेषु तस्यैवाद्यस्य क्षणस्य पश्चात्कालजा भवति । एवमन्येषामपि द्वितीयादीनां क्षणानां सहजा पश्चात्कालजा प्राप्तिर्वेदितव्या । कामावचरस्यैव रूपस्याग्रजा प्राप्तिप्रतिषेधाद्ध्यानानास्रवसंवररूपस्याग्रजा प्राप्तिरस्त्येवेत्युत्सृष्टा भवति ॥

166.4 (18b–10) **अप्राप्तिरनिवृताव्याकृतैव सर्वा** । कस्माद्व्यवस्थाप्यते । यद्यप्राप्तिः क्लेशानां क्लिष्टा भवेत् । प्रहीणक्लेशस्य क्लेशवदेव न स्यात् । यदि कुशला स्यात् । समुच्छिन्नकुशलमूलस्य न स्यात् । अनास्रवाणां धर्माणामप्राप्तिरनास्रवा स्यात् । किं

---

1 °सात्कृ° NC, °साकृ° T; དང་དུ་འགྱུར་པ་. 2..2 མེད་པ་ཁོ་ན་འོ་ཞེས་བྱ་བའི་ཐ་ཚིག་གོ་ = नास्त्येवेत्यर्थः 3 वेति NC, °जैवेति T; དང་···ཞེས་བྱ་བའི་

स्यात् । पृथग्जनो न स्यान्नित्यमार्यधर्मसमन्वागतत्वात् । पारिशेष्यादनिवृताव्याकृते- वाप्राप्तिरिति व्यवस्थाप्यते । प्रत्युत्पन्नस्य नास्त्यप्राप्तिः प्रत्युत्पन्नेति । प्रत्यु- 166.6 (19a—1)
त्पन्नस्य धर्मस्य प्राप्तिर्वर्तते । तस्मादस्याप्राप्तिर्नास्ति प्रत्युत्पन्ना । तस्य प्राप्त्य- प्राप्त्योः समवधानासम्भवात् । अतीतानागतयोस्तु त्रैयध्विकीति । अप्राप्तानां प्रा- 166.7 (19a—2)
प्तविहीनानां च प्रायोगिकानां गुणानामनागतानां च चक्षुरादीनामपि च येषां प्राप्तिर्नास्ति अतीताप्यस्त्यप्राप्तिरनागतापि प्रत्युत्पन्नापि । स्रोतोन्यायेन हि तेषा- मप्राप्तिरुत्पद्यते निरुध्यते ऽनागतावस्थानेति ॥ ३६ ॥

कामाद्याप्तामलानां च 166.9 (18b—8)

इति ।

त्रिधा

इत्यनुकर्षणार्थश्चकारः । कामादिषु धातुषु आप्ता अवियुक्ताः कामाद्याप्ताः । कामा- द्याप्तानाममलानां चा[1]प्राप्तिस्त्रिविधा । उपपत्त्याश्रयवशेन तद्व्यवस्थापनात् । धर्मस- 166.13 (19a—3)
न्ताव्यवस्थापिनी ह्यप्राप्तिः । न प्राप्तिवद्धर्मवशेन व्यवस्थाप्यते । तस्मात्कामधातू- 166.14 (19a—4)
पपन्नस्य कामरूपारूप्यावचराणां अनास्रवाणां च धर्माणामप्राप्तिः कामावचरी । रूपधातूपपन्नस्य रूपावचरी । आरूप्यधातूपपन्नस्य आरूप्यावचरी । तद्यथा का- मधातूपपन्नस्य प्रायोगिकाणां गुणानामुप[2]पत्तिलाभिकानामपि कुश[3]लसमुच्छेदावस्थायां अप्राप्तिरवीतरागत्वाच्च रूपारूप्यावचराणामक्लिष्टानामप्राप्तिः पृथग्जनत्वाच्चानास्रवा- णामप्राप्तिः कामावचरी । तथा रूपधातूपपन्नस्य कामावचराणां भूमिसंचारत्यक्तानां रूपारूप्यावचराणां च [4]प्रायोगिकानां गुणानां[4] पृथग्जनत्वाच्चानास्रवाणामप्राप्ती रूपा- वचरी । तथैव चारूप्यधातूपपन्नस्य कामरूपावचराणां भूमिसंचारत्यक्तानामारूप्या- (19a—6)
वचराणां च प्रायोगिकानां गुणानां पृथग्जनत्वादेव चानास्रवाणामप्राप्तिरारूप्याव-

---

1 वा° MSS.; དང་. 2 °मुत्पत्ति °MSS. 3 དགེ་བའི་རྩ་བ་=कुशलमूल.

4..4 Simply प्रायोगिकानां MSS.; སྦྱོར་བ་ལས་འབྱུང་བའི་ཡོན་ཏན་རྣམས་.

167.1 (19a—7) चरीति नेयं ॥ पृथग्जनत्वं कतमत् । आर्यधर्माणामलाभ इति । अनेन शास्त्रपाठे-
नानास्रवत्वाभावमप्राप्तेर्दर्शयति । कतमेषामार्यधर्माणामलाभ इति । आर्यधर्मा दुःखे
धर्मज्ञानक्षान्तिमारभ्य सर्वो ऽनास्रवो मार्ग इति । अत एवं पृच्छति । सर्वेषाम-
167.5 (19a—8) विशेषवचनादिति । सर्वेषां दुःखे धर्मज्ञानक्षान्त्यादीनां शैक्षाशैक्षज्ञानानामलाभः ।
कस्मात् । अविशेषितत्वात् । यद्येवमुत्पन्नायामपि दुःखे धर्मज्ञानक्षान्तौ परिशिष्टाना-
मार्यधर्माणामलाभो ऽस्यास्तीति अनार्यः स्यात् । तस्मादिदमाह । स तु यो विना
लाभेनेति । यो विना लाभेनालाभः । तत्पृथग्जनत्वमिति । अन्यथा हीति वि-
स्तरः । यद्यार्यधर्माणां लाभे ऽपि सति अन्येषामपि धर्माणामलाभः पृथग्जनत्वमिष्यते ।
167.7 (19a—9) बुद्धो ऽपि श्रावकप्रत्येकबुद्धसंतानिकैरार्यधर्मैरसमन्वागमात् अनार्यः स्यात् ।
167.9 (19a—10) केवलालाभग्रहणात्तु प्रसङ्गः । एवशब्दस्तर्हि पठितव्य इति । आर्यधर्माणामलाभ
167.11 (19b—1) एवेति । एकपदान्यपि ह्यवधारणानीति । केवलपदान्यपीत्यर्थः । अब्भक्षो वा-
युभक्ष इति । अब्भक्ष एव वायुभक्ष एवेति नोच्यते । एवशब्दस्य चार्थो गम्यते ।
तद्वदिहापीति । अथ वा अप एव यो भक्षयति । सो ऽब्भक्षः । यो वायुमेव भक्ष-
यति । स वायुभक्ष इति । यथात्र लुप्तनिर्दिष्टस्य एवकारस्यावधारणार्थो गम्यते ।
167.11 (19b—2) तद्वदिहाप्यलाभ एवेति । दुःखे धर्मज्ञानक्षान्ति[1]तत्सहभुवामित्यपर इति विस्तरः ।
दुःखे धर्मज्ञानक्षान्तेस्तत्सहभुवां च वेदनादीनां धर्माणामलाभः पृथग्जनत्वम् । अस्मि-
न्पक्षे उत्पन्नायामपि दुःखे धर्मज्ञानक्षान्तौ परिशिष्टानामार्यधर्माणामलाभो ऽस्तीत्यनार्यः
स्यादिति यो दोष उक्तः । स न संभवति । यदा तर्हि फलप्राप्तिः । तदा
दुःखे धर्मज्ञानक्षान्तितत्सहभुवां विहानिरिति फलप्राप्तावनार्यः स्यादिति दोषपरि-
हारार्थमाह । न च तत्त्यागात् । न च तेषां क्षान्तिसहभुवां त्यागात् । अनार्यत्व-
167.15 (19b—3) प्रसङ्गः । तदलाभस्यात्यन्तं हतत्वात् । तस्यालाभस्यात्यन्तविहीनत्वात् । कथम् ।
असावत्यन्तं हतस्तत्संताने पुनरनुत्पत्तेः । ते तर्हि त्रिगोत्रा इति । श्रावकप्र-

---

1 °तिस्त° MSS.; བཟོད་པ་དང་དེ་དང་.

त्येकबुद्धबुद्धगोत्रा इति । कतमेषामलाभः । सर्वेषामिति । श्रावकादिगोत्राणाम् । 167.15 (19b–4)
एवं तर्हि स एव दोष इति । बुद्धो ऽपि त्रिगोत्रालाभादनार्यः स्यादित्यर्थः । 167.16 (19b–5)
पुनः स एव परिहार इति । स तु यो विना लाभेनेति पूर्ववत्प्रपञ्चो यावत्तद्यथा
अब्भक्षो वायुभक्ष इति । यत्नस्तर्हि व्यर्थ इति । क्षान्तिपरिशिष्टार्यधर्मालाभसद्भावाद-
नार्यः स्यादित्यस्य दोषस्य परिहाराय क्षान्तितत्सहभुवामलाभः पृथग्जनत्वमिति यो
यत्नः । स व्यर्थः स्यात् । पूर्वपक्षदोषपरिहार एवायमास्थीयते । अनुत्पन्नार्यधर्मा 167.19 (19b–7)
संततिरिति । अनुत्पन्ना आर्यधर्मा अस्यामित्यनुत्पन्नार्यधर्मा संततिः पृथग्जनत्वं ।
अनुत्पन्नार्यमार्गा स्कन्धसंततिरित्यर्थः । अर्थादुत्पन्नार्यधर्मा संततिरार्यत्वमित्युक्तं भवति
आश्रयपरावृत्तेः ॥

अथेयमप्राप्तिरिति । सर्वधर्माप्राप्तिश्चोच्यते । नार्यधर्माप्राप्तिरेव । यथा ताव-
दिति । उदाहरणमेतत् । तस्य लाभात्तद्विहीयत इति । तस्यार्यमार्गस्य लाभा- 168.4 (19b–9)
त्तत्पृथग्जनत्वमलाभलक्षणं विहीयते । किंधातुकं तत्पृथग्जनत्वं । त्रिधातुकमित्येके ।
ननु चोपपत्त्याश्रयवशेनालाभो व्यवस्थाप्यते । पृथग्जनत्वं चालाभस्वभावं । तस्मा-
दस्य कामावचरस्य सत्त्वस्य कामावचरमेव पृथग्जनत्वमस्ति । न रूपारूप्याव-
चरम् । अतस्त्रैधातुकं विहीयत इति अयुज्यमानमेतत्पश्यामः । अथ पुनरनुत्पत्ति-
धर्मतां तदापन्नमिति कृत्वा त्रैधातुकं तद्विहीयत इति उपचारकल्पना । भव-
त्वेषा । नैषा वार्यते । कामावचरस्यैव त्वेकस्य पृथग्जनत्वस्य प्राप्तिरस्ति । तल्लौ-
किकाग्रधर्मावस्थायां विहीयत इति वेदयामः । तच्च कामवैराग्ये नवमे विमु-
क्तिमार्गे[1] प्रहीयते । रूपारूप्यधात्वोरुत्पद्यमानस्य त्वार्यस्य प्रतिभूम्यवस्थितानां
पृथग्जनत्वानां आर्यमार्गप्राप्तिसामर्थ्यान्नैव प्राप्तिरुत्पद्यते । प्रतिभूमि तु नवमे वि-
मुक्तिमार्गे तेषां प्रहाणं भवतीति अवगन्तव्यं । भूमिसंचाराच्चेति । यदा च का-
मधातोर्वैराग्यं कृत्वा प्रथमं ध्यानं संचरति । तदा च तत्कामावचरं पृथग्जनत्वं

1 N adds here: तेषां प्रहाणां भवतीति, which Tib. also omits.

विहीयते । न चार्यो भवति प्रथमध्यानभूमिकपृथग्जनत्वप्रादुर्भावात् । एवमारूप्य[1]-
धातुसंचाराद्रूपावचरं पृथग्जनत्वं विहीयते । ऊर्ध्वभूमेश्चाधरां भूमिं संचरते । ऊर्ध्वभू-
168.5 (19b–10) मिकं पृथग्जनत्वं विहीयत इति वक्तव्यम् । एवमन्येषामपि योज्यमिति । यथा-
र्यमार्गस्य प्राप्त्या पृथग्जनत्वमप्राप्तिर्विहीयत इति योजितं । एवमन्येषामपि श्रुत-
चिन्तामयादिकानां धर्माणामप्राप्तिर्विहीयत इति योज्यं । कथं । कामावचराणां ता-
वच्छ्रुतचिन्तामयादिकानां धर्माणां प्राप्तिलाभादप्राप्तिर्विहीयते । उपपत्तिलाभिकानां
च कुशलानां प्राप्त्या समुच्छिन्नकुशलस्याप्राप्तिर्विहीयते । भूमिसंचाराच्च । यदा चायं
कामधातोश्च्युत्वा प्रथमं ध्यानमुपपत्त्या संचरति । तदा च तद्भूमिकानां गतिसं-
गृहीतानां स्कन्धानामप्राप्तिर्विहीयते । अक्लिष्टाव्याकृता एव हि गतयो वक्ष्यन्ते[2] ।

अव्याकृताप्तिः सहजा

इति[3] चोक्तम् । एवं प्रथमध्यानभूमिकानां प्रायोगिकानां गुणानां प्राप्तेरप्राप्तिर्विही-
यते । भूमिसंचाराच्च । ऊर्ध्वभूमिकानां गतिसंगृहीतानां स्कन्धानां तद्भूमिसंचाराद्विही-
यत इति । इदमेकेषां भूमिसंचारव्याख्यानोदाहरणं । तत्र अविविक्तं पश्यामः ।
ऊर्ध्वभूमिकानां गतिसंगृहीतानां स्कन्धानाम[4]प्राप्तिर्न केवलं भूमिसंचाराद्विहीयते ।
किं तर्हि । तत्प्राप्तितो ऽपीति । इदं त्वसंकीर्णमुदाहरणं पश्यामः । तद्यथा द्वि-
तीयादिध्यानभूमिकानां प्रायोगिकानां गुणानां तदलाभिनः कामावचरस्य सत्त्वस्या-
प्राप्तिरस्ति । स यदि कामवैराग्यं कृत्वा प्रथमध्यान उपपद्यते । सा तेषामप्रा-
प्तिर्भूमिसंचाराद्विहीयते । प्रथमध्यानभूमिका तु तेषामप्राप्तिरुद्भवति । इत्येवमन्येषा-
मपि योज्यं ॥

168.9 (20a–2) ननु चैवमनवस्थाप्रसङ्गः प्राप्तीनामिति । प्राप्तेरपि प्राप्तिः । अस्या अप्यन्या ।
168.10 (20a–3) तस्या अप्यन्या इत्यनवस्था । परस्परसमन्वागमादिति । प्राप्तिप्राप्तियोगात्प्राप्त्या

---

1 एवना° MSS.; དེ་བཞིན་དུ་. 2 See 第 論 八 5b 6. 3 Kārikā II, 39c. 4 स्कन्धायतनानाम° MSS.; ཕུང་པོ་རྣམས་ཀྱི་.

समन्वागतः। प्राप्तियोगात्प्राप्तिप्राप्त्या समन्वागत इत्यर्थः। प्राप्त्युत्पादादिति वि- 168.12 (20a—4)
स्तरः। प्राप्त्युत्पादात्तेन धर्मेण चित्तेन वा समन्वागतो भवति। प्राप्तिप्राप्त्या 168.13 (20a—5)
च समन्वागत इति वर्तते। प्राप्तिप्राप्त्युत्पत्तेः प्राप्त्यैव समन्वागतो भव-
तीति। एवं प्राप्तिरुभयत्र व्याप्रियते। प्राप्तिप्राप्तिस्त्वेकत्रेति। अतो नानवस्था। 168.14 (20a—6)
कुशलस्य क्लिष्टस्य चेति। अनयोरग्रजपश्चात्कालजप्राप्तित्वाद्ग्रहणम्। अव्याकृ-
तस्य हि सहजैव प्राप्तिरिति। द्वितीये क्षण इति विस्तरः। द्वितीये क्षणे 168.15 (20a—7)
तस्य धर्मस्य तत्प्राप्तेः प्राप्तिप्राप्तेश्च प्राप्तय इति तिस्रः प्राप्तयः। प्राप्तियोगाद्धि
तैः समन्वागतो भवति। ताभिस्तिसृभिः प्राप्तिभिः समन्वागमार्थं पुनस्तिस्रो 168.17 (20a—8)
ऽनुप्राप्तय उद्भवन्तीति षड्भवन्ति प्राप्तयः। प्रथमद्वितीयक्षणोत्पन्नानां द्रव्या-
णामिति। धर्मेण सार्द्धं नवानां द्रव्याणां नव प्राप्तयः सार्द्धमनुप्राप्तिभिरष्टादश 168.19 (20a—9)
भवन्ति। एवमुत्तरोत्तरवृद्धिप्रसङ्गेनेति विस्तरः। उत्तरोत्तरस्य क्षणस्य वृद्धिः प्रा-
प्तिभिः। उत्तरोत्तरे वा क्षणे वृद्धिः प्राप्तीनां। तस्याः प्रसङ्गः उत्तरोत्तरवृद्धिप्रसङ्गः।
तेन। उत्तरोत्तरवृद्धिप्रसङ्गेन। एताः प्राप्तयो विसर्पन्त्य इति। दिङ्मात्रं दर्शयि-
ष्यामः। चतुर्थे क्षणे प्रथमक्षणोत्पन्नैस्त्रिभिर्धर्मैः प्राप्त्यनुप्राप्तिमद्भिर्भवितव्यं। द्वि-
तीयक्षणोत्पन्नाभिरपि षड्भिः प्राप्त्यनुप्राप्तिभिः पुनः प्राप्त्यनुप्राप्तिमतीभिर्भवितव्यम्।
एवं तृतीयक्षणोत्पन्नाभिरष्टादशभिः प्राप्त्यनुप्राप्तिभिः पुनरपि प्राप्त्यनुप्राप्तिमती-
भिर्भवितव्यमिति। प्रथमद्वितीयतृतीयक्षणोत्पन्नानां सप्तविंशतिः प्राप्तयः सार्द्धमनु-
प्राप्तिभिस्तावतीभिरिति चतुःपञ्चाशत्प्राप्तयश्चतुर्थे क्षणे भवन्ति। पञ्चमे तु क्षणे प्रथ-
मद्वितीयतृतीयक्षणोत्पन्नाः प्राप्त्यनुप्राप्तयः पुनश्चतुःपञ्चाशच्चतुर्थक्षणोत्पन्नप्राप्त्यनुप्रा-
प्तयश्च द्विश्चतुःपञ्चाशद्भवन्ति। त्रीणि चतुःपञ्चाशत्कानि द्वाषष्ट्युत्तरशतं प्राप्तीनां
ज्ञायते। एवमुत्तरोत्तरवृद्धिप्रसङ्गो वक्तव्यः। अतीतानागतानामिति। अत्र प्रत्यु- 169.2 (20a—10)
त्पन्नाग्रहणमनावश्यकत्वात्। उत्पत्तिलाभिकानां चेति। अत्र प्रायोगिकाग्रहणम-
नावश्यकत्वादेव। ससंप्रयोगसहभुवामिति। सवेदनादिसज्ञात्यादीनाम्। अनाद्यन्त- 169.4 (20b—1)
संसारपर्यापन्नानाम्। अनादावनन्ते च संसारे संगृहीतानां। अनन्ता अप्रमेया

169.4 (20b–2) एकस्य प्राणिनः । किं अङ्ग बहूनां । क्षणे क्षणे उपजायन्ते प्राप्तय इति ।
169.7 (20b–2) अनन्तद्रव्या एव[1] । अनन्तप्राप्तिद्रव्या इत्यर्थः । अत्युत्सवो बतायं प्राप्तीनामि-
ति । परिहासवचनमेतत् । केवलं न प्रतिघातिन्यः अरूपिणीत्वात् यतो ऽवकाशं
लभन्ते प्राप्तयः ॥ ४० ॥

V. II. 3.
169.12 (1a–7)

सभागता सत्त्वसाम्यम्

इति विस्तरः[2] । समानो भागो भजनमेषामिति सभागाः । तद्भावः सभागता । समा-
169.16 (1a–8) नो वा भागो भजनं सभागः[3] । सभाग एव सभागता । यद्योगात्सभागो भवति
तद्द्रव्यं । सत्त्वानां साम्यं सामान्यं सादृश्यमित्यर्थः । सत्त्वग्रहणमसत्त्वनिरासार्थं ।
सत्त्वानां सत्त्वसंख्यातानां च धर्माणां सादृश्यं सभागता । असत्त्वसंख्यातानां शा-
लियवादीनां नेष्यते । निकायसभाग इत्यस्याः शास्त्रे संज्ञेति । ज्ञानप्रस्थाना-
दिके शास्त्रे निकायसभाग इति अनया संज्ञया अयं चित्तविप्रयुक्तो निर्दिश्यते ।
इह तु श्लोकबन्धानुगुण्यात्

सभागता

170.1 (1a–9, 10) इति अनया संज्ञयेत्यभिप्रायः । सा पुनरभिन्ना भिन्ना चेति । या सर्वसत्त्ववर्तिनी ।
सा प्रतिसत्त्वमन्यान्याप्यभिन्नेत्युच्यते सादृश्यात् । न हि सा यथा वैशेषिकाणा-
मेका नित्या चेति । भिन्ना या[4] क्वचिद्वर्तते क्वचिन्न वर्तते । तत आह । भिन्ना
170.5 (1a–11) पुनरिति विस्तरः । धातवस्त्रयः कामादयः । गतयः पञ्च नरकादयः । योनयश्च-
170.6 (1b–1) तस्रो ऽण्डजादयः । जातयो ब्राह्मणादयः । आदिशब्देन उपासिकाभिक्षुणीनैवशैक्षना-
170.7 (1b–2) शैक्षादयः संगृह्यन्ते । स्कन्धायतनधातुत इति । रूपस्कन्धसभागता यावद्धर्मधातुसभा-
170.9–11 (1b–3, 4) गता । अविशिष्टमिति । सामान्यरूपं । प्रज्ञप्तिश्चेति । अभिधानं चेत्यर्थः । एवं

1 एवम् MSS. ཉིད་ 2 Om. Tib. 3 भागः MSS. སྐལ་པ་མཉམ་པའི་

4 या MSS. भिन्ना या = ཐ་དད་པ་ནི་ ··· གང་ཡིན་.

स्कन्धादिबुद्धिप्रज्ञप्तयो ऽपि योज्या इति । यदि स्कन्धसभागताद्रव्यमविशिष्टं न स्यादन्योन्यविशेषभिन्नेषु स्कन्धेषु स्कन्धः स्कन्ध इत्यभेदेन बुद्धिर्न स्यात्प्रज्ञप्तिश्चेति । एवं धात्वादिबुद्धिप्रज्ञप्तयो ऽपि योज्या इत्येके पठन्ति । तेषामेवं वक्तव्यं । यदि सभागतेति विस्तरेण यावदन्योन्यविशेषभिन्नेषु धातुषु कामावचरः कामावचर इति अभेदेन बुद्धिर्न स्यात्प्रज्ञप्तिश्चेति । **चतुःकोटिक** इति । 170.12–15 (1b–5)
स्यात् च्यवेतोपपद्येत । न च **सत्त्वसभागतां विजह्यान्न च प्रतिलभेते**ति । **सत्त्वसभागतामि**ति । सत्त्वानां सभागता सत्त्वसभागता मनुष्यत्वादिलक्षणा । सत्त्वग्रहणं हि धर्मविशेषणार्थं । सत्त्वसभागता ह्यत्र चतुःकोटिके विवक्षिता न धर्मसभागतेति । न तु सत्त्वसत्त्व इत्याकारसभागतेहाभिप्रेता । यदि हि साभिप्रेता स्यात् । तृतीया कोटिर्न सिध्येत गतिसंचारे ऽपि[1] तस्याः सत्त्वसभागतायास्तादवस्थ्यात् । **तत्रैवोपपद्यमान** इति । तद्यथा मनुष्यगतेश्च्युत्वा मनुष्यगतावेवोपपद्यमानः । 170.15 (1b–6)
मनुष्यगतेश्च्यवते मरणादुपपद्यते च तस्यामेव प्रतिसंधिबन्धात् । न चासौ मनुष्यसभागतां विजहाति न च प्रतिलभते । तस्या मनुष्यसभागतायास्तादवस्थ्यात् । **द्वितीयां[2] नियाममवक्रामन्नि**ति । **स सत्त्वसभागतां** पृथग्जनत्वस्वभावां सभा- 170.16 (1b–6)
गतां **विजहाति** । **आर्यत्वस्वभावां सभागतामपरां प्रतिलभते** । **तृतीया गति-** 170.18 (1b–7)
संचारादिति । तद्यथा मनुष्यगतेश्च्युत्वा देवगतावुपपद्यमानः । च्यवते तथैव मरणादुपपद्यते च प्रतिसंधिबन्धात् । सत्त्वसभागतां मनुष्यसभागतालक्षणां विजहाति । प्रतिलभते च देवसभागतालक्षणामपरामिति । **चतुर्थ्येतानाकारान्स्थापयित्वे**ति । पूर्वोक्तकोटिस्वभावप्रकारान्वर्जयित्वेत्यर्थः । तद्यथा जीवन् पृथग्जन आर्यो वा किंचिदलभमानः ॥

यदि पृथग्जनसभागता नाम द्रव्यमस्ति किं पुनः पृथग्जनत्वेन आर्य- 170.19 (1b–8)
धर्मालाभस्वभावेन कल्पितेन प्रयोजनमिति वाक्यशेषः । पृथग्जनसभागतयैव

---

1 ति MSS. ཀྱང.   2 °य MSS.

171.1 (1b—9) पृथग्जन इति परिच्छिद्येत यथा मनुष्यसभागतयैव मनुष्य इति । **न हि मनु-**
ष्यसभागताया अन्यन्मुनष्यत्वं कल्प्यते वैभाषिकैरलाभवदन्यस्वभावं । तत्र
च साधनं । न स्वसभागताया अन्यत्पृथग्जनत्वं । स्वसभागताप्रत्ययाभिधेयत्वात् । मनु-
171.2 (1b—10) ष्यत्ववत् ॥ **नैव च लोकः सभागतां पश्यति । अरूपिणीत्वादिति** । न लो-
कश्चक्षुषा सभागतां पश्यत्यरूपिणीत्वादरूपवतीत्वादरूपस्वभावत्वाद्वा । यथा न पश्य-
ति । एवं न शृणोति यावन्न स्पृशतीति । अनेन प्रत्यक्षासिद्धतां दर्शयति । **न**
चैनां प्रज्ञया परिच्छिन्दन्तीति । अनेनानुमानेनापि न सिध्यति इति दर्शयति ।
171.4 (2a—1) **प्रतिपद्यते च सत्त्वानां ज्ञात्यभेदमिति । सत्या अपि तस्याः कथं तत्र**
व्यापार इति । ज्ञात्यभेदप्रतिपत्तौ ज्ञात्यभेदप्रतिपत्तिरस्ति । सा तु न सभागतया
द्रव्यान्तरकल्पितया कृता प्रमाणेनानुपलभ्यमानत्वेन तस्या व्यापारासंभवात् ॥ ब्रूया-
स्त्वं । न निर्निमित्ता सामान्यबुद्धिर्भवितुमर्हतीति । तेन यन्निमित्तं तस्याः सामा-
न्यबुद्धेः । तत्सभागता नाम द्रव्यमिति[1] । वयमपि तां सामान्यबुद्धिं सनिमित्तां
ब्रूमः । सादृश्यकृता हि सा बुद्धिः । तच्च सादृश्यं न द्रव्यान्तरमिति ब्रूमः ।
171.5 (2a—2) तेनोच्यते । **अपि चा[2]सत्त्वसभागतापि किं नेष्यत** इति विस्तरः । न द्रव्या-
न्तरसभागतानिमित्ता सत्त्वः सत्त्व इति सामान्यबुद्धिः । सामान्याकारप्रवृत्तत्वात् ।
171.6 (2a—3) **शालियवमुद्गमाषादिसामान्यबुद्धिवत्** । शालियवस्वजातिसादृश्यकृता ह्येषा सा-
मान्यबुद्धिनः । च तेषां स्वजातिसादृश्यं स्वतो ऽर्थान्तरं भवति ॥ **तासां च सभा-**
गतानामिति विस्तरः । अन्या सत्त्वसभागतान्या धातुसभागतान्यागतिसभागतेति
अन्योन्यभिन्नाः सभागता इष्यन्ते । **तासां सभागतेति प्रज्ञप्तिरियं** सभागता इयं
171.10 (2a—4) सभागतेत्यभेदेन **कथं** भवद्भिः **क्रियते** व्यवहारः । प्रत्ययश्च कथं ज्ञायते । यद्य-
त्रापि सभागतान्तरं प्रतिज्ञायेत येन सभागतासामान्यबुद्धिर्भवेत् । भवेत्[3] सो ऽयम-

---

1 °द्व्यतामिति NT. རྫས་ཡིན་ནོ་ཞེས་.   2 वा NC. ཡང་.   3 °वेन्न MSS. भवेत् सो ऽयमपक्षः = ཕྱོགས་སུ་མི་རུང་ངོ་.

BIBLIOTHECA BUDDHICA. XXII

СТАТУЯ МАЙТРЕИ

В ЗОЛОТОМ ХРАМЕ

В ЛАВРАНЕ

Бадзара Барадийна

ЛЕНИНГРАД 1924

Напечатано по распоряжению Российской Академии Наук.
Июль 1924.
Непременный Секретарь, академик *С. Ольденбург*.

Начато набором в Октябре 1912 г. — Окончено печатанием в Июле 1924 г.

Ленинградский Гублит № 10076. — 540 экз.
Российская Госуд. Акад. Типография. — В. О. 9 линия, 12.

ПРЕДИСЛОВІЕ.

Историческая литература тибетцевъ имѣетъ, между прочимъ, весьма обширный отдѣлъ гарчак'овъ (དཀར་ཆག), т. е. указателей или описаній разныхъ святынь Тибета: священных мѣстностей, монастырей, храмовъ, субургановъ, статуй и т. д. Мы имѣемъ въ трудахъ далай-ламъ, банченъ-эрдени и другихъ ламъ-писателей обширные указатели, описанія лхаскихъ, дашилхунбоскихъ и многихъ другихъ святынь Тибета.

Среди всей этой обширной литературы гарчак'овъ наше «Описание статуи Майтреи въ Золотомъ храмѣ въ Лавранѣ» занимаетъ болѣе чѣмъ скромное мѣсто, какъ по своему объему, такъ и по содержанію. Но выборъ нашъ для перевода книги скромнаго амдоскаго ученаго Жалкамбо Дагба-жалцана оправдывается единственно тѣмъ, что книга эта касается хорошо знакомой намъ съ 1906 г. святыни Лаврана.

Не смотря на близкое наше знакомство съ описываемой святыней Лаврана, переводъ этой небольшой книги представлялъ для насъ значительную трудность, какъ первый нашъ опытъ подобнаго рода работы; и если обнаружатся въ немъ какіе-либо недостатки, то слѣдуетъ приписывать это исключительно нашей неопытности.

Одной изъ трудностей для насъ при переводѣ было, между прочимъ, опредѣленіе мѣста личностей въ исторіи буддизма и датъ ихъ жизни, такъ какъ во многихъ случаяхъ имена, вошедшія въ эту книгу весьма извѣстныя для самихъ буддистовъ, оказывались мало или совершенно неизвѣстными въ европейской литературѣ.

Цикловая система тибетскаго лѣтосчисленія принята здѣсь по «Хронологіи исторіи буддизма въ Тибетѣ» (см. «Списокъ литературныхъ источниковъ...») Жамьянъ-шадбы (1648—1722 гг.). При этомъ 1-й годъ тибетскаго (60-лѣтняго) циклового лѣтосчисленія (རབ་བྱུང་དང་པོའི་མེ་ཡོས་ལོ) принятъ за 1027 г. по Р. Х. Эта исходная дата сопоставленія тибетскаго лѣтосчисленія съ христіанскимъ оставалась до сихъ поръ не вполнѣ точно установленной.

Послѣ обстоятельной статьи по этому вопросу P. Pelliot, «Le cycle sexagénaire dans la chronologie Tibétaine» («Journal asiatique», 1913, onzième série, t. I, p. 633—667) слѣдуетъ считать, что вопросъ этотъ окончательно разрѣшенъ въ пользу принятой здѣсь исходной даты. Съ этой статьей мы ознакомились благодаря любезному указанію Б. Я. Владимірцова, уже къ концу печатанія книги и мы къ своему удовольствію могли только констатировать въ статьѣ французскаго ученаго блестящее подтвержденіе принятой нами даты.

Въ заключеніе считаю пріятнымъ своимъ долгомъ выразить мою душевную признательность за оказанную мнѣ нравственную помощь при переводѣ и изданіи настоящей книги моимъ учителямъ: глубокому знатоку буддизма и духовной культуры Тибета и пріобщившему меня къ ученію Будды Данзину Зарбаину; С. Ф. Ольденбургу, который всегдашней своей отзывчивостью и добротою всячески поощрялъ скромныя наши силы къ научной работѣ, и Ф. И. Щербатскому, всегда помогавшему намъ своими указаніями и советами.

Бадзаръ Барадійнъ.

Петроградъ. Сентябрь, 1916 г.

СПИСОКЪ

литературныхъ источниковъ, использованныхъ для настоящей работы.

A. Европейская литература.

Минаевъ, И. П. Mahāvyutpatti. 2-е изд., съ указателемъ. Приготовилъ къ печати Н. Д. Мироновъ. (Bibliotheca Buddhica, XIII, СПб. 1910);

Ольденбургъ, С. Ф. Сборникъ 300 бурхановъ. (Bibliotheca Buddhica, V, СПб. 1903);

Грюнведель, А. Описаніе буддійского собранія кн. Э. Э. Ухтомскаго. (Bibliotheca Buddhica, VI, СПб. 1905);

Его же Tāranātha's Edelsteinmine, das Buch von den Vermittlern der sieben Inspirationen. (Bibliotheca Buddhica, XVIII, СПб. 1914);

Его же. Mythologie des Buddhismus in Tibet und in der Mongolei. (Leipzig, 1900);

Schlagintweit, F. Buddhism in Tibet. (Leipzig — London, 1868);

Waddell, L. A. The Budhism of Tibet or Lamaism. (London, 1895);

Васильевъ, В. П. Буддизмъ, его догматы, исторія и литература. Т. III. (Исторія буддизма въ Индии, соч. Даранаты. Перев. съ тибетскаго, СПб. 1869);

Шифнеръ, А. Исторія буддизма въ Индіи, соч. Тāранāт'ы. Тибетскій текстъ. (СПб. 1868);

Huth. Geschichte des Buddhismus in der Mongolei. (Strassburg, 1896);

Kern, H Manual of Indian Buddhism. (Grundriss der Indo-Arischen Philol. u. Altertumskunde. T. III, 8 тетр., Strassburg, 1896);

Минаевъ, И. П. Буддизмъ. Изслѣдованія и матеріалы. Т. I, вып. II, 3. (Nāmasaṃgīti; его тибетскій переводъ лавранскаго изданія);

Васильевъ, В. П. Географія Тибета. Переводъ съ тибетскаго сочиненія Миньчжулъ-хутукты. (СПб. 1895);

Dharma-Saṃgraha. Prepared for publication by Kenjiu Kasawara, and edited by F. Max Müller and H. Wenzel (Anecdota Oxoniensia, Vol. I. Part I. Oxford. 1885);

Bendall, C. Catalogue of the Buddhist Sanskrit MSS. in the University Library. (Cambridge, 1883);

Böhtling, O. Sanskrit-Wörterbuch in kürzerer Fassung. (St.-Petersburg, 1879—1889);

Sarat Chandra Das. A. Tibetan English Dictionary with Sanskrit synonyms. (Calcutta, 1902);

Шмидтъ, Я. Тибетско-Русскій словарь. (СПб. 1845).

В. Тибетская литература.

Будонъ, Ринченъ-дубъ (1290—1364). Исторія буддизма. составлена въ 1322 г. 244 л. (по дашилхунбоскому изданію; экземпляры этого изданія имѣются въ библіотекахъ Петроградскаго Университета и Азіатскаго Музея А. Н.):
བདེ་བར་གཤེགས་པའི་བསྟན་པའི་གསལ་བྱེད་ཆོས་ཀྱི་འབྱུང་གནས་གསུང་རབ་རིན་པོ་ཆེའི་མཛོད། བུ་སྟོན་རིན་ཆེན་གྲུབ་ཀྱིས་མཛད་པ།

Гой-лоцаба, Шону-баль (1392—1481). Синяя Книга «Дебтерь-онбо». Исторія буддизма въ Тибетѣ. Составлена въ 1478 г. 1-е изданіе въ Лхасѣ (въ мон. Гунделинѣ, ཀུན་བདེ་གླིང), плохой старой печати (экземпляръ этого изданія имѣется въ библіотекѣ Петроградскаго Университета); 2-е изданіе въ Амдо (въ мон.

Зорге-гонба, близъ Лаврана), хорошей печати: I — 297 л. и II — 271 л., имѣется в Азіатскомъ Музеѣ Академіи Наукъ.
བོད་ཀྱི་ཡུལ་དུ་ཆོས་དང་ཆོས་སྨྲ་བ་ཇི་ལྟར་བྱུང་བའི་རིམ་པ་དེབ་ཐེར་སྔོན་པོ། འགོས་ལོ་ཙཱ་བ་གཞོན་ནུ་དཔལ་གྱིས་མཛད་པ།

Браггонъ-шаврунъ, Гончогъ Данба-рабже (род. 1800 г.). Книга-Море «Дебтеръ-жамцо». Исторія буддизма въ Амдо. Составлена въ 1833 г. I — 412 л., II — 216 л. и III — 272 л., — по амдоскому изданію (въ мон. Зорге-гонба, близъ Лаврана); экземпляръ этого изданія имѣется въ Азіатскомъ Музеѣ А. Н. Въ этой книгѣ приводится, между прочимъ, весьма цѣнный, болѣе или менѣе исчерпывающій библіографическій указатель исторической (и біографической) литературы Тибета:
ཡུལ་མདོ་སྨད་ཀྱི་ལྗོངས་སུ་ཐུབ་བསྟན་རིན་པོ་ཆེ་ཇི་ལྟར་དར་བའི་ཚུལ་གསལ་བར་བརྗོད་པ་དེབ་ཐེར་རྒྱ་མཚོ། བྲག་དགོན་ཞབས་དྲུང་དཀོན་མཆོག་བསྟན་པ་རབ་རྒྱས་ཀྱིས་མཛད་པ།

Туганъ, Ловсанъ Чойжи-нима (1737—1802). Исторія и теорія религіозныхъ ученій Востока (Индіи, Тибета и Китая). Составлена въ 1801 г. въ амдоскомъ монастырѣ Гонлунѣ (དགོན་ལུང་བྱམས་པ་གླིང). 1-е издание в Гонлунѣ (см. собр. соч. автора въ библіотекѣ Петроградскаго Университета); 2-е изданіе въ монастырѣ Дерге-гончен(ѣ) (въ провинціи Камѣ), 209 л. (экземпляръ этого изданія имѣется у автора настоящей работы):
གྲུབ་མཐའ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཁུངས་དང་འདོད་ཚུལ་སྟོན་པ་ལེགས་བཤད་ཤེལ་གྱི་མེ་ལོང། ཐུ་ཀྭན་བློ་བཟང་ཆོས་ཀྱི་ཉི་མས་མཛད་པ།

Единственное сочиненіе, въ которомъ дается обзоръ всехъ тибетских сектъ.

Жамьянъ-шадба I-й, Агванъ-цзондуй (1648—1722) Хронологія исторіи буддизма въ Тибетѣ. Составлена въ 1716 г. Издана въ Лавранѣ. 37 л. (см. собр. соч. автора въ лхасском изданіи въ Азіатскомъ Музеѣ Академіи Наукъ):
བསྟན་པའི་གསལ་བྱེད་ཆེན་པོ་བོད་དུ་རིམ་གྱིས་བྱུང་བའི་ལོ་ཚིགས་རེ་མིག་ཏུ་བཀོད་པའི་

ཚོགས་ཞིང་ཚོགས་རྒྱུད་རྫོགས་བྱེད་གསེར་གྱི་ཉི་མ་འོད་ཟེར་བརྒྱ་པ། འཇམ་དབྱངས་བཞད་པའི་རྡོ་རྗེས་མཛད་པ།

Его же. Правила вкладыванія священныхъ реликвій внутрь статуй и субургановъ. 11 л. (по лавранскому изданію; см. собр. соч. автора въ лхасскомъ изданіи, въ Азіатскомъ Музѣе Академіи Наукъ):

གཟུངས་འཇུག་འཁྲུལ་སྤོང་ཉིན་མོར་བྱེད་པའི་སྙིང་པོ་སོགས་བཞུགས། འཇམ་དབྱངས་བཞད་པའི་རྡོ་རྗེས་མཛད་པ།

Лондолъ-лама, Агванъ-ловсанъ (род. 1719 г.). Собраніе сочиненій. 2 т. Издано въ Лхасѣ (I — 331 л. и II — 433 л.) и въ Пекинѣ (I — 319 л. и II — 414 л.):

ཀློང་རྡོལ་བླ་མ་ངག་དབང་བློ་བཟང་གི་གསུང་འབུམ།

Собраніе сочиненій Лондолъ-ламы состоитъ изъ 32 небольшихъ книжекъ исключительно справочнаго характера Изъ нихъ для настоящей работы были особенно полезны:

21-я книжка. Общеполезный справочникъ для послѣдователя гелугбы (секты). 13 л. (по пекинскому изданію):

དགེ་ལྡན་རིང་ལུགས་འཛིན་པ་གསན་རྒྱ་ཆེ་བར་འདོད་པ་རྣམས་ལ་ཕན་པའི་མཚན་ཐོ།

22-я книжка. Указатель именъ знаменитыхъ дѣятелей въ исторіии буддизма въ Индіи и Тибетѣ. 34 л. (по пекинскому изданію).

རྒྱ་བོད་དུ་བྱོན་པའི་བསྟན་འཛིན་གྱི་སྐྱེས་བུ་དམ་པ་རྣམས་ཀྱི་མཚན་ཐོ།

23-я книжка. Указатель именъ свѣтскихъ покровителей буддизма. 19 л. (по пекинскому изданию):

རྒྱ་བོད་དུ་བསྟན་པའི་སྦྱིན་བདག་རྒྱལ་བློན་དེ་ལྟར་བྱུང་ཚུལ་གྱི་མཚན་ཐོ།

24-я книжка. Указатель именъ боговъ и духовъ буддійской миѳологіи Индіи и Тибета. 16 л. (по пекинскому изданію):

འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་མ་འདས་ཀྱི་བསྲུན་བསྲུང་རྒྱ་མཚོའི་མཚན་ཐོ།

(см. стр. 87, прим. 2, — подъ сокращеннымъ нѣсколько инымъ заглавіемъ).

25-я книжка. **Указатель собраній сочиненій гадамскихъ и гелугбаскихъ ламъ-писателей. 60 л. (по пекинскому изданію):**
བཀའ་གདམས་པ་དང་དགེ་ལུགས་པའི་བླ་མ་རགས་རིམ་གྱི་གསུང་འབུམ་དཀར་ཆག།

Цонкаба, Ловсанъ-дагба (1357—1419). Агримъ-ченмо. Теорія тантрійскихъ системъ спасенія. 437 л. (по лавранскому изданію):
སྔགས་རིམ་ཆེན་མོ **или** རྒྱལ་བ་རྡོ་རྗེ་འཆང་ཆེན་པོའི་ལམ་གྱི་རིམ་པ་གསང་བ་ཀུན་གྱི་གནད་རྣམ་པར་ཕྱེ་བ།

Аку-ринбоче, Шерабъ-жамцо (1803—1875) Краткое изложеніе преданій о нѣкоторыхъ изображеніяхъ великаго Владыки (Цонкабы) и другихъ. 13 л. (по лавранскому изданію):
རྗེ་བདག་ཉིད་ཆེན་པོ་སོགས་ཀྱི་སྐུ་བརྙན་འགའ་ཞིག་གི་ལོ་རྒྱུས་ཙུང་ཟད་བརྗོད་པ་མཉམ་པར་འོས་པའི་གཏམ་གྱི་ཕྲེང་བ། ཤེས་རབ་རྒྱ་མཚོས་མཛད་པ།

Его же. Списокъ библіографическихъ рѣдкостей. 63 л. (по лавранскому изданію; см. собр. соч. автора въ Азіаткомъ Музеѣ Академіи Наукъ):
དཔེ་རྒྱུན་དཀོན་པ་འགའ་ཞིག་གི་ཐོ་ཡིག་དོན་གཉེར་ཡོད་ཀྱི་ཀུནྡ་བཞད་པའི་ཟླ་འོད་འབུམ་གྱི་སྙེ་མ། ཤེས་རབ་རྒྱ་མཚོས་མཛད་པ།

Его же. Указатель прослушанной (авторомъ) священной литературы буддизма и ея носителей, преемственных учителей. 56 л. (по лавранскому изданію; см. собр. соч. автора въ Азіатскомъ Музеѣ Академіи Наукъ); составленъ въ 1875 г.
ཐོག་མཐའ་བར་དུ་དགེ་བའི་དམ་པའི་ཆོས་ཀྱི་ཐོབ་ཡིག་མདོ་སྔགས་ཟབ་རྒྱས་བདུད་རྩིའི་མཚོ་ལས་སྐྱ་རྗེས་བླངས་པའི་ཆུ་ཐིགས། ཤེས་རབ་རྒྱ་མཚོས་བགྱིས།

Гунтанъ, Данби-донме (1762—1823). Исторія обряда освященія. 8 л. (по лавранскому изданію; см. собр. соч. автора въ Азіатскомъ Музеѣ Академіи Наукъ):
རབ་གནས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་གཙོ་བོར་གྱུར་པའི་བཤད་པ། དཀོན་མཆོག་བསྟན་པའི་སྒྲོན་མེས་མཛད་པ།

Его же. Ученіе о восьми эмблемахъ счастья. 16 л. (по лавранскому изданію; см. собр. соч. автора въ Азіатскомъ Музѣе Академіи Наукъ):
བཀྲ་ཤིས་རྟགས་བརྒྱད་ཀྱི་རྣམ་བཤད་བཀྲ་ཤིས་དགའ་སྟོན། དཀོན་མཆོག་བསྟན་པའི་སྒྲོན་མེས་མཛད་པ།

Его же. Храмъ-субурганъ въ Лавранѣ. (Описаніе). 35 л. (по лавранскому изданію; см. собр. соч. автора въ Азіатскомъ Музеѣ А. Н. Русскій переводъ этого сочиненія приготовленъ къ печати переводчикомъ настоящей работы):
བདེ་བར་གཤེགས་པའི་སྐུ་གསུང་ཐུགས་ཀྱི་རྟེན་བཞེངས་པ་དང་ཕྱག་མཆོད་སྐོར་བའི་ཕན་ཡོན་བསྟན་པ་རྣམ་དཀར་ལས་ལ་སློལ་བྱེད་དཀར་ཆག་ལྷའི་རྔ་ཆེན། དཀོན་མཆོག་བསྟན་པའི་སྒྲོན་མེས་མཛད་པ།

Далай-лама V-й, Жалванъ, Ловсанъ-жамцо (1617—1682). Указатель лхасской святыни Жубу-Рамоче. 23 л. (по лхасскому изданію; см. собр. соч. автора въ Азіатскомъ Музеѣ Академіи Наукъ):
ལྷ་ལྡན་སྤྲུལ་པའི་གཙུག་ལག་ཁང་གི་དཀར་ཆག་ཤེལ་དཀར་མེ་ལོང་། རྒྱལ་དབང་ལྔ་པ་བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོས་མཛད་པ།

Далай-лама VII-й, Жалванъ, Галсанъ-жамцо (1708—1758): Сборникъ указателей предметовъ культа, молитвъ и прочихъ. 324 л. (по лхасскому изданію; см. собр. соч. автора въ Азіатскомъ Музеѣ Академіи Нуакъ):
སྐུ་གསུང་ཐུགས་རྟེན་བཞེངས་པའི་དཀར་ཆག་འདོད་གསོལ་རྒྱབ་ཡིག་སོགས་ཕྱོགས་གཅིག་ཏུ་བཀོད་པ། རྒྱལ་དབང་བདུན་པ་བསྐལ་བཟང་རྒྱ་མཚོས་མཛད་པ།

Банченъ-эрдени III-й, Банченъ, Балданъ-еше (1738—1780). Указатель субургана съ мощами Далай-Ламы VIII-го въ Лхасѣ. 79 л. (по дашилхунбоскому изданію; см. собр. соч. автора въ Азіатскомъ Музеѣ Академіи Наукъ):
རྒྱལ་དབང་བསྐལ་བཟང་རྒྱ་མཚོའི་སྐུ་གདུང་དཀར་ཆག་པཎ་ཆེན་དཔལ་ལྡན་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་མཛད་པ།

Агванъ-жамба (или Жамба-ринбоче; VIII в.) Указатель четырехъ великихъ монастырей (Сера, Галданъ, Брайбунъ и Дашилхунбо) и двухъ тантрійскихъ школъ Жудба-Додъ и Жудба-Мадъ. 62 л. (по лхасскому изданію; см. собр. соч. автора въ Азіанскомъ Музеѣ А. Н.):

གླིང་ས་ཆེན་པོ་བཞི་དང་རྒྱུད་པ་སྟོད་སྨད་ཀྱི་དཀར་ཆག་པད་དཀར་འཕྲེང་བ། ངག་དབང་བྱམས་པས་མཛད་པ།

Жамьянъ-шадба II-ой, Гончогъ Жигмедъ-ванбо (1728—1791). Гумбумъ и его преемственные ламы-настоятели. 42 л. (по лавранскому изданію; см. собр. соч. автора въ Азіатскомъ Музѣе Академіи Наукъ):

གདན་ས་ཆེན་པོ་སྐུ་འབུམ་བྱམས་པ་གླིང་གི་གདན་རབས་སྙིང་འཕྲེང་བ། དཀོན་མཆོག་འཇིགས་མེད་དབང་པོས་མཛད་པ།

Его же. Сборникъ указателей разныхъ святынь Тибета и духовныхъ уставовъ. 95 л. (по лавранскому изданію; см. собр. соч. автора въ Азіатскомъ Музеѣ Академіи Наукъ).

དཀར་ཆག་དང་བཅའ་ཡིག་གི་རིམ་པ་ཕྱེལ་དཀར་མེ་ལོང་། དཀོན་མཆོག་འཇིགས་མེད་དབང་པོས་མཛད་པ།

Балманъ, Гончогъ-жалцанъ (1764—1853). Лавранъ и его преемственные ламы-настоятели. 307 л. (по лавранскому изданію; см. собр. соч. автора въ Азіатскомъ Музеѣ Академіи Наукъ):

མདོ་སྨད་བསྟན་པའི་འབྱུང་གནས་དཔལ་ལྡན་བཀྲ་ཤིས་འཁྱིལ་གྱི་གདན་རབས་རང་བཞིན་དབྱངས་སུ་བརྗོད་པའི་ལྷའི་རྔ་བོ་ཆེ། དཔལ་མང་དཀོན་མཆོག་རྒྱལ་མཚན་གྱིས་མཛད་པ།

Шалу-лоцаба, Чойжонъ-самбо (1441—1527). Сборникъ мантръ. Въ редакціи монаха Ванбо съ параллельными тибетскими переводами. 26 л. (по лавранскому изданію; см. стр. 47):

མདོ་རྒྱུད་ལས་འབྱུང་བའི་གཟུངས་སྔགས་འགའ་ཞིག་བོད་སྐད་དུ་བསྒྱུར་བ་དང་བཅས་པ།

Редактировалъ: བཙུན་པ་དབང་པོ།

Amarasiṃha. Amarakoça. Изданіе въ тибетской транскрипціи и съ тибетскимъ параллельнымъ переводомъ въ редакціи Шалу-

лоцабы, Чойжонъ-самбо (1441—1527). 113 л. (по лавранскому изданію; изданіе это помѣщается въ собраніи сочиненій Жамьянъ-шадбы I-го, вносившаго нѣкоторыя незначительныя поправки въ этомъ изданіи словаря):

མངོན་བརྗོད་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་འཆི་བ་མེད་པའི་མཛོད། འཆི་བ་མེད་པའི་སེང་གེས་མཛད་པ།

Балкангъ-лоцаба Агванъ Чойжи-жамцо (XVII в.). Семасіологическій словарь тибетского языка. 42 л. (по лавранскому изданію; см. собр. соч. I Жамьянъ-шадбы):

བོད་ཀྱི་ བརྡའི་བྱེ་བྲག་གསལ་བར་བྱེད་པའི་བསྟན་བཅོས་མཁས་པའི་ངག་གི་སྒྲོན་མ། དཔལ་ཁང་པ་ཆོས་མཛད་ལོ་ཙཱ་བ་ངག་དབང་ཆོས་ཀྱི་རྒྱ་མཚོས་མཛད་པ།

Цзу-сергицанъ, Ловсанъ Жалцанъ-сенге (1757—1849). Тибетско-санскритскій словарь Paṭuratnākara. 121 л. (по амдоскому изданію; см. въ собр. соч. автора въ Азіатскомъ Музѣе Академіи Наукъ):

ལེགས་པར་སྦྱར་བའི་སྐད་དང་གངས་ཅན་བོད་ཀྱི་བརྡ་ཤན་སྦྱར་དེ་ཀཱ་ལཱིའི་འཕྲེང་བར་བསྒྲིགས་པ་མཁས་པ་དགའ་བྱེད། བློ་བཟང་རྒྱལ་མཚན་སེང་གེས་མཛད་པ།

Жамьянъ шадба II-ой, Гончогъ Жигмедъ-ванбо. Тибетскій терминологическій словарь. Термины расположены по разрядамъ ихъ количественнаго состава, начиная съ 2-членныхъ и до 15-членныхъ терминовъ включительно. 46 л. (по лавр. изд.; см. собр. соч. въ Азіатскомъ Музѣе Академіи Наукъ).

མདོ་རྒྱུད་བསྟན་བཅོས་དུ་མ་ནས་འབྱུང་བའི་ཆོས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས་ཤེས་ལྡན་ཡིད་ཀྱི་དགའ་སྟོན། འདི་ནི་རྗེ་བཙུན་དཀོན་མཆོག་འཇིགས་མེད་དབང་པོའི་བཀའ་རྩོམ་ཡིན།

Галсанъ-жинба Тугултурей (бурятскій ученый, Сорже-ламахай). Тибетско-монгольскій словарь. 220 л. (по изданію Агинскаго дацана; имѣется въ Азіатскомъ Музѣе):

བརྡ་ཡིག་མིང་དོན་གསལ་བའི་སྒྲོན་མེ།

[illegible]

Kīrtivajra (монгольскій ученый лама въ Ургѣ?). Полный тибетско-монгольскій толковый словарь. Наиболѣе полный изъ существующихъ въ этомъ родѣ словарей, съ частыми обозначеніями санскритскихъ соотвѣтствій. 565 л. 1915 г. Агинскій дацанъ; имѣется въ Азіатскомъ Музеѣ):

བོད་ཧོར་གྱི་བརྡ་ཡིག་མིང་ཚིག་དོན་གསུམ་གསལ་བྱེད། ཀཱིརྟིབཛྲ་ཀྱིས་བཏུས་ནས་བྲིས་པའོ།

ВВЕДЕНІЕ.

Въ тангутской области Амдо, въ глубокой долинѣ горной рѣчки Санчу, одного изъ правыхъ притоковъ Желтой Рѣки, стоитъ нынѣ большой буддійскій монастырь Лавранъ, основанный въ 1709 г.

При всей внѣшней своей красотѣ и богатствѣ, Лавранъ не обладаетъ, однако, значительнымъ числомъ жителей—буддійскихъ монаховъ,—тангутовъ, монголовъ и бурятъ, доходящимъ всего до 3000 ч.; но за то великъ и дорогъ онъ для буддистовъ своимъ именемъ, силою своего духовнаго вліянія на окружающій міръ и на внѣамдоскіе края монголовъ и бурятъ. Въ этомъ монастырѣ довелось мнѣ провести лѣто и зиму 1906 года во время коммандировки отъ Русскаго Комитета по изученію Средней и Восточной Азіи и жить въ своеобразной средѣ буддійскихъ монаховъ, причемъ я пользовался всѣми правами буддійскаго паломника.

Во время этой своей временной монастырской жизни я занимался, кромѣ исполненія своихъ обязанностей паломника, записываніемъ и запечатлѣніемъ на пластинкахъ всего, что интересовало меня въ этомъ знаменитомъ буддійскомъ монастырѣ.

О томъ, какъ протекала моя семимѣсячная лавранская жизнь, я заносилъ въ свой дневникъ, и о томъ, каковы жизнь и внѣшность самаго Лаврана, составлено мною подробное описаніе.

При описаніи внѣшняго вида Лаврана, главное мое вниманіе было обращено на описаніе здѣшнихъ храмовъ, которые такъ

ласкаютъ душу вѣрующаго паломника и пытливый взоръ путешественника красотою и оригинальностью своего стиля.

Настоящая статья взята изъ нашей работы по описанію Лаврана, готовящейся нынѣ къ печати и посвящается описанію Серканъ-ченмо, — золотокровельнаго храма Майтреи, самаго важнаго и красиваго храма-лхакан'а въ Лавранѣ. Статья состоитъ изъ двухъ частей: изъ настоящаго введенія и перевода тибетскаго текста, представляющаго собой описаніе храма Серканъ-ченмо и опись реликвій, которыя вложены внутрь большой статуи Майтреи.

Лавранскіе храмы по плану и по назначенію раздѣляются на два типа:

1-й типъ—*дакан'ы*, храмы—школы, гдѣ собираются духовные для школьныхъ занятій по разнымъ отдѣламъ буддійскаго ученія. Храмы этого типа принадлежатъ всему монастырю.

2-й типъ — *лхакан'ы*, т. е. храмы, посвященные тому или другому божеству. Храмы этого типа являются частной собственностью гегеновъ, перерожденцевъ. Къ этому слѣдуетъ добавить, что вообще буддійскій храмъ по своему назначенію является не только мѣстомъ совершенія службъ, молебствій, но также школою и общежитіемъ для монаховъ.

Серканъ-ченмо относится къ типу лхакан'овъ и посвященъ Майтреѣ, Буддѣ грядущаго міроваго періода. Серканъ-ченмо значитъ «Великій Золотой Храмъ». Названіемъ «Золотой Храмъ» тибетцы обыкновенно обозначаютъ храмы, имѣющіе золотую кровлю.

Лавранскіе храмы построены изъ необдѣланнаго плитняка; цементомъ служитъ обыкновенная глина.

Строителями храмовъ являются, главнымъ образомъ, мѣстные уроженцы, тангуты, подъ руководствомъ своихъ мастеровъ, ламъ-архитекторовъ.

Послѣдніе руководствуются традиціонными указаніями главнымъ образомъ, изъ Vinayasūtra, сочиненія Гунапрабхи (VI в.), гдѣ говорится о монашескихъ жилищахъ, да чертежами и правилами, установленными разными тибетскими авторитетами.

Тибетскій архитектурный стиль характеризуется простотою линій и красокъ, симметричностью, приземистостью и массивностью фигуры и плоской крышей. Этотъ оригинальный тибетскій стиль, очень напоминающій египетскій, иногда нарушается китайскимъ стилемъ кровли.

Слѣдуетъ сказать нѣсколько словъ о значеніи изображеній для самихъ буддистовъ.

Священныя *изображенія*, *книги* и *памятники* (caitya) являются тремя основными предметами почитанія, — символами трехъ элементовъ бытія Будды, — *тѣла*, *слова* и *мысли*. На эти предметы буддистъ долженъ смотрѣть какъ на символы, какъ на вспомогательные предметы для вызыванія въ человѣкѣ религіозныхъ эмоцій и чувствъ. И, конечно, тутъ нѣтъ надобности доказывать, что буддизмъ есть религія, исключающая всякій фетишизмъ. Затѣмъ, на ряду съ этимъ возникаетъ еще другой вопросъ, о томъ, какъ смотритъ буддистъ на безчисленное многообразіе личностей своего пантеона и на личность Майтреи.

Онъ на это отвѣтитъ: «Существуетъ Единое Высочайшее Существо, именуемое Буддой, постигаемое не иначе, какъ чрезъ внутренній опытъ человѣка.

Сущность Его одна, и бытіе Его едино, подобно вѣчному, неизмѣнному, всеобъемлющему пространству.

Въ этомъ отношеніи меня иногда называютъ монотеистомъ. Затѣмъ, это существо, какъ вѣчный источникъ блага, такъ сказать, — всеобъемлющая міровая потенціальная сила Добра, имѣетъ и свою безпрерывную «кинетическую силу», свое божественное проявленіе на пользу живыхъ существъ.

Это божественное проявленіе Высшаго Существа также разнообразно, какъ сама жизнь всего страждущаго міра.

Это-то свойство Высшаго Существа проявляется среди живыхъ существъ въ образѣ личностей Шакьямуни, Майтреи, Манджушри, Авалокитешвары, Тары и т. д., — въ видѣ безчисленныхъ буддъ, бодисатвъ, боговъ, богинь — идамовъ, чойжёновъ

и т. д. Это обстоятельство служитъ поводомъ къ тому, что меня называютъ и политеистомъ. Наконецъ, меня считаютъ еще и атеистомъ потому, что я не признаю иного Бога, кромѣ Будды, этого единственно-возможнаго идеала для всѣхъ существъ».

Къ сказанному мы добавимъ теперь нѣсколько словъ о Майтреѣ, которому посвященъ этотъ лучшій въ Лавранѣ храмъ-лхаканъ.

Почти въ каждомъ значительномъ монастырѣ Тибета, Монголіи и у бурятъ имѣется особый храмъ, въ которомъ помѣщается громадная статуя Майтреи.

Это обстоятельство связано съ тѣмъ вѣрованіемъ буддистовъ относительно Майтреи, что онъ въ будущемъ станетъ проповѣдывать человѣчеству благой законъ, и что, кто достойнымъ образомъ станетъ возносить свои мысли Майтреѣ, тотъ пріобрѣтетъ великое счастье быть слушателемъ его ученія. Надо замѣтить, что Майтрея — чрезвычайно популярное имя среди всѣхъ буддистовъ безъ различія сектъ.

Санскритское слово Maitreya, — въ тибетскомъ переводѣ Джамба—какъ собственное имя значитъ Любящій, Кроткій, Милый, Сердечный. Кромѣ этого Майтрея носитъ еще другія имена: Ajita (санс.)—Мипамъ (тиб.)—Непобѣдимый, Yuvarāja—Джялцабъ (тиб.) — Наслѣдникъ (Шакьямуни).

Въ буддійскихъ сутрахъ Майтрея фигурируетъ то въ видѣ бодисатвы, усерднаго слушателя Будды, который пророчитъ ему великую роль продолжателя Его дѣла, будущаго Спасителя міра, то въ видѣ владыки небесной блаженной страны Тушиты, безпрерывно проповѣдующаго небожителямъ благой законъ.

По представленію буддистовъ вѣчное движеніе колеса жизни сводится къ процессу разрушенія и возникновенія міровъ. Этотъ всеобщій міровой законъ жизни, безпрерывный процессъ измѣненія опредѣляется моментами вѣчности, такъ называемыми кальпами, длиннѣйшими періодами разрушенія или возникновенія міровъ. Въ теченіе этихъ міровыхъ періодовъ иногда появляются среди живыхъ существъ различные будды, свѣточи міра, и проповѣдуютъ законъ.

Есть періоды, въ теченіе коихъ не появляется ни одного Будды. Такіе періоды называются темными, хотя живыя существа этихъ періодовъ могутъ наслаждаться благами жизни. Настоящій періодъ, въ которомъ мы живемъ, называется буддистами «блаженнымъ періодомъ» [1]). Блаженнымъ онъ названъ потому, что въ теченіе этого періода будутъ проповѣдывать не одинъ, а тысяча буддъ. 1-й будда этого «блаженнаго періода» именуется Krakucchanda [2]), 2-й Kanakamuni [3]), 3-й Kāçyapa [4]), 4-й Çākyamuni [5]) и 5-й Maitreya [6]). Этой тысячѣ буддъ посвящена «Bhadrakalpasūtra» [7]).

По вѣрованію самихъ буддистовъ ученіе Шакьямуни продержится на землѣ 5000 лѣтъ. По истеченіи этого срока, когда исчезнетъ на землѣ ученіе Будды, т. е. люди окончательно забудутъ его, на землѣ настанетъ царство зла. Люди перестанутъ слушаться голоса разума и будутъ окутаны сѣтью зла и страданія. Наконецъ, человѣчество своей грѣшной, неразумной жизнью доведетъ себя до такой крайности, когда жизнь человѣческая сократится до 10 лѣтъ. Въ довершеніе всего человѣчество перенесетъ еще великія испытанія: пройдутъ періоды всемірнаго голода и борьбы за существованіе.

Это невыразимое бѣдствіе человѣчества послужитъ причиною великаго сострадания и любви Майтреи къ нему, и тогда наступитъ «Царствіе Будды» на землѣ, — пришествіе къ людямъ будды Майтреи.

---

1) སྐལ་བཟང་ Bhadrakalpa.

2) འཁོར་བ་འཇིག་

3) གསེར་ཐུབ་

4) འོད་སྲུང་

5) ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ་

6) བྱམས་པ་

7) སྐལ་པ་བཟང་པོའི་མདོ་ (см. Ганжуръ, отдѣлъ མདོ་).

Поэтому каждый вѣрующій стремится спастись, если не въ этой жизни, то въ блаженное время пришествія Майтреи.

Затѣмъ Майтрея является однимъ изъ «восьми великихъ сыновъ»[1]) Будды, главныхъ его слушателей по Махаянѣ, — бодисатвъ въ образѣ небожителей. Наконецъ, Майтрея является въ глазахъ вѣрующаго настолько реальнымъ существомъ, что онъ — авторъ пяти важнѣйшихъ сочиненій, вошедшихъ въ собраніе Данжуръ.

Въ этомъ отношеніи Майтрея вмѣстѣ съ исторической личностью, учителемъ Нагарджуной, является первымъ толкователемъ и распространителемъ ученія Махаяны. На долю перваго пала практическая сторона Махаяны, а на долю второго — теоретическая. Таковъ Майтрея въ представленіи вѣрующаго.

И кажется намъ, читателю теперь понятно, почему буддисты столь усердно почитаютъ Майтрею, любятъ его изображенія, часто громадныя статуи, и сооружаютъ въ честь его храмы.

Храмъ Майтреи въ Лавранѣ сооруженъ по иниціативѣ выдающагося лавранскаго дѣятеля, 2-го гегена, Жигмедъ-ванбо, перерожденца основателя монастыря Жамьянъ-шадбы.

Этотъ гегенъ, которому Лавранъ всецѣло обязанъ своимъ

---

1) «Восемь великихъ сыновъ» Будды:

1. Mañjuçrīkumārabhūta — འཇམ་དཔལ་གཞོན་ནུར་གྱུར་པ་
2. Vajrapāṇi — ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ་
3. Avalokiteçvara — སྤྱན་རས་གཟིགས་དབང་ཕྱུག་
4. Kṣitigarbha — སའི་སྙིང་པོ་
5. Sarvanivāraṇaviṣkambhin — སྒྲིབ་པ་རྣམ་སེལ་
6. Ākāçagarbha — ནམ་མཁའི་སྙིང་པོ་
7. Maitreya — བྱམས་པ་
8. Samantabhadra — ཀུན་ཏུ་བཟང་པོ་

процвѣтаніемъ, родился въ 1728 г., а умеръ въ 1791 году. Сооруженіе Серканъ-ченмо имъ было начато въ 1788 г., а закончено въ 1790 г.

Такъ какъ Серканъ-ченмо сооруженъ 2-мъ гегеномъ, то онъ юридически считается храмомъ, принадлежащимъ двору перерожденцевъ Жамьянъ-шадбы. Но такъ какъ онъ является общей святыней лавранцевъ, онъ сталъ теперь храмомъ общемонастырскимъ.

О сооруженіи Серканъ-ченмо существуетъ у лавранцевъ легенда. На мѣстѣ, гдѣ стоитъ Серканъ-ченмо, гласитъ легенда, прежде была небольшая горка красивой формы. Въ Лавранѣ въ то время было очень много талантливыхъ ученыхъ, но плохо соблюдались духовными обѣты нравственности, часты были случаи «возврата въ міръ».

Всевѣдущій гегенъ прозрѣлъ въ умѣ своемъ, что причиною этого страннаго явленія служитъ злой геній, обитающій въ упомянутой горкѣ. Гегенъ приказалъ срыть эту горку и рѣшилъ на ея мѣстѣ соорудить храмъ Майтреи, нынѣшній Серканъ-ченмо. Какъ только горка была срыта по приказу гегена, начали замѣчать, что не стало талантовъ въ Лавранѣ. И всѣ стали роптать на гегена, что онъ не любитъ талантовъ и потому-де извелъ ихъ своимъ поступкомъ.

Ропотъ духовныхъ дошелъ и до ушей самого гегена. Тогда гегенъ въ одной изъ своихъ проповѣдей намекнулъ своимъ слушателямъ, что больше всего онъ цѣнитъ людей простыхъ и нравственныхъ и не придаетъ особенной цѣны громкимъ талантамъ, коль они испорчены, безнравственны.

Съ тѣхъ поръ, какъ по волѣ 2-го гегена не стало той горки, а на ея мѣстѣ воздвигнутъ Серканъ-ченмо, таланты среди лавранцевъ стали рѣдкимъ явленіемъ, но за то несравненно повысилась у нихъ нравственность, прекратились случаи позорнаго возврата въ міръ.

Серканъ-ченмо находится на сѣверномъ краю монастыря, недалеко отъ соборнаго храма на сѣверо-западной его сторонѣ. И

онъ рѣзко выдѣляется въ этой части монастыря своей высокой многоэтажной фигурой краснаго цвѣта съ золотой кровлей въ китайскомъ стилѣ. Онъ чуть ли не самый высокій въ Лавранѣ храмъ и лучше всего онъ видѣнъ съ южной и юго-восточной стороны монастыря.

Храмъ стоитъ у самаго подножья сѣверной горы Лаврана, въ глубокой выемкѣ, сдѣланной съ сѣвера. Съ сѣвера и отчасти съ боковъ храмъ окружаютъ такимъ образомъ стѣны-выемки, и съ юга эти стѣны дополнены каменной стѣной съ воротами, такъ что все это вмѣстѣ взятое образуетъ вокругъ храма нѣчто вродѣ ограды. Круговая дорога монастыря проходитъ надъ самымъ обрывомъ выемки, и богомолецъ на своемъ пути религіознаго обхожденія монастыря можетъ видѣть съ этого мѣста, какъ внизу подъ его ногами люди обходятъ Серканъ-ченмо съ серьезными, сосредоточенными лицами и съ четками или вертушками въ рукахъ. Мы очень часто бывали около Серканъ-ченмо, и ни разу не случалось, чтобы люди не ходили вокругъ храма. Онъ является чуть ли не самой почитаемой святыней Лаврана.

Храмъ на видъ пятиэтаженъ, судя по числу рядовъ оконъ. Онъ имѣетъ шесть угловъ: къ главному четырехъугольному корпусу храма спереди пристроенъ фасадъ, который нѣсколько у́же главнаго корпуса и выступаетъ впередъ двумя отдѣльными углами.

Этотъ фасадъ выступающій на всю высоту храма служитъ въ своей нижней части притворомъ, *гончоръ*.

Съ сѣвера храмъ оконъ не имѣетъ. Съ боковъ по 3 окна на каждый этажъ за исключеніемъ верхняго этажа, *чамра*, имѣющаго по одному окну. Фасадъ храма имѣетъ по два окна на каждый этажъ за исключеніемъ верхняго, который имѣетъ вмѣсто оконъ два *намджу-вандан'а* (символическая монограмма изъ золотыхъ буквъ ланджа). При этомъ окна и *намджу-вандан'ы* расположены на обоихъ краяхъ фасада. Нижнія два окна расположены немного выше крыши притвора.

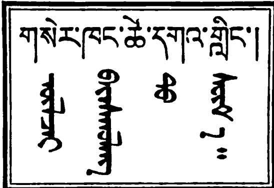
По срединѣ фасада на каждый этажъ устроено по верандѣ съ занавѣсями.

Главный корпусъ храма спереди также имѣетъ по два окна на каждый этажъ за исключеніемъ нижняго этажа, который вмѣсто оконъ имѣетъ двѣ двери. Эти окна и двери расположены по обоимъ краямъ стѣны.

Храмъ выложенъ изъ плитняковъ и имѣетъ очень искусную гладкую выкладку. Онъ выкрашенъ въ свѣтло-красный цвѣтъ, а верхніе края стѣнъ обведены обычной темно-коричневой шероховатой каймой въ два ряда.

Храмъ блещетъ своей золотой кровлею. Но эта кровля, сдѣланная въ вычурномъ китайскомъ стилѣ, скорѣе понижаетъ красоту храма, чѣмъ украшаетъ его.

Надъ золотой кровлей и надъ южными углами главнаго корпуса храма поставлены обычныя золотыя фигуры, надкрышныя украшенія — ганджиры.

Чтобы войти въ храмъ, вы спереди попадаете сначала въ притворъ, *гончоръ*, который въ тоже время представляетъ внутренность нижней части выступающаго впередъ фасада. Стѣны этого отдѣленія росписаны изображеніями четырехъ махараджъ, колеса жизни и т. д. въ обычномъ порядкѣ (см. планъ). Надъ дверью вывѣшена доска съ золотымъ тибетско-монгольскимъ названіемъ храма на синемъ фонѣ: « », т. е. «Золотой храмъ счастья». Далѣе вы входите чрезъ единственную дверь внутрь храма и вы оказываетесь въ красиво убранномъ залѣ по размѣру небольшомъ, но съ высокимъ потолкомъ; въ срединѣ возсѣдаетъ на роскошномъ тронѣ громадная золотая статуя Майтреи. Передъ этой статуей поставлены въ одинъ рядъ богатые жертвенные приборы соотвѣтствующаго размѣра, какъ-то: серебряные чаши, приборъ для воскуреній и пр. По обѣимъ сторонамъ статуи стоятъ двое учениковъ Майтреи и еще нѣсколько золотыхъ статуй Цзонкабы, «восьми великихъ

сыновъ» Будды (бодисатвъ) по размѣру въ человѣческій ростъ, и др. Тутъ не приходится много останавливаться на описаніи этихъ статуй: онѣ по внѣшнему виду и стилю ничего выдающагося не представляютъ. Это обыкновенныя мѣдныя вызолоченныя статуи тибетской работы. Майтрея изображается въ двухъ видахъ: въ позѣ «алмазнаго сидѣнія», т. е. со скрещенными ногами, и въ позѣ «сидѣнія Майтреи», т. е. съ ногами, упирающимися въ землю. Въ первой позѣ онъ изображается какъ будущій Будда, а во второй, какъ владыка неба Тушита. По размѣру же изображенія Майтреи дѣлаются очень различно. Когда изображаютъ Майтрею въ его тушитскомъ образѣ, статую дѣлаютъ въ размѣрѣ 80 локтей, — это ростъ тушитскаго Майтреи.

Въ данномъ случаѣ Майтрея изображенъ въ первой позѣ, въ образѣ будущаго Будды. Учениками Майтреи считаются бодисатвы Жамбалъ-нинбо (Цзонкаба) и Намка-дима-медба (Атиша). Стѣны кругомъ расписаны картинами весьма сложнаго содержанія. Но эти картины значительно испортились отъ времени и, къ сожалѣнію, трудно теперь поддаются опредѣленію.

Внутренность храма освѣщается сверху *рабсал*'омъ, свѣтовымъ приспособленіемъ. Ознакомившись такимъ образомъ съ внутренностью храма, мы убѣдились, что залъ, въ которомъ помѣщается статуя Майтреи, одноэтаженъ; а тѣ этажи и окна, которыя виднѣются снаружи, относятся къ двумъ узкимъ боковымъ отдѣленіямъ храма.

Вотъ все, что̀ мы можемъ сказать отъ себя о Серканъ-ченмо. Это поверхностное наше описаніе читатель дополнитъ отчасти планомъ, снимкомъ храма, а отчасти и тѣмъ, что сообщаетъ переводимое ниже туземное описаніе храма.

Изъ многочисленныхъ лавранскихъ храмовъ, только немногіе наиболѣе важные, имѣютъ печатные указатели, какъ то: *Цогченъ-дуканъ*, *Серканъ-ченмо*, храмъ *Девацан'а* и *Гунтанъ-чортенъ*. Всѣ эти указатели изданы въ Лавранѣ и находятся въ Азіатскомъ Музеѣ И. А. Н. въ числѣ привезенныхъ нами изъ Амдо

тибетскихъ книгъ. Изъ нихъ только указателя Цогченъ-дукан'а не удалось намъ достать. Указатели эти касаются исторіи сооруженія того или другого храма или статуи а также и описанія самыхъ храмовъ. Но большей частью они представляютъ списки тѣхъ реликвій, которыя вкладываются въ установленномъ порядкѣ внутрь статуй или субургановъ. Всѣ эти перечисленія, описанія священныхъ предметовъ, исполненныя въ своеобразной манерѣ туземныхъ авторовъ, едва-ли удовлетворятъ читателя-европейца. Но тѣмъ не менѣе этотъ обширный и разнообразный по содержанію родъ тибетской литературы представляетъ весьма любопытный и интересный во многихъ отношеніяхъ матеріалъ. Въ виду этого мы и рѣшили перевести указатель храма Серканъ-ченмо въ видѣ перваго опыта подобнаго рода работы на европейскомъ языкѣ.

Въ притворѣ храма имѣется нашъ указатель въ видѣ громадной стѣнной каллиграфической надписи (см. планъ). Содержаніе этой надписи по провѣркѣ оказалось совершенно тожественнымъ съ текстомъ переводимаго ниже указателя, входящаго въ собраніе сочиненій автора. Разница лишь въ томъ, что стѣнная надпись имѣетъ нѣсколько иное заглавіе: *Списокъ реликвій прекрасной статуи Майтреи*[1]; тогда какъ указатель - книга носитъ болѣе пространное книжное заглавіе:

Опись Великаго Золотого Храма и его предметовъ культа, именуемая лѣстницей, ведущей на спасительный путь Великой Святости[2]. Кромѣ того Серканъ-ченмо имѣетъ еще краткій указатель, составленный 2-мъ гегеномъ (см. собр. его сочиненій, т. X), да еще отмѣчаютъ его авторы исторіи Лаврана Балманцанъ и Даггонцанъ.

Авторъ переводимаго тутъ указателя — 23-й тронный лама

---

1) བྱམས་སྐུ་མཐོང་བ་དོན་ལྡན་གྱི་རྟེན་ཡིག་

2) གསེར་ཁང་ཆེན་མོ་རྟེན་དང་རྟེན་པར་བཅས་པའི་དཀར་ཆག་བྱང་ཆེན་ཐར་ལམ་འགྲོད་པའི་ཐེམ་སྐས་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ། (въ т. VI).

Лаврана, ученикъ 2-го гегена, принадлежитъ къ числу лавранскихъ ламъ-писателей. Литературное его имя Жалканбо Дагбажалцанъ, а по простому лавранскому прозвищу — Жанканбоцанъ. Родился онъ въ одной изъ мѣстностей Амдо въ 1762 г. и считается перерожденцемъ одного изъ ректоровъ школы Гоманъ въ монастырѣ Брайбунѣ близъ Лхасы. До 22 лѣтъ онъ воспитывался въ Лавранѣ, а затѣмъ отправился въ Лхасу и, поступивъ въ брайбунскій Гоманъ-дацанъ, достигъ высшей ученой степени лхарамба. Оттуда онъ вернулся въ свой Лавранъ, былъ его тронымъ ламой и умеръ здѣсь же въ 1837 г. Онъ оставилъ послѣ себя нѣсколько томовъ своихъ сочиненій, изданныхъ въ Лавранѣ и находящихся нынѣ въ Азіатскомъ Музеѣ И. А. Н.

Въ юго-западной части Лаврана находится нынѣ обширный нанченъ, дворъ Жанканбоцана. Во время моего пребыванія въ Лавранѣ перерожденецъ его, вѣроятно, 2-й послѣ него, былъ молодой человѣкъ, многообѣщающій монахъ и ученый.

Опись Серканъ-ченмо составлена авторомъ въ 1825 г. чрезъ 34 года послѣ освященія храма и статуи, состоявшагося въ 1791 году.

Объемъ книги 51 листъ обычнаго тибетскаго формата (разм. текста 47 cm. × 6 cm.).

Содержаніе книги:

Введеніе: а) Вступительные стихи, — поклоненія, пожеланія. ($1a_1$—$4a_6$, — не переведены).

б) Основные пункты ученія Будды въ связи съ традиціей воздвиженія изображеній и храмовъ, что является однимъ изъ вспомогательныхъ средствъ спасенія. ($4b_1$—$5a_6$, — не переведены).

в) О происхожденіи изображеній. ($5b_1$—$7b_4$).

I. Исторія Майтреи. ($7b_4$—$17b_2$).

II. Краткая біографія 2-го гегена, строителя Серканъ-ченмо. ($17b_2$—$22a_3$).

III. Исторія воздвиженія культа Майтреи въ Лавранѣ. ($22a_3$—$39b_6$):

1. Самое воздвиженіе культа.
2. Окончаніе воздвиженія и о томъ, въ какомъ порядкѣ вложены реликвіи.
3. Освященіе статуи.
4. О томъ, сколько израсходовано на все это дѣло.

IV. Цѣль и польза воздвиженія культа. ($39b_6$—$47a_2$).
Послѣсловіе автора. ($47a_2$—$51a_4$).

Мы переводимъ существенныя части оригинала и опускаемъ лишь тѣ мѣста, которыя не имѣютъ прямого отношенія къ сути дѣла. Переведены главнымъ образомъ изъ Введенія в) и глава III. При этомъ считаемъ нужнымъ сказать нѣсколько словъ объ опущенныхъ мѣстахъ, содержаніе которыхъ пожелалъ бы знать читатель.

Введеніе: а) Стихи-поклоненія, обращенныя къ Майтреѣ, Шакьямуни, учителю (автора, т. е. 2-му гегену) Цзонкабѣ и др. Законъ Будды благъ во всѣхъ отношеніяхъ — въ началѣ, серединѣ и концѣ, говорятъ буддисты; каждое доброе дѣло должно быть начато и окончено добромъ, добрымъ словомъ, пожеланіями. Поэтому тибетскіе авторы всегда удѣляютъ въ началѣ и концѣ своихъ трудовъ мѣсто для стиховъ-поклоненія тѣмъ личностямъ, которыхъ авторъ считаетъ въ данномъ случаѣ достойными того. Стихи въ началѣ книги называются *чорждодъ*[1]) — т. е. слова почитанія, а стихи въ концѣ книги — *мраждодъ*[2]) — послѣсловіе.

Какъ *чорждодъ*, такъ и *мраждодъ* всегда излагаются стихами въ возвышенной поэтической формѣ.

---

1) མཆོད་བརྗོད་

2) སྨྲ་བརྗོད་

б) Основные пункты ученія Будды. Здѣсь авторъ излагаетъ въ немногихъ словахъ ученіе Будды въ существенныхъ его пунктахъ. Благой законъ Будды, говоритъ онъ, есть ученіе о четырехъ возвышенныхъ истинахъ, которыя раскрываютъ сущность Сансары и Нирваны. О причинѣ и слѣдствіи пребыванія въ Сансарѣ учатъ двѣ первыя возвышенныя истины, а о причинѣ и слѣдствіи достиженія Нирваны — двѣ послѣднія. Далѣе говорится, что слѣдуетъ принять религію Будды и стремиться всѣми мѣрами къ высшему совершенству; для этого существуютъ различные способы, предложенные Учителемъ сообразно природѣ каждаго существа, въ томъ числѣ разные роды почитанія Будды, какъ-то: исполненіе Его изображеній, сооруженіе храмовъ и т. д.

I. Исторія Майтреи. Данныя на основаніи разныхъ священныхъ источниковъ для характеристики Майтреи. Объ этомъ мы отчасти уже говорили въ настоящемъ введеніи.

II. Біографія 2-го гегена. Вкратцѣ излагается біографія 2-го гегена, Гончогъ Жигмедъ-ванбо, этого замѣчательнаго дѣятеля, который построилъ Серканъ-ченмо и возвысилъ Лавранъ до нынѣшняго его положенія. Онъ родился въ 1728 г. въ южномъ Амдо, въ мѣстности *Нанра*[1]), и умеръ въ 1791 г. въ Лавранѣ.

IV. Цѣль и польза воздвиженія культа. Говоря о цѣли воздвиженія, авторъ отмѣчаетъ, что главная цѣль воздвиженія культа Майтреи (храма и его статуи) заключается въ томъ, чтобы создать внѣшнія условія для спасенія живыхъ существъ когда настанетъ пришествіе на землю будды Майтреи. Говоря о пользѣ воздвиженія, авторъ касается, главнымъ образомъ, разныхъ наградъ, счастливыхъ воплощеній, на

---

1) སྙང་ར

основаніи сутръ, тѣхъ лицъ, которыя станутъ воздвигать храмы и изображенія и всячески почитать ихъ.

Далѣе говорится о правилахъ почитанія священной статуи путемъ кругового обхожденія.

Послѣсловіе. Содержаніе послѣсловія представляетъ резюме всей книги въ поэтической формѣ, заключительныя пожеланія автора и свѣдѣнія о томъ, при какихъ обстоятельствахъ составлена книга.

Относительно матеріаловъ, вложенныхъ внутрь статуи, слѣдуетъ сказать, что, какъ составъ, такъ и порядокъ ихъ расположенія имѣютъ, какъ увидитъ далѣе читатель, вполнѣ опредѣленную систему. Въ этой системѣ распредѣленія священныхъ реликвій и выражена та идея, создавшая обычай вложенія реликвій внутрь статуй и субургановъ, — обычай, о происхожденіи котораго, кстати сказать, мы пока не знаемъ ничего достовѣрнаго.

Кромѣ этого, на основаніи многочисленныхъ личныхъ именъ и названій священныхъ книгъ и dhāraṇī, вошедшихъ такъ или иначе въ списокъ реликвій, читателю предоставляется судить о степени популярности въ Желтой Церкви (секты Цзонкабы) тѣхъ или иныхъ священныхъ книгъ и dhāraṇī или божествъ и ламъ безъ различія сектъ, такъ какъ внутрь статуи могли попасть лишь тѣ предметы и имена, которыя пользуются безусловнымъ священнымъ значеніемъ по крайней мѣрѣ для господствующей въ Тибетѣ, Монголіи и у бурятъ Желтой Церкви.

Имена личныя и предметныя мы снабдили примѣчаніями, насколько позволяли наши знанія и мѣсто для настоящей книги.

Въ заключеніе надо замѣтить, что авторъ, обращая вниманія больше на статую Майтреи и вложенныя въ нее реликвіи, чѣмъ на храмъ, имѣлъ въ виду составить не просто указатель, инвентарную книгу Золотого Храма, а руководящую книгу по изученію всего, что относится къ культу Майтреи.

Насколько это удалось автору, не беремся судить, но намъ думается, что кромѣ этого авторъ имѣлъ еще другую, болѣе конкретную цѣль — прославить свой Лавранъ. Онъ хотѣлъ своей

книгой показать людямъ, насколько богатъ и славенъ Лавранъ своими святынями. Въ этомъ отношеніи, мы полагаемъ, автору въ значительной мѣрѣ удалось выполнить свою задачу, и его книга оказалась интересной не только однимъ лаврандамъ, тибетцамъ, монголамъ и бурятамъ, но можетъ сдѣлаться достояніемъ русскаго читателя. Едва ли самъ авторъ, составляя свою книгу въ горной кельѣ далекаго Амдо, подозрѣвалъ, что ровно чрезъ 90 лѣтъ его сочиненіе будетъ читаться гдѣ-то въ далекой странѣ на языкѣ невѣдомыхъ ему оросовъ.

Переводъ тибетскаго текста.

«Скажемъ о происхожденіи и пользѣ изготовленія изображеній Побѣдителя (Будды) и его сыновъ (бодисатвъ) и сооруженія для нихъ храмовъ. Вотъ какимъ образомъ первоначально возникли писаныя и скульптурныя изображенія. Во время земной жизни нашего Учителя, цари Bimbisāra[1]) и Udayana[2]) вступили въ дружбу и посылали другъ другу подарки. Bimbisāra послалъ ящикъ, наполненный множествомъ чудныхъ тканей, а въ отвѣтъ на это Udayana послалъ драгоцѣнный панцырь, обладающій всѣми пятью частями [т. е. покрывающій 5 частей тѣла]. Позвали оцѣнщиковъ. Тѣ изслѣдовали подарокъ, но не могли оцѣнить его. Bimbisāra хотѣлъ сдѣлать отвѣтный подарокъ, но не могъ найти соотвѣтствующаго по цѣнѣ и былъ въ большой досадѣ. По совѣту брахмана Ярцула[3]) иконописцы исполнили красками изображеніе Учителя съ натуры. Надписали на немъ двустишіе, какъ то: внизу — *формулы прибѣжища*[4]), *формулы нравственности*[5]), *формулы каузальнаго закона*[6]) происхожденія

---

1) གཟུགས་ཅན་སྙིང་པོ་

2) ཨུད་ཡ་ན་ въ текстѣ.

3) དབྱར་ཚུལ་ = скрт. Grīṣma?

4) སྐྱབས་སུ་འགྲོ་བ་ — çaraṇagamana.

5) བསླབ་པའི་གཞི་ — çikṣāpada, отсюда монг.-уйгурское — [illegible] (шикша-бут).

6) འཧྗེན་འབྲེལ་ – pratītyasamutpāda.

и уничтоженія вещей; на верху слѣва: «Слѣдуеть подвизаться и уходить» (оть міра сего). Затѣмъ свернули изображеніе и вложили его въ тройную трубку—золотую, серебряную и мѣдную—и завернули сверху разными шелковыми тканями; положили ее на спину слона и отправили въ качествѣ подарка, который и достигъ постепенно Râvaṇa[1]). Въ странѣ Viçâla[2]) открыли изображеніе, и въ ту же ночь царь Udayana достигъ плода «постояннаго пребыванія»[3]). Затѣмъ онъ пригласилъ возвышеннаго Kâtyâyana[4]) съ его пятьюстами сопутствующихъ и привелъ всю страну Râvaṇa въ лоно ученія, и сказано, что самъ царь наконецъ достигъ архатства передъ ликомъ Учителя.

Это изображеніе стало извѣстно подъ именемъ «Плотинный Шакьямуни»[5]).

Еще иначе. Умершая рабыня Mahânâman'a[6]) по силѣ своего желанія возродилась въ утробѣ старшей супруги сингальскаго (цейлонскаго) царя и получила имя Muktâlatâ[7]). Услышавъ одно слово «Будда», она пришла въ сильное бла-

---

1) སྒྲ་སྒྲོགས་

2) ས་སྐྱོགས་ཡངས་པ་

3) རྒྱུན་ཞུགས་ཀྱི་འབྲས་བུ་ — srotaâpanna.

4) Въ текстѣ: ཀ་ཏ་ཡ་ན་

5) ཐུབ་པ་ཆུ་ལོན་མ་ Объясненіе ученаго ламы Зарбайна (члена-сотрудника И. Р. Г. О.). «Богъ Viçvakarman хотѣлъ исполнить портретъ Учителя съ натуры, но вслѣдствіе ослѣпительной красоты Его не могъ смотрѣть въ лицо Учителю. Тогда онъ пригласилъ Учителя къ одной плотинѣ, и фигура Его отразилась на спокойной поверхности воды. Только тогда художникъ могъ писать портретъ Учителя съ Его отраженія. Этотъ портретъ и сталъ называться *Плотинный Муни*, т. е. изображеніе Учителя, исполненное у плотины. Такъ гласитъ преданіе, объясняющее происхожденіе названія «*Плотинный Муни*».

6) ཀླུ་ཀྱུ་མིང་ཆེན་

7) མུ་ཏིག་འཕྲེ་སྲིང་

гоговѣніе, написала Ему письмо: «Благоволи освободить меня изъ міра Сансары» и послала его Учителю вмѣстѣ съ подаркомъ, состоящимъ изъ семи большихъ магадскихъ мѣрокъ жемчуга[1]). Учитель улыбнулся и отразилъ свой свѣтъ на полотнѣ, а мастера нарисовали видимое отраженіе въ видѣ картины, которая была послана Muktālatā вмѣстѣ съ приписками словъ Учителя. Muktālatā, какъ только увидѣла картину, постигла Истину. Такое изображеніе стало извѣстно подъ именемъ «Свѣтовой Муни». Эти два изображенія были первыми писаными изображеніями».

[Далѣе ($6a_4$ — $6b_5$) идутъ цитаты изъ извѣстнаго поэтическаго жизнеописанія Будды Avadānakalpalatā[2]). Содержаніе этой цитаты представляетъ простой варіантъ того, что сказано сейчасъ о двухъ изображеніяхъ Будды. Ввиду этого мы опускаемъ переводъ этой цитаты].

«Еще иначе. Домохозяинъ Anāthapiṇḍada[3]) исполнилъ изображеніе Учителя изъ семи драгоцѣнностей и помѣстилъ его въ срединѣ мѣстопребыванія братіи. Это изображеніе и считается первой статуей. Все это—согласно преданію винайскаго канона[4]). А вотъ преданіе согласно «Гачемъ-гакολма»[5]). Когда приблизилось время вступленія Учителя въ Нирвану, тѣло Его излучило трехцвѣтное сіяніе. Одно изъ нихъ попало Брахмѣ, другое Индрѣ и третье — Вишну. Всѣ трое пріобрѣли способность, отправились къ Буддѣ и просились быть благотворителями по исполненію трехъ изображеній. Затѣмъ, Брахма исполнилъ изображеніе

---

1) མ་གྷ་དྷའི་བྲེ་བོ་ཆེ་བདུན་

2) དཔག་བསམ་འཁྲི་ཤིང་

3) མགོན་མེད་ཟས་སྦྱིན་

4) འདུལ་བ་ལུང་

5) བཀའ་ཆེམས་བཀའ་ཁོལ་མ་ — «Посмертные завѣты» царя Сронцзанъ гамбо (VII в.).

духовнаго тѣла [1]), — круглую caity'ю, въ размѣрѣ охвата самого Брахмы. Эта чайтья находится въ странѣ Udyāna и учиняетъ тамъ пользу волшебницамъ — ḍākinī. Вишну исполнилъ изображеніе *блаженнаго тѣла*, въ образѣ «Пресвѣтлаго снѣжнаго моря» [3]) [эпитетъ Будды] въ размѣрѣ двѣнадцати миль и разукрасилъ макушку драгоцѣннымъ хрусталемъ [4]). Оно находится во внѣшнемъ морѣ и учиняетъ пользу нагамъ, девамъ и гандарвамъ. Владыка боговъ, Индра, исполнилъ три изображенія Учителя: изображеніе *явленнаго тѣла*, изъ пяти разныхъ драгоцѣнностей боговъ и изъ пяти разныхъ драгоцѣнностей людей, одно въ размѣрѣ восьмилѣтняго возраста Учителя въ соотвѣтствіи съ трономъ въ саду Lumbinī [5]), другое въ размѣрѣ двѣнадцатилѣтняго возраста въ соотвѣтствіи съ высотою лѣстницы большихъ воротъ Kapilavastu и третье въ размѣрѣ двадцатипятилѣтняго возраста. Когда Индра исполнилъ эти три изображенія, Учитель испустилъ лучи изъ тѣла Своего, которые проникли въ три

---

1) Будда имѣетъ три тѣла или природы:

ཆོས་སྐུ་ — dharmakāya (духовное тѣло)

ལོངས་སྐུ་ — sambhogakāya (блаженное тѣло)

སྤྲུལ་སྐུ་ — nirmāṇakāya (явленное тѣло).

2) ཨུ་རྒྱན་ — Udyāna, область въ сѣв.-западной части древней Индіи, откуда по преданію распространилось тантрійское ученіе буддистовъ.

3) རྣམ་སྣང་གངས་ཅན་མཚོ་རྒྱ་ — Vairocana, названіе Будды Шакьямуни въ его «Блаженномъ образѣ» въ мірѣ боговъ Аканишта. Кайдубъ въ своемъ «Обозрѣніи Тантръ» (རྒྱུད་སྡེ་སྤྱི་རྣམ།) говоритъ, что согласно системѣ Чарья-тантры «Блаженный образъ» Будды Шакьямуни является «རྣམ་སྣང་དགངས་ཆེན་མཚོ་» — «Пресвѣтлымъ великимъ снѣжнымъ моремъ»

4) ནོར་བུ་ཆུ་ཤེལ་

5) Садъ, гдѣ родился Будда Шакьямуни.

изображенія, и освятилъ ихъ. Изъ этихъ трехъ изображеній имѣющее размѣръ двадцатипятилѣтняго возраста находится въ мірѣ тридцати трехъ боговъ. Среднее, размѣра двѣнадцатилѣтняго возраста, находилось и въ мірѣ боговъ и въ странахъ Udyāna и Magadha. Индійскій царь Devapāla поднесъ его китайскому царю. Царевна Луншинъ - гонжо, дочь китайскаго царя Танъ-Тежуна[1]), уѣзжая въ Тибетъ, взяла его въ качествѣ приданаго. Это — тò изображеніе, которое нынѣ находится въ храмѣ Раса-прулнанъ[2]). Изображеніе размѣра восьмилѣтняго возраста было привезено въ Непалъ. Царевна Балса - Тивзунъ[3]), дочь царя Aṃçuvarman'а[4]), привезла его въ Тибетъ въ качествѣ приданаго. Это—тò изображеніе, которое нынѣ находится въ Рамоче[5]) подъ именемъ Жуву Мижодъ-дорже[6]).

Такъ распространился и развился культъ писаныхъ и скульптурныхъ изображеній постепенно въ Индіи, Китаѣ, Непалѣ, Каши и Снѣжной странѣ (Тибетѣ). И здѣсь скажемъ о томъ, какимъ образомъ въ великомъ монастырѣ Балданъ Дашичилѣ[7]), имѣющемъ предуказаніе отъ самого Побѣдителя, широко раскрывшемъ свои створы для *изученія* и *исполненія*[8]) и являю-

---

1) ཐང་ཐེ་ཛུང་ — Вѣроятно, 2-й царь танской династіи, Тай-цзунъ (T'ai-Tsung, 627—50). Свѣдѣніе это любезно сообщилъ намъ прив.-доц. В. М. Алексѣевъ.

2) ར་ས་ཕྲུལ་སྣང་ — Соборный храмъ въ Лхасѣ.

3) བལ་བཟའ་ཁྲི་བཙུན་

4) འོད་ཟེར་གོ་ཆ་ — 1-й царь династіи Ṭhākurī, который правилъ въ Непалѣ въ концѣ первой половины VII в. по Р. Х.

5) ར་མོ་ཆེ་ — храмъ въ Лхасѣ со статуей Шакьямуни, — ཇོ་བོ་མི་བསྐྱོད་རྡོ་རྗེ་, представляющей одну изъ главныхъ святынь Тибета.

6) ཇོ་བོ་མི་བསྐྱོད་རྡོ་རྗེ་

7) དཔལ་ལྡན་བཀྲ་ཤིས་འཁྱིལ་ — Çrīmaṅgalāvartta, наз. Лаврана.

8) བཤད་སྒྲུབ་ — термины для обозначенія послѣдовательности усвоенія ре-

щемся моремъ для развлеченія десятковъ милліоновъ наговъ [1]),— мудрецовъ и волхвовъ, воздвигнуто прекрасное изображеніе побѣдителя заступника Ajita (Майтреи) съ храмомъ для него. Изложеніе о томъ, какимъ образомъ это исполнено, распадается на четыре главы:

I. Исторія того, чей культъ воздвигнутъ.

II. Краткое изложеніе величія того, кто воздвигъ культъ.

III. О томъ, какъ воздвигнутъ культъ.

IV. Цѣль и польза воздвиженія культа».

«III. О томъ, какъ воздвигнутъ культъ. 1. Самая исторія воздвиженія. 2. Окончаніе воздвиженія и о томъ, въ какомъ порядкѣ находятся вложенныя реликвіи. 3. О томъ, какимъ образомъ путемъ освященія изображеніе и божество приведены въ тожество. 4. О томъ, сколько израсходовано на это дѣло.

1. Самая исторія воздвиженія.

Въ годъ огня и овцы XIII-го цикла (1787) донеръ [т. е. церемоніймейстеръ] Гончогъ-дагба вмѣстѣ съ провожатыми отправился въ Лхасу со спеціальнымъ порученіемъ навербовать тамъ мастеровъ. Онъ обратился за содѣйствіемъ въ Верховную Палату [2]), которая выдала ему шесть мѣдныхъ дѣлъ мастеровъ, да еще одного каменьщика и одного столяра—отца и сына. При выѣздѣ всѣхъ этихъ приглашенныхъ лицъ донеръ Гончогъ-дагба обратился къ ученику гегена, перерожденца арійскаго Рижа [3]), пользовавшемуся

лигіи Будды. Полнота усвоенія ученія Будды выражается въ *изученіи*,—школьномъ прохожденіи ученія — и въ *исполненіи*, — практическомъ примѣненіи къ жизни пріобрѣтенныхъ въ школѣ знаній. Религіозныя учрежденія, монастыри и обители, должны обладать всѣми условіями *изученія* и *исполненія*.

1) གདེངས་ཅན་ — змѣеглавый — синонимъ nāga, дракона.

2) གཞུང་ས་ཆེན་མོ་ или སྡེ་པ་གཞུང་ — тибетское правительство, совѣтъ министровъ.

3) མངའ་རི་རི་རྒྱ་སྤྲུལ་པའི་སྐུ་ — одинъ изъ перерожденцевъ изъ тибетской провинціи Ари.

въ то время славой необыкновеннаго прорицателя, съ вопросомъ о томъ, благополученъ-ли будетъ путь или нѣтъ. Послѣдній на это сказалъ: «Еще до вашего пріѣзда мнѣ здѣсь явилось одно видѣніе Мачжигъ-Балха[1]), и никакого вреда не будетъ».

Въ первый день по выѣздѣ изъ Лхасы одна неизвѣстная старуха подозвала ихъ къ себѣ и, поднявшись съ мѣста, подула вверхъ и сказала: «Берегитесь вы на пути своемъ большихъ водъ!» И дѣйствительно въ томъ году на пути ихъ Дичу[2]) и другія рѣки были весьма многоводны, такъ что та старуха была не простая старуха, а несомнѣнно превращеніе въ родѣ Тары. Кромѣ того, незадолго предъ тѣмъ, когда Владыка (2-й гегенъ) бралъ мѣрку съ Ронво Жамчен'а[3]), небо залилось радугой. Затѣмъ Лондолъ-лама-ринбоче[4]) сказалъ: «Отлично, что изображеніе Майтреи исполняется въ позѣ алмазнаго сидѣнія[5]), а не въ позѣ сидѣнія Майтреи[6]), такъ какъ это несомнѣнно служитъ знакомъ долговременаго пребыванія вѣры». И было много подобныхъ примѣтъ и благопріятныхъ условій, которыя сами собою складывались.

---

1) མ་ཅིག་དཔལ་ལྷ་ — названіе богини Çrīdevī и ея статуи въ Лхасѣ.

2) འབྲི་ཆུ་ — рѣка въ восточномъ Тибетѣ.

3) རོང་པོ་བྱམས་ཆེན་ — знаменитая по величинѣ статуя Майтреи въ центральномъ Тибетѣ.

4) ཀློང་རྡོལ་བླ་མ་རིན་པོ་ཆེ་ — извѣстный монахъ, жившій въ Лхасѣ въ XVIII в., авторъ весьма цѣнныхъ сочиненій справочнаго характера, изданныхъ въ 2-хъ томахъ въ Пекинѣ и въ Лхасѣ. Какъ пекинское, такъ и лхаское изданія его сочиненій находятся въ библіотекѣ СПБ. Унив. и Азіатскомъ Музеѣ.

5) རྡོ་རྗེ་སྐྱིལ་ཀྲུང་ — vajraparyaṅka, сидѣніе со скрещенными подъ собой ногами, поза Шакьямуни, Майтреи — будущаго будды и др., — популярная, общепринятая поза созерцателей (см. выше, стр. 10).

6) བྱམས་པ་བཞུགས་ — сидѣніе съ упирающимися въ землю ногами — поза тушитскаго Майтреи (см. выше, стр. 10).

Затѣмъ, мастера благополучно прибыли въ великій монастырь (Лавранъ).

Въ счастливый день сочетанія планеты и звѣзды — сагаръ 11-й монгольской луны, года земли и обезьяны (1788), Владыка [1]) (гегенъ), драгоцѣнный перерожденецъ тиченъ Гунтан'а [2]), драгоцѣнный перерожденецъ тиченъ Балданъ-дагб'ы [3]) и драгоцѣнный перерожденецъ тиченъ Намкасан'а [4]) во главѣ съ нѣкоторыми «добрыми друзьями» [5]) — бывшими престольными ламами, начертили планъ внѣшней и внутренней конструкціи Серканъ-ченмо. Старшій правитель дѣлъ (гегена) Чева-чойже и младшій правитель Чунва-дарханъ приняли на себя всѣ заботы по добыванію всего необходимаго, средствъ и проч.

Приказомъ гегена были назначены цзанецъ рабжамба Данбадаржэ, донкорецъ донеръ Шерабъ-жамцо и капельмейстеръ рабжамба [пропущено имя собственное] быть руководителями мастеровъ по отдѣлкѣ мѣднаго изображенія, по золоченію его и по отдѣлкѣ вставныхъ его украшеній, а Зорикту-онбо Шерабъ-пунцогъ (монголъ, хухунорецъ?), Уйчженъ-онбо Гендунъ-жамьянъ (тоже монголъ, хухунорецъ?) и рабжамба Данзинъ-жамцо были

---

1) སྐྱབས་མགོན་ — «Покровитель», «Защитникъ», «Владыка», — такъ называютъ тибетцы своихъ высокопоставленныхъ лицъ. Здѣсь разумѣется 2-й гегенъ.

2) གུང་ཐང་སྤྲུལ་པའི་སྐུ་རིན་པོ་ཆེ་ — лавранскій перерожденецъ — писатель གུང་ཐང་དཀོན་མཆོག་བསྟན་པའི་སྒྲོན་མེ་ — собраніе его сочиненій находится въ Азіатскомъ Музеѣ, въ числѣ моей коллекціи.

3) དཔལ་ལྡན་གྲགས་པ་ — одинъ изъ тронныхъ ламъ монастыря Галдана.

4) ནམ་མཁའ་བཟང་ — одинъ изъ тронныхъ ламъ монастыря Галдана. Перерожденцы этихъ двухъ ламъ живутъ въ Лавранѣ.

5) དགེ་འདྲིས་ — kalyāṇamitra; въ буддійской Индіи и въ Тибетѣ прежде это слово означало всякаго религіознаго дѣятеля, нынѣ же въ Тибетѣ это значитъ «ученый».

назначены въ руководители по постройкѣ храма каменьщиковъ тибетцевъ и прочихъ, всего десяти каменьщиковъ, двухъ столяровъ—тибетцевъ,—отца и сына и столяровъ—китайцевъ Санго и прочихъ, всего тридцати столяровъ. Каждый изъ нихъ сосредоточенно исполнялъ свои обязанности безъ притворства и лѣни. Въ это время Гунтанъ-ринбоче испросивъ (у гегена) слушаніе *Пяти Книгъ Майтреи* [1]), пожертвовалъ десять ланъ золота и этимъ положилъ начало жертвованію на сооруженіе статуи Майтреи.

Тиченъ Соднамъ-дагбацанъ сдѣлалъ большое пожертвованіе золотомъ, серебромъ, шелковыми тканями, конями и проч. Онъ прежде, въ бытность свою въ Гарбо-шонѣ [2]), видѣлъ сонъ: «Гегенъ, ведя меня вмѣстѣ со множествомъ людей, сказалъ, что надо отправиться въ Тушиту, и вознесся на небо». «Этотъ мой сонъ, вѣроятно, явился предвѣстникомъ нынѣшнихъ моихъ пожертвованій на воздвиженіе большой статуи Майтреи». Эти слова его были полны смысла. Лондолъ-лама-ринбоче сдѣлалъ массу пожертвованій, какъ-то: десять ланъ золота, тридцать золотыхъ большихъ и малыхъ статуй, множество бирюзы для украшеній и проч.

Кромѣ того, онъ разослалъ во всѣ стороны сборщиковъ пожертвованій со словами: «Обращайтесь къ людямъ въ такой формѣ: «Не положите-ли что-нибудь? — Дѣло не въ цѣнности жертвуемаго предмета». Эти его слова, несомнѣнно, были способомъ вести людей на добрый путь. Они выражали лишь его желаніе пользы для другихъ. Затѣмъ, благотворители-прихожане разныхъ мѣстностей, благочестивые мужчины и женщины и всѣ духовные ученики гегена—каждый сообразно своему состоянію—дѣлали пожертвованія. Также оказывали содѣйствіе жители

---

1) བྱམས་ཆོས་སྡེ་ལྔ་ — «Пять Книгъ Майтреи» въ Данжурѣ, составляющія компендіумъ всей системы Махаяны.

2) དཀར་པོ་གཤོང་ — названіе мѣстности въ Тибетѣ.

Цако[1]), Чжоне[2]), Уй[3]) и Камъ[4]). Тѣмъ не менѣе средствъ было собрано не такъ много. Когда объ этомъ доложили владыкѣ (гегену), то онъ купилъ въ Сычуанѣ чистой мѣди на три тысячи ланъ серебра и пожертвовалъ ее. Также онъ пожертвовалъ вещи для украшеній, находившіяся раньше въ казнѣ гегенскаго двора, да сверхъ того бѣлую раковину съ завиткомъ направо, которую онъ выпросилъ у Банченъ-ринбоче, поднеся ему пятьсотъ ланъ серебра, сто коней и проч.

Кромѣ этого онъ пожертвовалъ поднесенныя ему Лондолъ-лама-ринбоче и прочими уйскими перерожденцами и именитыми особами изъ ихъ сокровищъ, — золотыя вещи, множество круглой бирюзы для украшенія на лобъ статуи и прочія разныя обработаныя и не обработаныя, безчисленныя и неоцѣнимыя драгоцѣнности различныхъ видовъ. Кромѣ того гегеномъ былъ отправленъ въ Китай за покупкой драгоцѣнностей правитель дѣлъ Ринченъ, который благополучно выполнилъ свое порученіе, накупивъ на одну тысячу съ лишнимъ ланъ серебра разныхъ драгоцѣнностей для украшеній, какъ-то: сапфиръ, изумрудъ, алмазъ, рубинъ, «мышиный глазъ»[5]), жемчугъ, бирюза, кораллъ, малахитъ, янтарь, «манахо»[6]) и прочія украшенія.

Вмѣстилище-храмъ строился согласно правилу жалба Гендунъ-дуба[7]) и его учениковъ, — въ такомъ видѣ, каковы планы

---

1) ཚ་ཁོ་ — мѣстность въ южномъ Амдо.

2) ཅོ་ནེ་ — княжество въ юго-восточномъ Амдо.

3) དབུས་ — центральный Тибетъ.

4) ཁམས་ — восточный Тибетъ.

5) ནོར་བུ་བྱི་མིག་ — названіе какого-то драгоцѣннаго камня.

6) མ་ན་ཧོ་ — полевой шпатъ (?).

7) དགེ་འདུན་གྲུབ་པ་ — 1-й Далай лама (1391—1474 гг.).

дашилхунбоскихъ Чодканъ-ченмо[1]), Сердун'а[2]) и другихъ храмовъ прежнихъ и послѣдующихъ временъ. Установка прежде не распространенныхъ въ этомъ краѣ капителей — изъ складываемыхъ одна на другой длинныхъ и короткихъ частей — *луковъ*[3]), орнаментовъ — «складокъ томовъ»[4]) и барельефовъ-полушариковъ[5]), притвора, двухполосныхъ каемъ, карнизовъ—*язычковъ* была превосходна, и въ общемъ храмъ былъ подобенъ несравненной палатѣ боговъ міра Аканишта. Онъ былъ пятиэтаженъ и имѣлъ надкрышныя помѣщенія. Каменная кладка была чрезвычайно прочна, а углы были выведены прямолинейно, какъ стрѣлы. Стѣны его безъ всякихъ шероховатостей были весьма ровны и своимъ видомъ производили пріятное впечатлѣніе. Мѣдныхъ дѣлъ мастера исполнили статую: ея голову, руки и ноги «алмазнаго сидѣнія», ихъ украшенія изъ драгоцѣнностей, сѣдалище-тронъ и спинку. На лицевой сторонѣ послѣдней исполнены символы шести парамитъ[6]): два льва на парѣ слоновъ, надъ львами — два силача, поддерживаемые двумя газелями, надъ

---

1) མཆོད་ཁང་ཆེན་མོ་ — «Большой Храмъ почитанія», одинъ изъ главныхъ храмовъ въ мон. Дашилхунбо.

2) གསེར་གདུང་ལྷ་ཁང་ — «Золотой Храмъ мощей» перерожденцевъ Банченъ-эрдени въ Дашилхунбо.

3) གཞུ་རིང་ཐུང་ — капители колоннъ на подобіе натянутыхъ луковъ, состоящіе изъ длинныхъ и короткихъ частей, сложенныхъ одна на другую.

4) ཆོས་རྩེང་ — орнаментъ по краямъ свода на подобіе симметрически-сложенныхъ томовъ книгъ (тибетскаго формата).

5) སྣོ་འབུར་ — орнаментъ по краямъ свода въ видѣ линіи барельефныхъ полушариковъ.

6) Шесть pāramitā, или шесть конечныхъ идеаловъ бодисатства:

1. སྦྱིན་པ་ — dāna, 2. ཚུལ་ཁྲིམས་ — çila, 3. བཟོད་པ་ — kṣānti,
4. བརྩོན་འགྲུས་ — vîrya, 5. བསམ་གཏན་ — dhyāna, 6. ཤེས་རབ — prajñā.

силачами — рельефныя изображенія пары макаръ, надъ макарами — двое нага и надъ ними — гаруда. На лицевой сторонѣ трона исполнено изображеніе Джамбал'ы (бога богатства). Головныя его украшенія — пять верхушекъ, исполнены такъ искусно, какъ будто они не сдѣланы мастерами, а создались сами собою. И это теперь сдѣлалось предметомъ простого воспріятія. Такимъ образомъ въ теченіе трехъ лѣтъ работало около трехсотъ человѣкъ — мастеровъ, надсмотрщиковъ и артели рабочихъ, сердца которыхъ были удовлетворены гегеномъ жалованьемъ и раздачами за всѣ ихъ понесенные труды.

Въ году желѣза и собаки (1790) и въ лунѣ [пропущены названіе луны и число дня] храмъ вмѣстѣ со статуей былъ вполнѣ законченъ.

Съ властелиномъ живописи, иконописцемъ изъ Нанра[1]) — во главѣ, многіе иконописцы исполняли стѣнную роспись — картину «чудеснаго превращенія» (Будды), на алтарной (сѣверной) стѣнѣ: «Перерожденія верховнаго Владыки» (т. е. 2-го гегена) и безчисленныя изображенія идамовъ[2]) и защитниковъ ученія[3]). Въ притворѣ писали они *четырехъ царей*[4]), *колесо жизни*[5]) въ пять частей, *колесо защиты*[6]) отъ огня и проч. Такъ какъ верховный

---

1) སྣང་ར་ — мѣстность въ среднемъ Амдо въ верховьяхъ р. Мачу.

2) ཡི་དམ་ — iṣṭa, высшія тантрійскія божества, какъ-то: Guhyasamāja, Cakrasaṃvara, Bhairava и пр.; кромѣ того ཡི་དམ་ значитъ вообще божество-покровитель.

3) ཆོས་སྐྱོང་ — dharmarakṣa.

4) རྒྱལ་ཆེན་སྡེ་བཞི་ — 1) ཡུལ་འཁོར་སྲུང་ — Virūḍhaka (царь востока), 2) འཕགས་སྐྱེས་པོ་ — Dhṛtarāṣṭra (царь юга), 3) སྤྱན་མི་བཟང་ — Virūpākṣa (царь запада) и 4) རྣམ་ཐོས་སྲས་ — Vaiçravaṇa (царь сѣвера).

5) སྲིད་པའི་འཁོར་ལོ་ — аллегорическое изображеніе жизни.

6) མེ་སྲུང་འཁོར་ལོ་ — изображеніе меча съ огненными языками. Мечъ держится на лотосѣ среди моря.

лама Гончогъ Данби-донме[1]) руководилъ расписываніемъ стѣнъ, установкою статуи, украшеніемъ ея облаченіями и раскраской и проч., то слѣдуетъ считать, что все это превосходитъ всякое другое подобіе.

Впослѣдствіи изъ Китая были привезены и поставлены въ храмѣ статуи «восьми сыновъ» (т. е. сыновъ Будды,—бодисатвъ) и золотая статуя верховнаго Цзонкабы въ человѣческій ростъ.

Затѣмъ въ верхнемъ помѣщеніи находится замѣчательный золотой Ганжуръ[2]), завернутый въ атласъ, шелковыми лицевыми лоскутами для заглавныхъ надписей, шелковыми обвязками, сандальными покрышками и проч.

По всему храму вверху и внизу сплошь натянуты многослойные балдахины одного типа краснаго и голубого цвѣтовъ, развѣшены старинныя шелковыя ткани, различные хадаки и двѣ прекрасныя большія колонныя занавѣси изъ царскаго шелка пяти цвѣтовъ.

Передъ Майтреей поставлены: громадная серебряная лампада для освѣщенія во время праздниковъ, 100 висячихъ колокольчиковъ, громадный серебряный кругъ-мандала съ барельефными изображеніями четырехъ главныхъ и восьми промежуточныхъ частей свѣта[3]). И множество другихъ жертвенныхъ предметовъ служитъ для внутренняго убранства храма.

---

1) དཀོན་མཆོག་བསྟན་པའི་སྒྲོན་མེ་ — см. прим. на стр. 41.

2) བཀའ་འགྱུར་ — буддійское священное писаніе «Переводы (съ санскр. на тиб.) Словъ» Будды (до 108 т.), — въ противоположность другому сборнику བསྟན་འགྱུར་ — «Переводовъ (съ санск. на тиб.) сочиненій» индійскихъ авторовъ (до 225 т.). О Ганжурѣ и его литературѣ см. нашу статью «Ганджуръ» въ «Новомъ Энциклопедическомъ Словарѣ» Брокгауза и Ефрона (XII, 594).

3) གླིང་བཞི་གླིང་ཕྲན་བརྒྱད་ — по представленію ламъ земля наша состоитъ изъ четырехъ материковъ и восьми острововъ, находящихся на 4 сторонахъ миѳической горы Sumeru. Изображеніе Земли на жертвенномъ кружкѣ имѣетъ тотъ смыслъ, что вѣрующій мысленно жертвуетъ божеству Землю съ ея обитателями.

На верху храма находятся золотыя фигуры—dhvaja[1]) и gañjira[2]). На четырехъ углахъ развѣшены четыре воздушныхъ колокольца, издающіе пріятные звуки въ поученіе вѣрующихъ; стоятъ четыре прекрасныхъ мѣдныхъ льва. На лицевой сторонѣ каймы находится замѣчательный намджу-ванданъ[3]) уйской работы (т. е. изъ центр. Тибета), цѣною въ 300 ланъ серебра. Кромѣ того кайма разукрашена золочеными кружками, стоимостью въ 300 ланъ серебра.

Впослѣдствіи, когда такимъ образомъ, храмъ былъ воздвигнутъ и красовался своимъ видомъ, владыка Туганъ-ринбоче[4])

---

1) རྒྱལ་མཚན་ — «Побѣдное знамя», одна изъ 7 драгоцѣнностей, употребляется, между прочимъ, какъ надкрышный орнаментъ храмовъ въ видѣ золотой цилиндрической фигуры.

2) གཉྫིར་ — верхушка, куполокъ храма, золотая фигура, служащая главнымъ надкрышнымъ орнаментомъ его.

3) རྣམ་བཅུ་དབང་ལྡན་ — «Обладающій десятью значеніями», монограмма — лигатура изъ 7 санскритскихъ буквъ ланджа, знака anunāsika и орнаментной спирали на верху, — всего 10 отдѣльныхъ знаковъ — мистическихъ символовъ всей системы Kālacakra: hakamalavarayam̐.

4) ཐུ་ཀྭན་རིན་པོ་ཆེ་ — извѣстный амдоскій перерожденецъ Туганъ-хутукта (1737—1802 гг.) по имени ཐུ་ཀྭན་ཆོས་ཀྱི་ཉི་མ་ — по счету 2-й перерожденецъ. Собраніе его сочиненій, изданныхъ въ амдоскомъ монастырѣ Гонлунѣ (དགོན་ལུང་ — см. «Географія Тибета» Миндолъ-хутухты), находится въ библіотекѣ СПБ., Унив. Это важно потому, что ксилографы его сочиненій уничтожены дунганами, и сочиненія его стали нынѣ библіографической рѣдкостью. На ряду съ капитальными сочиненіями, какъ-то «Жизнеописаніе 2-го Джанджа-хутукты», «Обозрѣніе религіозныхъ ученій», у него имѣется полная литература, — руководства по совершенію обрядовъ гуримовъ (ламайско-шаманскіе обряды противъ болѣзней). Въ монгольско-тибетскомъ ламскомъ мірѣ существуетъ поговорка, характеризующая содержаніе сочиненій этого ламы и Лондолъ-ламы, по-монгольски:

тōлхō санабал Лондол сӯмбӯм аб,
тонохō санабал Тӯган сӯмбӯм аб.

Переводъ: Если хочешь считать (названія вещей, термины), купи сочиненія Лондола.
Если хочешь грабить (обирать народъ), купи сочиненія Тугана.

пришелъ въ восторгъ и составилъ въ честь храма оду, которая начертана на полотнѣ на лицевой сторонѣ притвора (*гончора*).

[Здѣсь опускается ($25a_3$—$25b_1$) переводъ нѣсколькихъ стиховъ — резюме этого отдѣла].

2. Окончаніе воздвиженія и о томъ, въ какомъ порядкѣ находятся вложенныя дарани (и реликвіи).

Владыка (гегенъ) велѣлъ своему ученику, великому подвижнику Кайдубъ-данзину, относительно вложенія дарани (и реликвій), ихъ исполненія (благословенія) и правилъ ихъ свертыванія и проч., руководствоваться, главнымъ образомъ, взглядами на этотъ предметъ всезнающаго Банчен'а, а также нѣкоторыми сочиненіями всевѣдущаго Пятаго Великаго[1]) (Далай-ламы). Въ особенности же владыка преподалъ посвященіе блаженной Курукуллы, слушаніе разныхъ книгъ и далъ свои полныя изустныя указанія и наставленія относительно правилъ выполненія круга, исполняющаго всякое желаніе и проч., — дабы безъ труда накопилось со всѣхъ четырехъ сторонъ всякаго добра въ этомъ великомъ монастырѣ, дабы всѣ свѣтлые умомъ, ищущіе спасенія, приходили сюда, подобно гусямъ, кружащимся вокругъ лотосоваго озера, и дабы дѣла *преподаванія* и *слушанія*, *образованія* и *выполненія* по сутрѣ и мантрѣ, а также дѣла по управленію Церковью двумя способами (духовнаго и мірского характера) получили развитіе, подобно новолунію или лѣтняму морю, — до самаго пришествія въ этотъ міръ побѣдоноснаго властителя Майтреи. Затѣмъ онъ выразилъ свою волю, чтобы все, касающееся вложе-

---

Эта поговорка вполнѣ выражаетъ популярность среди ламъ сочиненій Тугана и Лондолъ-ламы: первый популяренъ своими сочиненіями по гуриму (སྐུ་རིམ་), а второй — справочниками, въ которыхъ мы находимъ чрезвычайно цѣнные указатели по тибетской литературѣ, систематическіе указатели именъ великихъ ламъ, геніевъ хранителей — чойжоновъ и проч., терминологическій словарь по всѣмъ отраслямъ буддизма и т. д.

1) Въ собраніи сочиненій 1-го Банченъ-эрдени и 5-го Далай-ламы находятся трактаты о правилахъ вложенія реликвій внутрь изображеній.

нія дарани, было выполнено въ обширныхъ размѣрахъ, и для этого внесъ обильный даръ серебромъ, шелковыми, суконными и бумажными тканями и проч. Вслѣдствіе этого упомянутый великій подвижникъ, почтительно принявъ слова учителя, источника всѣхъ способностей, единственно по чувству благоговѣнія, отправился въ Чжоне, чтобы заготовить вещи для вложенія дарани, бумагу, золотыя краски, киноварь, чернила, атласъ для одѣянія (на статую) и проч. Не торгуясь въ цѣнахъ и уплативъ, что полагалось другимъ, онъ накупилъ бумаги, киновари и чернилъ на двѣ тысячи съ лишнимъ большихъ чон'овъ [1]) чжосовъ и шелковыхъ нитокъ для наматыванія свертковъ дарани на девятьсотъ большихъ чон'овъ чжосовъ. Онъ отпечаталъ до десяти тысячъ дарани разныхъ, пространныхъ и сокращенныхъ видовъ, какія имѣлись повсемѣстно въ печати. Это было выполнено такимъ образомъ: рецепты волшебнаго сосуда [2]) по правиламъ anuttarayoga [3]) и низшихъ системъ тантръ [4]) положили въ сокъ кашмирскаго шафрана, сверху положили шесть благовоній и проч. разные роды лекарствъ, сандалъ бѣлый, красный и агари, мускатный орѣхъ, камфару, золото, серебро, бирюзу, кораллы, жемчугъ, малахитъ, раковину, янтарь и разныя другія драгоцѣнности. Всѣ эти вещества стерли въ порошокъ и смѣшали. Отъ этого состава вся бумага стала золотистой. Порошокъ изъ драгоцѣнностей вмѣстѣ съ порошкомъ всевозможныхъ благовоній разныхъ лекарствъ смѣшали въ одно съ чернилами и развели шафраннымъ сокомъ. Этимъ со-

---

1) ཁྲོན་ཆེ་བ་ = ཁྱོན་ཆེ་བ་ = ཚོན་ཆེ་བ་ — «большой чонъ». Чон'омъ въ Лавранѣ называется 250 шт. чжосовъ, мелкихъ мѣдныхъ китайскихъ монетъ, нанизанныхъ на нитки и по цѣнѣ равныхъ $1/4$ лана.

2) བུམ་རྫས་

3) རྣལ་འབྱོར་བླ་མེད་ — Anuttarayoga, — высшая изъ четырехъ системъ символики (тантры).

4) རྒྱུད་སྡེ་འོག་མ་ — собирательное названіе трехъ низшихъ системъ тантры: kriyātantra, caryātantra и yogatantra.

ставомъ производили печатаніе. Кромѣ этой основной группы были еще дарани, писанныя золотомъ, серебромъ, киноварью и чернилами, также какъ соотвѣтствующія слова пожеланій, произносимыхъ въ концѣ каждой дарани, предназначенной ко вложенію въ ту или другую часть статуи. Кромѣ того, какъ показано ниже, изображенія, исполненныя золотомъ и серебромъ и всѣ вкладываемыя дарани сдѣланы въ натуральной чистотѣ [т. е. безъ всякихъ ошибокъ, отступленій отъ правилъ и помарокъ] и подвергнуты необходимымъ исправленіямъ. Въ теченіе двухъ лѣтъ [упомянутый лама] въ качествѣ личнаго пожертвованія одѣлялъ пищей и питьемъ около тридцати иконописцевъ, переписчиковъ и прочихъ учениковъ, честныхъ исполнителей дѣла.

Его благодѣянія были непостижимы для простого ума. Онъ велѣлъ всѣмъ работающимъ не развлекаться въ теченіе дня бесѣдой и пустословіемъ, а вмѣсто того производить работы, безпрерывно читая для благополучія учителя (гегена) оду Бѣлой Тарѣ и слова: «*oṃ tāre tuttāre ture!* Да здравствуетъ верховный Гончогъ Жигмедъ-ванбо (2-й гегенъ) и всѣ прочія особы, ревнители религіи десяти странъ свѣта, и да распространятся дѣла ихъ въ десяти странахъ свѣта — svāhā!» И всѣ, руководствуясь этимъ указаніемъ, работали чистымъ помысломъ и дѣйствіемъ.

Всѣ дарани опрыскивали благовоннымъ порошкомъ и, не нарушая ихъ порядка, соединяли ихъ въ ленту и плотно свертывали ихъ съ конца.

Каждый свертокъ обертывали шелковой тканью исключительно лучшаго качества, затѣмъ обматывали тщательно золотыми или шелковыми желтыми нитками и дѣлали помѣтки, чтобы не ошибиться относительно начала и конца дарани. Также дѣлали надписи — обозначенія названія дарани. Сдѣлали имъ обрядъ устраненія навожденій и соотвѣтствующее освященіе. По оси статуи были вложены: *четыре великихъ дарани* 1), связныя слова поже-

1) གཟུངས་ཆེན་སྡེ་བཞི་ — дарани извѣстныхъ четырехъ божествъ низшей символики (тантры).

ланій о здравіи ламы (гегена), объ увеличеніи пользы и счастья для религіи и живыхъ существъ и т. д. Всѣ эти дарани и стихи были писаны исключительно чистымъ золотомъ и завернуты двойнымъ слоемъ,—шелковой тканью и хадаками краснаго и желтаго цвѣта. Кромѣ этого были вложены согласно правиламъ каждаго изъ банчен'овъ и далай-ламъ: множество (рисунковъ) магическихъ круговъ боговъ Yakṣa[1]) и Gaṇeça[2]), вещества, которыя кладутся въ магическіе сосуды «сокровища и казнохранилища», и вообще было собрано сюда самымъ исчерпывающимъ образомъ всего понемногу отъ всѣхъ предметовъ потребленія. Затѣмъ, соотвѣтственно предварительнымъ обрядамъ передъ приготовленіемъ дарани и реликвій, семнадцать винаистовъ, ставиръ, подвижниковъ съ владыкой Кайдубъ-данзиномъ во главѣ въ теченіе двухъ мѣсяцевъ и одиннадцати сутокъ надлежащимъ образомъ совершили согласно испытаннымъ тантрійскимъ правиламъ обряды *лайрунъ*[3]) въ честь Бѣлой, Голубой и Красной Tārā, Vajrapāṇi въ голубой одеждѣ, Бѣлаго Jambhala, Mahākāla, Dharmarāja и др. Затѣмъ принесли въ пространной формѣ *дополнительную жертву*[4]) возжиганія для каждаго божества по правиламъ возвышенныхъ (ламъ). Кромѣ того упомянутый учитель съ учениками въ теченіе болѣе двухъ мѣсяцевъ въ совершенствѣ выполнилъ служенія — *ненба*[5]) сокровенной Тарѣ, раздѣляя каждый

1) т. е. Vaiçravaṇa, богъ богатства, владыка yakṣa.

2) ཚོགས་བདག་ — богъ, уничтожающій всякое препятствіе.

3) ལས་རུང་

4) ཁ་སྐོང་

5) བསྙེན་པ་ — Существуетъ такъ называемое *осуществленіе божества*, т. е. путемъ извѣстныхъ правилъ перечитываній, обрядовъ вѣрующій «видитъ» божество, пользуется его услугами, полученіемъ дара ясновидѣнія и т. д. Въ этомъ дѣлѣ существуетъ нѣсколько стадій, какъ-то: *ненба* — приближеніе къ божеству путемъ, главнымъ образомъ, перечитываній дарани божества, *лайрунъ* — обряды, угодные божеству, и *кагонъ* — *дополненія*, оконча-

день на четыре части, и дарани и реликвіи стали великими вмѣстилищами благодати.

Въ заключеніе въ теченіе десяти дней приносили *жертвусожженіе*[1]) соразмѣрно съ количествомъ необходимыхъ для того пожертвованій: масла сливочнаго 1000 безменовъ (тибетскихъ), топленаго болѣе 500 безменовъ, дровъ жертвенныхъ 13 ослиныхъ вьюковъ, рису 1 ослиный вьюкъ и другіе необходимые предметы. Затѣмъ, упомянутые семнадцать ламъ, — учитель и ученики, въ теченіе одного мѣсяца надлежащимъ образомъ исполнили каждый по своему *сокровище* Бѣлаго Jambhala, *кругъ* бога Yakṣa, *кругъ* бога Gaṇeça, *источникъ всѣхъ способностей* — кругъ бога Vaiçravaṇa, его *сосудъ*[2]) и *сокровище*[3]). При этомъ былъ много разъ исполненъ обрядъ «выманиванія богатства» Vaiçravaṇa, и вмѣстѣ съ тѣмъ благословеніе падало на всѣ предметы, которые чрезъ это стали великимъ неистощимымъ сокровищемъ, — источникомъ исполненія всѣхъ желаній.

Пригласили ламу Кадонъ-нанва-ринбоче, который совершилъ освященіе всѣхъ вкладываемыхъ предметовъ въ совершенной и широкой формѣ и пожертвовалъ въ необъятномъ умомъ количествѣ шелковыя и суконныя ткани, золото и серебро и проч. Такимъ образомъ въ продолженіе двухъ лѣтъ было приведено въ порядокъ все, что касается приготовленія и исполненія дарани и реликвій. И въ году желѣза и собаки всѣ эти дарани въ количествѣ тридцати ослиныхъ вьюковъ были вложены во множество ящи-

---

тельные, заключительные обряды, въ которыхъ вѣрующій проситъ прощенія у божества за допущенныя ошибки, дефекты, и приноситъ благодарственныя жертвы.

1) སྦྱིན་སྲེག་ — homa.

2) བུམ་པ་ — kumbha, kalaça, волшебный сосудъ.

3) གཏེར་ — магическій ларчикъ или горшечекъ, означающій «сокровище» какого-нибудь бога богатства. Въ ларчикъ кладутся частицы отъ всѣхъ драгоцѣнностей, — металловъ, минераловъ, тканей, мѣховъ и проч., и совершаются надъ нимъ извѣстные обряды, причитанія, чтобы все это сдѣлалось дѣйствительнымъ сокровищемъ, источникомъ богатства, счастья.

ковъ, красиво расписанныхъ золотой краской. Все это вмѣстѣ со многими пожертвованіями привезли въ Дашичилъ (Лавранъ)[1]).

Во время *подношенія* (вкладыванія) дарани и реликвій (внутрь статуи) владыка Кайдубъ-данзинъ коснулся дарани рукою и тѣмъ далъ знакъ *подношенія* (вкладыванія).

Вкладывали ихъ въ такомъ порядкѣ:

I. Противъ ūrṇākoça[2]).

1. Mantra[3]) «несравненнаго дворца, обильнаго драгоцѣнностями» со вставками[4]) словъ пожеланій и заговоровъ въ качествѣ mantra . . . . 100 шт.

II. Ниже ūrṇākoça.

2. Изображенія:
   а) прибѣжища—Nāgārjuna[5]),
   б) учителя Buddhapālita[6]),

---

1) Эти приготовленія были сдѣланы внѣ монастыря.

2) མཛོད་སྤུ་ — т. е. въ лобной части.

3) སྔགས་

4) སྨྱེལ་ཚིག་ — вставленныя между mantra'ми слова пожеланій и заговоровъ.

5) ཀླུ་སྒྲུབ་ — великій буддійскій учитель, жившій въ Индіи въ I в. по Р. X., основатель философской школы *Mādhyamika*. Онъ также считается первымъ распространителемъ Mahāyān'ы. Главныя его сочиненія — шесть небольшихъ книгъ по философіи *Mādhyamika*, имѣются въ тибетскомъ переводѣ въ Данжурѣ, въ отдѣлѣ མདོ་ подъ именемъ རིགས་ཚོགས་དྲུག་ Изъ нихъ наиболѣе важное *Mūlamadhyamakakārikā* сохранилось въ санскритскомъ оригиналѣ вмѣстѣ съ комментаріемъ, Madhyamakavṛtti, соч. Candrakīrti, и издано въ «Bibliotheca Budhica» L. de la Vallée Poussin'омъ.

6) སངས་རྒྱས་བསྐྱངས་ — буддійскій учитель, жившій въ Индіи въ V в. по Р. X., основатель философской школы *Prasaṅgika*,—вѣтви школы Mādhyamika. Единственное его сочиненіе, комментарій къ соч. Nāgārjun'ы—Mūlamadhyamakakārikā, сохранившейся въ Данжурѣ въ тибетскомъ переводѣ, издается въ «Bibliotheca Buddhica» M. Walleser'омъ.

в) славнаго Candrakirti[1])
г) владыки Цзонкабы[2]) и
д) владыки Гончогъ Жигмедъ-ванбо[3]),
всего . . . . 2200 шт.

3. Молитвы въ одну шлоку (четырехстишныя):
а) мигцзема[4]).
б) гончогъ-жалба-жамцома[5])
в) легшадма[6])
г) денцзамма[7]) идам'а, всѣ—печатныя,
каждой по. 7700 »

Писанныя золотомъ и серебромъ:

4. а) мигцзема[8]) . . . . 108 »
б) молитва въ одну шлоку, начинающаяся
словами: «Совокупность счастливыхъ
міровъ дождемъ прекраснаго ученія...». 100 »
в) денцзамма[9]) (одна шлока) . . . . 108 »

---

1) ཟླ་གྲགས་ — буддійскій учитель, жившій въ Индіи въ VI в. по Р. Х., послѣдователь школы *Prasaṅgika*. Изъ его сочиненій изданы въ «Bibliotheca Buddhica» — Madhyamakavṛtti въ санскритскомъ оригиналѣ и Madhyamakāvatāra въ тибетскомъ переводѣ съ автокомментаріемъ.

2) ཙོང་ཁ་པ་ — основатель желтой секты тибетскаго буддизма (1357–1419 гг.)

3) དཀོན་མཆོག་འཇིག་མེད་དབང་པོ་ — 2-й лавранскій гегенъ.

4) དམིགས་བརྩེ་མ་ — молитва, обращенная къ Цзонкабѣ.

5) དཀོན་མཆོག་རྒྱལ་བ་རྒྱ་མཚོ་མ་ — молитва, обращенная ко 2-му гегену.

6) ལེགས་བཤད་མ་ — молитва, обращенная къ 1-му гегену.

7) དེང་བརྩམས་མ་ — почитаніе идам'а Cakrasaṃvara.

8) གམིགས་བརྩེ་མ་

9) དེང་བརྩམས་མ་

г) mantr'ы-имена учителей-распространителей *святого пути*[1]): пути *широкой дѣятельности*[2]) и пути *глубокаго воззрѣнія*[3]).

д) mantr'ы-имена учителей-распространителей посвященія въ tantr'ы Guhyasamāja[4]), Cakrasaṃvara[5]) и Bhairava[6]) и

е) mantr'ы-имена учителей-распространителей «монашескаго обѣта чрезъ mahāpaṇḍit'у[7])» по . . . . 100 шт.

---

1) བྱང་ཆུབ་ལམ་རིམ་ — «Степени святого пути», — система религіи Будды, разсматриваемая какъ методическая система ученія о спасеніи. Эта система состоитъ изъ двухъ частей: *практической* («путь широкой дѣятельности», иначе ученіе о бодисатствѣ) и *теоретической* («путь глубокаго воззрѣнія», иначе ученіе объ истинной сущности бытія). Система эта имѣетъ большую литературу, важнѣйшія изъ нихъ: *Bodhicaryāvatāra* (санскритскій оригиналъ въ изданіи И. П. Минаева и тибетскій переводъ), — соч. учителя Çāntideva (VI в. по Р. Х.); Bodhipathapradīpa (сохранился тибетскій переводъ: བྱང་ཆུབ་ལམ་སྒྲོན་), — соч. Atīça, индійскаго учителя XI в. по Р. Х.; затѣмъ идутъ оригинальныя тибетскія сочиненія, какъ то: ལམ་རིམ་ཐར་རྒྱན་ (по монг. «Тонiлхуiн чiмек»), — соч. Гамбубы (1079—1153 гг.), ученика Миларайбы; ལམ་རིམ་ཆེན་མོ་ («Большой ламримъ») и ལམ་རིམ་ཆུང་ངུ་ («Малый ламримъ»), — сочиненія Цзонкабы (1357—1419 гг.) и др.

2) རྒྱ་ཆེན་སྤྱོད་བརྒྱུད་

3) ཟབ་མོ་ལྟ་བརྒྱུད་

4) གསང་བ་འདུས་པ་

5) འཁོར་ལོ་སྡོམ་པ་

6) འཇིགས་བྱེད་

(4–6) Три основныхъ тантры системы Anuttarayogatantra, наиболѣе почитаемыя сектой Цзонкабы.

7) པཎ་ཆེན་སྡོམ་རྒྱུན་ — Распространеніе монашескаго обѣта чрезъ кашмирскаго ученаго Çākyaçrī (1127—1225).

ж) mantra богини Sitātapatrā[1]),
з) » » Uṣṇīṣacakravartinī [2]) со вставками словъ пожеланій и заговоровъ по .... 100 шт.

III. Dhāraṇī въ горлѣ.

Писанныя золотомъ:

5. Алфавитъ—гласныя и согласныя буквы[3]).	440	»
6. Arapacana[4])	900	»
7. «Сердце»[5]) Бѣлаго Mañjuçrī	550	»
8. «Сердце» Sarasvatī[6])	140	»
9. Молитва въ одну шлоку, начинающаяся словами: «По этой добродѣтели, раскрывъ основную область горла» и т. д.	100	»

Печатныя:

10. Алфавитъ—гласныя и согласныя буквы..	400	»
11. Arapacana..........................	7700	»
12. «Сердце» Sarasvatī..................	3900	»
13. Молитва въ одну шлоку (тоже что № 9) ..	1000	»

Въ туловищѣ:

---

1) གཙུག་ཏོར་གདུགས་དཀར་མཆོག་གྲུབ་མ་

2) གཙུག་ཏོར་འཁོར་ལོས་བསྒྱུར་བ་

3) Тибетскій алфавитъ.

4) Въ текстѣ: ཨ་ར་པ་ཙ་ན་ — mantra Mañjuçrī.

5) སྙིང་པོ་ или སྙིང་པོའི་སྔགས་ — названіе mantr'ы. Mantr'ы по своему значенію имѣютъ различныя названія. «Сердце», «сердцевинная mantra»,—значитъ основная mantra, т. е. мистическая буквенная формула, обозначающая самое божество. Mantra-сердце при созерцаніи божества представляется въ сердцѣ его.

6) དབྱངས་ཅན་མ་ — богиня поэзіи и музыки.

14. Изображенія Guhyasamāja и богини Кажодма[1]) по	2200	шт.
15. Изображенія Tārā, писанныя золотомъ...	400	»
16. » » » краской....	200	»
17. » »	1500	»
18. Молитва въ одну шлоку (тоже что № 9)..	530	»
19. Dhāraṇī Tārā	60400000	»
20. Тоже, со вставками словъ пожеланій, заговоровъ........................	64000	»

Всѣ эти предметы вложены въ 13 разрисованныхъ золотомъ ларчиковъ.

21. а) mantr'ы изъ Guhyasamājamūlatantra[2])
б) mantr'ы изъ «Обряда осуществленія кружка» Vajrabhairav'ы[3]),
в) mantr'ы изъ Yamāntakākhyānakalpa[4])
г) » » Bhairavakalpatantrarāja[5])
д) » Kṛṣṇayamāri[6]) по .... 108 шт.

22. а) » Mahācakravajrapāṇi[7]),
б) mantra-гирлянда[8]), его же и

---

1) མཁའ་སྤྱོད་མ་ — «Летающая по воздуху» — названіе тантрійской богини Ḍākinī.

2) གསང་འདུས་རྩ་རྒྱུད་ — Основная литература tantr'ы системы Guhyasamāja. Книга эта находится въ Ганжурѣ въ отдѣлѣ རྒྱུད་

3) རྡོ་རྗེ་འཇིགས་བྱེད་འཁོར་ལོ་སྒྲུབ་པའི་ཆོ་ག་ — См. Д.

4) གཤིན་རྗེ་གཤེད་ཀྱི་གདམ་རྒྱུད་ཀྱི་རྟོག་པ་ — См. Д.

5) འཇིགས་བྱེད་ཀྱི་རྟོག་པའི་རྒྱལ་པོའི་རྒྱུད་ — См. Г.

6) གཤིན་རྗེ་དགྲ་ནག་

7) ཕྱག་རྡོར་འཁོར་ཆེན་

8) ཕྲེང་སྔགས་ — названіе tantr'ы, имѣющей значеніе защиты.

в) mantra Vajragarbhālaṅkāra[1]) по ..... 108 шт.

23\. а) двѣ основныхъ mantr'ы[2]) Cakrasaṃvara-отца[3]),

б) mantra-панцырь[4]) его же,

в) mantra-гирлянда Cakrasaṃvara-матери[5]),

г) mantra-панцырь, ея же,

д) mantr'ы ихъ свитъ и

е) двѣ mantr'ы 8 ногъ Cakrasaṃvara-отца и матери по .... 108 »

24\. а) «Сердце» Hevajra[6])-отца,

б) » Hevajra-матери,

в) » Hevajra-мысли[7]),

г) » Hevajra[8])-слова[9]),

д) » Hevajra-тѣла[10]), и ихъ свитъ по .... 108 »

---

1) རྡོ་རྗེ་སྙིང་པོ་རྒྱན་ — См. Г.

2) རྩ་སྔགས་

3) འཁོར་ལོ་བདེ་མཆོག་ཡབ་ (см. прим. 5).

4) གོ་ཆའི་སྔགས་ — Названіе mantr'ы, имѣющей значеніе защиты.

5) ཡུམ་ — (сравн. съ прим. 3). Тантрійскія божества, преимущественно системы Anuttarayogatantra, имѣютъ *мужскую* и *женскую* половины (ཡབ་ཡུམ་), которыя являются символами гармоніи *искусства* (ཐབས་) и *знанія* (ཤེས་རབ་) Будды, или гармоніи *положительнаго* и *отрицательнаго* или *активнаго* и *пассивнаго* начала вещей.

6) ཀྱེ་རྡོར་ = ཀྱེ་རྡོ་རྗེ་ — одно изъ главныхъ божествъ-идамовъ системы Anuttarayogatantra.

7—10) ཐུགས་ཀྱེ་རྡོ་རྗེ་, གསུང་ཀྱེ་རྡོ་རྗེ་, སྐུ་ཀྱེ་རྡོ་རྗེ་ Одно и тоже божество системы Anuttarayogatantra, имѣетъ три разныхъ вида, — символы *мысли, слова* и *тѣла* Высшаго Существа Будды.

25. а) mantra пяти (dhyānibuddha) буддъ, являющихся главными представителями всѣхъ родовъ духовныхъ учителей — guru[1]),
б) Основныя mantr'ы изъ Kālacakra[2]) по. 108 шт.

IV. Dhāraṇī въ поясѣ[3]).

26. Изображеніе Mañjuçrī, писанное золотомъ. 100 »
27. » » печатное........ 10800 »
28. Arapacana[4]), писанная золотомъ........ 10800 »
29. Молитва владыкѣ Сокровищу знанія[5]), писанная золотомъ и серебромъ:
а) Молитва въ одну шлоку, начинающаяся словами: «Сколько песку въ прекрасныхъ мірахъ» и т. д. ..... 508 »
б) Молитва въ одну шлоку, начинающаяся словами: «Манджушри-учитель, на всю жизнь меня» и т. д. .... 508 »

Печатныя:
30. Arapacana........................ 30340000 »
31. Молитва-пожеланіе: «Обращеніе ввысь». 44000 »
32. Одна шлока — слова пожеланій, развивающія разумъ, начинающіяся словами: «Означенные этимъ я и другіе по силѣ добродѣтели трехъ временъ» и т. д. .. 9500 »

---

1) གུར་རིགས = གུ་རུའི་རིགས་(?)

2) དུས་འཁོར་ или དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་ — одна изъ главныхъ системъ Anuttarayogatantra.

3) བར་གཟུངས་

4) mantra Mañjuçrī.

5) Mañjuçrī.

33. Шесть шлокъ, начинающихся словами: «Я добрымъ поступкомъ въ теченіе трехъ временъ» и т. д.	3376 шт.
34. Три шлоки, начинающіяся словами: «И я отнынѣ во всю жизнь» и т. д.	3200 »
35. Изображеніе владыки, прибѣжища Майтреи.	30300 »
Писанныя серебромъ:	
36. Клятвенная[1]) dhāraṇī Майтреи, писанная золотомъ и серебромъ.	300 »
37. «Сердце» (mantra) Майтреи.	900 »
38. «Необходимое сердце»[2]) (mantra) Майтреи .	1000 »
39. Семь шлокъ, начинающихся словами: «Прелестное изображеніе Майтреи» и т. д.	113 »
Печатныя:	
40. Клятвенная dhāraṇī Майтреи	273140 »
41. «Сердце» (mantra) Майтреи.	273140 »
42. «Необходимое сердце» (mantra) Майтреи. .	384440 »
43. Семь шлокъ, начинающихся словами: «Прелестное изображеніе Майтреи» и т. д. (тоже что № 40).	3600 »
44. Изображеніе Akṣobhya[3]).	1400 »
45. » «Городского Муни»[4]) (Шакьямуни).	1200 »
46. Изображеніе Munīndra (Шакьямуни)	1500 »

1) དམ་བཅས་པའི་གཟུངས་ — клятвенная dhāraṇī, т. е. такая dhāraṇī, за перечитываніе которой божество даетъ клятву покровительствовать и т. д.

2) ཉེར་སྙིང་, ཉེ་སྙིང་ — названіе mantr'ы.

3) མི་འཁྲུགས་པ་ = མི་བསྐྱོད་པ་ = མི་གཡོ་བ་ — одинъ изъ пяти dhyānibuddha.

4) ཐུབ་པ་གྲོང་ཁྱེར་མ་ — изображеніе Шакьямуни въ стилѣ «Городского муни». По предположенію хамбо Агвана Доржіева — это изображеніе Будды въ позѣ творящаго чудеса, т. е. съ приподнятой ладонью правой руки.

47. Изображенiе Будды «Цанлегъ»[1] .... 1000 шт.
48. » Amitāyus. .... 5200 »
49. » (Uṣṇīṣa)vijayā .... 4200 »
50. » зеленной Tārā. .... 22680 »
51. «Сердце» (mantra) Tārā. .... 300000 »
52. Изображенiе Бѣлой Tārā, писанное золотомъ. .... 400 »
53. Изображенiе Бѣлой Tāra, печатное. ..... 66600 »
54. «Сердце» (mantra) Бѣлой Tārā. .... 625000 »
55. Тоже, со вставками словъ пожеланiй и заговоровъ. .... 21000 »

Dhāraṇī системы Yogatantra[2]):

56. a) mantr'ы изъ Apāyaçodhanatantra[3]),
 б) » » Tattvasaṃgrahatantra[4]),
 в) » » Vajrakroda по. .... 108 »

Dhāraṇī и mantra системъ Caryātantra[6]) и Kriyātantra[7]):

57. a) dhāraṇī изъ Aṣṭaçatabhaiṣajyasūtra[8]),
 б) mantra Vairocanamarīcīrāja[9]),

---

1) སངས་རྒྱས་མཚན་ལེགས་ — одинъ изъ 8 буддъ медицины.

2) རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་ — названiе *третьей* системы tantra.

3) ངན་སོང་སྦྱོང་རྒྱུད་ — См. Г.

4) དེ་ཉིད་བསྡུས་པའི་རྒྱུད་ — См. Г.

5) རྡོ་རྗེ་ཁྲོ་བོ་

6) སྤྱོད་རྒྱུད་ — названiе *второй* системы tantra.

7) བྱ་རྒྱུད་ — названiе *первой* системы tantra.

8) སྨན་མདོ་བརྒྱད་བརྒྱ་པ་ — См. Г.

9) རྣམ་སྣང་འོད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་

в) mantra Amitābha[1]),
г) » Amitābhānusmṛti[2]) по . . . . 108 шт.

58. Клятвенная mantra Amitābha. . . . . 232 »

59. а) mantra-сердце Aparimitāyurjñāna[3]),
б) mantra изъ Aparimitāyuḥsūtra[4]),
в) mantra-сердце Aparimitāyurjñāna, по . . . . 108 »

60. Разныя mantra-сердца Будды . . . . 108 »

61. а) Расчлененная mantra Будды,
б) mantra, произнесенная 4-мя mahārāja'ми,
в) mantra Jayaguru[5]),
г) » изъ Mañjuçrīmūlatantra[6]),
д) mantra-заклинаніе Mañjuçrī[7]),
е) клятвенная mantra Mañjuçrī,
ж) mantra изъ Mahākāruṇikapadmajāla-tantra[8]),
з) mantra Padmamukuṭa[9]),
и) » изъ Siṃhanādatantra[10]),

1) སྣང་བ་མཐའ་ཡས་ = འོད་དཔག་མེད་ — одинъ изъ 5 dhyānibuddha.

2) སྣང་བ་མཐའ་ཡས་རྗེས་སུ་དྲན་པ་

3) ཚེ་དང་ཡེ་ཤེས་དཔག་ཏུ་མེད་པ་

4) ཚེ་དཔག་ཏུ་མེད་པའི་མདོ་ — См. Г.

5) རྒྱལ་བ་བླ་མ་ — названіе божества (?).

6) འཇམ་དཔལ་རྩ་རྒྱུད་ — См. Г.

7) འཇམ་དཔལ་གྱི་དམོད་བཙུགས་པའི་སྔགས་

8) ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོ་པད་མ་དྲ་བའི་རྒྱུད་ — См. Г.

9) པད་མ་ཅོད་པན་

10) སེང་གེ་སྒྲའི་རྒྱུད་

i) mantra Vajravidāraṇa[1]),

к) 108 разъ повторенное названіе «Buddha Bhagavān»[2]) вмѣстѣ съ dhāraṇī,

л) по 108 разъ повторенныя mantra—названія[3]): Mañjughoṣa, Vajrapāṇi, Avalokiteçvara, Kṣitigarbha, Nivāraṇaviṣkambhī, Ākāçagarbha, Maitreya, Samantabhadra;

м) Клятвенная mantra Майтреи,

н) 108 разъ повторенное названіе «Tārā»,

о) mantra Āryatārā,

п) клятвенная mantra Tārā,

р) mantra Tārā, избавляющая отъ 8 великихъ опасностей и

с) mantra изъ Tārākurukullākalpatantra[4]) по . . . . 108 шт.

Пять родовъ великихъ dhāraṇī[5])—лучшіе образцы для вкладыванія въ нижней части статуй:

62. а) dhāraṇī Uṣṇīṣavijayā, пространная и краткая,

---

1) རྡོ་རྗེ་རྣམ་པར་འཇོམས་པ་

2) སངས་རྒྱས་བཅོམ་ལྡན་འདས་

3) Названія «восьми бодисатвъ — сыновъ Будды»: འཇམ་དབྱངས་, ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ་, སྤྱན་རས་གཟིགས་, སའི་སྙིང་པོ་, སྒྲིབ་པ་རྣམ་སེལ་, ནམ་མཁའི་སྙིང་པོ་, བྱམས་པ་, ཀུན་ཏུ་བཟང་པོ་

4) སྒྲོལ་མ་ཀུ་རུ་ཀུ་ལླེའི་རྟོག་པའི་རྒྱུད་ — см. Г.

5) གཟུངས་ཆེན་སྡེ་ལྔ་: 1) གཙུག་གཏོར་རྣམ་རྒྱལ་, 2) གཙུག་གཏོར་དྲི་མེད་, 3) གསང་བ་རིང་བསྲེལ་, 4) བྱང་ཆུབ་རྒྱན་འབུམ་གྱི་གཟུངས་ и 5) རྟེན་འབྲེལ་སྙིང་པོའི་སྔགས་

б) dhāraṇī Uṣṇīṣavimalā пространная и
краткая,
в) dhāraṇī Guhyadhātu,
г) » Bodhyalaṅkāralakṣa (?) по. . . . . 232 шт.
д) mantra-сердце, его же,
е) » »
ж) mantra-необходимое сердце, его же . . . 232 »
з) mantrā-сердце Āryapratītyasamutpādahṛdaya [1]) . . . . 7700 »

63. а) mantra «Вхожденія въ городъ Vaiçālī» [2]),

---

1) Тутъ имѣется въ виду извѣстная формула буддійскаго ученія «Ye dharmā», произносимая буддистами для назидательной формулировки сущности ученія Будды. Тибетцы называютъ эту формулу རྟེན་འབྲེལ་སྙིང་པོའི་སྔགས་ т. е. Pratītyasamutpādahṛdayamantra, — «Основной формулой закона относительности». Текстъ этой формулы мы имѣемъ въ трехъ редакціяхъ: 1) въ «Сборникѣ мантръ» Шалускаго лоцабы (1441—1527 гг.), — подъ заглавіемъ: མདོ་རྒྱུད་ལས་འབྱུང་བའི་གཟུངས་སྔགས་འགའ་ཞིག་བོད་སྐད་དུ་བཀྲལ་བ་དང་བཅས་པ་བཞུགས་སོ། (лавранское изданіе съ дополненіемъ), здѣсь формула приведена съ паралельнымъ тибетскимъ переводомъ; 2) въ Ганжурѣ, пекин. изд., Т. ཨོཾ, 252b и 3) И. П. Минаева (см. Записки Вост. Отд. И. А. О. вып. III: «Буддійскій символъ вѣры»). Для сличенія приводимъ всѣ три редакціи въ транскрипціи съ тибетскимъ переводомъ, при чемъ эти тексты обозначаемъ по порядку буквами А, В и С.

A. Ye dharmā hetuprabhavā hetun teṣāñ tathāgato hy avadat |
teṣāñ ca yo nirodha evaṃvādī mahāçramaṇaḥ ||

ཆོས་རྣམས་ཐམས་ཅད་རྒྱུ་ལས་བྱུང་། རྒྱུ་དེ་དེ་བཞིན་གཤེགས་པས་གསུངས།
དེ་ལ་འགོག་པ་གང་ཡིན་པ། དགེ་སྦྱོང་ཆེན་པོས་འདི་སྐད་གསུངས།།

B. Oṃ ye dharmma hetuprabhavā hetuṃ teṣāṃ tathāgato hy avadat |
teṣāñ ca yo nirodha evaṃvādı mahāçramaṇaḥ ye svāhā ||
C. Ye dharma hetuprabhavā hetus teṣāṃ tathāgataḥ hy avadat |
teṣāṃ yo nirodha evaṃvadī mahāçramaṇaḥ ||

2) ཡངས་པའི་གྲོང་ཁྱེར་དུ་འཇུག་པའི་སྔགས་

б) mantra удержанія (въ памяти) шести Pāramitā [1]),

в) mantra достиженія десяти Pāramitā [2]),

г) » » четырехъ Неизмѣримыхъ [3]),

д) «Сердце» (mantra) всѣхъ Tathāgata [4]),

е) mantra, очищающая всѣ грѣхи,

ж) » » болѣзни категоріи praseka [5]),

з) mantra, очищающая болѣзни категоріи pitta [6])

и) mantra, очищающая всѣ болѣзни,

і) » » эпидеміи,

к) Священная mantra, ограждающая отъ эпидеміи, и отъ животныхъ,

л) mantra, очищающая катаръ желудка,

» » воспаленія,

м) » » оспу,

н) » » геморрой,

---

1) ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག: 1) dāna, 2) çila, 3) kṣānti. 4) vīrya, 5) dhyāna и 6) prajñā.

2) Къ предыдущимъ шести pāramitā прибавляются: 7) upāya, 8) praṇidhāna, 9) bala и 10) jñāna.

3) ཚད་མེད་པ་བཞི་ — Catvāry apramāṇāni: 1) སྙིང་རྗེ་ — karuṇā (состраданіе), 2) བྱམས་པ་ — maitrī (любовь), 3) དགའ་བ་ — muditā (радость) и 4) བཏང་སྙོམས་ — upekṣā (спокойствіе).

4) དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་སྤྱིའི་སྙིང་པོ་

5) བད་ཀན་

6) མཁྲིས་པ་

(к прим. 5 и 6:) По теоріи индо-тибетской медицины здоровый организмъ человѣка состоитъ изъ трехъ равнодѣйствующихъ органическихъ элементовъ *влаги*, *желчи* и *газа*. Болѣзни происходятъ отъ нарушенія равновѣсія этихъ силъ въ организмѣ, и классификація болѣзней основывается на этихъ трехъ элементахъ, на преобладаніи въ данный моментъ того или другого элемента въ организмѣ.

о) mantra очищающая ожогъ,
п) » » глазную болѣзнь,
р) » заживляющая рану,
с) » очищающая всѣ яды,
т) » освобождающая отъ путъ (колдовства),
у) mantra, очищающая гнѣвъ,
ф) » очищающая всякую ненависть,
х) » покоряющая сердце,
ц) » охраняющая домохозяина,
ч) » āryabahuputrapratisarā[1]),
ш) » исполняющая всякія дѣла,
щ) » приносящая всякую пользу,
ъ) » поклоненія,
ы) » кругохожденія[2]),
ѣ) » удержанія (въ памяти) прослушаннаго,
э) » достиженія величія, каждаго mantra по .... 108 шт.

64. Dhāraṇī Vedyaparāvata[3]) .... 14300 »

V. Внутри paryaṅka[4]).

65. Guhyasamājamūlatantra[5]) .... 2 экз.
66. Kurukullākalpa[6]) .... 1 экз.

---

1) འཕགས་པ་བུ་མང་པོ་སྟོན་པའི་སྔགས་ — см. Г.

2) བསྐོར་བ་ — родъ почитанія путемъ многократныхъ обхожденій вокругъ священнаго предмета. Здѣсь имѣется въ виду mantra, которую нужно причитывать при подобномъ обхожденіи.

3) རིག་པ་སྨུག་རྫོན་ — по объясненію нѣкоторыхъ ламъ, это названіе санскритскаго алфавита.

4) སྐྱིལ་ཀྲུང་ — поза сидѣнія (со скрещенными подъ собой ногами).

5) གསང་འདུས་རྩ་རྒྱུད་ — см. Г. отд. རྒྱུད་

6) ཀུ་རུ་ཀུ་ལླེའི་རྟོག་པ་

67. а) Первая и послѣдняя главы Cakrasaṃvaramūlatantra[1]),
б) Aṣṭasāhasrikāprajñāpāramitā[2]),
в) Sūtra Дзанлунъ[3]),
г) Mahāmokṣasūtra[4]), ... по 1 шт.

68. Prajñāpāramitāhṛdayasūtra[5]) . . . . 3 »

69. Vajracchedikāsūtra[6]) . . . . 5 »

70. Manjuçrīnāmasaṃgīti[7]) . . . . 5 »

71. Saṃcaya[8]) . . . . 3 »

72. «Пожеланія Maitreya»[9]) . . . . 2 »

73. а) Sitātapatra[10]),
б) Ода 21 Tārā[11])

---

1) བདེ་མཆོག་གི་རྩ་རྒྱུད་ — см. Г.

2) བརྒྱད་སྟོང་(པ) — см. Г.

3) མདོ་མཛངས་བླུན་ — Названіе весьма популярнаго въ народѣ «Сборника разсказовъ о Буддѣ». Онъ изданъ и переведенъ на нѣмецкій языкъ академикомъ Шмидтомъ подъ заглавіемъ: «Der Weise und der Thor», I и II; St. Petersburg, 1843. Этотъ Сборникъ извѣстенъ тибетцамъ въ единственной редакціи перевода съ китайскаго оригинала.

4) ཐར་པ་ཆེན་པོ་ — см. Г.

5) ཤེར་སྙིང་ — см. Г.

6) རྡོ་རྗེ་གཅོད་པ་ — см. Г.

7) འཇམ་དཔལ་མཚན་བརྗོད་ — см. Г., санскритскій текстъ изданъ И. П. Минаевымъ, Буддизмъ, т. I, вып. II, 3.

8) སྡུད་པ་ — (См. Г.) — Сокращенная передача 8 тысячной Prajñāpāramitā.

9) བྱམས་སྨོན་ — см. Г.

10) གདུགས་དཀར་ — см. Г.

11) སྒྲོལ་མ་ཉེར་གཅིག་བསྟོད་པ་ — см. Д.

	в) Āryatriskandhasūtra [1])		
	г) Prātimokṣasūtra [2]) по	1	шт.
74.	Aparimitāyurjñānasūtra [3])	13	»
75.	Vajracchedikā	13	»
76.	Saṃcaya (ср. № 71)	3	»
77.	Bhaiṣajyasūtra [4])	1	»
78.	Prajñāpāramitāhṛdayasūtra (ср. № 68) ...	108	»
79.	Alaṃkāra и Avatāra [5]) по	3	»
80.	Пять Книгъ Майтреи [6]) по	34	»
81.	Шесть Книгъ (Nāgārjuna) [7])	39	»
82.	Свѣтильникъ Пути [8])	113	»

---

1) འཕགས་པ་ཕུང་པོ་གསུམ་པའི་མདོ་ — см. Д.; иначе эта sūtra называется བྱང་ཆུབ་ལྟུང་བཤགས་ — «Покаянныя молитвы бодисатвы (послѣдователя Mahāyān'ы), обращенныя къ 35 буддамъ». Ср. *E. Schlagintweit* Buddhism *А. О. Ивановскій* ЗВО.

2) སོ་ཐར་གྱི་མདོ་ — см. Г., палійскій текстъ изданъ *И. П. Минаевымъ*.—Тибетскій съ переводомъ въ Калькуттѣ Satiçcandravidhyābhūṣana, санскритскій *L. Finot* JA.

3) ཚེ་མདོ་ — см. Г.

4) སྨན་མདོ་ — см. Г.

5) རྒྱན་འཇུག་གཉིས་ = Abhisamayālaṃkāra, соч. Maitreya и Madhyamakāvatāra, соч. учителя Candrakīrti. Эти двѣ книги составляютъ основные учебники по Pāramitā и по Madhyamaka.

6) བྱམས་ཆོས་སྡེ་ལྔ་: 1. Abhisamayālaṃkāra (8 главъ). Книга раскрывающая, какъ говорятъ комментаторы, сокровенный смыслъ системы ученія Prajñāpāramitā. 2. Sūtrālaṃkāra (21 глава). Книга, излагающая содержаніе всѣхъ махаяническихъ сутръ. 3. Uttaratantra (5 главъ). Книга, трактующая о бытіи Будды и о божественной природѣ (живыхъ существъ). 4. Dharmadharmatāvibhaṃga (безъ главъ, небольшое сочиненіе) 5. Madhyāntavibhaṃga (5 главъ). Это двѣ послѣднія книги излагаютъ идеалистическую философію школы vijñānavādin'овъ.

7) རིགས་ཚོགས་དྲུག་: 1. Mūlamādhyamika, 2. Yuktiṣaṣṭika. 3. Çūnyatāsaptati, 4. Vigrahavyavartani, 5. Vetalya 6. Ratnamālā, (см. Д.) шесть сочиненій учителя Nāgārjuna, составляющія основную литературу философской школы Mādhyamika.

8) ལམ་སྒྲོན་ — Bodhipathapradīpa. См. Д. Эта книга составляетъ основу (mūla) «Ламрим'а» Цзонкабы.

83. а) Легшадъ нинбо[1]),
    б) Vinayasūtra[2]),
    в) Малый ламримъ[3]) .... по 1 шт.
84. Ламцо[4]) .... 113 »
85. Учебники, составленные 5-мъ Далай-ламой, по Madhyamaka, Pāramitā и Abhidharma[5]) .... по 3 »
86. а) Писанныя мѣдью (разводкой мѣднаго порошка съ клеемъ). Пять Книгъ Майтреи, писанныя золотомъ;
    б) Добрыя пожеланія[6])
    в) Пожеланія о воплощеніи въ Sukhāvatī[7]) по .... 1 »
87. Данбарма[8]) .... 140 »

Въ промежуткахъ между этими книгами положены душистые порошки, сдѣланы книгамъ заглавныя надписи, книги за-

---

1) ལེགས་བཤད་སྙིང་པོ་ — анализъ философіи буддизма, сочиненіе Цзонкабы. См. Собр. соч. автора.

2) འདུལ་བ་མདོ་རྩ་ — сочиненіе учителя Guṇaprabha. (V в. по Р. Х.). См. Д.

3) ལམ་རིམ་ཆུང་བ་ — сочиненіе Цзонкабы.

4) ལམ་གཙོ་ — небольшое сочиненіе Цзонкабы: ལམ་གྱི་གཙོ་བོ་རྣམ་གསུམ་, т. е. сочиненіе о трехъ предметахъ пути: объ отрѣшеніи отъ міра, о бодисатствѣ и о пустотѣ (условности вещей).

5) རྒྱལ་དབང་གི་དབུ་ཕར་མཛོད་

6) ཐོག་མཐའ་བར་དགེ་ — маленькое сочиненіе Цзонкабы.

7) བདེ་སྨོན་ — маленькое сочиненіе Цзонкабы.

8) བསྟན་འབར་མ་ — пожеланія о распространеніи религіи.

вернуты въ красныя и желтыя обертки изъ «манджи»[1]), атласа, и положены въ порядкѣ старшинства тантрійскихъ системъ.

VI. Dhāraṇī внутри лотосоваго сѣдалища[2]).

1. *Въ срединѣ* (внутри сѣдалища).

88. Ящикъ, наполненный стихами благопожеланій, какъ то:

а) Шлока, начинающаяся словами: «Единственный источникъ пользы и блага» и т. д. . . . . 4200 шт.

б) Шесть шлокъ, начинающихся словами: «Счастье, существующее въ сердцахъ всѣхъ существъ» и т. п. благопожеланія для каждаго рода живыхъ существъ. . . . . 1200 »

в) Три шлоки, начинающіяся словами: «Великій изъ великихъ» и т. п. благопожеланія Трехъ Сокровищъ[3]). . . . . . . 1200 »

г) Три шлоки, начинающіяся словами: «Да распространится и разовьется религія, источникъ пользы и блага» и т. п. стихи благопожеланій . . . . 11200 »

2. *На право.*

(Отъ упомянутаго выше ящика, помѣщеннаго въ срединѣ внутренности лотосоваго сѣдалища) находится:

---

1) མཎྜི་ — родъ шелковой матеріи.

2) པད་གཟུངས་ = པད་འདབ་ཀྱི་གཟུངས་ = པད་གདན་གྱི་གཟུངས་ — dhāraṇī, вкладываемыя внутрь лотосоваго сѣдалища.

3) དཀོན་མཆོག་གསུམ་ — triratna.

89. ящикъ, наполненный множествомъ mantra, предметами культа и веществами, какъ то:

а) золотое изображеніе шестирукого Jñānanātha[1]),

б) изображеніе Dharmarāja—*нандубъ*[2]) съ пятью свитами,

в) изображеніе Dharmarāja—*сандубъ*[3]) по 1 шт.

г) » » —*чидубъ*[4]), золоченая .... 6 »

д) mantra Mahākāla[5]),

е) » Kāladevī[6]),

ж) » изъ «Предсказанія о Mahādeviçrī»[7]) ....по 108 »

з) mantra богини Mārīcī[8]) .... 1660 »

и) mantra — имя богини Çrīdevī[9]), повторенное 108 разъ,

і) mantra изъ Çrīmahādevīsūtra[10]),

---

1) ཡེ་ཤེས་ཀྱི་མགོན་པོ་ཕྱག་དྲུག་པ་— видъ генія-хранителя Mahākāla.

2) ནང་སྒྲུབ་, 3) གསང་སྒྲུབ་, 4) ཕྱི་སྒྲུབ་ Dharmarāja (ཆོས་རྒྱལ་), — царь закона, ревнитель karma, закона справедливости, бываетъ трехъ видовъ: 1. Исполнитель внѣшнихъ дѣлъ (ཕྱི་སྒྲུབ་), 2. Исполнитель внутреннихъ дѣлъ ནང་སྒྲུབ་), 3. Исполнитель скрытныхъ (тайныхъ) дѣлъ (གསང་སྒྲུབ་).

5) ནག་པོ་ཆེན་པོའི་སྔགས་

6) ལྷ་མོ་ནག་མོའི་སྔགས་

7) ལྷ་མོ་ཆེན་མོ་དཔལ་ལུང་བསྟན་པའི་སྔགས་

8) ལྷ་མོ་འོད་ཟེར་ཅན་མ་

9) དཔལ་ལྷ་མོ་

10) དཔལ་ལྷ་མོ་ཆེན་མོའི་མདོ་ — см. Г.

к) mantra двѣнадцатой Mahādevī [1]) и
л) » «Превосходнаго плясуна» [2]).

3. *На лѣво.*

(Отъ упомянутаго выше ящика въ срединѣ внутренности сѣдалища) находится:

90. ящикъ, наполненный (слѣдующими предметами), какъ то:

а) золоченое изображеніе Бѣлаго Jambhala [3]) въ полномъ составѣ съ его 4-мя свитами	2	шт.
б) «Сердце» (mantra) Бѣлаго Jambhala . . .	6640	»
в) тоже, со вставками словъ пожеланій, заговоровъ	4000	»
г) «Сердце» (mantra) 4-хъ приближенныхъ (Бѣлаго Jambhala) по	6000	»

4. *Сзади.*

(Отъ упомянутаго выше ящика въ срединѣ внутренности сѣдалища) находится:

91. ящикъ, наполненный множествомъ dhāraṇī богатства со вставками словъ пожеланій, заговоровъ, и другіе предметы, какъ то:

а) золоченое изображеніе Vaiçravaṇa [4]) . . .	3	шт.

---

1) ལྷ་མོ་ཆེན་མོ་བཅུ་གཉིས་པ་
2) གར་མཁན་མཆོག
3) ཛམ་བྷ་ལ་དཀར་པོ་
4) རྣམ་སྲས་

б) изображенія Vasuṃdharā [1]), Бѣлаго и Желтаго Jambhala [2]) и др. . . . . . . по	1	шт.
в) «Сердце» (mantra) Vaiçravaṇa.	38400	»
г) » » Желтаго Jambhala. .	12880	»
д) » » его 8-ми приближенныхъ, по	1660	»
е) «Сердце» (mantra) Vasuṃdharā		
ж) » » ея 8-ми спутницъ, по	1660	»

5. *Спереди.*

(Отъ упомянутаго выше ящика въ срединѣ внутренности сѣдалища) находится:

92. ящикъ, наполненный 1000 золоченыхъ рельефныхъ изображеній Бѣлаго Jambhala, сидящаго верхомъ на драконѣ.

VII. Священные предметы,

помѣщенные въ промежуткахъ между упомянутыми до сихъ поръ предметами:

1. *Въ сердцѣ* (статуи).

93. Книга, бывшая въ рукахъ учителя Candrakīrti [3]), — (санскритская) рукопись на пальмовыхъ листьяхъ.

---

1) ནོར་རྒྱུན་མ་

2) ཛམ་དཀར, ཛམ་སེར

3) དཔལ་ལྡན་ཟླ་བ་གྲགས པའི་ཕྱག་དཔེ་ཏ་ལའི་ལོ་མར་བྲིས་པ་—Здѣсь, очевидно, небольшой пропускъ: въ текстѣ стѣнной надписи (въ притворѣ храма, см. Планъ)— этого сочиненія прибавлено въ этомъ мѣстѣ слово བུདྡྷ་པཱ་ལི་ཏ་ (Buddhapālita'.

Изъ этого выходитъ, что тутъ имѣется въ виду санскритское сочиненіе учителя Buddhapālita, носящее имя своего автора. Объ этомъ сочиненіи см. стр. 36, прим. 6. Какъ извѣстно, санскритскій оригиналъ этого сочиненія до сихъ поръ не открытъ.

94. Субурганы [1]) — золотой, серебряный и хрустальный.
95. Ручная ghaṇṭā (колокольчикъ) преподобнаго Tāranātha [2]).
96. Vajra [3]), ghaṇṭā [4]), ḍamaru [5]) и другіе предметы 1-го и 2-го перерожденцевъ всевѣдущаго Жамьянъ-шадбы [6]).

2. *Внутри головы* (статуи).

97. Статуя Цзонкабы «Же шадпелма» [7]).

---

1) མཆོད་རྟེན་ — stūpa, caitya, — памятникъ со святыми мощами (въ древнѣйшемъ значеніи). Позднѣйшее значеніе субургана: бытіе Будды состоитъ изъ трехъ элементовъ — *тѣла, слова* и *мысли*; внѣшними символами этихъ элементовъ служатъ: *изображенія (тѣло), священныя книги (слово)* и *субурганы (мысль)*. Кромѣ этого субурганы являются иногда символомъ dharmakāya (трансцендентнаго тѣла Будды). При этомъ надо замѣтить, что субурганы бываютъ самыхъ различныхъ видовъ и названій.

2) རྗེ་བཙུན་ཏཱ་ར་ནཱ་ཐ་ — знаменитый тибетскій лама — писатель (род. въ 1575 г.), послѣдователь секты жонанба (ཇོ་ནང་པ་) Собраніе его сочиненій (17 тт.) находится въ Азіат. Музеѣ И. А. Н. Важнѣйшія его сочиненія: *Жизнеописаніе Будды, Исторія Буддизма въ Индіи, исторіи тантрійскихъ системъ* (Kālacakra, Cakrasaṃvara, Bhairava и др.) и др.

3) རྡོ་རྗེ་ — перунъ — символъ *искусства* (дѣятельной, активной природы Будды).

4) དྲིལ་བུ་ — колокольчикъ — символъ *знанія* (умственной, пассивной природы Будды).

5) ཅང་ཏེའུ་ — ручной барабанчикъ.

6) འཇམ་དབྱངས་བཞད་པ་ — имя основателя Лаврана и его перерожденцевъ. Собр. его сочиненій въ Азіат. Музеѣ Р. А. Н.

7) རྗེ་བཞད་འཕེལ་མ་ — или вѣрнѣе རྗེ་བཞད་འཕུར་མ་ — названіе одной изъ чудотворныхъ статуй Цзонкабы (изъ лекарственныхъ веществъ). По преданію эта статуя однажды улыбнулась и поднялась на воздухъ, отчего получила названіе རྗེ་བཞད་འཕུར་མ་, т. е. «Улыбнувшееся и взлетѣвшее изображеніе Цзонкабы». Объ этой статуеткѣ упоминается въ «Краткомъ изложеніи преданій о нѣкоторыхъ изображеніяхъ великаго Владыки (Цзонкабы) и др.» — соч. Аку Ринбоче, подъ заглавіемъ: རྗེ་བདག་ཉིད་ཆེན་པོ་སོགས་ཀྱི་སྐུ་བརྟེན་འགའ་ཞིག་གི་ལོ་རྒྱུས་ཙུང་ཟད་བརྗོད་

98. **Подлинный «пелдунъ»[1]) Будды.**

3. *Внутри туловища* (статуи).

99. **Кусокъ (ткани) отъ духовнаго одѣянія Ловсанъ Балданъ-еше[2]).**
100. **Обувь и шапка великаго тантриста Гончокъ Ярнпелъ[3]).**
101. **Шапка и безрукавка донкорскаго[4]) Соднамъ жамцо[5]).**
102. **Шапка Джанджа-ринбоче Еше Данби-донме[6]).**
103. **Поясъ Лондолъ-лама-ринбоче[7]).**
104. **Священное зернышко, сдѣланное изъ зуба Āгуaçārîputra[8]).**
105. **Костяные наряды банченъ-Нароба[9]).**

བ་མཉན་པར་འོས་པའི་གཏམ་གྱི་སྙིང་བ་བཙུགས་སོ། — книжка всего 13 листовъ. (См. собр. соч. Аку Ринбоче Т. I, въ Азіатск. Музеѣ Р. А. Н., коллекція книгъ *Барадійна*).

1) སངས་རྒྱས་ཀྱི་འཕེལ་གདུང་ — бѣлыя зернышки, чудеснымъ образомъ родившіяся отъ мощей Будды.

2) བློ་བཟང་དཔལ་ལྡན་ཡེ་ཤེས་ — 3-й Банченъ-эрдени. (1738—1780). Собр. его сочиненій въ Азіат. Музеѣ Р. А. Н.

3) རྒྱུད་ཆེན་དཀོན་མཆོག་ཡར་འཕེལ་ — (XVII в.), — знаменитый тантристъ желтой секты.

4) སྟོང་སྐོར་ — названіе тангутско-китайскаго городка въ Амдо, недалеко отъ мон. Гумбума.

5) བསོད་ནམས་རྒྱ་མཚོ་ — одинъ изъ видныхъ амдоскихъ перерожденцевъ Донкаръ-хутукты.

6) ལྕང་སྐྱ་རིན་པོ་ཆེ་ཡེ་ཤེས་བསྟན་པའི་སྒྲོན་མེ་ — 2-й Джанджа-хутукта (1717—1786 гг.).

7) См. стр. 23, прим. 4.

8) འཕག་སཔ་ཤཱ་རིའི་བུ་ — имя одного изъ ближайшихъ учениковъ Будды.

9) པཎ་ཆེན་ནཱ་རོ་པ་ — индійскій учитель XI в. по Р. Х., учитель Марба-ламы (1012—1097 гг.).

106. **Рельефный отпечатокъ[1]) изображенія на глинѣ, собственноручная работа Отца-владыки[2]).**
107. **Рукописная *ланджа*[3]) на пальмовыхъ листьяхъ, бывшая въ рукахъ Джомданъ Риграла[4]).**
108. **Кусочекъ отъ обуви царя вѣры Сронцзанъ-гамбо[5]).**
109. **«Созерцательная веревка»[6]) владыки Миларайба[7]).**
110. **Спальный войлокъ и кусочекъ отъ шапки Пагмо-дубба[8]).**
111. **Духовное одѣяніе владыки вѣры Саджа-банчен'а[9]).**

---

1) ཐྱུག་ཚ་ — штампованныя отпечатки изображеній собственноручной работы какой-нибудь знаменитой личности.

2) ཇོ་བོ་རྗེ་ — тибетское прозвище Atīça (982—1054 г. г.), знаменитаго индійскаго пандиты, умершаго въ Тибетѣ.

3) Санскритскій алфавитъ, писанный позднѣйшимъ вычурнымъ письмомъ ланджа.

4) བཅོམ་ལྡན་རིགས་རལ་ — знаменитый нартанскій собиратель священной литературы тибетцевъ (XIV в. по Р. Х.) по составленію *Сборниковъ переводовъ* въ нынѣшнемъ видѣ Ганжура и Данжура. О немъ см. «Синяя книга» (དེབ་ཐེར་སྔོན་པོ་), Т. I, 176b,—178a,—въ коллекціи *Барадійна*, въ Азіатск. Музеѣ Р. А. Н.

5) ཆོས་རྒྱལ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོ་ — знаменитый тибетскій царь (VII в. по Р. Х.), насадитель буддизма въ Тибетѣ.

6) སྒོམ་ཐག་ — yogapaṭṭa, — созерцательная веревка-петля, вдѣваемая черезъ плечо и колѣно для устойчиваго сидѣнія во время созерцанія, вмѣсто спинки сѣдалища.

7) རྗེ་མི་ལ་རས་པ་ — знаменитый тибетскій горный отшельникъ, поэтъ, пѣвецъ буддизма (1040—1123 гг.). Это самый популярный въ народѣ изъ религіозныхъ дѣятелей Тибета, такъ какъ онъ впервые на доступномъ народу языкѣ воспѣлъ буддизмъ.

8) ཕག་མོ་གྲུ་པ་ — знаменитый тибетскій лама гаржудской секты (1110—1170 гг.), ученикъ Дагбо-лха-же (ученика Миларайбы, см. № 156, т.).

9) ས་སྐྱ་པཎ་ཆེན་ — знаменитый пандита секты сажа (1182—1251 гг.).

112. Одѣяніе-накидка Же-ринбоче[1]).
113. Зубъ владыки Жалцаба[2]).
114. Рельефный отпечатокъ[3]) изображенія на глинѣ, собственноручная работа Жамьянъ-чойже[4]).
115. Волосы съ головы Ро-лодзаба[5]).
116. Одѣяніе жалба Соднамъ-жамцо[6]).
117. Ящикъ со вложенными dhāraṇī, переданный радотскимъ[7]) лама-ринбоче Агванъ-ловсаномъ[8]).
118. Полное собраніе сочиненій жаңа Лодой-Жалцана[9]).
119. Lalitavistara[10]).
120. «Очищеніе религіи Muni»[11]) (Будды).

---

1) རྗེ་རིན་པོ་ཆེ་ — прозвище Цзонкабы (1357—1419 гг.).

2) རྒྱལ་ཚབ་ — ученикъ Цзонкабы (1364—1432 гг.).

3) སྨུག་ཚ་

4) འཇམ་དབྱངས་ཆོས་རྗེ་ — ученикъ Цзонкабы (1379—1449 гг.), считающійся однимъ изъ предыдущихъ воплощеній ургинскаго хутукты, нынѣ монгольскаго Богдо-хана. Онъ основатель мон. Брайбун'а (འབྲས་སྤུངས་, въ 1416 г.).

5) རྭ་ལོ་ — тибетскій переводчикъ (IX в.), послѣдователь старой секты རྙིང་མ་

6) རྒྱལ་བ་བསོད་ནམས་རྒྱ་མཚོ་ — 3-й Далай-лама (1543—1588 гг.).

7) རྭ་སྟོད་ — названіе мѣстности и монастыря въ центральномъ Тибетѣ.

8) ངག་དབང་བློ་བཟང་ — имя Ландолъ-ламы. (См. стр. 40, прим. 8).

9) སྤྱན་སྔ་བློ་གྲོས་རྒྱལ་མཚན་ — ученикъ Цзонкабы; собраніе его сочиненій имѣется въ Азіатск. Музеѣ Р. А. Н., въ коллекціи Цыбикова.

10) རྒྱ་ཆེར་རོལ་པ་ — извѣстная махаяническая сутра (см. Г.) — Поэтическое жизнеописаніе Будды.

11) ཐུབ་བསྟན་དྲི་དོར་ — Сочиненіе Хайдуба, ученика Цзонкабы о трехъ видахъ обѣтовъ монашества, бодисатства и тантризма. См. собр. сочиненій Хайдуба въ Азіатск. Музеѣ Р. А. Н., въ коллекціи Цыбикова.

121. Бронзовыя[1]) изображенія идам'овъ Guhyasamāja[2]), Cakrasaṃvara[3]) и Bhairava[4]).

122. Святое изображеніе Maitreya, подвергшееся гоненію Ландармы[5]).

123. Бронзовыя изображенія буддъ трехъ временъ[6]).

124. Бронзовыя изображенія Munīndra[7]) Mañjuçrī и Жеринбоче[8]).

125. Восемь бронзовыхъ изображеній Muni (Будды), одно изъ нихъ—изъ красной бронзы.

126. Три бронзовыхъ изображеній Maitreya.

127. Vajrasattva[9]) изъ красной бронзы.

128. Изображеніе Muni (Будды) изъ сандала.

129. Бронзовое изображеніе Дже-ринбоче (Цзонкабы).

130. Его же четыре изображенія изъ лекарственнаго состава.

131. Изображеніе банчена Лобзанъ Чойжон'а[10]) изъ лекарствъ.

---

1) ལི་མ་ — Подъ этимъ словомъ тибетцы собственно разумѣютъ сплавъ, куда входятъ различные металлы въ самыхъ различныхъ пропорціяхъ, сообразно этому ལི་མ་ бываютъ разныхъ цвѣтовъ.

2), 3), 4) གསང་བདེ་འཇིགས་གསུམ་

5) གླང་དར་ = གླང་དར་མ་ — тибетскій царь конца IX в., извѣстный гонитель буддизма.

6) དུས་གསུམ་སངས་རྒྱས་ — Будды трехъ временъ, — прошлаго, настоящаго и будущаго: Kāçyapa, Çākyamuni и Maitreya.

7) ཐུབ་དབང་ — царь отшельниковъ, — эпитетъ Çākyamuni.

8) རྗེ་རིན་པོ་ཆེ་ — Цзонкаба.

9) རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔའ་ — высшее тантрійское божество. Названія—Vajrasattva, Vajradhara, Ādibuddha, Samantabhadra (у секты རྙིང་མ་) — обозначаютъ одно и тоже. Высшее существо въ различныхъ тантрійскихъ системахъ и сектахъ.

10) པཎ་ཆེན་བློ་བཟང་ཆོས་རྒྱན་ — 1-й банченъ-эрдени (1570—1662 гг.). Собр. его сочиненій въ Азіатск. Музеѣ Р. А. Н.

132. Изображеніе изъ лекарствъ одиннадцатиликаго Mahākāruṇika[1]) (собственноручная работа учителя Āryāsaṅga[2]).
133. Изображеніе изъ лекарствъ четырерукаго Avalokiteçvara.
134. Разныя изображенія «чагца»[3]), какъ-то: изображенія четырехъ божествъ гадамской секты[4]) и др.
135. Множество изображеній изъ лекарственныхъ составовъ Cakrasaṃvara, Guhyasamāja и Bhairava.
136. Разныя священныя зернышки.
137. Одѣянія джалба Йонданъ-жамцо[5]), владыки Гендунъ-дуббы[6]), владыки Пабонкабы[7]), Каче-банчена[8]) и др.
138. Священное зернышко отъ мощей Будды.
139. Зубъ Же-ринбоче (Цзонкабы).
140. Зубъ всевѣдущаго пятаго Великаго[9]) (Далай-ламы) и другіе священные предметы культа.

---

1) ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོ་ — эпитетъ Avalokiteçvara.

2) འཕགས་པ་ཐོགས་མེད་ — знаменитый индійскій учитель (V в. по Р. Х.), основатель буддійской философской школы идеалистовъ — vijñānavādin.

3) ཕྱག་ཚ་ — рельефныя штампованныя изображенія собственноручной работы знаменитыхъ людей.

4) བཀའ་གདམས་ལྷ་བཞི་ — «четыре божества», наиболѣе почитаемыя сектой гадамъ, основанной въ Тибетѣ индійскимъ пандитой Atīça въ XI в., слѣдующія: 1. Çākyamuni, 2. Avalokiteçvara, 3. Akṣobhya и 4. Tārā.

5) རྒྱལ་བ་ཡོན་ཏན་རྒྱ་མཚོ་ — 4-й Далай-лама (1589—1616 гг.).

6) དགེ་འདུན་གྲུབ་པ་ — 1-й Далай-лама (1391—1474 гг.). Собр. его соч. въ Азіатскомъ Музеѣ И. А. Н.

7) རྗེ་པ་བོང་ཁ་པ་ — извѣстный аскетъ желтой секты (XVII в.), духовникъ 5-го Далай-ламы подъ именемъ: འཁོན་སྟོན་དཔལ་འབྱོར་ལྷུན་གྲུབ་

8) ཁ་ཆེ་པཎ་ཆེན་ — кашмирскій пандитъ (1127—1225 гг.) Çākyaçrī. См. стр. 65, прим. 9.

9) ཀུན་གཟིགས་ལྔ་པ་ཆེན་པོ་ — 5-й Далай-лама (1617—1682 гг.). Собр. его соч. въ Азіатскомъ Музеѣ Р. А. Н.

141. **Одѣянія и головные уборы джалба Йонданъ-жамцо**[1]**), Соднамъ- жамцо**[2]**), владыки Агванъ Лобзанъ-жамцо**[3]**), банченъ Лобзанъ Чойжи - жалцана**[4]**), Vajradhara изустной тантры**[5]**), Гончокъ-ярнпела**[6]**), владыки Жамьянъ шадба-дордже**[7]**) и всевѣдущаго банченъ Лобзанъ Балданъ-еше**[8]**).**

142. **Подлиныя одѣянія Же-ринбоче (Цзонкабы) и Хайдубъ-ринбоче (ученика перваго).**

143. **«Бальзамировальная соль»**[9]**) и священное зернышко наборъ изъ разныхъ священныхъ составовъ—владыки Жамьянъ-шадба-дорже.**

144. **Подлинная буква «ཀ», самороржденная изъ гумбумскаго сандальнаго дерева**[10]**).**

---

1) См. стр. 62 прим. 5.

2) རྒྱལ་བ་བསོད་ནམས་རྒྱ་མཚོ་ — 3-й Далай-лама (1543—1588 гг.).

3) ངག་དབང་བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོ་ — имя 5-го Далай-ламы.

4) པཎ་ཆེན་བློ་བཟང་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན་ — 1-й Банченъ-эрдени.

5) སྨད་རྒྱུད་ — названіе одной изъ двухъ вѣтвей такъ называемой, «Изустной тантры» секты Цзонкабы — ཉན་རྒྱུད་, относящейся къ системѣ Anuttarayoga-tantra. ཉན་རྒྱུད་ распадается на двѣ вѣтви: དབེན་ས་བཀའ་རྒྱུད་ и སྨད་རྒྱུད་

6) དཀོན་མཆོག་ཡར་འཕེལ་ — См. стр. 58, прим. 3.

7) འཇམ་དབྱངས་བཞད་པའི་རྡོ་རྗེ་ — Жамьянъ-шадба (1648—1722 гг.), основатель Лаврана.

8) པཎ་ཆེན་བློ་བཟང་དཔལ་ལྡན་ཡེ་ཤེས་ — 3-й Банченъ-эрдени (1738—1780 гг.).

9) བུར་ཚྭ་ — по объясненію ламъ, — это обыкновенная соль, употребляемая при бальзамированіи труповъ; въ данномъ случаѣ частичка соли, которой было бальзамировано тѣло 1-го Жамьянъ-шадбы.

10) སྐུ་འབུམ་ཙནྡན་ — знаменитое священное дерево въ монастырѣ Гумбумѣ, выросшее, по преданію, на мѣстѣ рожденія Цзонкабы.

145. Подпорка къ деревяшкѣ монашескаго жезла нашего Учителя (Будды).

146. Священное зернышко, пропитанное *чистой уриной*[1]) Жеринбоче (Цзонкабы).

147. Подставка къ ручнымъ четкамъ отца Atīça.

148. Вещество, пропитанное соками священныхъ предметовъ[2]) отъ многихъ буддъ, бодисатвъ и великихъ волхвовъ Возвышенной страны[3]).

149. Подлинные зубъ и косточка добраго друга Бодоб'ы[4]).

150. Священное зернышко — çarīra[5]) изъ зубовъ и пр. всевидящаго пятаго Великаго (Далай-ламы).

151. Порошокъ (земли) изъ озера Anavatapta[6]).

152. «Носовая краска» (кровь изъ носа) владыки Лондолъ-лама (см. стр. 23, прим. 4 и стр. 30, прим. 4).

153. Вещество, пропитанное соками священныхъ предметовъ[7]) отъ владыки Пагмо-дубб'ы (см. № 110) и другихъ гаржудскихъ[8]) добрыхъ друзей (т. е. учителей).

154. Замѣчательныя зернышки изъ разныхъ священныхъ составовъ, приготовленныхъ перерожденцами банченъ-ринбоче.

---

1) གཙང་ཆབ་རིལ་བུ་

2) Главнымъ образомъ священныхъ зернышекъ и святой воды.

3) འཕགས་ཡུལ་ — Āryadeça.

4) པོ་ཏོ་བ་ — знаменитый лама гадамской секты (102?—1105 гг.), ученикъ Бромъ-бакши, ученика Atīça.

5) གདུང་རིལ་

6) མཚོ་མ་དྲོས་པའི་ཕྱེ་མ་

7) См. прим. 8.

8) བཀའ་བརྒྱུད་ — тибетская секта, основанная Марба-ламой (1012—1097 гг.).

155. Пріемникъ «тѣлесной краски» (крови отъ тѣла) добраго друга Шарабы [1]).

156. Кусочки отъ одѣяній слѣдующихъ лицъ:

а) саждабинскаго Ванчукъ-рабдана [2]),
б) добраго друга Няпугба [3]),
в) Догонъ Чойжалъ-пагб'ы [4]),
г) возвышеннаго Марба-лоцзабы [5]),
д) великаго волхва Тарби-жалцана [6]),
е) великаго лховракскаго волхва [7]),
ж) волхва Тантонъ-джалбо [8]),
з) Же-ринбоче (Цзонкабы),
и) Каче-банченъ Шакьяшри [9]),
і) Срай Дарма-доде [10]),

---

1) དགེ་བཤེས་ཤ་ར་བ་ — лама гадамской секты XI в.

2) ས་སྐྱ་པ་དབང་ཕྱུག་རབ་བརྟན་ — одинъ изъ свѣтскихъ владѣтелей области Саджа.

3) དགེ་བཤེས་ཉ་ཕྱུག་པ་ — одинъ изъ дѣятелей гадамской секты.

4) འགྲོ་མགོན་ཆོས་རྒྱལ་འཕགས་པ་ — извѣстный саджабинскій Пагба-лама (1235—1280 г.).

5) མར་པ་ལོ་ཙྪ་ — знаменитый Марба-лама, основатель секты гаржудба.

6) ཐར་པའི་རྒྱལ་མཚན་ — лама секты Цзонкабы, ученикъ Хайдуба (ученика Цзонкабы).

7) ལྷོ་བྲག་གྲུབ་ཆེན་—учитель Цзонкабы, считавшійся воплощеніемъ Vajrapāṇi.

8) གྲུབ་ཐོབ་ཐང་སྟོང་རྒྱལ་པོ་ — одинъ изъ мелкихъ тибетскихъ князей (XIV в.), извѣстный какъ волхвъ и какъ строитель мостовъ.

9) ཁ་ཆེའི་པཎ་ཆེན་ཤཱཀྱ་ཤྲཱི་ — кашмирскій пандита (1127—1225 гг.).

10) སྲས་དར་མ་མདོ་སྡེ་ — сынъ Марба-ламы. См. прим. 5.

к) Жамьянъ-гало[1]),
л) жалба Гендунъ-дуббы (1-го Далай-ламы).
м) Владыки Агванъ-жамба[2])
н) Лама-дамба Соднамъ-джалцана[3]),
о) Пагбалха Жалба-жамцо[4]),
п) пятаго Великаго (Далай-ламы),
р) тиченъ Агванъ-чогдана[5]),
с) перерожденцевъ банченъ-эрдени,
т) несравненнаго Дагпо-лхаже[6]),
у) Панба Санжай[7]),
ф) Жалсрай-ринбоче[8]),
х) перерожденца Хамбракъ-ябъ[9]),

---

1) འཇམ་དབྱངས་དགའ་བློ་ — выдающійся ученый лама писатель (XV в.) секты Цзонкабы.

2) ངག་དབང་བྱམས་པ་ — лама XVIII в. секты Цзонкабы.

3) བླ་མ་དམ་པ་བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན་ — лама секты Саджаба, XIV в., учитель Цзонкабы.

4) འཕགས་པ་ལྷ་རྒྱལ་བ་རྒྱ་མཚོ་ — одинъ изъ чамдоскихъ (ཆ་མདོ་ — область въ Камѣ) перерожденцевъ Пагбалха — индійскаго учителя Āryadeva.

5) ངག་དབང་མཆོག་ལྡན་ — 54-й злато-тронный лама (намѣстникъ Цзонкабы) въ монастырѣ Галданѣ, близь Лхасы, духовникъ 7-го Далай-ламы.

6) དྭགས་པོ་ལྷ་རྗེ་ — лама секты гаржудба (1079—1153 гг.), выдающійся ученикъ Миларайбы, авторъ книги ལམ་རིམ་ཐར་རྒྱན་, т. е. по монг. «Тонілхуін чімек» и др. Изъ его сочиненій имѣется лишь ལམ་རིམ་ཐར་རྒྱན་ (въ Азіат. Музеѣ Р. А. Н., въ коллекціи Цыбикова) съ монгольскимъ переводомъ. Послѣдній — въ библіотекѣ СПБ. Университета.

7) འཕན་པོ་སངས་རྒྱས་ — лама изъ мѣстности འཕན་པོ་ близъ Лхасы. Свѣдѣній объ этомъ ламѣ не удалось достать.

8) རྒྱལ་སྲས་རིན་པོ་ཆེ་ — перерожденецъ (въ Тибетѣ) индійскаго учителя Çāntideva.

9) ཁམ་སྤྲག་ཡབ་ — одинъ изъ тибетскихъ перерожденцевъ.

ц) жалба Галсанъ-жамцо [1]).

157. Волосы съ головы слѣдующихъ лицъ:

а) добраго друга Бодобы [2]),

б) жалба Соднамъ-жамцо [3]),

в) всевидящаго пятаго Великаго (Далай-ламы),

г) «семи цанскихъ преемственныхъ Манджушріевъ» [4]),

д) жалба Галсанъ-жамцо [5]) и

е) жалба Пагбалха [6]).

ж) Пятаго перерожденца Гамбобы [7]), Мипам-Чойжи-жалцана [8]),

з) банченъ Лобзанъ-Балданъ-еше (3-й банченъ—эрдени),

и) халхаскаго Жебцзунъ-данбы [9]) и

і) *воспитателя* Еше-жалцана [10]).

158. Кусочки отъ «созерцальной веревки» [11]):

---

1) རྒྱལ་བ་སྐལ་བཟང་རྒྱ་མཚོ་ — 7-й Далай-лама (1708—1758 гг.).

2) པོ་ཏོ་བ་ — См. № 148.

3) རྒྱལ་བ་བསོད་ནམས་རྒྱ་མཚོ་ — 3-й Далай-лама (1543—1589 гг.).

4) འཇམ་དབྱངས་གཙང་པ་བདུན་བརྒྱུད་: 1. རྒྱལ་ཚབ་, 2. མཁས་གྲུབ་, 3. ཞ་ལུ་པ་ལེགས་པ་རྒྱལ་མཚན་, 4. པ་སོ་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན་, 5. ཁྲི་ཆེན་བློ་གྲོས་ཆོས་སྐྱོང་ 6. ཁྲི་ཆེན་བློ་གྲོས་བསྟན་པ་ и 7. ཁྲི་ཆེན་སྨོན་ལམ་དཔལ་

5) См. прим. 1.

6) Одинъ изъ перерожденцевъ Āryadeva. См. стр. 66, прим. 4.

7) སྒམ་པོ་པ་ — тоже лицо, что въ № 156.

8) མི་ཕམ་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན་

9) ཁལ་ཁ་རྗེ་བཙུན་བསྟན་པ་ — 1-й ургинскій хутукта.

10) ཡོངས་འཛིན་ཡེ་ཤེས་རྒྱལ་མཚན་ — воспитатель 8-го Далай-ламы.

11) См. № 109, стр. 59.

а) великаго волхва Наробы[1]),
б) » » Гугурубы[2]),
в) » » Бирбабы[3]),
г) непальскаго Асу[4]) и
д) владыки Миларайбы (см. № 109).

159. Три священныхъ зернышка *«пелдунъ»*[5]) Tathâgata.

160. Ячменное зерно изъ рукъ генія хранителя вѣры Найчуна[6]).

161. Полное духовное одѣяніе банченъ Ловсанъ Чойжи-жалцана. (См. № 131).

162. Безрукавка Чжанжа-ринбоче Агванъ-чойдана[7]).

163. Священный субурганъ изъ золы отъ костей великаго Бодобы (см. № 149).

164. Шапка, которую постоянно носилъ жалба Жамбалъ-жамцо[8]), одѣянія, волосы, кости и зубы многихъ великихъ людей и другіе безконечно многіе, чрезвычайно священные предметы, вложенные безъ смѣшенія ихъ порядка.

---

1) ན་རོ་པ་ — См. № 105.

2) ཀུ་ཀུ་རི་པ་ — индійскій тантристъ.

3) བིར་ཝ་པ་ — индійскій тантристъ.

4) ཨ་སུ་ — непальскій пандита.

5) འཕེལ་གདུང་

6) གནས་ཆུང་ — названіе божества національно тибетской миѳологіи, почитаемаго какъ геній хранитель Церкви. Въ данномъ случаѣ идетъ рѣчь о ячменныхъ зернахъ, которыми благославляетъ публику гуртенъ (སྐུ་རྟེན་) т. е. человѣкъ, въ котораго вошелъ духъ этого божества. Гуртенъ обыкновенно благославляетъ публику во время своего экзальтированнаго состоянія — спусканія въ себя божества, энергично забрасывая зернами публику.

7) ངག་དབང་ཆོས་ལྡན་ — 1-й Чжанжа-хутукта (1642—1714 гг.). Собраніе его сочиненій лхасскаго и пекинскаго изданій находится въ Азіатс. Музеѣ Р. А. Н.

8) འཇམ་དཔལ་རྒྱ་མཚོ་ — 8-й Далай-лама (1758—1805 гг.).

165. Промежутки между этими предметами были набиты множествомъ свертковъ dhāraṇī богатства, — со вставками молитвъ, пожеланій, выраженій благополучія и проч., и были хорошо закупорены.

3. *Внутри львинаго трона.*

А. Въ срединѣ.

166. Монашескій жезлъ[1]).

Б. Въ правомъ и лѣвомъ вмѣстилищахъ.

167. а) Разные драгоцѣнные сосуды, наполненные различными сортами пищи, приправъ и лучшими зернами;

б) панцырь, шлемъ, нашивка[2]), стрѣла и лукъ, колчанъ, копье, мечъ, множество ножей, — большихъ и малыхъ;

в) Полный наборъ орудій для обряда «освобожденія»[3]) и вообще разные виды обрядовыхъ костюмовъ и вооруженій;

---

1) མཁར་སིལ་ — Kakkhara. Въ древности буддійскіе монахи при ежедневномъ собираніи пищи для трапезы съ вѣрующихъ подавали послѣднимъ знакъ своего прихода, потряхивая свой звенящій жезлъ, не входя въ домъ. По этому знаку выходили міряне и клали что-нибудь съѣстное въ чашу монаха. Присутствіе подобнаго жезла внутри трона имѣетъ тотъ смыслъ, что онъ является главнымъ символомъ пожеланія матеріальнаго обезпеченія духовенства. Также всѣ остальные предметы, помѣщенные въ тронѣ, представляютъ символы пожеланій всего, что они сами собою представляютъ, т. е. всего, чтò нужно для матеріальнаго обезпеченія духовныхъ и мірянъ, такъ какъ матеріальный достатокъ вѣрующихъ является важнымъ условіемъ сохраненія религіи.

2) ཚེམ་ཚེམ་ — paṭṭikāsaṃnāha.

3) སྒྲོལ་ཆས་ཀྱི་ཕྱག་མཚན་ — ручные инструменты, орудія для «освобожденія». Здѣсь — рѣчь о принадлежностяхъ при обрядѣ «уничтоженія liṅga», т. е. уничтоженія фигурки, называемой liṅga и приготовляемой изъ мучного тѣста. Въ тибетскомъ буддизмѣ существуетъ обрядъ «уничтоженія liṅga», относящійся къ категоріи обрядовъ уничтоженія злыхъ духовъ. Этотъ обрядъ заключается въ разрѣзываніи на куски фигурки liṅga, которою изображается предполагаемый вредитель религіи и народа. Приготовляется фигурка — liṅga, совершается надъ ней обрядъ, которымъ вливается въ фигурку духъ предполагаемаго злодѣя и затѣмъ эта фигурка разрѣзывается на части главнымъ

г) огниво, патронташъ, игольникъ, *семь* мѣдноволоченныхъ царскихъ драгоцѣнностей[1]); *восемь* нефритовыхъ эмблемъ счастья[2]), бѣлыя раковины и наполненныя рисомъ семь жертвенныхъ чашекъ. Короче говоря, множество всевозможныхъ предметовъ потребленія сполна было положено въ надлежащемъ порядкѣ весьма ровно, безъ щелей и пустого мѣста.

В. Надъ этимъ приготовили мѣсто для сосудовъ «бумба»[3]).

168. Тутъ положили «бумбы», наполненныя разными вещами, какъ то:

а) вещи изъ сокровищницъ великихъ ламъ и сановниковъ Индіи, Тибета и Монголіи;

исполнителемъ обряда. Этотъ обрядъ и называется «Освобожденіемъ врага» освобожденіемъ его отъ дальнѣйшихъ злодѣяній путемъ волшебнаго отнятія жизни и отправленія его души въ лучшій міръ.

1) རྒྱལ་སྲིད་སྣ་བདུན་ —: 1. འཁོར་ལོ་ — cakra, колесо, 2. ནོར་བུ་ — cintāmaṇi, волшебный талисманъ—камень, 3. བཙུན་མོ་ — strī, супруга, 4) བློན་པོ་ — mantrin, совѣтникъ, 5. གླང་པོ་ — hastin, слонъ, 6. རྟ་མཆོག་ — açva, конь, 7. དམག་དཔོན་ — senāpati, военачальникъ.

2) བཀྲ་ཤིས་རྟགས་བརྒྱད་ —: 1. གདུགས་—chattra, зонтъ, 2. གསེར་ཉ་ — matsya, рыба. 3. བུམ་པ་ — kalaça, сосудъ для воды, 4. པད་མ་ — padma, лотосъ, 5. དུང་དཀར་ — çaṅkha, раковина, 6. དཔལ་བེའུ་ — nandyāvarta, волшебный узелъ, 7. རྒྱལ་མཚན་ — dhvaja, знамя и 8. འཁོར་ལོ་ — cakra, колесо. О происхожденіи этихъ эмблемъ гласитъ преданіе (со словъ бурятскаго ученаго ламы Зарбаина, чл.-сотр. Р. Г. О.): «Когда учитель Будда находился еще на пути къ достиженію святости и былъ страшно истощенъ отъ самоуглубленія, женщина Sujātā поднесла ему молочную эссенцію. Учитель принялъ подношеніе и увидѣлъ на поверхности молока отраженія *восьми* предметовъ (перечисленныхъ выше) и Онъ увидѣлъ, что это — знаки того, что Онъ близокъ къ цѣли, — достиженію конечнаго счастья».

3) བུམ་པ་ — kumbha, волшебный сосудъ.

б) вещи, вышедшія изъ рукъ счастливыхъ людей, соединяющихъ силу, богатство и плодовитость: атласъ, сукно, бумажная ткань, разные роды зеренъ и лучшіе плоды, сорта деревьевъ, сорта чаевъ, сахаръ, сахарный песокъ и пр. виды лучшихъ кушаній;

в) «три плода»[1]), «шесть лучшихъ»[2]) (медикаментовъ), сандалъ, шафранъ и т. п. сорта лучшихъ медикаментовъ и благовоній;

г) лаписъ-лазурь, рубинъ, сапфиръ, изумрудъ, янтарь, четыре кусочка золотой и серебряной руды, множество кораловъ и жемчуга, бирюза, малахитъ и проч. драгоцѣнности;

д) кромѣ этого, — образцы земли, деревьевъ и камней изъ разныхъ великихъ областей, преисполненныхъ лучшими признаками, какъ то: изъ *«восьми великихъ индійскихъ мѣстъ»* [3]), Kailāsa [4]), Цзари [5]), Утай-

1) འབྲས་བུ་གསུམ་ — фрукты, употребляемые въ тибетской медицинѣ: 1. ཨ་རུ་ར, 2. བ་རུ་ར, 3. སྐྱུ་རུ་ར

2) བཟང་དྲུག་ — 1. ཛ་ཏི་སྙིང་གི་བཟང་པོ་, 2. ཅུ་གང་གློ་བའི་བཟང་པོ་, 3. གུར་གུམ་མཆིན་པའི་བཟང་པོ་, 4. ལི་ཤི་སྲོག་རྩའི་བཟང་པོ་, 5. སུག་སྨེལ་མཁལ་མའི་བཟང་པོ་ и 6. ཀ་ཀོ་ལ་མཆེར་པའི་བཟང་པོ་

3) རྒྱ་གར་གནས་ཆེན་བརྒྱད་ — по словамъ Агвана Доржіева эти мѣста слѣдующія: 1. Kapilavastunagara (སེར་སྐྱའི་གཞིའི་གྲོང་ཁྱེར), 2. Nairañjanā, 3. Vajrāsana (རྡོ་རྗེ་གདན་), 4. Vārāṇasi, 5. Gṛdbrakūṭaparvata (བྱ་རྒོད་ཕུང་པོའི་རི་), 6. Çrāvastī (གཉན་ཡོད་), 7. Vaiçālī (ཡངས་པ་ཅན་ и 8. Kuçīnagara (རྩ་མཆོག་གྲོང). Этихъ списковъ нѣсколько, они связаны съ указаніями на 8 великихъ caitya.

4) གངས་ཏི་སེ་ — одна изъ вершинъ Гималая.

5) ཙ་རི — священная гора въ юго-восточн. Тибетѣ. По разсказамъ ламъ, она населена дикарями и считается обиталищемъ идам'а Cakrasaṃvara. Чтобы обойти эту гору, богомольцы тратятъ мѣсяцъ времени.

шаня [1]), китайской столицы [2]), Уй'я [3]) и Цзан'а [4]) и др.

Глиняные сосуды «бумбы», наполненные этими составами, съ красивыми рисунками восьми эмблемъ счастья, — девять большихъ и девять малыхъ, всего восемнадцать штукъ, были тщательно положены на правой и лѣвой сторонѣ (внутренности трона).

Г. Надъ всѣмъ этимъ были положены:

169. а) по правилу банченъ-ринбоче, — исполненная золотой краской «нить mantra», находящихся на груди изображеній магическаго колеса отца и матери Якши (бога богатства); и писанныя золотомъ буквы по кругу того же колеса;

б) по правилу всевѣдущаго пятаго (Далай ламы), — восемнадцать колесъ yakṣa пространнаго и средняго размѣра; тринадцать колесъ Gaṇeça; четыре колеса — «источника всѣхъ чаръ» Vaiçravaṇa и многіе десятки mantra — сердца всѣхъ боговъ богатства со вставками словъ пожеланій и заговоровъ.

Свободные промежутки между этими предметами заполнены порошкомъ драгоцѣнностей, лекарствъ и благовоній и заровнены.

Въ общемъ, за исключеніемъ нѣкоторыхъ сооруженій добрыхъ временъ, нигдѣ не было среди сооруженій новаго времени чего либо подобнаго великой статуѣ Майтреи съ ея предметами культа. Въ особенности, что касается вложенныхъ внутрь дарани, то онѣ были полны и обильны; все писанное и приготовленное было

---

1) རི་བོ་རྩེ་ལྔ་

2) རྒྱ་ནག་ཕོ་བྲང་ — Пекинъ.

3) དབུས་ — центральная провинція Тибета, гдѣ находится г. Лхаса.

4) གཙང་ — южная провинція Тибета съ главнымъ монастыремъ Даши-лхунбо, гдѣ живутъ перерожденцы банченъ-эрдени.

по существу чисто[1]), по благой причинѣ оказалось сокрытымъ въ невидимомъ для постороннихъ глазъ мѣстѣ. И все это выполнено въ такомъ обширномъ размѣрѣ, что какъ будто подобнаго этому нигдѣ не существуетъ.

Скажемъ о причинѣ, вызвавшей возникновеніе подобнаго дѣла. Это, несомнѣнно, признакъ прозрѣнія тѣхъ предметовъ подлежащихъ принятію и оставленію, которые неизбѣжно возникаютъ въ видѣ добрыхъ или дурныхъ слѣдствій добрыхъ или дурныхъ причинъ. Благодаря такой зоркости, порядокъ вложеній dhāraṇī головы, горла и проч. и четырехъ видовъ останковъ (dhātu) не только въ большіе предметы культа Даши-чила (Лаврана), но и въ каждое малое изображеніе изъ лекарствъ, исполненное какимъ-нибудь бѣднымъ монахомъ, исполненъ точно по правиламъ съ полнымъ вниманіемъ относительно соотвѣтствія и несоотвѣтствія взглядамъ тантрійскихъ системъ и безъ малѣйшаго смѣшенія принятыхъ руководствъ. Все это составляетъ заслугу этихъ мужей, отца и его сыновъ (2-го гегена и его учениковъ). Поэтому весьма важно, чтобы желающіе накоплять себѣ добрыя дѣла исполняли свои (начинанія, дѣланія статуй), согласуясь съ этими примѣрами владыкъ, и чтобы ихъ начинанія такимъ образомъ сдѣлались только дѣломъ чистымъ, а не какимъ нибудь показнымъ. Тотъ, кто вложилъ dhāraṇī и mantra четырехъ системъ[2]) tantra, преисполненныхъ *четырьмя видами достоинствъ*[3]) и *че-*

---

1) т. е. безошибочно написано или напечатано и по правиламъ приведено въ надлежащій видъ.

2) རྒྱུད་སྡེ་བཞི་—: 1. བྱ་རྒྱུད་ — kriyātantra, 2. སྤྱོད་རྒྱུད་ — caryātantra, 3. རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་ — yogatantra, 4. རྣལ་འབྱོར་བླ་མེད་རྒྱུད་ — anuttarayogatantra.

3) སྡེ་བཞིའི་ཕུན་ཚོགས་ — четыре достоинства религіи: 1. она является причиною *высокаго состоянія* (людей и боговъ) и *истинной красоты* (Нирваны). 2. Она покровительствуетъ стремленію къ просвѣщенію и накопленію для этого матеріальнаго достатка. 3. Она даетъ возможность пользоваться благами боговъ и людей и 4. она учитъ выполненію *bodhi* (въ смыслѣ высшаго идеала совершенства).

тырьмя видами дѣяній[1]) и четырехъ видовъ[2]) останки Tathāgata и проч., безъ малѣйшихъ ошибокъ, — по правиламъ вложенія dhāraṇi и реликвій Же-ябсрай[3]) (Цзонкабы и его учениковъ), банченъ Ловсанъ Чойжи-жалцан'а (1-го Банченъ-эрдени), всевѣдущаго Агванъ Ловсанъ-жамцо (5-го Далай-ламы), Джанжа-ринбоче Агванъ-чойдан'а (1-го Чжанжа-хутукты) и прежняго послѣдующаго перерожденца всевѣдущаго Жамьянъ-шадби-дорже (1-го и 2-го гегена), былъ зоргескій гецулъ[4]) по предидущей своей жизни, а послѣдующей (нынѣшней) жизни — этотъ великій добрый другъ, извѣстный подъ именемъ зоргескій Акуцанъ[5]), отказавшійся отъ всего мірского. Если взвѣсить его

---

1) ལས་བཞི་ — четыре дѣянія, 1. дѣяніе очищающее (грѣхи), 2. дѣяніе распространяющее (благо). 3. дѣяніе, покоряющее (сердца другихъ) и 4. дѣяніе суровое (чародѣйствующіе тантрійскіе обряды).

2) རིང་བསྲེལ་རྣམ་བཞི་ — четыре вида dhātu, — священныхъ останковъ: 1. སྐུ་གདུང་གི་རིང་སྲེལ་ — мощи-кости буддъ, бодисатвъ, пратьекабуддъ, шраваковъ, знаменитыхъ учителей, — распространителей религіи и т. д. 2. ཡུངས་འབྲུ་ལྟ་བུའི་རིང་བསྲེལ་ — священныя зернышки «пелдуны» (འཕེལ་གདུང་); рожденныя отъ останковъ Будды. 3. སྐུ་བལ་གྱི་རིང་བསྲེལ་ — изображенія, волосы съ головы, одѣянія, ногти пальцевъ рукъ и ногъ и проч. — буддъ и бодисатвъ. 4. ཆོས་སྐུའི་རིང་བསྲེལ་ — останки dhātu трансцендентнаго тѣла (dharmakāya), — *dhāraṇi*.

3) རྗེ་ཡབ་སྲས་ — владыка — отецъ и сыновья, — такъ обыкновенно называютъ Цзонкабу и его учениковъ, главнымъ образомъ, Жалцаб'а (རྒྱལ་ཚབ་) и Хайдуб'а (མཁས་གྲུབ་).

4) མཛོད་དགེ་དགེ་ཚུལ་

5) མཛོད་དགེ་ཨ་ཁུ་ཚང་ — Зорге — мѣстность въ Амдо, недалеко отъ Лаврана, находится въ сферѣ вліянія послѣдняго. Аку — значитъ братъ, другъ; цанъ — слово почтенія. Этотъ лама уже раньше упоминался подъ именемъ

жизнь и дѣятельность, то окажется, что не только простой человѣкъ, но и вообще никто, великъ или малъ, не можетъ обнять ихъ умомъ.

Но тѣмъ не менѣе спрашивается, воплощеніемъ какого великаго мужа онъ является.

Жамгонъ[1]) (2-ой гегенъ) видѣлся въ Гумбумѣ со всевѣдущимъ Банченомъ (3-мъ Банченъ-эрдени) во время его путешествія въ Китай. Тогда Банченъ-ринбоче спросилъ жамгон'а: «кто у васъ хорошій ученикъ?» Владыка доложилъ, что у него есть нѣкто по имени цоргескій гецулъ, у котораго умъ направленъ всецѣло къ религіи, и стремленія его къ религіи велики. На это Банченъ-ринбоче сказалъ:

«Ахъ, не есть-ли онъ несравненный Рендаба?»[2]) Поэтому несомнѣнно, что онъ — нѣкій великій, святой, пребывающій на высотѣ состоянія, какъ Рендаба и другіе.

[Отсюда ($35a_3$ — $35b_2$) опущено стихотворное резюме главы III,2].

(3) *О томъ, какимъ образомъ путемъ освященія статуя*[3]) *и божество*[4]) *были приведены къ тожеству.*

Въ теченіе трехъ дней, начиная съ 12 числа 2-й монгольской луны, года желѣза-свиньи, владыка покровитель, великій Vaj-

---

Хайдубъ Данзинъ. Это извѣстный мѣстный аскетъ и проповѣдникъ по ламриму. Нѣкоторыя записи его проповѣди по ламриму, сдѣланныя его учениками, изданныя въ мѣстномъ зоргескомъ монастырѣ, весьма популярны среди ламъ.

1) སྐྱབས་མགོན་ — (çaraṇanātha), — покровитель, заступникъ, прибѣжище. Этимъ словомъ тибетцы называютъ своихъ высокопоставленныхъ особъ.

2) རེད་མདའ་བ་ (གཞོན་ནུ་བློ་གྲོས་) — знаменитый лама (1849—1412 гг.) секты саджа, наиболѣе чтимый учитель Цзонкабы.

3) དམ་ཚིག་པ་ — «принявшій на себя клятву», — терминъ для обозначенія изображеній послѣ освященія ихъ. Смыслъ этого слова таковъ, что одухотвореніе статуи при надлежащемъ освященіи, имѣетъ обязательный, клятвенный со стороны божества характеръ.

4) ཡེ་ཤེས་པ་ — имѣющій высшій (интуитивный) разумъ, — терминъ для обозначенія божества при освященіи изображеній.

radhara (2-й гегенъ) (умственно) привелъ себя въ тѣло владыки среды тринадцати боговъ Mañjuçrīyamāntaka[1]) и принялъ роль первенствующаго алмазнаго учителя[2]). Отставные престольные[3]) ламы монастыря, большіе и малые перерожденцы, и «добрые друзья»[4]), гимнопѣвцы и другіе съ Гончокъ Данби-донме-балсанбо[5]), — драгоцѣннымъ перерожденцемъ гунтанскаго златотроннаго ламы и съ Жигмедъ Ригби-сенге[6]), — драгоцѣннымъ перерожденцемъ златотроннаго Балданъ-дагбы[7]) во главѣ, — въ числѣ 60 человѣкъ совершили обряды освященія по книгѣ «Ниспаденіе дождя изъ моря благо»[8]), — по пространному правилу «открываніе очей»[9]), согласно установленіямъ тантрійскихъ си-

---

1) འཇམ་དཔལ་གཤིན་རྗེའི་གཤེད་

2) རྡོ་རྗེ་སློབ་དཔོན་ — vajrācārya, терминъ для обозначенія первенствующаго ламы при важнѣйшихъ тантрійскихъ обрядахъ.

3) ཁྲི་གདན་ཟུར་

4) དགེ་བཤེས་ — kalyāṇamitra. Въ современномъ значеніи это слово означаетъ «ученый», знатокъ паннида (མཚན་ཉིད་ — философія).

5) དཀོན་མཆོག་བསྟན་པའི་སྒྲོན་མེ་དཔལ་བཟང་པོ་ — перерожденецъ 50-го галданскаго златотроннаго ламы изъ мѣстности Гунтанъ (གུང་ཐང་), — лавранскій ученый писатель (1762—1223 гг.). Собраніе его сочиненій имѣется въ Азіат. Музеѣ И. А. Н., въ коллекціи Барадійна.

6) འཇིགས་མེད་རིགས་པའི་སེང་གེ་ — перерожденецъ 51-го галданскаго златотроннаго ламы, одинъ изъ троиныхъ ламъ Лаврана.

7) དཔལ་ལྡན་གྲགས་པ་

8) རབ་གནས་དགེ་ལེགས་རྒྱ་མཚོའི་ཆར་འབེབས་ — сочиненіе 1-го Банченъ-эрдени.

9) སྤྱན་དབྱེ་ = རབ་གནས་ — термины, означающіе «освященіе». Кстати замѣтимъ, что освященіе изображеній въ буддизмѣ — дѣло исключительно *тантризма*, тогда какъ обыкновенное *сутрійское* ученіе не знаетъ обрядоваго

стемъ. И изображеніе стало отъ этого великимъ вмѣстилищемъ благодати, суммирующимъ въ себѣ премудрость всѣхъ буддъ и его сыновъ (бодисатвъ)».

[Отсюда ($35b_6$—$38a_1$) опущенъ разсказъ о заключительныхъ торжествахъ по окончаніи освященія и стихотворное резюме главы III,3].

(4) *О томъ, сколько израсходовано на это дѣло.*

За исключеніемъ бѣлой раковины съ завиткомъ направо, являющейся главнымъ украшеніемъ сокровеннаго изображенія, на всѣ предметы, какъ то: вставныя украшенія, вложенныя dhāraṇī и проч., окраска дерева, стѣнная роспись храма, ганджира (головка—куполокъ), dhvaja[1]), пара львовъ, намжу ванданъ[2]), позолота дверныхъ обручей и на весь храмъ вмѣстѣ съ предметами культа съ начала до конца въ законченномъ его видѣ пришлось израсходовать:

1. золота .... 525 ланъ, 9 фынъ;
2. серебряныхъ слитковъ .... 5800 » » ;
3. мѣди свыше .... 973 вьюка[3]) и 13 кусковъ[4]);
4. джосовъ[5]) .... 5424 чон'овъ[6]);

освященія кромѣ простого почитанія изображеній. Подобное же положеніе примѣнимо и по отношенію къ обычаю вкладыванія dhāraṇī и реликвій внутрь изображеній.

1) རྒྱལ་མཚན་ — знамя (золоченая фигура).

2) རྣམ་བཅུ་དབང་ལྡན་ — золотая монограмма изъ буквъ ланджа.

3) འདེགས་ཁལ་ — вьюкъ ослиный.

4) ཉག་མ་

5) ཊོང་ཚེ་ = ཊོང་ཙེ་ — названія мелкой китайской монеты изъ желтой мѣди, по цѣнности = 0,001 лана.

6) ཀྲོན་ = ཁྲོན་ = ཚོན་ — названія нанизанныхъ на нитки джосовъ по цѣнности = 0,25 лана.

5.	ячменныхъ зеренъ	52450 шинце[1]);
6.	сычуанскаго чаю, болѣе	199 большихъ кусковъ;
7.	» » »	40 малыхъ кусковъ ($^1/_4$ большихъ);
8.	масла, болѣе	3638 жама[2]);
9.	тушъ яковыхъ	300 шт:
10.	» бараньихъ, болѣе	583 » ;
11.	муки пшеничной, болѣе	57 вьюковъ, 135 шинце;
12.	цамба[3]), болѣе	3327 » ;
13.	риса, болѣе	181 » ;
14.	сыра сушенаго, болѣе	51 » ;
15.	мяса вяленаго (рогатаго скота), болѣе	191 жама;
16.	«бруйма»[4]), болѣе	596 шинце;
17.	горчичнаго масла, болѣе	29 ведеръ;
18.	шкуръ бараньихъ, хорошихъ	472 шт.;
19.	» выдѣланыхъ (?)	244 » ;
20.	хадаковъ[5]) «самсо»[6]), болѣе	778 » ;
21.	» «нанзодъ»[7])	21 » ;
22.	» «аюши»[8])	64 » ;

---

1) ཤིང་ཚེ་ — мѣра сыпучихъ тѣлъ, четырехугольный деревянный ящикъ, по объему приблизительно равный четверику.

2) རྒྱ་མ་ — мѣра вѣса, равный 1 кит. джинъ, т. е. около $^1/_{27}$ пуда.

3) རྩམ་པ་ — мука изъ поджаренаго зерна, преимущественно ячменя или пшеницы. Цзамба — это національный тибетскій «хлѣбъ». Цамбой питаются всѣ тибетцы, начиная съ Далай-ламы и кончая послѣднимъ тибетскимъ простолюдиномъ. Цамбу ѣдятъ въ видѣ мучной каши.

4) བྲུས་སྨ་ — какой то съѣдобный корнеплодъ.

5) ཁ་བཏགས་ = ལྷ་རྫས་ = ལྷ་དར་ = ལྷ་གོས་ и т. д. — названія привѣтственнаго шарфа изъ шелковой и бумажной ткани китайскаго производства, разныхъ цвѣтовъ, рисунковъ и размѣровъ. Подробно см. *Приложеніе* «Хадаки».

6) ཟམ་སོ་ — хадакъ низшаго сорта изъ бумажной ткани.

7) ནང་མཛོད་
8) ཨ་ཡུ་ཤི་
} См. *Приложеніе* «Хадаки».

23.	хадаковъ «барзодъ»[1])	106 шт.;
24.	» «чизодъ»[2]), болѣе	200 » ;
25.	» «соддакъ»[3]), болѣе	300 » ;
26.	соболей	27 » ;
27.	сафьяна желтаго	15 » ;
28.	атласа съ рисунками *четырехъ украшеній*[4])	25 кусковъ;
29.	» » » диска[5]) большого размѣра	7 » ;
30.	атласа съ рисунками диска малаго размѣра	2 » ;
31.	пестрой шелковой ткани *кати*[6])	7 » ;
32.	» » » *моуванъ*[7]) съ рисунками древесныхъ листьевъ, болѣе	32 » ;
33.	пестрой шелковой ткани *линъ*[8]) большого размѣра	27 » ;
34.	пестрой шелковой ткани *линъ* малаго размѣра	2200 » ;
35.	» » » *башанъ*[9]) большого размѣра	15 » ;

---

1) བར་མཛོད་
2) ཇྱི་མཛོད་
3) བསོད་བདགས་
} См. *Приложеніе* «Хадаки».

4) རྒྱན་བཞི་མ་ — 1) гора, 2) вода, 3) драконъ и 4) облако.

5) འཁོར་རྒྱན་མ་ = ཚང་འཁོར་མ་ — рисунокъ диска съ двумя драконами въ срединѣ.

6) ཁ་ཐི་ — по объясненію хамбо А. Доржіева — это шелковая ткань, изготовляемая китайцами спеціально для одѣялъ.

7) མོའུ་བང་ཤིང་ལོ་མ་ — первыя два слога — китайскія слова.

8) ལིང་ — китайское слово.

9) དཔའ་ཧྲན་ — кит. слово. По объясненію хамбо А. Доржіева — это шелковая ткань низшаго сорта разныхъ рисунковъ безъ верхняго лоска.

36. сукна коричневаго на 7 костюмовъ-безрукавокъ;
37. шелковой ткани «канпо»[1]. . . . . 35 кусковъ;
38. шелковой ткани *намтанъ чарба*[2]) (низшаго сорта). . . . . 7 » ;
39. шкуръ леопардовыхъ . . . . 4 » ;
40. шкуръ лисьихъ. . . . . 3 шт.;
41. «моуланъ»[3]) . . . . 13 » ;
42. «шонланъ»[4]). . . . . 7 » ;
43. «лада гамца»[5]). . . . . 9 » ;
44. древеснаго угля, болѣе. . . . . 29792 вьюка (ослин.);
45. соли. . . . . 29 вьюка;
46. дровъ. . . . . 850 вязанокъ;
47. помета бараньяго } топлива. . . . . 120 ношъ;
48. » крупнаго скота } . . . . 400 » ;
49. смолы на. . . . . 120 чон'овъ;
50. ртути, вѣсомъ болѣе . . . . 700 ланъ;
51. желѣза. . . . . 1942 жама;
52. каменнаго угля. . . . . 3 ноши;
53. проволоки желѣзной. . . . . 17 жама;
54. ладона . . . . 3 мѣшка;
55. квасцовъ . . . . 8 » ;
56. воска. . . . . 15 жама;
57. щетины свиной. . . . . 18 » ;

---

1) ཁ་འཕོ་ — По объясненію хамбо А. Доржіева — это китайское названіе шелковой ткани.

2) གནམ་ཐང་ཕྱར་བ་ — названіе малоизвѣстное.

3) མོའུ་ལན་ — кит. слово (?).

4) ཤོང་ལན་ — кит. слово (?).

5) ལ་དྲ་གམ་ཚི་ — (?)

58. **«цашинъ»** [1] .... **262 шт.**;
59. **киноварн** .... **144 ящика**;
60. **зеленой краски** .... **84 жама**;
61. **тоже, минеральной** .... **17 »** ;
62. **желтой краски** .... **130 »** ;
63. **краски «бунъ»** [2] .... **50 »** ;
64. **сажи бересты** [3] .... **34 »** ;
65. **голубой уйской краски и лучшей доброты 107 жама и 10 ланъ**;
66. **» китайской краски** .... **9 жама**;
67. **«тон-и-пабчеджи-юй»** [4] .... **25 »** ;
68. **бѣловато-сѣраго состава** [5] .... **11 »** ;
69. **китайской золотой бумаги, большого формата** .... **10000 шт. 5 обрѣзковъ**;
70. **золотой бумаги изъ Тоуджо** .... **590000 »** ;
71. **тоже, малаго формата, болѣе** ... **53000 »** ;
72. **китайской туши, болѣе** .... **2000 »** ;
73. **бумаги бѣлой и голубой, болѣе** .. **150000 »** ;
74. **нитокъ шелковыхъ** [6], **вѣсомъ** .... **100 ланъ**;
75. **тертаго серебра** [7] .... **7 »** ;

---

1) ཚ་ཤིང་ — (?)

2) སྦུན་ — (?)

3) བབ་བླ་ — (haritâla) по объясненію хамбо А. Доржіева — это черная сажа отъ сжиганія бересты. Она употребляется тибетцами какъ черная краска и какъ одинъ изъ составовъ тибетскихъ чернилъ. Кстати не лишне привести здѣсь рецептъ тибетскихъ чернилъ: 1) затвердѣлая смола, находящаяся въ дуплѣ лиственницы, 2) сажа отъ бересты, 3) сахаръ и 4) клей.

4) ཐོང་གཡིས་པབ་ཆེད་ཀྱི་གཡུས་ — (?)

5) སྲ་རྩིའི་རྫས་ — мѣлъ съ клеемъ для грунтовки холста.

6) ཟི་སྐུད་

7) དངུལ་བཏུལ་མ་ — тертое въ порошокъ серебро, употребляемое вмѣстѣ съ клеемъ какъ красильное вещество.

76. золоченыхъ ящиковъ.................. 44 шт.;
77. а) индійскаго орѣха[1]),
б) плода «госрабъ»[2]),
в) » «жерилъ»[3]),
г) финиковъ,
д) сахарнаго песка,
е) винограда, бѣлаго и чернаго,
ж) » сушенаго[4]) и проч., всего... 325 пакетовъ;
78. орѣха и краснаго каштана .... 50 шинце;
79. корнеплода «дома»[5]) изъ страны Голоковъ[6]) въ видѣ крупныхъ шариковъ величиною съ красный каштанъ......... 4 мѣшка;
80. плода «амра»[7]) .... 300 шинце;
81. лошадей хорошихъ.................... 56 головъ;
» простыхъ.................... 254 » ;
82. Кромѣ этого въ теченіе трехдневнаго освященія были устроены обще-монастырскому собранію братіи:
а) чаепитіе и трапеза изъ мясной каши и
б) раздача деньгами или натурой.

Верховному владыкѣ, обоимъ златотроннымъ и прочимъ освятителямъ были преподнесены:

---

1) རྒྱ་གར་ཏ་སྣ་ (правильнѣе: སྟར་ག་) — индійскій орѣхъ.

2) མགོ་སྲབས་ — (?)

3) བྲེ་རིལ་ — по словамъ хамбо А. Доржіева — сахаристый плодъ, привозимый изъ Индіи и Непала въ Тибетъ.

4) འབའ་ཤ་ཀྲུམ་འབྲུམ་

5) གྲོ་མ་ — по бурятски гешіҕенēн.

6) མགོ་ལོག་ — большое кочевое тибетское племя, населяющее сѣверную часть провинціи Камъ.

7) ཨམྲ་ — (?), плодъ манго.

83. а) одежды верхнія и нижнія[1]) и проч. всего на сумму . . . . 1176 лань;

б) хадаки:

аюши . . . . 5 шт.;

6-штучные . . . . 4 пачекъ;

5 »	хадаки низшаго сорта	5 » ;
8 »		60 пач. 1 шт.;

в) чай . . . . $17^{1}/_{2}$ пач.;

г) атласъ . . . . 8 куск.;

д) шелковая ткань «моуванъ» съ рисунками древесныхъ листьевъ . . . . 9 » ;

е) шелковая ткань «башанъ»[2]) . . . . 13 » ;

ж) » » «линъ»[3]) . . . . 46 » ;

з) » » «манджи»[4]) . . . . 192 » ;

и) сукно тибетское . . . . 1 » ;

і) масло (сливочное) . . . . 97 безм.;

к) бараны . . . . 100 головъ.

Мастерамъ было роздано:

1. *Главному мѣдныхъ дѣлъ мастеру:*

84. а) серебра . . . . 700 ланъ;

б) лошадей . . . . 5 головъ;

в) халаты изъ атласа и шелковой ткани, «маңног»[5]) и проч. полные костюмы,

г) сѣдло и узда украшенныя,

---

1) སྟོད་གོས་སྨད་གོས་ — одежды для туловища и для нижней части тѣла.

2) དཔའ་ཤན་

3) ལིང་

4) མཉྫི་ — тонкая пестрая шелковая ткань низшаго сорта.

5) མང་ནོག་

д) суконный халатъ;
е) ножъ китайской работы, кремень, огниво и патронташъ;
ж) четки, украшенныя янтаремъ и коралломъ и весьма много другихъ цѣнныхъ вещей.

2. Остальнымъ пяти мѣдныхъ дѣлъ мастерамъ:

85. а) серебра по .... 400 ланъ.
б) халатъ изъ атласа и шелковой ткани «маңног» и проч. полныя одежды;
в) суконные халаты;
г) украшенныя четки;
д) сѣдла, уздечки и проч.;
е) лошадей по .... 3 головы.

3. Главному столяру и главному каменщику:

86. а) серебра по...................... 500 ланъ.
б) халаты изъ атласа и шелковой ткани «маңног» и проч. полные одежды,
в) суконные халаты,
г) сѣдла и уздечки,
д) лошадей хорошихъ по............... 3 гол.

Кромѣ того рабочіе при *закладкѣ, главной работѣ* и при *окончаніи*, и прочіе были обильно вознаграждены и удовлетворены.

Такимъ образомъ съ начала до конца въ общей сложности вышло вещей всего на сумму болѣе .... 33000 ланъ.

(Отсюда опущены: глава IV. *Цѣль и польза воздвиженія культа* и *послѣсловіе* — стихотворное резюме книги. Объ этомъ см. въ введеніи. Ниже переведены лишь заключительныя слова автора объ окончаніи книги).

«Итакъ, эта опись Великаго Золотого Храма и его предметовъ культа, именуемая лѣстницей, ведущей на спасительный путь Великой Святости», составлена при слѣдующихъ обстоятельствахъ: во первыхъ, — владыка всѣхъ родовъ (божествъ) и ихъ сферъ (дворцовъ), благодѣтельный основной *учитель*[1]) мой (2-й гегенъ), — великій Ваджрадара[2]) пожаловалъ мнѣ пречистую ткань боговъ (хадакъ) и на мою голову ниспадали цвѣты его словъ, что нужно сдѣлать нѣчто подобное, во-вторыхъ — глава десяти милліоновъ ученыхъ и волхвовъ Тоуганъ-ринбоче Ловсанъ Чойжи-нима[3]) просилъ написать нѣкоторое подробное сочиненіе, въ которомъ были бы жизнеописанія *учителей-распространителей*[4]) книгъ Майтреи; кромѣ того я получалъ повторныя просьбы-цвѣты словъ Манджушри, веселящагося въ образѣ человѣческомъ, преподобнаго Гончокъ Данби-донме[5]), имѣющаго несравненныя заслуги Ганжурба Жигмедъ-рабжэ[6]), вѣчно подвизавшагося въ почитаніи «добраго друга»[7]) и сдѣлавшагося

---

1) བླ་མ་ — niyāmaka, guru, учитель, духовникъ. Ученіе о «ламѣ — учителѣ» какъ о существѣ, стоящемъ по значенію выше даже самого Будды, исключительно тантрійское. «Лама-учитель» бываетъ двухъ родовъ: དྲིན་ཅན་རྩ་བའི་བླ་མ་ — благодѣтельный основной учитель, т. е. духовникъ, давшій посвященія и наставленія, и དངོས་བརྒྱུད་བླ་མ་ — учителя, которые имѣютъ духовную связь съ «благодѣтельнымъ основнымъ учителемъ».

2) རྡོ་རྗེ་འཆང་ — Vajradhara, — высшее тантрійское божество — общаго характера, а не спеціально какой-нибудь тантрійской системы. По ученію старой секты: Samantabhadra представляетъ Dharmakāya, Vajradhara — Saṃbhogakāya и Çākyamuni — Nirmāṇakāya.

3) См. стр. 90, прим. 4.

4) བྱམས་ཆོས་བརྒྱུད་པའི་བླ་མ་

5) См. стр. 76, прим. 5.

6) བཀའ་འགྱུར་པ་འཇིགས་མེད་རབ་རྒྱས་

7) т. е. «ламу-учителя».

младшимъ братомъ — луной (солнца) Бромъ-донбы[1]), Хайдубъ Данзин'а[2]) и другихъ; также неоднократно просили меня Чагзодъ-чойже[3]), Дарханъ[4]) и другіе приближенные (гегена); и въ третьихъ, — изъ нижняго Зоргея[5]) возвышенный пояснитель вѣры, тебоскій[6]) перерожденецъ Ловсанъ Данзинъ[7]) усердно просилъ меня, чтобы эта опись была поскорѣе приведена въ законченный видъ. Идя на встрѣчу этимъ просьбамъ, я составилъ эту опись, не имѣя силы много распространяться, — въ сокращенной формѣ, — я, преклоняющій голову предъ прахомъ ногъ возвышенныхъ учителей, Жалъ-канбо Дагба-жалцанъ[8]), — въ году курицы-дерева XIV-го 60-лѣтняго цикла (т. е. въ 1825 г.), въ добрый день «бѣлой половины»[9]) — первыхъ

---

1) འབྲོམ་སྟོན་པ་ — знаменитый тибетскій учитель (1004—1065 гг.), ученикъ Atiça.

2) མཁས་གྲུབ་བསྟན་ཛིན་

3) ཕྱག་མཛོད་ — правитель дѣлъ гегена.

4) དར་ཧན་ — монг. слово, названіе должности, званія, въ данномъ случаѣ помощникъ правителя гегена, имѣющій это званіе.

5) མཛོད་དགེ་ — названіе мѣстности въ Амдо, недалеко отъ Лаврана.

6) ཐེ་བོ་ — мѣстность въ Амдо.

7) བློ་བཟང་བསྟན་འཛིན་

8) རྒྱལ་མཁན་པོ་གྲགས་པ་རྒྱལ་མཚན་ — подпись автора.

9) དཀར་ཕྱོགས་ — названіе первой половины мѣсяца, тогда какъ вторая половина мѣсяца называется «черной половиной» (ནག་ཕྱོགས་). Эти названія основаны на томъ повѣрьѣ, что въ теченіе первой половины мѣсяца (луннаго счисленія царствуютъ добрые духи (དཀར་ཕྱོགས་པའི་ལྷ་), а вторая половина мѣсяца — царствіе злыхъ духовъ (ནག་ཕྱོགས་པའི་ལྷ་).

числъ 6-й монгольской луны, на правомъ берегу плавно текущей рѣки Малунъ[1]), у подножья горы особы Лханян'а[2]), въ маломъ покоѣ *Лекцокъ-лхундуб'ъ*[4]) обители Лабсумъ-сунжуглин'а[8]), и записалъ переписчикъ гецулъ[5]) Ловсанъ-даржэ[6]).

Да будетъ счастье повсемѣстно и во всѣ времена!

---

1) རྨ་གྲུང་ = རྨ་ཆུ་ — названія Желтой рѣки (Хуанхэ).

2) ལྷ་གཉན་ = གཉན་ཆེན་ཐང་ལྷ་ — названія одного изъ главныхъ боговъ національной миѳологіи тибетцевъ. Здѣсь имѣется въ виду гора съ обон'омъ въ честь этого духа. О названіяхъ геніевъ—хранителей, разныхъ боговъ и духовъ индійской и тибетской миѳологіи — см. сочиненіе Лондолъ-ламы (ཀློང་རྡོལ་བླ་མ་ — см. о немъ стр. 23, прим. 4): བསྟན་བསྲུངས་དམ་ཅན་རྒྱ་མཚོའི་མིང་གི་གྲངས་བཞུགས་སོ་ (см. собраніе сочиненій автора, Т. II, книга ཡ་). Это весьма важная книжка (16 лл. тибетскаго большого формата по буддійской миѳологіи).

3) ལེགས་ཚོགས་ལྷུན་གྲུབ་

4) བསླབ་གསུམ་ཟུང་འཇུག་གླིང་

5) དགེ་ཚུལ་ — çrâmaṇera.

6) བློ་བཟང་དར་རྒྱས་ — каждый лама-писатель имѣетъ своего переписчика, обыкновенно изъ числа своихъ учениковъ.

ПРИЛОЖЕНІЕ.

Хадаки[1]).

Шелковые или бумажные шарфы — хадаки обращаются въ обиходѣ тибетцевъ, монголовъ, бурятъ и калмыковъ какъ привѣтственные почетные подарки. Размѣры хадаковъ весьма разнообразны; ширина ихъ бываетъ приблизительно равной $1/8$ длины и они складываются вдвое или втрое. При поднесеніи хадакъ развертывается въ длину и долженъ быть поднесенъ стороной съ открытой складкой. Въ старину хадаки служили, вѣроятно, знаками тѣхъ или иныхъ благопожеланій, какія выражаются рисункомъ, размѣромъ и цвѣтомъ. Теперь же это не соблюдается и хадаки обращаются въ народномъ обиходѣ безъ всякаго разбора ихъ спеціальныхъ значеній и служатъ просто знакомъ вниманія и привѣтствія.

Хадаки бываютъ шелковые или бумажные. Первые бываютъ 5 цвѣтовъ: 1. бѣлаго, 2. краснаго, 3. синяго, 4. желтаго и 5. зеленаго, съ разными рисунками, тогда какъ хадаки изъ бумажной ткани бываютъ или бѣлые или синіе безъ рисунковъ.

Важнѣйшіе шелковые хадаки.

1. Санже-гусумъ (སངས་རྒྱས་སྐུ་གསུམ་ — «три тѣла Будды») съ рисунками, о которыхъ не удалось получить точныхъ свѣдѣній. Назначеніе: подношеніе Буддѣ и большимъ статуямъ. Хадакъ рѣдко встрѣчающійся въ обиходѣ.

   Размѣръ: около 10 саженей.

1) Составлено на основаніи указанія Хамбо-ламы Агвана Доржіева и ламы Зарбаина.

2. Нанзодъ или ниндема (ནང་མཛོད་=ཉིན་བདེ་མ་), съ рисунками 8 эмблемъ счастья: 1) зонтъ (chattra), 2) рыба (matsya), 3) сосудъ для воды (kalaça), 4) лотосъ (padma), 5) раковина (çankha), 6) волшебный узелъ (nandyāvarta), 7) знамя (dhvaja) и 8) колесо (cakra), и съ надписью благопожеланій:

༄། །ཉིན་མོ་བདེ་ལེགས་མཚན་བདེ་ལེགས། །ཉི་མའི་གུང་ཡང་བདེ་ལེགས་ཤིང་།། ཉིན་མཚན་རྟག་ཏུ་བདེ་ལེགས་པའི། །དཀོན་མཆོག་གསུམ་གྱི་བཀྲ་ཤིས་ཤོག།

«Благо днемъ, благо ночью и благо въ полдень, —
«да будетъ днемъ и ночью вѣчно благое счастье Трехъ Сокровищъ!»

Это наиболѣе распространенный въ современномъ обиходѣ хадакъ для поднесенія высокопоставленнымъ лицамъ.

Размѣръ: 1—2 саж.

3. Барзодъ (བར་མཛོད་), съ рисунками 8 эмблемъ счастья.

Размѣръ: нѣсколько короче предыдущаго.

4. Чизодъ (ཕྱི་མཛོད་). Теперь этотъ хадакъ изготовляется исключительно изъ бумажной ткани бѣлаго цвѣта, тогда какъ чизодъ стариннаго фасона бываетъ: одна половина (по длинѣ) бумажная, а другая — шелковая, на которой рисунки 8 эмблемъ счастья. Чизодъ изготовляется, главнымъ образомъ, въ Сычуанѣ исключительно для тибетцевъ.

Размѣръ: около $2^1/_2$ арш.

5. Аюши (ཨ་ཡུ་ཤི་) съ рисунками будды долголѣтія Amitāyus'а. Назначеніе: пожеланіе долголѣтія.

6. Чойдунъ (ཆོས་དུང་) съ рисунками 8 эмблемъ счастья. Мало распространенный хадакъ.

Размѣръ: около 1 саж.

7. Ванданъ (དབང་བརྡན་), съ рисунками символической монограммы

(རྣམ་བཅུ་དབང་ལྡན་), составленной изъ десяти буквенныхъ знаковъ ланджа.

Размѣръ: около ½ саж.

8. Соддакъ (བསོད་བཏགས་), безъ рисунковъ.

Размѣръ: немного меньше предыдущаго.

9. Даши (བཀྲ་ཤིས་), который называется еще «серши», съ рисунками 8 предметовъ счастья (བཀྲ་ཤིས་རྫས་བརྒྱད་): 1) зеркало (མེ་ལོང་), 2) медицинское средство—གི་ཝང་ (gorocanā), 3) простокваша (ཞོ་—dadhi), 4) трава—དུར་བ་ (dūrvā), 5) кокосовый орѣхъ (བིལ་བ་—vilva), 6) раковина (དུང་དཀར་), 7) краски—ལི་ཁྲི་ (sindūra) и 8) бѣлое горчичное зерно (ཡུངས་དཀར་—sarṣapa).

Размѣръ: 1—2 футовъ (локтей).

Цвѣта хадаковъ и ихъ символическія значенія.

Выше мы упомянули, что шелковые хадаки бываютъ пяти цвѣтовъ: бѣлаго, желтаго, краснаго, синяго и зеленаго. Эти цвѣта въ буддійскомъ искусствѣ (по крайней мѣрѣ — въ тибетскомъ) имѣютъ свои символическія значенія.

Для выясненія предметовъ символизаціи необходимо привести краткій анализъ бытія Будды.

Бытіе Samyaksaṃbuddha (རྫོགས་པའི་སངས་རྒྱས་—Всесовершенный Будда) имѣетъ пять элементовъ бытія:

1) тѣло (སྐུ་), kāya,

2) слово (གསུང་), vāc,

3) мысль (ཐུགས་), citta,

4) достоинство (ཡོན་ཏན་), guṇa и

5) творчество (འཕྲིན་ལས་) kārya.

Кромѣ этого существуетъ множество редакцій анализа бытія Будды соотвѣтственно ученіямъ различныхъ системъ пути и философскихъ школъ. Между прочимъ, существуетъ и такой анализъ, нужный для нашей цѣли.

Samyaksaṃbuddha имѣетъ двоякую природу:

1) (Svārtha) Dharmakāya (རང་དོན་ཆོས་སྐུ་) — трансцендентную природу и

2) (Parārtha) Rūpakāya (གཞན་དོན་གཟུགས་སྐུ་) — видимую природу.

Первая состоитъ изъ: 1) Svabhāvakāya (ངོ་བོ་ཉིད་སྐུ་) и

2) Jñānadharmakāya (ཡེ་ཤེས་ཆོས་སྐུ་).

Вторая состоитъ изъ: 1) Saṃbhogakāya (ལོངས་ སྐུ་) и

2) Nirmāṇakāya (སྤྲུལ་ སྐུ་).

Оставляя въ сторонѣ дальнѣйшій анализъ, мы беремъ для нашей цѣли лишь jñānadharmakāya, которая распадается на пять высшихъ разумовъ) (ཡེ་ཤེས་ལྔ་; — pañca jñānāni):

1) зеркальный (མེ་ལོང་ཡེ་ཤེས་), ādarçajñāna,

2) равномѣрный (མཉམ་ཉིད་ཡེ་ཤེས་), samatājñāna,

3) аналитическій (སོར་རྟོགས་ཡེ་ཤེས་), pratyavekṣaṇājñāna,

4) творческій (བྱ་གྲུབ་ཡེ་ཤེས་) kṛtyānuṣṭhānajñāna и

5) просвѣтленный (ཆོས་དབྱིངས་ཡེ་ཤེས་, dharmadhātujñāna, — т. е. разумъ, постигшій истинную сущность бытія, — çūnyatā).

Символами этихъ пяти родовъ разума Будды являются пять дьянибуддъ (dhyānibuddha).

Теперь представимъ систему символики цвѣтовъ въ таблицахъ.

Таблица 1.[1]

Цвѣта:		Элементы бытія Будды:		Разумы Будды:		Dhyānibuddhās:		Ихъ мистическіе знаки:		Мѣста обозначенія этихъ знаковъ при созерцаніи божества:
1. бѣлый	=	тѣло	=	зеркальный	=	Vairocana	=	ཨོཾ	=	чело
2. красный	=	слово	=	аналитическій	=	Amitābha	=	ཨཱཿ	=	горло
3. синій	=	мысль	=	просвѣтленный	=	Akṣobhya	=	ཧཱུྃ	=	сердце
4. желтый	=	достоинство	=	равномѣрный	=	Ratnasaṃbhava	=	སྭཱ	=	пупъ
5. зеленый	=	творчество	=	творческій	=	Amoghasiddha	=	ཧཱ	=	половой органъ

[1]) Ср. съ этой таблицею *Waddell*-Lamaism.

Таблица 2.

Цвѣта:	благодѣянія:	
1. бѣлый	= очищающее (грѣхи)	пять родовъ религіозныхъ (тантрійскихъ) благодѣяній.
2. красный	= покоряющее (сердца другихъ)	
3. синій (или черный)	= суровое	
4. желтый	= распространяющее (благо)	
5. зеленый	= волшебное	

Эта таблица имѣетъ нѣкоторую связь съ предыдущей. Независимо отъ этихъ таблицъ существуютъ слѣдующія символизаціи:

Таблица 3.

Цвѣта:	значенія:	
1. бѣлый	= знаніе	Два элемента бытія Будды.
2. красный	= искусство	

Таблица 4.

Цвѣта:	значенія:	
1. красный	= страсть	Три основныхъ элемента психической природы живыхъ существъ.
2. бѣлый	= гнѣвъ	
3. черный	= невѣжество	

Таблица 5.

Цвѣта:	значенія:	
1. бѣлый	= вода	Пять основныхъ элементовъ стихіи.
2. красный	= огонь	
3. синій	= пространство	
4. желтый	= земля	
5. зеленый	= воздухъ и т д.	

Въ заключеніе надо замѣтить, что цвѣта на ряду съ формами, числами, буквами, мимикой, веществами и проч., имѣютъ обширное примѣненіе въ тантрійскихъ системахъ, какъ образныя выраженія идей.

Къ плану
„Золотого храма Майтреи“ въ Лавранѣ.

Прежде всего считаемъ нужнымъ оговориться, что мы были лишены возможности произвести инструментальную съемку и потому планъ этотъ, основанный исключительно на глазомѣрной съемкѣ, не претендуетъ на большую точность.

I. Портикъ храма.

II. Порталъ храма со стѣнной живописью:

1. Dhṛtarāṣṭra = ཡུལ་འཁོར་བསྲུང (царь Востока).
2. Virūḍhaka = འཕགས་སྐྱེས་པོ (царь Юга).
3. Virūpākṣa = སྤྱན་མི་བཟང (царь Запада).
4. Vaiçravaṇa = རྣམ་ཐོས་སྲས (царь Сѣвера).
5. Изображеніе міра = འཇིག་རྟེན་ཞིང་བཀོད
6. Bhavacakra = སྲིད་པའི་འཁོར་ལོ = འཁོར་བའི་འཁོར་ལོ (Картинное изображеніе смысла жизни согласно ученію Будды).
7. མེ་བསྲུང་འཁོར་ལོ или какъ называютъ въ Лхасѣ མཁན་སློབ་ཆོས་གསུམ. Картина эта: «Мечъ съ огненными языками держится на лотосѣ среди моря» и насывается въ Лавранѣ «Месруң-корло», т. е. «Колесо-защита отъ огня», а въ Лхасѣ «Кан-Лоб-Чойсум», т. е. символизація трехъ лицъ, наиболѣе знаменитыхъ въ исторіи распространенія буддизма въ Тибетѣ: Кан = Кан-бодисаттва = ācārya Çāntirakṣita (= སློབ་དཔོན་ཞི་བ་འཚོ, символизація его = «море»);

Лоб = Лоб-бон Бадма жуңнай (སློབ་དཔོན་པད་མ་འབྱུང་གནས) ācārya Padmasambhava символизація его; «лотосъ» (padma) и Чой = Чой-жи-жалбо (Dharmarāja) = царь Тисрон-девцзан (ཁྲི་སྲོང་ལྡེའུ་བཙན), символизація его = «мечъ», Манджушри: какъ извѣстно Тисронъ-девцзанъ считался воплощеніемъ Манджушри съ атрибутомъ-мечомъ.

8. Каллиграфическая надпись большого размера «བྱམས་སྐུ་མཐོང་བ་དོན་ལྡན་གྱི་རྟེན་ཡིག», полный текстъ настоящаго перевода (см. стр. 11).

p. Главная дверь храма, высотою около 2,4 м. Надъ храмовою дверью по обыкновенію изображаются разныя божества: Vajrapāṇi и др., но въ данномъ случаѣ нѣтъ изображеній, а вмѣсто нихъ вывѣшена доска съ надписью названія храма (см. стр. 9).

III. Внутренность храма:

A. Статуя Майтреи.

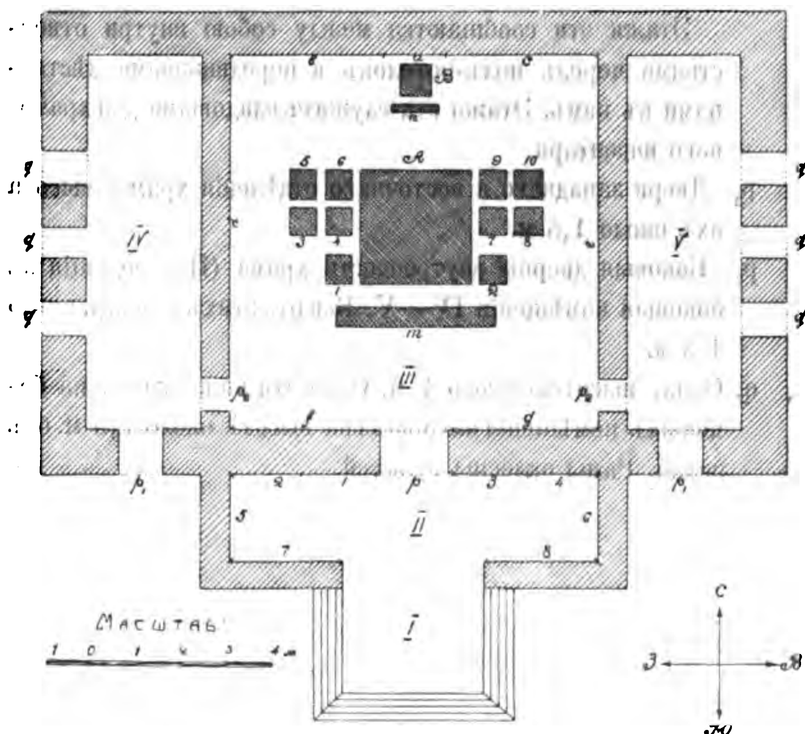
m. Длинный столъ, на которомъ расставлены жертвенные предметы.

1. Бодисаттва Намка-дима-медба (ནམ་མཁའ་དྲི་མ་མེད་པ = Ākāçavimala, воплощеніе Атиши), ученикъ Майтреи.

2. Бодисатва Жамбалъ-нинбо (འཇམ་དཔལ་སྙིང་པོ = Mañjuçrīgarbha, воплощеніе Цзонкабы), ученикъ Майтреи.

3—10. «Восемь великихъ сыновъ» Будды или «Восемь великихъ бодисатвъ» ཉེ་བའི་སྲས་ཆེན་བརྒྱད: Mañjuçrī (འཇམ་དཔལ), Avalokiteçvara (སྤྱན་རས་གཟིགས་དབང་ཕྱུག), Vajrapāṇi (ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ), Kṣitigarbha (སའི་སྙིང་པོ), Sarvanivāraṇaviṣkambhin (སྒྲིབ་པ་རྣམ་སེལ), Ākāçagarbha (ནམ་མཁའི་སྙིང་པོ), Maitreya (བྱམས་པ) и Samantabhadra (ཀུན་ཏུ་བཟང་པོ).

ПЛАНЪ
Золотого Храма Майтреи въ Лавранѣ.

Точный порядокъ размѣщенія этихъ 8 статуй лишь приблизительный.

B. Статуя Цзонкаоы.

n. Столъ съ жертвенными предметами.

Не вполнѣ ясныя стѣнныя картины, испорченныя отъ времени.

a. Изображеніе Жамьянъ-шадбы II (?).

b и c Изображенія перерожденцевъ Жамьянъ-шадбы.

d и e. «Великія чудеса» Будды (ཆོ་འཕྲུལ་ཆེན་པོ་བསྟན་པའི་བཀོད་པ), одна изъ деталей «Двѣнадцати дѣяній» Будды (སྟོན་པའི་མཛད་པ་བཅུ་གཉིས).

f и g Изображенія божествъ-идамовъ (ཡི་དམ).

IV и V. Западное и восточное отдѣленія храма, имѣющія по 5 этажей.

Этажи эти сообщаются между собою внутри отверстьями черезъ полъ-потолокъ и передвижными лѣстницами къ нимъ. Этажи эти служатъ кладовыми для храмового инвентаря.

p_1. Двери западнаго и восточнаго отдѣленія храма; высота ихъ около 1,5 м.

p_2. Боковыя дверцы внутренности храма (III), ведущія въ боковыя помѣщенія IV—V. Высота этихъ дверецъ около 1,5 м.

q. Окна, высотою около 1 м. Окна эти нижняго этажа боковыхъ помѣщеній находятся на высотѣ около 2,5 м. отъ земли. Рамы оклеены бумагой.

BIBLIOTHECA BUDDHICA XXIII

ABHISAMAYĀLANKĀRA-PRAJÑĀPARĀMITĀ-UPADEŚA-ŚĀSTRA

THE WORK OF

BODHISATTVA MAITREYA

EDITED, EXPLAINED AND TRANSLATED

BY TH. STCHERBATSKY,

MEMBER OF THE ACADEMY OF SCIENCES OF USSR

AND

E. OBERMILLER,

SECTION SECRETARY OF THE RESEARCH INSTITUTE FOR BUDDHIST CULTURE OF THE ACADEMY OF SCIENCES OF USSR

Fasciculus I

INTRODUCTION, SANSCRIT TEXT AND TIBETAN TRANSLATION

ЛЕНИНГРАД — 1929 — LENINGRAD

ИЗДАТЕЛЬСТВО АКАДЕМИИ НАУК СССР

Printed by order of the Academy of Sciences of USSR

June 1929

Perpetual Secretary *S. d'Oldenburg*

Begun in November 1928. — Printed in June 1929

Тит. л. + 1 нен. + XII + 112 стр. + 1 нен.

Ленинградский Областлит № 29643 — $8^{1}/_{16}$ печ. л. — Тираж 850

Государственная Академическая Типография. В. О., 9 линия 12

Contents

INTRODUCTION

§ 1. The place of Abhisamayālankāra in Buddhist Literature.

The Buddhist literature as translated, preserved and studied in Tibet and Mongolia is variously classified by the Tibetans. The first most general division is into Scripture (pravacana = sūtra) and Exegesis (šāstra). Next comes a general cross division into sūtra and tantra (mdo and rgyud). The term sūtra is usually applied to the Discourses of Buddha and is, in this acceptation, a synonym of Scripture. But here it means all literature other than tantra, whether exegesis or scriptural. Tantra is a special mystic worship only loosely connected with Buddhism proper. Thus sūtra in this case would mean Buddhism proper, exclusive of the annected mystic worship.

A third cross division is into Hīnayāna, Mahāyāna and Tantra or Vajra-yāna. The first class contains the literature of the 18 schools of early Buddhism. The second all the subsequent literature of Buddhism with the exception of Tantra, which forms the third class. The first two yānas of this division are again divided in three: Šrāvaka-yāna, Pratyeka-buddha-yāna and Bodhisattva-yāna. This division refers to the three methods of proceeding along the Path of Salvation towards Final Deliverance in Nirvāna. It is the practical side of the doctrine. Its theoretical part or its philosophy is divided into three «Swingings of the Wheel of the Law» or, as we may simply call it, into three

periods. In the first period the philosophy was pluralistic, in the second it was monistic, and in the third it became idealistic and partly critical.

The early division of the Buddhist literature into three «baskets», Discipline, Law and Philosophy, was retained in Tibet but merely in theory. The Tibetans themselves are often in doubt about the question, to what basket a work of the later litterature must be assigned[1].

As a matter for study in the monastic schools of Tibet and Mongolia the whole of Buddhist literature is again divided into a Lakṣaṇa-yāna[2] or the doctrine proper and Mantra-yāna or the mystic worship, and there is accordingly in every monastery two schools or faculties, the faculty of the Doctrine (Tsañid Ḍatsan)[3] comprising a theoretical and practical side, and the faculty of mystic worship (Gyud Ḍatsan)[4].

The teaching in the faculty of the Doctrine (Tsañid Ḍatsan) comprises 5 different courses: 1) the philosophy of early Buddhism (abhidharma), 2) Logic (pramāṇa), 3) The Dialectical Method (mādhyamika), 4) Moral philosophy (pāramitā) and 5) Monastic Discipline (vinaya). In every class a fundamental text (mūla) is learned by heart and commentaries are orally supplied by the teacher.

The fundamental text for the abhidharma class in Vasubandhu's Abhidharmakoša, for the class of logic it is

---

1 The division in twelve *angas* which is discussed by E. Burnouf in his Introduction is also mentioned by Bu-ston, but it is referred not to different works, but to different varieties of style in which the works, or only parts of them even simply passages, are written.

2 mtshan-ñid-theg-pa, this term is used by Bu-ston.

3 mtshan-ñid-grva-tshañ.

4 rgyud-grva-tshañ. — In the large monasteries there are additionally a school of medicine, a school of astronomy and astrology (kāla-cakra), and in Labrang even a school of grammar and music. A survey of the teaching in the schools of Tibet and Mongolia by B. B. Baradiin will appear in the year book of our Institution.

the Pramāṇa-vārtika of Dharmakīrti, for the dialectical class it is the Mādhyamika-avatāra of Candrakīrti, for the class of moral philosophy it is the Abhisamaya-alankāra of Bodhisattva Maitreya, and for the class of Discipline it is the Vinayasūtra of Guṇaprabha. The full course lasts for about 12 years. The three first classes deal with the theoretical part of the Buddhist doctrine, the two last with its practical side.

Thus the Abhisamaya-alankāra is the fundamental work for the study of the Buddhist doctrine of the Path towards moral perfection and the attainment of the condition of a Buddhist Mahāyānistic Saint, and of a Mahāyānistic Buddha in his blessed Nirvāṇa. If the abhidharma, pramāṇa and mādhyamika teachings represent three phases of Buddhist philosophy, the abhisamaya represents Buddhism as a religion. The term abhisamaya means direct intuition of the Absolute. Here it means the Path of attaining that intuition[1], it is a synonym of mārga.

§ 2. The author and his works.

The Abhisamaya-alankāra — the full title is Abhisamaya-alankāra-nāma-prajñāpāramitā-upadeśa-śāstra — is one of the five works upon which the Yogācāra school of later Buddhism is founded, and whose authorship is, according to the Tibetan tradition, ascribed to Bodhisattva Maitreya, the future Buddha[2]. Maitreya, descending from the Tuṣita heaven, communicated them to saint Asanga who then composed the commentaries.

This pious legend is explained by professor Sylvain Lévi[3]

---

[1] Cp. Points of Controversy, p. 382 ff.

[2] Cf. my article «Notes de littérature bouddhique, La littérature Yogācāra d'après Bouston» in the Muséon, 1904. Bu-ston reckons 20 yogācāra fundamental works, — 5 by Maitreya, 7 by Asanga, and 8 by Vasubandhu.

[3] In his Introduction to the Translation of Asanga's Sūtrālankāra, Paris, 1911.

as proving that the works of saint Asanga, initiating a new departure in the history of Buddhist philosophy, had attained great popularity and were gradually considered as revealed. Indeed the facts collected by him[1] point to the gradual growth of the legend, and the fact that the Indian, Chinese and Tibetan traditions do not agree[2] in the enumeration of those five among the works of Asanga to whom a supernatural origin is ascribed, would support this opinion.

However professor H. Ui[3], in a recent article, expresses his view to the effect that Maitreya «without any doubt was an historical person», who lived in IV century A. D. in Ayodhya, «where he composed some of his works and instructed Asanga who came, having perhaps been told by Piṇḍola, from Gandhāra in his search for Mahāyāna Buddhism». This Maitreya, according to the same article[4], «ought to be regarded as the founder of the Yogācāra school, as much as Nāgārjuna is the founder of the Mādhyamika school[5].

Be this as the case may be, it is nevertheless in the highest degree astonishing that the Abhisamayālaṅkāra, which in Tibet and Mongolia is the fundamental work for studying Buddhism as a religion, which every educated monk in these countries knows by heart, which represents there a Catechism of Mahāyāna, which is the starting point of an enormous amount of literary production, both in India and in Tibet, — has never

---

[1] Ibidem, p. 7—8.

[2] Originally the great work of Asanga Saptadaśabhūmi-śāstra alone was reputed as revealed, but later on five other works were assumed as revealed, but not the Saptadaśabhūmi.

[3] Zeitschr. für I. u. I., 1928, p. 215 ff. [4] Ibid., p. 224.

[5] M. E. Obermiller informs me that there is in the Tanjur Mdo, v. XVII, fol. 170—171, a short tract ascribed to Nāgārjuna, the Bhava-sankrānti (Srid-pa-ḥpho-ba), and a commentary (ṭīkā) upon it by Maitreya-nātha (Byams-pa mgon-po). This fact can be interpreted either as a support for Prof. Ui's view, or it would be an indication that such an attribution was at a certain epoch customary in some circles.

been translated into Chinese and is there utterly unknown[1]. Neither Paramārtha nor Hiuen-tsang nor I-tsing seem to have noticed it and have imported no copy of it into China. However Vasubandhu had already, in all probability, made it the text book for the study of Prajñā-pāramitā. Although he himself has composed no commentary on it, but his pupil and continuater in this departement of Buddhist science, the saint Vimuktasena, has written a detailed commentary[2] which was then followed by a series of other works.

Another peculiarity of the Abhisamayālankāra is that it expounds the theory of Salvation without alluding to the typical tenets of the Yogācāra school. The Tibetan historian and systematist Bu-ston Rin-chen-ḍub in his history of Buddhism in Tibet[3] says, that this work of Maitreya is written according to the principles of the Mādhyamika school (ḥkhor-lo bar-ba), while the remaining 4 works belong to the Yogācāra school. According to Tsoñ-khapa[4] the Abhisamayālankāra follows the principles of the Mādhyamika-Svātantrika school, the Uttaratantra of the same author — those of the Mādhyamika-Prāsangika, and the remaining three works only belong to the Yogācāras. In fact the theory of Salvation is expounded by later writers either in accordance with the Mādhyamika-Svātantrika or the Yogācāra principles, but not in accordance with the Mādhyamika-Prāsangika school.

§ 3. Contents and character of the work.

Abhisamayālankāra is a Prajñāpāramitā-upadeśa and it is a śāstra, that is to say, it is a systematical exposition of the Prajñāpāramitā doctrine, of its practical side. Abhisamaya, as already

---

[1] Ibidem, p. 222. [2] ñi-khri-snañ-ba, cp. Tanjur Mdo, vol. I.

[3] f. 22 of the Lha-sa block print edition of the Bod-chos-ḥbyuñ.

[4] In his Gser-phreñ.

mentioned, is here a synonym of mārga. Alankāra is the name for a literary form popular with the Buddhists. It means that the work in question contains no full and detailed exposition of the doctrine, it is not a mahā-śāstra, like the Abhidharmakośa, but it is only a short summary[1] of the salient points of the system contained in the prajñāpāramitā sūtras, in all its redactions, the one in 100.000 ślokas, the one in 25.000 ślokas and the one in 8.000 ślokas. Really wonderful is the skill, with which the author includes in the terse writing of his mnemonic verses almost every important feature, mentioned in the Sūtras. What the term prajñāpāramitā means, is very pregnantly expressed by Dignāga in the first verse of his Prajñā-pāramitā-piṇḍārtha[2], a work dealing with just the same fundamental idea as the Abhisamayālankāra, and which was probably composed by him as a help for memory during the time he was studying the subject as a pupil of Vasubandhu, attending to his course of Prajñāpāramitā. The verse runs as follows:

prajñāpāramitā jñānam advayam, sa Tathāgataḥ,
sādhya-tādarthya-yogena tācchābdyam grantha-mārgayoḥ [3].

That means: «Prajñāpāramitā is Monism, it is that knowledge (in which subject and object coalesce), it is also Buddha (himself, personified in his Cosmical Body). The word prajñāpāramitā means moreover the text (of the prajñāpāramitā sūtras) and the Path of Salvation (which they teach), because the aim (of the text and of the Path) is to produce this (monistic consciousness and the condition of a Buddha in his Nirvāṇa)».

---

1 According to S. Lévi, op. cit., p. 16, the celebrated passage in Subandhu's Vāsavadattā, contains even a direct reference to the Sūtralankāra of Maitreya-Asanga. But it is more probable that it refers to the Buddhist practice of writing alankāras in general.

2 Tanjur, Mdo, vol. XIV; a commentary by Triratnadāsa is also found there.

3 The sanscrit original of this verse is quoted by Haribhadra in his Abhisamayālankāra-ālokā MS fol. 23b. 4—5 (E. Obermiller).

Thus, the term prajñā-pāramitā has the following meanings: 1) philosophic Monism, 2) Buddha's Cosmical Body, 3) the text of the p.-p. sūtras, and 4) the Path towards Salvation according to Mahāyānistic principles. It is in this last acceptation, that the Abhisamayālankāra contains a summary of the salient points.

It is divided in 8 chapters. The first three deal with three kinds of Omniscience, the Omniscience of the Mahāyānistic Buddha (sarva-ākāra-jñatā = Tib. rnam-mkhyen), the Omniscience of the Bodhisattva concerning the Path (mārga-jñatā = Tib. lam-šes) and that kind of Omniscience which is attainable by the Hīnayānistic Saint (sarva-jñatā = Tib. gzhi-šes). This term of Omniscience, as applied to the Buddha, carries a totally different connotation than in western religions. It simply means intelligible, non-sensuous, intuition, the direct presentation of the world *sub specie aeternitatis*. That Monism which in philosophy is established by discursive argument the Mahāyānistic saint and the Mahāyānistic Buddha have the power to intuit directly (sākṣāt). That Buddha is omniscient does not mean that he knows the namcs of all plants and the names of all animals etc. etc., but it means that he possesses a knowledge of the four truths, that is to say, he possesses in the highest degree philosophic intuition[1]. It is the highest knowledge as conceived by Spinoza, not the kind of omniscience imagined by unphilosophic minds.

The next four chapters contain the four so called prayogas or ways of realisation of that omniscience. Chapter 4 deals with the method of illumination, concerning the subjective and objective aspects of the three forms of Omniscience (sarvākārābhisambodha). The next three chapters contain the same stuff, but considered from three different standpoints. Chapter 5 gives the definition of the culminating point of illumination (mūrdhābhisamaya), chapter 6 — of gradual illumination (anupūrvābhisamaya)[2],

---

[1] Cp. Kathāvatthu, II. 2. 22—23. [2] Cp. ibid., II. 9.

chapter 7 — of momentary illumination (ekakṣaṇābhisambodha). Finally the 8-th and last chapter contains the doctrine of Buddha's Cosmical Body (dharmakāya), or of the disappearing of the individual in the monistic Absolute. Thus the whole šāstra has eight parts dealing with three kinds of omniscience, 4 methods of attaining it, and one final result. It is called the šāstra of eight subjects. It is moreover called the šāstra of 70 points, because the eight subjects in their subdivisions can be analysed into 70 topics. There are other more detailed subdivisions still. The text gives simply their enumeration and their system. It is nothing more than a systematical index, in metrical form, of all technical terms used in the doctrine of the mahāyānistic Path to Salvation. The meaning of these terms is not contained in the alankāra, it must be found in the commentaries without which the work remains absolutely incomprehensible. The subject-matter which is loosely expressed in the sūtras, is systematically arranged in the šāstra and explained in the commentaries.

§ 4. The commentaries.

The Tanjur Collection contains translations of 21 works, which are only different commentaries on the Abhisamayālankāra, some of them showing the connection of its systematical doctrine with the prajñāpāramitā-sūtra in 25.000 šlokas, other its connection with the one in 8.000 šlokas. The most celebrated among the authors of these commentaries are ārya Vimuktasena (VI-th century), the pupil of Vasubandhu, bhadanta Vimuktasena (VI—VII century), the pupil of the former and ācārya Haribhadra (IX century). The title of the latter's work is as follows: šrīmad-ācārya-Haribhadra-viracitā Ārya-aṣṭa-sāhasrika-prajñāpāramitā-vyākhyā Abhisamayālankāra-ālokā nāma. A MS of the original sanscrit text of this work is found in the Minayeff collection of sanscrit MSS of the Public Library

of Leningrad[1]. Its edition is in course of preparation by my pupil E. Obermiller. Ārya Vimuktasena and Haribhadra are the greatest authorities in the domain of pāramitā, they are often quoted in a dvandva compound as ḥphags-señ = Ārya-Hari. A full list of all the 21 commentaries will be given by E. E. Obermiller in a paper which will appear in the forthcoming yearbook of our Institution for the Study of Buddhist Culture.

The first Tibetan author who has written an independent commentary on the Abhisamayālankāra seems to have been the celebrated translator (lotsaba) N̄og Lodan-šeirab[2] (1059—1109). He was followed by a great number of Tibetan authors of the old period. The following are the most celebrated among them: Chaba-Chögi-señge[3] (1109—1169), Tsañ-nagpa-tsondū-senge[4] (the pupil of the former), Dolbopa-šeirab-gyal-tshan[5] (1292—1391), Budon-rinchen-ḍub[6] (1290—1364), Nyabon-kunga-pal[7] (the pupil of the two preceding ones and the teacher of Tsoñ-khapa), Roñdon-šakya-gyal-tshan[8] (1367 — 1449), Rendapa-zhonnu-lodō[9] (1349—1412), etc., etc.

To the new period belong the works of Tsoñ-khapa (1357—1419) and his pupils, the works of Jam-yañ-zhadpa[10] (1648—1742) and an enormous litterature of manuals for the study of this subject in monastic schools. The work of Tsoñ-khapa which bears the title of Gser-phreñ is especially celebrated by its thorough, detailed, and clear exposition[11].

---

1 № 107 of the Mironov Catalogue. 2 Rñog blo-ldan-šes-rab.
3 Phya-pa chos-kyi señ-ge. 4 Gtsañ-nag-pa-brtson-ḥgrus-señ-ge.
5 Dol-po-pa šes-rab-rgyal-mtshan. 6 Bu-ston rin-chen-grub.
7 N̄a-dpon-kun-dgaḥ-dpal. 8 Roñ-ston šā-kyaḥi-rgyal-mtshan.
9 Red-mdaḥ-pa gžhon-nu-blo-gros. 10 Ḥjam-dbyañs-bzhad-pa-ñag-dbañ-brtson-ḥgrus.

11 The full title of the work is — šes-rab-kyi-pha-rol-tu-phyin-paḥi man-ñag-gi-bstan-bcos-mñon-par-rtogs-paḥi-rgyan ḥgrel-pa-dañ-bcas-paḥi rgya-cher-bšad-pa legs-bšad-gser-gyi-phreñ-ba, copies in the As. Mus.

Among brahmanical writers Vācaspatimiṣra seems to be the only one who had a direct knowledge of the prajñā-pāramitā doctrine; he examines it in his Nyāya-kaṇika[1], when considering the prāmāṇya-vāda and the sarvajña-vāda.

§ 5. The plan for investigating the Prajñāpāramitā literature.

Professor Sylvain Lévi has rightly pointed to the great historical issues connected with the prajñā-pāramitā doctrine of the Mahāyāna[2]. He suggests foreign influence in the formation of this aspect of Buddhism[3]. We have already expressed our opinion to the effect that the Central Conception of this form of Buddhism is genuinely Indian, for it is nothing but the Monism of the ancient Upanishads and modern Advaita-Vedānta (jñānam advayam)[4]. The doctrine is moreover much older than Nāgārjuna, who only has given it an extreme and very drastic expression. But professor S. Lévi is unquestionably right in maintaining that three centuries of a lively intercourse between two nations so highly intellectual as the ancient Greeks and the Indians were, could not but have resulted in some influences, which probably were reciprocal. Clear historical deductions will be possible when this domain of the Indian litterature will have been sufficiently investigated. In two earlier works[5] we have attempted to attain intelligible and precise renderings of Buddhist philosophical conceptions of the first and second period of Buddhist philosophy. In a forthcoming work the same will be done regarding its third and concluding period[6]. The investiga-

---

[1] Cf. pp. 11 ff., 145, 148 and 150 (of the reprint from the Pandit).

[2] Op. cit., p. 16 ff. [3] «La perfection de la Sapience (prajñā-pāramitā) soeur jumelle de la Sophia et de la Gnose de l'Asie grecque», ibid. [4] Cf. my Conception of Buddhist Nirvāṇa, Leningrad, 1927. [5] «Central Conception of Buddhism», London, R. A. S. 1922, and the above mentioned «Conception of Buddhist Nirvāṇa».

[6] «Buddhist Logic», 2 vol. containing a full translation of the Nyāya-bindu-ṭīkā, shortly to appear in the Bibliotheca Buddhica.

tion of the prajñā-pāramitā litterature we propose to carry in the same spirit. Our chief help we derive from šāstra, not from sūtra. This implies a very high appreciation of the works of the great Indian and Tibetan ācāryas. The comprehension of an Indian philosophical text is a task wrought with many difficulties. Still more difficult is the comprehension of a work deeply steeped in mysticism. We have found it indispensible to give in all important passages a double translation a strictly literal one, which utterly disregards the exigencies of the tongue *into which* the text is translated, and a quite free one, which utterly disregards the exigencies of the tongue *from which* it is translated. Only then can the requirement of a strict philological method be brought not to interfere with that clearness and intelligibility, which always will remain the ultimate aim of science.

This fasciculus is the first instalment of a series of works devoted to the investigation of the Prajñā-pāramitā literature, which our Institution for the Study of Buddhist Culture proposes to undertake and carry out systematically. The next fasciculus will contain 1) an analysis of the 8 subjects and 70 points in which the doctrine of Prajñā-pāramitā is systematized, 2) a table of the 173 aspects of the three kinds of Omniscience, 3) a table showing the concordance between the Abhisamayālankāra and the Aṣṭā-sāhasrikā and Pañcaviṃšati-sāhasrikāprajñāpāramitā sūtras, 4) an Index verborum of the šāstra, Sanscrit-tibetan and Tibetan-sanscrit. All this work will be carried out by the Sektion Secretary of our Institution Dr. E. Obermiller. He has also undertaken, as already mentioned, an edition of the sanscrit text of Haribhadra's commentary. A translation of the šāstra will then follow which will make use of all the materials available.

The sanscrit text of the Abhisamayālankāra has been prepared by me from two Mss of the Cambridge University Library №№ Add. 1628 and 1629, where it is placed at the beginning

before the text of the Pañcaviṃśatisāhasrikā Prajñāpāramitā. The circumstance that it is a separate work has apparently escaped the attention of the compiler of the catalogue, Professor Cecil Bendall. They are respectively referred to as MSS. A and B.

The whole text of the Àbhisamayālankāra is moreover contained in Haribhadra's āloka. It is referred to as MS. C. For the reference to this MS I am indebted to E. Obermiller who writes about it (№ 107 of the Minayev collection, Mironov's Catalogue) — «it is a modern copy in devanāgarī characters from a Napalese lañcā original. It contains an unusually great number of mistakes owing to the insufficient knowledge by the scribe of the lañcā alphabet; so *kṣa* always stands for *hya*, *kya*, *jya*, etc., *śa* is frequently mistaken for *ṇa*, *va* for *ca*, *bha* for *ta* and vice versa. Of these errors only the most striking have been quoted in the notes. In two passages, II, 6 and VIII, 4 this MS. fills up lacunes where the Tibetan version alone would not have sufficed to recover the original text».

The Tibetan translation is the work of the great translator (lotsaba) N̄og Lodan-Šeirab (1059—1109)[1], with the collaboration of the Indian pandit Amaragomin[2]. This Lodan Šeirab, as already mentioned, has also written an independent commentary on the Abhisamayālankāra. The first translator was Ka-pa Paldzeg[3] (IX century). The text here printed agrees with the block-print of the Aga monastery.

In correcting the proofs E. Obermiller has consulted Haribhadra and the Commentaries of Tson̄-khapa and Jam-yan̄-zhad-pa.

Th. Stcherbatsky.

---

[1] Rn̄og blo-ldan-šes-rab. [2] Go-mi-ḥchi-med. [3] Ka-pa-dpal-brtsegs.

अभिसमयालंकारनामप्रज्ञापारमितोपदेशशास्त्रम् ॥

कृतिर्मैत्रेयनाथस्य ॥

ओं नमो मैत्रेयनाथाय ॥

[1]या सर्वज्ञतया नयत्युपशमं [2]शान्तैषिणः श्रावकान् ।
या मार्ग[3]ज्ञतया जगद्धितकृतां लोकार्थसंपादिका ।
सर्वाका[4]रमिदं वदन्ति मुनयो विश्वं यया संगत[5]म् ।
[6]तस्यै श्रावकबोधिसत्त्वगणिनो बुद्धस्य मात्रे नमः ॥

सर्वाकारज्ञतामार्गः [7]शासित्रा यो ऽत्र देशितः ।
धीमन्तो वीक्षि[8]षीरंस्तमना[9]लीढं परैरिति ॥ १ ॥

स्मृतौ [10]चाधाय सूत्रार्थं धर्मचर्यां दशात्मिकाम् ।
[11]सुखेन प्रतिप[12]त्सीरन्नित्यारम्भप्रयोजनम् ॥ २ ॥

---

1 Bendall's Cat. य: Both MSS. या. 2 A. संतैषिणः. 3 °ज्ञतयां. 4 B. सर्वाकाल°. 5 B. सङ्गता. 6 C. तस्मै. 7 A. B. शासिता, C. शासिगता (sic!). 8 A. °षीरम्तम°, C. °क्षषारंस्तम°. 9 C. °मनालीपरैरिति. 10 C. बोधाय. 11 A. सुखेखेन प्र°. 12 A. °पत्मीर°, B. °पत्सीरन°, C. °षस्तीरवित्या° (sic!).

प्रज्ञापारमिताष्टाभिः पदार्थैः[1] समुदीरिता[2] ।
सर्वाकारज्ञता मार्गज्ञता सर्वज्ञता ततः ॥ ३ ॥

सर्वाकाराभिसंबोधो मूर्धप्राप्तो[3] ऽनुपूर्विकः ।
एकक्षणाभिसंबोधो धर्मकायश्च ते ऽष्टधा[4] ॥ ४ ॥

चित्तोत्पादो ऽववादश्च[5] निर्वेधाङ्गं[6] चतुर्विधम् ।
आधारः प्रतिपत्तेश्च धर्मधातुस्वभावकः ॥ ५ ॥

आलम्बनं[7] समुद्देशः संनाहप्रस्थितिक्रिये[8] ।
संभाराश्च[9] सानर्याणाः सर्वाकारज्ञता[10] मुनेः ॥ ६ ॥

श्यामीकरणतादीनि[11] शिष्यखड्गपथौ[12] च यौ ।
महानुशंसो[13] दृग्मार्ग ऐहिकामुत्रिकैर्गुणैः ॥ ७ ॥

कारित्रमधिमुक्तिश्च स्तुतस्तोभतशस्तिताः[14][15] ।
परिणामे ऽनुमोदे च मनस्कारावनुत्तमौ ॥ ८ ॥

निर्हारः[16] शुद्धिरत्यन्तमित्ययं[17] भावनापथः ।
विज्ञानां बोधिसत्त्वानामिति मार्गज्ञतोदिता ॥ ९ ॥

---

1 A. पदार्थैः, C. पदार्थाः. 2 A. °दीरित; B. °र्थैः समुदीरित्यता (sic!).
3 A. मूर्द्धप्राप्ता ऽनुपूर्विकः, B. मूर्द्धप्राप्तो ऽनुपूर्वि, C. ऽनुपूर्विकाः. 4 A. °ष्टेधा.
5 A. ववादंश्च, C. चवादश्च. 6 A. °धाङ्गश्च°; B. धाङ्गक्ष, C. धाङ्गश्चतुविधा.
7 B. °म्बनसमु°, C. °म्बनं मम्वदेशः. 8 A. प्रस्थितक्रिया. 9 C. संभारोश्च.
10 A. °कारगता (sic!) मुनेः. 11 A. B. ध्यामीक°, C. व्यामेकरणारादी° (sic!).
12 C. शिषिखड्गमथो. 13 B. °नुशसो दृञ्मार्ग, C. °नशंसौ दृश्मार्ग.
14 B. स्तुस्तोभित°. 15 A. शत्मिताः, B. शन्मिताः, C. °णासितः (sic!).
16 A. निर्व्हारशु°. 17 B. शुद्धिरंत्यत्तमि°, C. शुद्धिरंभ्यत्तमि°.

प्रज्ञया[1] न भवे स्थानं कृपया न शमे[2] स्थितिः ।
अनुपायेन दूरत्वमुपायेनाविदूरता[3][4] ॥ १० ॥

विपक्षप्रतिपक्षौ च प्रयोगः[5] समतास्य च ।
दृङ्मार्गः श्रावकादीनामिति सर्वज्ञतेष्यते ॥ ११ ॥

आकाराः सप्रयोगाश्च गुणदोषाः सलक्षणाः ।
मोक्षनिर्वेधभागीये शैक्षो[6] ऽवैवर्तिको[7] गणः ॥ १२ ॥

समता भवशान्त्योश्च क्षेत्रे[8] शुद्धिरनुत्तरा ।
सर्वाकाराभिसंबोध एष सोपायकौशलः ॥ १३ ॥

लिङ्गं तस्य विवृद्धिश्च निर्वेधश्चित्तसंस्थितिः[9] ।
चतुर्धा[10] च विकल्पस्य प्रतिपक्षश्चतुर्विधः[11] ॥ १४ ॥

प्रत्येकं दर्शनाख्ये च भावनाख्ये[12] च वर्त्मनि ।
आनन्तर्यसमाधिश्च सह विप्रतिपत्तिभिः ॥ १५ ॥

मूर्धाभिसमयस्त्रेधा[13][14] दशधा[15] चानुपूर्विकः ।
एकक्षणाभिसंबोधो लक्षणेन चतुर्विधः ॥ १६ ॥

स्वाभाविकः[16] ससंभोगो[17] नैर्माणिको ऽपरस्तथा ।
धर्मकायः[18] सकारित्रश्चतुर्धा समुदीरितः ॥ १७ ॥

---

1 A. B. प्रज्ञयोगभवे स्थानं, C. प्रज्ञा न भवे स्थानं. 2 A. न समे. 3 A. दुरत्व°. 4 B. °येनापि दूरता. 5 C. प्रयोगाः. 6 C. शैको. 7 C. ऽवैवर्त्तिता. 8 C. क्षेत्रशुद्धिर°. 9 B. निर्वेधचित्त°. 10 A. चतु-र्द्धाश्च. 11 C. प्रतिपक्षाश्चतुर्विधाः. 12 C. °नाख्ये. 13 B. °भिर्समय° (sic!). 14 C. °स्त्रिधा. 15 A. दशाधारानुपू°. 16 C. स्वाताविकः (sic!). 17 C. समाम्भोगो (sic!). 18 B. C. °कायसका°.

चित्तोत्पादः [1]परार्थाय सम्यक्संबोधिकामता ।
समासव्यासतः सा च यथासूत्रं स चोच्यते ॥ १८ ॥

[2]भूहेमचन्द्र[3]ज्वलनैर्निधि[4]रत्नाकरार्णवैः ।
वज्राचलौषधीमित्रैश्चिन्तामण्यर्कगीतिभिः ॥ १९ ॥

नृपगञ्जमहामार्गयान[5]प्रस्रवणोदकैः ।
आनन्दोक्तिनदीमेघैर्द्वाविंशतिविधः[6] स च ॥ २० ॥

[7]प्रतिपत्तौ च सत्येषु बुद्धरत्नादिषु त्रिषु ।
असक्तावपरिश्रान्तौ [8]प्रतिपत्संपरिग्रहे ॥ २१ ॥

चक्षुःषु पञ्चसु ज्ञेयः [9]षट्स्वभिज्ञागुणेषु च ।
दृङ्मार्गे भावनाख्ये चेत्यववादो दशात्मकः ॥ २२ ॥

मृदुतीक्ष्णेन्द्रियौ[10] श्रद्धादृष्टिप्राप्तौ[11] कुलंकुलौ ।
एकवीच्यन्तरोत्पद्य कारकारकनिष्ठगाः ॥ २३ ॥

[12]प्लुतास्त्रयो भवस्याग्रपरगौ[13] रूपरागहा ।
दृष्टधर्मशमः[14] कायसाक्षी[15] खड्गश्च विंशतिः ॥ २४ ॥

आलम्बनत आकाराद्धेतुत्वात्संपरिग्रहात् ।
चतुर्विकल्पसंयोगं यथास्वं भजतां सताम् ॥ २५ ॥

---

1 C. परार्था सम्यक्संबोधि°. 2 A. हेभूमच°, C. भूहेच°. 3 C. त्वलनैर्नि°. 4 C. °नकारार्णवैः (sic!). 5 C. प्रशवणादकैः (sic!). 6 A. द्वाविंशतिविंशतिविधः सचः । (sic!). 7 A. प्रतिपंत्तौ. 8 C प्रतिपत्समिरिग्रहे. 9 C षडभिज्ञागुणेषु. 10 A. °न्द्रियो, C. °न्द्रिष्यै (sic!). 11 A. °प्राप्तो. 12 C. प्लुतस्तयो (sic!). 13 A. B. परमो. 14 A. °शमः, B. °शमकाय°. 15 C. शाक्षौ.

[1]श्रावकेभ्यः सखड्गेभ्यो बोधिसत्त्वस्य [2]तायिनः ।
मृदुमध्याधिमात्राणामूष्मादीनां विशिष्टता ॥ २६ ॥

आलम्बनमनित्यादि [3]सत्याधारं, तदाकृतिः ।
निषेधो [4]ऽभिनिवेशादे[5]र्, हेतुर्यानत्रयाप्तये ॥ २७ ॥

रूपाद्यायव्ययौ, विष्ठास्थितौ,[6] [7]प्रज्ञप्त्यवाच्यते ।
रूपाद्यवस्थितिस्तेषां तद्भावेनास्वभावता ॥ २८ ॥

तयोर्मि[8]थः स्वभावत्वं तदनित्याद्यसंस्थितिः ।
तासां [9]तद्भावशून्यत्वं [10]मिथः स्वाभाव्यमेतयोः ॥ २९ ॥

[11]अनुद्ग्रहो यो धर्माणां, [12]तन्निमित्तासमीक्षणम् ।
परीक्षणं च [13]प्रज्ञया सर्वस्यानु[14]पलम्भतः ॥ ३० ॥

रूपादे[15]रस्वभावत्वं, तदभावस्वभावता ।
तदजातिरनिर्याणं, शुद्धिस्, तदनिमित्तता ॥ ३१ ॥

तन्निमित्तानधिष्ठानानधि[16]मुक्तिरसंज्ञता ।
[17]समाधिस्, तस्य कारित्रं, व्याकृतिर्, [18]मननाक्षयः ॥ ३२ ॥

---

1 C. श्रावकेत्यः सत्यः सखड्गेभ्या (sic!). 2 C. त्यायनः (sic!).
3 A. सत्य°, B. सभ्य°, C. सत्याचारं. 4 C. इतिः निवे°. 5 A. °शादे हे°, C. °षादे हे°. 6 A. स्थिति. 7 A. प्रज्ञप्तवाच्यते, B. प्रज्ञास्त्यवाच्यते.
8 B. °र्मिर्थः. 9 A. B. तासात्तभाव°. 10 C. मियस्वभाव्यमे°.
11 A. C. अनुग्रहो. 12 A. C. धर्माणात्तनिमित्ता°. 13 A. B. C. प्रज्ञायाः.
14 °C. पलम्भ. 15 A. B. रूपादेव स्व°, C. रूपादेररस्व°.
16 A. °ष्ठानांनधीमु°. 17 C. समाधिं. 18 A. व्याकृतिमनना°.

मिथस्त्रिकस्य स्वाभाव्यं, समाधेरविकल्पना ।
इति निर्वेधभागीयं मृदुमध्याधिमात्रतः[1] ॥ ३३ ॥

द्वैविध्यं ग्राह्यकल्पस्य वस्तुतत्प्रतिपक्षतः[2]
मोहराश्यादि[3]भेदेन प्रत्येकं नवधा तु सः[4] ॥ ३४ ॥

द्रव्य[5]प्रज्ञप्त्यधिष्ठानो[6] द्विविधो ग्राहको मतः ।
स्वतन्त्रात्मादिरूपेण, स्कन्धाद्याश्रयतस्तथा ॥ ३५ ॥

चित्तानवलीनत्वादिनैःस्वाभाव्यादिदेशकः ।
तद्विपक्षपरित्यागः सर्वथा संपरिग्रहः ॥ ३६ ॥

षोढा[7]धिगमधर्मस्य प्रतिपक्ष[8]प्रहाणयोः ।
तयोः[9] पर्युपयोगस्य प्रज्ञायाः कृपया सह ॥ ३७ ॥

शिष्यासाधारणत्वस्य परार्थानुक्रमस्य च ।
ज्ञानस्या[10]यत्नवृत्तेश्च प्रतिष्ठा गोत्रमुच्यते ॥ ३८ ॥

धर्मधातोरसंभेदाद्[11]गोत्रभेदो न युज्यते ।
आधेयधर्मभेदात्तु तद्भेदः पारगीयते[12] ॥ ३९ ॥

आलम्बनं सर्वधर्मास्ते पुनः कुशलादयः ।
लौकिकाधिगमाख्याश्च ये च लोकोत्तरा मताः ॥ ४० ॥

---

1 C. °धिमात्र. 2 A. वस्तुतत्प्रतिपक्षः. 3 A. °राण्यादि°. 4 C. शा (sic!). 5 C. उव्य°. 6 A. °ष्ठाने, B. °ष्ठानो. 7 A. षाढा°, C. षोढायदिगम° (sic!). 8 A. प्रतिपस्य. 9 A. तयोप°. 10 C. ज्ञान-स्याध्यत्त° (sic!). 11 B. °भेदो ऽज्ञात्र°. 12 C. परितीयत (sic!).

सास्रवानास्रवा[1] धर्माः संस्कृतासंस्कृताश्च ये ।
शिष्यसाधारणा धर्मा ये[2] चासाधारणा मुनेः ॥ ४१ ॥

सर्वसत्त्वाग्रताचित्तप्रहाणाधिगमत्रये[3] ।
त्रिभिर्महत्त्वैरुद्देशो[4] विज्ञेयो ऽयं स्वयंभुवाम्[5] ॥ ४२ ॥

दानादौ षड्विधे तेषां प्रत्येकं संग्रहेण या ।
सन्नाहप्रतिपत्तिः सा षड्भिः षट्कैर्यथोदिता ॥ ४३ ॥

ध्यानारूप्येषु[6] दानादौ मार्गे[7] मैत्र्यादिकेषु च ।
गतोपलम्भयोगे[8] च त्रिमण्डलविशुद्धिषु[9] ॥ ४४ ॥

उद्देशे षट्स्वभिज्ञासु[10] सर्वाकारज्ञतानये ।
प्रस्थानप्रतिपज्ज्ञेया महायानाधिरोहिणी[11] ॥ ४५ ॥

दया[12] दानादिकं षट्कं शमथः[13] सविदर्शनः ।
युगनद्धश्च यो मार्ग[14] उपाये यश्च[15] कौशलम् ॥ ४६ ॥

ज्ञानं[16] पुण्यं च मार्गश्च धारणी भूमयो दश ।
प्रतिपक्षश्च विज्ञेयः संभारप्रतिपत्क्रमः[17] ॥ ४७ ॥

लभ्यते प्रथमा भूमिर्दशधा परिकर्मणा ।
आशयो हितवस्तुत्वं सत्त्वेषु समचित्तता ॥ ४८ ॥

---

1 B. साश्रवानाश्रवा. 2 B. ये वासा°. 3 B. °धिगमे त्रये.
4 C. °रुडशा. 5 A. स्वयस्तुवाम्, C. °तूवाम् (sic!). 6 B. ध्यानरूप्येपु, C. रूप्येसु. 7 C. मार्य (sic!). 8 A. ततो°. 9 A. (?) त्रिमणुव (?).
10 C. षट्स भिज्ञास्व. 11 A. °रोहिनी. 12 C. यदा दानादिकं.
13 A. B. शिमथः, C. समथः. 14 A. मार्गा. 15 C. यर्वकौशलं.
16 A. ज्ञानपुण्यश्च. 17 B. सम्भोर°.

त्यागः[1] सेवा च मित्राणां सद्धर्मालम्बनेषणा[2] ।
सदा नैष्क्रम्यचित्तत्वं[3] बुद्धकायगता स्पृहा ॥ ४९ ॥

धर्मस्य देशना सत्यं दशमं वाक्यमिष्यते[4] ।
ज्ञेयं[5] च परिकर्मैषां स्वभावानुपलम्भतः ॥ ५० ॥

शीलं कृतज्ञता क्षान्तिः प्रमोद्यं महती कृपा ।
गौरवं गुरुशुश्रूषा वीर्यं दानादिके ऽष्टमम् ॥ ५१ ॥

अतृप्तता श्रुते दाने धर्मस्य च निरामिषं ।
[6]बुद्धक्षेत्रस्य संशुद्धिः संसारापरिखेदिता ॥ ५२ ॥

ह्रीरपत्राप्यमित्येतत्पञ्चधामननात्मकम् ।
वनाशाल्पेच्छता तुष्टिर्[7]प्रतिसंलेखसेवनम् ॥ ५३ ॥

शिक्षाया अपरित्यागः कामानां [8]विजुगुप्सनं ।
निर्वृत्सर्वास्तिसंत्यागो ऽनवलीनानपेक्षते[9] ॥ ५४ ॥

संस्तवं कुलमात्सर्यं स्थानं संगणिकावहं ।
[10]आत्मोत्कर्षपरावज्ञे कर्ममार्गान्[11]दशाशुभान् ॥ ५५ ॥

मानं स्तम्भं विपर्यासं विमतिं[12] क्लेशमर्षणाम् ।
विवर्जयन्समाप्नोति [13]दशैतान्पञ्चमीं भुवम् ॥ ५६ ॥

---

1 A. त्यागसेवाव्रमित्राणां, B. त्यागसेवा च मि°, C. त्यागाः सेवा च मि°. 2 A. सधर्म्मालंबने°, B. सद्धर्म्मालम्बने°, C. सद्धर्मालम्बनेषिणा. 3 A. नैक्रम्य, C. नैष्कर्म्य. 4 C. °ष्यतो. 5 A. ज्ञेयश्च. 6 C. बुद्धक्षेत्रः संसारापरिखेदिता. 7 A. तुष्टिष्टंतिसंलेखलेवनं, C. तुष्टिद्धतसंलेख°. 8 B. कामानामृजुगु°, C. कामानां च जुगुप्सनं. 9 B. °लीनानपेक्षेते, A. °नुपेक्षेते, C. संत्यागोवलीनवानपेक्षते. 10 A. आत्मोत्कर्षे. 11 A. कर्ममार्गनदशा°. 12 C. विमतं. 13 C. देशतात्पञ्चमीस्तुम् (sic!).

दानशीलक्षमावीर्यध्यानप्रज्ञाप्रपूरणात् ।
शिष्यखड्ग[1]स्पृहात्रासचेतसां[2] परिवर्जकः ॥ ५७ ॥

याचितो ऽनवलीनश्च सर्वत्यागे ऽप्यदुर्मनाः[3] ।
कृशो पि नार्थिनां[4] क्षेप्ता षष्ठीं[5] भूमिं समश्नुते[6] ॥ ५८ ॥

आत्मसत्त्वग्रहो जीवपुद्गलोच्छेदशाश्वताः ।
निमित्तहे[7]त्वोः स्कन्धेषु धातुष्वायतनेषु च ॥ ५९ ॥

त्रै[8]धातुके प्रतिष्ठानं सक्तिरालीनचित्तता ।
रत्नत्रितयशीलेषु तद्दृ[9]ष्ट्यभिनिवेशिता ॥ ६० ॥

शून्यतायां विवादश्च तद्विरोधश्च विंशतिः ।
कलङ्का यस्य विच्छिन्नाः सप्तमीमेत्यसौ भुवम्[10] ॥ ६१ ॥

त्रिविमोक्षमुखज्ञानं त्रिमण्डलविशुद्धि[11]ता ।
करुणामननाधर्मसमतैकनयज्ञ[12]ता ॥ ६२ ॥

अनुत्पादक्षमाज्ञानं धर्मा[13]णामेकधेरणा ।
कल्पनायाः समुद्[14]घातः संज्ञा[15]दृक्क्लेशवर्जनम् ॥ ६३ ॥

शमथस्य च निध्यप्तिः कौशलं च विदर्शने ।
चित्त[16]स्य दान्तताज्ञानं सर्वत्राप्रतिघाति च ॥ ६४ ॥

---

1 B. °खड्ग. 2 A. °त्रासंचेतसां. 3 C. °र्मन. 4 B. नार्थिना क्षेप्ता, C. नार्थिना क्षेप्तां. 5 A. B. षष्ठीभूमिं. 6 C. समस्तत. 7 A. C. °क्रेतोः. 8 C. तैधातुके. 9 A. तद्दृष्ट्य°. 10 C. भूवम्. 11 C. विशुद्धता. 12 A. °केरयता (?). 13 C. धर्मणात्मकविकरणा (sic!). 14 B. सद्घातः, A. समुघ्यातः. 15 A. °दक्क्लेश°, C. दृक्लेशवर्जना. 16 C. चित्तस्यादान्तता°.

[1]सत्त्वेरभूमिर्यत्रेच्छं क्षेत्रान्तरगतिः सम[2]म् ।
सर्वत्र स्वात्मभावस्य दर्शनं चेति विंशतिः ॥ ६५ ॥

सर्वसत्त्वमनोज्ञानमभिज्ञाक्रीड[3]नं शुभा ।
बुद्धक्षेत्रस्य निष्पत्तिर्बुद्धसेवापरीक्षणे ॥ ६६ ॥

अक्षज्ञानं जि[4]नक्षेत्रशुद्धिर्मायोपमा स्थितिः ।
संचित्त्य च भवादानमिदं कर्माष्ट[5]धोदितं ॥ ६७ ॥

प्रणिधानान्यनन्तानि देवादीनां रुतज्ञता ।
नदीव[6] प्रतिभानानां गर्भावक्रा[7]न्तिरुत्तमा ॥ ६८ ॥

कुलजात्योश्च गो[8]त्रस्य परिवारस्य जन्मनः ।
नैष्क्रम्यबोधिवृक्षाणां[9] गुणपू[10]रेश्च संपदः ॥ ६९ ॥

नव [11]भूमीरतिक्रम्य बुद्धभूमौ प्रतितिष्ठते ।
येन ज्ञानेन सा ज्ञेया दशमी बोधसत्त्वभूः ॥ ७० ॥

प्रतिपक्षो ऽष्टधा ज्ञेयो दर्शनाभ्यासमार्गयोः ।
ग्राह्यग्राहकविक[12]ल्पानामष्टानामुपशान्तये ॥ ७१ ॥

उद्देशे समतायां च सत्त्वार्थे यत्नवर्जने ।
अत्यन्ता[13]य च निर्याणं निर्याणं प्राप्तिलक्षणम् ॥ ७२ ॥

---

1 A. सत्तेर°. 2 A. deest समं, C. °गतिसम (sic!).
3 A. B. C. °क्रीडने. 4 A. °क्षेत्रे शुद्धिमायो°, B. C. °क्षेत्रशुद्धि°.
5 C. °ष्टचोदितं. 6 A. B. नदी च. 7 A. गभवक्रान्ति°.
8 C. ग्रातुस्य (sic!). 9 A. °वृक्षानां. 10 A. गुणपरेश्च, C. गुणपूरेस्व.
11 A. भूमिर°. 12 C. °केकल्पनानामष्टानामूपसान्तये (sic!). 13 A. अत्यन्ता य च, C. अत्यन्ताय च.

सर्वाकारज्ञतायां च निर्याणं मार्गगोचरम् ।
निर्याणप्रतिपज्ज्ञेया सेयमष्टविधात्मका ॥ ७३ ॥

अभिसमयालङ्कारे प्रज्ञापारमितोपदेशशास्त्रे सर्वाकारज्ञताधिकारः प्रथमः ॥

[1]श्यामीकरणता भाभिर्देवानां योग्यतां[2] प्रति ।
विषयो नियतो व्याप्तिः[3] स्वभावस्तस्य[4] कर्म च ॥ १ ॥

चतुर्णामार्यसत्यानामाकारानुपलम्भतः ।
श्रावकाणामयं मार्गो ज्ञेयो मार्गज्ञतानये[5] ॥ २ ॥

रूपादिस्कन्धशून्यत्वाच्छून्यतानामभेदतः[6] ।
[7]ऊष्मणो, ऽनुपलम्भेन तेषां मूर्धगतं[8] मतम्[9] ॥ ३ ॥

[10]क्षान्तयस्तेषु नित्यादियोगस्थाननिषेधतः ।
दशभूमीः समारभ्य विस्तरास्थानदेशनात् ॥ ४ ॥

अग्रधर्मगतं प्रोक्तमार्यश्रावकवर्त्मनि ।
तत्कस्य हेतोर्बुद्धेन बुद्धा[11] धर्मासमीक्षणात् ॥ ५ ॥

परोपदेशवैयर्थ्यं[12] स्वयंबोधात्स्वयंभुवां ।
गम्भीरता[13] च ज्ञानस्य खड्गानामभिधीयते ॥ ६ ॥

---

1 A. B. घ्यामी°, C. व्यामे°. 2 B. योगतां. 3 C. प्राप्तिः. 4 A. B. स्वभावतस्य. 5 A. मार्गाज्ञता°. 6 B. °भुन्यताच्छु°, C. °शून्यताच्छन्य°. 7 A. omits 2½ ślokas beginning ऊष्मणो. 8 B. मूद्ध°. 9 C. omits. 10 B. क्षान्तियस्त°, C. क्षान्तयाः तेषु. 11 C. बुध्याधर्म°. 12 B. वैयघ्य. 13 A. B. omit 4 syllables after °भुवां.

शुश्रूषा[1] यस्य यस्यार्थे यत्र यत्र यथा यथा ।
स सो ऽर्थः ख्यात्यशब्दोपि तस्य तस्य तथा तथा ॥ ७ ॥

ग्राह्यार्थकल्पनाहानाद् ग्राहकस्याप्रहाणतः[2] ।
आधारतश्च विज्ञेयः खड्गमार्गस्य संग्रहः ॥ ८ ॥

प्रज्ञप्तेरविरोधेन[3] धर्मतासूचनाकृतः[4] ।
ऊष्मगं[5], मूर्धग रूपाद्यहानादि[6]प्रभावितम् ॥ ९ ॥

अध्यात्मशून्यताद्याभी रूपादे[7]रपरिग्रहात्[8] ।
क्षान्ती, रूपाद्य[9]नुत्पादाद्याकारै[10]रग्रधर्मता ॥ १० ॥

क्षान्तिज्ञानक्षणैः[11] सत्यं सत्यं प्रति चतुर्विधैः ।
मार्गज्ञतायां दृङ्मार्गः सानुशंसो ऽयमुच्यते[12] ॥ ११ ॥

आधाराधेयता[13]ऽभावात्तथताबुद्धयोर्मिथः[14] ।
पर्यायेणाननुज्ञानं, महत्ता[15], साप्रमाणता ॥ १२ ॥

परिमाणात्तताऽभावो[16], रूपादेरवधारणम्[17] ।
तस्यां[18] स्थितस्य बुद्धत्वे, ऽनुग्रहात्यागतादयः[19] ॥ १३ ॥

---

1 C. शश्रुषा (sic!). 2 B. °प्रहानतः. 3 A. प्रज्ञप्तारविरो°, B. प्रज्ञप्त्यरविरो°. 4 A. B. °कृती. 5 C. ऊष्मगतं. 6 C. omits. 7 B. रूपादेव°. 8 A. °रपरिग्रहो (?). 9 A. क्षान्तिरू°. 10 A. °नुत्पादाकारै°. 11 A. °क्षणिः (?). 12 B. °शन्सोममुच्यते, A. °शन्सोयमुच्यते, C. सनूशंसो ऽयमुच्यते. 13 A. आधारधेयता°, C. आधारधेयता°. 14 B. °ताबुयोर्म्मिथः, A. °ताबुद्धयो मिथः. 15 A. महत्ता, B. महंता. 16 B. °ऽभावो, A. °भावो. 17 A. B. रूपादेववधारणं. 18 A. तस्या. 19 A. B. °त्वे ऽनुग्रहा°.

मैत्र्यादि, शून्यता[1], प्राप्तिर्बुद्धत्वस्य, परिग्रहः ।
सर्वस्य व्यवदानस्य, सर्वाधिव्याधिशान्तनम् ॥ १४ ॥

निर्वाणप्राक्तशान्तत्वं, बुद्धेभ्यो रक्षणादिकम् ।
अप्राणिवधमारभ्य सर्वाकारज्ञतानये ॥ १५ ॥

स्वयंस्थितस्य सत्त्वानां स्थापनं, परिणामनम्[2] ।
दानादीनां च संबोधाविति मार्गज्ञतालक्षणाः ॥ १६ ॥

सर्वतो दमनं नामः सर्वतः[3] क्लेशनिर्जयः ।
उपक्रमाविषक्तत्वं[4] बोधिराधारपूज्यता ॥ १७ ॥

अधिमुक्तिस्त्रिधा ज्ञेया स्वार्था च स्वपरार्थिका ।
परार्थिकेवेत्येषा[5] च प्रत्येकं त्रिविधेष्यते ॥ १८ ॥

मृद्वी मध्याधिमात्रा च मृदुमृद्वादिभेदतः ।
सा पुनस्त्रिविधेत्येयं सप्तविंशतिधा मता ॥ १९ ॥

स्तुतिः स्तोभः[6] प्रशंसा[7] च प्रज्ञापारमितां प्रति ।
अधिमोक्षस्य मात्राणां नवकैस्त्रिभिरिष्यते[8] ॥ २० ॥

विशेषपरिणामस्तु तस्य कारित्रमुत्तमम् ।
नोपलम्भाकृतिश्वासावविपर्याससलक्षणाः ॥ २१ ॥

---

1 B. °शून्याता.   2 A. परिणामलं.   3 B. सर्वतक्लेथये: (sic), C. सर्वतः क्लेशंनिर्जयः.   4 C. °विषक्तावं बोधिराधारमोक्तता (sic!).   5 C. परार्थिको वेत्येषा.   6 A. कोभः, C. स्तोतः.   7 A. B. प्रसंसा, C. प्रससा (sic!).   8 C. °रिष्टते.

विविक्तो बुद्धपुण्यौघस्वभावस्मृतिगोचरः ।
सोपायश्चानिमित्तश्च बुद्धैरभ्यनुमोदितः ॥ २२ ॥

त्रैधातुकाप्रपन्नश्च परिणामो ऽपरस्त्रिधा ।
मृदुमध्याधिमात्रश्च[1] महापुण्योदयात्मकः ॥ २३ ॥

उपायानुपलम्भाभ्यां शुभमूलानुमोदना[2] ।
अनुमोदे मनस्कारभावनेह विधीयते ॥ २४ ॥

स्वभावः श्रेष्ठता तस्य सर्वस्यानभिसंस्कृतिः ।
नोपलम्भेन धर्माणामर्पणा च महार्थता ॥ २५ ॥

बुद्धसेवा च दानादिरुपाये यच्च कौशलम् ।
हेतवो ऽत्राधिमोक्षस्य, धर्मव्यसनहेतवः ॥ २६ ॥

माराधिष्ठानगम्भीरधर्मतानधिमुक्तते[3] ।
स्कन्धाद्यभिनिवेशश्च[4] पापमित्रपरिग्रहः ॥ २७ ॥

फलशुद्धिश्च[5] रूपादिशुद्धिरेव तयोर्द्वयोः[6] ।
अभिन्नाच्छिन्नता यस्मादिति शुद्धिरुदीरिता ॥ २८ ॥

क्लेशज्ञेयत्रिमार्गस्य शिष्यखड्गजिनौरसाम्[7] ।
ज्ञानादिशुद्धिरात्यन्तिकी[8] तु बुद्धस्य सर्वथा ॥ २९ ॥

---

1 A. मृदुर्मध्योधि°, B. मृदुमध्योधि°. 2 B. °मोदमा (sic!).
3 A. °मुक्त ते. 4 C. स्कन्धादिभिनिवेशश्च. 5 C. फलविशुद्धिश्च रूपादिविशुद्धिरेव. 6 A. तयाद्वयोः (sic!), C. तयोर्द्वयोः. 7 C. शिषखड्ग°.
8 A. °रात्यन्तिकीर्त्त°, B. °राभ्यन्तिकीर्त्त°.

मृदुमृद्वादिको मार्गः शुद्धिर्नवसु[1] भूमिषु ।
अधिमात्राधिमात्रादेर्मलस्य प्रतिपक्षतः ॥ ३० ॥

त्रिधातुप्रतिपक्षत्वं समता[2] मानमेययोः ।
मार्गस्य चेष्यते तस्य चोद्यस्य परिहारतः ॥ ३१ ॥

अभिसमयालङ्कारे प्रज्ञापारमितोपदेशशास्त्रे मार्गज्ञताधिकारो द्वितीयः[3] ॥

नापरे[4] न परे तीरे नान्तराले तयोः[5] स्थिता ।
अध्वनां समताज्ञानात् प्रज्ञापारमिता मता[6] ॥ १ ॥

अनुपायेन दूरं सा[7] सनिमित्तोपलम्भतः ।
उपायकौशलेनास्याः[8][9] सम्यगासन्नतोदिता[10] ॥ २ ॥

रूपादिस्कन्धशून्यत्वे धर्मेषु त्र्यध्वगेषु च ।
दानादौ[11] बोधिपक्षेषु चर्यासंज्ञा विपक्षता[12] ॥ ३ ॥

दानादिष्वनहंकारः[13] परेषां तन्नियोजनम् ।
संगकोटिनिषेधो[14] ऽयं सूक्ष्मः संगो जिनादिषु ॥ ४ ॥

---

1 A. B. शुद्धिनवसु, C. शुद्धिन्नवसु. 2 B. समतानमेययोः (sic!), C. समतायानमेययोः. 3 A. B. °धिकारपरिच्छेदः. 4 C. नापरेणापरे. 5 B. C. तयोस्थिता. 6 A. मताः. 7 A. दूरं सालनिमित्त° (sic!). 8 B. उपायाकौशलेना°. 9 A. °नास्या. 10 C. सम्यगासन्नोदिता. 11 C. रानादौ (sic!). 12 B. °पक्षतो. 13 B. °नहंकारः. 14 A. °कोटि°, B. °कोटी°.

तद्गाम्भीर्यं प्रकृत्यैव विवेकाद्धर्मपद्धतेः[1] ।
एकप्रकृतिकं ज्ञानं[2] धर्माणां[3] संगवर्जनम् ॥ ५ ॥

दृष्टादि[4]प्रतिषेधेन तस्य दुर्बोधतो[5]दिता ।
रूपादि[6]भिरविज्ञाना[7]त्तदचिन्त्यत्वमिष्यते ॥ ६ ॥

एवं कृत्वा यथोक्तो वै ज्ञेयः सर्वज्ञतानये ।
अयं विभागो निःशेषो विपक्षप्रतिपक्षयोः ॥ ७ ॥

रूपादौ तदनित्यादौ तदपूरिप्रपूर्योः[8] ।
तदसंगत्वे चर्यायाः प्रयोगः[9] प्रतिषेधतः ॥ ८ ॥

अविकारो न कर्ता च प्रयोगो दुष्करस्त्रिधा ।
यथाभव्यं फलप्राप्तेरवन्ध्यो[10] ऽभिमतश्च सः[11] ॥ ९ ॥

अपरप्रत्ययो यश्च सप्तधाख्यातिवेदकः ।
चतुर्धाऽमनना तस्य रूपादौ समता मता[12] ॥ १० ॥

धर्मज्ञाना[13]न्वयज्ञान[14]क्षान्तिज्ञानक्षणात्मकः ।
दुःखादिसत्ये[15] दृङ्मार्ग एष[16] सर्वज्ञतानये ॥ ११ ॥

---

1 A. विवकाद्धर्मयेद्धतेः, C. विवेकाद्धर्मपद्धतेः. 2 A. ज्ञान, C. ज्ञाणा.
3 C. धर्माणात्संग°. 4 A. B. दृष्ट्वा°. 5 A. दुवेधितोदिता, C. दुर्बोधता मता.
6 B. रूपोदि°. 7 B °ज्ञानोत्त°. 8 A. °र्यो. 9 A. B. प्रयोगप्रतिषेधतः.
10 A. °वन्ध्य ऽभिम°, B. °बन्धो ऽभि°, C. °वंध्येति मतश्च सः.
11 A. स. 12 A. मताः, B. omits, C. रूपादौ समतादौ सनामता (sic!).
13 B. धर्मज्ञान्वय°. 14 A. °न्वयज्ञाय°. 15 A. °सत्यद°.
16 A. B. एषः.

रूपं[1] न नित्यं नानित्यमतीतान्तं विशुद्धकम्[2] ।
अनुत्पन्नानिरुद्धादि व्योमाभं लेपवर्जितम् ॥ १२ ॥

परिग्रहेण निर्मुक्तमव्याहारं स्वभावतः ।
प्रव्याहारेण[3] नास्यार्थः परेषु प्राप्यते यतः ॥ १३ ॥

नोपलम्भकृदत्यन्तविशुद्धिर्व्याध्यसंभवः[4] ।
अपायोच्छित्त्यकल्पत्वं[5][6] फलसाक्षात्क्रियां प्रति ॥ १४ ॥

असंसर्गो निमित्तैश्च वस्त्वान व्यञ्जने द्वयोः[7] ।
ज्ञानस्य या[8] चानुत्पत्तिरिति सर्वज्ञतालक्षणाः[9] ॥ १५ ॥

इति मेयं पुनः मेयं मेयं खलु पुनस्त्रिधा[10] ।
अधिकारत्रयस्यैषा समाप्तिः परिदीपिता ॥ १६ ॥

अभिसमयालङ्कारे प्रज्ञापारमितोपदेशशास्त्रे सर्वज्ञताधिकारस्तृतीयः ॥

वस्तुज्ञानप्रकाराणामाकारा[11] इति लक्षणम् ।
सर्वज्ञतानां त्रैविध्यात्त्रिविधा एव ते मताः ॥ १ ॥

---

1 C. रूपन्नित्यन्नानिमतीतान्तं (sic!). 2 B. °शुद्धकं (sic!).
3 C. पुव्याहारेण. 4 A. नोपलकृ (?) दत्यन्त°, B. नोपलक्षदत्यन्त°, C. नोपलम्भकृदन्त°. 5 A. अपायेच्छि°, B. अपयेच्छि°. 6 B. °कल्पेत्वे, A. C. °कल्पत्वे. 7 A. B. C. द्वयो. 8 C. प्राचानुत्पत्तिरिति.
9 B. सवतालक्षणाः. 10 A. इति शेयं पुनः शेयं शियं खलु पुम्त्रिधा, B. इति शेयं पुनः सेयं सेयं खलु पुनस्त्रिधा. 11 A. °प्रकारात्म्यमा° (?).

अ[1]सदाकारमारभ्य यावन्निश्चलताकृतिः ।
चत्वारः प्रात[2] सत्यं ते मा[3]र्गे पञ्चदश स्मृताः ॥ २ ॥

क्षेतौ मा[4]र्गे च दुः[5]खे च निरोधे च यथाक्रमम् ।
अष्टौ ते सप्त पञ्चेति षोडशेति च कीर्तिताः ॥ ३ ॥

स्मृत्युपस्थानमारभ्य बुद्धत्वाकारपश्चिमाः ।
शि[6]ष्याणां बोधिसत्त्वानां बुद्धानां च यथाक्रमम् ॥ ४ ॥

स[7]प्तत्रिंशच्चतुस्त्रिंशत्त्रिं[8]शन्नेव च ते म[9]ताः ।
त्रिसर्वज्ञत्वभेदेन मार्गसत्यानु[10]रोधतः ॥ ५ ॥

कृताधिकारा बुद्धेषु तेषू[11]प्तशुभमूलकाः ।
[12]मित्रैः सनाथाः कल्याणै[13]रस्याः श्रवणभा[14]जनम् ॥ ६ ॥

बुद्धोपासनसंप्रश्नदानशीलादिच[15]र्यया ।
उद्ग्रहधारणादीनां भाजनत्वं [16]सतां मतम् ॥ ७ ॥

रूपादिष्वनवस्थानात्तेषु योगनिषेधतः ।
त[17]त्तथतागम्भीरत्वात्तेषां [18]दुरवगाह्नतः ॥ ८ ॥

---

1 C. असदाकालमा°. 2 A. चत्वारः प्रतिरप्रति सत्यत्ते, C. चत्वारि प्रतिपत्यत्ते (sic!). 3 A. मार्गपञ्च°. 4 A. मार्गच. 5 A. B. दुष्खे. 6 C. शिषाणां. 7 A. सप्तत्रिश°. 8 A. B. त्रिंशन्नेव. 9 B. मतेताः. 10 C. °नुरोषतः. 11 A. B. तेषुफभुमभूलकाः (sic!), C. तेषुप्तशुभमूलकाः. 12 A. B. मित्रैसनाथाका°, C. मित्रैसनाथाः. 13 A. °रस्या. 14 A. °भोजने. 15 A. चयर्या. 16 C. सतात्मतम्. 17 A. तत्तथागतागम्भीर°. 18 A. °त्तेषनुरवगाह्नतः, C. दुरवमोह्नतः.

तद्प्रामाण्यतः कृच्छ्राच्[1]चिरेण प्रतिबोधतः ।
व्याकृताववि[2]वर्त्यत्वे निर्याणे सनिरन्तरे ॥ ९ ॥

[3]आसन्नबोधे क्षिप्रे च परार्थे [4]ऽवृद्ध्यहानितः ।
धर्माधर्माद्यदृष्टौ च स्तूपाचिन्त्याद्यदर्शने ॥ १० ॥

स्तूपादे[5]स्तन्निमित्तस्य तद्भावस्याविकल्पकः ।
[6]फलरत्नप्रदाता च शुद्धकः सावधिश्च सः ॥ ११ ॥

साराणां शक्तिक्षान्त्यादिश्चतुर्दशविधो गुणः ।
दोषाश्च [7]षड्विबोद्धव्याश्चतुर्भिर्दशकैः सह ॥ १२ ॥

[8]लक्ष्यते येन तज्ज्ञेयं लक्षणं त्रिविधं च [9]तत् ।
ज्ञानं [10]विशेषः कारित्रं स्वभावो [11]यश्च लक्ष्यते ॥ १३ ॥

तथागतस्य निर्वृत्तौ[12] लोके चा[13]लुम्पनात्मके ।
सत्त्वानां चित्तचर्यासु [14]तत्संक्षेपे बहिर्गतौ ॥ १४ ॥

अक्षयाकारतायां च सरागादौ प्रवि[15]स्तृते ।
[16]महद्गते ऽप्रमाणे च विज्ञाने चानिदर्शने[17] ॥ १५ ॥

---

1 A. कृच्छ्राचिरेण. 2 A. °ता च निवर्त्तात्ते, B. °ता चानिवर्त्यत्वे, C. °ताववविवर्त्यत्वे. 3 B. असन्न°, C आसन्निबोधि. 4 B. परार्थे ऽवृद्ध्यकारितः, A. परार्थैः वृद्ध्यकारितः, C. परार्थे ऽवृद्ध्यकानिताः. 5 A. स्तूपादेस्तमिनिस्तस्य. 6 C. कलरत्न°. 7 C. यद्विबोद्धव्याश्च°. 8 A. C. लक्षते. 9 A. B. तम्. 10 A. विशेषकारित्रं, C. ज्ञानशेषंकारित्रं. 11 B. स्वभावोश्च लक्ष्यते, C. स्वभावो यश्च लक्षते. 12 A. C. निवृत्तौ. 13 A. B. चालुप्यनात्मके, C. °वृत्तौ के चालुक्षनात्मके. 14 C. ततसंक्षये. 15 A. प्रविस्तते, C. प्रस्तृते. 16 A. महद्गतेः. 17 A. चानिदर्शनं.

अदृश्यचित्तज्ञाने च तद्धुन्मिञ्जादि[1]संज्ञकम्[2] ।
पुनस्तथताकारेण तेषां ज्ञानमतः[3] परम् ॥ १६ ॥

तथतायां मुनेर्बोधे[4] तत्पराख्यानमित्ययम् ।
सर्वज्ञताधिकारेण ज्ञानलक्षणसंग्रहः ॥ १७ ॥

शून्यत्वे सानिमित्ते च प्रणिधानविवर्जने[5] ।
अनुत्पादा[6]निरोधादौ धर्मताया अकोपने[7] ॥ १८ ॥

असंस्कारे[8] ऽविकल्पे च प्रभेदालक्षणत्वयोः ।
मार्गज्ञताधिकारेण ज्ञानलक्षणमिष्यते[9] ॥ १९ ॥

[10]स्वधर्ममुपनिश्रित्य विहारे तस्य सत्कृतौ ।
गुरुत्वे माननायां च तत्पूजाकृतकत्वयोः ॥ २० ॥

सर्वत्रवृत्तसंज्ञान[11]मदृष्टस्य च दर्शकम्[12] ।
लोकस्य शून्यताकारसूचक[13]ज्ञापकात्तगम्[14] ॥ २१ ॥

अचिन्त्यशान्तता[15]दर्शि लोकसंज्ञा[16]निरोधि च ।
ज्ञानलक्षणमित्युक्तं सर्वाकारज्ञतानये ॥ २२ ॥

---

1 A. तद्धुन्मिञ्जोदि, B. तद्धुन्मिङ्गाद्. 2 A. संज्ञाकं.
3 C. °मताः परम्. 4 A. मुनेबोधे, C. मुनेर्वादस्तत्परा°.
5 C. प्रणिधारविवर्जिते. 6 B. अनुत्पादो. 7 C. अकोपत.
8 A. B. असंस्कारे विक°. 9 B. °मक्षते. 10 C. सुधर्मामुपणिश्रित्य.
11 C. °वृत्तिमज्ञान°. 12 C. दर्शनं. 13 A. B. शूचक°, C. मुचक°.
14 C. omits. 15 A. °शातता°. 16 C. लोकं.

अचिन्त्यादिविशेषेण विशिष्टैः[1] सत्यगोचरैः[2] ।
विशेषलक्षणं षड्भिर्दशभिश्चोदितं क्षणैः[3] ॥ २३ ॥

अचिन्त्यातुल्यत्वे[4] मेयसंख्ययोः[5] समतिक्रमौ ।
सर्वार्थसंग्रहो[6] विज्ञवेद्यासाधारणाज्ञत्वे[7] ॥ २४ ॥

त्रिप्रज्ञान्यूनपूर्णत्वे[8] प्रतिपत्समुदागमौ ।
आलम्बनं च साधारं साकल्यं[9] संपरिग्रहः ॥ २५ ॥

अनास्वादश्च[10] विज्ञेयो विशेषः षोडशात्मकः ।
विशेषमार्गो[11] मार्गेभ्यो येनान्येभ्यो[12] विशिष्यते ॥ २६ ॥

हितं सुखं च त्राणं च शरणं लयनं नृणाम् ।
परायणं[13] च द्वीपं च परिणायकसंज्ञकम् ॥ २७ ॥

अनाभोगं[14] त्रिभिर्यानैः फलासाक्षात्क्रियात्मकम् ।
पश्चिमगतिकारित्रमिदं[15] कारित्रलक्षणम् ॥ २८ ॥

क्लेशलिङ्गनिमित्तानां विपक्षप्रतिपक्षयोः ।
विवेको दुष्करैकान्तावुद्देशो[16][17] ऽनुपलम्भकः ॥ २९ ॥

---

1 A. विशिष्टैः. 2 A. °गोचरैः. 3 A. omits : 4 C. °तुल्यते. 5 A. मेयं सं°. 6 B. सर्वार्थसंगे ह्रो वि°, C. सर्वासंग्रहो. 7 A. B. °वेद्य°, C. वेद्यासाधारणाज्ञते. 8 A. ज्ञान्युन°, B. ज्ञात्पुन° or त्यून°, C. ज्ञान्युन°. 9 B. साकल्पसं°. 10 A. अनाश्वादश्च विज्ञः षो ऽशात्मकः, B. विज्ञयो, C. अनास्वादाश्च विज्ञेया. 11 A. B. °मार्गा. 12 °येमान्येभ्यो. 13 A. परोयणाश्च (?), C. परायनं च. 14 A. त्रिभिर्या°. 15 B. C. पश्चिमं. 16 A. दुष्करैक्रांता°. 17 A. B. °वुद्धेशो, C. वृद्धेशे.

निषिद्धा[1]भिनिवेशश्च यश्चालम्बनसंज्ञकः ।
विप्रत्ययो ऽविघाती[2] च सो ऽपदागत्यजातिकः ॥ ३० ॥

तथतानुपलम्भश्च स्वभावः[3] षोडशात्मकः ।
[4]लक्ष्मेव लक्ष्यते चेति चतुर्थलक्षणं मतम् ॥ ३१ ॥

अनिमित्त[5]प्रदानादिसमुदागम[6]कौशलम् ।
सर्वाकारावबोधे ऽस्मिन्[7]मोक्षभागीयमिष्यते ॥ ३२ ॥

बुद्धाद्यालम्बना श्रद्धा [8]वीर्यं दानादिगोचरम् ।
[9]स्मृतिराशयसंपत्तिः समाधिरविकल्पना ॥ ३३ ॥

धर्मेषु सर्वै[10]राकारैर्ज्ञानं [11]प्रज्ञेति पञ्चधा ।
तीक्ष्णैः सुबोधा संबोधि[12]र्दुर्बोधा मृदुभिर्मता ॥ ३४ ॥

आलम्बनं सर्वे[13] सत्त्वा ऊष्मणामिह शस्यते ।
समचित्तादिराकारस्तेष्वेव [14]दशधोदितः ॥ ३५ ॥

स्वयं पापान्निवृत्तस्य दानाद्येषु स्थितस्य च ।
[15]तयोर्नियोजनान्येषां वर्णवादानुकूलते ॥ ३६ ॥

---

1 C. निषद्धा°. 2 A. ऽविघांती, C. ऽवीघ्नातीव. 3 C. स्वभावाः. 4 A. B. लक्ष्मोव, C. लक्ष्मीव क्षतैवेति (sic!). 5 C. प्रधानाधि°. 6 B. समुदागेम°. 7 C. ऽस्मिनमोक्षभागीयशिष्यते (sic!). 8 A. वीयदाना°. 9 C. स्मृत्यराशय°. 10 A. B. omits, C. सर्वराकारैज्ञानं. 11 B. ज्ञानं प्रज्ञति प°. 12 A. omits, C. सैबोधिस्तीक्ष्नाः सुबोधा. 13 A. सर्वसत्रा, C. आलम्बनाः सर्वस (sic!). 14 A. °स्तेन्वेव दशवोदिनः, B. °स्तेष्वेव दशवोदिनः, C. °स्तेष्ववव दशधोदितः. 15 C. ययोर्नियोजनान्येषां.

मूर्धगं स्वपराधारं सत्यज्ञानं[1] तथा क्षमा ।
तथाग्रधर्मा विज्ञेयाः सत्वानां पाचनादिभिः[2] ॥ ३७ ॥

निर्वेधाङ्गान्युपादाय दर्शनाभ्यासमार्गयोः ।
ये[3] बोधसत्वा वर्तन्ते सो ऽत्रावैवर्तिको गणः ॥ ३८ ॥

रूपादिभ्यो निवृत्त्याद्यैर्लिङ्गैर्[4]विंशतिधेरितैः[5] ।
[6]निर्वेधाङ्गस्थितस्येदमवैवार्तकलक्षणम् ॥ ३९ ॥

रूपादिभ्यो निवृत्तिश्च विचिकित्साऽक्षणाक्षयौ[7] ।
[8]आत्मना कुशलस्थस्य परेषां तन्नियोजनम्[9] ॥ ४० ॥

पराधारं च दानादि गम्भीरे ऽर्थे ऽप्यकाङ्क्षणम्[10] ।
मैत्रं कायाद्यसंवासः पञ्चधावरणैन च ॥ ४१ ॥

सर्वानुशयघातं च स्मृतसंप्रज्ञता शुचि ।
चीवरादः शरीरे च [11]कृमीणामसमुद्भवः[12] ॥ ४२ ॥

चित्ताकौटिल्यमादानं धूतस्यामत्सरादिता[13] ।
[14]धर्मतायुक्तगामित्वं लोकार्थं नरकैषणा ॥ ४३ ॥

परैरनेयता मारस्यान्यमार्गोपदेशिनः[15] ।
मार इत्यवबोधश्च चर्या बुद्धानुमोदिता ॥ ४४ ॥

---

1 B. °ज्ञानंत्तथा. 2 A. B. याचना°, C. पाचनाधिभिः 3 C. यो.
4 A. omits, C. निवृत्त्याद्यैलिङ्गे. 5 C. विंशतिवेरितैः. 6 A. निर्वेधाङ्गे.
7 A. °क्षयो, C. ऽक्षयाक्षयौ. 8 B. अत्मना. 9 A. C. तनियोजनम्.
10 A. B. C. °प्यकाक्षणां. 11 B. क्रिमीणा°, C. क्रमीणाम°. 12 B. °भरः.
13 A. C. धुतस्या°. 14 A. धर्मत्ता°, C. धर्मतायुक्ततामीत्वं.
15 C. °र्गापदेशनाः.

ऊष्ममूर्द्धसु[1] सत्यान्तिषग्रधर्मेषु[2] च स्थितः ।
लिङ्गैरमीभिर्विंशत्या[3] संबोधेर्न विवर्तते ॥ ४५ ॥

त्यान्तिज्ञानत्यणाः[4] षट्[5] च पञ्चपञ्च च दृक्पथे ।
बोधिसत्वस्य विज्ञेयमवैवर्तिकलक्षणम् ॥ ४६ ॥

रूपादिसंज्ञाव्यावृत्तिर्दार्ढ्यं[6] चित्तस्य कीनयोः ।
यानयोर्विनिवृत्तिश्च[7] ध्यानाद्यङ्गपरिक्षयः ॥ ४७ ॥

कायचेतोलघुत्वं[8] च कामसेवाभ्युपायिकी ।
सदैव ब्रह्मचारित्वमाजीवस्य[9] विशुद्धता ॥ ४८ ॥

स्कन्धाद्यावत्तरायेषु सम्भारे सेन्द्रियादिके ।
समरे मत्सरादौ[10] च नेति योगानुयोगयोः[11] ॥ ४९ ॥

विकारप्रातषेधश्च[12] धर्मस्याणोरलब्धता[13] ।
निश्चितत्वं स्वभूमौ[14] च भूमित्रितयसंस्थितिः[15] ॥ ५० ॥

---

1 B. उष्ममूर्द्धासु (sic!), C. ऊषामूर्द्धसस्कान्तिष्व° (sic!). 2 B. omits. 3 B. लिंगैवमी° (sic!), C. लिङ्गैरमीभिर्विंसत्या. 4 A. omits : 5 A. षद्वपंचचद्°, B. षट्चपञ्चपञ्चयद्°, C. षट्प्रपञ्चपञ्च च दृत्तथे (sic!). 6 A. °वृत्तिद्दार्ध्यचित्तस्य, B. °वृत्तिर्द्दाचित्तस्य, C. °वृत्तिदार्घाचित्तस्य. 7 A. यानयोविनि°, B. पानयोविनि°, C. यानयोविनि°. 8 C. °चित्तोल°. 9 C. बुह्नचारित्वे ज्ञीवस्य (sic!). 10 C. समरादौ च. 11 A. नेति योगात्रयोगयो, B. नेति योगायोगयोः, C. यागानुयोगयोः. 12 A. प्रतिपधश्च. 13 A. धर्म्मस्याशालरब्धता (?), B. धर्म्मस्याणोरलब्धतो (?), C. घर्मस्यानोरलब्धता. 14 C. सभूमौ. 15 A. °स्थितः, C. भूमित्रेत्रयसंस्थिताः.

धर्मार्थे[1] जीवितत्याग इत्यमी षोडश लक्षणाः ।
अवैवर्तिकलिङ्गानि[2] दृङ्मार्गस्थस्य[3] धीमतः[4] ॥ ५१ ॥

गम्भीरो भावनामार्गो गाम्भीर्यं शून्यतादिकम् ।
समारोपापवादान्तमुक्तता[5] सा गभीरता ॥ ५२ ॥

चित्तातुलननिध्यानान्यभीक्ष्णं[6] भावनापथः[7] ।
निर्वेधाङ्गेषु[8] दृङ्मार्गे भावनामार्ग एव च ॥ ५३ ॥

प्राबन्धिकत्वादिष्टो[9] ऽसौ[10] नवधा[11] च प्रकारतः ।
मृदुमध्याधिमात्राणां पुनर्मृद्वादिभेदतः[12] ॥ ५४ ॥

असंख्येयादिनिर्देशाः[13] परमार्थेन न[14] क्षमाः ।
कृपानिष्यन्दभूतास्ते[15] संवृत्याभिमता मुनेः ॥ ५५ ॥

न हानिवृद्धी[16] युज्येते निरालापस्य वस्तुनः ।
भावनाख्येन किं हीनं वर्त्मना[17] किमुदागतम् ॥ ५६ ॥

यथा बोधिस्तथैवासावभिष्टस्यार्थस्य[18] साधकः ।
तथतालक्षणा बोधिः सो ऽपि तल्लक्षणो[19] मतः ॥ ५७ ॥

---

1 C. धर्मार्थं. 2 A. लीगानि. 3 C. दृघ्मार्गस्थस्य.
4 C. विमत्त (sic!). 5 B. समोरापायवादान्तमु°, A. समारोपायवादान्तमु°,
C. समारोपपावादान्तमु°. 6 B. °तुलनमिध्या°. 7 C. °मथः.
8 C. निर्वेधाङ्गेप्रदङ्मार्ग. 9. A. प्रावकत्वादि°, B. प्रारन्धि°.
10 B. °दिष्टासौ. 11 C. नवत्रा. 12 A. पुनस्मृद्धापि° (?).
13 A. असङ्ख्यायादि°, B. असंख्ययादि°. 14 C. रक्षमः (sic!).
15 C. °निष्पन्न°. 16 A. °वृद्धि पूज्यंते, C. हानिवृद्धिनुयूक्ष्यते (sic!).
17 A. omits. 18 B. तथावासा°. 19 A. सोपि तलक्षणो, C. सोपिल्लक्षणो.

पूर्वेण बोधिर्नो[1] युक्ता मनसा पश्चिमेन वा ।
दीपदृष्टान्तयोगेन गम्भीरा धर्मताष्टधा ॥ ५८ ॥

उत्पादे च निरोधे च तथ[2]तायां गभीरता ।
ज्ञेये ज्ञाने च[3] चर्यायामद्वयोपायकौशले ॥ ५९ ॥

स्वप्नोपमत्वाद्धर्माणां भवशा[4]न्त्योरकल्पना ।
कर्माभावादिचो[5]द्यानां परिहारो[6] यथोदितः ॥ ६० ॥

[7]सत्त्वलोकस्य या ऽशुद्धिस्तस्याः [8]शुद्ध्युपकारतः ।
तथा भाजनलोकस्य बुद्धक्षेत्रस्य शुद्धता ॥ ६१ ॥

विषयो ऽस्य प्रयोगश्च शा[9]त्रवाणामतिक्रमः ।
अप्रतिष्ठा यथावेधमसाधारणलक्षणः ॥ ६२ ॥

असक्तो ऽनुपलम्भश्च निमित्तप्रणिधिक्षतः ।
[10]तल्लिङ्गं चाप्रमाणं च दशधोपायकौशलम् ॥ ६३ ॥

अभिसमयालङ्कारे प्रज्ञापारमितोपदेशशास्त्रे सर्वाकाराभिसंबोधाधिकारश्चतुर्थः ॥

---

1 A. नीमूक्ता (?), B. नीमुक्ता, C. °र्नोयुक्ता. 2 A. तथातायां°.
3 A. omits च. 4 C. मात्त्यो च कल्पना. 5 C. चोध्यानां.
6 A. परिहाराणयशोदितः, B. पारहारायश्चोदिताः, C. परिहारा या बोधिताः.
7 A. यत्वलोक°. 8 A. शुद्ध्यपत्रारतः or °पडारतः, C. स्तद्धुरहारताः (sic!).
9 C. मात्रवाणाम°. 10 A. B. तल्लिङ्गश्चाप्र°.

स्वप्नान्तरे ऽपि स्वप्नाभसर्वधर्मेक्षणादिकम्[1] ।
मूर्द्ध प्राप्तस्य योगस्य लिङ्गं द्वादशधा मतम् ॥ १ ॥

ग्राम्बुद्वीपजनेयत्ताबुद्धपूजाशुभादिकम्[2][3] ।
उपमां बहुधा कृत्वा विवृद्धिः षोडशात्मिका ॥ २ ॥

त्रिसर्वज्ञत्वधर्माणां परिपूरिरनुत्तरा[4] ।
अपरित्यक्तसत्त्वार्था[5] निरूढिरभिधीयते ॥ ३ ॥

चतुर्द्वीपकसाहस्रद्वित्रिसाहस्रकोपमाः ।
कृत्वा पुण्यबहुत्वेन समाधिः परिकीर्तितः ॥ ४ ॥

प्रवृत्तौ च निवृत्तौ[6] च प्रत्येकं[7] तौ नवात्मकौ[8] ।
ग्राह्यौ विकल्पौ विज्ञेयावयथाविषयात्मकौ ॥ ५ ॥

द्रव्यप्रज्ञप्तिसत्सत्त्वे विकल्पौ ग्राहकौ मतौ ।
पृथग्जनार्यभेदेन प्रत्येकं तौ नवात्मकौ ॥ ६ ॥

ग्राह्यौ चेन्न[9] तथा स्तो ऽर्थौ कस्य तौ ग्राहकौ[10] मतौ ।
इति ग्राहकभावेन शून्यता लक्षणं तयोः ॥ ७ ॥

एष स्वभावे गोत्रे[11] च प्रतिपत्समुदागमे ।
ज्ञानस्यालम्बनाधान्तौ विपक्षप्रतिपक्षयोः[12] ॥ ८ ॥

---

1 B. स्वप्नोभ°, C. स्वप्नाभा°. 2 C. °यत्तौ. 3 B. C. °पूजां.
4 C. परिरनुत्तरा. 5 C. °सर्वार्था. 6 B. repeats निवृत्तौ च twice.
7 C. प्रतिकं. 8 C. नैवात्मकौ (sic!). 9 A. ज्ञेन्न (sic!).
10 C. ग्राहको मता. 11 A. omits all that follows गोत्रे up to ऽधिमस्य v. 10.
12 C. प्रतिपक्षविपक्षयोः.

स्वस्मिन्नधिगमे कर्तृ[1]तत्कारित्रक्रियाफले ।
प्रवृत्तिपक्षाधिष्ठानो विकल्पो नवधा मतः ॥ ९ ॥

भवशान्तिप्रपातित्वात् न्यूनत्वे ऽधिगमस्य च ।
परिग्रहस्याभावे च वैकल्ये प्रतिपं गते ॥ १० ॥

परप्रत्ययगामित्वे समुद्देशे[2] निवर्तने[3] ।
[4]प्रादेशिकत्वे नानात्वे स्थानप्रस्थानमोहयोः ॥ ११ ॥

पृष्ठतो गमने चेति विकल्पो ऽयं नवात्मकः ।
निवृत्ति[5]पक्षाधिष्ठानः[6] श्रावकादि[7]मनोभवः ॥ १२ ॥

ग्राहकः प्रथमो ज्ञेयो ग्रहणाप्रतिमोक्षणे ।
[8]मनस्क्रियायां धातूनामुपश्लेषे त्रयस्य च ॥ १३ ॥

स्थाने[9] चाभिनिवेशे च प्रज्ञप्तौ[10] धर्मवस्तुनः ।
[11]सक्तौ च प्रतिपक्षे च [12]यथेष्टे च गतिक्षतौ ॥ १४ ॥

[13]यथोद्देशमनिर्याणे[14] मार्गामार्गावधारणे ।
सनिरोधे समुत्पादे वस्तुयोगवियोगयोः ॥ १५ ॥

स्थाने गोत्र[15]स्य नाशे च प्रार्थनाहेत्वभावयोः[16] ।
प्रत्यर्थिकोपलम्भे च विकल्पो ग्राहको ऽपरः ॥ १६ ॥

---

1 B. तकारित्र°, C. तत्कारित्रात्व. 2 B. C. समुद्देशनि°. 3 A. °वर्तनैः, C. °वर्तने. 4 C. प्रादेशकत्वेननानातुष्टान° (sic!), A. B. ग्रादेश्रिकत्वे. 5 A. निवृत्ती°. 6 A. °धिस्थानः. 7 A. °षनोभवः. 8 A. मनक्रिया°, C. मनस्क्रियां च धातूनां. 9 A. स्थानेना°, B. स्थाने वा. 10 A. °ज्ञप्तो. 11 A. B C. शक्तौ. 12 C. यथेच्छे. 13 A. यथादेश°. 14 B. omits. A °निर्याणे ऽमार्गा°. 15 C. गोत्रस्य नी॥ 16 A. omits: C. प्रार्थनाहेतुभावयो.

बोधौ संदर्शनान्येषां[1] तद्धेतोश्च परीन्दना ।
तत्प्राप्त्यनन्तरो हेतुः पुण्यबाहुल्यलक्षणः ॥ १७ ॥

क्षयानुत्पादयोर्[2]ज्ञानं[3] मलानां बोधिरुच्यते ।
[4]क्षयाभावादनुत्पादात्ते द्वे ज्ञेये यथाक्रमम् ॥ १८ ॥

प्रकृतावनिरूढायां दर्शनाख्येन वर्त्मना ।
वि[5]कल्पजातं किं क्षीणं किं [6]चानुत्पत्तिमागतम्[7] ॥ १९ ॥

स[8]त्ता च नाम धर्माणां ज्ञेये वावरणक्षयः ।
कथ्यते य[9]त्परैः शास्तुरत्र विस्मीयते मया ॥ २० ॥

नापनेयमतः किंचित्[10]प्रक्षेप्तव्यं न किं [11]चन ।
[12]द्रष्टव्यं भूततो भूतं भूतदर्शी विमुच्यते ॥ २१ ॥

एकैकस्यैव दानादौ तेषां यः संग्रहो मिथः ।
स एकक्षणि[13]कक्षान्तिसंगृहीतो ऽत्र [14]दृक्पथः ॥ २२ ॥

[15]समाधिं स समापद्य ततः सिंहविजृम्भितम् ।
अनुलोमविलोमं च प्रतीत्योत्पादमीक्षते ॥ २३ ॥

---

1 B. °दर्शनाद्धेषा°, A. °दर्शनाम्येषां. 2 A. omits. 3 A. B. C. ज्ञाने.
4 C. क्षयाभावानुत्पादात्ते (sic!). 5 C. omits. 6 A. वानुत्प°.
7 B. °मागमं. 8 A. सत्वाचनाम° or ? सभावनाम°, B. C. सत्वाचनाम°.
9 B. °त्पुरैः. 10 A. °त्प्रेक्षेप्त°, B. °त्प्रक्षप्त°. 11 A. °व्यन्नकिंचि,
C. °व्यन्नकिञ्चना. 12 A. B. द्रष्ट्रव्यं, C. द्रुष्टव्यं. 13 A. B. °कः.
14 C. दृक्षथः. 15 C. समाधिसमापद्यतासिंहविक्षिम्भितं (sic!).

कामाप्तमवधीकृत्य विज्ञानमसमाकृतम्[1] ।
[2]सनिरोधाः समापत्तीर्गत्वागम्य नव द्विधा ॥ २४ ॥

एकाद्वित्रिचतुष्पञ्चषट्सप्ताष्टव्यातक्रमात् ।
[3]अवस्कन्दसमापत्तिरानिरोधमतुल्यगा ॥ २५ ॥

[4]संक्षेपे विस्तरे बुद्धैः [5]सोनाध्येनापरिग्रहे ।
त्रैकालिके गुणाभावे श्रेयसस्त्रिविधे पथि ॥ २६ ॥

एको ग्राह्यविकल्पो ऽयं प्रयोगाकारगोचरः ।
द्वितीयश्चित्तचैत्तानां प्रवृत्तिविषयो मतः[6] ॥ २७ ॥

अनुत्पादस्तु चित्तस्य बोधिमण्डामनस्क्रिया ।
हीनयानमनस्कारो संबोधेर[7]मनस्कृतिः ॥ २८ ॥

भावने ऽभावने चैव तद्विपर्यय एव च ।
अयथार्थश्च[8] विज्ञेयो विकल्पो[9] भावनापथे ॥ २९ ॥

ग्राहकः प्रथमो[10] ज्ञेयः [11]सत्त्वप्रज्ञप्तिगोचरः ।
धर्मप्रज्ञप्त्यशून्यत्वे सक्तिप्रविचया[12]त्मकः ॥ ३० ॥

---

1 A. °कृत ॥. 2 C. सन्निरोधः. 3 C. अवस्कन्ध°.
4 A. संक्षेपे स्तिरे (?). 5 C. सानार्योनापरिग्रहे. 6 A. B. गतः.
7 A. संबोधेनमन°. 8 A. अयथाथश्च विज्ञेया, B. अयथार्थाश्च विज्ञेया,
C. अविथार्थश्च. 9 B. विकल्पौ. 10 A. B. प्रथमा. 11 B. सत्यप्र°.
12 A. सक्तिषुविषयात्मकः, B. सक्तिषुविषचयात्मकः, C. धर्मप्राप्यशून्यत्वसक्तप्रविचयात्मकः.

कृतेन वस्तुनो यानत्रितये[1] च स कीर्तितः ।
[2]दक्षिणाया अशुद्धौ च चर्यायाश्च विकोपने[3] ॥ ३१ ॥

मन्त्रप्रज्ञप्तितद्धेतुविषयो[4] नवधा ऽपरः ।
भावनामार्गसंबद्धो विपक्षस्तद्विघाततः[5] ॥ ३२ ॥

सर्वज्ञतानां तिसृणां[6] यथास्वं त्रिविधावृतौ ।
शान्तिमार्गतथ[7]तादिसंप्र[8]योगवियोगयोः ॥ ३३ ॥

असमत्वे च दुःखादौ क्लेशानां प्रकृतावपि ।
[9]द्वयाभावे च संमोहे विकल्पः पाश्चमो मतः ॥ ३४ ॥

[10]आसां क्षये सतीतीनां चिरायोच्छ्व[11]सिता इव ।
सर्वाकारज्ञ[12]गत्सौख्यसाधना गुणसंपदः ॥ ३५ ॥

सर्वाः[13] सर्वाभिसारेण ानकामफलशा[14]लिनम् ।
भजन्ते तं[15] महासत्त्वं महोदधिमिवापगाः ॥ ३६ ॥

त्रिमाहत्मजनं शिष्यखड्गाधिगमसं[16]पदि ।
बोधिसत्त्वस्य च न्याये[17] प्रतिष्ठाप्यशुभोपमाः ॥ ३७ ॥

---

1 B. °त्रितयेव (sic!), C. °त्रितये संकीर्तिता. 2 A. ददक्षिणा, C. दक्षणाया. 3 A. विकोपनं, B. विकोपन. 4 A. B. विषयानवधापरः. 5 A. विघातयः, B. विघाततः. 6 B. तिसृणा, C. omits. 7 A. B. °तथातादि. 8 C. संप्रयोगयोः. 9 B. दयाभावे. 10 A. आशांक्षये मर्तानीनां, B. आसांक्षये मतीतीनां. 11 A. B. चिरायोच्छुसिता, C. चिपापोच्छुसिता (sic!). 12 A. °ज्ञगस्मौख्य°, C. सर्वाकाराज्ञगत्सौख्य°. 13 A. सर्वासर्वा°. 14 A. B. सालिनं, C. शालिना. 15 A. त्वं, C. तमाह ॥ सत्त्वमहोर्दधिमिवापरा. 16 C. °धिगमम्पदि. 17 A. B. न्यामे.

कृत्वा पुण्यबहुत्वेन बुद्धत्वाप्तेरनन्तरः[1] ।
आनन्तर्यसमाधिः स सर्वाकारज्ञता च तत् ॥ ३८ ॥

आलम्बनमभावो ऽस्य स्मृतिश्चाधिपतिर्मतः ।
आकारः शान्तता[2] चात्र जल्पाजल्पिप्रवादिनाम् ॥ ३९ ॥

आलम्बनोपपत्तौ च तत्स्वभावावधारणे[3] ।
सर्वाकारज्ञताज्ञाने[4] परमार्थे ससंवृत्तौ ॥ ४० ॥

प्रयोगे त्रिषु रत्नेषु सोपाये[5] समये मुनेः ।
विपर्यासे समार्गे च प्रतिपक्षविपक्षयोः ॥ ४१ ॥

लक्षणे भावनायां च मता विप्रतिपत्तयः ।
सर्वाकारज्ञताधाराः[6] षोढा दश च वादिनाम् ॥ ४२ ॥

अभिसमयालङ्कारे प्रज्ञापारमितोपदेशशास्त्रे मूर्द्धाभिसमयाधिकारः पञ्चमः

दानेन प्रज्ञया यावद्बुद्धादौ स्मृतिभिश्च सा ।
धर्माभावस्वभावेनेत्यनुपूर्वक्रिया मता[7] ॥ १ ॥

अभिसमयालङ्कारे प्रज्ञापारमितोपदेशशास्त्रे ऽनुपूर्वाभिसमयाधिकारः षष्ठः

---

1 A. B. °त्वाप्तरन°, C. बुद्धताप्तेरनन्तरः. 2 A. शान्तवात्र ज°, C. omits. 3 A. °भावोवधारणे. 4 C. °ज्ञानेन. 5 B. सापाये. 6 C. °धीराः. 7 C. omits.

अनास्रवाणां[1] सर्वेषामेकैकेनापि[2] संग्रहात्[3] ।
एकक्षणावबोधो[4] ऽयं ज्ञेयो[5] दानादिना मुनेः[6] ॥ १ ॥

अरघट्टं[7] यथैकापि पदिका पुरुषेरिता ।
सकृत्सर्वं[8] चालयति ज्ञानमेकक्षणे तथा ॥ २ ॥

विपाकधर्मतावस्था सर्वशुक्लमयी यदा ।
प्रज्ञापारमिता जाता ज्ञानमेकक्षणे तदा[9] ॥ ३ ॥

स्वप्नोपमेषु[10] धर्मेषु स्थित्वा दानादिचर्यया ।
अलक्षणत्वं धर्माणां क्षणेनैकेन विन्दति[11] ॥ ४ ॥

स्वप्नं[12] तद्दर्शनं चैवं[13] द्वययोगेन नेक्षते ।
धर्माणामद्वयं[14] तत्त्वं क्षणेनैकेन पश्यति ॥ ५ ॥

अभिसमयालङ्कारे प्रज्ञापारमितोपदेशशास्त्रे एकक्षणाभिसमयाधिकारः सप्तमः ॥

सर्वाकारां[15] विशुद्धिं ये धर्माः प्राप्ता निरास्रवाः ।
स्वाभाविको मुनेः कायस्तेषां[16] प्रकृतिलक्षणः[17] ॥ १ ॥

---

1 A. B. नास्रवा°, C. अनास्रवाणां. 2 A. B. सर्वेषामि° (sic!), C. सर्वषामे°.
3 A. °ग्रहा. 4 C. एकक्षणा च संबोधेयं. 5 B. ज्ञया sic.
6 A. B. omit. : 7 A. अरघटं, B. अरघट्टं, C. अरघट्टं.
8 C. सक्तं संवचलयति. 9 A. B. तथा. 10 C. स्वप्नोपमेषु सर्वधर्मेषु.
11 A. विदति. 12 A. स्वप्नंक्त°. 13 A. चैव, B. चेव.
14 A. धर्माणांम°. 15 C. सर्वाकारविशुद्धिं. 16 A. °स्तेषा.
17 A. °लक्षणां:, C. प्रकृत्यलक्षणाः.

बोधिपक्षाप्रमाणानि विमोक्षा[1] अनुपूर्वशः ।
नवात्मिका समापत्तिः कृत्स्नं[2] दशविधात्मकम् ॥ २ ॥

[3]अभिभ्वायतनान्य[4]ष्टप्रकाराणि प्रभेदतः ।
अरणा प्रणिधिज्ञान[5]मभिज्ञाः [6]प्रतिसंविदः ॥ ३ ॥

सर्वाकाराश्चतस्रो ऽथ शुद्धयो[7] वशिता[8] दश ।
[9]बलानि दश [10]चत्वारि वैशारद्यान्य[11]रक्षणम् ॥ ४ ॥

त्रिविधं स्मृत्युपस्थानं त्रिधासम्मोषधर्मता ।
वासनायाः समुद्घातो[12] महती करुणा जने ॥ ५ ॥

आवेणिका मुनेरेव धर्मा ये ऽष्टादशेरिताः ।
सर्वाकारज्ञता चेति धर्मकायो ऽभिधीयते ॥ ६ ॥

श्रावकस्यारणादृष्टेर्नृ[13]क्लेशपरिहारिता ।
तत्क्लेशस्रोतउच्छित्त्यै ग्रामादिषु जिनारणा ॥ ७ ॥

अनाभोगमनाभङ्गमव्याघातं सदा स्थितम् ।
सर्वप्रश्नापनु[14]द्वोढं [15]प्रणिधिज्ञानमिष्यते ॥ ८ ॥

---

1 C. धिमोक्षा अनुपूर्वणाः. 2 A. कृष्णात्स्वन्दशवि°, C. कृत्स्नदेशवि°. 3 A. B. अभिद्वाप°, C. अभिवाय°. 4 B. °पतनांच्य°, A. °पतनाच्यष्ठ°, C. °यतनान्यस्त. 5 A. °ज्ञानंम°. 6 C. प्रतिसंविधाः. 7 A. शुद्धये. 8 C. वणिता. 9 A. B. omit बलानि दश. 10 A. त्वारि. 11 A. B. वैशारद्याद्यलक्षणं, C. वैशारद्यान्वरक्षणं. 12 C. समुद्यातो. 13 C. दृष्टेततृक्लेशपरिपरिहारेता (sic!). 14 A. °पनुद्वोढं, B. °पनुद्वोढं, C. °पेनुद्वोढं (sic!). 15 A. प्रणधि°.

परिपाकं गते हेतौ यस्य यस्य यदा यदा ।
हितं भवति कर्तव्यं प्रथते[1] तस्य तस्य सः ॥ ९ ॥

वर्षत्यपि[2] हि पर्जन्ये[3] नैवाबीजं[4] प्ररोहति[5] ।
समुत्पादे[6]ऽपि बुद्धानां नाभव्यो भद्रमश्नुते ॥ १० ॥

इति कारित्रवैपुल्याद्बुद्धो व्यापी निरुच्यते ।
अक्षयत्वाच्च तस्यैव नित्य इत्यपि कथ्यते[7] ॥ ११ ॥

द्वात्रिंशल्लक्षणाशीतिव्यञ्जनात्मा मुनेरयम् ।
साम्भोगिको मतः[8] कायो महायानोपभोगतः ॥ १२ ॥

चक्राङ्कहस्तक्रमकूर्मपादो ।
जालावनद्धाङ्गुलिपाणिपादः[9] ।
करौ सपादौ तरुणौ मृदू[10] च ।
समुत्सदः सप्तभिराश्रयोऽस्य ॥ १३ ॥

दीर्घाङ्गुलिर्व्यायतपार्ष्णि[11]ऋजु गात्रम्[12] ।
प्राज्यमृदूच्छङ्खपदो[13]र्ध्वरोमा[14] ।
ऐणेयजङ्घश्च[15] पटूरुबाहुः[16] ।
कोशावधानो[17]त्तमवस्तिगुह्यः ॥ १४ ॥

---

1 C. प्रते. 2 C. धर्मत्यपि हि (sic!). 3 A. पजन्य (sic!), C. पर्यन्य. 4 A. B. नैवाजीवं. 5 C. विरोहति. 6 A. B. समुत्पादे विबुद्धानां. 7 A. कथ्यतेः. 8 C. मताः. 9 A. B. °पादकः. 10 B. मृदु च, C. मृदुः व (sic!). 11 A. पाष्णि° (sic!). 12 B. °ग्रात्रं. 13 A. प्राङ्क्मृजु°, C. प्रातंराहूरू° (?). 14 A. °खपदोद्धराया, C. °खपदोर्द्धरोमा. 15 एणेय. 16 A. पटुरुद्धवाङ्कः, C. पटुकावाङ्गः. 17 A. B. कोशाववानो°.

सुवर्णवर्णः प्रतनुच्छविश्च[1] ।
प्रदक्षिणैकैकसुजातरोमा ।
[2]ऊर्णाङ्कितास्यो हरिपूर्वकायः ।
स्कन्धौ वृत्तावस्य चितान्तरांसः[3] ॥ १५ ॥

हीनो रसः ख्याति रसोत्तमो ऽस्य ।
न्यग्रोध[4]वन्मण्डलतुल्यमूर्तिः ।
उष्णीषमूर्द्धा पृथुचारुजिह्वो ।
ब्रह्मस्वरः सिंहहनुश्च[5], शुक्लाः ॥ १६ ॥

तुल्याप्रमाणाविरलाश्च दन्ता ।
अन्यून[6]संख्या दशिका[7]श्चतस्रः ।
[8]नीलेक्षणो [9]गोवृषपक्ष्मनेत्रो ।
द्वात्रिंशदेतानि हि लक्षणानि ॥ १७ ॥

यस्य यस्यात्र यो हेतुर्लक्षणस्य [10]प्रसाधकः ।
तस्य तस्य प्रपूर्यायं[11] समुदागमलक्षणः ॥ १८ ॥

[12]गुर्वृणामनुयानादि दृढता संवरं प्रति ।
संयक्तो सेवनं दानं प्रणीतस्य च वस्तुनः ॥ १९ ॥

---

1 A. प्रतिमनुच्छवि°. 2 A. ऊन्नोकि°. 3 A. °रांसः, B. °रांशः. 4 A. न्यग्रोधमन्मण्ड°, B. न्यग्रोवन्मण्ड° (sic!), C. न्यग्राधवन्म°. 5 A. °हनुः, B. °हनु°. 6 B. अन्युन°, C. ऽन्त्यनुसंख्या. 7 A. B. दसिका°, C. दाश्चका°. 8 A. नोलक्षणो, C. नीलेक्ष. 9 B. गेवृष (sic!), C. गावृष. 10 C. प्रसादतः. 11 A. B. प्रपूर्य्यार्य्यं. 12 B. गुरूणामन्नपानादि, C. गुरूणामुनयानार्द्दृता.

वध्यमोक्षः[1] समादानं विवृद्धिः कुशलस्य च ।
इत्यादिको यथासूत्रं केतुर्लक्षणसाधकः ॥ २० ॥

ताम्रस्निग्धाश्च[2] तुङ्गाश्च नखा अङ्गुलयो मुनेः ।
वृत्ताश्चितानुपूर्वाश्च गूढा[3] निर्ग्रन्थयः[4] शिराः ॥ २१ ॥

गूढौ[5] गुल्फौ[6] समौ पादौ सिंहेभद्विजगोपतेः ।
विक्रान्तं दक्षिणं चारु गमनमृजु वर्तते[7] ॥ २२ ॥

मृष्टानुपूर्वते[8] मध्यमृदुत्वे[9] शुद्धगात्रता ।
पूर्णव्यञ्जनता[10] चारुपृथुमण्डलगात्रता ॥ २३ ॥

समक्रमत्वं शुद्धत्वं[11] नेत्रयोः सुकुमारता[12] ।
अदीनोत्सदगात्रत्वे सुसंहतनगात्रता ॥ २४ ॥

सुविभक्ताङ्गता ध्वान्तप्रध्वस्तालोकशुद्धता ।
वृत्तमृष्टाक्षततक्षामकुक्षिता च, गभीरता ॥ २५ ॥

दक्षिणावर्तता नाभेः समन्ताद्दर्शनीयता[13] ।
समाचारः शुचिः कालतिलकापगता तनुः ॥ २६ ॥

करौ तूलमृदू स्निग्धगम्भीरायतलेखता ।
नात्यायतं वचो बिम्बप्रतिबिम्बोपमोष्ठता[14][15] ॥ २७ ॥

---

1 A. वेध्य (?), B. वध्य. 2 A. B. स्निग्धाश्च. 3 A. गुढ°.
4 A. B. निग्रन्थयः. 5 A. C. गूढे. 6 A. गुल्फे, B. C. गुल्फो.
7 A. B. वृत्तते, C. ऋजुं वर्त्तते. 8 A. B. मृष्ट. 9 A. मध्य.
10 A. व्यञ्जनता. 11 C. omits. 12 A. नेत्रयोस्सुकुमारता, B. सुकुमारता.
13 A. C. समन्तादर्श°. 14 C. omits. 15 A. °मोष्ठता.

मृद्वी तन्वी च रक्ता च जिह्वा जीमूतघोषता[1] ।
चारुमञ्जुस्वरो,[2] दंष्ट्रा[3] वृत्तास्तीक्ष्णाः सिताः समाः ॥ २८ ॥

आनुपूर्वी[4] गतास्तुङ्गा नासिका परमं शुचिः ।
विशाले नयने पक्ष्मचित[5]पक्ष्मदलाक्षिता[6] ॥ २९ ॥

आयतश्लक्ष्णसुस्निग्ध[7]समरोमौ[8] भ्रुवौ[9] भुजौ[10] ।
पीनायतौ[11] समौ कर्णावुपघात[12]विवर्जितौ[13] ॥ ३० ॥

ललाटमपरिम्लानं[14] पृथु पूर्णोत्तमाङ्गता[15] ।
भ्रमराभाश्रिता[16] श्लक्ष्णा[17] असंलुलितमूर्तयः[18] ॥ ३१ ॥

केशा अपरुषाः पुंसां सौरभ्यादपकारिणः[19] ।
श्रीवत्सः स्वस्तिकं चेति बुद्धानां व्यञ्जनं मतम्[20] ॥ ३२ ॥

करोति येन चित्राणि[21] हितानि जगतः समम् ।
आभवात्सो[22] ऽनुपच्छिन्नः कायो नैर्माणिको[23] मुनेः ॥ ३३ ॥

---

1 A. °तां. 2 A. °मञ्जु°. 3 A. दृष्ट्रा, C. दृष्टः.
4 A. °पूर्वागतास्तंग°. 5 A. यक्ष्म°, C. पक्षवित°. 6 A. °दलाक्षता.
7 A. B. °क्ष्णामास्निग्ध°, C. °क्ष्णासम्नग्ध°. 8 A. समरोष्णौ (?), B. समरोष्टौ, C. समरोम्नौ. 9 A. भुवो, B. भ्रूवौ. 10 A. भुजो. 11 A. B. पीनापतौ.
12 A. °वुद्घात°, C. °वुपघ्यात°. 13 A. omits.
14 A. B. ललाटमपरिग्लानं. 15 A. °मागता. 16 A. भ्रमराशिता,
B. भ्रमराशिताश्ल°, C. भ्रमराभावाश्रिताः. 17 A. श्लिक्षा. 18 A. लुल्हितमू°,
C. °रुत्रितमूर्त्तयाः (sic!). 19 C. सौरभ्यायपकारिणा. 20 A. B. मतिं.
21 A. B. चित्तानि. 22 A. आभवा सो, B. आभवात्सोनुपच्छन्नः.
23 A. नैमाणिको (sic!), B. नैर्म्याणिका.

तथा कर्माप्यनुच्छिन्नमस्यासंसारमिष्यते ।
गतीनां[1] शमने कर्म संग्रहे च चतुर्विधे ॥ ३४ ॥

निवेशनं[2] ससंक्लेशे व्यवदानावबोधने[3] ।
सत्त्वानामर्थयाथात्म्ये[4] षट्सु पारमितासु च ॥ ३५ ॥

बुद्धमार्गे प्रकृत्यैव शून्यतायां द्वयक्षये[5] ।
संकेते ऽनुपलम्भे च परिपाके[6] च देहिनाम् ॥ ३६ ॥

[7]बोधिसत्त्वस्य मार्गे [8]ऽभिनिवेशस्य निवारणे ।
बोधिप्राप्तौ जिनक्षेत्रे[9] विशुद्धौ नियतिं प्रति ॥ ३७ ॥

अप्रमेये च सत्त्वार्थे बुद्धसेवादिके[10] गुणे[11] ।
बोधेरङ्गेष्वनाशे[12] च कर्मणां सत्यदर्शने[13] ॥ ३८ ॥

विपर्यासप्रहाणे च तद्वस्तुकतानये ।
व्यवदाने ससंभारे[14] संस्कृतासंस्कृते[15] प्रति ॥ ३९ ॥

[16]व्यतिभेदापरिज्ञाने निर्वाणे च निवेशने ।
धर्मकायस्य कर्मेदं[17] सप्तविंशतिधा मतम् ॥ ४० ॥

अभिसमयालङ्कारे प्रज्ञापारमितोपदेशशास्त्रे धर्मकायाधिकारो ऽष्टमः

---

1 A. B. मतीसाशनेन, C. गतेनांशमनंकर्म. 2 B. निवेशनमसंक्लेशे, C. निवेशणां संक्लेशे. 3 A. °बोधना, C. व्यवधानाबोधने. 4 A. °याथात्स्ये, B. °याथात्म्ये, C. याथात्मेषु. 5 A. °क्षयं. 6 C. परिपाचके च. 7 A. बोधिसत्त्वस्य मार्गे. 8 C. ऽभिनिवेश्य. 9 A. °क्षत्रे. 10 C. सेवाकृिते. 11 B. तुणो. 12 C. नासे. 13 A. °दर्शनं. 14 A. B. समस्तारे. 15 A. B. मन्दतासंस्कृते. 16 C. व्युतिभे°. 17 B. omits.

लक्षणं [1]तत्प्रयोगस्तत्प्रकर्षस्तदनुक्रमः ।
तन्निष्ठा [2]तद्विपाकश्चेत्यन्यः [3]षोडार्थसंग्रहः ॥ १ ॥

विषय[4]स्त्रितयो हेतुः प्रयोग[5]श्चतुरात्मकः ।
धर्मकायफलं [6]कर्म [7]अन्यस्त्रेधार्थसंग्रहः ॥ २ ॥

अभिसमयालङ्कारं नाम प्रज्ञापारमितोपदेशशास्त्रं समाप्तम् ॥
कृतिरार्यमैत्रेयनाथस्य ॥

1 A. repeats तत्प्रयोगस्त° twice, C. तत्प्रयोगतत्प्रकर्ष°.
2 A. B. तद्गमाकश्चे°. 3 A. पाशेर्थमग्रहः, B. पोशेर्थमग्रहः, C. बोधार्थसंग्रहः. 4 B. °स्तितयो हेतुः. 5 A. अयोगेश्च, B. अयोगश्च°, C. प्रयोगश्चरात्मकः. 6 A. कर्मः, B. कर्म. 7 A. B. अनास्तेधार्थमग्रहः (sic!), C. °त्यनुस्तेधार्थ°.

རྒྱ་གར་སྐད་དུ། ཨ་བྷི་ས་མ་ཡ་ཨ་ལ་ངྐཱ་ར་ནཱ་མ་པྲ་ཛྙཱ་པཱ་ར་མི་ཏཱ་ཨུ་པ་དེ་ཤ་ཤཱ་སྟྲ།།

བོད་སྐད་དུ། ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་མན་ངག་གི་བསྟན་བཅོས་མངོན་པར་རྟོགས་པའི་རྒྱན་ཅེས་བྱ་བ།།

སངས་རྒྱས་དང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ཐམས་ཅད་ལ་ཕྱག་འཚལ་ལོ།།

ཉན་ཐོས་ཞི་བ་ཚོལ་རྣམས་ཀུན་ཤེས་ཉིད་ཀྱིས་ཉེར་ཞིར་ཁྲིད་མཛད་གང་ཡིན་དང་།
འགྲོ་ལ་ཕན་པར་བྱེད་རྣམས་ལམ་ཤེས་ཉིད་ཀྱིས་འཇིག་རྟེན་དོན་སྒྲུབ་མཛད་པ་གང་།
གང་དང་ཡང་དག་ལྡན་པས་ཐུབ་རྣམས་རྣམ་པ་ཀུན་ལྡན་སྣ་ཚོགས་འདི་གསུངས་པ།
ཉན་ཐོས་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ཚོགས་བཅས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ནི་ཡུམ་དེ་ལ་ཕྱག་འཚལ།།

མངོན་རྟོགས་རྒྱན།

རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་ཉིད་ལམ།
སྟོན་པས་འདི་ལས་བཤད་པ་གང་།
གཞན་གྱིས་མྱོང་བ་མ་ཡིན་ཏེ།
ཆོས་སྤྱོད་བཅུ་ཡི་བདག་ཉིད་ཀྱི༎ ༡ ༎

མདོ་དོན་དྲན་པ་ལ་བཞག་ནས།
བློ་དང་ལྡན་པས་མཐོང་འགྱུར་ཕྱིར།
བདེ་བླག་ཏུ་ནི་རྟོགས་པ་ཞེས།
བྱ་བ་བརྩམ་པའི་དགོས་པ་ཡིན༎ ༢ ༎

ཤེས་རབ་ཕ་རོལ་ཕྱིན་པ་ནི།
དངོས་པོ་བརྒྱད་ཀྱིས་ཡང་དག་བཤད།
རྣམ་ཀུན་མཁྱེན་ཉིད་ལམ་ཤེས་ཉིད།
དེ་ནས་ཐམས་ཅད་ཤེས་པ་ཉིད༎ ༣ ༎

རྣམ་ཀུན་མངོན་རྫོགས་རྟོགས་པ་དང་།
རྩེ་མོར་ཕྱིན་དང་མཐར་གྱིས་པ།
སྐད་ཅིག་གཅིག་མངོན་རྫོགས་བྱང་ཆུབ།
ཆོས་ཀྱི་སྐུ་དང་དེ་རྣམས་བརྒྱད༎ ༤ ༎

སེམས་བསྐྱེད་པ་དང་གདམས་ངག་དང་།
ངེས་འབྱེད་ཡན་ལག་རྣམ་བཞི་དང་།
སྒྲུབ་པ་ཡི་ནི་རྟེན་གྱུར་པ།
ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཀྱི་རང་བཞིན་དང་༎ ༥ ༎

དམིགས་པ་དག་དང་ཆེད་དང་ནི།
གོ་ཆ་འཇུག་པའི་བྱ་བ་དང་།
ཚོགས་དེ་ངེས་པར་འབྱུང་བཅས་རྣམས།
ཐུབ་པའི་རྣམ་ཀུན་མཁྱེན་པ་ཉིད༎ ༦ ༎

མོག་མོག་པོར་བྱེད་ལ་སོགས་དང་།
སློབ་མ་བསེ་རུའི་ལམ་གང་དང་།
འདི་དག་གཞན་པའི་ཡོན་ཏན་གྱིས།
ཕན་ཡོན་ཆེ་བ་མཐོང་བའི་ལམ༎ ༧ ༎

བྱེད་པ་དང་ནི་མོས་པ་དང་།
བསྟོད་དང་བཀུར་དང་བསྔགས་པ་དང་།
བསྔོ་དང་རྗེས་སུ་ཡི་རང་བ།
ཡིད་ལ་བྱེད་པ་བླ་མེད་དག། ༨ ༎

མངོན་རྟོགས་རྒྱན།

སྦྱང་ངང་ཤིན་ཏུ་རག་པ་ཞེས།
བྱ་བ་འདི་ནི་སྒོམ་པའི་ལམ།
བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་མཁས་རྣམས་ཀྱི།
ལམ་ཤེས་ཉིད་ནི་དེ་འདྲར་བཤད༎ ༩ ༎

ཤེས་པས་སྲིད་ལ་མི་གནས་ཤིང་།
སྙིང་རྗེས་ཞི་ལ་མི་གནས་དང་།
ཐབས་མ་ཡིན་པས་རིང་བ་དང་།
ཐབས་ཀྱིས་རིང་བ་མ་ཡིན་ཉིད༎ ༡༠ ༎

མི་མཐུན་གཉེན་པོའི་ཕྱོགས་དག་དང་།
སྦྱོར་དང་དེ་ཡི་མཉམ་ཉིད་དང་།
ཉན་ཐོས་ལ་སོགས་མཐོང་བའི་ལམ།
དེ་འདྲ་ཀུན་ཤེས་ཉིད་དུ་འདོད༎ ༡༡ ༎

རྣམ་པ་སྦྱོར་བར་བཅས་རྣམས་དང་།
ཡོན་ཏན་སྐྱོན་ནི་མཚན་ཉིད་བཅས།
ཐར་དང་ངེས་འབྱེད་ཆ་མཐུན་དང་།
སློབ་པ་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་ཚོགས༎ ༡༢ ༎

སྲིད་དང་ཞི་བ་མཉམ་ཉིད་དང་།
ཞིང་དག་བླ་ན་མེད་པ་ནི།
རྣམ་ཀུན་མངོན་རྫོགས་རྟོགས་པ་སྟེ།
འདི་ནི་ཐབས་མཁས་བཅས་པ་ཡིན༎ ༡༣ ༎

དེ་ཡི་རྟགས་དང་རྣམ་འཕེལ་དང་།
བརྟན་དང་སེམས་ཀུན་གནས་པ་དང་།
མཐོང་ཞེས་བྱ་དང་སྒོམ་པ་ཞེས།
བྱ་བའི་ལམ་ནི་སོ་སོ་ལ༎ ༡༤ ༎

རྣམ་པར་རྟོགས་པ་རྣམ་བཞི་ཡི།
གཉེན་པོ་རྣམ་པ་བཞི་དང་ནི།
བར་ཆད་མེད་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན།
ལོག་པར་བསྒྲུབ་དང་བཅས་པ་ནི༎ ༡༥ ༎

རྩེ་མོའི་མངོན་རྟོགས་མཐར་གྱིས་པ།
རྣམ་གསུམ་རྣམ་བཅུ་སྐད་ཅིག་མ།
གཅིག་གིས་མངོན་རྫོགས་བྱང་ཆུབ་པ།
མཚན་ཉིད་གྱིས་ནི་རྣམ་པ་བཞི༎ ༡༦ ༎

ངོ་བོ་ཉིད་ལོངས་རྫོགས་བཅས་དང་།
དེ་བཞིན་གཞན་པ་སྤྲུལ་པ་ནི།
ཆོས་སྐུ་མཛད་པ་དང་བཅས་པ།
རྣམ་པ་བཞིར་ནི་ཡང་དག་བརྗོད༎ ༡༧ ༎

སེམས་བསྐྱེད་པ་ནི་གཞན་དོན་ཕྱིར།
ཡང་དག་རྫོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་འདོད།
དེ་དང་དེ་ནི་མདོ་བཞིན་དུ།
བསྡུས་དང་རྒྱས་པའི་སྒོ་ནས་བརྗོད༎ ༡༨ ༎

དེ་ཡང་ས་གསེར་ཟླ་བ་མེ།
གཏེར་དང་རིན་ཆེན་འབྱུང་གནས་མཚོ།
རྡོ་རྗེ་རི་སྨན་བཤེས་གཉེན་དང་།
ཡིད་བཞིན་ནོར་བུ་ཉི་མ་གླུ༎ ༡༩ ༎

རྒྱལ་པོ་མཛོད་དང་ལམ་པོ་ཆེ།
བཞོན་པ་བཀོད་མའི་ཆུ་དང་ནི།
སྒྲ་སྙན་ཆུ་བོ་སྤྲིན་རྣམས་ཀྱི།
རྣམ་པ་ཉི་ཤུ་རྩ་གཉིས་སོ༎ ༢༠ ༎

སྒྲུབ་དང་བདེན་པ་རྣམས་དང་ནི།
སངས་རྒྱས་ལ་སོགས་དཀོན་མཆོག་གསུམ།
མ་ཞེན་ཡོངས་སུ་མི་ངལ་དང་།
ལམ་ནི་ཡོངས་སུ་འཛིན་པ་དང་॥ ༢༡ ॥

སྤྱན་ལྔ་དང་ནི་མངོན་ཤེས་ཀྱི།
ཡོན་ཏན་དྲུག་དང་མཐོང་ལམ་དང་།
སྒོམ་ཞེས་བྱ་ལ་གདམས་ངག་ནི།
བཅུ་ཡི་བདག་ཉིད་ཤེས་པར་བྱ॥ ༢༢ ॥

དབང་པོ་རྟུལ་དང་རྣོན་པོ་དག
དད་དང་མཐོང་ཐོབ་རིགས་གནས་རིགས།
བར་ཆད་གཅིག་བར་སྐྱེས་ནས་དང་།
བྱེད་དང་བྱེད་མིན་འོག་མིན་འགྲོ॥ ༢༣ ॥

འཕར་གསུམ་སྲིད་རྩེ་མཐར་ཐུག་འགྲོ།
གཟུགས་ཀྱི་ཆགས་བཅོམ་མཐོང་བ་ཡི།
ཆོས་ལ་ཞི་ལུས་མངོན་སུམ་བྱེད།
བསེ་རུ་དང་ནི་ཉེ་སྒྲུ་འོ॥ ༢༤॥

དམིགས་པ་དང་ནི་རྣམ་པ་དང་།
རྒྱུ་དང་ཡོངས་སུ་འཛིན་པ་ཡིས།
བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སྦྱོར་བ་ཡི།
སྡོད་ཚོགས་བདག་ཉིད་ཇི་བཞིན་དུ། ༢༥ །།

རྣམ་རྟོག་བཞི་པོ་ལྡན་བརྟེན་པ།
ཆུང་དང་འབྲིང་དང་ཆེན་པོ་རྣམས།
ཉན་ཐོས་བསེ་རུ་ལྟ་བུ་དང་།
བཅས་པ་དག་ལས་ཁྱད་པར་འཕགས། ༢༦ །།

དམིགས་པ་མི་རྟག་ལ་སོགས་པ།
བདེན་པའི་རྟེན་ཅན་དེ་ཡི་ནི།
རྣམ་པ་མངོན་ཞེན་ལ་སོགས་འགོག
ཐེག་པ་གསུམ་ཅར་འཐོབ་པའི་རྒྱུ། ༢༧ །།

གཟུགས་སོགས་འདུ་འགོད་གནས་སྐབས་དང་།
གནས་དང་བཏགས་དང་བརྗོད་དུ་མེད།
གཟུགས་སོགས་མི་གནས་དེ་དག་ནི།
དེ་ཡི་ངོ་བོ་རང་བཞིན་མེད། ༢༨ །།

དེ་དག་གཅིག་གི་རང་བཞིན་གཅིག
དེ་མི་རྟག་སོགས་པར་མི་གནས།
དེ་རྣམས་དེ་ཡི་ངོ་བོ་སྟོང་།
དེ་དག་གཅིག་གི་རང་བཞིན་གཅིག ། ༢༩ ༎

ཆོས་རྣམས་མི་འཛིན་གང་ཡིན་དང་།
དེ་དག་མཚན་མར་མི་མཐོང་ཕྱིར།
ཤེས་རབ་ཀྱིས་ནི་ཡོངས་རྟོག་པ།
ཐམས་ཅད་དམིགས་སུ་མེད་པར་རོ ༎ ༣༠ ༎

གཟུགས་སོགས་ངོ་བོ་ཉིད་མེད་ཉིད།
དེ་མེད་པ་ཉིད་ངོ་བོ་ཉིད།
དེ་དག་སྐྱེ་མེད་ངེས་འབྱུང་མེད།
དག་དང་དེ་དག་མཚན་མ་མེད ༎ ༣༡ ༎

དེའི་མཚན་མར་མི་རྟེན་པས།
མོས་མིན་འདུ་ཤེས་མེད་པ་ཡིན།
ཏིང་འཛིན་དེ་ཡི་བྱེད་པ་ཉིད།
ལུང་སྟོན་པ་དང་རློམ་པ་ཟད ༎ ༣༢ ༎

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ༢༨

རྟོགས་པ་ཡི་ནི་ཆོས་དྲུག་དང་།
གཉེན་པོ་དང་ནི་སྤོང་བ་དང་།
དེ་དག་ཡོངས་སུ་གདུགས་པ་དང་།
ཤེས་རབ་སྙིང་བརྩེར་བཅས་པ་དང་།། ༣༧ །།

སློབ་མ་ཐུན་མོང་མིན་ཉིད་དང་།
གཞན་གྱི་དོན་གྱི་གོ་རིམ་དང་།
ཡེ་ཤེས་རྩོལ་བ་མི་མངའ་བར།
འཇུག་པའི་རྟེན་ལ་རིགས་ཤེས་བྱ།། ༣༨ །།

ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ལ་དབྱེར་མེད་ཕྱིར།
རིགས་ནི་ཐ་དད་རུང་མ་ཡིན།
བརྟེན་པའི་ཆོས་ཀྱི་བྱེ་བྲག་གིས།
དེ་ཡི་དབྱེ་བ་ཡོངས་སུ་བརྗོད།། ༣༩ །།

དམིགས་པ་ཆོས་རྣམས་ཐམས་ཅད་དེ།
དེ་ཡང་དགེ་ལ་སོགས་པ་ཡིན།
འཇིག་རྟེན་པ་ཡི་རྟོགས་པ་དང་།
གང་དག་འཇིག་རྟེན་འདས་འདོད་དང་།། ༤༠ །།

སཾ་སྐྲྀ་ཏ་

ཛཱ་དྷེན་ཛཱ་ན་ཏེ་རྟེན་ཏཏ་།
ཀཾ་ཏཱ་ཏུཏུ་ཏུཏུ་ཏུཏུ་ཏ་ཏུ་
སྐྲྀ་ཏ་རྒྱ་ཏཾ་ཏེན་ཏྲཱ་ཏཏ་།
ཀཾ་ཏཱ་རྒྱཾ་ཏཻ་རྒྱ་ཀོཾ་ཀཾ༔ ༡༡༔

ཤམས་ཚ་ཏུ་དཀྱོག་ཏྲེ་ཤམས་དང་།
སྦྱོང་དང་ཏྲིགས་དང་གསུམ་ནི་ན།
ཚིམ་ནི་ཀྱཱ་ཏྲཱ་ཁྱི་རང་འབྱུང་གི
ཀཱོར་དུ་བྱུ་པ་འདི་ཕྲེས་བྱ༔ ༡༢༔

དེ་དག་སོ་སོར་ཕྱིན་པ་སོགས།
རྣམ་པ་དྲུག་ཏུ་བརྟུས་པ་ཡིག
གོ་ཆའི་སྐྱར་བ་གང་ཡིན་ཏེ།
དྲུག་ཚན་དྲུག་གིས་ཇི་བཞིན་བཤད།། ༡༣ །།

བསམ་གཏན་གཟུགས་མེད་ཕྱིན་སོགས་དང་།
ཁམ་དང་བྱམས་པ་སོགས་པ་དང་།
དམིགས་པ་མེད་དང་ལྡན་པ་དང་།
འཁོར་གསུམ་རྣམ་པར་དག་པ་དང་།། ༡༤ །།

ཆེད་དུ་བྱ་དང་མངོན་ཤེས་དྲུག
རྣམ་ཀུན་མཁྱེན་པའི་ཚུལ་ལ་ནི།
འཇུག་པའི་སྒྲུབ་པ་ཐེག་ཆེན་ལ།
འཛེག་པ་ཡིན་པར་ཤེས་པར་བྱ॥ ༤༥ ॥

བརྩེ་དང་སྦྱིན་ལ་སོགས་པ་དྲུག
ཞི་གནས་ལྷག་མཐོང་བཅས་པ་དང་།
ཟུང་དུ་འབྲེལ་བའི་ལམ་གང་དང་།
ཐབས་ལ་མཁས་པ་གང་ཡིན་དང་॥ ༤༦ ॥

ཡེ་ཤེས་དང་ནི་བསོད་ནམས་དང་།
ལམ་དང་གཟུངས་དང་ས་བཅུ་དང་།
གཉེན་པོ་ཚོགས་ཀྱི་སྒྲུབ་པ་ཡི།
རིམ་པ་ཡིན་པར་ཤེས་པར་བྱ॥ ༤༧ ॥

ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བ་རྣམ་བཅུ་ཡིས།
ས་ནི་དང་པོ་འཐོབ་འགྱུར་ཏེ།
བསམ་དང་ཕན་པའི་དངོས་ཉིད་དང་།
སེམས་ཅན་རྣམས་ལ་སེམས་མཉམ་ཉིད॥ ༤༨ ॥

གཏོང་དང་བཤེས་གཉེན་བསྟེན་པ་དང་།
དམ་ཆོས་དམིགས་པ་ཚོལ་བ་དང་།
རྟག་ཏུ་ངེས་འབྱུང་སེམས་ཉིད་དང་།
སངས་རྒྱས་སྐུ་འདོད་དགའ་བ་དང་།། ༤༩ །།

ཆོས་སྟོན་པ་དང་བདེན་པ་ཡི།
ཚིག་ནི་བཅུ་པ་ཡིན་པར་འདོད།
འདི་དག་རང་བཞིན་མི་དམིགས་པས།
ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བར་ཤེས་པར་བྱ།། ༥༠ །།

ཚུལ་ཁྲིམས་བྱས་པ་གཟོ་དང་བཟོད།
རབ་ཏུ་དགའ་དང་སྙིང་བརྗེ་ཆེ།
བཀུར་བསྟི་བླ་མ་ལ་གུས་ཉན།
བརྒྱད་པ་སྦྱིན་ལ་སོགས་ལ་བརྩོན།། ༥༡ །།

ཐོས་པས་མི་ངོམས་ཉིད་དང་ནི།
ཟང་ཟིང་མེད་པར་ཆོས་སྦྱིན་དང་།
སངས་རྒྱས་ཞིང་ཀུན་སྦྱོང་བ་དང་།
འཁོར་བས་ཡོངས་སུ་མི་སྐྱོ་དང་།། ༥༢ །།

ང་ཚོ་ཁྲིམ་ཡོད་ཅེས་བྱ་བ།
རློམ་མེད་བདག་ཉིད་དེ་རྣམ་ལྔ།
ནགས་གནས་འདོད་ཆུང་ཆོག་ཤེས་དང་།
སྦྱངས་པ་ཡང་དག་སྨོམ་རྟེན་དང་། ༥༣ །།

བསླབ་པ་ཡོངས་སུ་མི་གཏོང་དང་།
འདོད་པ་རྣམས་ལ་སྨོད་པ་དང་།
ཀྱུ་ངན་འདས་དང་བདོག་ཀུན་གཏོང་།
མི་ཞུམ་པ་དང་ལྟ་བ་མེད། ༥༤ །།

འདྲིས་དང་ཁྱིམ་ལ་འཁྲིན་པ་དང་།
འདུ་འཛིར་གྱུར་པའི་གནས་དང་ནི།
བདག་བསྟོད་གཞན་ལ་བརྙས་པ་དང་།
མི་དགེ་ལས་ཀྱི་ལམ་བཅུ་དང་། ༥༥ །།

རློམ་པས་ཁེངས་དང་ཕྱིན་ཅི་ལོག
བློ་ངན་དང་ནི་ཉོན་མོངས་བཟོད།
བཅུ་པོ་འདི་ནི་རྣམ་སྤངས་ན།
ས་ལྔ་པ་ནི་ཡང་དག་འཐོབ། ༥༦ །།

སྦྱིན་དང་ཚུལ་ཁྲིམས་བཟོད་བརྩོན་འགྲུས།
བསམ་གཏན་ཤེས་རབ་རབ་རྫོགས་པས།
སློབ་མ་དང་ནི་བསེ་རུ་ལ།
དགའ་དང་སྨྲ་བའི་སེམས་སྤངས་པ॥ ༤༧ ॥

བསྔངས་ན་མི་ཞུམ་བདོག་པ་ཀུན།
གཏོང་ཡང་མི་དགའ་མེད་པ་དང་།
དབུལ་ཡང་སློང་བ་མི་སྤོང་བས།
ས་ནི་དྲུག་པ་ཡང་དག་འཐོབ॥ ༤༨ ॥

བདག་དང་སེམས་ཅན་འཛིན་པ་དང་།
སྲོག་དང་གང་ཟག་ཆད་རྟག་དང་།
མཚན་མ་རྒྱུ་དང་ཕུང་པོ་དང་།
ཁམས་དང་སྐྱེ་མཆེད་དག་དང་ནི॥ ༤༩ ॥

ཁམས་གསུམ་པོ་ལ་གནས་དང་ཆགས།
སེམས་ནི་ཀུན་ཏུ་ཞུམ་པ་དང་།
དཀོན་མཆོག་གསུམ་དང་ཚུལ་ཁྲིམས་ལ།
དེར་ལྟ་བ་ཡི་མདོན་ཞེན་དང་॥ ༥༠ ॥

སྟོང་པ་ཉིད་ལ་རྩོད་པ་དང་།
དེ་དང་འགལ་བའི་ཉེས་པ་ནི།
ཉེ་བྲུ་གང་ལ་རྣམ་ཆད་པ།
དེ་ཡིས་ས་ནི་བརྟན་པ་འཐོབ། ༨༡ །

རྣམ་ཐར་སྒོ་གསུམ་ཤེས་པ་དང་།
འཁོར་གསུམ་རྣམ་པར་དག་ཉིད་དང་།
སྙིང་རྗེ་དང་ནི་རློམ་མེད་དང་།
ཆོས་མཉམ་ཉིད་དང་ཚུལ་གཅིག་ཤེས། ༨༢ །

མི་སྐྱེ་བ་དང་བཟོད་ཤེས་དང་།
ཆོས་རྣམས་རྣམ་པ་གཅིག་ཏུ་སྟོན།
རྟོག་པ་ཀུན་ཏུ་འཇོམས་པ་དང་།
འདུ་ཤེས་ལྟ་དང་ཉོན་མོངས་སྤོང་། ༨༣ །

ཞི་གནས་ངེས་པར་སེམས་པ་དང་།
ལྷག་མཐོང་ལ་ནི་མཁས་པ་དང་།
སེམས་དུལ་བ་དང་ཐམས་ཅད་ལ།
ཐོགས་པ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་དང་། ༨༤ །

དམིགས་པ་དང་ནི་རྣམ་པ་དང་།
རྒྱུ་དང་ཡོངས་སུ་འཛིན་པ་ཡིས།
བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སྒྲུབ་པ་ཡི།
རྡོད་སོགས་བདག་ཉིད་ཇི་བཞིན་དུ། ༢༥ །

རྣམ་རྟོག་བཞི་པོ་ལྡན་བརྟེན་པ།
ཆུང་དང་འབྲིང་དང་ཆེན་པོ་རྣམས།
ཉན་ཐོས་བསེ་རུ་ལྟ་བུ་དང་།
བཅས་པ་དག་ལས་ཁྱད་པར་འཕགས། ༢༦ །

དམིགས་པ་མི་རྟག་ལ་སོགས་པ།
བདེན་པའི་རྟེན་ཅན་དེ་ཡི་ནི།
རྣམ་པ་མངོན་ཞེན་ལ་སོགས་འགོག
ཐེག་པ་གསུམ་ཅར་འཐོབ་པའི་རྒྱུ། ༢༧ །

གཟུགས་སོགས་འདུ་འགོད་གནས་སྤལ་དང་།
གནས་དང་བཏགས་དང་བརྗོད་དུ་མེད།
གཟུགས་སོགས་མི་གནས་དེ་དག་ནི།
དེ་ཡི་ངོ་བོ་རང་བཞིན་མེད། ༢༨ །

དེ་དག་གཅིག་གི་རང་བཞིན་གཅིག
དེ་མི་རྟག་སོགས་པར་མི་གནས།
དེ་རྣམས་དེ་ཡི་ངོ་བོ་སྟོང་།
དེ་དག་གཅིག་གི་རང་བཞིན་གཅིག། ༢༩ ‖

ཆོས་རྣམས་མི་འཛིན་གང་ཡིན་དང་།
དེ་དག་མཚན་མར་མི་མཐོང་ཕྱིར།
ཤེས་རབ་ཀྱིས་ནི་ཡོངས་རྟོག་པ།
ཐམས་ཅད་དམིགས་སུ་མེད་པར་རོ ‖ ༣༠ ‖

གཟུགས་སོགས་ངོ་བོ་ཉིད་མེད་ཉིད།
དེ་མེད་པ་ཉིད་ངོ་བོ་ཉིད།
དེ་དག་སྐྱེ་མེད་ངེས་འབྱུང་མེད།
དག་དང་དེ་དག་མཚན་མ་མེད ‖ ༣༡ ‖

དེའི་མཚན་མར་མི་རྟེན་པས།
མོས་མིན་འདུ་ཤེས་མེད་པ་ཡིན།
རྟེན་འཛིན་དེ་ཡི་བྱེད་པ་ཉིད།
ལུང་སྟོན་པ་དང་རློམ་པ་ཟད ‖ ༣༢ ‖

གསུམ་པོ་པན་ཚུན་ངོ་བོ་གཅིག
ཉིད་འཛིན་རྣམ་པར་མི་རྟོག་པ།
དེ་ལྟར་ངེས་འབྱེད་ཆ་མཐུན་ནི།
ཆུང་དང་འབྲིང་དང་ཆེན་པོ་ཡིན॥ ༣༣ ॥

གཞི་དང་དེ་ཡི་གཉེན་པོ་ཡིས།
གཟུང་བར་རྟོག་པ་རྣམ་པ་གཉིས།
རྨོངས་དང་ཕུང་ཚོགས་བྱེ་བྲག་གིས།
དེ་ནི་སོ་སོར་རྣམ་པ་དགུ॥ ༣༤ ॥

རྫས་དང་བཏགས་པའི་རྟེན་ཅན་གྱིས།
འཛིན་པའང་རྣམ་པ་གཉིས་སུ་འདོད།
རང་དབང་བདག་སོགས་ངོ་བོ་དང་།
ཕུང་སོགས་རྟེན་ལས་དེ་བཞིན་ནོ॥ ༣༥ ॥

སེམས་མི་འགོང་པ་ཉིད་ལ་སོགས།
ངོ་བོ་ཉིད་མེད་སོགས་སྟོན་བྱེད།
དེ་ཡི་མི་མཐུན་ཕྱོགས་བོར་བ།
རྣམ་པ་ཀུན་དུ་ཡོངས་འཛིན་ཡིན॥ ༣༦ ॥

རྟོགས་པ་ཡི་ནི་ཆོས་དྲུག་དང་།
གཉེན་པོ་དང་ནི་སྤོང་བ་དང་།
དེ་དག་ཡོངས་སུ་གདུགས་པ་དང་།
ཤེས་རབ་སྙིང་བརྗེར་བཅས་པ་དང་།། ༣༧ །།

སློབ་མ་ཐུན་མོང་མིན་ཉིད་དང་།
གཞན་གྱི་དོན་གྱི་གོ་རིམ་དང་།
ཡེ་ཤེས་རྩོལ་བ་མི་མངའ་བར།
འཇུག་པའི་རྟེན་ལ་རིགས་ཤེས་བྱ།། ༣༨ །།

ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ལ་དབྱེར་མེད་ཕྱིར།
རིགས་ནི་ཐ་དད་རུང་མ་ཡིན།
བརྟེན་པའི་ཆོས་ཀྱི་བྱེ་བྲག་གིས།
དེ་ཡི་དབྱེ་བ་ཡོངས་སུ་བརྗོད།། ༣༩ །།

དམིགས་པ་ཆོས་རྣམས་ཐམས་ཅད་དེ།
དེ་ཡང་དགེ་ལ་སོགས་པ་ཡིན།
འཇིག་རྟེན་པ་ཡི་རྟོགས་པ་དང་།
གང་དག་འཇིག་རྟེན་འདས་འདོད་དང་།། ༤༠ །།

མཚོ་སྔོན་རྒྱ་

ཟག་བཅས་ཟག་པ་མེད་ཆོས་དང་།
གང་དག་འདུས་བྱས་འདུས་མ་བྱས།
སློབ་མ་ཐུན་མོང་ཆོས་རྣམས་དང་།
གང་དག་ཐུབ་པའི་ཐུན་མོང་མིན། ༡༧

སེམས་ཅན་ཀུན་གཅིག་ཉིད་སེམས་དང་།
སྟོང་དང་རྟོགས་དང་གསུམ་པོ་ལ།
ཆེན་པོ་གསུམ་གྱི་རང་འབྱུང་གི
ཆེད་དུ་བྱ་བ་འདི་ཤེས་བྱ།། ༡༨

དེ་དག་སོ་སོར་སྨིན་ལ་སོགས།
རྣམ་པ་དྲུག་ཏུ་བསྡུས་པ་ཡིས།
གོ་ཆའི་སྒྲུབ་པ་གང་ཡིན་ཏེ།
དྲུག་ཚན་དྲུག་གིས་ཇི་བཞིན་བཤད།། ༡༩ །།

བསམ་གཏན་གཟུགས་མེད་སྨིན་སོགས་དང་།
ལམ་དང་བྱམས་ལ་སོགས་པ་དང་།
དམིགས་པ་མེད་དང་ལྡན་པ་དང་།
འཁོར་གསུམ་རྣམ་པར་དག་པ་དང་།། ༢༠ །།

ཆེད་དུ་བྱ་དང་མངོན་ཤེས་དྲུག
རྣམ་ཀུན་མཁྱེན་པའི་ཚུལ་ལ་ནི།
འཇུག་པའི་སྦྱོར་བ་ཐེག་ཆེན་ལ།
འཛིན་པ་ཡིན་པར་ཤེས་པར་བྱ༎ ༧༥ ༎

བརྩེ་དང་སྦྱིན་ལ་སོགས་པ་དྲུག
ཞི་གནས་ལྷག་མཐོང་བཅས་པ་དང་།
ཟུང་དུ་འབྲེལ་བའི་ལམ་གང་དང་།
ཐབས་ལ་མཁས་པ་གང་ཡིན་དང་༎ ༧༦ ༎

ཡེ་ཤེས་དང་ནི་བསོད་ནམས་དང་།
ལམ་དང་གཟུངས་དང་ས་བཅུ་དང་།
གཉེན་པོ་ཚོགས་ཀྱི་སྒྲུབ་པ་ཡི།
རིམ་པ་ཡིན་པར་ཤེས་པར་བྱ༎ ༧༧ ༎

ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བ་རྣམ་བཅུ་ཡིས།
ས་ནི་དང་པོ་འཐོབ་འགྱུར་ཏེ།
བསམ་དང་ཕན་པའི་དངོས་ཉིད་དང་།
སེམས་ཅན་རྣམས་ལ་སེམས་མཉམ་ཉིད༎ ༧༨ ༎

གཏོང་དང་བཤེས་གཉེན་བསྟེན་པ་དང་།
དམ་ཆོས་དམིགས་པ་ཚོལ་བ་དང་།
རྟག་ཏུ་ངེས་འབྱུང་སེམས་ཉིད་དང་།
སངས་རྒྱས་སྐུ་འདོད་དགའ་བ་དང་།། ༣༩ །།

ཆོས་སྟོན་པ་དང་བདེན་པ་ཡི།
ཚིག་ནི་བཅུ་པ་ཡིན་པར་འདོད།
འདི་དག་རང་བཞིན་མི་དམིགས་པས།
ཡོངས་སུ་སྦྱོང་བར་ཤེས་པར་བྱ།། ༤༠ །།

ཚུལ་ཁྲིམས་བྱས་པ་གཟོ་དང་བཟོད།
རབ་ཏུ་དགའ་དང་སྙིང་རྗེ་ཆེ།
བཀུར་བསྟི་བླ་མ་ལ་གུས་ཉན།
བརྒྱད་པ་སྦྱིན་ལ་སོགས་ལ་བརྩོན།། ༤༡ །།

ཐོས་པས་མི་ངོམས་ཉིད་དང་ནི།
ཟང་ཟིང་མེད་པར་ཆོས་སྦྱིན་དང་།
སངས་རྒྱས་ཞིང་ཀུན་སྦྱོང་བ་དང་།
འཁོར་བས་ཡོངས་སུ་མི་སྐྱོ་དང་།། ༤༢ །།

ངོ་ཚ་ཁྲེལ་ཡོད་ཅེས་བྱ་བ།
སྙེམ་མེད་བདག་ཉིད་དེ་རྣམ་ལྔ།
ནགས་གནས་འདོད་ཆུང་ཚོག་ཤེས་དང་།
སྤྱངས་པ་ཡང་དག་སྡོམ་རྟེན་དང་།། ༤༣ །།

བསླབ་པ་ཡོངས་སུ་མི་གཏོང་དང་།
འདོད་པ་རྣམས་ལ་སྨོད་པ་དང་།
མྱ་ངན་འདས་དང་བཏོག་ཀུན་གཏོང་།
མི་ཞུམ་པ་དང་ལྟ་བ་མེད།། ༤༤ །།

འཇིགས་དང་ཁྱིམ་ལ་འཁྲིད་པ་དང་།
འདུ་འཛིར་གྱུར་པའི་གནས་དང་ནི།
བདག་བསྟོད་གཞན་ལ་བརྙས་པ་དང་།
མི་དགེ་ལས་ཀྱི་ལམ་བཅུ་དང་།། ༤༥ །།

སྙེམ་པས་ཁེངས་དང་ཕྱིན་ཅི་ལོག
བློ་ངན་དང་ནི་ཉོན་མོངས་བཟོད།
བཅུ་པོ་འདི་ནི་རྣམ་སྤངས་ན།
ས་ལྔ་པ་ནི་ཡང་དག་འཐོབ།། ༤༦ །།

སྦྱིན་དང་ཚུལ་ཁྲིམས་བཟོད་བརྩོན་འགྲུས།
བསམ་གཏན་ཤེས་རབ་རབ་རྫོགས་པས།
སློབ་མ་དང་ནི་བསེ་རུ་ལ།
དགའ་དང་སྐྲག་པའི་སེམས་སྤྱངས་པ། ༤༧ །།

བསླངས་ན་མི་ཞུམ་ལོག་པ་ཀུན།
གཏོང་ཡང་མི་དགའ་མེད་པ་དང་།
དབུལ་ཡང་སློང་བ་མི་སྤོང་བས།
ས་ནི་དྲུག་པ་ཡང་དག་འཐོབ། ༤༨ །།

བདག་དང་སེམས་ཅན་འཛིན་པ་དང་།
སྲོག་དང་གང་ཟག་ཆད་རྟག་དང་།
མཚན་མ་རྒྱུ་དང་ཕུང་པོ་དང་།
ཁམས་དང་སྐྱེ་མཆེད་དག་དང་ནི། ༤༩ །།

ཁམས་གསུམ་པོ་ལ་གནས་དང་ཆགས།
སེམས་ནི་ཀུན་ཏུ་ཞུམ་པ་དང་།
དཀོན་མཆོག་གསུམ་དང་ཚུལ་ཁྲིམས་ལ།
དེར་ལྟ་བ་ཡི་མངོན་ཞེན་དང་། ༥༠ །།

སྟོང་པ་ཉིད་ལ་རྟོད་པ་དང་།
དེ་དང་འགལ་བའི་ཉེས་པ་ནི།
ཉེ་སྲུ་གང་ལ་རྣམ་ཆད་པ།
དེ་ཡིས་ས་ནི་བརྟུན་པ་འཐོབ། ༧༡ །

རྣམ་ཐར་སྒོ་གསུམ་ཤེས་པ་དང་།
འཁོར་གསུམ་རྣམ་པར་དག་ཉིད་དང་།
སྙིང་རྗེ་དང་ནི་རློམ་མེད་དང་།
ཆོས་མཉམ་ཉིད་དང་ཚུལ་གཅིག་ཤེས། ༧༢ །

མི་སྐྱེ་བ་དང་བཟོད་ཤེས་དང་།
ཆོས་རྣམས་རྣམ་པ་གཅིག་ཏུ་སྟོན།
རྟོག་པ་ཀུན་ཏུ་འཇོམས་པ་དང་།
འདུ་ཤེས་ལྟ་དང་ཉོན་མོངས་སྤོང་། ༧༣ །

ཞི་གནས་ངེས་པར་སེམས་པ་དང་།
ལྷག་མཐོང་ལ་ནི་མཁས་པ་དང་།
སེམས་འདུལ་བ་དང་ཐམས་ཅད་ལ།
ཐོགས་པ་མེད་པའི་ཡེ་ཤེས་དང་། ༧༤ །

ཆགས་པའི་ས་མིན་གར་འདོད་པར།
ཞིང་གཞན་དུ་ནི་མཉམ་འགྲོ་དང་།
ཀུན་ཏུ་བདག་གི་ངོ་བོ་ནི།
སྨོན་པ་ཉིད་དང་ཉེ་སྲུའི॥ ༦༥ ॥

སེམས་ཅན་ཀུན་ཡིད་ཤེས་པ་དང་།
མངོན་པར་ཤེས་པས་བརྟེ་བ་དང་།
སངས་རྒྱས་ཞིང་བཟང་སྒྲུབ་པ་དང་།
ཡོངས་སུ་བརྟག་ཕྱིར་སངས་རྒྱས་བསྙེན॥ ༦༦ ॥

དབང་པོ་ཤེས་དང་རྒྱལ་བ་ཡི།
ཞིང་སྦྱོང་སྒྱུ་མ་ལྟར་གནས་དང་།
བསམས་བཞིན་སྐྱེད་པ་ལེན་པ་དང་།
ལས་ནི་རྣམ་པ་འདི་བརྒྱད་བཤད॥ ༦༧ ॥

སྨོན་ལམ་དང་ནི་མཐའ་ཡས་དང་།
ལྷ་ལ་སོགས་པའི་སྐད་ཤེས་དང་།
སྤོབས་པ་ཆུ་བོ་ལྟ་བུ་དང་།
མངལ་དུ་འཇུག་པ་མཆོག་དང་ནི॥ ༦༨ ॥

རིགས་དང་རྫུས་དང་ཚེ་འཕྲང་དང་།
འཁོར་དང་སྐྱེ་བ་དག་དང་ནི།
ངེས་འབྱུང་བྱང་ཆུབ་ཤིང་རྣམས་དང་།
ཡོན་ཏན་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་ཡིན༎ ༦༩ ༎

ས་དགུ་འདས་ནས་ཡེ་ཤེས་ནི།
གང་གིས་སངས་རྒྱས་སར་གནས་པ།
དེ་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ས།
བཅུ་པ་ཡིན་པར་ཤེས་པར་བྱ༎ ༧༠ ༎

མཐོང་དང་སྒོམ་པའི་ལམ་དག་ལ།
གཟུང་དང་འཛིན་པའི་རྣམ་རྟོག་རྣམས།
ཉེ་བར་ཞི་བར་བྱ་བའི་ཕྱིར།
གཉེན་པོ་རྣམ་པ་བརྒྱད་ཅེས་བྱ༎ ༧༡ ༎

ཚད་དུ་བྱ་དང་མཉམ་ཉིད་དང་།
སེམས་ཅན་དོན་དང་འབད་མེད་དང་།
མཐའ་ལས་འདས་པར་ངེས་འབྱུང་དང་།
ཐོབ་པའི་མཚན་ཉིད་ངེས་འབྱུང་དང་༎ ༧༢ ༎

མངོན་རྟོགས་རྒྱན།

རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་ཉིད་དང་།
ལམ་གྱི་ཡུལ་ཅན་ངེས་འབྱུང་སྟེ།
རྣམ་པ་བརྒྱད་ཀྱི་བདག་ཉིད་འདི།
ངེས་འབྱུང་བསྒྲུབ་པ་ཡིན་ཤེས་བྱ། ॥ ༧༢ ॥

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་མན་ངག་གི་བསྟན་བཅོས་མངོན་པར་རྟོགས་པའི་རྒྱན་ཅེས་བྱ་བ་ལས་རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ཉིད་ཀྱི་སྐབས་དང་པོའོ॥

ལྷ་རྣམས་རུང་བར་བྱ་བའི་ཕྱིར།
འོད་ཀྱིས་མོག་མོག་པོར་མཛད་དང་།
ཡུལ་ངེས་པ་དང་ཁྱབ་པ་དང་།
རང་བཞིན་དང་ནི་དེ་ཡི་ལས། ॥ ༡ ॥

ལམ་ཤེས་ཉིད་ཀྱི་ཚུལ་ལ་ནི།
འཕགས་པའི་བདེན་པ་བཞི་དག་གི
རྣམ་པ་མི་དམིགས་སྒོ་ནས་ནི།
ཉན་ཐོས་ལམ་འདི་ཤེས་པར་བྱ། ॥ ༢ ॥

འཕགས་པ་ཉན་ཐོས་ལམ་ལ་ནི།
གཟུགས་ལ་སོགས་པ་སྟོང་པའི་ཕྱིར།
སྟོང་པ་ཉིད་རྣམས་དབྱེར་མེད་པས།
ཇོ་བ་དེ་དག་མི་དམིགས་པས། ༣ ༎

རྩེ་མོར་གྱུར་པ་དག་ཏུ་འདོད།
དེ་ལ་དྲག་ལ་སོགས་ཚུལ་གྱིས།
གནས་པ་བཀག་པས་བཟོད་པ་རྣམས།
ས་བཅུ་དག་ལས་བརྩམས་ནས་ནི ༎ ༤ ༎

མི་གནས་རྒྱས་པར་བསྟན་པ་ཡིས།
ཆོས་ཀྱི་མཆོག་ཏུ་འགྱུར་བཤད་དེ།
ཅི་ཕྱིར་ཞེ་ན་སངས་རྒྱས་ཀྱིས།
མཁྱེན་ནས་ཆོས་རྣམས་མ་གཟིགས་ཕྱིར ༎ ༥ ༎

རང་བྱུང་བདག་ཉིད་རྟོགས་པའི་ཕྱིར།
གཞན་གྱིས་བསྟན་ཡང་མི་དགོས་ལ།
བསེ་རུ་ལྟ་བུའི་ཡེ་ཤེས་ནི།
ཟབ་པ་ཉིད་དུ་མངོན་པར་བརྗོད ༎ ༦ ༎

གང་གང་དོན་དེ་གང་གང་ལ།
ཇི་ལྟ་ཇི་ལྟར་ཉན་འདོད་པ།
དེ་དེ་ལ་དོན་དེ་དང་དེ།
སྒྲ་མེད་ཀྱང་དེ་དེ་ལྟར་སྣང་། ༧ །།

གཟུང་དོན་རྟོག་པ་སྤོང་ཕྱིར་དང་།
འཛིན་པ་མི་སྤོང་ཕྱིར་དང་ནི།
རྟེན་གྱིས་བསེ་རུ་ལྟ་བུའི་ལམ།
ཡང་དག་བསྡུས་པར་ཤེས་པར་བྱ། ༨ །།

བཏགས་པའི་ཆོས་ཉིད་མི་འགལ་བར།
སྟོན་པའི་རྣམ་པ་རྫོང་གྱུར་པ།
རྩེ་མོར་གྱུར་པ་གཟུགས་ལ་སོགས།
འགྲིབ་པ་མེད་ལ་སོགས་པས་ཕྱེ། ༩ །།

ནང་སྟོང་ཉིད་ལ་སོགས་པ་ཡིས།
གཟུགས་སོགས་མི་འཛིན་ཕྱིར་བཟོད་པ།
གཟུགས་སོགས་སྐྱེ་བ་མེད་སོགས་ཀྱི།
རྣམ་པ་ཅན་དེ་ཆོས་ཀྱི་མཆོག ༡༠ །།

བདེན་དང་བདེན་ལ་བཟོད་པ་དང་།
ཤེས་པའི་སྐད་ཅིག་རྣམ་བཞི་ཡིས།
ལམ་ཤེས་ཉིད་ལ་མཐོང་བའི་ལམ།
ཕན་ཡོན་བཅས་པ་འདི་བཤད་དོ॥ ༡༡ ॥

དེ་བཞིན་ཉིད་དང་སངས་རྒྱས་དག
ཕན་ཚུན་རྟེན་པ་རྟེན་མེད་ཕྱིར།
རྣམ་གྲངས་ཁས་མི་ལེན་པ་དང་།
ཆེན་པོ་ཚད་མ་མེད་བཅས་དང་॥ ༡༢ ॥

ཚད་མེད་པ་དང་མཐའ་མེད་དང་།
དེར་གནས་གཟུགས་ལ་སོགས་པ་ལ།
སངས་རྒྱས་ཉིད་དུ་ངེས་འཛིན་དང་།
བླང་མེད་དོར་བ་མེད་སོགས་དང་॥ ༡༣ ॥

བྱམས་ལ་སོགས་དང་སྟོང་ཉིད་དང་།
སངས་རྒྱས་ཉིད་ནི་འཐོབ་པ་དང་།
རྣམ་པར་བྱང་ཀུན་ཡོངས་བསྡུས་དང་།
ཉམ་ང་བ་དང་ནད་ཀུན་སེལ॥ ༡༤ ॥

སྒྱུ་དང་འདས་འཛིན་ཞི་ཉིད་དང་།
སངས་རྒྱས་རྣམས་ཀྱིས་སྤྱད་ལ་སོགས།
སྒྲོག་མི་གཅོད་པ་ལ་སོགས་པ།
རྣམ་པ་ཀུན་མཁྱེན་ཚུལ་ལ་ནི། ༡༥ །།

བདག་ཉིད་གནས་ཏེ་སེམས་ཅན་དང་།
འགོད་དང་སྨིན་པ་ལ་སོགས་པ།
རྫོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་ཏུ་བསྔོ་བ།
ལམ་ཤེས་ཉིད་ཀྱི་སྐད་ཅིག་མ། ༡༦ །།

ཀུན་ནས་ཞི་དང་ཐམས་ཅད་ལ།
འདུད་དང་ཉོན་མོངས་ལས་རྒྱལ་དང་།
གནོད་པས་བརྗི་བ་མེད་ཉིད་དང་།
བྱང་ཆུབ་དང་ནི་རྟེན་མཆོད་ཉིད། ༡༧ །།

མོས་པ་རང་གི་དོན་དང་ནི།
རང་གཞན་དོན་དང་གཞན་དོན་དང་།
རྣམ་གསུམ་ཤེས་བྱ་དེ་ཡང་ནི།
ཆུང་དང་འབྲིང་དང་ཆེན་པོ་སྟེ། ༡༨ །།

སོ་སོར་རྣམ་པ་གསུམ་དུ་འདོད།
ཆུང་ངུའི་ཆུང་སོགས་དབྱེ་བ་ཡིས།
དེ་ཡང་རྣམ་གསུམ་དེ་ལྟར་ན།
རྣམ་པ་ཉི་ཤུ་བདུན་དུ་འདོད།། ༡༩ །།

ཤེས་རབ་ཕ་རོལ་ཕྱིན་པ་ལ།
མོས་པའི་གནས་སྐབས་རྣམས་ལ་ནི།
དགུ་ཚན་གསུམ་གྱིས་བསྟོད་པ་དང་།
བཀུར་བ་དང་ནི་བསྔགས་པར་འདོད།། ༢༠ །།

ཡོངས་སུ་བསྔོ་བ་ཁྱད་པར་ཅན།
དེ་ཡི་བྱེད་པ་མཆོག་ཡིན་ནོ།
དེ་ནི་དམིགས་མེད་རྣམ་པ་ཅན།
ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་མཚན་ཉིད་དོ།། ༢༡ །།

དབེན་དང་སངས་རྒྱས་བསོད་ནམས་ཚོགས།
རང་བཞིན་ཟན་པའི་སྤྱོད་ཡུལ་ཅན།
ཐབས་བཅས་མཚན་མ་མེད་པ་དང་།
སངས་རྒྱས་རྗེས་སུ་ཡི་རང་དང་།། ༢༢ །།

ཁམས་གསུམ་གཏོགས་པ་མ་ཡིན་དང་།
རྒྱུད་དང་འགྲེང་དང་ཆེན་པོ་ཡི།
བསྡོ་བ་གཞན་ནི་རྣམ་གསུམ་པོ།
བསོད་ནམས་ཆེ་འབྱུང་བདག་ཉིད་དོ། ༢༢ །

ཐབས་དང་མི་དམིགས་པ་དག་གིས།
དགེ་བའི་རྩ་ལ་ཡི་རང་བ།
རྗེས་སུ་ཡི་རང་ཡིད་བྱེད་པ།
བསྒོམ་པ་ཡིན་པར་འདིར་བརྗོད་དོ། ༢༣ །

དེ་ཡི་ངོ་བོ་ཉིད་མཆོག་ཉིད།
ཀུན་ལ་མངོན་པར་འདུ་མི་བྱེད།
ཆོས་རྣམས་དམིགས་སུ་མེད་པར་ནི།
གཏོད་པར་བྱེད་པ་དོན་ཆེན་ཉིད། ༢༤ །

སངས་རྒྱས་བསྙེན་དང་སྦྱིན་སོགས་དང་།
ཐབས་ལ་མཁས་པ་གང་ཡིན་པ།
འདི་ལ་མོས་པའི་རྒྱུ་དག་ཡིན།
ཆོས་ཀྱིས་འཕོངས་པའི་རྒྱུ་དག་ནི། ༢༥ །

བརྡུད་ཀྱི་ཐེབས་ཀྱིས་རྟོན་པ་དང་།
ཟབ་མོའི་ཆོས་ལ་མ་མོས་དང་།
ཕུང་པོ་ལ་སོགས་མངོན་ཞེན་དང་།
སྡིག་པའི་གྲོགས་པོས་ཡོངས་ཟིན་པའོ ॥ ༢༧ ॥

འབྲས་བུ་དག་པ་གཟུགས་ལ་སོགས།
དག་པ་ཉིད་དེ་གང་གི་ཕྱིར།
དེ་གཉིས་ཐ་དད་མ་ཡིན་ཞིང་།
བཅད་ཏུ་མེད་པས་དག་པར་བརྗོད ॥ ༢༨ ॥

ཉོན་མོངས་ཤེས་བྱ་ལམ་གསུམ་གྱི།
ཉམས་ཕྱིར་སློབ་མ་བསེ་རུ་དང་།
རྒྱལ་སྲས་རྣམས་ཀྱི་དག་པ་སྟེ།
སངས་རྒྱས་རྣམ་ཀུན་ཤིན་ཏུ་པ ॥ ༢༩ ॥

ས་དགུ་ལ་ནི་ཆེན་པོ་ཡི།
ཆེན་པོ་ལ་སོགས་དྲི་མ་ཡི།
གཉེན་པོ་ཆུང་ངུའི་ཆུང་ངུ་ལ།
སོགས་པའི་ལམ་ནི་དག་པ་ཡིན ॥ ༣༠ ॥

མངོན་རྟོགས་རྒྱན།

དེ་ལ་ཀླན་ཀ་སྤངས་པ་ཡིས།
ལམ་ནི་མཐའ་དང་གཞལ་བྱ་དག
མཉམ་པ་ཉིད་ཀྱིས་ཁམས་གསུམ་གྱི།
གཉེན་པོ་ཉིད་དུ་འདོད་པ་ཡིན། ༎ ༣༡ ༎

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་མན་ངག་གི་བསྟན་བཅོས་མངོན་པར་རྟོགས་པའི་རྒྱན་ཅེས་བྱ་བ་ལས། ལམ་ཤེས་པ་ཉིད་ཀྱི་སྐབས་ཏེ་གཉིས་པའོ། ༎

ཚུ་རོལ་ཕ་རོལ་མཐའ་ལ་མིན།
དེ་དག་བར་ན་མི་གནས་པ།
དུས་རྣམས་མཉམ་པ་ཉིད་ཤེས་ཕྱིར།
ཤེས་རབ་ཕ་རོལ་ཕྱིན་པར་འདོད། ༎ ༡ ༎

དེ་ནི་མཚན་མར་དམིགས་སྒོ་ནས།
ཐབས་མ་ཡིན་པས་རིང་བ་སྟེ།
དེ་ནི་ཐབས་ལ་མཁས་པ་ཡིས།
ཡང་དག་ཉེ་བ་ཉིད་དུ་བཤད། ༎ ༢ ༎

གཟུགས་སོགས་ཕུང་པོ་སྟོང་ཉིད་དང་།
དུས་གསུམ་གཏོགས་པའི་ཆོས་རྣམས་དང་།
སྦྱིན་སོགས་བྱང་ཆུབ་ཕྱོགས་རྣམས་ལ།
སྤྱོད་པའི་འདུ་ཤེས་མི་མཐུན་ཕྱོགས། ༣ །།

སྦྱིན་ལ་སོགས་ལ་ངར་འཛིན་མེད།
གཞན་དག་དེ་ལ་སྦྱོར་བྱེད་པ།
དེ་ནི་ཆགས་པའི་མཐའ་འགོག་པས།
རྒྱལ་ལ་སོགས་ལ་ཆགས་པ་ཕྲ། ༤ །།

ཆོས་ཀྱི་ལམ་ནི་རང་བཞིན་གྱིས།
དབེན་པའི་ཕྱིར་ན་དེ་ཟབ་ཉིད།
ཆོས་རྣམས་རང་བཞིན་གཅིག་པར་ནི།
ཤེས་པས་ཆགས་པ་སྤོང་བ་ཡིན། ༥ །།

མཐོང་བ་ལ་སོགས་བཀག་པ་ཡིས།
དེ་ནི་རྟོགས་པར་དཀའ་བར་བཤད།
གཟུགས་ལ་སོགས་པར་མི་ཤེས་ཕྱིར།
དེ་ནི་བསམ་མི་ཁྱབ་པར་འདོད། ༦ །།

དེ་ལྟར་ཀུན་ཤེས་ཉིད་ལུགས་ལ།
མི་མཐུན་གཉེན་པོའི་ཕྱོགས་དག་གི
རྣམ་པར་དབྱེ་བ་མ་ལུས་པ།
ཇི་སྐད་བཤད་པ་འདིར་ཤེས་བྱ॥ ༧॥

གཟུགས་སོགས་དེ་མི་རྟག་སོགས་དང་།
དེ་མ་རྫོགས་དང་རབ་རྫོགས་དང་།
དེ་ལ་ཆགས་པ་མེད་ཉིད་ལ།
སྤྱོད་པ་བཀག་པའི་སྦྱོར་བ་དང་॥ ༨॥

མི་འགྱུར་བྱེད་པོ་མེད་ཉིད་དང་།
བྱ་དཀའ་རྣམ་གསུམ་སྦྱོར་བ་དང་།
སྐལ་པ་ཇི་བཞིན་འབྲས་ཐོབ་པས།
འབྲས་ཡོད་འདོད་པ་དེ་དང་ནི॥ ༩॥

གཞན་ལ་རག་ལས་མེད་གང་དང་།
སྣང་བ་རྣམ་བདུན་ཤེས་བྱེད་དོ།
གཟུགས་ལ་སོགས་ལ་རློམ་མེད་པ།
རྣམ་བཞི་དེ་ཡི་མཉམ་པ་ཉིད॥ ༡༠॥

སྡུག་བསྔལ་ལ་སོགས་བདེན་པ་ལ།
ཆོས་ཤེས་རྗེས་སུ་ཤེས་པ་དང་།
བཟོད་ཤེས་སྐད་ཅིག་བདག་ཉིད་འདི།
ཀུན་ཤེས་རྒྱུལ་ལ་མཐོང་བའི་ལམ། ༡༡ །

གཟུགས་རྟག་མ་ཡིན་མི་རྟག་མིན།
མཐའ་ལས་འདས་དང་རྣམ་དག་དང་།
མ་སྐྱེས་མ་འགགས་ལ་སོགས་དང་།
མཁའ་འདྲ་ཆགས་པ་སྤངས་པ་དང་། ༡༢ །

ཡོངས་སུ་འཛིན་ལས་གྲོལ་བ་དང་།
ངོ་བོ་ཉིད་ཀྱིས་བརྗོད་མེད་དང་།
གང་ཕྱིར་འདི་དོན་བརྗོད་པ་ཡིས།
གཞན་ལ་སྦྱིན་དུ་མེད་པ་དང་། ༡༣ །

དམིགས་པ་མེད་པར་བྱེད་པ་དང་།
ཤིན་ཏུ་རྣམ་དག་ནད་མི་འབྱུང་།
ངན་སོང་ཆད་དང་འབྲས་བུ་ནི།
མངོན་དུ་བྱ་ལ་མི་རྟོག་ཉིད། ༡༤ །

མཚན་མ་དག་དང་མ་འབྲེལ་དང་།
དངོས་དང་མེད་དང་གཉིས་པོ་ལ།
ཤེས་པ་སྐྱེ་བ་མེད་པ་དེ།
ཀུན་ཤེས་ཉིད་ཀྱི་སྐད་ཅིག་མ། ༡༥ །།

དེ་ལྟར་འདི་དང་ཡང་འདི་དང་།
ཡང་འདི་ཡིན་ཏེ་རྣམ་གསུམ་པོ།
འདི་ནི་གནས་སྐབས་གསུམ་པོ་དག
རྫོགས་པར་ཡོངས་སུ་བསྟན་པ་ཡིན། ༡༦ །།

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་མན་ངག་གི་བསྟན་བཅོས་མངོན་པར་རྟོགས་པའི་རྒྱན་ཅེས་བྱ་བ་ལས། ཐམས་ཅད་ཤེས་པ་ཉིད་ཀྱི་སྐབས་ཏེ་གསུམ་པའོ། །

གཞི་ཤེས་པ་ཡི་བྱེ་བྲག་རྣམས།
རྣམ་པ་ཞེས་བྱ་མཚན་ཉིད་དེ།
ཀུན་མཁྱེན་ཉིད་ནི་རྣམ་གསུམ་ཕྱིར།
དེ་ནི་རྣམ་པ་གསུམ་དུ་འདོད། ༡ །།

མེད་པའི་རྣམ་པ་ནས་བཟུང་སྟེ།
མི་གཡོ་བ་ཡི་རྣམ་པའི་བར།
བདེན་པ་སོ་སོ་ལ་བཞི་དང་།
ལམ་ལ་དེ་ནི་བཅོ་ལྔར་བཤད། ༢ ॥

རྒྱུ་དང་ལམ་དང་སྡུག་བསྔལ་དང་།
འགོག་པ་ལ་ནི་གོ་རིམ་བཞིན།
དེ་དག་བརྒྱད་དང་བདུན་དང་ནི།
ལྔ་དང་བཅུ་དྲུག་ཅེས་བསྒྲགས་སོ། ༣ ॥

ཉན་པ་ཉེར་གཞག་ནས་བཟུང་སྟེ།
སངས་རྒྱས་རྣམ་པའི་མཐར་ཐུག་རྣམས།
ལམ་གྱི་བདེན་པའི་རྗེས་མཐུན་པར།
ཀུན་མཁྱེན་གསུམ་དུ་ཕྱེ་བས་ན། ༤ ॥

སློབ་མ་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་དང་།
སངས་རྒྱས་རྣམས་ལ་རིམ་བཞིན་དེ།
སུམ་ཅུ་བདུན་དང་སུམ་ཅུ་བཞི།
སུམ་ཅུ་རྩ་དགུ་དག་ཏུ་བཞེད། ༥ ॥

མངོན་རྟོགས་རྒྱན།

སངས་རྒྱས་རྣམས་ལ་ཕྱག་བར་བྱས།
དེ་ལ་དགེ་བའི་རྩ་བ་བསྐུན།
དགེ་བའི་བཤེས་ཀྱི་མགོན་བཅས་པ།
འདི་མཇུན་པ་ཡི་སྐོར་ཡིན་ནོ། ༦ །།

སངས་རྒྱས་བསྟེན་དང་ཀུན་འདྲི་དང་།
སྦྱིན་དང་ཚུལ་ཁྲིམས་སོགས་སྤྱོད་པས།
ཞེན་དང་འཛིན་པ་ལ་སོགས་པའི།
སྐོར་ཏུ་དམ་པ་རྣམས་བཞེད་དོ། ༧ །།

གཟུགས་ལ་སོགས་ལ་མི་གནས་ཕྱིར།
དེ་ལ་སྦྱོར་བ་བཀག་པའི་ཕྱིར།
དེ་ཡི་དེ་བཞིན་ཉིད་ཟབ་ཕྱིར།
དེ་རྣམས་གཏིང་དཔག་དཀའ་བའི་ཕྱིར། ༨ །།

དེ་དག་ཚད་ནི་མེད་ཕྱིར་དང་།
ཚོགས་ཆེན་ཡུན་རིང་རྟོགས་པའི་ཕྱིར།
ལུང་བསྟན་ཕྱིར་མི་ལྡོག་ཉིད་དང་།
ངེས་འབྱུང་བར་ཆད་མེད་བཅས་དང་། ༩ །།

བྱང་ཆུབ་ཉེ་དང་སྦྱར་བ་དང་།
གཞན་དོན་འཕེལ་མེད་འགྲིབ་མེད་ཕྱིར།
ཆོས་དང་ཆོས་མིན་སོགས་མི་མཐོང་།
གཟུགས་སོགས་བསམ་མི་ཁྱབ་མི་མཐོང་༎ ༡༠ ༎

གཟུགས་སོགས་དེ་ཡི་མཚན་མ་དང་།
དེ་ཡི་ངོ་བོ་རྣམ་མི་རྟོག
འབྲས་བུ་རིན་ཆེན་སྦྱིན་བྱེད་དང་།
དེ་ནི་དག་པ་མཚམས་དང་བཅས༎ ༡༡ ༎

བདུད་ཀྱི་མཐུ་བཅོམ་ལ་སོགས་པ།
ཡོན་ཏན་རྣམ་པ་བཅུ་བཞི་འོ།
སྐྱོན་ནི་བཅུ་ཚན་བཞིར་བཅས་པ།
རྟག་ཏུ་ངེས་པར་རྟོགས་པར་བྱ༎ ༡༢ ༎

གང་གིས་མཚོན་དེ་མཚན་ཉིད་དེ།
ཤེས་བྱ་དེ་ཡང་རྣམ་པ་གསུམ།
ཤེས་པ་ཁྱད་པར་བྱེད་པ་སྟེ།
ངོ་བོ་ཉིད་གང་མཚོན་བྱ་ཡང་༎ ༡༣ ༎

དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་འབྱུང་བ་དང་།
འཇིག་རྟེན་འཇིག་མེད་བདག་ཉིད་དང་།
སེམས་ཅན་སེམས་ཀྱི་སྤྱོད་པ་དང་།
དེ་བསྡུས་པ་དང་ཕྱིར་བཀྲས་དང་།། ༡༤ །།

མི་ཟད་པ་ཡི་རྣམ་པ་དང་།
ཆགས་བཅས་སོགས་དང་རྒྱ་ཆེན་དང་།
ཆེན་པོར་གྱུར་དང་ཚད་མེད་དང་།
རྣམ་ཤེས་བསྟན་དུ་མེད་པ་དང་།། ༡༥ །།

སེམས་བཀྲར་མེད་དང་ཤེས་པ་དང་།
གཡོ་བ་ལ་སོགས་ཞེས་བྱ་དང་།
དེ་ལས་གཞན་ཡང་དེ་དག་ནི།
དེ་བཞིན་ཉིད་ཀྱི་རྣམ་པར་ཤེས།། ༡༦ །།

ཐུབ་པས་དེ་བཞིན་ཉིད་རྟོགས་དེ།
གཞན་ལ་བསྟན་པ་ཞེས་བྱ་སྟེ།
ཐམས་ཅད་ཤེས་པ་ཉིད་སྐབས་ཀྱི།
ཤེས་པའི་མཚན་ཉིད་བསྡུས་པ་ཡིན།། ༡༧ །།

སྟོང་ཉིད་མཚན་མ་མེད་བཅས་དང་།
སྨོན་པ་རྣམ་པར་སྤངས་པ་དང་།
སྐྱེ་མེད་འགག་པ་མེད་སོགས་དང་།
ཆོས་ཉིད་རྣམ་པར་འཁྲུག་མེད་དང་། ༎ ༢༨ ༎

འདུ་མི་བྱེད་དང་རྣམ་མི་རྟོག
རབ་དབྱེ་མཚན་ཉིད་མེད་ཉིད་ལ།
ལམ་ཤེས་ཉིད་ཀྱི་སྐབས་ཀྱིས་ནི།
ཤེས་པའི་མཚན་ཉིད་ཡིན་པར་བཞེད ༎ ༢༩ ༎

དེ་ནི་ཉིད་ཀྱི་ཆོས་བསྟེན་ནས།
གནས་དང་གུས་པར་བྱ་བ་དང་།
བླ་མ་ཉིད་དང་མཉེས་པ་དང་།
དེ་ལ་མཆོད་དང་བྱེད་མེད་དང་། ༎ ༣༠ ༎

ཀུན་ཏུ་འཇུག་མཁྱེན་གང་ཡིན་དང་།
མ་མཐོང་སྟོན་པར་མཛད་པ་དང་།
འཇིག་རྟེན་སྟོང་ཉིད་རྣམ་པ་དང་།
བརྗོད་དང་ཤེས་མཛད་མངོན་སུམ་མཛད། ༎ ༣༡ ༎

བསམ་མི་ཁྱབ་དང་ཞི་ཉིད་སྟོན།
འཇིག་རྟེན་འདུ་ཤེས་འགོག་པ་ལ།
རྣམ་པ་ཀུན་མཁྱེན་ཚུལ་ལ་ནི།
ཤེས་པའི་མཚན་ཉིད་ཅེས་བཤད་དོ॥ ༢༢ ॥

བསམ་མི་ཁྱབ་སོགས་ཁྱད་པར་གྱིས།
ཁྱད་ཞུགས་བདེན་པའི་སྤྱོད་ཡུལ་ཅན།
སྐད་ཅིག་མ་ནི་བཅུ་དྲུག་གིས།
ཁྱད་པར་མཚན་ཉིད་བཤད་པ་ཡིན॥ ༢༣ ॥

བསམ་མི་ཁྱབ་དང་མི་མཉམ་དང་།
གཞལ་དང་བགྲང་ལས་ཡང་དག་འདས།
འཕགས་པ་ཀུན་སྡུད་མཁས་པ་ཡིས།
རིག་བྱ་ཐུན་མོང་མིན་ཤེས་ཉིད॥ ༢༤ ॥

ཤེས་མྱུར་ཐྲི་དང་གང་མེད་དང་།
སྒྲུབ་དང་ཡང་དག་འགྲུབ་པ་དང་།
དམིགས་པ་རྟེན་དང་བཅས་པ་དང་།
མཐའ་དག་པ་དང་ཡོངས་འཛིན་དང་॥ ༢༥ ॥

རོ་མྱོང་མེད་དང་ཕྲད་པར་ནི།
བཅུ་དྲུག་བདག་ཉིད་ཤེས་བྱ་སྟེ།
གང་གིས་ལམ་ནི་གཞན་དག་ལས།
ཕྲད་དུ་འཕགས་པས་ཕྲད་པར་ལམ༎ ༢༦ ༎

ཕན་དང་བདེ་དང་སྐྱོབ་པ་དང་།
མི་རྣམས་ཀྱི་ནི་སྐྱབས་དག་དང་།
གནས་དང་དཔུང་གཉེན་གླིང་དང་ནི།
ཡོངས་འདྲེན་པ་ཞེས་བྱ་བ་དང་༎ ༢༧ ༎

ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་དང་ཐེག་གསུམ་གྱིས།
འབྲས་བུ་མངོན་སུམ་མི་བྱེད་དག
ཐ་མ་རྟེན་གྱི་མཛད་པ་སྟེ།
འདི་ནི་བྱེད་པའི་མཚན་ཉིད་ཡིན༎ ༢༨ ༎

ཉོན་མོངས་རྟགས་དང་མཚན་མ་དང་།
མི་མཐུན་ཕྱོགས་དང་གཉེན་པོ་དང་།
དབེན་དང་དཀའ་དང་ངེས་པ་དང་།
ཆེད་དུ་བྱ་དང་མི་དམིགས་དང་༎ ༢༩ ༎

མངོན་པར་ཞེན་པ་བཀག་པ་དང་།
དམིགས་པ་ཞེས་བྱ་གང་ཡིན་དང་།
མི་མཐུན་ཕྱོགས་པ་མེད་དང་དེ།
གཞི་མེད་འགྲོ་མེད་སྐྱེ་མེད་དང་། ༎ ༣༠ ༎

དེ་བཞིན་ཉིད་ནི་མི་དམིགས་དང་།
ངོ་བོ་ཉིད་བཅུ་དྲུག་བདག་ཉིད།
མཚོན་བྱ་ལྔ་ཕྱིར་མཚོན་པས་ན།
མཚན་ཉིད་བཞི་པར་བཞེད་པ་ཡིན། ༎ ༣༡ ༎

མཚན་མེད་རབ་ཏུ་ཕྱིན་ལ་སོགས།
ཡང་དག་སྒྲུབ་ལ་མཁས་པ་ནི།
རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་རྟོགས་འདི་ལ།
ཐར་པའི་ཆ་དང་མཐུན་པར་འདོད། ༎ ༣༢ ༎

སངས་རྒྱས་སོགས་དམིགས་དད་པ་དང་།
སྦྱིན་སོགས་སྤྱོད་ཡུལ་བརྩོན་འགྲུས་དང་།
བསམ་པ་ཕུན་ཚོགས་དྲན་པ་དང་།
རྣམ་པར་མི་རྟོག་ཏིང་འཛིན་དང་། ༎ ༣༣ ༎

ཆོས་རྣམས་རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་དུ།
ཤེས་པའི་ཤེས་རབ་དང་རྣམ་ལྔ།
རྫོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་རྟེན་པོ་ཡིས།
རྟོགས་སླ་རྟུལ་པོས་རྟོགས་དཀར་བཞེད། ༢༤ །།

ཐོ་བ་རྣམས་ཀྱི་དམིགས་པ་འདིར།
སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཡིན་པར་བསྟགས།
དེ་དག་ཉིད་ལ་སེམས་མཉམ་སོགས།
རྣམ་པ་དག་ནི་བཅུར་བཤད་དོ། ༢༥ །།

བདག་ཉིད་སྡིག་པ་ལས་ལྡོག་ཅིང་།
སྦྱིན་ལ་སོགས་ལ་གནས་པས་གཞན།
དེ་དག་ལ་ནི་འགོད་པ་དང་།
བསྔགས་པ་བརྗོད་དང་མཐུན་པ་ཉིད། ༢༦ །།

རྩེར་གྱུར་དེ་བཞིན་བཟོད་པ་ནི།
རང་གཞན་རྟེན་ཅན་བདེན་ཤེས་པ།
ཆོས་མཆོག་དེ་བཞིན་སེམས་ཅན་རྣམས།
སྨིན་བྱེད་སོགས་ཀྱིས་ཤེས་པར་བྱ། ༢༧ །།

ངེས་འབྱེད་ཡན་ལག་ནས་བཟུང་སྟེ།
མཐོང་དང་སྒོམ་པའི་ལམ་དག་ལ།
བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་གང་དག་གནས།
དེ་འདིར་ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་ཚོགས། ༣༨ །།

གཟུགས་ལ་སོགས་ལས་ལྡོག་སོགས་རྟགས།
རྣམ་པ་ཉི་ཤུར་བརྗོད་པ་ཡིས།
ངེས་འབྱེད་ཡན་ལག་ལ་གནས་པའི།
ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་མཚན་ཉིད་འདི། ༣༩ །།

གཟུགས་ལ་སོགས་ལས་ལྡོག་པ་དང་།
ཐེ་ཚོམ་མི་དལ་ཟད་པ་དང་།
བདག་ཉིད་དགེ་བ་ལ་གནས་ཤིང་།
གཞན་དག་དེ་ལ་འགོད་པ་དང་། ༤༠ །།

གཞན་གྱི་རྟེན་ཅན་སྦྱིན་སོགས་དང་།
ཟབ་མོའི་དོན་ལའང་སོམ་ཉི་མེད།
བྱམས་ལུས་སོགས་དང་སྒྲིབ་པ་ནི།
རྣམ་པ་ལྔ་དང་མི་འགྲོགས་དང་། ༤༡ །།

བག་ལ་ཉལ་ཀུན་འཛོམས་པ་དང་།
དྲན་པ་དང་ནི་ཤེས་བཞིན་དང་།
གོས་ལ་སོགས་པ་གཙང་པ་དང་།
ལུས་ལ་སྲིན་བུ་རྣམས་མི་འབྱུང་། ༡༢ །

གྱུ་སྒྲུ་མེད་སེམས་སྦྱངས་པ་ནི།
ལེན་དང་སེར་སྣ་མེད་སོགས་དང་།
ཆོས་ཉིད་ལྡན་པར་འགྲོ་ཉིད་དང་།
སེམས་ཅན་དོན་དུ་དམྱལ་ཆོལ་དང་། ༡༣ །

གཞན་གྱིས་བཀྲི་བར་མི་བཏུབ་དང་།
ལམ་གཞན་ཉེ་བར་སྟོན་བདུད་ལ།
བདུད་ཅེས་བྱ་བར་རྟོགས་པ་དང་།
སངས་རྒྱས་དགྱེས་པའི་སྤྱོད་པ་སྟེ། ༡༡ །

རྟགས་ནི་ཉི་ཤུ་དེ་དག་གིས།
དྲོད་དང་རྩེ་མོ་བཟོད་བཅས་དང་།
ཆོས་མཆོག་རྣམས་ལ་གནས་པ་ནི།
རྟོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་ལས་མི་ལྡོག། ༡༥ །

མཐོང་བའི་ལམ་ལ་བཟོད་པ་དང་།
ཤེས་པའི་སྐད་ཅིག་བཅུ་དྲུག་ནི།
བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་མི་ལྡོག་པའི།
མཚན་ཉིད་ཡིན་པར་ཤེས་པར་བྱ། ༢༦ །།

གཟུགས་སོགས་འདུ་ཤེས་ལྡོག་པ་དང་།
སེམས་བརྟན་ཐེག་པ་དམན་དག་ལས།
རྣམ་ལོག་བསམ་གཏན་ལ་སོགས་པའི།
ཡན་ལག་ཡོངས་སུ་ཟད་པ་དང་། ༢༧ །།

ལུས་སེམས་ཡང་བ་ཉིད་དང་ནི།
འདོད་ལ་སྤྱོད་ལ་ཐབས་མཁས་དང་།
རྟག་ཏུ་ཚངས་པར་སྤྱོད་ཉིད་དང་།
འཚོ་བ་རྣམ་པར་དག་ཉིད་དང་། ༢༨ །།

ཕུང་སོགས་བར་ཆད་བྱེད་རྣམས་དང་།
ཚོགས་དང་དབང་སོགས་བཅས་པ་ཡི།
གཡུལ་འགྱེད་སེར་སྣ་ལ་སོགས་ལ།
སྦྱོར་དང་རྗེས་སུ་སྦྱོར་བ་ཡི། ༢༩ །།

གནས་པ་སོ་སོར་བཀག་པ་དང་།
ཆོས་ནི་རྡུལ་ཙམ་མི་དམིགས་ཉིད།
རང་གི་ས་ལ་ངེས་པ་ཉིད།
ས་གསུམ་ལ་ནི་གནས་པ་དང་། ༎ ༤༠ ༎

ཆོས་ཀྱི་དོན་དུ་སྲོག་གཏོང་བ།
དེ་འདྲའི་སྐད་ཅིག་བཅུ་དྲུག་ནི།
བློ་ལྡན་མཐོང་པའི་ལམ་གནས་ཀྱི།
ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་རྟགས་དག་ཡིན། ༎ ༤༡ ༎

སྒོམ་པའི་ལམ་ནི་ཟབ་པ་སྟེ།
ཟབ་མོ་སྟོང་པ་ཉིད་ལ་སོགས།
ཟབ་པ་དེ་ནི་སྒྲོ་འདོགས་དང་།
སྐུར་པའི་མཐའ་ལས་གྲོལ་བ་ཉིད། ༎ ༤༢ ༎

ངེས་འབྱེད་ཡན་ལག་དང་མཐོང་བའི།
ལམ་དང་སྒོམ་པའི་ལམ་ཉིད་ལ།
ཡང་དང་ཡང་དུ་སེམས་པ་དང་།
འཇལ་དང་ངེས་རྟོགས་བསྒོམ་པའི་ལམ། ༎ ༤༣ ༎

དེ་ནི་རྒྱུན་ཆགས་ཡིན་པའི་ཕྱིར།
ཆུང་དང་འབྲིང་དང་ཆེན་པོ་རྣམས།
ཆུང་ངུའི་ཆུང་སོགས་དབྱེ་བ་ཡིས།
རྣམ་པས་རྣམ་པ་དགུར་བཞེད་དོ། ༥༤ །

གྲངས་མེད་ལ་སོགས་བསྟན་པ་རྣམས།
དམ་པའི་དོན་དུ་བཟོད་མ་ཡིན།
ཀུན་རྫོབ་ཏུ་ནི་ཐུགས་བརྩེ་བའི།
རྒྱུ་མཐུན་དེ་དག་ཐུབ་པ་བཞེད། ༥༥ །

དངོས་པོ་བརྗོད་དུ་མེད་པ་ལ།
ཉམས་པ་དང་ནི་འཕེལ་མི་རུང་།
སྒོམ་ཞེས་བྱ་བའི་ལམ་གྱིས་ནི།
ཅི་ཞིག་ཉམས་ཤིང་ཅི་ཞིག་འཐོབ། ༥༦ །

བྱང་ཆུབ་ཇི་ལྟར་དེ་བཞིན་དུ།
འདི་ནི་འདོད་པའི་དོན་སྒྲུབ་བྱེད།
བྱང་ཆུབ་དེ་བཞིན་ཉིད་མཚན་ཉིད།
དེ་ཡང་དེ་ཡི་མཚན་ཉིད་བཞེད། ༥༧ །

སེམས་ནི་སྒྱུ་མས་བྱུང་ཆུབ་པར།
རིགས་མེད་སྤྱི་མས་ཀྱང་མ་ཡིན།
མར་མེའི་དཔེ་ཡི་ཚུལ་གྱིས་ནི།
ཟབ་མོའི་ཆོས་ཉིད་རྣམ་པ་བརྗོད॥ ༥༨ ॥

སྐྱེ་བ་དང་ནི་འགག་པ་དང་།
དེ་བཞིན་ཉིད་དང་ཤེས་བྱ་དང་།
ཤེས་དང་སྤྱོད་དང་གཉིས་མེད་དང་།
ཐབས་མཁས་པ་ལ་ཟབ་པ་ཉིད॥ ༥༩ ॥

ཆོས་རྣམས་རྨི་ལམ་འདྲ་བའི་ཕྱིར།
སྲིད་དང་ཞི་བར་མི་རྟོག་པ།
ལས་མེད་ལ་སོགས་ལྷན་ཀ་ཡི།
ལན་ནི་ཇི་སྐད་བཤད་པར་ཟད॥ ༦༠ ॥

སེམས་ཅན་འཇིག་རྟེན་དེ་བཞིན་དུ།
སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་མ་དག་པ།
དེ་ལ་དག་པར་བསྒྲུབས་པ་ཡིས།
སངས་རྒྱས་ཞིང་ནི་དག་པ་ཉིད॥ ༦༡ ॥

མངོན་རྟོགས་རྒྱན།

ཡུལ་དང་སྦྱོར་བ་ཅན་འདི་ནི།
དགྲ་རྣམས་ལས་ནི་འདས་པ་དང་།
མི་གནས་ཇི་བཞིན་ཕྲུགས་དང་ནི།
ཐུན་མོང་མ་ཡིན་མཚན་ཉིད་དང་॥ ༧༢ ॥

མ་ཆགས་པ་དང་མི་དམིགས་དང་།
མཚན་མ་སྨོན་ལམ་ཟད་པ་དང་།
དེ་ཡི་རྟགས་དང་ཚད་མེད་པ།
ཐབས་ལ་མཁས་པ་རྣམ་པ་བཅུ॥ ༧༣ ॥

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་མན་ངག་གི་བསྟན་བཅོས་མངོན་པར་རྟོགས་པའི་རྒྱན་ཅེས་བྱ་བ་ལས། རྣམ་ཀུན་མངོན་པར་རྫོགས་པར་རྟོགས་པའི་སྐབས་ཏེ་བཞི་པའོ॥

རྨི་ལམ་ན་ཡང་ཆོས་རྣམས་ཀུན།
རྨི་ལམ་ལྟ་བུར་ལྟ་ལ་སོགས།
རྩེ་མོར་ཕྱིན་པའི་སྦྱོར་བའི་རྟགས།
རྣམ་པ་བཅུ་གཉིས་དག་ཏུ་བཞེད॥ ༡ ॥

འཛམ་བུའི་གླིང་གི་སྐྱེ་བོ་སྐྱེད།
སངས་རྒྱས་མཆོད་པའི་དགེ་ལ་སོགས།
རྣམ་མང་དུ་ནི་དཔེར་མཛད་ནས།
རྣམ་འཕེལ་བཅུ་དྲུག་བདག་ཉིད་དོ། ༡ ༎

ཀུན་མཁྱེན་ཉིད་གསུམ་ཆོས་རྣམས་ཀྱི།
ཡོངས་སུ་རྫོགས་པ་བླ་ན་མེད།
སེམས་ཅན་དོན་ཡོངས་མི་གཏོང་བ།
བརྟན་པ་ཞེས་ནི་མངོན་པར་བརྗོད། ༢ ༎

གླིང་བཞི་པ་དག་སྟོང་དག་དང་།
སྟོང་གཉིས་གསུམ་དག་དཔེར་མཛད་ནས།
བསོད་ནམས་མང་པོ་ཉིད་ཀྱིས་ནི།
དེང་འཛིན་ཡོངས་སུ་བསྒྲགས་པ་ཡིན། ༣ ༎

འདུག་པ་དང་ནི་ལྡོག་པ་ལ།
གཟུང་བའི་རྣམ་རྟོག་སོ་སོར་དེ།
དགུ་ཡི་བདག་ཉིད་ཇི་བཞིན་ཡུལ།
མིན་པའི་བདག་ཉིད་དག་ཤེས་བྱ། ༤ ༎

སོ་སོའི་སྐྱེ་བོ་འཕགས་དབྱེ་བས།
སེམས་ཅན་རྫས་དང་བཏགས་ཡོད་པར།
རྣམ་རྟོག་འཛིན་པ་དག་ཏུ་འདོད།
དེ་དག་སོ་སོར་དགུ་བདག་ཉིད།། ༦ །།

གལ་ཏེ་གཟུང་དོན་དེ་བཞིན་མེད།
དེ་དག་གང་གི་འཛིན་པ་འདོད།
དེ་ལྟར་དེ་དག་འཛིན་པ་ཡི།
ངོ་བོས་སྟོང་པའི་མཚན་ཉིད་དོ།། ༧ །།

ངོ་བོ་ཉིད་དང་རིགས་དང་ནི།
ལམ་ནི་ཡང་དག་འགྲུབ་པ་དང་།
ཤེས་པའི་དམིགས་པ་མ་འཁྲུལ་དང་།
མི་མཐུན་ཕྱོགས་དང་གཉེན་པོ་དང་།། ༨ །།

རང་གིས་རྟོགས་དང་བྱེད་པ་དང་།
དེ་ཡི་ལས་བྱའི་འབྲས་བུ་ལ།
འདུག་པའི་ཕྱོགས་ཀྱི་རྟེན་ཅན་གྱི།
རྣམ་རྟོག་དེ་ནི་རྣམ་དགུར་འདོད།། ༩ །།

སྲིད་དང་ཞི་བར་ལྟུང་བའི་ཕྱིར།
རྟོགས་པ་དམན་པ་ཉིད་དང་ནི།
ཡོངས་སུ་འཛིན་པ་མེད་པ་དང་།
ལམ་གྱི་རྣམ་པ་མ་ཚང་དང་།། ༡༠ །།

གཞན་གྱི་རྐྱེན་གྱིས་འགྲོ་བ་དང་།
ཚེད་དུ་བྱ་དང་ལོག་པ་དང་།
ཉེ་ཚེ་བ་དང་སྣ་ཚོགས་ཉིད།
གནས་དང་འཇུག་ལ་རྨོངས་པ་དང་།། ༡༡ །།

རྗེས་ལ་འགྲོ་ཞེས་བྱ་བ་ལ།
རྣམ་རྟོག་དགུ་ཡི་བདག་ཉིད་འདི།
ལྡོག་པའི་ཕྱོགས་ཀྱི་རྟེན་ཅན་ཏེ།
ཉན་ཐོས་ལ་སོགས་ཡིད་ལས་འབྱུང་།། ༡༢ །།

འཛིན་པ་དང་ནི་འདོར་བ་དང་།
ཡིད་ལ་བྱེད་དང་ཁམས་རྣམས་ནི།
གསུམ་པོ་དག་དང་ཉེར་འཕེལ་དང་།
གནས་དང་མཐོང་བར་ཞེན་པ་དང་།། ༡༣ །།

ཆོས་ཀྱི་དངོས་པོ་བཏགས་པ་དང་།
ཆགས་པ་དང་ནི་གཉེན་པོ་དང་།
ཇི་ལྟར་འདོད་བཞིན་འགྲོ་ཉམས་ལ།
འཛིན་པ་དང་པོར་ཤེས་པར་བྱ ༎ ༡༣ ༎

ཆེད་བཞིན་ངེས་པར་མི་འབྱུང་དང་།
ལམ་ལ་ལམ་མིན་ངེས་འཛིན་དང་།
འགག་དང་བཅས་པའི་སྐྱེ་བ་དང་།
དངོས་པོ་ལྡན་དང་མི་ལྡན་དང་ ༎ ༡༤ ༎

གནས་དང་རིགས་ནི་འཛིག་པ་དང་།
དོན་དུ་གཉེར་དང་རྒྱུ་མེད་དང་།
ཕྱིར་རྒོལ་པ་ནི་དམིགས་པ་ལ།
འཛིན་པའི་རྣམ་རྟོག་གཞན་ཡིན་ནོ ༎ ༡༥ ༎

བྱང་ཆུབ་ལ་གཞན་སྟོན་པ་དང་།
དེ་ཡི་རྒྱུ་ནི་ཡོངས་གཏད་དང་།
དེ་ཐོབ་པར་ཆད་མེད་པའི་རྒྱུ།
བསོད་ནམས་མང་པོའི་མཚན་ཉིད་དོ ༎ ༡༦ ༎

དྲི་མ་ཟད་དང་མི་སྐྱེ་བའི།
ཡེ་ཤེས་བྱང་ཆུབ་ཅེས་བརྗོད་དེ།
ཟད་མེད་སྐྱེ་མེད་ཕྱིར་དེ་དག
གོ་རིམ་བཞིན་དུ་ཤེས་པར་བྱ ༎ ༡༨ ༎

འགག་པ་མེད་པའི་རང་བཞིན་ལ།
མཐོང་ཞེས་བྱ་བའི་ལམ་གྱིས་ནི།
རྣམ་པར་རྟོག་རིགས་ཅི་ཞིག་ཟད།
སྐྱེ་མེད་རྣམ་པ་ཅི་ཞིག་འཐོབ ༎ ༡༩ ༎

གཞན་གྱིས་ཆོས་རྣམས་ཀུན་ཡོད་ལ།
ཤེས་བྱ་ལ་ཡང་སྐྱོན་པ་ཡི།
སྒྲིབ་པ་ཟད་པར་བརྗོད་པ་གང་།
དེ་ལ་ཁོ་བོས་མཚར་དུ་བརྩིས ༎ ༢༠ ༎

འདི་ལ་བསལ་བྱ་ཅི་ཡང་མེད།
བཞག་པར་བྱ་བ་ཅུང་ཟད་མེད།
ཡང་དག་ཉིད་ལ་ཡང་དག་ལྟ།
ཡང་དག་མཐོང་ནས་རྣམ་པར་གྲོལ ༎ ༢༡ ༎

སྦྱིན་པ་ལ་སོགས་རེ་རེར་ནི།
དེ་དག་ཕན་ཚུན་བསྡུས་པ་གང་།
སྐད་ཅིག་གཅིག་པའི་བཟོད་པ་ཡིས།
བསྡུས་པ་དེ་འདིར་མཐོང་བའི་ལམ། ༢༢ ༎

དེ་ནས་སེང་གེ་རྣམ་བསྒྲིངས་པའི།
ཏིང་ངེ་འཛིན་ལ་སྙོམས་ཞུགས་ནས།
རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་འབྱུང་ལུགས་མཐུན་དང་།
ལུགས་མི་མཐུན་ལ་རྟོགས་པར་བྱེད། ༢༣ ༎

འགོག་དང་བཅས་པའི་སྙོམས་འཇུག་དགུར།
རྣམ་པ་གཉིས་སུ་སོང་འོང་ནས།
འདོད་པར་གཏོགས་པའི་རྣམ་པར་ཤེས།
མཉམ་བཞག་མིན་པའི་མཚམས་བཟུང་སྟེ། ༢༤ ༎

ཐོད་རྒལ་དུ་ནི་སྙོམས་འཇུག་པ།
གཅིག་དང་གཉིས་གསུམ་བཞི་དང་ལྔ།
དྲུག་དང་བདུན་དང་བརྒྱད་རྒལ་ནས།
འགོག་པའི་བར་དུ་མི་འདྲར་འགྲོ། ༢༥ ༎

མདོར་བསྡུས་རྒྱས་དང་སངས་རྒྱས་ཀྱི།
བསྟན་པས་ཡོངས་སུ་མ་བཟུང་དང་།
དུས་གསུམ་ཡོན་ཏན་མེད་པ་དང་།
ལེགས་པའི་ལམ་ནི་རྣམ་གསུམ་ལ། ༢༦ །།

གཟུང་བའི་རྣམ་རྟོག་འདི་གཅིག་སྟེ།
སྦྱོར་བའི་རྣམ་པའི་སྤྱོད་ཡུལ་ཅན།
གཉིས་པ་སེམས་དང་སེམས་འབྱུང་རྣམས།
འཛུག་པའི་ཡུལ་ཅན་ཡིན་བཞེད་དེ། ༢༧ །།

སེམས་མི་སྐྱེ་དང་བྱང་ཆུབ་ཀྱི།
སྙིང་པོ་ཡིད་ལ་མི་བྱེད་དང་།
ཐེག་པ་དམན་པ་ཡིད་བྱེད་དང་།
རྫོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་ཡིད་མི་བྱེད། ༢༨ །།

སྒོམ་དང་སྒོམ་པ་མེད་པ་དང་།
དེ་དག་ལས་ནི་བཟློག་ཉིད་དང་།
ཇི་བཞིན་དོན་མིན་རྣམ་རྟོག་པ།
སྒོམ་པའི་ལམ་ལ་ཤེས་པར་བྱ། ༢༩ །།

སེམས་ཅན་བཏགས་པའི་སྤྱོད་ཡུལ་དང་།
ཆོས་བཏགས་པ་དང་སྟོང་མིན་ཉིད།
ཆགས་དང་རབ་འབྱེད་བདག་ཉིད་དང་།
དངོས་པོར་བྱེད་དང་ཐེག་གསུམ་དང་།། ༢༠ །།

ཡོན་ནི་དག་པ་མ་ཡིན་དང་།
སྤྱོད་པ་རྣམ་པར་འཁྲུགས་པ་ལ།
འཛིན་པར་བྱེད་པ་དང་པོར་ནི།
ཤེས་པར་བྱ་བ་བསྒྲགས་པ་ཡིན།། ༢༡ །།

སེམས་ཅན་བཏགས་དང་དེ་རྒྱུ་ཡི།
ཡུལ་ཅན་དེ་ཡིས་རྣམ་འཇོམས་པ།
སྒོམ་པའི་ལམ་དང་འཕེལ་པ་ཡི།
མི་མཐུན་ཕྱོགས་གཞན་རྣམ་པ་དགུ། ༢༢ །།

བདག་ཉིད་ཇི་བཞིན་ཀུན་མཁྱེན་ནི།
གསུམ་གྱི་སྒྲིབ་པ་རྣམ་གསུམ་དང་།
ཞི་ལམ་དེ་བཞིན་ཉིད་སོགས་དང་།
མཚུངས་པར་ལྡན་དང་མི་ལྡན་དང་།། ༢༣ །།

མི་མཉམ་སྡུག་བསྔལ་ལ་སོགས་དང་།
ཉོན་མོངས་རྣམས་ཀྱི་རང་བཞིན་དང་།
གཉིས་སུ་མེད་ལ་ཀུན་རྨོངས་ལ།
རྣམ་པར་རྟོག་པ་ཐ་མར་བཞེད॥ ༣༥ ॥

ཡམས་ནད་འདི་རྣམས་ཟད་ནས་ནི།
ཡུན་རིང་ལོན་ནས་དབུགས་ཕྱིན་ལྟར།
རྣམ་པ་ཀུན་ཏུ་འགྲོ་བ་ཡི།
བདེ་སྐྱབ་ཡོན་ཏན་ཕུན་ཚོགས་ཀུན॥ ༣༦ ॥

རྒྱ་མཚོ་ཆེ་ལ་རྒྱུ་བོ་བཞིན།
འབྲས་བུ་མཆོག་གིས་སྣ་བ་ཡི།
སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ་དེ་ལ་ནི།
རྣམ་པ་ཀུན་ཏུ་བརྟེན་པར་བྱེད॥ ༣༧ ॥

སྟོང་གསུམ་སྐྱེ་བོ་ཉན་ཐོས་དང་།
བསེ་རུའི་རྟོགས་པ་ཕུན་ཚོགས་དང་།
བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་སྐྱོན་མེད་ལ།
བཀོད་པར་དགེ་བ་དཔེར་མཛད་ནས॥ ༣༨ ॥

མངོན་རྟོགས་རྒྱན།

བསྒོམ་རྣམས་མང་པོ་ཉིད་ཀྱིས་ནི།
སངས་རྒྱས་ཉིད་ཀྱི་བར་མེད་དེ།
བར་ཆད་མེད་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན།
དེ་ནི་རྣམ་པ་ཀུན་མཁྱེན་ཉིད།། ༣༨ །།

འདི་ཡི་དམིགས་པ་དངོས་མེད་དེ།
བདག་པོ་དྲན་པ་ཡིན་པར་བཞེད།
རྣམ་པ་ཞི་ཉིད་འདི་ལ་ནི།
རབ་ཏུ་སྨྲ་རྣམས་རྒྱུད་མར་ལོག ། ༣༩ །།

དམིགས་པ་འཐད་དང་དེ་ཡི་ནི།
ངོ་བོ་ཉིད་ངེས་གཟུང་བ་དང་།
རྣམ་ཀུན་མཁྱེན་ཉིད་ཡེ་ཤེས་དང་།
དམ་པའི་དོན་དང་ཀུན་རྫོབ་དང་།། ༤༠ །།

སྦྱོར་དང་དཀོན་མཆོག་གསུམ་པོ་དང་།
ཐབས་བཅས་ཐུབ་པའི་རྟོགས་པ་དང་།
ཕྱིན་ཅི་ལོག་དེ་ལམ་བཅས་དང་།
གཉེན་པོ་མི་མཐུན་ཕྱོགས་དག་དང་།། ༤༡ །།

མཚན་ཉིད་དང་ནི་སྨོས་པ་ལ།
སྨྲ་བ་རྣམས་ཀྱི་ལོག་རྟོག་པ།
རྣམ་པ་ཀུན་མཁྱེན་ཉིད་རྟེན་ཅན།
རྣམ་པ་བཅུ་དྲུག་དག་ཏུ་བཞེད། ༤༢ །།

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་མན་ངག་གི་བསྟན་བཅོས་མངོན་པར་རྟོགས་པའི་རྒྱན་ཅེས་བྱ་བ་ལས། རྩེ་མོའི་མངོན་པར་རྟོགས་པའི་སྐབས་ཏེ་ལྔ་པའོ།།

ཕྱིན་པ་ཤེས་རབ་བར་དག་དང་།
སངས་རྒྱས་ལ་སོགས་དྲན་དང་ཆོས།
དངོས་མེད་ངོ་བོ་ཉིད་ཀྱིས་ནི།
མཐར་གྱིས་པ་ཡི་བྱ་བར་བཞེད། ༡ །།

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་མན་ངག་གི་བསྟན་བཅོས་མངོན་པར་རྟོགས་པའི་རྒྱན་ཅེས་བྱ་བ་ལས། མཐར་གྱིས་པའི་མངོན་པར་རྟོགས་པའི་སྐབས་ཏེ་དྲུག་པའོ།།

མདོན་རྟོགས་རྒྱན།

སྦྱིན་པ་ལ་སོགས་རེ་རེས་ཀྱང་།
ཟག་མེད་ཆོས་ཀུན་བསྡུས་པའི་ཕྱིར།
ཐུབ་པའི་སྐད་ཅིག་གཅིག་པ་ཡི།
རྟོགས་པ་འདི་ནི་ཤེས་པར་བྱ། ༡ །།

ཇི་ལྟར་སྐྱེས་བུས་ཟོ་ཆུན་རྒྱུད།
རྡོག་ཐབས་གཅིག་གིས་བསྐྱོད་པ་ན།
ཐམས་ཅད་གཅིག་ཅར་འགུལ་བ་ལྟར།
སྐད་ཅིག་གཅིག་ཤེས་དེ་བཞིན་ནོ། ༢ །།

གང་ཚེ་ཆོས་དཀར་ཐམས་ཅད་ཀྱི།
རང་བཞིན་ཤེས་རབ་པ་རོལ་ཕྱིན།
རྣམ་སྨིན་ཆོས་ཉིད་གནས་སྐབས་ཀྱི།
དེ་ཚེ་སྐད་ཅིག་གཅིག་ཡེ་ཤེས། ༣ །།

སྦྱིན་པ་ལ་སོགས་སྤྱོད་པ་ཡིས།
ཆོས་ཀུན་རྨི་ལམ་འདྲར་གནས་ནས།
ཆོས་རྣམས་མཚན་ཉིད་མེད་པ་ཉིད།
སྐད་ཅིག་མ་ནི་གཅིག་གིས་རྟོགས། ༤ །།

རྨི་ལམ་དང་ནི་དེ་མཐོང་ཉིད།
གཉིས་ཀྱི་ཚུལ་དུ་མི་མཐོང་ཕྱིར།
ཆོས་རྣམས་གཉིས་སུ་མེད་པ་ཡི།
དེ་ཉིད་སྐད་ཅིག་གཅིག་གིས་མཐོང་། ༥ །

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་མན་ངག་གི་བསྟན་བཅོས་མངོན་པར་རྟོགས་པའི་རྒྱན་ཅེས་བྱ་བ་ལས། སྐད་ཅིག་མ་གཅིག་པའི་མངོན་པར་རྫོགས་པར་བྱང་ཆུབ་པའི་སྐབས་ཏེ་བདུན་པའོ།།

ཐུབ་པའི་ངོ་བོ་ཉིད་སྐུ་ནི།
ཟག་པ་མེད་པའི་ཆོས་གང་དག
ཐོབ་གྱུར་རྣམ་ཀུན་རྣམ་དག་པ།
དེ་དག་རང་བཞིན་མཚན་ཉིད་ཅན། ༡ །

བྱང་ཆུབ་ཕྱོགས་མཐུན་ཚད་མེད་དང་།
རྣམ་པར་ཐར་དང་མཐར་གྱིས་ནི།
སྙོམས་འཇུག་དགུ་ཡི་བདག་ཉིད་དང་།
ཟད་པར་བཅུ་ཡི་བདག་ཉིད་དང་། ༢ །

མངོན་རྟོགས་རྒྱན།

ཟིལ་གྱིས་གནོན་པའི་སྐྱེ་མཆེད་ནི།
རབ་ཏུ་དབྱེ་བས་རྣམ་བརྒྱད་དང་།
ཉོན་མོངས་མེད་དང་སྨོན་མཁྱེན་དང་།
མངོན་ཤེས་སོ་སོ་ཡང་དག་རིག། ༢ ༎

རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་དག་བཞི་དང་།
དབང་བཅུ་དང་ནི་སྟོབས་བཅུ་དང་།
མི་འཇིགས་པ་ནི་བཞི་དག་དང་།
བསྲུང་བ་མེད་པ་རྣམ་གསུམ་དང་༎ ༣ ༎

དྲན་པ་ཉེར་གཞག་རྣམ་གསུམ་དང་།
བསྙེལ་བ་མི་མངའི་ཆོས་ཉིད་དང་།
བག་ཆགས་ཡང་དག་བཅོམ་པ་དང་།
སྐྱེ་ལ་ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོ་དང་༎ ༤ ༎

ཐུབ་པ་ཁོ་ནའི་མ་འདྲེས་ཆོས།
བཅོ་བརྒྱད་བཤད་པ་གང་ཡིན་དང་།
རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་ཉིད་དང་།
ཆོས་ཀྱི་སྐུ་ཞེས་བརྗོད་པ་ཡིན༎ ༥ ༎

ཉན་ཐོས་ཉོན་མོངས་མེད་པའི་ལྟ།
མི་ཡི་ཉོན་མོངས་ཡོངས་སྤྱོད་ཉེར།
གྲོང་སོགས་སུ་དེའི་ཉོན་མོངས་རྣམས།
རྒྱུན་གཅོད་རྒྱལ་བའི་ཉོན་མོངས་མེད། ༧ །།

སངས་རྒྱས་སྨོན་ནས་མཁྱེན་པ་ཉིད།
ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་དང་ཆགས་སྤངས་དང་།
ཐོགས་པ་མེད་དང་རྟག་གནས་དང་།
འདྲི་བ་ཀུན་ལན་འདེབས་པར་བཞེད། ༨ །།

རྒྱ་ནི་ཡོངས་སུ་སྨིན་གྱུར་ནས།
གང་དག་གང་ལ་གང་དང་ནི།
གང་ཚེ་བྱ་བ་ཕན་གྱུར་པ།
དེ་དང་དེ་ལ་དེ་སྣང་ངོ་། ༩ །།

ལྷ་ཡི་རྒྱལ་པོས་ཆར་ཕབ་ཀྱང་།
ས་བོན་མི་རུང་མི་འཁྲུང་ལྟར།
སངས་རྒྱས་རྣམས་ནི་བྱུང་གྱུར་ཀྱང་།
སྐལ་པ་མེད་པས་བཟང་མི་མྱོང་། ༡༠ །།

དེ་ལྟར་མཛད་པ་རྒྱ་ཆེའི་ཕྱིར།
སངས་རྒྱས་ཁྱབ་པར་ངེས་པར་བརྗོད།
དེ་ཉིད་ཟད་པ་མེད་པའི་ཕྱིར།
རྟག་པ་ཞེས་ཀྱང་བརྗོད་པ་ཡིན། ༡༡ །

མཚན་ནི་སུམ་ཅུ་རྩ་གཉིས་དང་།
དཔེ་བྱད་བརྒྱད་ཅུའི་བདག་ཉིད་འདི།
ཐེག་ཆེན་ཉེ་བར་ལོངས་སྤྱོད་ཕྱིར།
ཐུབ་པའི་ལོངས་སྤྱོད་རྫོགས་སྐུར་བཞེད། ༡༢ །

ཕྱག་ཞབས་འཁོར་ལོས་མཚན་དང་རུས་སྦལ་ཞབས།
ཕྱག་དང་ཞབས་སོར་དྲ་བས་འབྲེལ་པ་དང་།
ཕྱག་ནི་ཞབས བཅས་འཇམ་ཞིང་གཞོན་ཤ་ཆགས།
འདི་ཡི་སྐུ་ནི་བདུན་དག་མཐོ་བ་དང་། ༡༣ །

སོར་མོ་རིང་དང་རྟིང་ཡངས་སྐུ་ཆེ་དྲང་།
ཞབས་འབུར་མི་མངོན་སྤུ་ནི་གྱེན་དུ་ཕྱོགས།
བྱིན་པ་ཨེ་ཎ་ཡའི་འདྲ་ཕྱག་རིང་མཛེས།
འདོམས་ཀྱི་སྦ་བ་སྦུབས་སུ་ནུབ་པའི་མཆོག། ༡༤ །

གྲགས་པ་གསེར་མདོག་གྲགས་པ་སྒྲུབ་པ་དང་།
སྒྲུ་ནི་རེ་རེ་ནས་གཡས་ལེགས་འཁྲུངས་དང་།
ཞལ་མཛོད་སྤྲུས་བརྒྱན་ར་སྤྱོད་སེང་གེའི་འདྲ།
འདི་ཡི་དཔུང་པའི་མགོ་ཟླུམ་ཕྲན་ཕོང་རྒྱས།། ༡༥ །།

འདི་ལ་རོ་མེ་ཞེམ་པཀྵ་རོ་མཆོག་སྣང་།
སྐུ་ནི་ཏྲུ་གྲོ་རྡ་ཡྲང་ཆུ་ཞེང་གབ།
གཙུག་ཏོར་དབུར་ལྡན་ལྷུགས་རིང་མཛེས་པ་དང་།
ཚངས་དབྱངས་འགྲམ་པ་སེང་གེའི་འདྲ་དང་ཚེམས།། ༡༦ །།

ཤིན་ཏུ་དཀར་དང་ཚད་མཉམ་ཐགས་བཟང་དང་།
གྲངས་ནི་བཞི་བཅུ་ཐམ་པ་ཚང་བ་དང་།
སྤྱན་ནི་མཐོན་མཐིང་སྤྱན་རྫི་བ་མཆོག་གི
འདྲ་བ་དེ་དག་སུམ་ཅུ་རྩ་གཉིས་མཚན།། ༡༧ །།

འདི་ལ་མཚན་ནི་གང་གང་གི
སྒྲུབ་པར་བྱེད་པའི་རྒྱུ་གང་ཡིན།
དེ་དག་དེ་ནི་རབ་རྫོགས་པས།
མཚན་ནི་འདི་དག་ཡང་དག་འགྲུབ།། ༡༨ །།

བླ་མ་སྤྲུལ་ལ་སོགས་པ་དང་།
ཡང་དག་བླངས་པ་བརྟན་པ་དང་།
བསྔུ་བ་བསྟེན་དང་གྲུ་ཆོམ་པའི།
དངོས་པོ་སྦྱིན་དང་གསང་བྱ་བ།། ༡༩ །།

ཐར་བར་བྱེད་དང་དགེ་བ་ནི།
ཡང་དག་བླངས་པ་སྤྱིལ་ལ་སོགས།
སྒྲུབ་བྱེད་རྒྱུ་ཡི་མཚན་ཉིད་དེ།
མདོ་ལས་ཇི་སྐད་འབྱུང་བ་བཞིན།། ༢༠ །།

ཐུབ་པའི་སེན་མོ་ཟངས་མདོག་དང་།
མདོག་སྣུམ་མཐོ་དང་སོར་མོ་རྣམས།
ཟླུམ་རྒྱས་བྱིན་གྱིས་ཕྲ་བ་དང་།
རྩ་མི་མངོན་དང་མདུད་པ་མེད།། ༢༡ །།

ལོངས་བུ་མི་མངོན་ཞབས་མཉམ་དང་།
སེང་གེ་གླང་ཆེན་བྱ་དང་ནི།
ཁྱུ་མཆོག་སྟབས་གཤེགས་གཡས་ཕྱོགས་དང་།
མཛེས་གཤེགས་དྲང་དང་འཁྲིལ་པག་ཆགས།། ༢༢ །།

ཕྱི་དོར་བྲུས་འདྲ་རིང་པར་འཚམ།
གཙང་དང་འཇམ་དང་དག་པའི་སྒྲ།
མཚན་ནི་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པ་དང་།
སྒྲ་ཡི་ཁོ་ལག་ཡངས་ཤེད་བཟང་། ༢༣ །།

གོམ་སྟོམས་པ་དང་སྤྲུན་གཉིས་ནི།
དག་དང་གཞོན་ཤ་ཅན་ཉིད་དང་།
སྐུ་ཞུམ་མེད་དང་རྒྱས་པ་དང་།
ཤིན་ཏུ་གྲིམས་པའི་སྐུ་ཉིད་དང་། ༢༤ །།

ཡན་ལག་ཤིན་ཏུ་རྣམ་འབྱེས་དང་།
གཟིགས་པ་སྒྲིབ་མེད་དག་པ་དང་།
དགུ་ཟླུམ་སྐབས་ཕྱིན་མ་རྟོངས་དང་།
ཕྱང་དེ་བ་དང་ལྟེ་བ་ནི། ༢༥ །།

ཟབ་དང་གཡས་ཕྱོགས་འཁྱིལ་བ་དང་།
ཀུན་ནས་བལྟ་ན་སྡུག་པ་དང་།
ཀུན་སྤྱོད་གཙང་དང་སྐུ་ལ་ནི།
སྨེ་བ་གནག་པག་མེད་པ་དང་། ༢༦ །།

ཕྱག་ནི་ཤིང་བལ་ལྟར་འཇམ་དང་།
ཕྱག་རིས་མདངས་ཡོད་ཟབ་རིང་དང་།
ཞལ་ནི་ཧ་ཅང་མི་རིང་དང་།
མཆུ་ནི་བིམ་པ་ལྟར་དམར་དང་། ༢༧ །

ལྗགས་མཉེན་པ་དང་སྲབ་པ་དང་།
དམར་དང་འབྲུག་གི་སྒྲ་ཉིད་དང་།
གསུང་མཉེན་འཇམ་དང་མཆེ་བ་ཟླུམ།
རྣོ་དང་དཀར་དང་མཉམ་པ་དང་། ༢༨ །

བྲིན་གྲིས་ཕྲ་དང་ཤངས་མཐོ་དང་།
མཆོག་ཏུ་དག་པ་དག་དང་ནི།
སྤྱན་ཡངས་པ་དང་རྫི་མ་སྟུག
པད་མའི་འདབ་མ་འདྲ་བ་དང་། ༢༩ །

སྨིན་ཚུགས་རིང་དང་འཇམ་པ་དང་།
སྟུམ་དང་སྤུ་ནི་མཉམ་པ་དང་།
ཕྱག་རིང་རྒྱས་དང་སྙན་མཉམ་དང་།
ཉམས་པ་རྣམ་པར་སྤངས་པ་དང་། ༣༠ །

དཔྲལ་བ་ལེགས་པར་འབྲེས་པ་དང་།
དབྱེས་ཆེ་བ་དང་དབུ་རྒྱས་དང་།
དབུ་སྐྲ་བུང་བ་ལྟར་གནག་དང་།
སྡུག་དང་འཇམ་དང་མ་འཛིངས་དང་། ༣༡ ༎

མི་གཤོར་དྲི་ཞིམ་སྐྱེས་བུ་ཡི།
ཡིད་ནི་འཕྲོག་པར་བྱེད་པ་དང་།
དཔལ་གྱི་བེའུ་དང་བཀྲ་ཤིས་ནི།
སངས་རྒྱས་དཔེ་བྱད་བཟང་པོར་བཞེད། ༣༢ ༎

གང་གིས་སྲིད་པ་ཇི་སྲིད་པར།
འགྲོ་ལ་ཕན་པ་སྣ་ཚོགས་དག
མཉམ་དུ་མཛད་པའི་སྐུ་དེ་ནི།
ཐུབ་པའི་སྤྲུལ་སྐུ་རྒྱུན་མི་འཆད། ༣༣ ༎

དེ་བཞིན་འཁོར་བ་ཇི་སྲིད་པའི།
ལས་ནི་རྒྱུན་མི་འཆད་པར་འདོད།
འགྲོ་རྣམས་ཞི་བའི་ལས་དང་ནི།
བསྡུ་རྣམ་བཞི་ལ་དགོད་པ་དང་། ༣༤ ༎

མངོན་རྟོགས་རྒྱན།

ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་བཅས་པ་ཡི།
རྣམ་པར་བྱང་བ་རྟོགས་པ་ཡི།
སེམས་ཅན་རྣམས་དོན་ཇི་བཞིན་གྱི།
དོན་དང་པ་རོལ་ཕྱིན་དྲུག་དང་། ༢༥ །།

སངས་རྒྱས་ལམ་དང་རང་བཞིན་གྱིས།
སྟོང་པ་ཉིད་དང་གཉིས་ཟད་དང་།
བརྡ་དང་དམིགས་པ་མེད་པ་དང་།
ལུས་ཅན་རྣམས་ནི་ཡོངས་སྨིན་དང་། ༢༦ །།

བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ལམ་དང་ནི།
མངོན་པར་ཞེན་པ་བཟློག་པ་དང་།
བྱང་ཆུབ་ཐོབ་དང་སངས་རྒྱས་ཞིང་།
རྣམ་པར་དག་དང་ངེས་པ་དང་། ༢༧ །།

སེམས་ཅན་དོན་ནི་ཚད་མེད་དང་།
སངས་རྒྱས་བསྟེན་སོགས་ཡོན་ཏན་དང་།
བྱང་ཆུབ་ཡན་ལག་ལས་རྣམས་ནི།
ཆུད་མི་ཟ་དང་བདེན་མཐོང་དང་། ༢༨ །།

ཕྱིན་ཅི་ལོག་ནི་སྤངས་པ་དང་།
དེ་གཞི་མེད་པའི་རྒྱུ་དང་ནི།
རྣམ་པར་བྱང་དང་ཚོགས་དང་ནི།
འདུས་བྱས་འདུས་མ་བྱས་པ་ལ། ༣༩

ཐ་དད་ཡོངས་སུ་མི་ཤེས་དང་།
མྱ་ངན་འདས་ལ་དགོད་པ་སྟེ།
ཆོས་ཀྱི་སྐུ་ཡི་འཕྲིན་ལས་ནི།
རྣམ་པ་ཉི་ཤུ་བདུན་དུ་བཞེད། ༤༠

མངོན་རྟོགས་རྒྱན།

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་མན་ངག་གི་བསྟན་བཅོས་མངོན་པར་རྟོགས་པའི་རྒྱན་ཅེས་བྱ་བ་ལས། ཆོས་སྐུའི་སྐབས་ཏེ་བརྒྱད་པའོ།།

མཚན་ཉིད་དེ་ཡི་སྦྱོར་བ་དང་།
དེ་རབ་དེ་ཡི་གོ་རིམ་དང་།
དེ་མཐའ་དེ་ཡི་རྣམ་སྨིན་ནི།
དོན་བསྡུས་གཞན་ཏེ་རྣམ་པ་དྲུག །༡ ༎

ཡུལ་ནི་རྣམ་པ་གསུམ་པོ་རྒྱུ།
སྦྱོར་བ་བཞི་ཡི་བདག་ཉིད་དང་།
ཆོས་སྐུ་འཕྲིན་ལས་འབྲས་བུ་ནི།
དོན་བསྡུས་གཞན་ཏེ་རྣམ་པ་གསུམ ༎ ༢ ༎

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་མན་ངག་གི་བསྟན་བཅོས་མངོན་པར་རྟོགས་པའི་རྒྱན་ཅེས་བྱ་བ། རྗེ་བཙུན་བྱམས་པ་མགོན་པོའི་མཛད་པ་རྫོགས་སོ ༎

Errata

I. Sanscrit Text

	Printed	*Read*
IV. 14a	चालुम्पनात्मके	चालुञ्ञनात्मके
IV. 55b	संवृत्त्याभिमता	संवृत्याभिमता
V. 10	प्रतिपं गते	प्रतिपद्गते
V. 37b	न्याये	न्यामे (tib. སྒྲོན་མེད་)
VIII. 31b	भ्रमराभाश्रिता	भ्रमराभाश्रिताः

II. Tibetan Text

I. 71a	བསྒོམ་པའི་ལམ	གོམས་པའི་ལམ་
II. 9b	རྫོང་ཤུར་པ་	རྫོར་ཤུར་པ་
II. 31b	མཇལ་དང་གཞལ་བྱ	འཇལ་དང་གཞལ་བྱ་

BIBLIOTHECA :IV

INDICES VERBORUM

SANSCRIT-TIBETAN AND TIBETAN-SANSCRIT

TO THE

NYĀYABINDU OF DHARMAKĪRTI

AND THE

NYĀYABINDUṬĪKĀ OF DHARMOTTARA

COMPILED BY E. OBERMILLER
WITH A PREFACE BY TH. STCHERBATSKY

FROM THE EDITION OF THE SANSCRIT AND TIBETAN TEXTS
BY TH. STCHERBATSKY

I

SANSCRIT-TIBETAN INDEX

ЛЕНИНГРАД — 1927 — LENINGRAD
ИЗДАТЕЛЬСТВО АКАДЕМИИ НАУК СССР

INDICES VERBORUM

SANSCRIT - TIBETAN AND TIBETAN - SANSCRIT

TO THE

NYĀYABINDU OF DHARMAKĪRTI

AND THE

NYĀYABINDUṬĪKĀ OF DHARMOTTARA

COMPILED BY E. OBERMILLER

WITH A PREFACE BY TH. STCHERBATSKY

FROM THE EDITION OF THE SANSCRIT AND TIBETAN TEXTS

BY TH. STCHERBATSKY

I

SANSCRIT-TIBE[illegible]

ns
scrit
Scien-
ere pre-
d by them
and severe
to the render-

ations afford inva-
every ancient Bud-
Manuscripts are alone

Printed by order of the Academy of Sciences of USSR

May 1927

Perpetual Secretary *S. d'Oldenburg*

Begun in July 1926. — Printed in May 1927

Тит. л. + IV + 123 стр.

Ленинградский Гублит № 19475. — $8^2/_{16}$ печ. л. — Тираж 850

Государственная Академическая Типография. 9 линия 12

Preface.

The importance of Tibetan translations for the right interpretation of ancient Buddhist texts is generally admitted. These translations were always prepared by a commitee composed of competent Indian pandits and a learned Tibetan translator (*lotsava*). The greatest care was bestowed upon the right rendering of the original. Special expeditions were sent out to India for the search of old and trustworthy Manuscripts, translations were then corrected by the learned commitee according to the new finds. Needless to say that both the Indian pandits and the Tibetan *lotsavas* were profoundly versed in all the technical difficulties of Sanscrit grammar, poetics, philosophy and other mediaeval Indian Sciences. For the sake of uniformity bilingual dictionaries were prepared at an early date. The terminology established by them had been authorized by the Tibetan government and severe punishments were proclaimed against trespassers to the renderings enforced by state law.

Under these conditions the Tibetan translations afford invaluable assistance for establishing the text of every ancient Buddhist work of which insufficient or corrupt Manuscripts are alone available.

The Nyāyabindu of Dharmakīrti and its commentary the Nyāyabinduṭīkā of Dharmottara are, untill now, the only discovered original remnants of what once had been an enormous Buddhist activity in the field of Logic. These works have therefore an exceptional importance, not alone for the study of Buddhist philosophy, but for the study of Brahmanical philosophy, as well, since during a very long period of mediaeval Indian history the Buddhists were the undisputed masters in the field of Logic and Epistemology. Tibet, Mongolia, China and Japan have borrowed their knowledge of Logic from India. The old Chinese speculations about logical questions the existence of which before Confucius has been recently discovered by Prof. Hu-shi cannot be taken into account, since they were merged into oblivion in their own country and apparently left no trace in ancient Chinese philosophy. The later original Chinese contributions in the domain of Logic are entirely built up upon a foundation established by the imported Indian system of Dignāga. This system thus occupies in the Eastern part of humanity just the same position as the system of Aristoteles holds in its Western part. The correct understanding and the establishing of a reliable text of the only Sanscrit works where this system is represented to us directly becomes thus one of the fundamental tasks for the History of Eastern Civilisation.

The text published by Prof. P. Peterson in 1889 on the basis of two old Manuscripts discovered by him did not prove sufficiently reliable to allow a clear comprehension in many important passages. The task of an english translation attempted by the learned editor himself and after him by the late Prof. C. Bendall had to be given up for want of a sufficiently reliable text. Additional great help was then derived from the Tibetan translations. Accordingly an edition of the Tibetan texts and a new edition of the Sanscrit original were begun by me in this series and at the same time a translation (in Russian) and an analysis of the system

were published. The work had been interrupted by the great war and the Russian revolution and civil war. It is now resumed and will contain the following issues:

1) Critical notes and corrections to both the Tibetan and Sanscrit texts (in the press).
2) A complete Index of words, Sanscrit-Tibetan compiled by E. E. Obermiller.
3) Ditto, Tibetan-Sanscrit, by the same.
4) An english translation with copious explanatory notes by myself (now in the press).
5) An analysis of the Logical and Epistemological system of Dignāga by myself.

I now present to the interested public the Index of words Sanscrit-Tibetan. It has been compiled by my pupil E. Obermiller and I may be allowed to express the hope that the painstaking work of its compilation and carrying through the press will meet with the sympathetic appreciation of all scholars interrested in this department of knowledge. The Index aims at completeness, even such particles as *ca* or *api* have not been neglected. This should not be taxed as luxury. In the laconic style of scientific Sanscrit they are important and differently translated by a number of Tibetan particles. All the tenses and derivatives of verbal roots are indicated separately and placed under the corresponding root whether simple or accompanied by a prefix. The order of the forms is then the following one,

1) present indicative, *parasmai-pada* and *ātmane-pada*,
2) » » passive,
3) imperfect,
4) present potential, parasm. and ātmanep.
5) » » passive,

6) imperative,
7) infinitive,
8) gerunds,
9) present participle, parasmp., ātmanep. or passive,
10) passive present participle and its abstract noun,
11) » past » » » » »
12) derivative nouns.

When a Sanscrit verbal root is rendered by several Tibetan equivalents, the latter are marked by Arabic figures. If a word has quite different meanings it is treated as an independent word and each meaning is entered separately. Tibetan equivalents which have undergone correction appear in their corrected form and are marked by «cf. emend.» referring to the list of corrections to the Tib. text. The sanscrit words which have undergone correction are entered in their improved form, for which the list of corrections which will be appended to the critical notes of the edition of the original text should be consulted. Words wanting in the Sanscrit text, the existence of which is made probable by the Tibetan translation are not entered in this Index, but will find their place in the Tibetan-Sanscrit Index.

Th. Stcherbatsky.

अ

अंशु m. འོད་ 95.18.

अकारण n. མི་བྱེད་པ་ 92.22, 94.18.

अकस्मात् གློ་བུར་དུ་ 17.3.

अकृत མ་བྱས་པ་ 16.8, 30.7.

अकृतक བྱས་པ་མ་ཡིན་(པ་) 42.19. མ་བྱས་པ་ 93.14, 15, 21, 22.

अकृतकत्व n. མ་བྱས་པ་ཉིད་ 42.20, 93.22.

अकृत्रिम བཅོས་མ་མ་ཡིན་པ་ 18.11.

अक्ष n. དབང་པོ་ 6.2, 4, 5.

अक्षि n. མིག་ 9.9.

अक्षीण མ་ཟད་ 90.15.

अगच्छत् part. praes. c. neg. མི་འགྲོ་བ་ 6.9.

अगमक གོ་བར་བྱེད་པ་མ་ཡིན་(པ་) 22.18.

अगमकत्व n. གོ་བར་བྱེད་པ་ཉིད་མ་ཡིན་(པ་) 25.10.

अगृहीत གཟུང་བ་མ་ཡིན་པ་ 10.20.

अग्नि m. མེ་ 9.17, 19.2, 24.10, 11, 32.18, 33.2, 34.6, 18, 35.1, 49.6, 9 (bis), 50.20, 21, 64.9, 19 (bis), 85.16 (bis), 86.10, 11.

अग्रहण n. མི་འཛིན་པ་ 9.3.

अग्राह्यत्व n. གཟུང་བར་མི་རུང་བ་ 58.20.

अङ्कुर m. n. མྱུ་གུ་ 15.1, 19.1.

अङ्ग n. ཡན་ལག་ 2.19 (bis), 3.3, 5.20, 21, 24.18, 57.16, 20 (bis), 58.5, 73.14, 18 (bis). ཚེར་ 17.7.

अङ्गना n. ངང་ར་ 31.14 (bis), 17, 18.

अचन्द्र ཟླ་བ་མ་ཡིན་(པ་) 59.4, 5.

अचन्द्रत्व n. tib. ཟླ་བའི་སྒྲས་བརྗོད་པར་བྱ་བ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ 59.10.

अचेतन སེམས་པ་མེད་པ་ 63.14, 16. སེམས་མེད་པ་ 63.18.

अचेतन्य n. སེམས་པ་མེད་པ་ 63.16.

अजर ཆ་མེད་ 95.14 (cf. emend.).

अजात མ་སྐྱེས་པ་ 33.10.

अज्ञान n. མ་ཤེས་པ་ 63.11. མི་ཤེས་པ་ 63.22.

अज्वलित འབར་བ་མ་ཡིན་(པ་) 35.6.

अतदुत्पत्ति (cf. उत्पत्ति f. — བྱུང་བ་) དེ་ལས་བྱུང་བ་མ་ཡིན་པ་ 26.20, 22, 27.1.

अतत्स्वभाव (cf. स्वभाव m. — རང་བཞིན་) དེའི་རང་བཞིན་མ་ཡིན་པ་ 26.20, 21 (bis), 27.1 (bis), 3.

अतस् དེའི་ཕྱིར་ 1.8, 3.16, 4.19, 15.5, 26.8, 63.12, 71.14, 85.4, 92.18. དེའི་ཕྱིར་ན་ 87.4. དེས་ན་ 48.11, 51.11, 53.17. དེ་ལྟར་ 80.2. དེ་ལྟ་བས་ན་ 23.10, 56.20. དེ་བས་ན་ 7.8, 12.8, 14.1, 16.9, 19.4, 21.3, 24.18, 28.20, 29.4, 30.6, 7, 40.5, 45.14, 50.9, 53.11, 54.14, 55.6, 58.4, 59.9, 63.3, 67.4, 68.22, 69.12, 14, 70.8, 72.3, 6, 73.9, 75.11, 76.9, 81.3, 82.15, 84.1, 86.1, 2, 89.6, 16, 19, 93.5.

अत एव དེའི་ཕྱིར་ 29.17. དེ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་ 8.18, 13.21, 46.5, 67.9, 70.12, 14, 79.4. དེས་ན་ 2.19. དེ་བས་ན་ 3.9, 10, 5.8, 28.18, 29.15, 53.12, 81.14, 85.8.

अति sine tib. 6.2.

अतिप्रसङ्ग m. ཧ་ཅང་ཐལ་བར་འགྱུར་བ་ 89.2.

अतिरिच्यमान ལྷག་པར་བྱས་(པ་) 36.20.

अतिशय m. ཁྱད་པར་ 10.12. ཕུལ་དུ་ཕྱིན་པ་ 90.9, 16, 17, 19.

अतीत འདས་པ་ 28.15, 29.8, 12, 18, 18 (bis), 30.10, 13.

अतीन्द्रिय དབང་པོའི་ཡུལ་ལས་འདས་པ་ 75.15, 82.2.

अतीन्द्रियत्व n. དབང་པོའི་ཡུལ་ལས་འདས་པ་ 75.14.

अत्यन्त ཤིན་ཏུ་ 3.19, 22, 17.4.

अत्र འདི་ན་ 29.20, 31.1, 3, 32.4, 5, 13, 14, 19, 20, 34.13, 14, 35.1, 2, 50.20, 21, 53.20, 54.6, 12, 15. འདི་ལ་ 24.15, 16 (bis), 75.7, 89.1, 91.5. འདིར་ 2.1, 3, 5.15, 12.22,

15.18, 18.8, 9, 20, 20.15, 16 (bis), 17, 22.9, 31.22, 38.8, 11, 42.18, 53.19 (cf. emend.), 57.16, 58.1,6, 59.15, 60.10, 63.19, 73.18, 82.18, 89.8, 18, 90.9, 91.1, 7, 12, 20, 92.4. དེ་ན་ 24.10, 11, tib. འདི་དག་ 84.15 (?), sine tib. 23.7.

अत्रान्तरे དེར་ 52.8.

अथ འོ་ན་ 17.8. འོན་ཏེ་ 22.8, 24.18, 27.12, 20, 28.14, 46.21, 56.12, 62.6, sine tib. 54.21.

अथ च དེ་ལྟ་ན་ 48.9.

अदर्शन n. མ་མཐོང་བ་ 31.11. མི་སྣང་བ་ 71.9.

अदर्शने ऽपि མ་མཐོང་དུ་ཟིན་ཀྱང་ 67.13.

अदस् འདི་ 5.2, 4, 10.15 (bis), 21.2, 22.9, 37.10, 39.16, 80.15. དེ་ 10.16, 12.23, 21.8, 24.4, 56.6, 75.6, 83.12, sine tib. 61.11, 68.8, 95.1.

अदृश्य མི་སྣང་བ་ 27.12, 28.3, 12, 31.13, 21, 32.1, 15, 16, 33.19, 22, 34.8 (bis), 10, 35.17, 37.21, 39.18, 40.6, 71.8. བསྒྱུར་མི་སྣང་བ་ 67.7, 10 (bis), 11.

अदृश्यत्व n. མི་སྣང་བ་(ཉིད་) 36.7.

अदृश्यमान མི་སྣང་བ་ 23.9, 31.19 (cf. emend.).

अदृष्ट མ་མཐོང་བ་ 19.2, 30.5. མི་སྣང་བ་ 71.8.

अदृष्ट्वा abs. c. neg. མ་མཐོང་བར་ 3.21.

अदृष्टान्तक དཔེ་མེད་ 85.6, 7.

अद्य ད་ལྟར་ 9.1 (bis).

अधिक ལྷག་པ་ 3.12, 47.4.

अधिकरण n. གཞི་ 32.1, 35.7, 44.12, 57.9, 10 (bis), 12, 58.4.

अधिकृत ཆེད་དུ་བྱས་(པ་) 82.1.

अधिगम् I. 1) རྟོགས་ अधिगत རྟོགས་པ་ 3.2, 11, अधिगति f. རྟོགས་པ་ 3.9; अधिगम m. I རྟོགས་པ་ 4.1, 16.9; II རྟོགས་པར་གྱུར་པ་ 3.10; 2) praet. བཅད་ (praes. གཅོད་) अधिगत བཅད་པ་ 3.12.

अध्यवसो IV. 1) མངོན་པར་ཞེན་ अध्यवसाय m. མངོན་པར་ཞེན་པ་ 4.11, 7.13, 16.7, 2) ཞེན་ अध्यवस्यति ཞེན་པར་བྱ་བ་ 12.17; अध्यवसित ཞེན་པར་བྱ་བ་ 12.21; अध्यवसेय ཞེན་པར་བྱ་བ་ 12.17, 18; अध्यवसाय m. ཞེན་པ་ 12.20, 16.2, 10, 12, 13, 16. 3) རྟོགས་ अध्यवसित རྟོགས་པ་ 51.8.

अध्यात्मन् ནང་ 9.14.

अध्रुवभावित्व n. ངེས་པར་འགྱུར་བ་མེད་པ་ 33.12 (bis). ངེས་པར་འགྱུར་བ་མེད་པ་ཉིད་ 33.11.

अनतिक्रान्त sine tib. 82.14.

अनन्त མཐའ་ཡས་ 24.14.

अनन्तर དེ་མ་ཐག་པ་ 10.6 (bis), 8, 15 (bis), 16. མ་ཐག་པ་ 14.17, 58.13. མ་ཐག་ཏུ་བྱུང་བ་ 72.19, 20. བསྟན་པ་འདས་མ་ཐག་པ་ 36.15 (अनन्तरोक्त).

अनन्तरीयक བྱུང་བ་ 19.15. མ་ཐག་ཏུ་བྱུང་བ་ 46.17, 66.8, 9, 10, 11, 72.18, 19. མེད་ན་མི་འབྱུང་བ་ 47.11.

अनन्तरीयकता f. མེད་ན་མི་འབྱུང་བ་ 19.8.

अनन्तरीयकत्व n. བྱུང་བ་ཉིད་ 19.16, 22, 20,2, 26.5, 6, 7, 66.4. མ་ཐག་ཏུ་བྱུང་བ་ 46.12, 73.2. མ་ཐག་ཏུ་བྱུང་བ་ཉིད་ 46.15, 72.15, 18, 89.17 (bis).

अनन्तरोक्त བསྟན་མ་ཐག་པ་ 61.5, 80.9. བཤད་མ་ཐག་པ་ 60.21. ཇི་སྐད་དུ་བསྟན་པ་ 87.16 (यथोक्त).

अनन्वय m. རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་མེད་པ་ 88.14, 16, 17, 18, 21.

अनपेत (cf. अपेत्) མི་བགྲོས་(པ་) 8.15, 56.19.

अनपेक्षणीयत्व n. བགྲོས་པར་བྱ་བ་མ་ཡིན་པ་ 56.20.

अनभिधीयमान (cf. अभिधा) མ་བརྗོད་དུ་ཟིན་ 51.18.

अनभिमत འདོད་པར་བྱ་བ་མ་ཡིན་པ་ 2.24.

अनर्थ དོན་མེད་པ་ 3.1, 2, 7.12, 12.20, 21. དོན་དུ་མི་འགྱུར་བ་ 2.19.

अनवद्य སྐྱོན་མེད་ 60.19. ཁ་ན་མ་ཐོ་བ་མེད་པ་ 61.3, 12, 13.

अनवसाय m. ཡོངས་སུ་ཆུད་པར་མི་འགྱུར་བ་ 51.16.

अनवस्थान n. མི་གནས་པ་ 68.11, 70.22.

अनागत མ་འོངས་པ་ 29.20, 30.12.

अनात्मक བདག་མེད་པ་ 77.7 (bis), 17, 78.1, 7, 10, 18, 79.15, 80.3.

अनात्मकत्व n. བདག་མེད་པ་ཉིད་ 77.12.

अनाप्त ཡིད་ཆེས་པ་མ་ཡིན་(པ་) 90.8, 15, 91.5.

अनाप्तता f. ཡིད་ཆེས་པ་མ་ཡིན་པ་ 90.11.

ཡོད་ཆེས་པ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ 91.2.

अनारोपित སྒྲོ་མ་བཏགས་པ་ 13.11.

अनाहित མ་བསྐྱེད་པ་ 9.4, 19.

अनिच्छत् part. praes. c. neg. མི་འདོད་པ་ 60.14.

अनित्य མི་རྟག་པ་ 42.17, 44.18, 19, 20 (ter), 45.4, 6, 12, 47.13, 62.13, 14, 63.17, 18, 66.7 (cf. emend.), 8, 73.2, 87.21, 88.2, 15, 22, 89.2, 10, 11, 15, 93.1, 2.

अनित्यत्व n. རྟག་པ་མ་ཡིན་པ་ 33.15. རྟག་པ་ཉིད་མ་ཡིན་པ་ 33.14. མི་རྟག་པ་ 44.20, 45.13, 47.12, 14, 63.21, 66.2 (bis; cf. emend.) 6 (cf. emend.) 89.2 (bis), 3, 12 (bis), 13 (bis), 15 (bis), 16, 18. མི་རྟག་པ་ཉིད་ 19.22, 26.5, 6, 7, 8, 44.19, 21, 45.6 (bis), 13, 14, 46.16, 50.13, 15 (bis), 55.16, 18, 59.2, 62.14, 63.17, 19, 22, 64.1, 66.1 (cf. emend.), 5 (bis), 8, 10 (bis), 73.6, 85.17 (bis), 86.14 (bis), 88.22, 89.4, 14 (bis), 16, 17, 18, 19, 93.2.

अनियत ངེས་པ་མེད་པ་ 8.8, 9, 11, 15. ངེས་པར་ཡོད་པ་མ་ཡིན་པ་ 89.14, 17, 19. མ་ངེས་པ་ 3.19, 21, 22, 70.7, 9, 11, 76.9, 10, 89.13. མི་འཁྲུལ་བ་མ་ཡིན་པ་ 76.18.

अनियतत्व n. ངེས་པ་མ་ཡིན་པ་ 89.18.

अनियम m. མ་ངེས་པ་ཉིད་ 20.7.

अनिराकृत མ་བསལ་བ་ 54.19, 21, 58.11, 14, 60.21, 61.3, 10, 11.

अनिर्देश्य མི་བསྟན་པར་བྱ་བ་ 55.1.

अनिवर्तन n. ལྡོག་པར་མི་བྱེད་པ་ 69.5.

अनिश्चय m. ངེས་པ་མེད་པ་ 29.1, 76.14. མ་ངེས་པ་ 64.14, 76.7.

अनिश्चित མ་ངེས་པ་ 19.2.

अनिश्चितत्व n. མ་ངེས་པ་ 22.18, 77.13.

अनिष्ट མི་འདོད་པ་ 56.11, 61.2, 8.

अनिष्टि f. མི་འདོད་(པ་) 63.7.

अनिष्पत्ति མ་གྲུབ་པ་ 48.15.

अनिष्पन्न མ་གྲུབ་པ་ 16.9, 48.13, 14, 15, 16, 19.

अनील སྔོན་པོ་མ་ཡིན་པ་ 16.3 (cf. emend.).

अनुक्त མ་བརྗོད་ 58.1. མ་བསྟན་ 2.22. མ་སྨྲས་པ་ 57.1, 7, 58.10, 61.10, 73.2, 9, 75.1 (cf. emend.) མ་སྨྲས་སུ་ཟིན་ 57.7, 15, 58.4.

अनुक्ति f. མ་བརྗོད་ 57.16. མ་སྨྲས་(པ་) 61.17, 21, 62.4.

अनुक्त्वा absol. c. neg. མ་སྨྲས་པ་ 89.5.

अनुगमन n. རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་ 86.5. རྗེས་སུ་ཞུགས་པ་ 47.4.

अनुगम्यते རྗེས་སུ་རྟོག་པ་ 3.14, 11.12, 13. (विकल्पेनानुगम्यते རྣམ་པར་རྟོག་པས་རྗེས་སུ་རྟོག་པ་).

अनुत्त ཕུང་ 24.5.

अनुत्पन्न སྐྱེ་བ་མེད་པ་ 45.7.

अनुत्पादक སྐྱེད་པར་བྱེད་པ་མ་ཡིན་པ་ 27.1, 3.

अनुपपत्ति f. མི་འཐད་པ་ 10.22, 52.7.

अनुपलप्स्यमानत्व n. མི་དམིགས་པར་འགྱུར་བ་ 29.20.

अनुपलब्ध མི་དམིགས་པ་ 38.20, 44.2.

अनुपलब्धत्व n. དམིགས་པར་མི་འགྱུར་བ་ 29.19.

अनुपलब्धि f. མི་དམིགས་(པ་) 21.17, 18, 22.1 (bis), 3, 7, 23.15, 27.13, 14, 18, 28.3, 4, 12, 14, 17, 18, 29.3 (bis), 9, 21 (bis), 24, 30.1, 9, 10, 12 (bis), 14, 16, 18, 31.1 (bis), 3, 4, 6, 7, 12, 18, 32.3, 4, 6, 7, 15 (bis), 21, 34.3, 9, 10, 16, 20, 35.1, 2, 5, 18 (bis), 36.5, 6, 13 (ter), 15, 16 (bis), 21 (bis), 37.1 (bis), 9 (bis), 10, 21, 22, 23, 38.1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 13 (bis), 14 (bis), 18, 20, 22, 39.2, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14 (bis), 15, 16 (bis), 17, 18 (bis), 20, 40.6, 43.16, 44.17, 50.2, 58.6, 8, 18, 70.16, 71.10, 11, 84.9 (bis). अनुपलब्धावपि མི་དམིགས་སུ་ཟིན་ཀྱང་ 71.13.

अनुपलब्धिलक्षणप्राप्त དམིགས་པའི་རིག་བྱར་མ་གྱུར་པ་ 28.1, 6 (a). དམིགས་པའི་མཚན་ཉིད་དུ་མ་གྱུར་པ་ 28.6 (b), 7. དམིགས་པའི་མཚན་ཉིད་དུ་གྱུར་པ་མ་ཡིན་པ་ 28.11. Sine tib. 28.5.

अनुपलभ्यमान མི་དམིགས་(པ་) 53.6, 12.

अनुपलभ्यमानत्व n. མི་དམིགས་པ་ 29.19.

अनुपलम्भ m. མི་དམིགས་པ་ 22.15, (bis), 16 (bis), 17 (bis), 19, 24.12, 27.12, 29.1, 4 (bis), 5, 14, 15, 18, 30.4, 6, 7, 8 (bis), 19, 32.10, 34.1, 2, 37.22, 43.21, 44.1, 6, 8, 9, 49.11, 17, 50.6, 53.9, 22, 54.1, 67.7, 9, 11, 15, 70.4, 71.12 (bis), 81.5, 10 (bis), 82.11, 13, 84.6, 13, 16, 19. 85.22.

अनुपलम्भत्व n. མི་དམིགས་པ་ཉིད་ 81.10.

अनुपकृत ཕྲོགས་པར་མེད་པ་ 31.9 (cf. emend.).

अनुपात्त མ་སྨྲས་པ་ 73.12.

अनुपादेय བླང་བར་མི་བྱ་བ་ 4.23.

अनुपाय ཐབས་མ་ཡིན་པ་ 3.1.

अनुबन्ध् IX. 1) རྗེས་སུ་འབྲེལ་. अनुबध्नाति

I རྗེས་སུ་འབྲེལ་པ་ 48.14 (cf. emend.) 83.12. अनुबन्ध m. རྗེས་སུ་འབྲེལ་པ་ 47.1, 4. (अनुबन्धो ऽनुगमनमन्वयः རྗེས་སུ་འབྲེལ་པ་ནི་རྗེས་སུ་ཞུགས་པ་དང་རྗེས་སུ་འགྲོ་བའོ), 5, 17, 20, 21, 49.4. अनुबन्धवत् རྗེས་སུ་འབྲེལ་པ་དང་ལྡན་པ་ 47.21. अनुबन्धिन् རྗེས་སུ་འབྲེལ་པ་ 47.16, 48.12, 20, 49.2, 59.11. 2) འབྲེལ་ अनुबन्ध m. འབྲེལ་པ་ 48.3. 3) རྗེས་སུ་འཇུག་ अनुबन्ध m. རྗེས་སུ་འཇུག་པ་ 85.15, 86.2, 4, 5. अनुबन्धिन् I. རྗེས་སུ་འཇུག་པ་ 83.9. II. རྗེས་སུ་འཇུག་པའི་ངང་ཅན་ 83.15.

अनुभू I. 1) ཉམས་སུ་མྱོང་ अनुभूयमान I. ཉམས་སུ་མྱོང་ནས་ 16.1. II. ཉམས་སུ་མྱོང་བ་ན་ 18.10. अनुभव m. ཉམས་སུ་མྱོང་བ་ 11.6, 14. 2) མྱོང་ अनुभूयते I. མྱོང་བ་ 10.11 (bis; cf. emend.). II. མྱོང་བ་ཡིན་ནོ་ 10.14. अनुभूयमान མྱོང་བ་ 15.18. अनुभूत pp. མྱོང་བར་འགྱུར་བ་ 16.1. अनुभव m. མྱོང་བ་ཉིད་ 16.15.

अनुमा I A. 1) praes. རྗེས་སུ་དཔོག་ praet. རྗེས་སུ་དཔགས་ fut. et saepe in omni casu རྗེས་སུ་དཔག་ अनुमिमीते རྗེས་སུ་དཔག་པ་ཡིན་ནོ་ 38.2. अनुमित pp. I རྗེས་སུ་དཔགས་པ་ 83.3. II རྗེས་སུ་དཔོག་པར་བྱེད་(པ་) 36.10. अनुमेय (n.) རྗེས་སུ་དཔག་པར་བྱ་བ་ 18.1, 4, 5, 9 (cf. emend.), 17, 19, 19.9, 20.12, 14, 15, 16 (bis), 17 (bis). अनुमान n. I རྗེས་སུ་དཔོག་པར་བྱེད་པ་ 47.11. II རྗེས་སུ་དཔག་པ་ 3.15, 16, 6.1, 11. (लिङ्गग्रहणसंबन्धस्मरणस्य पश्चान्मानमनुमानम् — རྟགས་གཟུང་ཞིང་འབྲེལ་པ་དྲན་པའི་རྗེས་ལ་དཔོག་པ་ནི་རྗེས་སུ་དཔག་པ), 12 (bis), 13, 17, 7.4 (bis), 7, 12, 12.19, 21, 14.10, 11, 12, 13, 14, 17.1, 2, 3 (bis), 4 (bis), 13, 18.1, 5, 11, 37.11, 12, 13, 19 (bis), 39.20, 22, 41.1, 2, 7 (bis), 11 (bis), 12 (bis), 13 (bis), 14 (bis), 15, 42.2, 3, 5, 7, 11, 43.2, 16, 47.14, 57.7, 15, 58.11, 16, 59.1, 2 (bis), 13, 15 (ter), 60.5, 6, 14, 61.16, 20, 21, 73.6, 80.20, 21 (ter), 22 (bis), 81.16, 18 (bis), 19, 82.1 (bis), 2, 3, 5, 89.20, 93.3, 6. 2) praet. དཔགས་ fut. དཔག་ अनुमित pp. I. དཔགས་པ་ 60.8, 9. II དཔག་ཏུ་ཡོད་པ་ 63.2. Caus. རྗེས་སུ་དཔོག་པར་བྱེད་ अनु-

मापयेत् opt. རྗེས་སུ་དཔོག་པར་བྱེད་པར་ སྣང་ངོ་ 91.5. अनुमापक I. རྗེས་སུ་དཔོག་པར་བྱེད་པ་ 33.2. II. རྗེས་སུ་དཔོག་པར་བྱེད་ནུས་པ་ 36.9. 3) sine tib. अनमान n. 39.23.

अनुमान n. cf. अनुमा

अनुरोध m. ངོར་བྱས་ 79.15, tib. དབང་ 79.16.

अनुवद् I. 1) རྗེས་སུ་བརྗོད་ अनूद्यते རྗེས་སུ་བརྗོད་པའོ་ 43.22. अनूद्येत opt. རྗེས་སུ་བརྗོད་ 6.21. अनूद्य absol. རྗེས་སུ་བརྗོད་ནས་ 6.18, 44.19, 45.6, 18, 49.8, 67.18, 83.1, 84.9, 88.19, 89.15, 91.14, 92.5, 93.21. अनुवाद m I རྗེས་སུ་བརྗོད་ 50.4, 6, 53.23, II tib. རྗེས་སུ་བརྗོད་ནས་ (अनूद्य) 6.22, 92.16. 2) བརྗོད་ अनवाद m. tib. བརྗོད་ནས་ (अनूद्य) 92.20.

अनुविधायिन् tib. བྱེད་(པ) 6.21.

अनुष्ठान n. དགོས་པ་སྒྲུབ་པ་ 2.23. རྗེས་སུ་སྒྲུབ་པ་ 4.21 (bis). རྗེས་སུ་བསྒྲུབས་པ་ 15.3.

अनुष्ठिति f. རྗེས་སུ་སྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ 5.1.

अनुसृ I praes. རྗེས་སུ་འབྲང་ praet. རྗེས་སུ་འབྲངས་ अनुसरति རྗེས་སུ་འབྲང་བ་ ཡིན་ནོ་ 30.3. अनुसरण n. རྗེས་སུ་འབྲངས་པ་ 33.4. अनुसारिन् རྗེས་སུ་འབྲང་བ་ 30.4.

अनेक དུ་མ་ 56.8, 17. མང་པོ་ཞིག་ 56.18. མང་ཞིག་ 56.14.

अनैकान्तिक མ་ངེས་པ་ 19.18, 17, 65.17, 18, 19, 21, 66.6, 16, 17, 18, 67.3, 4, 72.4, 6, 75.3, 5, 16, 17, 18, 76.13, 15(a), 77.15, 79.5, 21, 22, 80.5, 8, 10, 94.20, sine tib. 20.4, 76.15 (b), 77.18.

अनैकान्तिकता མ་ངེས་པ་ 66.15.

अनैकान्तिकत्व n. མ་ངེས་པ་ 77.13. མ་ངེས་པ་ཉིད་ 76.15.

अन्त m. ཐ་མ་ 18.20. མཐའ་ 56.3, 57.6. ངེས་པ་ (?) 65.19, sine tib. (མཐའ) 56.2 (bis).

अन्तर ནང་གི་ 11.9.

°अन्तर གཞན་ 4.3, 4 (bis), 6 (bis), 7.8, 11, 10.20, 21.18, 22.11, 21, 22, 23, 23.2, 6, 9, 11, 12, 14, 24.7, 28.5, 7, 29.6, 30.18 (bis), 33.5, 7, 10, 11, 12, 13 (bis), 37.2, 5 (bis), 6 (bis), 7 (bis), 9, 39.15, 45.3, 55.11, 12, 59.20, 68.10, 21, 69.8, 14, 72.1, 2, 76.3, 78.1, 80.14, 15.

अन्तर n. བར་ 10.8 (bis), 9, 84.11, 12, 15.

अन्तराल n. བར་ 84.6, 11, 19.

अन्तरेण adv. མེད་པར་ 17.7, 36.19, 65.11.

अन्तर्गत ནང་དུ་གཏོགས་(པ་) 66.14. (cf. em.).

अन्तर्भू I 1) གཏོགས་ **अन्तर्भूत** pp. གཏོགས་པ་ 10.10, 16. 2) འདུས་ **अन्तर्भवति** འདུས་པ་ཡིན་ 37.1, 4. **अन्तर्भूत** pp. འདུས་པ་ 85.7. **अन्तर्भाव** m. འདུས་པ་ 22.7, 74.22. 3) ནང་དུ་འདུས་ **अन्तर्भवति** ནང་དུ་འདུས་པ་ཡིན་ 37.7. **अन्तर्भूत** pp. ནང་དུ་འདུས་པ་ 68.2. **अन्तर्भाव** m. ནང་དུ་འདུས་(པ་) 34.8, 37.23, 38.7, 39.16, 17, 70.23, 74.12, 13, 14, 18. Caus. 1) འདུས་ **अन्तर्भाव्यते** འདུས་པ་ 46.7. — 2) ནང་དུ་འདུས་ **अन्त-र्भावित** pp. ནང་དུ་འདུས་པ་ 46.5.

अन्त्य ཐ་མ་ 31.12.

अन्ध ལོང་བ་ 10.20.

अन्धकार m. མུན་པ་ 68.16, 17, 19, (a), 21 (bis), 69.7 (ter). མུན་ནག་ 68.19 (b), 20.

अन्य གཞན་ 1.8, 2.15, 3.7, 12, 17, 18, 23, 4.2 (bis), 8, 10 (bis), 22, 6.20, 7.14, 10.18, 11.6, 18, 12.17 (bis), 14.2, 4, 8, 21.6, 8, 10, 11, 22.3, 23, 23.1, 5, 14, 20, 25.2, 4, 9, 26.6, 19, 27.4, 5, 15, 28.4, 31.11, 12, 22, 33.10, 35.13, 14, 38.19, 20 (bis), 43.8, 9 (bis), 18, 44.5, 10, 12, 47.10, 22, 48.3, 8 (bis), 10, 11, 12, 20, 52.7, 54.12, 56.12, 17, 19, 58.19, 60.1, 7, 11, 65.5, 68.2, 4, 69.9, 70.2, 21, 71.14, 72.2, 73.9, 76.17, 19, 21, 77.3 (bis), 81.12, 13, 14, 82.10. tib. མ་གཏོགས་པ་ 33.10.

अन्यत्र གཞན་དུ་ 20.16, 31.21, 44.20, གཞན་ལ་ 47.16, 70.6. གཞན་ 34.2. མ་གཏོགས་པར་ 43.7, 8.

अन्यत्व n. གཞན་པ་ 21.8. གཞན་པ་ཉིད་ 21.9.

अन्यथा གཞན་དུ་ 2.20, 17.7, 18.14, 20.6, 25.20, 86.8, 20, 22. གཞན་དུ་ན་ 28.1, 3 (bis), 85.18, 86.17. གཞན་ 25.11, 26.8. དེ་ལྟ་མ་ཡིན་ན་ 93.8.

अन्योन्य གཅིག་གིས་གཅིག་ 25.1, 70.5. གཅིག་ལ་གཅིག་ 22.12, ཕན་ཚུན་ 79.4, 6, (bis).

अन्योन्यान्तर्भाव (cf. **अन्तर्भाव** m.) གཅིག་གི་ནང་དུ་གཅིག་འདུས་པ་ 70.23.

अन्वि II. རྗེས་སུ་འགྲོ་ **अन्वेति** རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་ 78.6, 7. **अन्वय** m. རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་

6.21, 19.4, 16, 20.6, 9, 11, 41.3, 43.10, 11, 47.4, 51.1, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13 (bis), 16, 18, 19, 52.10, 11, 17, 18 (bis), 19, 20 (bis), 53.1, (bis), 3, 4, 7, 8, 13, 58.5, 75.8, 11 (cf. emend.), 19, 76.14, 78.5, 12, 14 (bis), 16, 17, 19, 21, 79.4 (bis), 6, 7, 11, 12 (bis), 13, 14, 17, 18 (bis), 19, 20, 80.2, 87.3, 88.14, 17 (bis), 18, 89.1, 4, 5 (bis), 6, 10, 11, 20, 93.7, 9, 15. **अन्वयवत्** I. རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་ 51.6. II. sine tib. 78.7.

अन्विष् I praet. བརྟགས་ (praes. བརྟག་) **अन्विष्य** abs. བརྟགས་ནས་ 2.9.

अपनी I praes. སེལ་ praet. et fut. བསལ་ **अपनेतुम्** inf. བསལ་བའི་དོན་དུ་ 57.13. **अपनेय** tib. སེལ་བར་བྱེད་དོ་ (अपनीयते ?) 68.19.

अपर ཅིག་ཤོས་ 75.3, 4, 78.20, 21, 79.2, 3, 84.16. ཅིག་ཤོས་གཞན་ 32.8. གཞན་ 19.4, 39.2, 52.1, 2, 18, 55.6, 80.4, 90.7, 92.10.

अपरदृष्ट ཕྱིས་མཐོང་བ་ 8.14.

अपराध m. སྐྱོན་ 93.12. ཉེས་པ་ 89.20, 93.5, 94.2.

अपरायत्त གཞན་ལ་རག་ལས་པ་མ་ཡིན་པ་ 25.22.

अपरायत्तत्व n. གཞན་ལ་རག་ལས་པ་མ་ཡིན་པ་ 26.3.

अपरिच्छेद m. ཡོངས་སུ་མི་གཅོད་པ་ 70.2.

अपरिज्ञान n. ཡོངས་སུ་མ་ཤེས་པ་ 64.2.

अपरिपूर्ण མ་རྫོགས་པ་ 11.21.

अपवरक ཁང་པའི་གྲུ་ 69.6. ཁང་པའི་སྦུག་ 4.5. ཁང་མིག་ 33.2, 3, 4.

अपवह् I. praet. ཕྲལ་ (praes. འཕྲལ་) **अपोढ** pp. ཕྲལ་(བ་) 6.15, 19, 20, 22, 7.1, 4, 5, 16, **अपोढत्व** n. ཕྲལ་(བ་) 6.18, 9.7, 12.11.

अपश्यत् (part. praes. c. neg. cf. दृश्) མ་མཐོང་དུ་ཟིན་ 31.14 མ་མཐོང་ན་ 23.13. མ་མཐོང་བ་ 84.20, tib. མི་འཛིན་ (अग्राहक ?) 9.2.

अपहरण n. བཀྲུས་ 62.16, 18.

अपार्थक དོན་མེད་ 59.18.

अपास् IV fut. བསལ་ (praes. སེལ་) **अपास्यते** བསལ་བར་བྱ་བ་ཡིན་ 56.18.

अपि ཀྱང་ 2.16, 17, 8.12, 18, 10.14, 15.2, 10, 16.6, 18.20, 22.8, 9, 23.11, 26.4, 17, 27.4, 12, 28.4, 18, 29.8, 30.5, 19, 31.14, 32.8, 9, 34.10, 18, 35.3, 5, 15, 17. 36.8, 10,

17, 37.4 (bis), 18, 16, 40.3, 4, 5, 43.4 (b), 18, 14, 44.12, 46.12, 48.10, 50.8, 51.3, 12, 13, 52.11, 20, 53.2, 11, 54.14, 56.14, 19, 57.2, 15, 17, 58.1, 4, 11 (a), 61.7, 62.1, 3, 4, 63.13, 67.14, 69.3, 5, 7, 70.20 (a), 71.5 (b), 10, 11, 12, 73.4, 80.14, 85.9, 86.1, 87.12, 88.17, 89.20 (b), 90.1, 93.4, 18, 94.2. ཀྱང་རུང་ 62.1. ཡང་ 1.9, 2.18, 21, 3.1, 6, 8, 4.22, 5.5, 6.14, 8.3, 5, 7 (bis), 9.1, 3 (a), 12.6, 19, 15.1, 22, 18.3, 9, 19.2, 3, 12, 14, 15, 20.2, 7 (b), 21.11, 22.3, 13, 17, 23, 24.20, 25.1, 28.6, 12, 29.15, 24, 30.3, 31.21, 22, 32.1, 6, 33.1, 6, 9 (bis), 10, 19, 34.3, 11, 35.3, 7, 36.7, 17, 18, 37.13, 16, 18 (bis), 40.5, 43.4 (a), 6, 44.12, 47.7, 13, 49.13, 14 (bis), 50.16, 17, 18, 21, 51.4, 53.6, 8, 14, 15, 19, 22, 54.5, 8, 15, 21, 55.13, 20, 58.7, 19, 59.19 (bis), 61.7, 16, 21, 62.1, 15, 63.7, 13, 20, 22 (bis), 64.2, 13, 65.6, 66.6, 16, 68.7, 8, 12, 69.14, 70.5, 9, 11, 15, 18 (bis), 20 (b), 71.1, 2, 5 (c), 6, 73.11, 74.17, 75.15, 76.7, 10, 12, 14, 77.6, 7, 19, 78.9, 10, 17 (b), 80.13, 81.11, 20, 82.5, 10 (a), 83.5, 84.12, 87.14, 88.20 (bis), 89.20 (a), 21, 92.7, 10, 93.6 (b), ཡང་རུང་ 55.9, 12. དང་ 36.10. མོད་ཀྱི་ 6.8, 9.3 (b), sine tib. 2.20, 20.7 (a), 24.5, 25.8, 38.8, 11, 46.19, 49.6, 55.17, 56.8, 58.11 (b), 60.15, 61.8, 9, 69.19, 71.5 (a), 73.10, 77.8, 78.16, 17 (a), 79.13 (bis), 80.14, 82.10 (b), 84.4, 8, 90.2, 92.16, 93.6 (a).

अपि च གཞན་ཡང་ 60.17.

अपि तु འོན་ཀྱང་ 3.7, 5.8, 15.19, 21.2, 24.7, 25.19, 29.10, 30.13, 44.6, 47.9, 55.2, 57.7, 58.9, 60.17, 61.7, 62.10, 65.20, 67.15, 69.2, 71.12, 85.7, 93.7, 95.2; sine tib. 31.21, 49.15, 54.20, 82.12.

अपेक्ष् 1) བལྟོས་ अपेक्षते I. བལྟོས་པ་ 23.19. II. བལྟོས་པ་ཡིན་ 33.10. अपेक्षित བལྟོས་པ་ 46.1, 2 (bis), 3. अपेक्ष्य བལྟོས་ཏེ་ 23.19. अपेक्षणीय I. བལྟོས་པར་འགྱུར་བ་ 19.1. II. བལྟོས་པར་བྱ་བ་ 19.5, 47.4, 49.8. °अपेक्ष བལྟོས་པ་ 19.2, 22.12, 23.8, 26.7, 15, 16 (bis). 31.21, 33.13. अपेक्षण n. བལྟོས་པ་ 33.7. 11, 12, 14. अपेक्षा f. (°अपेक्षया) བལྟོས་(པ་) 43.10, 48.10, (བལྟོས་ནས་) 78.18. 2) སློབ་ अपेक्ष्य སློབ་པ་ལ་ 57.6.

अपेत pp (अप + इ II). མི་ལྡན་པ་ 7.1.

अपोढ cf. अपवह्.

अप्रतिपत्ति f. མི་རྟོགས་པ་ 19.2, 3, 62.9, 10, 76.10.

अप्रतिबद्ध འབྲེལ་པ་མེད་པ་ 26.20, 27.1, 2 (c), མ་འབྲེལ་(པ་, — བ་) 25.12, 13 (ter), 14, ཐོགས་པ་མེད་པ་ 31.7, 9 a. (अप्रतिबद्धमनुपकृतम्) b., 11 (bis), 16, 34.5, 7. Sine tib. 27.2 (a, b).

अप्रतिबन्ध m. མ་འབྲེལ་པ་ 25.14 (cf. emend.), 16.

अप्रत्यक्ष མངོན་སུམ་དུ་མ་གྱུར་(པ་) 31.19, 36.8. མངོན་སུམ་མ་ཡིན་(པ་) 32.9.

अप्रदर्शित མ་བསྟན་(པ་) 5.19, 20, 88.18, 93.11. རབ་ཏུ་མ་བསྟན་པ་ 88.14, 17, 93.1, 2.

अप्रमाण ཚད་མ་མ་ཡིན་(པ་) 3.12, 28, 81.21.

अप्रमाणक ཚད་མེད་པ་ 2.18.

अप्रयत्नानन्तरीयक བརྩལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱུང་བ་མ་ཡིན་(པ་) 66.8.

अप्रयत्नानन्तरीयकत्व n. བརྩལ་མ་ཐག་ཏུ་འབྱུང་བ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ 66.8.

अप्रयुक्त སྦྱར་བར་བྱས་པ་མིན་(པ་) 36.18.

अप्रवृत्त མ་ཞུགས་པ་ 23.11.

अप्रसिद्ध མ་གྲུབ་པ་ 6.20.

अप्रापयत् མ་ཕྲད་པ་ 5.6.

अप्रापक (cf. प्राप्) ཐོབ་པར་བྱེད་པ་མ་ཡིན་(པ་) 5.6. ཕྲད་བྱེད་མ་ཡིན་པ་ 15.1.

अप्रामाण्य n. ཚད་མར་མི་རུང་བ་ 10.19. ཚད་མ་མ་ཡིན་པ་ 60.7, 12.

अभाव m. ངོ་བོ་མེད་(པ་) 87.2 (bis). དངོས་པོ་མེད་པ་ 3.20 (bis), 21, 22, 28.2, 9, (a) 15, 30.11, 12, 18, 32.5 (a), 20 (a), 34.10, 35.4, 15, 20, 36.7, 12, 39.5 (a), 6 (b), 8, 11, 12, 13, 15, 18, 48.15 (bis), 17 (bis), 70.3, 4 (b), 5, 6, 9, 10, 15, 71.4, 9, 77.2, 79.6, 87.1 (bis). མ་ཡིན་པ་ 48.18, 90.5. མི་སྲིད་པ་ (असंभव m. ?) 28.9 (b). མེད་(པ་) 1.9, 2.16, 7.7, 8.9, 11, 15, 10.20, 14.1, 16.9, 21.6, 8, 9, 10 (ter), 11, 24.17 (bis), 25.12, 14, 15, 28.2, 6, 9, 10, 11 (ter), 22, 29.1, 4, 5, 10 (bis), 16, 22, 23 (bis), 24, 30.2, 3, 4, 5, 7 (bis), 8, 31.8, 10, 11, 15, 16, 17, 20, 32.4, 5 (b), 6, 10 (bis), 11 (bis), 34.16, 18 (bis), 35.1, 38.1 (bis), 4 (bis), 5 (bis), 19, 21 (bis), 22, 39.2 (ter), 3 (bis), 4 (bis), 5 (b), 6 (a), 10, 18 (bis), 40.1 (bis), 3, 9 (bis), 44.12, 48.13, 50.8, 9 (ter), 10 (quater), 15 (bis), 16 (bis), 17 (bis), 18, 21 (bis), 22 (quater), 51.7, 8, 10 (bis), 15 (bis), 16 (bis), 17 (ter), 18 (bis), 19 (bis), 21 (bis), 53.11, 55.20, 67.13, 16, 17, 18 (bis), 19 (bis), 21, 22, 68.4, 6, 8, 18, 69.5, 9, 20, 70.2, 4, 5, 6 (b), 12, 17 (bis), 71.3, 10, 14, 76.21, 78.14, 16, 17, 19, 20, 21, 79.2 (bis), 3, 7 (bis), 9 (bis), 10, 11 (bis), 12 (bis), 14, 15 (bis), 17, 19, 20, 80.1, 2, 5, 81.11, 83.22, 85.17, 86.14, 87.5 (bis), 91.13 (bis), 14, 92.4 (bis), 5 (bis), 15, 16 (ter), 20 (bis), 21 (bis), 93.16 (bis), 17, 18 (bis), 19 (bis), 20 (quater), 21 (bis), 22, 94.1, 95.2. རང་བཞིན་མེད་པ་ 28.17, 18. Sine tib. 30.6. अभावे (loc.) ཡོད་པ་མ་ཡིན་ན་ 83.22.

अभिधा III. 1) praes. རྗོད་ praet., fut. et saepe in omni casu — བརྗོད་

अभिदधति I. བརྗོད་པ་ཡིན་ 37.9. II. བརྗོད་པར་བྱེད་དོ་ 37.10. अभिधीयते བརྗོད་དོ་ 2.11. अभिधाय བརྗོད་ནས་ 61.14, 89.4. अभिधीयमान བརྗོད་པར་བྱ་བ་ 44.9.

अभिहित I. བརྗོད་པ་ 55.20. II. བརྗོད་པར་བྱ་བ (अभिधेय ?) 55.11. अभिधेय (n.) I. བརྗོད་པར་བྱ་བ་ 1.6, 7, 8, 10, 2.2, 3, 4, 5, 6, 7, 16, 18, 21, 22, 3.2, 7.22, 23 (bis), 8.1, 42.17, 19, 21, 22, 43.6, 9, 10, 12, 13, 14, 51.4, 85.10, 12. II. བརྗོད་བྱ་ 42.18, 53.1. अभिधान n. I. རྗོད་ 51.11, 19. II. རྗོད་པར་བྱེད་པ་ 7.22, 23 (bis). III. རྗོད་བྱེད་ 30.17, 42.12, IV. བརྗོད་པ་ 41.10, 11, 42.10 (bis), 43.3, 55.17, 20. अभिधायिन् I. རྗོད་པར་བྱེད་(པ་) 30.18 (bis), 46.12, 13. II. བརྗོད་པ་ 46.16. 2) praes. སྟོན་ praet., fut et saepe in omni casu བསྟན་ अभिधीयते བསྟན་(ཏེ་) 6.10. अभिधीयते བསྟན་པར་བྱའོ་ 3.4. अभि-हित pp. བསྟན་(པ་) 77.14. अभिधान n. I. སྟོན་པ་ 2.21. II. བསྟན་པ་ 2.6. 3) praet. བཤད་ (praes. འཆད་) अभिहित pp. བཤད་ཟིན་ 52.3. 4) sine tib. 6.3, 14.12.

अभिन्न ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་(པ་) 25.1, 83.19. ཐ་དད་པ་མེད་པ་ 43.5, 10, 12, 45.17, 48.9. ཐ་མི་དད་པ་ 42.22.

अभिप्रे II. 1) འདོད་ अभिप्रेत pp. འདོད་པ་ 66.21, 95.2. 2) praet. བསམས་ fut. et saepe in omni casu — བསམ་ अभिप्रेत pp. བསམས་(པ་) 90.19. अभिप्राय m. བསམ་པ་ 60.11 (bis), 13, 15, 16, 17.

अभिमन् 1) མངོན་པར་འདོད་ अभिमत མངོན་པར་འདོད་པ་ 39.3 (bis), 4. 2) འདོད་ अभिमत pp. འདོད་པ་ 61.1, 3.

अभिमुख མངོན་དུ་ཕྱོགས་པ་ 22.12.

अभिलप् 1) རྗོད་ praet., fut. et saepe in omni casu བརྗོད་ अभिलप्यते རྗོད་པར་བྱེད་(པ་) 7.21. अभिलाप m. བརྗོད་པ་ 7.20, 21 (ter), 8.1 (b), 4, 5, 6 (bis), 8, 16. 2) མངོན་པར་བརྗོད་ अभिलाप m. I. མངོན་པར་བརྗོད་པ་ 8.1 (a), 3 (bis), 19, 20, 22. II. མངོན་བརྗོད་པ་ 8.17.

अभिलष् I. མངོན་པར་འདོད་ अभिलाष m.

མངོན་པར་འདོད་པ་ 4.16 (bis).

अभिसंबन्ध् IX. 1) མངོན་པར་འབྲེལ་ **अभिसंबध्यते** མངོན་པར་འབྲེལ་(པ་, — པ་) 82.18, 19, 21. **अभिसंबध्यमान** མངོན་པར་འབྲེལ་ཞིང་ 83.6. **अभिसंबध्यमानत्व** n. མངོན་པར་འབྲེལ་པ་ཉིད་ 82.21, 83.1. **अभिसम्बन्धित्व** n. མངོན་པར་འབྲེལ་པ་ 84.18. 2) འབྲེལ་ **अभिसंबध्यते** འབྲེལ་ཏོ་ 83.6. **अभिसंबन्ध** m. འབྲེལ་པ་ 5.10.

अभूत ཡང་དག་པ་མ་ཡིན་པ་ 95.9, 10.

अभेद m. ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་པ་ 25.1, 26.15, 17, 74.19. ཐ་དད་པ་མེད་པ་ 4.11. ཐ་མི་དད་པ་ 26.14.

अभेदेन instr. adv. བྱེ་བྲག་མེད་པར་ 85.14, 22, 23.

अभ्यन्तर ནང་ 33.4.

अभ्यास m. གོམས་པ་ 37.13, 15 (**अभ्यासः पुनः पुनरावर्तनम्** གོམས་པ་ཡང་ནས་ཡང་དུ་བྱེད་པ་), 18.

अभ्युपगम् I. praes. ཁས་ལེན་ praet. ཁས་བླངས་ **अभ्युपगम्यते** ཁས་ལེན་པ་ 66.14.

अभ्युपगत pp. I. ཁས་ལེན་(པ་) 9.21, 84.18. II. ཁས་བླངས་པ་ 33.17, 56.16, 17. III. tib. ཁས་བླངས་ནས་ 56.21. **अभ्युपगम्य** absol. ཁས་བླངས་ 8.18. ཁས་བླངས་ན་ 33.19. ཁས་བླངས་ནས་ 33.20, 34.1, 70.15, 16. **अभ्युपगम** m. ཁས་བླངས་པ་ 33.22, 56.17, 60.16, 18. **अभ्युपगमे ऽपि** ཁས་ལེན་དུ་ཟིན་ཀྱང་ 56.14. **अभ्युपगमे ऽपि सति** ཁས་བླངས་སུ་ཟིན་ཀྱང་ 56.19.

अभ्रक n. ལྷུང་ཚེར་ 12.1.

अभ्रष्ट ཉམས་པ་མེད་པ་ 29.11.

अभ्रान्त མ་འཁྲུལ་པ་ 6.15, 7.1, 4, 7, 12, 14, 18, 9.6, 8, 11.15.

अभ्रान्तत्व n. འཁྲུལ་པ་མེད་པ་ 9.7. མ་འཁྲུལ་པ་ཉིད་ 6.18, 19, 20, 22, 12.11.

अमल དྲི་མེད་ 95.13.

अमूढ མ་རྨོངས་པ་ 29.11, 13. མི་རྨོངས་པ་ 28.15, 17, 29.8.

अमूर्तत्व n. ལུས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ 66.12 (a), 87.17, 19, 90.2, 4 (bis). ལུས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ 66.5, 12 (b).

अम्भस् n. ཆུ་ 35.6.

अयुक्त མི་རིགས་(པ་) 24.18 (cf. emend.), 14, 38.16, 48.15, 60.12.

अयोग m. མི་འཐད་པ་ 10.12. མི་རིགས་པ་ 9.15. མི་རུང་བ་ 79.15.

अरागादिमत्व n. འདོད་ཆགས་ལ་སོགས་པ་དང་ལྡན་པ་མ་ཡིན་པ་ 72.6.

अराति f. དགྲ་ 1.4.

अर्थ m. དོན་ 1.1, 7, 2.1, 2 (bis), 3 (bis), 18, 3.2, 3, 5, 6 (bis), 7 (bis), 8, 9 (bis), 10 (bis), 11, 12 (bis), 13 (bis), 16 (bis), 17 (bis), 18, 20 (bis), 22, 23 (ter), 24, 4.1, 13, 17, 18 (bis), 21 (a, b), 5.2, 3 (bis), 5 (ter), 7 (ter), 8, 9, 10 (bis), 11, 6.5 (bis), 6, 8, 13 (ter), 14, 16 (bis), 19, 21, 7.1, 2 (bis), 11, 12, 13, 16, 17, 8.2 (bis), 9, 11, 12 (bis), 15, 17 (bis), 19, 20, 9.1, 3, 11.5, 13, 17, 18 (bis), 19, 12.2, 3, 20 (bis), 13.1, 2 a, b (अर्थशब्दो विषयपर्यायः — དོན་གྱི་སྒྲ་ནི་ཡུལ་གྱི་རྣམ་གྲངས་ཡིན་ནོ་), 10, 11 (ter), 12 (bis), 14, 15, 16, 17, 18, 19 (ter), 20 (quater), 14, 5, 19, 20 (bis), 15.1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 13, 14, 15, 16.9, 13 (bis), 14, 16, 17.4 (bis), 10 (bis), 11 (ter), 12, 13 (ter), 18.3, 5, 19.3, 4, 15, 20.1, 7, 20, 21 (bis), 21.4, 15, 22.3 (bis), 6, 7, 23.2, 7, 24.3, 18 (a), 25.5 (bis), 7, 9 (ter), 16, 18, 20 (bis), 26.1, 2, 3 (a, c), 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18 (cf. emend.), 27.10, 28.3, 6 (bis), 17, 20, 21, 22, 29.6, 17, 18, 30.18, 33.10, 36.22, 37.3, 5 (ter), 6 (bis), 7, 8, 9, 11. 12, 13, 17 (bis), 19 (bis), 38.6, 8, 9, 11, 16, 17, 39.1, 40.3, 5, 41.1 (quater), 2, 6, 42.2, 4, 5, 7, 10 (bis), 43.1, 2 a, b (अर्थः प्रयोजनं प्रकाशयितव्यो वस्तु — དོན་ནི་དགོས་པ་ཡིན་ཏེ། བསྟན་པར་བྱ་བའི་དངོས་པོ་) 9, 12, 22, 44.2 (bis), 5, 17, 20, 45.16 (bis), 46.2, 3, 18, 47.6, 12, 15, 48.4, 6, 9, 11, 17, 49.9, 51.3, 4, 13, 52.7, 8, 13, 53.4 (bis), 18, 54.18, 21 (bis), 55.11, 22, 56.3 (bis), 4 (bis), 57.1, 3, 5 (bis), 7, 10, 15, 16 (bis), 18, 19, 58.1, 6, 7 (bis), 11, 14, 15 (b), 19, 20, 59.6 (bis), 14 (bis), 15, 17, 18 (bis), 20, 60.1, 2, 3, 4 (bis), 5, 7, 8 (ter), 10, 11, 23, (b, c), 61.6 (b, c), 10, 11, 12, 16, 20, 21 (bis), 62.11, 63.20, 69.2, 70.7 (a), 72.1, 2, 5, 73.3, 14, 15 (अर्थः प्रयोजनं संस्कार्य उपकर्तव्यः — དོན་ནི་དགོས་པ་ལེགས་པར་བྱས་པ་ཉེ་བར་བྱས་པ་ cf. emend.), 16, 20, 74.7, 8, 16, 77.9, 19, 78.7, 81.16, 82.2 (bis), 6, 7, 13, 83.21, 84.6, 8, 14 (bis), 85.1, 2, 3, 9 a, b (अर्थः प्रयोजनमभिधेयं वा — དོན་ཏེ་དགོས་པའམ་བརྗོད་པར་བྱ་བ་), 18, 20, 87.6, 7, 8, 89.4, 7 (ter), 20, 92.22, 93.3 (bis), 9, 22, 94.5, 11, 18, 95.1; ཐ་ཚིག་ 14.3, 15.16, 24.3, 26.3 (a), 41.13, 62.1, 85.23. ཚིག་ 12.9. sine tib. 4.21 (c), 6.2, 19.2, 24.18 (b), 58.15 (a), 60.1 (a), 6, 61.6 (a), 70.7 (b).

°अर्थ (bah. in sensu °अर्थम्) ཕྱིར་ 7.3, 21.14, 38.16, 53.4, 55.13, 87.2.

°अर्थम् ཕྱིར་ 2.1, 7.4, 7, 12, 9.10, 21, 10.15, 11.7, 14.14, 20.11, 55.3, 56.12,

58.12, 14, 67.1, 72.11. ཆེད་དུ 64.12. དོན་དུ་ 2.20.

अर्थ् denomin. དོན་དུ་གཉེར་ अर्थ्यते pass. དོན་དུ་གཉེར་བར་བྱ་བ་ 4.21, 13.16.

अर्थक्रिया f. དོན་བྱེད་(པ) 3.23, 24, 4.14 (bis), 17, 18, 7.2 (bis), 17, 13.15, 18, 19, 20 (a). དོན་བྱ་བ་ 13.20 (b), 14.1.

अर्थिन् དོན་དུ་གཉེར་བ་ 3.23, 4.18, 19.

अर्धरात्र m. ནམ་ཕྱེད་ 4.6, 7.

अर्पयति cf. ऋ

अर्ह् I 1) རིགས་ अर्हति རིགས་ 84.15. 2) འོས་ अर्ह འོས་པ་ 4.19.

अलंकार m. རྒྱན་ 2.23.

अलम् sine tib. 6.3.

अलात m. n. མགལ་མེ་ 9.9, 10, 17.

अलिङ्ग རྟགས་མེད་པ་ 3.21.

अवकाश m. གོ་སྐབས་ 82.15, 84.21.

अवगम् I. 1) ཁོང་དུ་ཆུད་ अवगन्तव्य ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་(བ་) 47.2, 49.9; अवगम m. ཁོང་དུ་ཆུད་པ་ 14.20; 2) གོ་ अवगत གོ་བར་འགྱུར་(བ་) 36.20; 3) རྟོགས་ अवगत རྟོགས་ཟིན་ 53.4; अवगति f. རྟོགས་པ་ 36.20.

अवच्छिद् VII. fut. རྣམ་པར་གཅད་ (praes. རྣམ་པར་གཅོད་) अवच्छिद्यते རྣམ་པར་གཅད་པ་ཡིན་ 70.2; अवच्छिद्यमान རྣམ་པར་གཅད་པར་བྱ་བ་ 70.1.

अवद्य n. ཁ་ན་མ་ཐོ་བ་ 61.18.

अवधारण n. ངེས་པར་གཟུང་བ་ 19.14, 15, 20.1.

अवबोध m. (अवबुध्) ཁོང་དུ་ཆུད་པ་ 15.14.

अवभास m. (अवभास्) སྣང་བ་ 8.2.

अवभासित n. སྣང་བ་ 9.3.

अवयव m. ཆ་ཤས་ 31.19, 32.1. ཡན་ལག་ 55.1, 84.22 (bis), 85.1, 5 (bis).

अवशिष् ལུས་ अवशिष्यते ལུས་(ཏེ་) 6.20.

अवश्यकर्तव्य གདོན་མི་ཟ་བར་བྱ་བ་ 15.2, 20.10. གདོན་མི་ཟ་བར་བྱ་དགོས་(པ་) 19.5, 49.15.

अवश्यस्मर्तव्य གདོན་མི་ཟ་བར་དྲན་པར་བྱ་བ་ 39.10.

अवश्यम् adv. གདོན་མི་ཟ་བར་ 25.17, 31.10,

33.8, 38.12, 40.8, 42.8, 86.16, 87.2, 95.1.
ངེས་པ(པར་) 33.10, 52.12, 17, 53.2, 14, 16.
अवश्यंभाविन् ངེས་པར་འགྱུར་བ་ 83.10.
अवसो IV. 1) ཁོང་དུ་ཆུད་ अवस्यति
ཁོང་དུ་ཆུད་པ་ 32.10. अवसीयते I ཁོང་
དུ་ཆུད་པ་ཡིན་ནོ་ 28.22. II ཁོང་དུ་
ཆུད་པར་འགྱུར་རོ་ 51.6. अवस्यत्
ཁོང་དུ་ཆུད་པ་ 51.9, 17. अवसित pp.
ཁོང་དུ་ཆུད་(པ་) 39.2, 85.11. 2) ངེས་
अवस्यति ངེས་པ་ཡིན་ནོ་ 16.15. अवसीयते
I. ངེས་པ་ 13.21, 29.1. II. ངེས་པ་ཡིན་ནོ་
18.9, 15.17, 71.4. III. ངེས་པ་ཡིན་(གྱི་)
70.10. IV. ངེས་པར་ནས་སོ་ 78.4. अवसा-
तुम् ངེས་པར་བྱ་ 78.3. अवसित ངེས་
(པ་) 78.11. अवसाय m. ངེས་(པ་) 70.6.
71.18. 3) རྟོགས་ अवस्यति I. རྟོགས་པ་
24.5. II. རྟོགས་སོ་ 24.6. अवसित
རྟོགས་པ་ 51.11. 4) འཛིན་ अवसीयते
འཛིན་(ཏེ་) 12.21. 5) ཞེན་ अवसीयते
ཞེན་པར་བྱེད་(གྱི་) 16.13. 6) ཡིད་ཆེས་
अवसित ཡིད་ཆེས་པ་ 51.8. 7) ཤེས་
अवसातुम् ཤེས་པར་ 36.11. अवसित
ཤེས་པ་ 29.5. अवसिति f. ཤེས་པར་བྱ་ 8.8.
अवस्तु དངོས་པ་མ་ཡིན་པ་ 87.2. དངོས་པོ་
མེད་(པ་) 33.22, 70.22, 79.13, 87.3.
अवस्तुदर्शन n. དངོས་པོ་མ་མཐོང་བ་ 81.16, 20.
अवस्तुनो दर्शनम् དངོས་པོ་མ་མཐོང་བ་
81.20—21.

अवस्था I. 1) གནས་ अवस्थित pp. གནས་
པ་ 13.5, 71.5, 82.11, 12, 13, 14 (bis), 18, 19, 21
(bis), 83.5, 7, 84.13. अवस्था f. གནས་སྐབས་
11.5, 6, 7, 22 (bis), 12.1, 2, 68.21. अव-
स्थान n. I. གནས་པ་ 13.3 (bis), 24.20,
33.15, 68.12, 69.5, 70.12, 20, 21, 71.11. II.
གནས་སྐབས་ 68.14. अवस्थिति f. གནས་
པ་ 71.8. 2) ཡོད་ अवस्थित pp. ཡོད་པ་
83.11. Caus. 1) འཇོག་ अवस्थाप्यते
འཇོག་(སྟེ་) 16.1. 2) praes. རྣམ་པར་
འཇོག་ fut. རྣམ་པར་གཞག་ अव-
स्थाप्यते I. རྣམ་པར་གཞག་གོ་ 15.13.
II. རྣམ་པར་གཞག་པ་ 18.10, 12.
अवस्थापयितुम् རྣམ་པར་འཇོག་ 16.5,
अवस्थाप्यमान I. རྣམ་པར་གཞག་ན་

16.10. II. རྣམ་པར་གཞག་པ་ 16.2.

अवाच्यत्व n. བརྗོད་པར་བྱ་བ་མ་ཡིན་(པ) 59.12.

अवाप् V. 1) རྙེད་ अवाप्यते pass. I རྙེད་པ་ 7.6, 10, 11 (b, c). II རྙེད་པ་ཡིན་ 7.11 (a), 12, अवाप्ति f. རྙེད་པ་ 7.9 (bis). 2) ཐོབ་ अवाप्य abs. ཐོབ་གྱུར་ནས་ 95.14.

अविकल མ་ཚང་བ་མེད་པ་ 68.4, 5 (bis), 6, 8, 71.3.

अविकल्पकत्व n. རྣམ་པར་མི་རྟོག་པ་ 8.18.

अविकृत མ་བསྒྱུར་བ་ 9.15.

अविदित མི་ཤེས་པ་ 24.3.

अविद्यमान མེད་(པ) 22.9, 61.12, 84.5, 90.9, 17 (cf. emend.), 92.14. མེད་དུ་ཟིན་ 28.18. sine tib. 90.16.

अविनाभाव m. མེད་ན་མི་འབྱུང་བ་ 25.17, 19, 49.11.

अविनाभावित्व n. མེད་ན་མི་འབྱུང་བ་ 6.18 (bis), 15.1, 47.9, 15. མེད་ན་མི་འབྱུང་བ་ཉིད་ 60.16, 18.

अविनाभाविन् མེད་ན་མི་འབྱུང་བ་ 15.1. མེད་པར་མི་འབྱུང་བ་ 60.7.

अविपर्यस्त ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པ་ 7.2, 17.

अवियुक्त མ་བྲལ་བ་ 76.8.

अविरुद्ध མི་འགལ་བ་ 71.10, 11.

अविरोध m. འགལ་བ་མེད་པ་ 71.6.

अविविच्य absol. c. neg. མ་བརྟགས་པར་ 63.11.

अविशिष्ट བྱེ་བྲག་མེད་(པ) 25.8.

अविशिष्टत्व n. ཁྱད་པར་མེད་པ་ 22.18.

अविशेष m. ཁྱད་པར་མེད་(པ) 26.4. བྱེ་བྲག་མེད་(པ) 75.2.

अविषयीकृत ཡུལ་དུ་མ་བྱས་པ་ 82.2.

अविसंवादक མི་སླུ་བར་བྱེད་པ་ 3.5. མི་སླུ་བ་ 7.14, 15 (b), 16 (bis), 17. अविसंवादकत्वे लब्धे མི་སླུ་བ་ཡིན་པར་གྲུབ་ཟིན་པ་ལ་ 7.15 (a).

अवीतराग འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་བ་མ་ཡིན་(པ) 91.19, 23, 92.11, 14.

अवीतरागत्व n. འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་བ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ 91.21 (cf. emend.), 92.6. འདོད་ཆགས་དང་མ་བྲལ་བ་ཉིད་ 92.15.

अवृत्त ཞེང་མ་ཡིན་(པ) 24.6.

अव्यतिरिक्त མ་གཏོགས་པ་མེད་པ 15.11. ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་པ 45.16, 46.18. ཐ་དད་པ་མེད་པ 45.18.

अव्यतिरेक m. ལྡོག་པ་མེད་པ 92.11, 18, 14, 16, 19. མི་ལྡོག་པ 90.5. (अव्यतिरेको निवृत्त्यभावः མི་ལྡོག་པ་ལོག་པ་མ་ཡིན་པ).

अव्यतिरेकिन् ལྡོག་པ་མེད་པ 90.3 (bis), 4. ལྡོག་པ་མེད་པ་ཅན 90.6. མི་ལྡོག་པ་ཅན 90.1.

अव्यभिचार m. མི་འཁྲུལ་པ 25.12, 14, 15 (ter), 17 (bis), 80.16.

अव्यभिचारित्व n. མི་འཁྲུལ་པ 60.15 (bis), 70.6. མི་འཁྲུལ་པ་ཉིད 25.19.

अव्यभिचारिन् མི་འཁྲུལ་པ་(པ) 37.9, 70.3, 5, 79.1, 8, 81.11, 84.20. མི་འཁྲུལ་བ་ཅན 80.18, 14, 15, 16 (bis), 81.1, 2, 18, 14, 17, 19, 82.4, 8, 16, 17, 84.17.

अव्यवच्छेद m. རྣམ་པར་མ་གཅད་(པ) 70.2.

अव्यवस्थापित རྣམ་པར་མ་བཞག་པ 16.6. (अव्यवस्थापितं भवति) རྣམ་པར་བཞག་པ་མེད་(པ) 16.8.

अव्यवहितत्व n. བར་མ་ཆོད་པ 10.15.

अव्यापिन् མ་ཁྱབ་པ 19.14.

अव्याप्त མ་ཁྱབ་པ 63.10.

अव्युत्पन्न བློ་མ་བྱང་བ 8.4 (bis).

अशक्त མི་ནུས་(པ) 76.10.

अशक्य མི་ནུས་(པ) 2.23, 3.19, 20, 22, 68.7, 86.22.

अशक्यता f. མི་ནུས་པ 17.7.

अशक्यत्व n. མི་ནུས་པ 5.21, 12.19.

अशब्दोपात्त (cf. शब्द m. et उपात्त pp. — उपादा) སྒྲ་མ་སྨོས་(པ) 30.18.

अशुद्ध མ་དག་པ 93.4.

अश्रावण n. མཉན་དུ་མི་རུང་བ 58 17, 20.

अश्रुत མ་ཐོས་པ 2.17.

अश्व m. རྟ 84.12.

अस् 1) ཡིན་ अस्ति I. ཡིན་ནོ 54.9. II. ཡད་པ 66.22. अस्तु ཡིན་མོད 78.5. स्यात् ཡིན 1.3, 6.7, 16.12, 52.7, 58.7, 71.16 (a), 76.12, 79.19, 85.11, 93.6, 8, 17. ཡིན་པར་འགྱུར 19.10, 16, 20.3, 9, स्युः ཡིན 90.20. सत् ཡིན་པ 23.7, 61.21 (सति loc. ཡིན་པས་ན). 2) ཡོད

अस्ति I. ཡོད་ 12.15, 13.11, 50.9, 66.9, 11. II ཡོད་དོ་ 11.14, 49.6, 11, 50.20, 21, 54.14, 74.4, 95.3. III. ཡོད་པ་ 12.9, 14.6, 20.8, 38.16, 43.9, 45.5, 20, 56.18, 58.2, 76.4, 19, 84.1, 90.6 IV. ཡོད་པ་ཡིན་ 3.20, 7.8, 9.1, 11.1, 12.6, 15.2, 17.5, 19.13, 21, 22, 25.17, 44.21, 45.21, 67.20, 69.13, 77.13, 81.2. **स्तः** ཡོད་པ་ 38.13. **सन्ति** ཡོད་པ་ 72.10. **आसीत्** I. ཡོད་པ་ཡིན་ (cum སྔོན་) 29.19. **स्यात्** I. ཡོད་ 32.21, 57.14. II. ཡོད་དུ་བཅུག་ 11.20. **सत्** I. ཡོད་པ་ 4.15, 18, 13.10, 11, 12 (bis), 14, 18, 19, 20, 16.7, 22.12, 23.5, 6 (b), 18, 25.5, 9, 11, 19, 20, 27.17, 18, 28.3, 4, 9, 12, 32.21, 34.10, 35.3, 5, 17, 44.18, 19, 20, 46.20, 50.1, 4 (bis), 13, 16, 53.6, 8, 54.5, 7, 8, 9, 56.12, 60.8, 63.21, 67.20, 69.3, 70.20, 79.16, 82.13. II. ཡོད་དུ་ཟིན་ 8.23, 16.6, 35.15, 36.8. III. ཡོད་བཞིན་དུ་ 74.11. 3) praes. འགྱུར་ praet. གྱུར་ **स्यात्** I. འགྱུར་ 1.9, 5.7, 7.5, 6, 16, 8.22, 23, 24, 11.12, 15.19, 16.10, 19.15, 20.2, 7, 26.14, 31.16, 39.10, 43.6, 48.4, 51.10, 18, 63.13, 64.2, 70.20, 71.16 (b), 76.9, 11, 13, 14, 79.20, 81.10, 82.16, 89.3, 15, 94.10. II. འགྱུར་བ་ཞིག་ན་ 71.8, 84.1, 89.13. III. གྱུར་པ་(ཡིན་) 31.17, 48.3, 71.15. **स्याताम्** གྱུར་པ་ 48.17. **सत्** I. འགྱུར་པ་ 62.19. II. གྱུར་(པ་) 9.6, 35.5, 65.2, 72.10. 4) འདུག་ **सत्** འདུག་པ་ 65.4. 5) sine tib. **आसीत्** 39.12. **स्याम्** tib. signum optativi ཤོག་ 95.15. **स्यात्** 14.14, 64.1. **सत्** 6.3, 21, 13.5, 22.14, 23.6 (a), 32.16, 36.17, 18, 43.18, 21, 53.19, 56.17, 69.5, 84.4.

असंसृष्ट མ་འདྲེས་པ་ 8.3.

असंकृत འདུས་པ་མ་ཡིན་པ་ 74.1, 2 (ter), 3 (bis), 5.

असत् མེད་(པ་) 8.8, 12.5, 6, 16.6, 29.9, 43.18, 22 (bis), 44.1 (bis), 2, 6, 7, 8, 50.13, 15, 20, 21, 51.7, 8, 15, 16, 52.1, 2, 53.7, 9, 13, 19, 23, 54.1 (bis), 13, 60.6, 63.21, 67.15, 70.10, 82.9, 84.9, 10 (bis), 85.16, 86.11. མེད་དུ་ཟིན་ 22.8, 29.8, 44.13. sine tib. 7.4 (**असत्यथात्तप्रकृणो** མ་འབྲུལ་བ་མ་སྨྲས་ན་).

असद्व्यवहार्यत्व n. ཐ་སྙད་དུ་བྱ་བ་མེད་པ་ཉིད་ 84.9, 10.

असदर्थत्व n. དོན་མེད་པ་ཉིད་ 60.6.

असत्त्व n. མེད་པ་ 3.19, 19.19, 20 (bis), 20.1, 5, 30.6, 35.2, 50.6, 52.12, 53.1, 60.9 (bis),

65.17, 18, 66.7, 15, 17, 67.4, 72.15, 17, 73.1, 2, 75.18, 15, 84.16 (bis), 86.18, 94.5, 8.

असत्य མི་བདེན་པ་ 59.20, 60.1 (bis), 95.2. **असत्यार्थ इति दर्शयन्** tib. དོན་བདེན་པ་ཡིན་ནོ་ཞེས་སྟོན་པར་མི་བྱེད་ན་ 59.17. **असत्यः परेण ज्ञातव्यः** tib. དོན་བདེན་པར་གཞན་གྱིས་ཤེས་པར་བྱ་བ་མ་ཡིན་ 59.18.

असंनिधान n. མི་ཉེ་བ་ 13.1, 8 (bis), 12, 19, 14.5. རིང་བ་ 14.7.

असंनिहित ཉེ་བ་མ་ཡིན་པ་ 8.15, 12.6, 13.5.

असंनिहितविषय bah. ཡུལ་ཉེ་བ་མ་ཡིན་པ་ཅན་ 8.15. ཡུལ་ཉེ་བ་ཅན་མ་ཡིན་པ་ 8.14.

असंनिहितत्व n. ཉེ་བ་མ་ཡིན་པ་(ཉིད་) 8.14.

असपक्ष m. མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ 19.19, 20, 21.5, 6, 7 (bis), 52.11, 53.1, 65.17, 18, 72.15, 85.14, sine tib. 72.17.

असपक्षत्व n. མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་(ཉིད་) 21.11.

असमर्थ མི་ནུས་པ་ 94.12. ནུས་པ་མེད་པ་ 68.14, 15 (bis), 17, 21 (bis).

असंपूर्ण མ་རྫོགས་པ་ 11.20.

असंभव m. མི་སྲིད་པ་ 27.17, 18, 62.17, 63.6, 80.20, 81.3, 4, 85.17.

असर्वगत ཐམས་ཅད་དུ་སོང་བ་མ་ཡིན་པ་ 88.1 (bis).

असर्वगतत्व n. ཐམས་ཅད་དུ་སོང་བ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ 84.17, 19.

असर्वज्ञ ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་མ་ཡིན་པ་ 66.19, 21, 67.4, 8, 11, 75.10, 88.5, 12, 90.8 (cf. emend.), 15, 91.4.

असर्वज्ञता f. ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་མ་ཡིན་པ་ 90.11.

असर्वज्ञत्व n. ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་མ་ཡིན་པ་ 66.21. ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ 67.1, 8, 88.12, 13 (cf. emend.), 91.2. ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ཉིད་མ་ཡིན་པ་ 72.5.

असाक्षात्कारण n. དངོས་ཀྱི་རྒྱུ་མ་ཡིན་པ་ 4.19.

असात བདེ་བ་མ་ཡིན་པ་ 11.18.

असादृश्य n. མི་འདྲ་བ་ 42.16, 93.6, 10. མི་འདྲ་བ་ཉིད་ 42.20.

असाधन སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་མ་ཡིན་པ་ 61.10.

असाधारण ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་ 12.14, 15, 16, 19.9, 76.5, 15 (bis), 77.12, 15.

असाध्य བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་མ་ཡིན་པ་ 55.2 (ter).

असामर्थ्य n. ནུས་པ་མེད་པ་ 68.17, 18, 69.8 (b), 14. མི་ནུས་པ་ 69.8 (a).

असारूप्य n. མི་འདྲ་བ་ 16.3.

असिद्ध མ་གྲུབ་པ་ 19.6 (bis), 10, 21.2, 30.18, 46.21, 55.18, 61.1, 6, 7 (a, c), 8 (bis), 9, 10, 62.7, 9, 11, 18, 15, 16, 19 (bis), 63.5, 10, 12, 18, 15, 22, 64.1, 2, 3, 4, 5, 13 (bis), 16, 20, 65.3, 5, 7, 15, 16, 66.7, 15, 75.7, 10, 11, 76.14, 77.18, 80.8, 9, 10 (bis), 94.20. sine tib. 61.7 (b).

असिद्धता f. མ་གྲུབ་པ་ 64.15.

असिद्धत्व n. མ་གྲུབ་པ་ 55.16, 18, 65.6. མ་གྲུབ་པ་ཉིད་ 62.9.

असिद्धि f. མི་འགྲུབ་པ་ 38.19, 22, 40.3, 6, 51.15, 16 (असिद्धेरनवसायात् — མི་འགྲུབ་སྟེ། ཁོང་དུ་ཆུད་པར་མི་འགྱུར་བའི་ཕྱིར་རོ་), 67.21. མགྲུབ་པ་ 62.3, 4, 6, 7, 9, 65.6, 7, 14, 16, 17, 18, 66.17, 71.17, 18, 72.7 (bis), 75.3, 4, 77.10, 13, 78.2, 9, 10, 80.6, 7, 11 (bis), 92.18, 19.

अस्तित्व n. (cf. अस् — ཡོད་) ཡོད་པ་ཉིད་ 50.4.

अस्पद n. གཞི་ 58.9.

अस्फुट མི་གསལ་བ་ 12.7 a, b (cf. emend.), 13.5, 6, 12.

अस्फुटत्व n. མི་གསལ་བ་ 13.4, 14.7.

अस्मद् pron. ངེད་ཅག་ 6.19.

अस्मरण མི་དྲན་(པ་) 39.9 (bis).

अहेतु m. གཏན་ཚིགས་མ་ཡིན་(པ་) 63.10.

अहेतुत्व n. གཏན་ཚིགས་ཉིད་མ་ཡིན་(པ་) 25.3, 4.

आ

आकार m. རྣམ་པ་ 4.2, 3 (ter), 8, 7.22 (bis), 23, 11.9, 10, 23, 12.16, 13.4, 15.9, 18.12, 29.22 (bis), 59.3, 9, 70.6, 7, 8, 9 (bis), 10, 18, 76.6, 7 (bis), 8, 79.11.

आकारता f. རྣམ་པ་ཉིད་ 7.22.

आकारवत् རྣམ་པ་དང་ལྡན་པ་ 79.11.

आकाश n. ནམ་མཁའ་ 19.22, 31.15, 19 (bis), 42.19, 20, 51.21, 66.7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 82.19, 83.5 (bis), 84.11, 12, 15, 85.17, 86.16, 90.1, 4, 93.1, 3.

आक्रम् 1) གནོན་ et ནོན་ आक्रमति གནོན་པར་བྱེད་པ་ 69.6; आक्रमत् གནོན་པ་ན་ 68.16; आक्रान्त ནོན་པ་ 69.7. 2) འདང་ आक्रमति འདང་བར་བྱེད་དོ་ 68.15.

आक्षिप् 1) praet. བསྐུས་ (praes. སྐུད་ fut.

བསྐུ་) आक्षिप्त pp. བསྐུས་པ་ 52.9, 16, 17; 2) praet. འཕངས་ (praes. འཕེན་ fut. འཕང་) आक्षिप्त འཕངས་པ་ 39.15.

आख्या II. 1) praes. རྗོད་ praet. et fut. བརྗོད་ — आख्यायते རྗོད་པ་ཡིན་ 41.5; आख्यान n. I རྗོད་པ་ 41.4, 5. II བརྗོད་པ་ 41.2, 3, 51.2, 61.16, 20, 21; 2) praet. བསྟན་ (praes. — སྟོན་) — आख्यायते བསྟན་(པ་) 93.18. आख्याय བསྟན་ནས་ 9.20. आख्यातुम् I. བསྟན་པར་ 5.19. II. བསྟན་པའི་ཕྱིར་ 11.8, 17.5. आख्यात pp. བསྟན་(པ་) 11.2. 45.6. 3) praes. འཆད་ praet. et saepe in omni casu བཤད་ — आख्यायते འཆད་པར་བྱེད་ 41.4. आख्यात བཤད་པ་ 46.18, 87.11; आख्यातृ འཆད་པ་པོ་ 2.20. आख्यान n. I. འཆད་པ་ 51.5. II. བཤད་པ་ 14.18, 61.14, 87.4, 11, 18. 4) praet. སྨྲས་ (praes. སྨྲ་) — आख्याय སྨྲས་ནས་ 72.7; 5) sine tib. — आख्यान n. 61.18.

°आढ्य (bah.) ཅེས་བྱ་བ་ 26.5, 6, 7. ཞེས་བྱ་བ་ 7.16, 16.14, 64.15, 65.18, 85.12.

आगम् I. 1) praes. འོང་ praet. འོངས་ — आगन्तुम् འོང་བ་ 29.24. आगत འོངས་པ་ 61.14. आगमन n. I འོང་བ་ 29.23. II འོངས་པ་ 65.2. 2) sine tib. — आगच्छति 65.3. आगत 65.5.

आगम m. ལུང་ 63.3, 81.16, 18, 19 (bis), 20, 82.1 (bis), 84.17.

आग्रह m. ཀུན་དུ་འཛིན་པ་ 91.19, 20, 21, 92.1, 2, 5, 6, 7.

आचार्य m. སློབ་དཔོན་ 2.10, 12, 42.3, 74.9, 80.14, 17, 81.15, 82.4, 95.16.

°आत्मक བདག་ཉིད་ 4.1, 5.21, 7.2, 13.9, 16.15, 17.4 (bis), 19.5, 41.7 (bis), 45.7, 48.18, 19, 63.5, 10, 70.8, 90.17. མཚན་ཉིད་ཅན་ 86.8.

आत्मकत्व n. བདག་ཉིད་ 70.11.

आत्मता f. བདག་ཉིད་ཁོ་ན་ 70.16.

आत्मत्व n. བདག་ཉིད་ 33.19, 20 (bis), 21.

आत्मन् m. བདག་ 57.3 (quater), 5, 16, 17, 58.1 (ter), 2 (bis), 4, 5, 7, 8, 65.7, 9,

11, 12, 13 (bis), 74.4, 5 (bis), 76.2, 3, 13 (bis), 77.1, 2, 3, 78.9, 10 (a), 80.4, 81.9, 82.11, 13. བདག་ཉིད་ 2.11, 12, 11.7, 8 (bis), 15, 16.5, 7, 23.17, 19, 26.12, 28.11, 12, 31.18, 33.13, 21, 49.11, 56.2 (bis), 8 (b), 4, 64.5, 67.7, 10 (bis), 83.10, 18, 21. རང་ 11.4, 28.1, 10, 37.16. རང་ཉིད་ 56.3 (a). sine tib. 78.10 (b).

आत्मसंवेदन n. རང་རིག་པ་ 11.4.

आत्मस्थिति f. གནས་པ་ 25.1.

आत्मार्थ བདག་གི་དོན་ 57.16. བདག་གི་དོན་བྱེད་ 58.1.

आत्मार्थता f. བདག་གི་དོན་ཉིད་ 57.17, 58.1 (bis), 4.

आत्मार्थत्व n. བདག་གི་དོན་ཉིད་ 58.5, 8.

आत्मीय བདག་གི་བ་ 83.19. བདག་ཉིད་ཀྱི་ 10.3, 47.6, 59.14, 20.

आदि m. སོགས་པ་ 1.4, 6, 2.6, 16, 18, 19, 21, 3.2, 3, 6.7, 7.5, 8, 12, 9.4, 9, 10, 12, 13 (bis), 16 (ter), 17, 18 (bis), 10.20, 11.5, 6, 9 (bis), 10 (ter), 11 (b), 15.1 (bis), 17, 18.18, 19.3, 6, 22, 20.1, 16, 22.3, 12, 23, 23.3, 6, 24.6, 28.5, 17, 19, 29.11, 31.3, 32.9, 33.10, 12, 20, 22, 35.10, 12 (bis), 13 (bis), 36.1, 3 (bis), 4, 8, 10, 13, 15, 16 (bis), 37.1, 6 (bis), 15, 21 (bis), 38.1, 2, 4, 8 (bis), 9, 10 (bis), 14 (bis), 15, 18, 22, 39.9 (bis), 10, 12, 14 (bis), 43.19, 21, 44.7 (bis), 18, 45.1, 46.10, 12 (bis), 48.8, 49.6, 10, 11, 50.2, 51.21, 54.2, 21, 57.10, 16 (bis), 18 (ter), 19, 20 (bis), 58.1, 5, 6 (bis), 8, 14, 18, 62.14, 63.1 (bis), 2, 5, 14, 16 (a, c, d), 18 (bis), 64.9, 11 (b, c), 12, 13, 65.10, 18, 66.3 (ter), 4, 5, 9 (bis), 11 (bis), 13, 19, 22 (a, b, d), 67.1 (bis), 2 (bis), 4, 8, 12, 70.4, 7 (bis), 11, 71.5, 6, 15 (ter), 16 (quater), 17 (bis), 18 (bis), 20 (bis), 72.1, 2, 3, 4, 5, 6 (ter), 73.14 (bis), 15, 16, 17 (bis), 19, 74.6, 7, 75.13, 14, 76.1, 3 (ter), 4 (bis), 17, 19, 77.8, 10, 12, 17, 19, 78.2 (bis), 7, 11, 17, 79.14, 16, 80.4, 5, 82.3, 83.6, 84.12, 88.4 (bis), 5 (bis), 7, 9 (bis), 11, 12, 14, 19 (ter), 21, 90.1, 4, 5, 6, 8 (bis), 11, 14, 15, 16, 19, 91.2 (bis), 3, 7, 8 (ter), 9, 12 (bis), 15 (bis), 17 (ter), 19, 21 (bis), 92.1 (b), 3 (bis), 6 (bis), 7, 14, 93.15, 94.15, 16, 17, 18, 20, 21 (bis). ཐོག་མར་བྱས་པ་ 64.11 (a). དང་པོར་བྱས་པ་ 63.16 (b). Sine tib. 6.2 (bis), 11.11 (a), 12, 12.4, 13.2, 24.7, 26.12, 37.5, 11, 38.11, 39.21, 40.4, 66.22 (c), 92.1 (a). tib. ཞེས་བྱེད་པ་ 3.17 (bis), 19, 36.5.

आदौ སྔར་ 21.14.

°**आदिक** སོགས་པ་ 66.1 (bis), 3, 5, 6 (bis), 19, 67.2, 70.5, 90.10, 20, 91.1.

आदृश् caus. 1) praes. སྟོན་ praet. et fut. བསྟན་ आदर्शयति — སྟོན་པར་བྱེད་པ་ 16.16. आदर्शयत् — སྟོན་པ་ 3.17, 59.19, 60.5. आदर्शित བསྟན་(པ་) 59.20. आदर्श-

पितुम् བསྟན་པ་ར་བྱ་བའི་ཕྱིར་ 4.20. 2) ཀུན་ཏུ་སྟོན་ — आदर्शयति — ཀུན་ཏུ་སྟོན་པར་བྱེད་དོ་ 48.10.

आदेश m. བསྟན་པ་ 20.22.

आधा III 1) མཛད་ आदधान མཛད་པ་ 1.5; 2) སྒྲུབ་ आधान n. སྒྲུབ་པ་ 10.12; 3) (praet.) བསྐྱེད་ (praes. སྐྱེད་) आहित pp. བསྐྱེད་ 29.11.

आधार n. གཞི་ 35.7.

आध्यात्मिक ནང་ལ་ 9.14.

आप् 1) ཐོབ་ आप्त ཐོབ་པ་ 95.12; 2) ཡིད་ཆེས་ आप्त ཡིད་ཆེས་པ་ 90.10 (cf. emend.), 21, 91.1. आप्तता f. ཡིད་ཆེས་པ་ 90.16, 17, 91.2.

आपत्ति f. (आपद्) དབང་ 94.5, 11.

आपद् IV. བབ་ आपन्न བབ་པ་ 74.22, 75.1.

आपात m. ཐུག་པ་ 65.1, 2 (bis), 4.

आभत्व n. སྣང་བ་ 11.20 (bis), 22, 12.1, 3. སྣང་བ་ཉིད་ 11.21.

आभास् I. Âtm. 1) མངོན་ आभासते མངོན་པ་ 60.21; 2) འགྱུར་སྣང་ आभासते འགྱུར་སྣང་བ་ 95.5. आभास m. འགྱུར་སྣང་བ་ 60.20, 21, 61.14, 17, 62.1, 5, 6, 7, 9, 65.14, 16, 17, 18, 72.16, 21, 80.8, 10, 11, 81.1, 84.21, 22, 23, 87.13, 16, 94.4, 95.4, 5 (bis); 3) སྣང་ आभास m. སྣང་བ་ 8.1, 2, 3, 4, 5, 9.17, 11.19, 13.5, 15.10.

आमलक n. ཀེལ་སྒྲོང་ 12.2.

आयत tib. ཆེན་པོ་ 35.4.

आयत्त (आयत्) རག་ལས་པ་ 25.22, 26.2, 27.5.

आया II. praet. — འོངས་ (praes. འོང་) आयात འོངས་པ་ 31.20.

आयुस् n. ཚེ་ 62.17, 63.1, 2, 3.

आरभ् I Âtm. 1) praes. རྩོམ་ fut. བརྩམ་ (praet. བརྩམས་) आरभ्यते བརྩམ་མོ་ 2.1; आरब्धवत् རྩོམ་པ་ 2.14; आरम्भणीय tib. — I རྩོམ་པ་ — བྱ་བ་ 1.9 (a). II. རྩོམ་པ་ — བྱེད་པ་ 1.9 (b). आरम्भणीयत्व n. བརྩམ་པར་བྱ་བ་ཉིད་ 1.10; आरम्भ m. རྩོམ་པ་ 2.17, 12.1. 2) བརྩོམ་ आरम्भ m. བརྩོམ་པ་ 11.20.

आरुह् I. གནས་ — आरूढ pp. གནས་པ་ 26.16, 48.7 (bis), 10. Caus. — praes. སྒྲོ་

འདོགས་ praet. སྒྲོ་བཏགས་ — **आरोपयति** སྒྲོ་འདོགས་པར་བྱེད་པ་ 82.9; **आरोप्यते** སྒྲོ་བཏགས་པ་ཡིན་ 22.15; **आरोप्यमाणा** སྒྲོ་བཏགས་པར་བྱ་བ་ 14.6; **आरोपित** pp. I. སྒྲོ་འདོགས་པ་ 29.7. II. སྒྲོ་བཏགས་པ་ 12.20, 29.9; **आरोप** m. སྒྲོ་བཏགས་(པ་) 14.6 (bis).

आर्य འཕགས་པ་ 11.18.

आलम्बन n. དམིགས་པ 10.14, 18.4, 5, 22.10, 15, 60.3, 11.

आलोक m. སྣང་བ་ 31.15, 18, 68.16 (bis), 17, 18 (ter), 19, 20, 69.5, 8.

आवृत् 1) praet. བཟློས་ (praes. ཟློ་) **आवर्तनीय** བཟློས་པར་བྱ་དགོས་པ་ 14.13; 2) tib. བྱེད་ **आवर्तन** n. བྱེད་པ་ 37.16 (पुनः पुनरावर्तनम् — ཡང་དང་ཡང་དུ་བྱེད་པ་).

आशङ्क् I. Âtm. དོགས་ — **आशङ्क्य** དོགས་པ་ལ་ 25.3, 37.12, 45.21, 46.22, 71.9, 21, 78.15; **आशङ्कनीय** དོགས་(པར་)བྱ་ 51.9, 17; **आशङ्का** f. དོགས་པ་ 7.6, 11.7.

आशु མྱུར་དུ་ 9.4, 9, 10, 17 (a) sine tib. 9.17 (b).

आश्रि I. 1) praes. རྟེན་ praet. et fut. བརྟེན་ **आश्रीयते** བརྟེན་པ་ 64.6; **आश्रित्य** I. བརྟེན་ནས་ 45.8, II. བརྟེན་ཏེ་ 81.16, 18; **आश्रित** pp. བརྟེན་པ་ 6.2, 10.4, 22; **आश्रितत्व** n. I. བརྟེན་པ་ 6.4, 6, 10.22, 21.2, 47.3, 8, II. བརྟེན་པ་ཉིད་ 6.5; **आश्रय** m. I. རྟེན་ 9.12, 15, 18 (bis), 57.10. II. བརྟེན་པ་ 81.16, 18, 19, 82.3 (bis), 5. 2) གནས་ **आश्रीयते** གནས་པའོ་ 64.7.— **आश्रय** m. (cf. **आश्रि**) གཞི་ 64.6. **आश्रयण** n. གཞི་ 64.4, 5 (bis), 6, 7, 16, 20. 65.3, 5, 15.

आश्वास m. དབུགས་རྒྱུ་བ་ 76.3 ཡིད་བརྟེན་ 82.10.

आसञ्ज् tib. ཡོད་ **आसज्जित** ཡོད་དོ་ 10.19.

आसन n. སྟན་ 57.16, 19, 20 (bis), 58.5, 73.14, 17 (bis), 19.

आह् སྨྲས་ 5.16, 23, 9.22, 12.12, 23, 13.9, 14.10, 15, 15.12, 17.1, 18, 18.16, 20.14,

21.5, 20, 22.5, 20, 23.4, 15, 17, 24.9, 14, 25.4, 11, 22, 26.10, 14, 19, 27.7, 20, 28.5, 14, 30.10, 14, 20, 36.12, 16, 17, 18, 37.2, 5, 8, 12, 23, 38.7, 11, 16, 39.19, 40.2, 41.1, 8, 42.5, 8, 12, 22. 43.6, 17, 44.4, 10, 15, 45.3, 21, 46.22, 47.18, 48.4, 12, 49.10, 18, 50.12, 19, 51.2, 22, 54.9, 18, 55.8, 22, 56.6, 12, 57.8, 62.6, 64.3, 8, 20, 67.21, 68.3, 69.15, 19, 71.9, 72.8, 11, 22, 73.21, 74.19, 75.6, 12, 76.16, 77.5, 78.1, 5, 8, 79.3, 81.4, 12, 20, 82.2, 10, 83.8, 84.3, 11, 85.3, 9, 86.9, 17, 90.7, 14, 92.20, 94.3, 9, 14, 95.8. སྨྲས་པ་ 11.3, 16, 15.6, 17.9, 21.1, 16, 27.12, 16, 39.22, 56.7, 18, 62.4, 63.5, 11, 71.21, 73.4, 9, 74.11, 75.17, 76.21, 77.9, 78.19, 80.6, 19, 81.15, 82.5, 84.23, 85.13, 90.2, 94.1, 21. སྨྲ་བ་(ཡིན་པ་) 56.8, 22, 74.5. སྨོན་པ་ 55.20. བསྟན་པ་ 53.9, 55.19, 92.15. tib. བསྟན་པའི་ཕྱིར་ 62.12. བརྗོད་པ་ 53.10. བཤད་པ་ 10.5, 14.18, 62.19, 87.8. sine tib. 18.19, 28.10, 47.5, 53.23, 54.18, 58.15, 67.10, 75.6, 12, 78.15, 79.22, 80.19, 83.12, 92.10.

आहुः 3 plur. I. ཟེར་ 60.11. II. སྨྲ་བ་ 69.11.

आहोपुरुषिका f. གཟུ་ལུམས་ 56.21 (cf. emend.).

आहोस्विद् ཡིན་ནམ་-འོན་ཏེ་ 46.21, 65.5.

इ

इच्छा f. cf. इष्

इतर གཞན་ 12.8, 85.16, 86.12. ཅིག་ཤོས་ 22.14, 39.10, 56.10, 15, 65.20, 74.11, 80.1, 2.

इतरत्र གཞན་ལ་ 86.13 (cf. emend.).

इतरथा adv. དེ་ལྟ་མ་ཡིན་ན་ 10.22, 51.10, 18.

इतरेतर ཕན་ཚུན་ 48.8. གཅིག་ལ་གཅིག་ 69.5.

इति ཞེས་བྱ་བ་ 1.6, 4.21 (bis), 5.1, 3, 4, 10 (c), 14, 6.2 (a), 7 (b), 12, 16, 7.1, 16, 21 (a), 10.2, 12.14, 14.8, 15.14 (b), 16, 18.2, 4, 18 (bis), 19.9, 16, 20.8, 9, 16, 17, 21.1 (b), 4, 13, 15, 22.2, 3 (ter), 5 (ter), 7 (bis), 23, 23.2, 6, 14, 21, 24.1, 2 (ter), 3, 8, 11 (ter), 16 (bis), 17, 25.13 (bis), 20, 26.3, 12, 13, 14 (b), 21, 27.10 (a), 28.3 (bis), 5 (b), 7, 9, 17, 18, 29.10, 12 (b), 17, 19, 20, 22, 30.19, 31.2, 3 (ter), 4 (bis), 9 (bis), 10 (bis), 20, 32.5 (ter), 6, 14 (b, c, d), 19, 20 (quater), 33.8 (a, c), 9, 10, 11, 34.6, 7 (bis), 8 (bis), 13, 14 (quater), 35.2 (quater), 11, 12 (bis), 13 (bis), 16, 36.2, 3 (bis), 4, 5, 17, 37.5 (b), 8 (b, c), 15, 38.4, 5, 8, 9, 17, 20, 39.21, 23, 40.4, 41.3, 10, 42.3, 7, 14, 18, 43.2, 8, 9, 13, 16, 20, 21 (bis), 22 (bis), 44.2, 5 (ter), 10, 17 (bis), 18, 19 (bis), 45.1, 2, 4, 5, 6, 12, 13 (a), 15, 16, 17 (bis), 18, 46.1, 2, 3, 8 (b), 20, 47.3, 6 (b), 13, 16, 20 (bis), 48.6, 14, 49.7, 8 (a), 9, 14 (bis), 50.2, 4 (bis), 5, 14, 15, 17, 20, 21, 22, 51.4, 18, 52.2, 8 (b), 53.2 (a), 7, 8, 9, 13 (a, b), 21, 22, 23 (b), 54.1, 2, 4, 7, 9 (bis), 10 (ter), 11 (b), 12, 14, 15, 18 (a), 20 (b, c), 55.4, 5, 6, 9, 10, 12 (b), 18 (b), 19 (ter), 20, 56.2, 5 (b), 8, 11 (b), 16, 19, 22, 23, 57.1, 10 (bis), 16 (a), 18 (bis), 19 (bis), 20, 58.6 (b),

इन्द्रिय n. དབང་པོ་ 6.7, 21, 8.16, 20, 9.9, 14, 15 (ter), 16, 20, 10.3, 4 (ter), 6, 8, 10 (bis), 11, 14, 16, 18, 19, 20, 22.11, 62.16, 63.1, 2, 75.14.

इन्धन n. ཤིང་ཚོག་ང་ 35.6. ཤིང་ 35.7.

इयत् འདི་དག་ཙམ་ 12.9. འདི་ཙམ་ 94.18.

इव ལྟ་བུ་ 45.9 (b). ལྟར་ 24.12. འདྲ་བ་ 45.9 (a). བཞིན་ 2.23, 69.17, བཞིན་དུ་ 11.23, 18.9, 71.8.

इष् 1) འདོད་ — इच्छति འདོད་དོ་ 76.8; इच्छन् I. འདོད་ཟ་ 63.6; II. འདོད་པར་འགྱུར་ 63.7; इष्यते I. འདོད་པ་ 4.22, 45.9, 70.16. II. འདོད་དོ་ 10.21, 87.8: इष्यन्ते འདོད་དོ་ 88.2; इच्छन् I. tib. འདོད་ནས་ 2.12. II. འདོད་(པ་) 57.1, 5, 11, 60.11; इष्ट I. འདོད་པ་ 20.18, 25.18, 28.10, 33.18, 54.19, 20 (bis), 55.4, 5, 6, 9, 18 (bis), 17, 19 (bis), 20, 56.9, 10, 15, 19, 22, 23 (bis), 57.1, 5, 15, 58.7, 9, 10, 11, 18, 15 (b), 59.17, 60.18, 61.3, 10, 11, 63.7, 73.9 (bis), 10, 11, 12, 21, 74.1, 2, 8 (bis), 16, 20, 21, 75.1, 88.14, 20 (bis), 12, 94.18, 95.1; इष्टो ऽपि འདོད་དུ་ཟིན་ཀྱང་ 58.15 (a). II. འདོད་པར་བྱ་ 27.12; इच्छा f. འདོད་པ་ 65.10, 75.1; इष्टि f. འདོད་པ་ 55.19. 2) fut. བརྡུ་བ (praes. རྡུ་བ) इष्यते བརྡུ་བ་བར་བྱ་ལ 13.16.

इह འདིར་ 5.12, 7.14, 18, 19, 10.12, 11.9, 12.1, 18.15, 19.12, 24.7, 25.21, 28.5, 7, 22, 31.21, 22, 33.3, 14, 36.10, 42.2, 21, 43.14, 48.2, 49.13, 14 (bis), 50.15, 17, 21, 54.6, 8, 55.17, 19, 56.3, 57.6, 60.12, 14, 63.3 (bis), 8, 22, 65.18, 72.20, 80.18, 19, 83.3, 18, 89.1, 90.19, 91.3, 92.15, 93.3, 9, 15. འདི་ན་ 29.19, 30.2, 31.7, 9, 20, 34.5, 7, 49.6, 12, 53.21, 22, 64.17, 18. འདི་ལ་ 15.8, 39.5, 45.16, 69.22, sine tib. 74.10, 89.14, 93.10.

ई

ईदृश འདི་འདྲ་བ་ 10.14, 47.23, 67.19, 89.6, 92.21.

ईषत् adv. ཅུང་ཟད་ 11.20.

उ

उक्त pp. et उक्ति f. cf. वच्.

उचित pp. (उच्) sine tib. 35.4

उच्च རིང་པོ་ 24.4.

उच्चत्व n. རིང་པོ་ཉིད་ 24.5. རིང་པོ་ 24.6.

उच्चर् caus. 1) བརྗོད་ उच्चारयति བརྗོད་པ་ཡིན་ནོ་ 59.20, 60.8; उच्चारयेत् བརྗོད་པ་ཉིད་དུ་འགྱུར་ 59.18; उच्चार्यते བརྗོད་པ་

ཡིན་ 60.17; उच्चारणा n. བརྗོད་པ་ 60.7.

2) སྨྲ་ उच्चारयेत् སྨྲ་བར་འགྱུར་རོ་ 60.2; उच्चारणा n. སྨྲ་བ་ 60.2.

उत ཡིན་ནམ་ — འོན་ཏེ་ 67.4, 75.16.

उत्तर ཕྱི་མ་ 10.10, 82.1; n. (cf. ज्ञाति) ལན་ 95.6 (a, c, d), 8 (bis), 11 (bis). sine tib. 95.6 (b), 7.

उत्पद् IV. Â. 1) praes. སྐྱེ་ praet. སྐྱེས་— उत्पद्यते I སྐྱེ་ 2.18. II སྐྱེའོ་ 8.12, 9.18, 41.10, III སྐྱེ་བ་ 68.20, IV སྐྱེས་(པ་) 8.11, 15.17, 18.4, 59.17; उत्पद्यमान I སྐྱེས་པ་ 48.18, II སྐྱེ་བ་ན་ 18.12, III སྐྱེས་པ་ན་ 15.9; उत्पन्न I སྐྱེ་བ་ 45.8, II སྐྱེས་(པ་) 12.5 (a), 18.5 (a), 60.5; उत्पत्ति f. I སྐྱེ་བ་ 4.24, 45.4, 5, a, b (उत्पत्तिः स्वरूपलाभः— སྐྱེ་བ་རང་གི་ངོ་བོ་ཐོབ་པ་), c, d, 6, 9, 10 (bis), 18, 46.20, 50.13 (bis), 16, 63.14, 17 (bis), 18, 19, 21, 64.1. II སྐྱེས་པ་ཟིན་ 15.2; उत्पत्तिमत् — I སྐྱེ་བ་ཅན་ 63.17, 18, II སྐྱེ་བ་དང་ལྡན་པ་ 45.4, 5 (bis), 10, 46.20, 50.13, 16; उत्पत्तिमत्त्व n. I སྐྱེ་བ་ཅན་ 63.14, 17, 19, II སྐྱེ་བ་ཅན་ཉིད་ 63.21, 22, 64.1, III སྐྱེ་བ་དང་ལྡན་པ་ 45.6, 18, 50.13, IV སྐྱེ་བ་དང་ལྡན་པ་ཉིད་ 45.5; उत्पाद m. སྐྱེ་བ་ 63.21.

2) praes. སྐྱེད་ praet. བསྐྱེད་ उत्पद्यते སྐྱེད་པ་ 12.17; उत्पन्न བསྐྱེད་པ་ 12.18.

3) praes. འབྱུང་ praet. བྱུང་ उत्पद्यते I འབྱུང་བར་འགྱུར་ 3.3. II འབྱུང་(བ་) 9.10, 12; उत्पन्न I འབྱུང་ངོ་ 68.21. II བྱུང་བ་ 16.4, 13; उत्पत्ति f. བྱུང་བ་ 26.11, 17, 18, 20, 22 (quater), 27.1, 5, 6, 8, 10, 52.4, 6, 53.15.

4) sine tib. उत्पन्न 12.5 (b) उत्पत्ति f. 63.1.

उत्प्रेक्ष् I Â. རྟོག་ उत्प्रेक्षामहे རྟོག་པར་བྱེད་ 16.15; उत्प्रेक्षणा n. རྟོག་པ་ 16.14; उत्प्रेक्षा f. རྟོག་པ་ 16.15; उत्प्रेक्षितत्व n. རྟོག་པར་བྱེད་པ་ཉིད་ 16.18.

उदाहरणा n. (cf. उदाहृ) དཔེ་ 36.18, 19, 20, 62.12, 69.15, 82.17, 18, 90.9, 91.1, 3, 7, 12, 13, 20, 92.4. sine tib. 92.11.

उदाहृ I. 1) praes. དཔེ་འགོད་ praet. དཔེ་བཀོད་ fut. དཔེ་དགོད་ — उदाहरति I

དཔེ་དགོད་པ 89.11, 93.18, II དཔེ་དགོད་པ་ཡིན་ 87.16, 88.18; उदाह्रियते དཔེ་འགོད་པ། 81.6, 82.3, 12; उदाहर्तुम् དཔེ་དགོད་པའི་ཕྱིར་ 23.15, 24.9; उदाहरन् tib. དཔེ་དགོད་པའི་ཕྱིར་ 43.16; उदाहृत्य དཔེ་བཀོད་ནས་ 23.15; उदाहृत དཔེ་བཀོད་པ་ 36.17; उदाहर्तव्य I དཔེ་འགོད་པའི་ 34.12 II དཔེ་དགོད་པ་ 33.5, 35.21; उदाहरण n. I དཔེ་འགོད་པ་ 34.20, 35.9, II དཔེ་དགོད་པ་ 23.21, 34.4, 75.20, 88.8 III དཔེ་ (cf. उदा-हरण); pro उदाहरति tib. དཔེའི་ (उदा-हरणाम्) 91.10, 23.

2) དཔེ་བསྟན་ उदाहरति tib. དཔེ་བསྟན་པའི་ཕྱིར་ (उदाहर्तुम्) 55.15; उदाहर्तुम् དཔེ་བསྟན་པའི་ཕྱིར་ 64.8, 90.7, 92.10; उदाहृत्य དཔེ་བསྟན་ནས་ 94.3; उदाहृत དཔེ་བསྟན་ཟིན་ 90.6.

3) དཔེ་བརྗོད་ उदाहरति དཔེ་བརྗོད་པ་ 73.18.

4) དཔེ་སྦྱོར་ उदाहृत དཔེ་སྦྱོར་བ་ 36.20.

5) praes. དཔེར་བྱེད་ fut. དཔེར་བྱ་ उदाहरति I དཔེར་བྱེད་དོ 57.15. II དཔེར་བྱེད་པ་ 65.6, 66.18. III དཔེར་བྱེད་པ་ཡིན་ 64.16, 65.21; उदाहर्तुम् དཔེར་བྱ་བའི་ཕྱིར་ 90.14.

6) བརྗོད་ (pro དཔེ་བརྗོད་) उदाहर्तुम् བརྗོད་པའི་ཕྱིར་ 21.20.

उदि II praet. སྐྱེས་ (praes. སྐྱེ་) उदेति སྐྱེས་པ་ 15.9.

उद्गम m. tib. མང་དུ་འཕྲུལ་བ་ 85.4.

उद्दिश्य ཆེད་དུ་ 43.2, 3.

उद्दृश् IV མཐོང་ उत्पश्यामः མཐོང་ 2.21.

उद्भू caus.; praes. རྗོད་ praet. fut. བརྗོད་ उद्भाव्यते རྗོད་པ་ 95.10; उद्भावित I རྗོད་པ་ 9.21. II བརྗོད་པ་ 10.5; उद्भावक བརྗོད་པ་ 94.20; उद्भावन n. I རྗོད་པ་ 95.10 (b). II བརྗོད་པ་ 94.18, 95.9, 10 (a).

उद्भेद m. ཕྱངས་པ་ 35.12.

उन्मेष m. མིག་འཛུམ་ 67.2, 76.3.

उपकृ 1) praet. ཉེ་བར་བྱས་ (praes. ཉེ་བར་བྱེད་) उपकर्तव्य ཉེ་བར་བྱས་པ་ 73.15.

2) མཁོ་ उपकरण n. མཁོ་བ 24.18.

3) ཕན་ उपकारक ཕན་པར་བྱེད་པ་ 73.19, 74.6; उपकारकत्व n. ཕན་པར་བྱེད་པ་ཉིད་ 74.5; उपकारिन् ཕན་པར་བྱེད་པ་ 10.12; उपकृति f. ཕན་པ་ 95.15.

उपक्षिप् VI 1) praet. བཀོད་ (praes. འགོད་) उपक्षिप्य བཀོད་ནས་ 55.22.

2) praet. བླངས་ (praes. ལེན་) उपक्षिप्य བླངས་ནས་ 56.23.

उपचार m. ཉེ་བར་བཏགས་(པ་) 20.21, 41.18. བཏགས་པ་ 41.9, 10, 12.

उपदिश् VI 1) praet. བསླབས་ (praes. སློབ་) उपदिश्यमान བསླབས་པ་ 64.9.

2) praes. སྟོན་ praet. བསྟན་ उपदिशेत् སྟོན་ 91.4; उपदिष्टवत् བསྟན་ 90.10, 20 (bis), 91.2.

उपदृश् caus. 1) praes. ཉེ་བར་སྟོན་ praet. ཉེ་བར་བསྟན་ उपदर्शित ཉེ་བར་བསྟན་པ་ 3.5; उपदर्शन n. ཉེ་བར་སྟོན་པ་ 46.20.

2) བསྟན་ उपदर्शन n. བསྟན་པ་ 52.10 (bis), 16, 17.

उपदेश m. (cf. उपदिश्) མན་ངག་ 2.22, 24, 90.19.

उपन्यस् IV 1) praet. བཀོད་ (praes. འགོད་) उपन्यस्त བཀོད་(པ་) 57.1, 4, 12, 13.

2) བསྟན་པ་ उपन्यस्त བསྟན་(པ་) 63.17, 87.20, 93.10, 11.

3) praes. སྨྲ་ praet. སྨྲས་ उपन्यस्त pp. སྨྲས་པ་ 62.19, 83.4; उपन्यास m. སྨྲ་བ་ 63.20.

उपपद् IV. उपपद्यते མཐའ་མ་ཡིན་ 15.12.

Caus. 1) fut. བསྒྲུབ་ (praes. སྒྲུབ་) उपपादयितव्य བསྒྲུབ་པར་བྱའི་ 76.5.

2) བསྟན་ उपपाद्य བསྟན་ནས་ 80.6.

उपप्रदर्शन n. ཉེ་བར་བསྟན་པ་ 22.8.

उपभोग m. མཁོ་བ་ 58.5. ཉེ་བར་ལོངས་སྤྱོད་པ་ 57.20. ལོངས་སྤྱོད་ 73.18.

उपया II. tib. འགྱུར་ उपयाति འགྱུར་རོ་ 36.14.

उपयुज् VII 1) མཁོ་ उपयोगिन् མཁོ་བ་ 85.9.

2) སྨོད་ उपक्रुश्यते སྨོད་ 57.15; उपक्रु-श्यमान སྨོད་པ་ 57.18.

3) ཉེ་བར་སྦྱར་སྦྱོར་ उपयोगिन् ཉེ་བར་སྦྱོར་བ་ 39.4.

4) ཕན་ उपयोगिन् ཕན་པ་ 2.2.

उपरम् IV Â. 1) praet. ཉེ་ཞི་ (praes. ཉེ་ཞི་), उपरत ཉེ་ཞི་བ་ ~13.

2) ཆད་ उपरत ཆད་པ་ 10.21.

उपरि སྟེང་ན་ 35.4. ཡ་ཐོག་ན་ 31.14.

उपरिभाग m. སྟེང་ཕྱོགས་ 64.18.

उपल m. རྡོ་ 92.13 (bis), 17 (bis), 18.

उपलप् X ཉེ་བར་བརྗོད་ उपलापित ཉེ་བར་བརྗོད་པ་ 6.8.

उपलभ् I Â. 1) དམིགས་ उपलभ्यते I དམིགས་(པ) 43.18, 21, 53.19, 22, 54.12 (a), 67.6, 84.4, 12, II དམིགས་སོ་ 43.19, 44.10, 53.20, 54.2, 6 (b), 12 (b), 67.7, (cf. em.), 9, 84.5, 11, III དམིགས་པ(ར)འགྱུར་ 50.1, 5, 53.6, 9, 54.6 (a), 10; उपलभ्येरन् དམིགས་པར་འགྱུར་ 65.12; उपलभ्यमान དམིགས་པ་ 65.7, 10 (bis), 14, 70.4, 71.18; उपलभ्य དམིགས་ན་ 30.2, 34.4, 65.23; उपलब्धि f. དམིགས་པ་ 22.1, 4, 6; उपल-ब्धिज्ञानम् — དམིགས་པའི་ཤེས་པ་ b, 7, 20, 21. 22 (bis), 27.2, 29.4, 31.1, 4, 32.5, 12 (cf. emend.), 13, 18, 19, 33.2 (cf. emend., bis), 5, 6, 34.4, 5, 12, 13, 35.9, 10, 20, 21, 36.1, 4, 37.5, 6, 38.2 (bis), 3, 4, 8, 10, 11, 12 (bis), 13, 14 (bis), 18, 20, 22, 39.13 (cf. emend.), 43.13, 19, 21, 44.12, 13, 50.1, 2 (bis), 4, 53.4, 8, 19, 20, 23, 54.5, 14, 84.4, 5, 8; उपलम्भ m. དམིགས་པ་ 22.11, 21, 23.5, 6, 37.15, 50.5, 6, 53.10.

2) ཐོས་ उपलम्भ m. ཐོས་པ་ 22.22.

3) sine tib. उपलभ्यते 44.10.

उपश्लिष्ट དཀྲིགས་(པ) 32.7.

उपसंहृ I 1) praes. ཉེ་བར་སྡུད་ fut. ཉེ་བར་བསྡུ་ उपसंहरन् ཉེ་བར་བསྡུ་བའི་ཕྱིར་ 80.6; उपसंहार m. ཉེ་བར་སྡུད་པ་ 74.22.

2) ཉེ་བར་སྡུད་ उपसंहार m. ཉེ་བར་སྡུད་པ་ 49.12.

3) སྟོན་ उपसंहार m. སྟོན་པ་ 82.6, 7 (उपसंहारो ढौकनम् — སྟོན་ཏེ་སྦྱར་བ་).

उपादा III 1) praes. ལེན་ praet. བླངས་ fut. བླང་ उपादातुम् བླང་བར་ 4.22, 13.16;

उपादीयमान བླངས་པ་ 87.14; **उपात्त** I བླངས་པ་ 89.6, 7 (bis). II བླང་བར་བྱ་བ་ (**उपादेय**?) 94.12; **उपादेय** I བླང་བར་བྱ་བ་ 4.21, 22 (bis), 24, 5.1, 13.16 (bis), 61.10, 87.6, 7. II བླངས་པ་ 89.5; **उपादान** n. I ལེན་པ་ 4.23, 5.1 (b). II བླང་བ་ 5.1 (a).

2) ཉེ་བར་ལེན་ **उपादेय** ཉེ་བར་ལེན་པ་ ལས་བྱུང་བ་ 10.9, 19.

3) སྨོས་ **उपात्त** སྨོས་(པ་) 30.18; **उपादान** n. སྨོས་(པ་) 4.13.

4) praet. བཟུང་ fut. གཟུང་ (praes. འཛིན་) **उपादीयमान** བཟུང་ནས་ 64.12; **उपादान** n. གཟུང་བ་ 20.6, 7, 12.

उपादिश् caus. བསྟན་ **उपादिश्य** བསྟན་ཏེ་ 24.4.

उपाधि m. ཁྱད་པར་ཅན་ 7.2. ཁྱད་པར་ 45.12, 14, 15a (**उपाधिर्विशेषणम्** ཁྱད་པར་ནི་ཁྱད་པར་དུ་བྱེད་པའོ་), b.

उपाय m. ཐབས་ 2.5, 15 (bis) 24, 37.18, 53.1.

उपेक्षणीय (**उपेक्ष्**) བཏང་སྙོམས་སུ་བྱ་བ་ 4.22.

उपेत དང་ལྡན་པ་ 32.8.

उपेय (cf. **उपाय** m.) ཐབས་ལས་བྱུང་བ་ 2.15.

उभ གཉི་ག་ 79.16.

उभय གཉི་ག་ 8.7, 20.5, 23.8, 12, 14, 25.4, 39.1, 62.13, 66.12 (bis), 87.21, 88.2, 8, 18, 90.4, 5, 91.19, 23, 92.12, 18 (bis). གཉིས་ཀ་ 87.18.

उभयत्र adv. གཉི་ག་ལ་ 19.14.

उभयवत् གཉི་ག་དང་ལྡན་པ་ 23.8, 39.1.

उष्णा དྲོ་བ་ 68.19, 69.10, 17 (b), 70.21.
ཚ་བ་ 69.16, 17 (a).

ऊ

ऊर्ध्वम् adv. རྗེས་ལ་ 92.2.

ऋ

ऋ caus. འཇུག་པར་བྱེད་ **अर्पयति** འཇུག་པར་བྱེད་དོ་ 8.14.

ऋच् f. ངེས་བརྗོད་ 91.10.

ऋषभ m. (n. pr.) ཁྱུ་མཆོག་ 90.11, 91.2 (bis), 8, 21 (bis), 92.6 (bis), 7.

ए

एक གཅིག་ 2.7, 3.1 (cf. emend.), 6.5, 8, 17 (a), 7.10, 22 (bis), 10.10, 12 (bis), 13, 16,

12.18, 15.12, 19, 20, 22, 17.5, 18.20, 19.6, 7, 21, 22, 20.10, 22.4, 11 (bis), 12 (bis), 13, 16, 23.7, 8, 24.12, 15, 17, 25.8, 26.14, 28.6 (bis), 19, 20, 29.2, 4, 7, 8, 32.8, 33.16, 36.12, 39.2, 43.14 (bis), 44.10, 11 (bis), 12, 48.4, 11, 16, 52.1, 11, 20, 53.2, 2, 61.16, 21, 62.7, 8, 65.16, 17, 18, 19, 66.2, 9, 10, 12 (bis), 13 (bis), 68.12, 69.5, 6, 70.11, 17, 20, 75.2, 4, 9, 76.2, 78.2, 10, 20, 21, 79.2, 3, 14 (bis), 18, 84.14 (bis), 15, 16, 18, 90.15. ཀ་ཅིག་ཏུ་ 24.14, 83.2. གཅིག་ཅོ་ 2.6, 5.20, 6.17 (b), 53.4. ཅིག་ཆར་ (एका) 22.14, 52.2. ཆིག (ante སྐད་) 95.17. sine tib. 82.8, 79.14 (a).

एकत्र adv. གཅིག་ལ་ 33.15, 76.7, 12, 14, 77.6, 7, 19, 78.1, 79.2, 84.7. ཁ་བའ་ཅིག་ལ་ 78.11. ལྷན་ཅིག་ཏུ་ 84.16.

एकत्व n. གཅིག 48.18, 20. གཅིག་པ་ཉིད་ 4.11, 70.12, 19, 21.

एकदा དུས་གཅིག་ཏུ་ 84.16.

एकदेश m. ཕྱོགས་གཅིག 6.17, 19.6, 7, 21, 22, 22.4, 26.14, 48.11, 66.2, 9, 10, 12 (bis), 13 (bis).

एकादश བཅུ་གཅིག 30.15, 16 (bis), 36.12.

एकांश ཆེས་པ་ 65.19.

एकीकृ གཅིག་ཏུ་བྱེད་ **एकीकुर्वन्** གཅིག་ཏུ་བྱེད་པ་ 8.14.

एकैक རེ་རེ་ 72.7, 80.7, 9.

एतद् དེ་ 2.17, 3.2, 14, 7.2, 8.12, 18, 9.11, 15, 10.21, 11.1, 14.4, 16.12, 29.24, 34.10, 37.2, 5, 11, 46.21, 47.1, 2, 51.1, 56.9, 58.11, 13, 14, 61.11, 73.5, 6, 74.4, 81.12, 14, 84.17, 85.22, 23, 87.11, 20 (bis), 92.6. དེ་ལྟ་བུ་ 8.23. དེ་སྐད་དུ་ 6.20. འདི་ 9.12, 14, 18.3, 4, 23.2, 28.4, 30.16, 36.2, 43.4, 45.1, 46.3, 18, 54.10, 56.5, 9, 59.16, 20, 60.1, 72.20, 22, 73.4, 8, 76.5, 87.12, 13, 91.5, 95.10. འདི་སྐད་ 14.21, 36.18, 37.8 (a), 43.9, 57.11, 61.18. sine tib. 38.7, 51.5, 57.8.

एतेन instr. adv. དེས་ན་ 56.13 (cf. emend.). དེ་བས་ན་ 84.8.

एतस्मात्कारणात् དེ་རྒྱུ་ཡིན་པ་དེ་བས་ན་ 28.4.

एतावत् adv. དེ་ཙམ་དུ་ 77.9, 78.3, 85.20.

एव ཁོ་ན་ 3.1, 6, 9, 12, 22, 5.6, 8 (a), 9, 20, 6.6, 7.11, 14, 15 (b), 8.6, 19, 9.20, 10.16, 22, 11.13, 13.8, 9, 13 (c), 15.4 (a), 16.6, 17, 17.7, 19.9 (c), 14, 20.6, 9, 11 (bis), 21.12, 13, 15, 22.9, 14, 23.5, 7, 24.13, 25.11, 26.8 (b), 16 (b), 27.5, 6 (bis), 8 (bis), 10, 11, 13, 14, 28.13, 23, 29.2 (b), 30.1 (a), 31.11, 13, 34.2, 37.21, 38.3, 7 (bis), 9, 11, 13, 15, 20, 22, 39.1 (bis), 2, 7, 11, 43.14 (bis), 44.2, 3, 4 (a), 20, 45.16, 47.1, 10, 23 (a), 48.2 (a), 12, 17, 20, 49.3 (a), 4, 13, 14, 50.1, 52.10 (a), 53.6, 9, 54.6 (a), 10, 19, 20 (a, b), 55.8, 9, 10 (a, b),

ऐ

औ

औपचारिक བརྟགས་པ་ 41.13.

क

कल्ल m. ཏག་སྒྲོང་ 32.8.

कणाद m. (n. pr.) གཟེགས་ཟན་ 83.2, 3.

कतिपय འགའ་ཞིག་ 70.22. ཉུང་ཟད་ 95.12.

कथ् X 1) བརྗོད་ कथयन् བརྗོད་པ་ 52.9, 14;

2) praes. སྟོན་ praet. fut. བསྟན་ कथ्यते བསྟན་(པ) 17.4, 5, 83.2; कथयित्वा བསྟན་ནས་ 44.9; कथित བསྟན་(པ་) 17.6, 19.15, 44.2, 50.6, 8, 87.18; कथन n. I སྟོན་པར་བྱེད་པ་ 45.1. II བསྟན་པ་ 5.20 (bis). 22, 17.7 (b), 20.18, 44.8 (bis).

3) praet. སྨྲས་ (praes. སྨྲ་) कथ्यते སྨྲས་པ་ཡིན་ནོ་ 17.8; कथित སྨྲས་སུ་ཟིན་ 2.17; कथन n. སྨྲས་པ་ 17.7 (a).

4) སྨྲོས་ कथित སྨྲོས་པ་ 43.10.

5) བཤད་(འཆད་) कथित བཤད་པ་ 61.18.

6) tib. བྱ་(བྱེད་) कथ्यते I ཞེས་བྱ་བ་ 22.12. II "ལ་བྱའོ་ 64.6.

कथम् ཅི་ལྟ་བུ 51.14 ཅི་ལྟ 51.4 ཅི་ལྟར 51.1, 55.1, 63.4, 65.12, 67.4, 70.8, 73.21, 74.14, 78.19, 85.6, 13, 92.17, 94.21. ཅི་ལྟར་ན་ 64.20, 81.9, 83.16. ཅིའི་ཕྱིར 63.5, 67.22, 84.23. ཇི་ལྟར 5.6, 7.9, 14.18, 15.12, 22, 22.8, 27.7, 36.12, 37.1, 4, 7, 22, 38.10, 42.22.

कदा ནམ་གྱི་ཚེ་ 22.10.

कदाचिद् རེས་འགའ་ 45.16 (bis) 17, 46.9.

कन् (suf.) བྲིས་པ་ 46.6.

कपिल m. (n. pr.) སེར་སྐྱ་ 90.8, 15, 19, 91.12, 19, 92.1, 8.

कम् X འདོད་ कामयते འདོད་པར་བྱེད་པ་ 4.21.

कर m. ལག་པ་ 12.2.

करण n. (cf. कृ) མཛད་པ་ 2.8, 13. བྱེད་པ་ 6.10, 30.4.

कर्ण m. རྣ་བ་ 45.17 (bis).

कर्मन् n. ལས་ 66.12, 18, 87.17, 20, 21, 90.1, 3, 4.

कलाप m. ཚོགས་ཆེན་པོ་ 33.2.

°कल्प (དང་)འདྲ་བ་ 16.6.

कल्पित pp., कल्पना f. — cf. क्लृप्.

कस्मात् (cf. किम्) ཅིའི་ཕྱིར་ 13.8, 14, 25.3 (bis), 11, 26.10, 19, 27.12, 16, 20, 30.10, 38.18, 47.18, 23, 48.12, 21, 62.19, 72.22, 73.4, 74.10, 11, 76.21, 79.8, 22, 80.19, 81.4, 82.5, 86.17, 90.20. ག་ལས་ 87.8. sine tib. 80.18.

काक m. བྱ་རོག་ 1.9, 2.22, 5.4.

काकतालीय བྱ་རོག་དང་ཏ་ལ་ཙམ་དུ་ 5.4.

काच m. ཤེང་ཏོག་ 9.16.

कामल m. མིག་སེར་ 9.16.

काय m. ལུས་ 63.2.

कायिक ལུས་ཀྱི་ 29.23.

°कार བྱེད་པ་ 56.18, 16 (bis), 74.11, 82.6, 8, 84.20. མཛད་པོ་ 2.19. སྒྲ་ (pro शब्द m.) 21.18, 38.8, 16. ཚིག་ (pro पद n. vel वचन n.) 19.6. སྒྲོས་ (pro ग्रहण n.) 19.9, 18, 21. ཞེས་བྱ་བ་ (pro इति) 38.11. Sine tib. 38.17.

कारण n. རྒྱུ་ 4.12 (b), 13, 20, 9.9, 11, 12, 14 (bis), 15.15 (cf. emend.), 22.10, 24.11, 25.7, 28.10, 31.7, 10, 13 (bis), 34.5, 7, 8, 9, 10, 20, 35.1, 5, 9, 10, 18, 20, 21, 36.1, 5, 6 (bis), 37.21, 38.2, 9, 10, 12, 14, 19, 21, 22 (bis), 39.2, 3, 4, 7, 8, 14, 40.4, 5, 7, 8, 41.9, 10, 11 (bis), 12, 46.2, 13, 49.9, 11, 13 (bis), 15 (a), 52.7, 67.16, 68.4, 5 (bis), 6 (bis), 7, 8 (bis), 69.8, 12, 71.3, 17, 18 (bis), 72.1, 2, 76.6, 77.13, 78.10, 81.8, 9, 86.10, 23, 87.1, 2, 92.19. བྱེད་རྒྱུ་ 48.20; sine tib. 4.12 (a), 49.15 (b).

कारित्व n. བྱེད་པ་ཉིད་ 10.12 (cf. emend.).

°कारिन् བྱེད་པ་ 10.12, 58.7.

कार्त्स्न्य n. མཐའ་དག་ 36.19, 20 (bis). མ་ལུས་པ་ 5.2 (bis).

कार्य 1) p. necess. cf. कृ
2) n. འབྲས་བུ་ 4.12, 21.17, 19, 24.9, 10, 11, 12, 25.8, 27.6, 8, 10, 11, 31.6, 7, 11, 12, 32.18, 19, 33.1, 34.4, 5, 9, 35.2, 3, 21, 36.1, 13, 16 (bis), 37.1, 6, 21, 38.12, 19, 21, 22, 39.2, 3, 4, 7 (bis), 14, 40.4, 7, 8, 41.9, 10, 12, 48.19, 49.6, 8, 9, 11, 13 (bis), 14 (bis), 17, 50.19, 20, 54.15, 60.4, 5, 8, 11, 13, 69.11, 12, 71.15, 16, 17, 18 (bis), 20, 72.18, 20 (bis), 81.5, 7, 8, 9, 82.11, 13, 85.15, 19, 22, 86.2, 3, 10 (bis), 20, 21, 23, 87.1, 2, 14. Sine tib. 49.15.

कार्यता f. འབྲས་བུ་ཉིད་ 85.19, 86.21 (bis), 22.

कार्यत्व n. འབྲས་བུ་ 60.14. འབྲས་བུ་ཉིད་ 87.1.

कार्यवत् (poss.) འབྲས་བུ་དང་ལྡན་པ་ 31.10, 40.8.

काल m. དུས་ 4.2, 3, 6 (bis), 7 (b), 8 (bis), 9 (a), 10 (bis), 6.12, 8.23, 24, 9.2, 3, 11.9,

23.7, 12, 28.1, 7, 8, 14, 29.21, 30.12, 39.10. 12, 15, 21, 56.10.

ཇི་ 4.9 b (नाम्निव काले དུས་དེ་ཉིད་ཀྱི་ཚེ་) 9.1, 11.14, 12.4 (bis), 5, 20.17 (bis), 47.11, 56.8.

किम् (m. कः, f. का) ཅང་ 5.23, 12.23, 17.9, 18.19, 20.13, 19, 22, 21.5, 7, 16, 22.10, 20, 25.21, 28.10, 14 (a), 47.5, 56.6, 12, 62.6 (a), 68.8, 70.6, 72.12, 18, 83.12, 85.23, 95.5.

ཅི་ 3.12 (किं कार्यम् — ཅི་བྱར་ཡང་མེད་དོ་), 15.6, 28.14 (b), 41.5, 46.21, 53.22, 62.6 (b), 65.4, 82.10, 86.8, 91.5, 92.18.

ཅི་ཞིག་ 6.20, 28.14 (c), 39.19 (b), 57.18.

ཅི་ཞིག་བྱ་ 2.17, 53.4, 74.18, 85.3, 87.11.

ཅི་ལྟར་ 56.9. ཅི་འདྲ་བ་ཞིག་ 39.22. ཅིའི་ཕྱིར་ 17.8. ཇི་ལྟ་བུ་ 17.13.

སུ 62.4, sine tib. 39.19 (a), 94.16.

किमर्थम् ཅིའི་ཕྱིར་ 2.10 (bis), 20.5, 41.7, 55.10.

किमिति ཅིའི་ཕྱིར་ 51.21.

किमुत ལྟ་ཅི་སྨོས་ 33.10. ཅི་ཞིག་ 65.14.

किम् — उत ཅི་ — ཡིན་ནམ་ — འོན་ཏེ་ 91.18.

किम् — उत न ཡིན་ནམ་ — འོན་ཏེ་མ་ཡིན་ 75.16.

किं च གཞན་ཡང་ 30.4, 48.18, 60.14.

किंचिद् (m. कश्चिद्, f. काचिद्) ཁ་ཅིག 3.18, 19, 8.1, 3, 21, 22, 24.4, 19 (bis), 25.1 (bis), 31.22, 35.15, 55.2, 84.12.

ཅང་ཡང་ 7.11. 52.18. ཅང་ཟི་ཙམ་ 5.4.

འགའ་ 15.20 (bis). འགའ་འགའ་ (केचिद्) 19.8. འགའ་ཞིག་ 15.2, 19.17, 23.12, 19, 27.8, 38.21, 43.19, 46.19, 56.21, 87.7, 91.6. འགའ་འང་ 44.20. འགའ་ཡང་ 11.2, 7, 19.4, 27.5, 47.10, 62.10, 70.8, 78.13.

ཅི་ཡང་ 7.17 (न किंचित् — དགོས་པ་ཅི་ཡང་མེད་དོ་), 43.1, 60.2, 74.20, 21, 85.2.

ཅུང་ཟད་ 6.6, 68.9. ཅུང་ཟད་ཀྱང་ 43.3, 5.

Tib. གཞན་ 57.18; ལ་ལ་ཞིག་ 66.19; གཉིས་ལ་ 69.12, 18. Sine tib. 66.21, 75.7.

किंचिदपि གང་ཡང་ 1) कस्यचिदपि གང་ཡང་ 10.22. 2) केनचिदपि གང་དང་ཡང་ 68.6.

སུ་ཡང་(ཀྱང་) — केनचिदपि སུས་ཀྱང་ 68.7.

किं तु འོན་ཀྱང་ 4.10, 41.14.

འོན་ཅི་ཞེ་ན་ 19.14, 79.16. Sine tib. 19.8.

किंभूत ཅི་ལྟ་བུ་ཞིག་ 76.19.

कियत् འགའ་ཞིག་ 78.3.

कियदपि གང་ཡང་རུང་བ་ 36.15.

कीदृश ཅི་འདྲ་བ་ 58.18. ཅི་འདྲ་བ་ཞིག་ 7.19, 23.4, 17, 58.15, 75.6, 92.19.
ཅི་ལྟ་བུ་ 54.17.
ཅི་ལྟ་བུ་ཞིག་ 54.18.

कुञ्चिकाविवर ལྡེའི་བུ་གའི་གསེབ་ 4.5.

कुतस् གང་ལས་ 28.4, 30.16, 68.8.
ཅི་མངོན་ 8.12. ཅི་ལྟར་ 8.8, 48.20, 78.12.
ཅིའི་ཕྱིར་ 38.7, 42.8, 57.9, 67.10, 21, 71.16, 74.4, 75.12, 78.8.

कुतश्चिद् ཁ་ཅིག་ལས་ 78.2. གང་ལས་ཀྱང་ 78.4.

कुशल n. དགེ་བ་ 95.18.

कृ VIII. 1) praes. བྱེད་ praet. བྱས་ fut. བྱ་ — करोति I. བྱེད་(པ་) 13.5 (bis), 12, 73.12. II. བྱེད་པ་ཡིན་ 30.7. III. བྱེད་དོ་ 31.19, 68.15; क्रियते I. བྱེད་ 33.20. II. བྱེད་པ་ཡིན་ 33.17. III. བྱེད་དོ་ 10.18. IV. བྱས་ 41.12; कर्तुम् བྱ་བའི་ཕྱིར་ 2.11, 3.3; कुर्वत् བྱེད་པ་ 16.8; क्रियमाण I. བྱས་(པ་) 36.19. 51.4. II. བྱེད་པ་ 38.15; कृत I. བྱས་(པ་) 2.10, 12, 15.2, 18.20 (bis), 20.3, 6, 7, 29.17, 30.4, 7, 8, 38.15, 42.16, 18, 20, 43.9, 44.1, 46.8, 48.8, 58.9, 68.8. II. tib. བྱ་བ་ 33.19; कर्तव्य བྱ་བ་ 15.20, 20.9, 48.3, 53.8, 56.20; कार्य I. བྱ་བ་ 10.12 (bis), 92.22, 94.18. II. བྱ་དགོས་སོ་ 33.16. III. བྱར་ 3.12; कर्तृ བྱེད་པ་པོ་ 91.15; °कृत् བྱེད་པ་ 73.9, 10, 21, 74.16, 82.7, 10, 91.16; कृतक བྱས་པ་ 42.17, 18, 20, 45.12, 18, 21, 46.1, 3, 5, 6, 11, 20, 50.14, 16, 89.3, 10, 12 15; कृतकत्व n. I. བྱས་པ་ 42.20, 45.14, 46.15, 47.12, 18, 50.13, 85.17 (b), 86.14, 88.15, 22, 89.3, 12 (b), 16 (b), 93.1, 8. II. བྱས་པ་ཉིད་ 42.18, 45.18 (bis), 19, 47.14, 72.15, 17, 73.2, 85.17 (a), 86.13, 89.1, 2, 4, 12 (a), 13 (bis), 14 (bis), 16 (a, c), 18 (bis), 19; क्रिया f. I. བྱེད་པ་ 3.23 (bis), 24, 4.14 (bis), 17, 18, 7.2 (bis), 17, 13.15, 17 (क्रियां निष्पत्तिः བྱེད་པ་ནི་འགྲུབ་པའོ་);

18. 19. 20 II. བྱེད 6.8 bis. 13.21. 14.1

2) བརྫང་ — कृति f. བརྫང་བ་ 95.14:

कृत् — མཛད་པོ 2.20.

3) སྐྱེད་ — कुर्वन् སྐྱེད་པར་བྱེད་པ་ཡིན

9.10.

4) (pro — कृ vel कृ) a) praet. སྤྲུལ་

(praes. སྤྲུལ) — कुर्वन् སྤྲུལ་ན་ 19.6

b) སྤྲུལ — कृत སྤྲུལ 69.6.

5) tib. ཏེན་ — कृत ཏེན་པ 35.12

6) Sine tib. कर्तुम् 65.7, कृत 10.15

(एकाग्रं कृतम् — སྤྲུལ་ལོ), 11.7 (एकाग्रं

कृतम् — ཏེས་བྱ་བ་སྤྲུལ་ནི) 19.9 (पश्चा-

त्कृतेनैवकारिणा — རྗེས་པ་ཉིད་སྤྲུལ་པས).

35.18, 52.12 (कृतं भवति — འབྱུང་བ)

53.1 (व्यापन कृतम् བསྟན་པ་ཡིན་ནོ),

58.15 (एकाग्रं कृतम् ཞེས་བྱ་བ་སྤྲུལ་ལོ),

°कृत् 25.6, 74.16.

Caus. praet. བྱས་ (praes. བྱེད) — कार्य-

माण བྱས 9.17.

कृत्स्न མ་ལུས་པར་རྫོགས་པ 5.4.

क्लृप् caus. praes རྟོག་ praet. བརྟགས་

कल्पित I. རྟོག་པ 9.20 II བརྟགས་པ

45.20, 69.8, 12, 70.16 bis, 11: कल्पना f.

I རྟོག་པ 6.15, 18, 19, 20, 22, 7.1 (ter), 4,

5, 6, 14, 19, 20, 8.4 bis, 6, 9.7, 12.11,

72.12, 15. རྣམ་པར་རྟོག་པ 9.4 bis.

केकायित n. རྨ་བྱའི་སྒྲ 65.2, 3, 4 (bis)

རྨ་བྱའི་སྒྲ་སྒྲོག་པ 64.17. སྒྲ་སྒྲོག་པ 64.19

(bis).

केवल (n. adv.) འབའ་ཞིག 16.17, 23.18,

26.17, 29.2, 49.14. འབའ་ཞིག — ཟང

31.21 དེ་བ་ཞིག་ཏུ་ཟད 30.5, 62.4, ཚོག

འབའ་ཞིག 15.1. ཏེ་ཚེ་བ 16.12, 30.2, 3.

ཚོགས་ཤིག་ཏུ 55.10. ཉིན་ཏུང 63.8.

क्रम m. རིམ 61.8. རིམ་པ 2.24, 37.16.

क्रमेण (instr. adv.) རིམ་གྱིས 68.18, 74.7;

རིམ་པས་ན 80.9; tib. ཕ་སྤར་གྱིས 68.16.

क्राथ sine tib. 6.2.

क्रीडा f. བརྩེ་བ 2.20.

क्रोटीकृ VIII 1) ཁང་དུ་འདུས — क्रोटी-

करण n. ཁང་དུ་འདུས་པ 77.2.

2) ཁང་དུ་བྲང་ས — क्रोटीकुर्वन् ཁང་དུ

བླངས་མེད་ 83.19; क्रोडीकरण n. བང་དུ་ བླངས་པ་ 83.20.

क्व གང་ལ་ 25.21, 81.15.

क्वचिद् ཁ་ཅིག་ 30.17, 18. ཁ་ཅིག་ཏུ་ 46.8. གང་ན་ 43.19. འགའ་ལ་ 79.20. འགའ་ཞིག་ 44.21. འགའ་ཞིག་ན་ 22.1, 5 (bis), 84.5, 10. འགའ་ཞིག་ལ་ 56.18, 21, 79.17, 18, sine tib. 85.16.

क्वाधिकृतं གང་གི་ཆེད་དུ་བྱས་ 82.1.

क्षण m. n. སྐད་ཅིག་(མ་) 10.9 (bis), 10 (bis), 19, 12.18, 19, 31.12, 68.12, 14 (bis), 17, 20 (bis), 22 (bis), 69.1, 2, 3 (ter), 8, 14.

क्षणिक སྐད་ཅིག་གི་ 10.12.

क्षणिकत्व n. སྐད་ཅིག་མ་ཉིད་ 31.22, 70.7 (bis), 8.

क्षम ནུས་པ་ 7.2 (bis), 17, tib. བྱེད་པ་ 35.15.

क्षोभ m. འཁྲུགས་པ་ 9.18.

ख

खण्ड m. དུམ་བུ 92.12 (bis), 17 (bis), 18.

ख्या caus. 1) བརྗོད་ ख्याप्यते pass. བརྗོད་པ་ 93.4. 2) བསྟན་ ख्यापित pp. བསྟན་པ་ 44.21, 92.21; ख्यापन n. བསྟན་པ་ 52.12, 53.1, 67.1.

ग

गम् I. 1) འགྲོ་ — गच्छति འགྲོ་ 6.7; गच्छति འགྲོ་བ་ཡིན(ནོ་) 36.21; गन्तुम् འགྲོ་བ་ 29.24; गच्छत् འགྲོ་(བ་) 6.9, 7.5, 8, 10, 9.11, 12; गति f. འགྲོ་བ་ 11.21, 22, 68.16, 69.5; गमन n. འགྲོ་བ་ 6.8 (bis), 9.11, 29.23; गामिन् འགྲོ་བ་ 7.9.

2) (pass.) ཁོང་དུ་ཆུད་ — caus. ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་ — गम्यते ཁོང་དུ་ཆུད་པ་ 20.5; गति f. ཁོང་དུ་ཆུད་པ་ 89.12; गमक ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་པ་ 93.8.

3) (pass.) གོ་ — caus. གོ་བར་བྱེད་ — गम्यते གོ་བར་འགྱུར་ 36.19; गत pp. གོ་བ་ 85.2, 9 a, b (གོ་བར་ཡོད་པ་) 12 a (गतं निष्प-न्नम् གོ་བ་སྤྱི་གྲུབ་པ་) b, 18; गतार्थत्व n. (cf. अर्थ) དོན་གོ་བ་ 85.2, 9; गमयेत् I གོ་བར་བྱེད་ 25.5, 20. II གོ་བར་བྱེད་པ་ ཡིན་པ་ 25.9; गम्य གོ་བར་བྱ་བ་ 25.11, 18, 26.4, 7, 8, 16, 27.11: गमक (f. गमिका)

2) དགོས་ उपयुज्यते དགོས་ 37.19; उपयु-
ज्यमान དགོས་པ; 37.18.

3) ཉེ་བར་སྦྱར་(སྦྱོར་) उपयोगिन् ཉེ་བར་སྦྱར་བ་ 89.6.

4) ཕན་ उपयोगिन् ཕན་པ་ 2.3.

उपरम् IV Â. 1) praet. བཏང་ (praes. གཏོང་) उपरत བཏང་ནས་ 8.13.

2) འདས་ उपरत འདས་པ་ 10.21.

उपरि སྟེང་ན་ 35.6. ཡ་ཐོག་ན་ 31.14.

उपरिभाग m. མཐོན་པོ་ 64.18.

उपल m. རྡོ་ 92.12 (bis), 17 (bis), 18.

उपलक्ष् X ཉེ་བར་མཚོན་ उपलक्षित ཉེ་བར་མཚོན་པ་ 6.8.

उपलभ् I Â. 1) དམིགས་ उपलभ्यते I དམིགས་(པ་) 43.18, 21, 53.19, 22, 54.12 (a), 67.6, 84.4, 12, II དམིགས་སོ་ 43.19, 44.10, 53.20, 54.2, 6 (b), 12 (b), 67.7, (cf. em.), 9, 84.5, 11, III དམིགས་པ(ར་)འགྱུར་ 50.1, 5, 53.6, 9, 54.6 (a), 10; उपलभ्येरन् དམིགས་པར་འགྱུར་ 65.13; उपलभ्यमान དམིགས་པ་ 65.7, 10 (bis), 14, 70.4, 71.13;

उपलब्ध དམིགས་པ་ 30.3, 35.6, 65.13; उपलब्धि f. དམིགས་པ་ 22.1, 6 a (उपलब्धिर्ज्ञानम् — དམིགས་པ་ནི་ཤེས་པའོ་), b, 7, 20, 21, 22 (bis), 23.2, 28.6, 31.1, 4, 32.6, 12 (cf. emend.), 13, 18, 19, 33.1 (cf. emend., bis), 5, 6, 34.4, 5, 12, 13, 35.9, 10, 20, 21, 36.1, 6, 37.5, 6, 38.2 (bis), 3, 6, 8, 10, 11, 12 (bis), 13, 14 (bis), 18, 20, 22, 39.13 (cf. emend.), 43.18, 19, 21, 44.12, 13, 50.1, 2 (bis), 4, 53.6, 8, 19, 20, 23, 54.5, 16, 84.4, 5, 8; उपलम्भ m. དམིགས་པ་ 22.11, 21, 23.5, 6, 37.15, 50 5, 6, 53.10.

2) ཤེས་ उपलम्भ m. ཤེས་པ་ 22.22.

3) sine tib. उपलभ्यते 44.10.

उपश्लिष्ट དགྲིགས་(པ་) 32.7.

उपसंहृ I 1) praes. མཇུག་སྡུད་ fut. མཇུག་བསྡུ་ उपसंहरन् མཇུག་བསྡུ་བའི་ཕྱིར་ 80.6; उपसंहार m. མཇུག་སྡུད་པ་ 74.22.

2) ཉེ་བར་སྡུད་ उपसंहार m. ཉེ་བར་སྡུད་པ་ 49.12.

3) སྙོན་ उपसंहार m. སྙོན་པ་ 82.6, 7 (उपसंहारो ढौकनम् — སྙོན་ནི་སྙུབ་པ་).

उपादा III 1) praes. ལེན་ praet. བླངས་ fut. བླང་ उपादातुम् བླང་བར་ 4.22, 13.16;

उपादीयमान བླངས་པ་ 87.14; उपात्त I བླངས་པ་ 89.6, 7 (bis). II བླང་བར་བྱ་བ་ (उपादेय?) 94.12; उपादेय I བླང་བར་བྱ་བ་ 4.21, 22 (bis), 24, 5.1, 13.16 (bis), 61.10, 87.6, 7. II བླངས་པ་ 89.5; उपादान n. I ལེན་པ་ 4.23, 5.1 (b). II བླང་བ་ 5.1 (a).

2) ཉེ་བར་ལེན་ उपादेय ཉེ་བར་ལེན་པ་ ལས་བྱུང་བ་ 10.9, 19.

3) སྨོས་ उपात्त སྨོས་(པ་) 30.18; उपादान n. སྨོས་(པ་) 4.18.

4) praet. བཟུང་ fut. གཟུང་ (praes. འཛིན་) उपादीयमान བཟུང་ནས་ 64.12; उपादान n. གཟུང་བ་ 20.6, 7, 12.

उपादिश् caus. བསྟན་ उपादिश्य བསྟན་ཏེ་ 24.4.

उपाधि m. ཁྱད་པར་ཅན་ 7.2. ཁྱད་པར་ 45.12, 14, 15a (उपाधिविशेषणाम् ཁྱད་པར་ནི་ཁྱད་པར་དུ་བྱེད་པའོ་), b.

उपाय m. ཐབས་ 2.5, 15 (bis) 24, 37.18, 53.1.

उपेक्षणीय (उपेक्ष्) བཏང་སྙོམས་སུ་བྱ་བ་ 4.22.

उपेत དང་ལྡན་པ་ 32.8.

उपेय (cf. उपाय m.) ཐབས་ལས་བྱུང་བ་ 2.15.

उभ གཉི་ག་ 79.16.

उभय གཉི་ག་ 8.7, 20.5, 23.8, 12, 14, 25.4, 39.1, 62.18, 66.12 (bis), 87.21, 88.2, 8, 18, 90.4, 5, 91.19, 23, 92.12, 18 (bis). གཉིས་ཀ་ 87.18.

उभयत्र adv. གཉི་ག་ལ་ 19.14.

उभयवत् གཉི་ག་དང་ལྡན་པ་ 23.8, 39.1.

उष्ण དྲོ་བ་ 68.19, 69.10, 17 (b), 70.21. ཚ་བ་ 69.16, 17 (a).

ऊ

ऊर्ध्वम् adv. རྗེས་ལ་ 92.2.

ऋ

ऋ caus. འཇུག་པར་བྱེད་ अर्पयति འཇུག་པར་བྱེད་དོ་ 8.14.

ऋच् f. ངེས་བརྗོད་ 91.10.

ऋषभ m. (n. pr.) ཁྱུ་མཆོག་ 90.11, 91.2 (bis), 8, 21 (bis), 92.6 (bis), 7.

ए

एक གཅིག་ 2.7, 3.1 (cf. emend.), 6.5, 8, 17 (a), 7.10, 22 (bis), 10.10, 12 (bis), 13, 16,

12.18, 15.12, 19, 20, 22, 17.5, 18.20, 19.6, 7, 21, 22, 20.10, 22.4, 11 (bis), 12 (bis), 13, 16, 23.7, 8, 24.13, 15, 17, 25.8, 26.14, 28.6 (bis). 19, 20, 29.2, 6, 7, 8, 32.8, 33.16, 36.12, 39.2. 43.14 (bis), 44.10, 11 (bis), 12, 48.4, 11, 16. 52.1, 11, 20, 53.2, 3, 61.16, 21, 62.7, 8, 65.16, 17, 18, 19, 66.2, 9, 10, 12 (bis), 13 (bis). 68.12, 69.5, 6, 70.11, 17, 20, 75.3, 4, 9. 76.9, 78.9, 10, 20, 21, 79.2, 3, 14 (b), 18, 84.14 (bis), 15, 16, 18, 90.15. གཅིག་པུ་ 24.14, 83.2. གཅིག་པོ་ 2.6, 5.20, 6.17 (b), 53.4. ཅིག་ཤོས་ (इतर) 22.14, 52.2. ཅིག (ante སྤྱོད) 95.17. sine tib. 32.8, 79.14 (a).

एकत्र adv. གཅིག་ལ་ 33.15, 76.7, 12, 14. 77.6, 7, 19, 78.1, 79.2, 84.7. དཀའ་ཞིག་ལ་ 78.11. ལྷན་ཅིག་ཏུ་ 84.16.

एकत्व n. གཅིག 48.18, 20. གཅིག་པ་ཉིད་ 4.11, 70.12, 19, 21.

एकदा དུས་གཅིག་ཏུ་ 84.16.

एकदेश m. ཕྱོགས་གཅིག 6.17, 19.6, 7, 21, 22, 22.4, 26.14, 48.11, 66.2, 9, 10, 12 (bis), 13 (bis).

एकादश བཅུ་གཅིག 30.15, 16 (bis), 36.12.

एकान्त ངེས་པ་ 65.19.

एकीकृ གཅིག་ཏུ་བྱེད་ एकीकुर्वत् གཅིག་ཏུ་བྱེད་པ་ 8.14.

एकैक རེ་རེ་ 72.7. 80.7, 9.

एतद् དེ་ 2.17. 3.1, 16, 7.3, 8.12, 18, 9.11, 15, 10.21, 11.1, 14.4, 16.12, 29.24, 34.10, 37.8 (b), 11, 46.21, 47.1, 3, 51.1. 56.9. 58.11,. 12, 14, 61.11, 73.5, 6, 74.4, 81.12, 14, 84.17. 85.22, 23. 87.11, 20 (bis), 92.6. དེ་ལྟ་བུ་ 8.23. དེ་སྐད་དུ་ 6.20. འདི་ 9.12. 14, 18.3, 4, 23.2, 28.4, 30.16, 36.8. 43.4, 45.1, 46.8, 18, 54.10, 56.5, 9. 59.16, 20. 60.1, 72.20, 22, 73.4, 8, 76.5, 87.12, 13, 91.5. 95.10. འདི་སྐད་ 14.21, 36.18, 37.8 (a), 43.9, 57.11, 61.18. sine tib. 38.7, 51.5, 57.8.

एतेन instr. adv. དེས་ན་ 56.13 (cf. emend.). དེ་བས་ན་ 84.8.

एतस्मात्कारणात् དེ་ལྟ་ཡིན་པ་དེ་བས་ན་ 28.4.

एतावत् adv. དེ་ཙམ་དུ་ 77.9, 78.3, 85.20.

एव ཁོ་ན་ 3.1, 6, 9, 12, 22, 5.6, 8 (a), 9, 20, 6.6, 7.11, 14, 15 (b), 8.6, 19, 9.20, 10.16, 22, 11.13, 13.8, 9, 13 (c), 15.4 (a), 16.6, 17, 17.7, 19.9 (c), 14, 20.6, 9, 11 (bis), 21.12, 13, 15, 22.9, 14, 23.5, 7, 24.13, 25.11, 26.8 (b), 16 (b), 27.5, 6 (bis), 8 (bis), 10, 11, 13, 14. 28.13, 22, 29.2 (b), 30.1 (a), 31.11, 13, 34.2, 37.21, 38.3, 7 (bis), 9, 11, 13, 15, 20, 22, 39.1 (bis), 2, 7, 11, 43.14 (bis), 44.2, 3, 4 (a), 20, 45.16, 47.1, 10, 23 (a), 48.2 (a), 12, 17, 20. 49. 3 (a), 4, 13, 14, 50.1, 52.10 (a), 53.6, 9, 54.6 (a), 10, 19, 20 (a, b), 55.8, 9, 10 (a, b),

ऐ

औ

औपचारिक ཉེ་བར་བ 41.13.

क

कक m. ཞག་སྒྲོང་ 32.8.

कणाद m. (n. pr.) གཟེགས་ཟན་ 83.2, 3.

कतिपय འགའ་ཞིག་ 70.22. ཉུང་ཟད་ 95.12.

कथ् X 1) བརྗོད་ कथयत् བརྗོད་པ 52.9, 14;

2) praes. སྟོན་ praet. fut. བསྟན་ कथ्यते བསྟན་(པ) 17.4, 5, 83.2; कथयित्वा བསྟན་ནས་ 44.9; कथित བསྟན་(པ) 17.6, 19.15, 44.3, 50.6, 8, 87.13; कथन n. I སྟོན་པར་བྱེད་པ 45.1. II བསྟན་པ 5.20 (bis). 22, 17.7 (b), 20.13, 44.3 (bis).

3) praet. སྨྲས་ (praes. སྨྲ) कथ्यते སྨྲས་པ་ཡིན་ནོ 17.8; कथित སྨྲས་སུ་ཟིན 2.17; कथन n. སྨྲས་པ 17.7 (a).

4) སྨོས་ कथित སྨོས་པ 43.10.

5) བཤད་(འཆད་) कथित བཤད་པ 61.18.

6) tib. བྱ་(བྱེད་) कथ्यते I ཞེས་བྱ་བ 22.12. II ''ལ་བྱའི་ 64.6.

कथम् ཇི་ལྟར་ 51.14 ཇི་ལྟ 51.4 ཇི་ལྟར 51.1, 55.1, 63.6, 65.12, 67.6, 70.9, 73.21, 74.14, 78.19, 85.6, 13, 92.17, 94.21. ཇི་ལྟར་ན 64.20, 81.9, 83.16. ཅིའི་ཕྱིར 63.5, 67.22, 84.23. ཅི་ཕྱིར 5.6, 7.9, 14.18, 15.12, 22, 22.3, 27.7, 36.12, 37.1, 4, 7, 22, 38.10, 42.22.

कदा གང་གི་ཚེ 22.10.

कदाचिद् རེས་འགའ་ 45.16 (bis) 17, 46.9.

कन् (suf.) བྱས་པ 46.6.

कपिल m. (n. pr.) སེར་སྐྱ 90.8, 15, 19, 91.12, 19, 92.1, 3.

कम् X འདོད་ काम्यते འདོད་པར་བྱ་བ 4.21.

कर m. ལག་པ 12.2.

करण n. (cf. कृ) མཛད་པ 2.8, 13. བྱེད་པ 6.10, 30.4.

कर्ण m. རྣ་བ 45.17 (bis).

कर्मन् n. ལས་ 66.12, 18, 87.17, 20, 21, 90.1, 3, 4.

कलाप m. ཚོགས་ཆེན་པོ 33.2.

°कल्प (དང་)འདྲ་བ 16.6.

कल्पित pp., कल्पना f. — cf. क्लृप्.

कस्मात् (cf. किम्) ཅིའི་ཕྱིར་ 13.8, 14, 25.3 (bis), 11, 26.10, 19, 27.12, 16, 20, 30.10, 38.18, 47.18, 23, 48.12, 21, 62.19, 72.22, 73.4, 74.10, 11, 76.21, 79.8, 22, 80.19, 81.4, 82.5, 86.17, 90.20. ག་ལས་ 87.8. sine tib. 80.18.

काक m. ཁྭ་རོག་ 1.9, 2.22, 5.4.

काकतालीय ཁྭ་རོག་དང་ཏ་ལ་ཙམ་དུ་ 5.4.

काच m. ལིང་ཏོག་ 9.16.

कामल m. མིག་སེར་ 9.16.

काय m. ལུས་ 63.2.

कायिक ལུས་ཀྱི་ 29 23.

°कार བྱེད་པ་ 56.13, 16 (bis), 74.11, 82.6, 8, 84.20. མཛད་པོ་ 2.19. སྒྲ་ (pro शब्द m.) 21.13, 38.8, 16. ཚིག་ (pro पद n. vel वचन n.) 19.6. སྒྲོས་ (pro ग्रहण n.) 19.9, 13, 21. ཞེས་བྱ་བ་ (pro इति) 38.11. Sine tib. 38.17.

कारण n. རྒྱུ་ 4.12 (b), 13, 20, 9.9, 11, 12, 14 (bis), 15.15 (cf. emend.), 22.10, 24.11, 25.7, 28.10, 31.7, 10, 13 (bis), 34.5, 7, 8, 9, 10, 20, 35.1, 5, 9, 10, 18, 20, 21, 36.1, 5, 6 (bis), 37.21, 38.2, 9, 10, 12, 14, 19, 21, 22 (bis), 39.2, 3, 4, 7, 8, 14, 40.4, 5, 7, 8, 41.9, 10, 11 (bis), 12, 46.2, 18, 49.9, 11, 13 (bis), 15 (a), 52.7, 67.16, 68.4, 5 (bis), 6 (bis), 7, 8 (bis), 69.8, 12, 71.8, 17, 18 (bis), 72.1, 2, 76.6, 77.13, 78.10, 81.8, 9, 86.10, 23, 87.1, 2, 92.19. བྱེད་རྒྱུ་ 48.20; sine tib. 4.12 (a), 49.15 (b).

कारित्व n. བྱེད་པ་ཉིད་ 10.12 (cf. emend.).

°कारिन् བྱེད་པ་ 10.12, 58.7.

कार्त्स्न्य n. མཐའ་དག་ 36.19, 20 (bis). མ་ལུས་པ་ 5.2 (bis).

कार्य 1) p. necess. cf. कृ
2) n. འབྲས་བུ་ 4.12, 21.17, 19, 24.9, 10, 11, 12, 25.8, 27.6, 8, 10, 11, 31.6, 7, 11, 12, 32.18, 19, 33.1, 34.4, 5, 9, 35.2, 3, 21, 36.1, 13, 16 (bis), 37.1, 6, 21, 38.12, 19, 21, 22, 39.2, 3, 4, 7 (bis), 14, 40.4, 7, 8, 41.9, 10, 12, 48.19, 49.6, 8, 9, 11, 13 (bis), 14 (bis), 17, 50.19, 20, 54.15, 60.4, 5, 8, 11, 13, 69.11, 12, 71.15, 16, 17, 18 (bis), 20, 72.18, 20 (bis), 81.5, 7, 8, 9, 82.11, 13, 85.15, 19, 22, 86.2, 3, 10 (bis), 20, 21, 23, 87.1, 2, 14. Sine tib. 49.15.

कार्यता f. འབྲས་བུ་ཉིད་ 85.19, 86.21 (bis), 22.

कार्यत्व n. འབྲས་བུ་ 60.14. འབྲས་བུ་ཉིད་ 87.1.

कार्यवत् (poss.) འབྲས་བུ་དང་ལྡན་པ་ 31.10, 40.8.

काल m. དུས་ 4.2, 3, 6 (bis), 7 (b), 8 (bis), 9 (a), 10 (bis), 6.12, 8.23, 24, 9.2, 3, 11.9,

23.9, 12, 28.1, 7, 8, 14, 29.21, 30.12, 39.10, 12, 15, 21, 56.10.

ཚེ་ 4.9 b (तस्मिन्नेव काले དུས་དེ་ཉིད་ཀྱི་ཚེ་) 9.1, 11.14, 12.4 (bis), 5, 20.17 (bis), 47.11, 56.8.

किम् (m. कः, f. का) གང་ 5.23, 12.23, 17.9, 18.19, 20.18, 19, 22, 21.5, 7, 16, 22.10, 20, 25.21, 28.10, 14 (a), 47.5, 56.6, 12, 62.6 (a), 68.3, 70.6, 72.12, 18, 83.12, 85.23, 95.5.
ཅི་ 3.12 (किं कार्यम् — ཅི་བྱར་ཡང་མེད་དོ་), 15.6, 28.14 (b), 41.5, 46.21, 53.22, 62.6 (b), 65.4, 82.10, 86.8, 91.5, 92.18.
ཅི་ཞིག་ 6.20, 28.14 (c), 39.19 (b), 57.13.
ཅི་ཞིག་བྱ་ 2.17, 53.4, 74.18, 85.3, 87.11.
ཅི་ལྟར་ 56.9. ཅི་འདྲ་བ་ཞིག་ 39.22. ཅིའི་ཕྱིར་ 17.8. ཇི་ལྟ་བུ་ 17.13.
སུ 62.4, sine tib. 39.19 (a), 91.16.

किमर्थम् ཅིའི་ཕྱིར་ 2.10 (bis), 20.5, 41.7, 55.10.

किमिति ཅིའི་ཕྱིར་ 51.21.

किमुत ལྟ་ཅི་སྨོས་ 33.10. ཅི་ཞིག་ 65.14.

किम् — उत ཅི་ — ཡིན་ནམ་ — འོན་ཏེ་ 91.18.

किम् — उत न ''ཡིན་ནམ་ — འོན་ཏེ་མ་ཡིན་ 75.16.

किं च གཞན་ཡང་ 30.4, 48.18, 60.14.

किंचिद् (m. कश्चिद्, f. काचिद्) ཁ་ཅིག་ 3.18, 19, 8.1, 3, 21, 22, 24.4, 19 (bis), 25.1 (bis), 31.22, 35.15, 55.2, 84.12.
གང་ཡང་ 7.11, 52.18. གང་ཇི་ཙམ་ 5.4.
འགའ་ 15.20 (bis). འགའ་འགའ་ (केचिद्) 19.8. འགའ་ཞིག་ 15.2, 19.17, 23.12, 19, 27.3, 38.21, 43.19, 46.19, 56.21, 87.7, 91.6. འགའ་འང་ 44.20. འགའ་ཡང་ 11.2, 7, 19.4, 27.5, 47.10, 62.10, 70.8, 78.18.
ཅི་ཡང་ 7.17 (न किंचित् — དགོས་པ་ཅི་ཡང་མེད་དོ་), 43.1, 60.2, 74.20, 21, 85.2.
ཅུང་ཟད་ 6.6, 68.9. ཅུང་ཟད་ཀྱང་ 43.3, 5.
Tib. གཞན་ 57.18; ལ་ལ་ཞིག་ 66.19; གཉིས་ལ་ 69.12, 13. Sine tib. 66.21, 75.7.

किंचिदपि གང་ཡང་ 1) कस्यचिदपि གང་ཡང་ 10.22. 2) केनचिदपि གང་དང་ཡང་ 68.6.
སུ་ཡང་(ཀྱང་) — केनचिदपि སུས་ཀྱང་ 68.7.

किं तु འོན་ཀྱང་ 4.10, 41.14.
འོན་ཅི་ཞེ་ན་ 19.14, 79.16. Sine tib. 19.8.

18, 19, 20. II. བྱ་བ་ 6.8 (bis), 13.21, 14.1.

2) མཛད་ — कृति f. མཛད་པ་ 95.16; °कृत् — མཛད་པོ་ 2.20.

3) སྐྱེད་ — कुर्यात् སྐྱེད་པར་བྱེད་པ་ཡིན་ 8.10.

4) (pro — वच् vel वद्) a) praet. སྨྲས་ (praes. སྨྲ་) — कुर्यात् སྨྲས་ན་ 19.9.

b) སྨོས་ — कृत སྨོས་ 69.9.

5) tib. ཉེད་ — कृत ཉེད་པ་ 35.12.

6) Sine tib. कर्तुम् 68.7, कृत 10.15 (प्रकृणां कृतम् — སྨོས་སོ་), 11.7 (प्रकृणां कृतम् — ཅེས་བྱ་བ་སྨོས་ཏེ་) 19.9 (पश्चात्कृतेनैवकारेण — རྗེས་ལ་ཉེད་སྨོས་པས་), 35.13, 52.12 (कृतं भवति — འགྱུར་བ་) 53.1 (व्यायन कृतम् བསྟན་པ་ཡིན་ནོ་), 58.15 (प्रकृणां कृतम् ཞེས་བྱ་བ་སྨོས་སོ་), °कृत् 25.6, 74.16.

Caus. praet. བྱས་ (praes. བྱེད་) — कार्यमाणा བྱས་ 9.17.

कृत्स्न མ་ལུས་པར་རྫུ་བ་པ་ 5.4.

कॢप् caus. praes. རྟོག་ praet. བརྟགས་

कल्पित I. རྟོག་པ་ 9.20. II. བརྟགས་པ་ 45.10, 60.8, 18, 70.10 (bis), 11; कल्पना f. I རྟོག་པ་ 6.15, 18, 19, 20, 22, 7.1 (ter), 4, 5, 6, 16, 19, 20, 8.°, 4 (bis), 6, 9.7, 12.11, 82.12, 15. རྣམ་པར་རྟོག་པ་ 9.6 (bis).

केकायित n. རྨ་བྱའི་སྒྲ་ 65.2, 3, 4 (bis). རྨ་བྱའི་སྒྲ་གྲག་པ་ 64.17. སྒྲ་གྲག་པ་ 64.19 (bis).

केवल (n. adv.) འབའ་ཞིག་ 16.17, 23.18, 26.17, 29.2, 49.14. འབའ་ཞིག་ — ཟད་ 31.21. འབའ་ཞིག་ཏུ་ཟད་ 30.5, 62.4, ཙམ་ འབའ་ཞིག་ 15.1. ཉི་ཚེ་བ་ 16.12, 30.2, 3. ལོགས་ཤིག་ཏུ 55.10. འོན་ཀྱང་ 63.8.

क्रम m. ཚུལ་ 61.5. རིམ་པ་ 2.24, 37.16.

क्रमेण (instr. adv.) རིམ་གྱིས་ 68.18, 74.7; རིམ་པས་ན་ 80.9; tib. མཐར་གྱིས་ 68.16.

क्रान्त sine tib. 6.2.

क्रीडा f. བརྩེ་བ་ 2.20.

क्रोडीकृ VIII 1) ནང་དུ་འདུས་ — क्रोडीकारेण n. ནང་དུ་འདུས་པ་ 77.2.

2) པང་དུ་བླངས་ — क्रोडीकुर्वत् པང་དུ་

བླངས་མེད་ 83.19; क्रोडीकरण n. པང་དུ་བླངས་པ་ 83.20.

क्व གང་ལ་ 25.21, 81.15.

क्वचिद् ཁ་ཅིག་ 30.17, 18. ཁ་ཅིག་ཏུ་ 46.8. གང་ན་ 43.19. འགའ་ལ་ 79.20. འགའ་ཞིག་ 44.21. འགའ་ཞིག་ན་ 22.1, 5 (bis), 84.5, 10. འགའ་ཞིག་ལ་ 56.13, 21, 79.17, 18, sine tib. 85.16.

क्वाधिकृतं གང་གི་ཆེད་དུ་བྱས་ 82.1.

क्षण m. n. སྐད་ཅིག་(མ་) 10.9 (bis), 10 (bis), 19, 12.18, 19, 31.12, 68.12, 14 (bis), 17, 20 (bis), 22 (bis), 69.1, 2, 3 (ter), 8, 14.

क्षणिक སྐད་ཅིག་གི་ 10.12.

क्षणिकत्व n. སྐད་ཅིག་མ་ཉིད་ 31.22, 70.7 (bis), 8.

क्षम ནུས་པ་ 7.2 (bis), 17, tib. བྱེད་པ་ 35.15.

क्षोभ m. འཁྲུགས་པ་ 9.18.

ख

खण्ड m. རམ་བུ 92.12 (bis), 17 (bis), 18.

ख्या caus. 1) བརྗོད་ ख्याप्यते pass. བརྗོད་པ་ 93.4. 2) བསྟན་ ख्यापित pp. བསྟན་པ་ 44.21, 92.21; ख्यापन n. བསྟན་པ་ 52.12, 53.1, 67.1.

ग

गम् I. 1) འགྲོ་ — गच्छति འགྲོ་ 6.7; गच्छत्ति འགྲོ་བ་ཡིན་(ནོ་) 36.21; गन्तुम् འགྲོ་བ་ 29.24; गच्छत् འགྲོ་(བ་) 6.9, 7.5, 8, 10, 9.11, 12; गति f. འགྲོ་བ་ 11.21, 22, 68.16, 69.5; गमन n. འགྲོ་བ་ 6.8 (bis), 9.11, 29.23; गामिन् འགྲོ་བ་ 7.9.

2) (pass.) ཁོང་དུ་ཆུད་ — caus. ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་ — गम्यते ཁོང་དུ་ཆུད་པ་ 20.5; गति f. ཁོང་དུ་ཆུད་པ་ 89.12; गमक ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་པ་ 93.8.

3) (pass.) གོ་ — caus. གོ་བར་བྱེད་ — गम्यते གོ་བར་འགྱུར་ 36.19; गत pp. གོ་བ་ 85.2, 9 a, b (གོ་བར་ཡོད་པ་) 12 a (गतं निष्पन्नम् གོ་བ་སྐྱེ་གྱུར་པ་) b, 18; गतार्थत्व n. (cf. अर्थ) དོན་གོ་བ་ 85.2, 9; गमयेत् I གོ་བར་བྱེད་ 25.5, 20. II གོ་བར་བྱེད་པ་ཡིན་པ་ 25.9; गम्य གོ་བར་བྱ་བ་ 25.11, 18, 26.4, 7, 8, 16, 27.11; गमक (f. गमिका)

གོ་བར་བྱེད་པ་ 24.17 (bis), 25.11, 18, 26.4, 7, 8, 16, 27.11, 30.10, 32.18, 21, 34.10, 35 8, 47.9, 49.15, 85.4; **गमकत्व** n. གོ་བར་བྱེད་པ་(ཉིད་) 25.9, 27.7.

4) (pass.) མངོན་ — **गम्यते** མངོན་ནོ་ 84.18; **गम्यते** མངོན་ནོ་ 92.4.

5) (pass.) རྟོགས་ caus. རྟོགས་པར་བྱེད་— **गम्येत** opt. རྟོགས་པར་འགྱུར་བ་ 20.10; **गम्यमान** རྟོགས་པར་བྱ་བ་ 43.14 (bis); **गम्य** རྟོགས་པར་བྱ་བ་ 43.12, 58.10; **गति** f. I རྟོགས་(པ་) 43.11 (bis), 50.18, 22, 51.3, 5, 10 (bis), 12, 14, 18, 19, 20, 52.20 (bis), 53.3, 8, 68.6, 8, 9, 71.3, 4, 9 (bis), 10, 14, 15, 16, 19; II རྟོགས་པར་བྱེད་པ་ 53.4; **गमयितव्य** རྟོགས་པར་བྱ་བ་ 47.8; **गमक** (f. **गमिका**) རྟོགས་པར་བྱེད་པ་ 31.18, 32.7, 47.3, 64.14 (bis), 15 **गमकत्वेन** རྟོགས་པར་བྱེད་པའི་ཚུལ་གྱིས་ 64.7.

6) (caus.) སྟོན་པར་བྱེད་ — **गम्यते** pass. སྟོན་པར་བྱེད་ 18.3.

7) (pass.) རིག་— **गम्यते** རིག་པར་བྱ་(བ་) 30.19; **गम्यते** རིག་པར་བྱ་ 22.11.

8) (pass.) ཤེས་ — **गम्येत** opt. ཤེས་པར་འགྱུར་རོ་ 4.18; **गम्य** ཤེས་པར་བྱ་བ་ 75.14.

9) in sensu **अस्**, **भू**, **अवभू**, vel **स्था** — a) གྱུར་(འགྱུར་) (**भू**) — **मत** གྱུར་པ་ 9.18. b) གཏོགས་ (**अवभू**) — **गत** གཏོགས་པ་ 24.7. c) གནས་ (**स्था**) — **गत** གནས་(པ་) 65.7, 9 (bis), 18, 82.18. (cf. **सर्वगत**) d) ཡོད་ (**अस्**) — **गत** ཡོད་པ་ 9.9, 11, 14, 15, 47.14.

10) སོང་ (cf. འགྲོ་) **गत** སོང་བ་ 83.6 (cf. **सर्वगत**)

11) ཞུགས་ (cf. འཇུག་) **गत** pp. ཞུགས་པ་ 4.11.

12) sine tib. **गति** f. 6.3, 68.4.

गहन n. སྟུག་པོ་ 32.8.

गाढ མི་བཟད་པ་ 9.18.

गाध्य n. ཉེན་པ་ 92.2.

गुण m. ཡོན་ཏན་ 65.11 (ter).

गुणत्व n. ཡོན་ཏན་ཉིད་ 65.7, 10, 14.

गुणिन् ཡོན་ཏན་ཅན་ 65.11, 12.

गुणीभूत tib. གཙོ་བོར་མ་གྱུར་(པ་) 5.11.

गृह m. n. ཁང་པ་ 31.14, 17. ཁྱིམ་ 31.18.

गो f. བ་ 45.20 (cf. चित्रगु); བ་ལང་ 6.7, 8, 9 (bis), 83.16, 84.12.

गोत्र n. བ་ལང་ཉིད་ 6.8.

गोचर m. སྤྱོད་ཡུལ་ 5.15, 18.15.

गोलक m. འབྲས་བུ་ 63.2.

गौतम m. (n. pr.) གཽ་ཏ་མ་ 91.8 (bis; in N. B.); གོའུ་ཏ་མ་ 91.15, 16, 17 (in N. B. T.).

ग्रन्थ m. གཞུང་ 14.13.

ग्रह् IX. praes. འཛིན་ praet. བཟུང་ fut. གཟུང་ — गृह्णीयात् འཛིན་པ་ཡིན་ 12.4; गृह्यते I གཟུང་(བ་) 10.10, 13, 72.20, II གཟུང་ངོ་ 60.14, 66.5, III གཟུང་བར་བྱ་(བ་) 7.19, 88.20; गृह्यन्ते I འཛིན་པར་འགྱུར་བ་ 2.16. II གཟུང་ངོ་ 9.16, 19; गृह्णत् འཛིན་པ་ 12.4; गृह्यमाण I འཛིན་པ་ན་ 12.20. II གཟུང་བར་བྱ་བ་ 11.10. III བཟུང་ན་ 8.23; गृहीत pp. I འཛིན་པ་ 10.20. II བཟུང་བ་ 8.24, 51.16. III བཟུང་ཟིན་པ་ 10.19. IV གཟུང་(བ་) 6.11, 10.11; ग्रहीतव्य གཟུང་བར་བྱ་(བ་) 7.14; ग्राह्य I གཟུང་བ་ 7.13, 22, 8.9, 13.4, 58.20. II གཟུང་དུ་རུང་བ་ 58.19. II. གཟུང་བར་བྱ་(བ་) 7.17, 12.16 (bis), 17, 18, 21, 22, 14.10, 12, 22.11, 36.10, 59.8, 60.6, 91.6, 7, 11, 13, 14, 16, 18; ग्राह्यत्व n. གཟུང་བར་བྱ་བར་རུང་བ་ 58.21; ग्रहण n. I འཛིན་པ་ 10.19, 20, 30.3, 39.10, 12. II གཟུང་(བ་) 6.11, 36.16, 17 (bis); ग्राहक འཛིན་པ་ 16.1; ग्राहिन् འཛིན་པ་ 4.3, 4 (bis), 5, 6, 7, 8.21, 9.2, 11.5 (bis), 23, 12.20; ग्राहित्व n. འཛིན་པ་ 8.16, 12.6, 8.

ग्रहण n. (cf. ग्रह्) སྨོས་(པ་) 4.20, 7.4, 5, 7, 12, 15, 17, 8.5, 7, 9.10, 12, 16, 10.15, 11.7, 19.10, 12, 14, 20, 20.3 (cf. emend.), 18, 29.13, 16, 35.15, 36.19 (ter), 20, 44.19, 57.6, 58.6, 8, 14, 60.21, 67.1, 68.7. སྨྲ་ 19.5, 88.20. སྨྲ་སྨོས་པ་ 18.20, tib. ཞེས་བྱ་བ་ 76.2.

घ

घट m. བུམ་པ་ 8.2 (bis), 19.3, 22.1, 5, 15, 18, 22, 23 (bis), 23.3, 6, 28.17, 19, 22, 29.2, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14 (ter), 15 (bis), 19, 20,

23, 30.1, 2, 33.20, 22, 34.1, 42.18, 43.20, 44.18, 18, 45.1, 50.2, 53.20, 21, 22, 54.6, 9, 12, 15, 66.7, 8, 10, 12, 18, 14, 71.8, 78.2, 84.5, 10, 85.17, 86.16, 24, 87.17, 20, 88.2, 8, 15. 89.1 (bis).

घटित (घट्) tib. སྦྲུག་(པོ་) 32.8. བྲུང་བ་ 37.15; sine tib. 32.10 (cf. शिला).

च

च དང་ 1.7, 2.7, 9, 3.23 (a), 4.2, 8, 14 (b), 23, 6.1, 19, 8.14, 19, 24, 9.20, 21 (bis), 10.9 (b), 12 (a), 11.15, 17, 12.15 (a), 17 (a), 13.3, 12, 16 (a), 14.1, 6 (bis), 7, 15.12 (b), 17.10, 20.8, 18, 21.2 (b), 6, 8 (ter), 14, 17, 19, 22.16, 18, 19, 21, 23.2, 24.17, 25.7, 26.6 (b), 11, 27.1 (ter), 3, 10 (b), 28.6, 15, 20, 21, 29.3 (b), 12, 14 (a), 17 (bis), 22, 23, 24, 30.10, 34.11, 15, 17, 35.17, 19, 37.7, 38.2, 3, 4 (c), 10, 12, 14, 20, 21 (bis), 39.7, 14, 16, 40.4 (bis), 42.13, 14, 45.20, 46.18, 48.16 (c), 53.1, 55.2, 56.1, 57.20, 58.4, 16 (quater), 61.2, 19 (a), 62.5, 63.1 (ter), 65.12 (a), 66.4, 5, 8, 10, 12, 18 (bis), 67.13, 69.17 (bis), 70.22 (b), 23, 71.2 (b), 72.15 (bis), 17, 73.1, 17, 75.10 (bis), 76.7, 77.17, 78.2, 16, 79.9, 80.2, 6, 10 (ter), 16, 81.7 (b), 9 (bis), 83.3 (a), 4, 18, 84.6, 12, 13, 15 (b), 16 (b), 18, 19, 23, 85.14, 23, 86.3, 7, 11, 16 (b), 24 (bis), 87.21 (b, c), 88.2, 13, 14, 90.4, 16 (b), 91.3, 4 (a), 92.7, 8 (c), 18 (b), 93.8, 94.4, 8.

ཀྱང་ 2.12, 18, 3.6, 23 (b), 4.10, 5.2 (a), 6 (b), 17, 8.17, 10.16 (b), 11.5, 9 (b), 13.19, 15.3, 21.3 (a), 24.20, 26.7, 18, 27.8, 10 (a), 28.1, 29.3, 33.15, 36.18, 41.4 (b), 43.11, 44.13, 48.11, 50.9, 52.20, 59.11, 60.7, 61.6, 83.10, 86.16 (a), 20, 87.20, 95.1 (b). འང་ 10.16 (b). ཡང་ 2.8, 3.5, 10, 16, 18, 19, 4.3, 4, 6, 15, 5.1, 2 (b), 6 (a, c), 10, 6.4, 7 3, 6, 7, 8, 8.9, 10.9 (a), 11, 15 (b, c), 16 (a), 11.6, 14 (bis), 18, 12.3, 4, 15 (b), 17 (b), 19, 13.13, 16 (b), 14.10, 21, 15.4 (b), 9, 16.13, 20.10, 21.2 (a), 3 (b), 12, 18 (bis), 22.4, 10, 23, 26.1, 2 (bis), 27.5, 11, 29.10, 30.1, 2, 31.4, 12 (bis), 15, 32.15, 33.13, 17, 18 (bis), 21, 38.1, 4 (a), 5 (bis), 8, 11, 16 (bis), 17, 39.1, 3, 4, 6, 10, 40.5, 7, 41.4 (a), 15 (bis), 42.18, 44.2, 4, 45.9, 46.11 (a), 17, 47.7, 48.1, 3, 16 (a), 17, 19 (bis), 49.1, 3, 6, 12, 50.17, 51.1 (bis), 10, 18, 52.4, 5, 8, 16, 53.20, 54.2, 56.4, 60.2, 61.19 (b), 62.11, 63.9, 18, 19 (a), 67.16, 20, 68.12, 69.4, 70.1, 6, 22 (a), 71.4 (bis), 16, 17 (a), 18, 72.3, 74.7, 9, 75.1, 3, 5, 79.10, 13 (a), 15, 20, 80.3, 15, 81.8, 10, 83.6 (bis), 16, 84.1, 5, 11 (a), 19, 22, 85.11, 15, 20, 86.10, 12, 13, 15, 87.7, 11, 13, 88.4, 89.5, 7, 91.4 (b, c), 8 (a), 16, 95.1 (a).

ཏེ་ 2.2, 4.14 (a), 6.20, 7.10, 8.15 (a), 16, 9.11, 14 (bis), 10.12 (b), 11.1, 9 (a), 13, 12.5, 7 (cf. emend.), 15.12 (a), 15, 21, 16.2, 4, 17.6, 7, 18.5, 25.3, 4, 26.6 (a), 29.6, 14 (b), 30.3, 15, 16, 31.10, 32.8, 33.12, 14, 40.5, 42.16, 44.19, 46.8, 48.16 (b), 50.6 (a), 8, 13, 20, 21, 53.11, 54.3, 13, 14, 55.13, 56.3, 8, 58.7, 60.13, 14, 16, 63.8, 70.4, 12, 71.11 (a), 72.10, 73.5, 6, 8, 9, 76.5, 78.18, 79.8, 12, 13 (b), 81.13, 84.16 (a), 21, 86.23, 88.17, 89.6 (bis), 21, 93.5, 9, 10, 11, 18, 94.7.

ཅིང་ 3.12. ཞིང་ 6.18, 7.16, 70.17 (b), 92.2 (b)

(pro वा) དམ་ 34.16 (a). ནམ་ 81.5. འམ་ 33.22, 80.7, 11, 85.19. Sine tib. 2.10, 3.9

(bis), 5.11, 22, 6.6, 11, 7.11, 8.15 (b), 10.9 (c), 18, 19, 11.17, 12.8, 14.16, 15.4 (a), 18.20, 19.19, 20.22, 21.2 (c), 7, 15, 22.9, 10 (b), 23.10, 24.18, 25.18, 26.4, 28.3, 19, 29.7, 8 (a), 31.16, 18, 22, 38.4 (b), 18 (bis), 39.19, 41.11, 43.19, 44.1, 10, 46.6, 11 (b), 50.6 (b), 53.15, 56.12, 61.14, 62.9, 17, 63.8, 6, 19 (b), 64.5, 65.12 (b), 66.17, 68.13, 22, 69.1 (bis), 5, 70.17, 20, 71.2 (a, b), 9, 11 (b), 75.15, 77.8, 15, 78.17, 79.20, 81.2, 7 (a), 83.3 (b), 84.15 (a), 85.5, 86.1, 87.6, 21 (a), 88.1, 89.7, 18, 90.6, 16 (a), 20, 92.2 (a), 8 (b), 18 (a), 22, 93.6, 16, 20 et semper in नुन च (cf. ननु च).

चकार m. དང་ཞེས་བྱ་བ་ 6.12.

चक्र m. འཁོར་ལོ་ 9.10.

चक्षुस् n. མིག་ 8.10, 10.21, 22 (ter), 15.17, 22.23, 44.6, 57.16, 18 (bis), 58.1, 6, 8, 62.14, 63.1, 2, 73.14, 15, 16, 74.6. 7.

चक्षुर्ग्राह्यत्व n. (cf. चाक्षुषत्व) མིག་གི་ཡུལ་ཉིད་ (pro མིག་གིས་གཟུང་བ་ཉིད་) 62.14

चतुर् བཞི་(བཞི་ཙར) 5.14, 10.1, 2, 11.18, 12.14, 31.14, 36.9, 58.18, 60.20, 21, 66.6, 15,

चतुर्विध རྣམ་པ་བཞི་ 5.14, 10.1, 2, 12.14, 66.15.

चतुष्टय n. བཞི་ 95.17.

चन्द्र m. ཟླ་བ་ 59.5, 8, 10, 12.

चाक्षुष མིག་གིས་གཟུང་བར་བྱ་བ་ 19.6.

चाक्षुषत्व n. མིག་གིས་གཟུང་བ་ཉིད་ 55.16, 18, 19, 62.13, 14.

चित्त n. སེམས་ 11.4, 5 (a), 6 (bis), 7. sine tib. 5 (b).

चित्र ཁྲ་མོ་ 45.18 (bis), 20 (bis).

चित्रगु བ་ཁྲ་མོ་ཅན་ 45.18, 20.

चित्रगवीविशिष्ट བ་ཁྲ་མོའི་བྱེ་བྲག་ཅན་ 45.18.

चित् X བསམ་ चिन्त्यते བསམ་པར་བྱ་(བ་) 2.9, 89.21.

चूडा f. སྤྱི་བོ་ 2.23.

चेत् གལ་ཏེ་ — ན་ 57.13. ན་ 6.20, 53.4, 59.18.

चेत् — तर्हि དེ་ལྟར་ན་ 52.17.

चेतन སེམས་པ་ 63.18. སེམས་ཡོད་པ་ 62.16, 18. སྲོག་དང་བཅས་པ་ 19.7.

चेतस् n. སེམས་ 11.19.

चैतन्य n. སེམས་པ་ཅན་ 63.18. སེམས་ཡོད་པ་ 62.18.

चैत्त m. སེམས་ལས་བྱུང་བ་ 11.4, 5 (a), 6. Sine tib. 5 (b).

चोद्य n. རྒོལ་བ་ 38.15, 16.

ज

जगत् n. འགྲོ་(བ་) 1.3, 3.20, 95.15; sine tib. 57.18.

जड གླེན་པ་ 24.4.

जन् IV Â 1) praes. སྐྱེ་ praet. སྐྱེས་ जायते སྐྱེ་(སྐྱེ་) 68.18; जायमान སྐྱེ་བཞིན་པ་ 72.19; जात I སྐྱེས་པ་ 18.3, 60.11, II སྐྱེས་ཤིང་ 38.9; °ज སྐྱེས་པ་ 48.21, 49.2, 60.4; जन्मन् n. སྐྱེ་བ་ 72.19 a, b (जन्म जायमानस्य स्वभावः སྐྱེ་བ་ནི་སྐྱེ་བཞིན་པའི་རང་བཞིན་ལ་བྱའོ་) 81.8, 85.15, 86.2 (bis), 8. जाति f. སྐྱེ་བ་ 1. 2.

2) praet. བྱུང་ (praes. འབྱུང་) जात བྱུང་བ་ 11.23; °ज བྱུང་བ 11.17.

Caus. praes. སྐྱེད་ praet. fut. བསྐྱེད་ जनयति I སྐྱེད་པ་ 8.10. II སྐྱེད་པར་བྱེད་པ་ 68.17 (a), III སྐྱེད་པར་བྱེད་དོ་ 68.17 (b); जनयतः (3. dual.) སྐྱེད་པར་བྱེད་དོ་ 84.7, 14. जन्यते I སྐྱེད་པ་ 10.14, II སྐྱེད་པར་བྱེད་པ་ 68.20 जनयत् I སྐྱེད་པ་ན་ 8.9, 10 II སྐྱེད་པར་བྱེད་པ་ 3.7; जन्यमान I སྐྱེད་པ་ 31.16, 17 (cf. emend.). II བསྐྱེད་པར་བྱ་བ་ 74.7; जनित བསྐྱེད་པ་ 10.6, 16, 16.10; जन्य I བསྐྱེད་པར་བྱ་བ་ 10.17, 69.1, 12. II བསྐྱེད་བྱ་ 15.19; जन्यत्व n. བསྐྱེད་པར་བྱ་བ་ 64.14; जनक སྐྱེད་པར་བྱེད་པ་ 10.17, 22.6 (जनिका), 23, 68.11, 22, 69.1, 12, 74.7, II སྐྱེད་བྱེད་ 15.19, 68.10; जनकत्व n. I སྐྱེད་པ་ཉིད་ 22.7, II སྐྱེད་པར་བྱེད་པ་(ཉིད་) 68.21; जनन n. I སྐྱེད་པ་ 29.11, 31.9, 34.7, 68.10, 20 (cf. emend.), 21 69.8, II སྐྱེད་པར་བྱེད་པ་ 33.10.

जल n. ཆུ་ 3.19, 68.16.

जाड्य n. གླེན་པ་ཉིད་ 24.4 (cf. emend.).

जाति f. (cf. जन्) རིགས་ 6.17. ལྟག་གཅོད་ (N. B.) 95.4 (दूषणाभासास्तु जातयः སུན་འབྱིན་པ་ལྟར་སྣང་བ་དག་ནི་ལྟག་གཅོད་རྣམས་སོ་), 9 (N. B. T) 95.6, 7, 11 (b, c) sine tib. 95.11 (a).

जि I རྒྱལ་ जयति རྒྱལ་ 1.2.

जीवत् གསོན་པོ་ 76.1, 2, 4, 77.17, 19, 80.4.

ज्ञा IX 1) ཁོང་དུ་ཆུད་ ज्ञातुम् ཁོང་དུ་ཆུད་པར་ 20.18.

2) མངོན་ ज्ञायते མངོན་པ་ 67.4, 75.16.

3) རྟོགས་ ज्ञातुम् རྟོགས་པར་ 86.1; ज्ञात्वा རྟོགས་ནས་ 17.8.

4) ཤེས་ ज्ञातुम् ཤེས་པར་ 29.20 (bis); ज्ञायमान ཤེས་པ་ 28.19. ज्ञात I ཤེས་(པ་) 3.13, 29.24, 39.3, 52.19, 61.19, 20, 63.11, 12, 18, 64.1, 77.9, 86 4, 6, 7, II ཤེས་པར་བྱས་པ་ 3.14. III ཤེས་པར་བྱ་བ་ 38.12; ज्ञातव्य ཤེས་པར་བྱ་(བ་) 44.9, 52.19, 59.18, 86.3, 8, 24; ज्ञेय ཤེས་བྱ་(བ་) 39.23, 72.20; ज्ञान n. ཤེས་པ་ 1.1, 6, 2.1, 2, 4 (bis), 11, 14, 3.5 (bis), 6, 7, 11, 12, 18, 23, 24, 4.1, 5, 7, 12, 14, 15, 18, 19, 24, 5.3, 4 (bis), 6 (bis), 7, 8 (bis), 9, 10, 11, 12, 16, 18, 19, 20, 6.6, 7, 19, 20, 23, 7.6, 8, 9, 11, 14, 15, 16, 22, 23, 9.3, 4, 6, 19, 21, 10.3, 4 (bis), 6, 17 (a, c), 20, 22, 11.14 (ter), 17, 19, 23, 12.5 (bis), 6, 9, 23, 13.1, 2, 3, 4, 5, 19, 14.4, 5, 7, 16, 20, 21, 15.2, 3, 6, 8 (a), 11 (bis), 17, 21, 22, 16.2, 3, 10 (bis), 17.4, 18, 18.1, 3, 5, 19.1, 2, 22.6, 11 (bis), 12, 18, 16 (bis), 18, 19, 23, 28.19, 20 (bis), 22, 29.2, 6 (bis), 7, 8, 22, 30.1, 7, 39.23, 41.7, 47.14, 15 (bis), 60.11, 72.19 a, b (ज्ञानं ज्ञेयस्य कार्यम् ཤེས་པ་ནི་ཤེས་བྱ་བའི་འབྲས་བུའོ), 20, 85.12, 90.10, 19, 20, 91.4, 5; ज्ञानवत् n. ཤེས་པ་ཉིད་ 10.15. Desid. ཤེས་པར་འདོད་ जिज्ञासित ཤེས་པར་འདོད་པ་ 20.15, 18, 74.22.

5) sine tib. ज्ञात pp. 36.20 (tib. འགྱུར་རོ་).

ज्ञान n. (cf. ज्ञा) རྣམ་པར་ཤེས་པ་ (= विज्ञान n.) 8.21, 9.2, 10.8, 10, 14, 17 (b), 18, 19, 15.8 (b), 59.8. ཡེ་ཤེས་ 95.14.

ज्ञापन n. ཤེས་པར་བྱ་བ་ 72.11, sine tib. 56.22.

ज्योतिर्ज्ञान n. སྐར་མ་ཤེས་པ་ 90.10, 19, 20, 91.1, 4.

ज्योतिस् n. སྐར་མ་ 90.10, 19, 20, 91.1, 4.

ज्वर m. རིམས་ནད་ 2.23.

ज्वलित འབར་བ་ 9.12, 85.6.

ट

टीका f. རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ་པ་ 95.16.

ढ

ढौकन n. སྦྱུབ་པ་ 82.7.

त

तथा च དེ་ལྟར་ 70.5, 94.1. དེ་ལྟར་ན་ 6.9, 34.2, 43.5, 49.9. དེ་ལྟར་ཡང་ 16.9, 50 7. དེ་ལྟ་ན་ 8.22, 93.18. དེ་ལྟ་ན་ཡང་ 20.2, 60.8. དེ་ལྟ་ཡིན་དང་ 3.15.

तथा च सति དེ་ལྟ་ཡིན་དང་ 10.10, 23.8, 33.15, 45.6, 47.15, 54.1, 60 8, 68.9, 79.11, 93.22. དེ་ལྟ་ཡིན་ན་ 15.11, 34.1. དེ་ལྟ་ན་ཡང་ 20.8, 70.17. དེ་ལྟར་ན་ 3.10, 44.21. དེ་ལྟར་གྱུར་ན་ 39.9.

तथापि འོན་ཀྱང་ 4.17, 5.12, 18.20, 30.2, 38.10, 51.21, 63.5, 89.1, 8, 19, 91.18, 92.9, 18. དེ་ལྟ་ན་ 69.2. དེ་ལྟ་ན་ཡང་ 8.19, 56.22, 71.12, 79.14. དེ་ལྟར་ཡང་ 14.1.

तथाभूत དེ་ལྟ་བུ་ཡིན་པ་ 63.4.

तथाविध དེ་ལྟ་བུ་ 9.19.

तथा सति. དེ་ལྟ་ན་ 34.16.

तथाहि འདི་ལྟར་ 2.3, 9, 3.6, 5.5, 13.8, 14.6, 16.14, 56.17, 58.2, 59.8, 17, 66.7, 68 10, 87 14, 89.15, 93.21. དེ་ལྟར་ 70.15.

तथोक्त དེ་སྐད་ཅེས་བྱ་ 4.12, 8.1, 9.16, 10.11, 20.18, 29.11, 35.16, 44.7, 46.3, 47.5, 52,6 (bis), 67.3, 68.5, 88.7, 89.11, 90.14, 18 (a), 91.10, 15, 22, 93.2, 18. དེ་སྐད་ཅེས་སྨྲས་ 63.4. དེ་བཞིན་དུ་བསྟན་པ་ 93.8. sine tib. 90.18 (b).

तद् pron. དེ་ 1.1, 3, 9, 2.1, 5, 7, 21, 3.2, 11, 24, 4.1 (bis), 8, 9, 10, 14, 15 (bis), 17, 18, 19, 23, 5.4, 5, 7 (bis), 8, 9, 10, 11, 12 (bis), 23, 6.5, 6, 16, 19, 22, 7.3, 5, 7 (bis), 9 (bis), 10 (bis), 12 (bis), 16, 18, 8.1, 5, 7, 13, 9.1, 4, 6 (bis), 8, 10, 16, 19, 21, 10.1, 2. 4, 5, 8, 11 (bis), 15, 16 (bis), 22, 11, 5, 8, 13, 14 (bis), 21, 22, 12.2, 3 (bis), 8, 9, 13, 14 (bis), 16, 20, 13 1, 2, 6 (bis), 10, 11 (bis), 12, 13 (bis), 17 (bis), 18 (ter), 20 (bis), 14.1 (bis), 4, 6, 9, 10, 11, 12, 16, 17 (bis), 20 (bis), 21. 15.3, 4, 5, 8, 9 (ter), 11 (bis), 12, 13, 14 (ter), 16, 17 (bis), 16.1, 2, 17.4, 5, 9, 11, 12, 13, 18.1, 2, 3, 4, 5, 9, 13, 16, 18, 19 (bis), 19.12, 18 (bis), 16, 20, 20.2, 5, 8 (b), 9, 13, 18, 21, 21.6 (ter) 7 (bis), 8 (ter), 22.6, (ter), 7, 8, 9, 11, 12, 15 (ter), 18, 19, 23.1 (a), 5, 6, 7 (bis), 10 (bis), 11 (bis), 18 (bis), 19, 20 (ter), 24.2, 6, 18, 20, 25.4, 12 (bis), 13 (quater), 14 (quater), 15 (quater), 16 (bis), 17, 26.1, 2 (bis), 4 (bis), 5 (ter), 12 (ter), 13, 16, 17, 18, 20 (bis), 21 (quater), 22 (quater), 27,1 (quater), 2 (ter), 3, 5, 8 (ter), 10, 11 (bis), 17, 18, 20, 28.3, 4, 7, 9 (ter), 10 (bis), 17 (bis), 20, 21, 29.3, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 18, 30.11, 12, 13, 15, 31.3, 9, 16 (bis), 17 (bis), 32.3, 8 (bis), 9, 33.5, 10, 11, 34 4 (bis), 9, 12 (bis), 15, 18, 20, 35.6, 9 (bis), 12, 13 (bis), 16 (bis), 20, 21 (ter), 36.4 (bis), 9 (bis), 37.15, 16, 19, 22, 38.2, 4, 5, 6, 8. 9, 12, 13, 20, 39.1. 11, 12, 21, 23, 40.7, 41.4, 5, 11, 15, 42.6, 7 (ter), 12, 14 (bis), 17 (bis), 19

45.18, 58.1, 69.18, 70.5, 89.17, possess. དེ་དང་ལྡན་པ་ 83.18.

तदङ्कजात དེང་སྐྱེས་པ་ 8.6.

तदा དེའི་ཚེ་(ན་) 7.22, 10.18, 20, 11.21, 24.4, 5, 33.3, 45.9, 56.7, 8, 10, 14, 61.1, 63.18, 64.12, 14, 65.5, 68.17, 20, 70.16, 80.10, 86.6, 90.20, 93.16, sine tib. 1.8.

तदात्मा sine tib. 26.12.

तदेवम्, तद्वत् } cf. तद्.

तमस् n. མུན་པ་ 1.5.

तरङ्ग m. རླབས་ 68.16.

तरु m. ལྗོན་ཤིང་ 19.7 (bis). ཤིང་ 32.8, 62.16, 17 (cf. emend.), 18 (bis), 63.6 (bis), 7, 8, 9, 12.

तर्हि འོན་ 8.21, 15.6 (b), 37.7, 42.22, 43.6, 48.4, 68.8, 81.15, 82.1, 85.6. དེ་ལྟར་ན་ 52.18, sine tib. 15.6 (a).

तल m. n. མཐིལ་ 12.2.

तस्मात् abl. adv. (cf. तद्) དེ་བས་(ན་) 1.10, 2.2, 5, 3.22, 4.19, 5.7, 10, 11, 7.17, 11.13, 15, 15.1, 16.1, 3, 6, 7, 16, 19.3, 21.9, 22.18, 15, 25.20, 26.8, 18 (bis), 27.5, 10, 11, 14, 18, 28.22, 29.6, 15, 30.2, 7, 31.19, 32.16, 34.10, 35.16, 18, 36.7, 37.17, 18, 38.7, 9, 14, 16, 39.7, 40.8, 42.1, 46.4, 48.2, 20, 49.3, 51.5, 52.8, 18, 20, 53.3, 57.11, 12, 60.2, 18, 61.7, 63.7, 18, 67.20, 21, 68.2, 11, 18, 70.2, 23, 71.13, 72.5 (b), 74.5, 7, 18, 22, 76.5, 11, 19, 77.15, 17, 19, 20, 79.1, 2, 9, 18, 80.22, 81.18, 83.21, 84.18, 85.10, 86.24, 87.3, 9, 89.2, 20, 90.18, 20, 93.9, 19, 94.11. དེའི་ཕྱིར་ 4.3, 13.12, 18, 20, 20.9, 30.2, 53.16, 60.6, 72.5 (a., cf. emend). དེས་ན་ 31.17, 33.18, 21, 48.9. དེ་ལྟ་བས་ན་ 48.10, 52.9, 81.16, tib. བས་ན་ 28.11.

तस्मात्कारणात् དེ་བས་ནའོ་ 79.7.

तादात्म्य n. དེའི་བདག་ཉིད་ 26.2, 12 (cf. emend.), 17, 27.5, 6, 8, 10, 33.16 (bis), 17, 22, 36.21, 48.5, 6, 11, 52.4, 5, 53.15, 86.6, 24. རང་བཞིན་ 26.11.

तादृश དེ་(དང་)འདྲ་བ་ 3.21, 8.16, 53.13, 54.6, 12, 63.22, 89.14, 90.18. དེ་ལྟ་བུ་ 22.4, 32.11, 35.15, 53.7.

ताद्रूप्य n. དེའི་ངོ་བོ་ 70.1.

तानव n. སྲོང་པ་ 1.5.

ताल n. (in काकतालीय) ཏཱ་ལ་ 5.4.

तावत् དེ་ཙམ་ 84.1, 3 (bis), adv. དེ་ཙམ་གྱིས་ 27.16. དེ་སྲིད་དུ་ 8.13, 11.21, 21.9, 22.17. རེ་ཞིག་ 43.16, 78.2. tib. དེ་ 41.14, sine tib. 5.9, 93.4.

तिमिर n. རབ་རིབ་ 9.4, 9.

तिरस्कृ praet. བཏང་ (praes. གཏོང་)

तिरस्कृत्य བཏང་སྟེ་ 16.16.

तिर्यच् tib. པན་ཚུན་ 64.18.

तु ནི་ 2.6, 7, 20, 22, 4.18 (bis), 15, 24, 5.19, 6.4, 5, 7.4, 18, 14, 8.3, 11, 16, 12.18, 21, 15.18, 16.5, 8, 10, 14, 15, 17.4, 18.11, 18, 15, 19.15, 20.16, 17, 21.11, 22.3, 18, 23.9, 10, 11, 12 (bis), 18 (bis), 14, 19, 25.2, 26.3, 5, 6, 15, 17, 28.22, 29.18, 20, 30.7, 19, 31.11, 18, 20, 22, 32.7, 34.9, 17, 35.3, 5, 19, 36.6, 10, 40.3, 42.19, 20, 43.10, 45.21, 56.5, 58.6, 60.1, 11, 63.10 (bis), 12, 19, 64.1, 65.15, 68.15, 69.11, 12, 70.3, 5, 7, 73.8, 74.6, 75.1, 76.10, 12, 18, 14, 78.3, 11, 79.18, 82.1, 85.8, 87.1, 88.2, 11, 89.2, 5, 18 (bis), 16, 93.17. ཡང་ 1.8, 3.15, 35.6, 36.9. ཀྱང་ 32.11, sine tib. 2.18, 7.12, 8.5, 6, 10.21, 11.21, 18.16, 29.5, 33.1, 36.8, 20, 37.9, 47.14, 17, 23, 48.6, 63.18, 64.14, 66.18, 14, 68.19, 69.18, 71.9, 20, 74.17, 77.9, 78.14, 80.19, 88.21.

तुल्य མཚུངས་པ་ 6.12. གཅིག་ 11.9.

तुषार m. བ་མོ་ 34.18, 14, 15, 17, 18.

तृतीय གསུམ་པ་ 19.20, 56.2, 3, 4 (bis; — तृतीया f. casus instrumentalis), 68.14, 15, 22, 73.10, 11 (bis).

तेन instr. adv. (cf. तद्) དེས་ན་ 3.17, 4.18, 29.10, 47.15, 50.6, 15, 58.9, 72.20, 83.1, 85.2, 88.20, 21 (bis). དེས་ 52.9, 63.20. དེ་བས་ 52.18, 85.5. དེ་བས་ན་ 18.10, 12, 67.18, 75.2, 83.19, 92.16, 20.

त्यक्त्वा absol. (त्यज्) tib. མ་གཏོགས་པར་ 77.8.

त्याग m. སྤངས་ 25.1.

त्रय n. གསུམ་ 2.7.

त्रयी f. གསུམ་ 91.6, 11 (bis), 15, 18.

त्रयीविद् གསུམ་རིག་པ་ 9.6, 11, 15, 18.

त्रि གསུམ་(— པོ་, — ཅར་, — ག་) 7.7, 18.1, 2 (ter), 3, 4, (bis), 5, 16, 18, 21.11, 12 (bis), 13 (bis), 14 (bis), 15 (quater), 18 (bis), 24.13, 16, 25.3 (bis), 9, 29.24, 36.7, 17, 39.21, 41.2, 3 (bis), 4 (ter), 5, 10 (bis), 11, 15, 42.22, 43.3, 4, 11, 46.17, 50.16, 17, 51.1, 5, 61.14, 15, 16 (bis), 18, 20, 21 (bis), 62.1, 72.10, 80.6, 7, 81.14, 85.1, 3, 91.11, 92.10, sine tib. 80.8.

त्रित्व n. གསུམ་ཉིད་ 24.14.

त्रिरूप ཚུལ་གསུམ་པ་(— པོ་) 7.7, 18.1, 2 (bis), 3, 4 (bis), 5, 16, 21.12, 13, 14 (bis), 15 (bis), 18 (bis), 24.13 (त्रिरूपत्वात् ཚུལ་གསུམ་པའི་རྟགས་ཡིན་པའི་ཕྱིར་), 41.2, 3, 4 (ter), 5, 10 (bis), 11, 15, 42.22, 43.2, 4, 11, 51.1, 5, 61.14, 15, 16, 18, 20, 21. མཚན་ཉིད་གསུམ་ 85, 1, 3.

त्रिविध རྣམ་པ་གསུམ་(ཅན་) 29.24, 46.17.

त्रैरूप्य n. ཚུལ་གསུམ་པ་ཉིད་ 18.17, 18 (a), ཚུལ་གསུམ་ཉིད་ 21.14 (b). ཚུལ་གསུམ་(པོ) 18.18 (b), 19, 20.18, 21.14 (a), 80.21, 22, 81.1, 19, 20, 82.1 (bis).

त्वच् f. ཤུན་ 62.16, 18 (bis).

त्वद् ཁྱོད་ 59.17, 74.11.

°त्वात् ཡིན་པའི་ཕྱིར་ 4.23, 5.21, 7.15, 8.17, 20, 11.6, 13.15, 14.19, 15.6, 16.5, 11, 19.5, 6 (cf. emend), 20.8, 21.2, 22.16, 24.1, 2, 3, 13, 18, 26.3, 20, 27.3, 28.19, 29.6, 34.11, 19, 41.15, 47.3, 8, 19, 20, 21, 48.1, 2, 18, 49.16, 53.1, 55.1, 6, 13, 57.9, 16, 19, 58.4, 9, 66.3, 14, 67.8, 10, 19, 73.14, 16 (bis), 18, 77.2, 79,6, 81.11, 83.17, 84.19 (bis), 22, 23, 87.21, 88.1, 3 (bis), 89.3, 90.4. ཡོད་པའི་ཕྱིར་ 47.7.

द

दक्षिणापथ m. ལྷོ་ཕྱོགས་ 65.12.

दण्ड m. དབྱུག་པ་ 9.17.

दत्त pp. tib. བྱིན་པ་ 84.21.

दत्त m. སོ་ 1.9, 2.23, 35.12.

दत्तवीणा f. སོ་ཐམ་ཐམ་བྱེད་པ་ 35.12.

दशन् བཅུ་(པོ) 36.18, 17 (bis), 19 (bis), 39.17.

दहन n. གདུང་བ་ 35.14 (a), 16. གདུང་བར་བྱེད་པ་ 35.10, 14 (c), 15, 19. ཚིག་པ་ 35.7. མེ་ 35.14 (b), 69.18, 86.21. སྲེག་པར་བྱེད་པ་ 69.3, sine tib. 36.8.

दिगम्बर ནམ་མཁའི་གོས་ཅན་ 62.19, 63.10, 91.3.

दिग्नाग m. (n. pr.) ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོ་ 74.9, 81.15.

दिवा instr. adv. ཉིན་པར་ 43.18.

दिश् f. ཕྱོགས་ 69.8. ཡུལ་ 69.6 (bis).

दुःख n. སྡུག་བསྔལ་ 63.16, 65.10.

दुष्ट སྐྱོན་ 89.8, 20 (b). སྐྱོན་ཅན་ 89.20 (a). ཉེས་པ་ 89.9 (bis), 92.22, 93.12, 94.2, 12.

दुष्टत्व n. ཉེས་པ་ཉིད་ 94.3.

दूर (abl. दूरात् adv.) རིང་ 32.16. རིང་པོ་ 23.12. རིང་བ་ 13.6, 14.6. ཐག་རིང་པོ་ 13.3, 48.8. བར་རིང་པོ་ 68.13. རྒྱུད་རིང་པོ་ 34.11, 16, 17, 35.19, 36.7.

दूरस्थत्व n. རིང་དུ་གྱུར་པ་ 32.16. རྒྱུད་རིང་བ་ 34.11.

दूषण n. སུན་འབྱིན་པ་ 94.14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 95.2, 3, 4, 5 (ter).

दृश् IV. 1) མཐོང་ — पश्यति I མཐོང་ 12.2, 81.14, II མཐོང་ངོ་ 31.15, III མཐོང་བ་ 33.8, IV མཐོང་བ་ཡིན་ 35.19, V མཐོང་བར་འགྱུར་བ་ 23.10, VI མཐོང་བ་ན་ (पश्यत्) 24.5; पश्यामः མཐོང་བ་ཡིན་ནོ་ 16.15; दृश्यते མཐོང་བ་ 33.18; दृश्येत མཐོང་བར་འགྱུར་བ་ཞིག 33.18; द्रष्टुम् མཐོང་བར་ 23.18; पश्यत् I མཐོང་ན་ 23.12. II མཐོང་དུ་ཟིན་ 32.9; दृश्यमान མཐོང་བ་ན་ 8.13; दृष्ट མཐོང་བ་ 4.15, 7.11, 11.18, 19.2, 43.19, 44.5, 53.17, 70.10, 75.11; दृष्टत्व n. I མཐོང་བ་ 9.3, 12.4 (b), II མཐོང་བ་ཉིད་ 3.18, 8.23, 9.2, 12.4 (a), 16.13; दृष्टता f. མཐོང་བ་ཉིད་ 3.14; दृश्य མཐོང་བ་ 13.9, 14.1 (bis), 22.14, 29.14 (b), 24; दर्शन n. མཐོང་བ་ 3.15, 4.10, 7.2, 8.24, 9.1, 12.2, 16.13, 22.10, 14, 18, 28.21, 29.11, 13, 15, 37.13, 15 (bis), 50.5, 63.12, 72.2, 81.16, 20, 21.

2) praes. ལྟ་ fut. བལྟ་ — द्रष्टुम् I ལྟ་བ་ལ་ 23.8, II ལྟ་བའི་དོན་དུ་ 23.10, III ལྟ་བར་ 23.11 (a), IV བལྟ་བར་བྱ་ 23.11 (b); द्रष्टव्य, I ལྟ་བ་ 94.16, II བལྟ་ 6.19 (cf. emend.), 22.19, 45.11, 78.18, III བལྟ་བར་བྱ་(བ་) 4.11, 23.2, 24.18, 29.7, 9, 33.4, 36.11, 38.15, 46.10, 18, 58.19, 59.12, 61.5, 70.1, 11; दृश्य བལྟར་རུང་བ་ 50.4, 53.9, 70.2, 17, 18, दृश्यता f. ལྟར་རུང་བ་ཉིད་ 28.19, द्रष्टृ ལྟ་བ་པོ་ 9.20, 23.8, 10, 32.8.

3) pass. སྣང་ — दृश्यते I སྣང་ 88.16, II སྣང་བ་ 33.16, 70.8; दृश्यन्ते སྣང་ 13.6; दृश्यमान སྣང་(བ་) 11.9, 20.8, 22.14, 23.8, 28.20, 21, 29.2, 6, 31.19, 20 (cf. emend.), 21, 33.8, 17, 19, 20, 22, 34.2, 70.14; दृष्ट སྣང་བ་ 7.10, 33.21 (bis); दृश्य I སྣང་བ་ 22.7, 8 (bis), 9 (bis), 15 (bis), 16 (bis), 17, 18, 19, 23, 27.14, 18, 28.14, 29.1 (ter), 2, 3 (ter), 4 (a, c), 5 (bis), 9, 24, 30.4, 6, 7, 18, 31.18 (bis), 21, 32.1, 6, 7, 10, 15 (bis), 16, 21 (bis), 33.20 (bis), 21 (दृश्यात्मत्व n. སྣང་བ་ཉིད་), 22, 34.1, 2, 9, 11, 15, 35.3 (ter), 5, 8, 18, 36.5, 37.9 (bis), 21, 22, 23, 38.7 (ter), 9, 11, 13, 15, 39.1 (bis), 2, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13 (bis), 14, 15, 16 (bis), 18, 43.21 (bis), 44.1, 2, 8, 9, 13, 50.5, 53.13, 54.1, 10, 12 (bis), 70.14, 16 (bis), 81.10, 83.2, 84.8, 9 (bis), 12, 19. दृश्य इव སྣང་བ་ཉིད་དུ་ 13.21, II སྣང་དུ་རུང་བ་ 23.6, 29.4 (b); दृश्यत्व n. I སྣང་བ་ 32.10, 34.1, 9, 84.19, II སྣང་བ་

ཉིད་ 22.8, 34.15, 35.17, 18, 70.16; दृश्यता f. སྣང་བ་ཉིད་ 33.17; दर्शन n. སྣང་བ་ 7.5, 71.9.

4) དམིགས་ — दर्शन n. དམིགས་པ་ (उपलब्धि) 83.14.

5) རིག་ — द्रष्टव्य རིག་པར་བྱ་(བ་) (वेदितव्य) 94.12.

6) tib. སྟོན་ (cf. caus.) — दृश्यते སྟོན་པ་ 91.13.

7) sine tib. द्रष्टव्य 16.5 दृश्य 29.14 (a).

Caus. 1) praes. སྟོན་ praet. fut. བསྟན་ — दर्शयति I སྟོན་པར་བྱེད་པ་ཡིན་ 3.15, 16 (b), II སྟོན་པར་བྱེད་(པ་) 3.16 (a), 77.16, III སྟོན་པར་བྱེད་དོ་ 29.22, IV སྟོན་(ཏོ་) 53.18, V སྟོན་པ་ 67.17, 72.14, VI བསྟན་ཏོ་ 60.23; दर्शयितुम् I སྟོན་པར་ 86.9, II བསྟན་པར་ 5.21, 76.9, 10, 85.18, 86.19, 20, 22, 23, 94.5, 8, III བསྟན་པའི་ཕྱིར་ 9.7, 14.10, 20.7, 17, 25.4, 30.14, 42.5, 12, 44.4, 10, 15, 45.3, 46.22, 49.10, 17, 54.9, 60.23, 64.3, 69.19, 76.16, 84.11, 94.3; दर्शयत् I སྟོན་ན་ 76.10, II སྟོན་པ་ 9.22, 12.22, 60.4, 86.24, III སྟོན་པར་བྱེད་ན་ 59.18, IV སྟོན་པར་བྱེད་པ་ 85.15, 86.9; V བསྟན་ན་ 76.11, VI བསྟན་པ་ 60.2, VII བསྟན་པའི་ཕྱིར་ 1.10, 42.3, 69.9, 73.9, 84.3; दृश्यमान བསྟན་པ་ 52.18; दर्शित བསྟན་(པ་) 2.15, 3.15, 5.18, 9.8, 32.1, 39.17, 45.14, 46.18, 49.10, 17, 53.10, 54.2 (bis), 11, 12, 60.1 (bis), 5, 8 (bis), 61.4, 13, 79.10, 84.10, 85.20 (bis), 86.10, 12, 14, 15, 19, 20, 87.6 (ter), 8, 89.9, 13, 19, 93.17; दर्शयितव्य བསྟན་པར་བྱ་(བ) 3.22, 52.17, 60.4, 92.4, 93.9, 15, 16, 17; दर्शनीय I བསྟན་པར་བྱ་བ་ 50.11, 52.9, 14, 16, 85.15, 86.2, 4, 9, 13 (b), 15, 16 (b), 87.1, 89.12, II བསྟན་པར་བྱ་དགོས་ 86.12, 13 (a), 16 (a); दर्शक སྟོན་པར་བྱེད་པ་ 87.5; दर्शनत्व n. སྟོན་པ་ཉིད་ 87.9.

2) རབ་ཏུ་བསྟན་ — दर्शयितुम् རབ་ཏུ་བསྟན་པའི་ཕྱིར་ 95.8.

3) བརྗོད་ — दर्शनीय བརྗོད་པར་བྱ་དགོས་ 86.11.

4) བཀད་ — दर्शनीय བཀད་པར་བྱ་བ་ 85.18.

दृष्टान्त m. དཔེ་ 42.15, 18, 20, 44.4, 5, 52.13, 73.18, 83.5, 84.10, 23 (bis), 85.1, 3, 5 (bis),

7, 8, 10 (bis), 11 (ter), 12 (bis), 20, 86.15, 87.1 (bis), 3 (bis), 5, 6 (bis), 8, 9, 10, 11 (bis), 12, 13 (ter), 14, 15, 16, 20 (bis), 88.9, 11, 13, 16, 17, 22, 89.1, 5 (bis), 7, 8, 11, 12, 23, 90.2, 3, 92.6 (bis), 17, 22, 93.3, 6, 8, 9, 10, 13, 94.3, 4, 7.

दृष्टान्तत्व n. དཔེའི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ 87.13.

देवदत्त m. (n. pr.) ལྷས་བྱིན་ 43.12, 13, ལྷས་སྦྱིན་ 45.17.

देश m. ཡུལ་ 4.2, 3, 4 (bis), 5, 8, 7.9, 10 (ter), 11, 13.3 (bis), 5, 23.9, 11, 12, 13, 24.3, 28.1, 7, 8, 31.15 (b), 16, 17 (b), 19 (a), 32.7, 36.9, 39.21, 65.1, 2, 3, 10, 13, 68.15, 16, 18, 20 (bis), 69.5, 82.13, 19, 21 (bis), 83.4, 5, 6, 9, 10, 11, 13 (quater), 14, 15 (bis), 17 (ter), 19, 20 (bis), 21, 22 (ter), 84.1, 13. ཕྱོགས་ 6.17 (bis), 19.6, 7, 22 (bis), 22.4, 31.15 (a), 17 (a, c), 18, 33.4, 34.10, 36.3, 44.10, 48.4, 11, 66.2, 9, 11, 12, 13 (ter), 69.6, sine tib. 4.6, 31.19 (b).

देशत्व n. ཡུལ་ཉིད་ 83.17.

दोष m. སྐྱོན་ 8.23, 9.20, 10.5, 19, 20, 72.7, 8, 81.15, 17, 94.3, 18, 95.9, 10. ཉེས་པ་ 11.2, 61.13, 62.2, 64.15, 80.6, 87.12, 13, 15, 20, 89.7, 8, 20, 21, 23, 90.2, 15.

द्युत् caus. གསལ་བར་བྱེད་—द्योतयति གསལ་བར་བྱེད་པ་ཡིན་ 55.12; द्योतक གསལ་བར་བྱེད་པ་ 55.11.

द्रव्य n. རྫས་ 5.2, 83.11, 21, 88.1, 2,

द्वन्द्व ཟླས་དབྱེ་བ་ 63.1,

द्वय n. གཉི་ག་ 7.3, 53.2, 63.20, 22. གཉིས་ 22.12, 23.2, 26.19, 45.17, 52.12. གཉིས་པོ་ 85.22. རྣམ་པ་གཉིས་ 76.15, 77.14.

द्वार् སྒར་ཁྱུང་ 33.4.

द्वारेण instr. adv. སྒོ་ནས་ 5.17, 18.2, 5.

द्वि གཉི་ག་ 5.3, 20.7 (bis), 11, 12, 22.13, 25.3, 33.1, 43.4 (a), 53.3, 14, 15, 62.15, 71.1, 2, 13, 75.4 (a), 79.2. རྣམ་པ་གཉི་ག་ 43.4 (b).

གཉིས་(— པོ་) 1.6, 5.16, 17 (ter), 18, 10.11, 12.16, 17.2, 3 (bis), 18.20, 20.10, 24.15, 16 (bis), 28.6, 33.16, 38.13, 42.6, 7 (ter), 8, 11, 52.4, 5, 8, 62.1, 68.1, 2, 3, 72.7 (द्वयो-र्द्वयो रूपयोः ཚུལ་གཉིས་) 9, 10 (bis), 12, 13, 73.11, 75.3, 4 (b), 17, 18, 76.9 (bis), 10, 77.3, 78.11, 80.7 (bis), 10 (bis).

རྣམ་པ་གཉིས་ 76.5.

द्वितीय གཉིས་པ་ 10.9, 19.12, 33.16, 66.22, 68.15, 69.19, 75.9, 77.5, 78.21, 79.13, 84.4, 8, 90.15, sine tib. (द्वितीया f. casus accus.) 6.2.

द्विधा རྣམ་པ་གཉིས་ 17.2, 8.

द्विप्रकार རྣམ་པ་གཉིས་ཀ་ 5.8. རྣམ་པ་གཉིས་ 52.4, 5, 8.

द्विविध རྣམ་པ་གཉིས་ 1.6, 5.16, 17 (bis), 10.11, 12.16, 42.6, 7 (bis), 8, 11, 68.1, 2. རྣམ་པ་གཉིས་པོ 68.8. རྣམ་པ་གཉིས་ཀ་ 71.1, 2. གཉིས་ 4.13.

द्विस् adv. ལན་གཉིས་ 7.17.

द्वेष m. ཞེ་སྡང་ 65.10, 66.22.

द्वैविध्य n. རྣམ་པ་གཉིས་ 5.23. རྣམ་པ་གཉིས་པོ 17.9. གཉིས་པོ 42.12.

ध

धर्म m. ཆོས་ 4.2, 8, 6.11, 19.9, 20.17, 18 (cf. emend.) 20, 21.1, 2 (bis), 8 (bis), 26.4, 32.3, 33.5, 42.14, 15, 45.4, 7, 10, 46.20, 47.1 (bis), 2, 3 (bis), 5, 6, 8 (bis), 16, 17, 20 (bis), 21 (ter), 48.3, 4, 12, 18, 19, 49.3, 4, 12, 50.8, 53.15, 54.2 (bis), 4, 13, 14 (bis), 56.10 (bis), 11, 12, 14 (bis), 17 (bis), 18 (bis), 66.1 (bis), 3, 6 (bis), 15, 20, 67.2, 76.4, 5, 8, 9 (bis), 19, 77.8, 12, 13, 15, 19, 20, 78.10, 80.16, 84.20, 87.18, 88.4, 5, 7 (bis), 8 (bis), 10, 90.11, 91.8, 9, 15. Sine tib. 87.4.

धर्मतया instr. ཆོས་ཡིན་པས་ 78.10.

धर्मत्व n. ཆོས་ཉིད་ 19.4, 41.3, 44.9, 83.7, 84.10. ཆོས་ཁོ་ན་ 77.16. ཆོས་ 50.17.

०धर्मन् (bah.) ཆོས་ 42.14, 15 (bis), 68.16, 69.3, 5, 88.10.

धर्मशास्त्र n. ཆོས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ 91.8, 15, བསྟན་བཅོས་ 91.16.

धर्मिन् m. ཆོས་ཅན་ 20.15, 16, 18, 22.5, 24.2, 11, 31.3, 9, 19, 20, 21, 32.1, 5, 14, 20, 33.4, 9 (bis), 34.7, 14, 35.2, 12, 36.3, 42.15, 16, 18, 20, 44.5, 49.12, 50.8, 53.17, 54.2, 8, 13, 14, 56.13, 17, 57.18, 62.7, 8 (ter), 9, 64.6, 18, 65.6, 7, 15 (bis), 16, 66.5, 22, 73.15, 76.2, 3, 8, 80.4, 84.14, 88.11, 90.16, 91.16, 92.1, sine tib. 91.12.

धर्मोत्तर m. ཆོས་མཆོག 95.14, 16 (n. pr.).

धवलगृह n. tib. ཁང་པ་ 31.13.

धूम m. དུ་བ་ 19.2, 24.10, 11, 31.1, 4, 7, 8, 9, 10, 15 (bis), 16, 17, 18, 32.19, 20, 35.1, 2, 5, 36.2, 5, 8, 9, 10, 11, 49.6 (bis), 8 (bis), 50.20 (bis), 21 (bis), 22, 60.15, 64.13, 85.16 (bis), 86.10, 12, 13, 21 (bis). དུད་པ 33.2.

धूमता f. དུ་བ་ཉིད་ 64.14.

ध्रुव ངེས་པ་ 33.6, 8 (ter), 12, 14 (bis).

ध्रुवभाविन् ངེས་པར་འགྱུར་བ་ 33.6, 8.

ध्रुवभावित्व n. ངེས་པར་འགྱུར་བ་ཉིད་ 33.8, 12, 14 (bis).

ध्वनि m. སྒྲ་གྲག་པ་ 64.19.

न किंचिद् དགོས་པ་མེད་ 53.17.

न भवति མེད་ 86. 11—12.

न भवेत् མེད་ 50.8 (a), 54.8 (a). མེད་པར་ འགྱུར་ 54.8 (b), 14.

न वर्तते མེད་པ་ཡིན་ 66.12.

न विद्यते མེད་ 2.18, 10.8.

ननु (— च) (མ་ —) ཡིན་ནམ་ 2.16, 4.8, 15.11, 20.5, 24.12, 25.21, 29.1, 37.1, 21, 40.1, 41 7, 45.20, 55.10, 56.19, 63.7, 67.6, 68.7, 73.10, 11, 74.19, 78.18, 80.14, 81.19, 83.16, 84.22, 94.9, 21, sine tib. 51.1, 74 14.

नयनानयन n. ཡན་མན་དུ་བསྒྲོར་བ་ 9.17 (b), tib. བསྒྲོར་བ་ 9.17 (a).

नवन् རྣམ་པ་དགུ་ 89.22, 90.2.

नाना adv. སྣ་ཚོགས་སུ་ 7.9.

नान्तरीयक གདོན་མི་ཟ་བར་མེད་ན་མེད་པ་ 79.1. མེད་ན་མེད་པ་ 49.16, 79.2. མེད་ན་ མི་འབྱུང་བ་ 60.4.

नान्तरीयकता མེད་ན་མེད་པ་ཉིད་ 47.9.

नान्तरीयकत्व n. གདོན་མི་ཟ་བ་ 78.20.

नाम ཞེས་བྱ་བ་ 23.18, 33.11, 47.12, 15, 69.1, 12, 18, 70.9, 85.1, 5, 7, 93.9. ཅེས་ བྱ་བ་ 74.4, 87.10. ཡང་ 15.4, 51.6; cum. यदि cf. यदि; sine tib. 62.2.

नास्ति (cf. न अस्ति) མེད་(པ་) 5.5, 11.7, 21, 20.2 (bis), 8, 22.8, 29.19, 22, 30.1, 2, 7, 39.18, 50.18, 54.15, 57.8, 58.2, 67.16, 71.8, 77.9, 83.10, 17, 89.15, 92.12, 15. མེད་པ་ཡིན་ 9.1, 20.1. མེད་དུ་ཟིན་ 39.11. མ་ཡིན་ 44.21, 92.16. མི་ 82.18. ཡོད་པ་ མ་ཡིན་ (cf. न et अस्).

निकट ཐག་ཉེ་བ་ 13.2. ཉེ་བ་ 14.6, 68.12, 69.7.

निकटवर्तिन् ཉེ་བར་གནས་པ་ 69.7.

निकुञ्ज m. རི་སུལ་ 64.17, 18, 19, 65.4 (ter).

नित्य རྟག་(པ་) 33.18 (quat.), 42.19, 59.1, 2, 66.12, 14, 73.2, 87.17, 19, 88.2, 90.4, 93.14, 21, 22.

नित्यत्व n. རྟག་པ་ 33.14, 44.20, 70.11, 90.8. རྟག་པ་ཉིད་ 33.15, 19, 59.2, 66.4, 72.15, 20, 73.6, 87.19, 90.2, 93.22, 94.1.

नित्यम् adv. རྟག་ཏུ་ 5.10.

निपात m. ཚིག་(གི་)ཕྲད་ 55.11, 56.2.

निपुण མཁས་པ་ 95.18.

निबन्धन n. རག་ལས་ 4.22, 24. རྒྱུ་ 5.3, 4,

7, 8, 9. 39.8, 18. རྒྱུ་མཚན་ 15.19, 24.12, 27.11, 42.12.

निबन्धनत्व n. རྒྱུ་ 94.8.

निमित्त n. རྒྱུ་མཚན་ 3.23, 6.4 (bis), 5, 7, 19.1, 24.5, 6, 7 (bis), 8, 25.18, 26.19, 27.4, 37.16, 39.5, 41.15 (bis), 42.1, 44.8, 49.9, 52.5, 69.4, 18. Sine tib. 52.6.

निमित्तीकृ མཚན་ཉིད་དུ་བྱེད་ निमित्तीकरोति མཚན་ཉིད་དུ་བྱེད་ 6.9.

निमेष m. (མིག་—)འབྱེད་པ 67.2, 76.3 (cf. उन्मेष).

नियत (नियम्) ངེས་པ་ 3.16 (bis), 17, 4.8 (bis), 5.18, 7.10, 8.9, 10, 17.5, 6, 26.5, 8, 44.2, 21, 45.6, 18, 50.11, 15, 51.9, 10, 17, 18, 19. 53.16, 57.13, 67.19, 70.6, 8, 9, 10, 11, 18, 76.10, 78.1, 83.2, 86.18, 18, 21, 89.4, 12, 18, 14, 19, 92.21, 93.7 (bis), 15, 16, 17 (bis), 18, 19 (bis), 20, 22, 94.1, 7, 12. ངེས་པར་འགྱུར་བ་ 22.13. མི་འཁྲུལ་པ་ 76.12, tib. ཡོད་པ་ 51.11.

नियताकार (bah.) རྣམ་པ་ངེས་པ་དང་ལྡན་པ་ 70.6.

नियतत्व n. ངེས་པ་ 44.8, 50.7, 54.4.

नियम m. ངེས་པ་ 8.9, 11, 15, 17, 20.6, 9, 10, 11, 25.12, 14, 15 (bis), 17 (ter), 44.19, 49.9, 52.1, 3 (bis), 15, 55.20, 85.19, 86.18, 21, 22. 88.20, 89.4. ངེས་པར་བྱེད་པ་ 20.1.

नियमेन (adv.) གདོན་མི་ཟ་བར་ 83.14.

नियमवत् (poss.) ངེས་པ་དང་ལྡན་པ་ 20.6, 9, 10, 11. ངེས་པ་ཅན་ 52.3.

नियमित ངེས་པ་ 8.20.

नियामक ངེས་པ་ 3.21.

निरन्तर བར་མ་ཆོད་པ་ 68.16. tib. ཕན་ཚུན་བསྐྱོལ་བ་ 65.3.

निरन्वय གཏན་ནས་ 63.21.

निरपेक्ष མི་བལྟོས་པ་ 8.15, 45.8.

निरपेक्षत्व n. མི་བལྟོས་པ་ 8.12.

निरस् IV praet. fut. བསལ་ (praes. སེལ་) — निरस्त བསལ་བ་ 10.18, 19, 21, 19.6 (bis), 9, 10, 18, 17, 20.4, 60.21, 87.12; **निरास** m. བསལ་(བ་) 7.12, 10.15, 19.21, 22, 20.1, 47.4, 94.5.

निराकृ VIII praes. སེལ་ praet. fut. བསལ་ — निराक्रियते I སེལ་བ་ 58.16. II བསལ་བ་ — ཡིན་པ་ 58.12. III བསལ་ཏོ་ 59.8. निराकर्तुम् བསལ་བའི་ཕྱིར་ 5.15, 10.5,

12.12, 14.15, 18.7, निराकृत्य བསལ་ནས་ 14.15, 18.7. निराकृत བསལ་(བ་) 18.16, 58.17, 18 (bis), 19, 59.1, 2, 4, 5, 6, 13, 14, 60.20, 21, 61.2, 9; निराकरण n. བསལ་བ་ 5.14, 7.3, 9.21, 55.2, 58.3, 94.12.

निरात्मक བདག་མེད་པ་ 76.17, 18, 77.3, 78.11, 16, 18, 79.13.

निरात्मकत्व n. བདག་མེད་པ་ 77.10.

निरुध् VII འགགས་ — निरुद्ध འགགས་པ་ 9.1; निरोध m. འགགས་པ་ 62.17, 63.3 (निरोधो निवृत्तिः འགགས་སྲིད་ཉུབ་པ་), 5.6 (bis), 7, 9.

निरुपयोग ཉེ་བར་མཁོ་བ་མ་ཡིན་(པ་) 89.7.

निरूप् X praet. fut. དཔྱད་ (praes. དཔྱོད་) निरूप्यते དཔྱད་དོ་ 1.3.

निर्गत sine tib. 64.13.

निर्दिश् VI 1) praes. སྟོན་ praet. fut. བསྟན་ — निर्दिश्यते སྟོན་ 45.9; निर्दिष्ट བསྟན་(པ་) 36.15, 55.12, 13, 56.5; निर्दिश्य I བསྟན་(པ་) 54.16, II བསྟན་པར་བྱ་(བ་) 53.16, 54.17, 18, 55.1; निर्देश m. བསྟན་(པ་) 5.21, 6.17 (cf. emend.), 17.7, 8, 18.16, 37.14, 19, 47.3, 53.14, 17, 54.15.

2) ཚིག་ཏུ་བསྟན་ निर्देश m. ཚིག་ཏུ་བསྟན་པ་ 31.21.

निर्धारण n. དམིགས་ཀྱིས་དགར་བ་ 6.16, 18.

निर्भास m. སྣང་བ་ 4.14, 18, 15.16.

निर्या II འབྱུང་ निर्यात् འབྱུང་བ་ 33.2.

निर्विकल्पक རྣམ་པར་མི་རྟོག་པ་ 8.21, 9.3, 11.15, 12.3, 7, 16.5.

निर्विशेषण བྱེ་བྲག་མེད་ 45.2.

निर्वृत्त སྲིད་མེད་པ་ 32.8, 10.

निविश् caus. གནས་པར་བྱེད་ — निवेशयति གནས་པར་བྱེད་དོ་ 83.20.

निवेशन n. (cf. निविश्) གནས་པ་ 83.20.

निवृत् I Â et caus. 1) praes. ལྡོག་ praet. ལོག་ (verb. neutr.) = praes. ཟློག་ praet. fut. བཟློག་ (verb. act.) — निवर्तते I ལྡོག་གོ་ 71.21. II ཟློག་པར་བྱེད་ 69.1; निवर्तित I ལྡོག་པར་འགྱུར་རོ་ 52.15, II ལོག་པ་ཡིན་ 78.1; निवर्तयति I ཟློག་པར་བྱེད་དོ་ 68.14; II ཟློག་པར་བྱེད་པ་ཡིན་ནོ་ 69.6; नि-

वर्तयेत् ལྡོག་པར་འགྱུར་ 40.4; निवर्ति-
तुम् བཟློག་པར་ 36.9; निवर्तमान ལོག་ན་
40.4; निवृत्त I ལྡོག་པ་ 69.18, 92.18, II
ལོག་པ་ 50.18, 71.21, 78.2, 3, 4, III ཟློག་
པར་བྱེད་པ་ 68.22; निवर्त्य བཟློག་པར་
བྱ་བ་ 52.13, 14, 19, 68.11, 13, 69.4, 71.13;
निवर्तनीय ཟློག་པ་ 68.19; निवर्तक ཟློག་
པར་བྱེད་པ་ 52.13, 14, 19, 68.11, 13 (bis),
71.13; निवर्तकत्व n. I ཟློག་པར་བྱེད་པ་
ཉིད་ 69.4 (निवर्त्यनिवर्तकत्व n. du.
བཟློག་པར་བྱ་བ་དང་ཟློག་པར་བྱེད་པ་ཉིད་)
II ཟློག་པར་བྱེད་པ་ 68.21; निवर्तन n. I
ཟློག་པ་ 35.14. II ཟློག་པར་བྱེད་པ་ 35.15;
निवृत्ति f. I ལྡོག་པ་ 2.19, 40.6, 52.1 (b),
8, 9 (bis), 14, 16 (b), 53.11, 72.1 (b), 2,
86.18, 16 (b), 87.7, 10 (b), 91.17, II ལོག་
(པ་) 22.18, 28.1, 10, 11, 13, 15, 17 (निवृ-
त्तिरनुपलब्धिः ལོག་པ་ནི་མི་དམིགས་པ་)
20, 21, 22, 29.1 (ter), 6, 7, 9, 33.2, 39.20,
22, 23, 40.3, 4, 50.6 (ter), 7 (quater), 52.1
(a), 2, 13, 15, 16 (a), 53.9, 10 (ter), 54.10, 11
(ter), 13 (bis), 72.1 (a), 2, 86.12, 16 (a),
87.10 (a), 90.5, 91.14; निवृत्तौ loc. ལོག་
ཏུ་ཟིན་ 40.5.

2) praes. འགག་ praet. འགགས་ — नि-
वृत्त འགགས་པ་ 68.15, 18; निवृत्ति f.
འགག་པ་ 69.3.

3) བཀག་ et དགག་(འགོགས)— निवर्तन n.
བཀག་པ་ 56.11; निवृत्ति f. དགག་པ་ 68.7.

4) ནུབ་ — निवृत्ति f. ནུབ་པ་ 63.4.

5) praes. སེལ་ praet. fut. བསལ་ — निव-
र्तयति སེལ་བར་བྱེད་པ་ཡིན་ནོ་ 69.7; नि-
वर्तयितुम् སེལ་བར་ 33.2; निवर्तित
བསལ་པ་ 7.4; निवृत्ति f. I སེལ་པ་ 36.10,
II སེལ་བར་བྱེད་པ་ 36.11, III བསལ་པ་
7.4, 7, 11.7, 35.15, 55.13, 56.13.

7) sine tib. निवृत्ति f. 77.20.

निवेदन n. རྟོགས་པར་བྱ་བ་ 60.17.

निःशङ्कम् adv. ཐེ་ཚོམ་མེད་པར་ 29.24.
དོགས་པ་མེད་པར་ 29.23.

निश्चि V 1) ངེས་ — निश्चीयते I ངེས་པ་ 11.11,
II ངེས་པ་ཡིན་ནོ་ 86.11; निश्चीयन्ते ངེས་
པར་འགྱུར་བ་ 2.17; निश्चीयेत ངེས་པར་

འགྱུར་ 11.11; निश्चिन्वन् ངེས་པ་ 3.15; निश्चित ངེས་པ་ 18.20 (bis), 19.5, 10, 12, 16, 19, 20, 20.3, 22.17, 25.19, 26.3, 29.3, 4, 30.5, 39.4 (bis), 44.5, 47.15, 18, 49.11, 14, 64.14, 73.2, 3, 77.12, 78.1, 5, 79.12 (bis), 88.11; निश्चेतव्य ངེས་པར་བྱ་བ་ 47.17; निश्चय m. I ངེས་པ་ 12.18, 19.5. 22.16, 17, 25.19, 26.7, 16 (bis), 28.2, 9, 10, 11 (bis), 29.3, 5 (cf. emend.), 6, 30.2, 3, 4 (bis), 8, 11, 12, 13, 31.15, 34.18, 40.6, 48.7 (bis), 10 (bis), 49.15, 50.10, 65.19, 20, 67.11, 70.4, 76.12 (bis), 13 (bis), 77.6, 8, 9, 20, 78.12, 14, 16, 17, 19, 20, 21, 79.1 a (cf. em.), b, 2 (ter), 3 (bis), 14, 15, 17, 18, 19 (bis), 20, 80.1, 2, 85.6, 94.5, 8, 95.1, 2 (bis), 3, II ངེས་པར་བྱེད་པ་ 16.1, 2, 6, 20.17, III ངེས་པར་བྱེད་པའི་ཤེས་པ་ (निश्चयप्रत्यय) 16.7; निश्चयन n. ངེས་པ་ 19.3, 47.10.

2) praes. གཏན་ལ་འབེབས་ fut. གཏན་ལ་དབབ་— निश्चेतव्य I གཏན་ལ་འབེབས་པ་ 20.16. II གཏན་ལ་དབབ་པར་བྱ་བ་ 47.11.

निषिध् IV praes. འགོག་ praet. བཀག་ fut. དགག་ (praet. et fut. verbi འགེགས་)— निषिध्यते I འགོག་པ་(ཡིན་) 70.14, II དགག་པར་བྱ་བ་ཡིན་ 70.15; निषेद्धुम् འགོག་པར་ 70.15; निषिद्ध བཀག་པ་ 70.19; निषेध्य I དགག་པར་བྱ་བ་ 38.22, 70.16, II དགག་བྱ་ 29.16; निषेध m. I འགོག་པ་ 33.14, 20, 34.1, 2, 37.21, 22, 59.15, 70.16, II འགོག་པར་འགྱུར་བ་ 71.7, III དགག་པ་ 33.8, 16 (bis; a — निषेधः कार्यः དགག་པར་བྱ་དགོས་) 17, 37.9, 39.14.

निष्कम्प མི་གཡོ་བ་ 35.4.

निष्क्रान्त tib. ཐྲལ་བ་ 76.18.

निष्क्रिय གཡོ་བ་མེད་པ་ 65.12, 83.2.

निष्ठ གནས་པ་ 69.8. མཐར་ཐུག་པ་ 86.1. གཏོགས་པ་ 94.9 (cf. emend.).

निष्पद् 1) praes. འགྲུབ་ praet. གྲུབ་ — निष्पन्न གྲུབ་པ་ 48.16, 19, 21, 49.2 (bis), 3, 85.12; निष्पत्ति f. I འགྲུབ་པ་ 13.17, 46.2 (b), II འགྲུབ་པར་བྱེད་པ་ 46.1, III གྲུབ་པ་ 48.13, 14 (ter), 15.

2) བསྒྲུབ་(སྒྲུབ་) — निष्पत्ति f. བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ 46.2 (a).

3) སྐྱེས་(སྐྱེ་) — निष्पन्न སྐྱེས་པ་ 48.18, 69.11.

निष्परिग्रह ཡོངས་སུ་འཛིན་པ་མེད་པ་ 92.8.

निष्प्रयोजन དགོས་པ་མེད་པ་ 1.8, 2.22, 7.15.

नीति f. ཚུལ་ 30.5.

नील སྔོན་པོ་ 11.10 (bis), 11, 13 (bis), 14, 15.9 (bis), 16 (bis), 17, 18 (bis), 21, 16.1, 2, 4, 5, 6, 7 (bis), 8, 10, 18.10 (ter), 11, 12 (ter), 13 (bis), 50.1, 70.1, 2, 3 (ter), 4, 7.

नीरूप ངོ་བོ་མེད་པ་ 79.10.

नीरूपता f. ངོ་བོ་མེད་པ་ཉིད་ 79.10.

नैमित्तिक ལྟས་ཅན་ 91.5.

नौ f. གྲུ་ 9.4, 11 (ter).

न्याय m. ཚུལ་ 9.2, 43.11, 68.16. རིགས་(པ་) 50.11, 63.13, 95.13, 16.

न्यायबिन्दु m. རིགས་པའི་ཐིགས་པ་ 95.13, 16.

न्यायबिन्दुटीका f. རིགས་པའི་ཐིགས་པའི་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ་པ་ 95.16.

न्यूनता f. མ་ཚང་བ་ 94.18, 20. མ་ཚང་བ་ཉིད་ 94.15, 16, 17, 21 (bis). མ་རྫོགས་པ་ 62.2.

प

पक्ष m. ཕྱོགས་ 6.11, 19.4, 20.22, 21.1 (bis), 4, 41.3, 44.9, 46.20, 49.12, 50.17, 53.14, 16, 54.15, 16, 17, 18, 19, 21, 55.1, 3, 6, 58.12, 13, 15, 16, 60.20, 21 (bis), 22, 23, 61.3 (bis), 12 (bis), 14, 76.5, 8, 77.15, 16, 19, 83.7, 84.10. Sine tib. 19.6, 20.21, 66.15 (पक्षधर्म ཆོས་ pro ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་)

पक्षधर्मत्व n. ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་(ཉིད་) 19.4, 41.3, 44.9, 50.17, 83.7. 84.10.

ཕྱོགས་ཀྱི་ཆོས་ཁོ་ན་ 77.16.

पक्षीकृ VIII praet. ཕྱོགས་སུ་བྱས་ (praes. — བྱེད་) — पक्षीकृत ཕྱོགས་སུ་བྱས་པ་ 19.7.

पञ्चन् ལྔ་ 61.9.

पञ्चमी f. (= ablativus) ལྔ་པ་ 78.13.

पट m. སྣམ་བུ་ 71.8.

पठ् I tib. འབྱུང་ — पठ्यते འབྱུང་ 92.8.

पत्र n. ལོ་མ་ 19.7, 8.

1. पद n. ཚིག་ 2.8 (bis), 13, 46.5 (bis), 7, 55.11, 12, 60.22, 61.11.

2. पद n. གོ་འཕང་ 95.14.

पदार्थ m. དངོས་པོ་ 68.1.

पर གཞན་ 10.5, 13, 17.4, 10, 11 (bis), 12 (bis), 13, 21.3, 14 (cf. emend.), 25.21 (bis), 26.2, 3, 37.11, 12, 19 (bis), 41.1 (bis), 2, 5, 6, 42.1, 5, 7, 46.1, 2, 3 (bis), 47.3, 8, 57.7, 15, 16, 18 (bis), 19, 58.6, 7 (ter), 8, 59.13,

61.16, 20, 21, 63.20 (bis), 21, 65.18, 73.8, 14, 15, 16, 20, 74.7, 8, 89.8, 20, 93.8 (bis), 6. འོག་མ་ 9.6. པ་རོལ་པོ་ 93.4, 94.18, 95.1, 2.

परंपरा f. བརྒྱུད་པ་ 41.11.

परम དམ་པ་ 13.10, 11 (ter), 12, 14, 18, 19, 20, 26.15, 42.4, 48.6, 69.2, 82.13.

परमाणु m. རྡུལ་ཕྲ་རབ་ 66.12, 13, 14 (bis), 69.4, 73.16, 87.17, 20, 88.1 (bis), 2, 90.1, 3 (bis).

परमार्थ དོན་དམ་པ་ 13.10, 11 (ter), 12, 14, 18, 19, 20, 26.15, 42.4, 48.6, 69.2, 82.13. དོན་ 47.8.

परमार्थसत् དོན་དམ་པར་ཡོད་པ་ 13.10, 11 (bis), 12, 14, 18 (वस्तुशब्दः परमार्थसत्पर्यायः དངོས་པོའི་སྒྲ་ནི་དོན་དམ་པར་ཡོད་པའི་རྣམ་གྲངས་ཡིན་ནོ་), 19, 20, 26.15, 82.13.

परवत् sine tib. 6.8.

परस्पर ཕན་ཚུན་ 9.7, 8, 10.12, 14 (cf. emend.), 24.20, 25.2, 33.15 (bis), 34.2, 48.16, 70.2, 12, 19, 22, 74.21, 79.8, 84.6, 13, 14.

གཅིག་གིས་གཅིག་ 69.20, 21 (bis).

परार्थ གཞན་གྱི་དོན་(— གྱི་) 17.4, 10, 11, 12, 13, 37.11, 12, 19, 41.1 (bis), 2, 6, 42.5, 7, 57.7, 15, 19, 58.6, 61.16, 20, 21, 63.20, 73.8, 89.20.

གཞན་གྱི་དོན་བྱེད་(པ་) 57.16, 18, 58.7, 8, 73.14, 20, 74.7, 8.

परिक्षिप् VI 1) ཡོངས་སུ་བསྐོར་ — परिक्षिप्त ཡོངས་སུ་བསྐོར་བ་ 31.18 (a).

2) tib. གནས་ — परिक्षिप्त གནས་པ་ 31.18 (b).

परिग्रह् IX. 1) ཡོངས་སུ་འཛིན་ — परिग्रह m. ཡོངས་སུ་འཛིན་པ་ 91.19, 20, 21, 92.1, 2, 5, 6, 7.

2) fut. གཟུང་ — परिगृह्यते གཟུང་ངོ་ 66.4.

परिग्रह m. cf. परिग्रह्; sine tib. 14.11.

परिच्छिद् VII. 1) praes. ཡོངས་སུ་གཅོད་ praet. ཡོངས་སུ་བཅད་ fut. ཡོངས་སུ་གཅད་ — परिच्छिद्यते I ཡོངས་སུ་གཅོད་(པ་) 79.8, 9, II ཡོངས་སུ་གཅོད་པ་ཡིན་ནོ་ 79.11, III ཡོངས་སུ་བཅད་པ་ 4.9; परि-

च्छिद्यमान I ཡོངས་སུ་གཅོད་པ་ 69.22 (a), 70.1, 17, II ཡོངས་སུ་གཅད་པར་བྱ་བ་ 69.22 (b); परिच्छिन्न ཡོངས་སུ་བཅད་པ་ 4.10, 6.14, 7.10.

2) གོ་ཡོངས་སུ་བཅད་(གཅོད་)—परिच्छिन्न གོ་ཡོངས་སུ་བཅད་པ་ 4.8.

परिच्छेद m. སྐབས་ 14.14. ལེའུ་ 18.15.

परित्यज् I. 1) praes. ཡོངས་སུ་འདོར་ praet. ཡོངས་སུ་དོར་ — परित्यज्य ཡོངས་སུ་འདོར་བར་ 81.9; परित्याग m. ཡོངས་སུ་དོར་བ་ 69.21.

2) ཡོངས་སུ་གཏོང་—परित्याग m. ཡོངས་སུ་གཏོང་བ་ 49.2.

2) བཞག་ (praes. འཛོག་) — परित्यज्य བཞག་ནས་ 4.20.

परिपिण्डित ཡོངས་བརྗེས་ 95.18.

परिमाण n. ཚད་ཡོད་པ་ 88.1.

परिसमाप् V et caus. 1) རྫོགས་ — परिसमाप्य རྫོགས་ཏེ་ 61.14; परिसमापयितव्य རྫོགས་པར་བྱ་བ་ 57.6.

2) ཡོངས་སུ་རྫོགས་ — परिसमाप्ति f. ཡོངས་སུ་རྫོགས་པ་ 12.9.

परिहृ I 1) praes. ཡོངས་སུ་སྤོང་ praet. ཡོངས་སུ་སྤངས་ — परिहरति ཡོངས་སུ་སྤོང་བར་བྱེད་པ་ 70.4; परिहृत ཡོངས་སུ་སྤངས་པ་ 71.5; परिहार m. ཡོངས་སུ་སྤངས་(པ་) 70.1, 71.4, 6, 79.8.

2) praet. སྤངས་ — परिहर्तव्य སྤངས་པར་བྱ་བ་ 68.12; परिहार m. སྤངས་(པ་) 24.20, 33.15, 16, 34.2, 48.16, 69.20, 21 (bis), 70.3, 8, 12, 19, 22; परिहारवत् (poss.) I སྤངས་པ་དང་ལྡན་པ་ 34.2, II སྤངས་ཏེ་གནས་པ་ 33.16.

परिहार m. cf. परिहृ; ལན་ 38.15.

परीक्ष् I. 1) བརྟག་ — परीक्ष्यते བརྟག་པར་བྱ་བ་ཡིན་ནོ་ 4.18; परीक्षणीय བརྟག་པར་བྱ་བ་ 4.17, 19; परीक्षा f. I བརྟག་པ་ 1.9, 2.23, II བརྟག་པར་བྱ་བ་ 4.19.

2) fut. དཔྱད་ (praes. དཔྱོད་) — परीक्ष्यते དཔྱད་པར་བྱ་བ་ཡིན་ 4.15.

परीत སྙོག་ཏུ་གྱུར་པ་ 16.14, 19.1, 2, 3, 4, 25.18, 31.22, 34.17, 47.15.

परोक्षत्व n. མི་སྣང་བ་ཉིད་ (अदृश्यत्व) 33.1.

पर्यन्त m. མཐའ་ 11.17, 20, 22, 23, 12.2, 31.14 (bis). མཐར་ཐུག་པ་ 9.16 (cf. em.), 31.18.

पर्यनुयुज् VII praet. དྲིས་ (praes. འདྲི་) पर्यनुयुक्त དྲིས་པ་ 74.5.

पर्याय m. རྣམ་གྲངས་ 13.2, 18, 56.5, 63.19.

पर्वत m. རི་ 64.18.

पश्चात् adv. རྗེས་ལ་ 6.11, 19.8. ཕྱིས་ 6.12. 19.15, 48.18, 21, 49.2, 3.

पारंपर्य n. བརྒྱུད་པ་ 37.3, 8, 39.17.

पारर्थ्य n. (cf. परार्थ) གཞན་གྱི་དོན་ 58.6, 74.2 (b). གཞན་གྱི་དོན་ཉིད་ 74.2 (c). གཞན་གྱི་དོན་བྱེད་(པ་) 73.18, 74.1, 4. གཞན་གྱི་དོན་བྱེད་པ་ཉིད་ 57.19, 74.2 (a), 3 (bis).

पार्श्व m. ངོས་ 31.14.

पित्त n. མཁྲིས་ 9.13.

पिशाच m. འདྲེ་(པ་) 33.20, 21 (ter), 70.11. ཤ་ཟ་ 70.15.

पीत སེར་པོ་ 4.4, 70.4, 5, 15.

पुत्र m. བུ་ 20.8 (bis).

पुत्रत्व n. བུ་ཉིད་ 20.9.

पुनर् ཡང་ 7.15, 19, 12.20, 23, 13.14, 18.19, 37.19, 40.7, 47.12, 66.5, 85.14, 92.19. ཀྱང་ 5.23, 21.16. ཕྱིས་ 47.11. ནི་ 18.17. Sine tib. 8.12, 13.8, 17.9, 20.5, 22.20, 25.3, 11, 26.10, 30.10, 38.18, 41.5, 48.12, 53.22, 54.17, 18, 55.17, 56.6, 68.3, 72.22, 73.4, 79.3, 82.5, 85.23, 86.2.

पुनः पुनर् ཡང་དང་ཡང་དུ་ 11.19, 37.15.

पुनः पुनरावर्तनम् ཡང་དང་ཡང་དུ་བྱེད་པ་ 37.15—16.

पुरस्तात् སྔར་ 15.4.

पुरुष m. སྐྱེས་བུ་ 1.1, 2.1, 2, 3, 3.7, 8, 10, 11, 4.13, 18, 21, 5.2, 8, 9, 11, 57.20, 58.5, 63.19, 73.18, 19, 82.10. མི་ 36.1, 4 (bis), 66.19, 21, 88.4, 5 (bis), 6, 9, 10, 11, 13, 14, 20, 21, 91.7.

पूरित sine tib. 35.4.

पूर्व སྔ་བ་ 4.12 (b), 18 (b). སྔ་མ་ 31.4, 33.4, 49.9, 60.19, 65.15, 69.17, སྔོན་ 3.5, 9.2, 12.5 (bis). སྔོན་དུ་འགྲོ་བ་ 4.12 (a). སྔོན་དུ་སོང་བ་ 4.12 (c), 13 (a), 15, 20, 38.13. loc. पूर्वस्मिन् སྔ་རོལ་དུ་ 20.1; in sensu adv. (पूर्वम्) སྔར་ 19.14, 20.3, 48.16, 18,

21, 49.2 (bis), 94.18, 20, et in पूर्वोक्त q. v. Sine tib. 2.19.

पूर्वक སྔོན་དུ་འགྲོ་བ་(— ཅན་) 1.1, 2.1, 5.10, 11, 33.22, 60.18, 69.12. སྔོན་དུ་སོང་བ་ 16.16, 48.19, 63.6. སྔོན་དུ་བཏང་ནས་ 60.17.

पूर्वदृष्ट སྔོན་མཐོང་བ་ 8.14 (bis).

पूर्वदृष्टत्व n. སྔོན་མཐོང་བ་ཉིད་ 8.18.

पूर्वापर ལྷག་འོག་ 32.7.

पूर्ववत् སྔ་མ་བཞིན་དུ་ 31.4, 33.4, 49.9, 69.17.

पूर्वोक्त སྔར་བཤད་པ་ 30.4, 37.14. སྔར་སྨོས་པ་ 84.13.

पृथक् adv. ཐ་དད་པར་ 67.1. ལོགས་ཤིག་ཏུ་ 85.1, 2, 6. ལོགས་ཤིག་ན་ 85.7.

पृथक्करण n. ཐ་དད་དུ་བྱེད་པ་ 6.18.

पृथिवी f. ས་ 44.10, 64.12.

पृष्ट cf. प्रच्छ्.

पैठर m. (n. pr.) པཻ་ཋ་ར་ 84.3.

पैलुक (n. pr.) པཻ་ལུ་ཀ་ 83.3.

प्रकरण n. རབ་ཏུ་བྱེད་པ་ 1.6, 7, 10, 2.2, 4, 5, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 21, 22, 24, 3.1, 5.12. སྐབས་ 49.8, 58.10, 74.22, 75.1.

प्रकर्ष m. རབ་ 11.17, 19, 20, 22, 12.1, 2. ཁྱད་པར་ 11.21 (bis).

प्रकार m. རྣམ་པ་ 5.2, 3, 9.21, 12.11, 17.3 (b), 7 (bis), 8, 21.15, 24.13, 30.15, 16 (ter), 20, 42.5, 52.4, 5, 8, 67.7, 9, 76.3, 77.5, 78.1 (bis), 80.4, 85.13, 86.13, 19 (bis). བྱེ་བྲག་ 5.17, 17.3 (a), 30.19, 42.7, 46.6. རབ་ཏུ་དབྱེ་བ་ 24.14.

प्रकारभेद m. རབ་ཏུ་དབྱེ་བ་ 30.14.

प्रकाश् caus. 1) praes. སྟོན་ praet. fut. བསྟན་ — प्रकाशयते I སྟོན་པར་བྱེད་(པ་) 41.4, II བསྟན་པར་བྱ་བ་ཡིན་ 43.4; प्रकाशयितव्य བསྟན་པར་བྱ་བ་ 43.4; प्रकाश्य བསྟན་པར་བྱ་བ་ 42.22, 43.9, 10, 11.

2) བརྗོད་ — प्रकाशित བརྗོད་པ་ 93.4, 5 (bis).

3) བཤད་ — प्रकाशयितव्य བཤད་པར་བྱ་བ་ 43.3.

4) གསལ་བར་བྱེད་ — प्रकाशन n. གསལ་བར་བྱེད་པ་ 19.2.

प्रकृत སྐབས་ 67.2.

प्रक्रम् I. 1) གོང་དུ་ཐལ་ — प्रक्रान्त གོང་དུ་ཐལ་པ་ 18.20.

2) སྐབས་ — प्रक्रान्त སྐབས་(པ་) 48.2, 80.22.

3) སྔར་ཐལ་ — प्रक्रान्त སྔར་ཐལ་པ་ 38.15.

4) ཐལ་ — प्रक्रान्त ཐལ་(པ་) 58.18.

5) རྩོམ་ — प्रक्रान्त རྩོམ་པ་ 57.8.

6) ཞུགས་ — प्रक्रान्त ཞུགས་པ་ 82.3.

प्रचुर མང་ 24.3.

प्रच्छ् VI. praet. དྲིས་ (praes. འདྲི་) — पृष्ट དྲིས་པ་ 21.14.

प्रच्छद् X praet. བསྐྱོན་ (praes. སྐྱོན་) प्रच्छादित བསྐྱོན་པ་ 64.18.

प्रच्युति f. ཉམས་པ་ 70.1, 18 (bis).

प्रच्युतिमत् ཉམས་པ་དང་ལྡན་པ་ 70.18.

प्रणालिका f. ཟོ་ཆུན་བརྒྱུད་པ་ 37.8, 10.

प्रणिधान n. གཏད་པ་ 22.12.

प्रणेतृ བྱེད་པ་ 91.8.

प्रति སོ་སོ་ལ་ 5.18. ལ་ 34.7, 88.19; sine tib. 31.9.

प्रतिगत sine tib. 6.2.

प्रतिज्ञा IX. 1) དམ་བཅས་ — प्रतिज्ञायमान དམ་བཅས་པ་ 60.9; प्रतिज्ञात དམ་བཅས་པ་ 59.2, 5, 60.12 (tib. ཚད་མ་མ་ཡིན་པའི་དམ་བཅས་པ་ = अप्रामाण्यस्य प्रतिज्ञा); प्रतिज्ञा f. དམ་བཅས་པ་ 26.14, 48.4, 11, 58.20, 59.14 (bis), 15.

2) བླངས་(ལེན་) — प्रतिज्ञातत्व n. བླངས་པ་ 63.4.

प्रतिनियत སོ་སོའི་ངེས་པ་ 17.5.

प्रतिपद् IV. Â et caus. 1) ཁོང་དུ་ཆུད་ — प्रतिपद्यते ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་པ་ 17.11; प्रतिपद्यमान ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་པ་ 53.12; प्रतिपत्तव्य I. ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་(བ་) 2.14, 31.17, 32.2, 93.4, 94.9. II ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་དགོས་ 39.5; प्रतिपादयति ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་པ་. 17.12; प्रतिपादयितुम् ཁོང་དུ་ཆུད་པར་ 94.10; प्रतिपादयितव्य ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བ་ 89.8;

प्रतिपत्ति f. I ཁོང་དུ་ཆུད་པ 39.6, 8, 12, 16, 40.1, 93.7, II ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བ 20.16, 37.19; प्रतिपादन n. ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བ 58.14.

2) རྟོགས — प्रतिपद्यते རྟོགས་པར་བྱེད་པ 35.20, 37.18; प्रतिपत्तव्य རྟོགས་པར་བྱ་བ 12.23, 31.16, 53.15, 62.11; प्रतिपादयितुम् རྟོགས་པར 94.11; प्रतिपत्ति f. I རྟོགས་པ 22.13, 25.18, 32.1, 33.4, 37.18, 62.11, 94.10. II རྟོགས་པར་བྱ་བ 87.1, 89.4; प्रतिपत्तृ I རྟོགས་པ་པོ 2.22, 22.4, 34.11, 44.11, II རྟོགས་པར་བྱེད་པ 22.5, 23.7, 34.16, 36.7; प्रतिपादकत्व n. རྟོགས་པར་བྱེད་པ 47.15; प्रतिपादन n. I རྟོགས་པ 19.4. II རྟོགས་པར་བྱེད་པ 47.10; III རྟོགས་པར་བྱ་བ 60.18.

3) praes. སྟོན praet. fut. བསྟན — प्रतिपाद्य བསྟན་ནས 12.11 (cf. emend.) 77.5; प्रतिपादित བསྟན་པ 42.1; प्रतिपत्तव्य བསྟན་པར་བྱ་བ 53.12; प्रतिपत्ति f. བསྟན་པ 1.8; प्रतिपादक སྟོན་པར་བྱེད་པ 42.2 (bis), 3; प्रतिपादन n. བསྟན་པ 1.7.

4) སོ་སོར་བསྟན (སྟོན) — प्रतिपाद्यते སོ་སོར་བསྟན་པ 5.14.

5) གོ — प्रतिपाद्य གོ་བར་བྱ་བ 62.3, 4; प्रतिपादक གོ་བར་བྱེད་པ 62.3, 5.

6) ཞེས — प्रतिपन्न ཞེས་པ 55.2.

7) སྒྲུབ — प्रतिपत्तृ སྒྲུབ་པ་པོ 28.10, 15, 17, 29.12 (bis), 37.16, 44.12.

1. प्रतिबन्ध् IX. (in sensu संबन्ध्) 1) འབྲེལ — प्रतिबद्ध འབྲེལ (པ, བ) 25.7, 14, 16, 26.2, 3, 4, 5, 6, 8, 13, 27.3, 4, 52.5, 6, 15, 53.15; प्रतिबद्धत्व n. འབྲེལ་པ་ཉིད 25.7, 52.7; प्रतिबन्ध m. འབྲེལ་པ 20.10, 25.5, 6 (a, b), 8, 9, 11, 19, 20, 21 (bis), 26.1, 2, 3, 4, 6, 10, 18, 19, 27.4 (bis), 5, 6, 47.11, 52.1, 2, 5, 9, 10 (bis), 13, 14, 15, 16, 17 (bis), 18, 19.

2) sine tib. प्रतिबन्ध m. 25.6 (c).

2. प्रतिबन्ध् IX. (in sensu रुध्, बाध्)

1) གནོད — प्रतिबध्नाति གནོད་པ 60.9.

2) འཇོམ — प्रतिबध्नत् འཇོམ་པར་བྱེད་པ 68.10.

3) འགོགས et གོགས — प्रतिबन्ध m. I

4) ཡིད་ཆེས་— प्रतीति f. ཡིད་ཆེས་པ་ 58.12.

5) ཚོལ་— प्रत्येति ཚོལ་ 60.15; प्रत्येष्यति ཚོལ་ 60.15.

6) གྲགས་— प्रतीयेत གྲགས་པར་འགྱུར་རོ་ 93.19; प्रतीत གྲགས་པ་ 24.12, 59.6; प्रतीति f. གྲགས་པ་ 58.12, 16, 59.4, 5, 6, 7, 10, 11, 60.12, 94.12.

प्रत्यक्ष adj. མངོན་སུམ་དུ་གྱུར་པ་ 29.7 (b), 31.19, 22, 32.9, 33.1, 35.7, 36.8. མངོན་སུམ་ 14.16, 15.15, 22.4, 5, 23.5, 7, 8, 28.15, 17, 20 (bis), 22, 29.6, 7 (a), 9, 12 (bis), 31.20, 44.11, 12. མངོན་དུ་གྱུར་པ་ 34.18.

प्रत्यक्ष n. མངོན་སུམ་ 3.18 (bis), 14, 15 (bis), 6.1, 2, 6, 7, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 7.5, 6, 7, 13, 14, 16, 9.5, 6, 7, 8 (bis), 19, 20, 22, 10.4, 5 (bis), 17, 21, 11.1, 8 (bis), 12, 13, 15, 16, 12.1, 3, 8 (bis), 9 (bis), 11, 14, 16, 17, 18, 19, 22, 13.8, 13, 20, 14.14, 17, 20, 15.4, 16.4, 5, 8, 12, 13, 14, 16 (bis), 17, 17.1, 18.8, 9 (bis), 10, 15, 24.12, 28.2, 10, 11, 12, 30.2, 3 (bis), 4, 5, 8, 39.20, 22, 23, 49.11, 54.21, 58.11, 15, 17, 18 (bis), 19, 21, 82.2; sine tib. 6.3.

प्रत्यक्षता f. མངོན་སུམ་ཉིད་ 28.21.

प्रत्यक्षत्व n. མངོན་སུམ་ཉིད་ 6.17, 29.7. མངོན་སུམ་དུ་གྱུར་པ་ 36.5, 6 (bis).

प्रत्यय m. I cf. प्रती II རྐྱེན་ 10.6, 14, 15, 16 (bis), 22.21, 22, 23, 23.2, 5, 6, 9, 10, 11, 12, 14, 28.5, 7, 46.6, 10, 11 (bis), 12, 13 (प्रत्ययानां कारणानाम् རྐྱེན་རྒྱུ་རྣམས་ཀྱི), 14 (bis), 15 (bis), 16 (bis); sine tib. 60.8.

प्रत्यवमृश् VI. 1) འཛིན་— प्रत्यवमृशति འཛིན་པ་ 8.13.

2) བསྐྲད་ — प्रत्यवमृष्ट བསྐྲད་(པ) 55.11; प्रत्यवमर्ष्टव्य བསྐྲད་པར་བྱ་བ་ 55.10.

प्रत्यासन्न ཉེ་བ་ 56.4.

प्रत्येकम् སོ་སོར་ 9.7.

प्रथम དང་པོ་ 68.14. ཐོག་མ་ 92.2. adv. प्रथमम् ཐོག་མ་ཉིད་དུ་ 3.11. ཐོག་མར་ 5.22, 47.10.

प्रदीप m. སྒྲོན་མ་ 19.2, 25.18, 35.15, 47.9, 69.7.

प्रदृश् caus. 1) praes. སྟོན་ praet. fut. བསྟན་ — प्रदर्शित བསྟན་(པ) 3.6 (bis), 18, 5.5, 6 (bis), 18, 87.8, 88.18, 89.1, 5, 14; प्रदर्शन n. I སྟོན་པ་ 2.18, 57.19, 87.7 (bis),

II བསྟན་པ་ 5.17, 44.21, 50.17, 58.12, 14, 73.18, 83.5, 7, 87.5, 13, 93.9, III བསྟན་པར་བྱ་བ་ 94.7; प्रदर्शक I སྟོན་པ་ 3.24, II སྟོན་པར་བྱེད་(པ་) 3.14, 17; प्रदर्शकत्व n. སྟོན་པར་བྱེད་པ་ 3.8.

2 praes. རབ་ཏུ་སྟོན་ praet. རབ་ཏུ་བསྟན་ — प्रदर्शित རབ་ཏུ་བསྟན་པ་ 4.1, 2; प्रदर्शन n. རབ་ཏུ་སྟོན་པ་ 15.4; प्रदर्शकत्व n. རབ་ཏུ་སྟོན་པ་ཉིད་ 87.10.

प्रदेश m. ཕྱོགས་ 2.17, 22.1, 4 (bis), 5, 30.2, 3, 33.4, 36.2, 48.19, 44.10, 11 (bis), 12, 53.22, 54.12. ས་ཕྱོགས་ 22.15, 18, 29.13, 15.

प्रधान གཙོ་བོ་ 5.12, 24.18, 19.

प्रबन्ध m. རྒྱུན་ 1.2. བརྒྱུད་མ་ 69.9.

°प्रभव (bah.) བྱུང་བ་ 60.2.

प्रभा f. འོད་ 4.5, 69.7.

प्रभृति སོགས་པ་ 66.14.

प्रमाण n. ཚད་མ་ 2.16, 3.9, 10, 11, 17, 18 (bis), 4.4, 5, 6, 7, 6.10, 13, 14, 7.8, 11.1, 13, 12.8, 16, 22, 14.16, 17, 18, 21, 15.3, 5, 6 (bis), 7 (अर्थसारूप्यमस्य [= ज्ञानस्य] प्रमाणम् དོན་དང་འདྲ་བ་ཉིད་ [ཤེས་པ་=] དེའི་ཚད་མ་), 8, 11 (a), 12, 20 (bis), 16.3, 9 (bis), 11, 12, 17, 18.3, 9, 11 (bis), 12, 13, 28.14, 29.19, 36.9, 39.18, 40.1 (bis), 3, 4, 5 (bis), 7 (bis), 8, 9, 44.4, 5, 6, 8 (bis), 45.1, 47.1, 6 (ter), 7 (bis), 11, 49.20, 52.18, 58.1, 59.13, 15 (bis), 60.5, 6, 64.1, 2, 74.5, 79.16, 80.21, 22, 81.1, 2 (bis), 20, 82.1, 83.4, 86.11, 15, 24, 87.5, 7, 9, 90.9, 16, 17 (bis), 19, 91.1, 12, 92.4; sine tib. 15.11 (b), 61.10.

प्रमिति f. རྟོགས་པ་ 15.6.

प्रमेय གཞལ་བྱ་ 40.1 (bis), 5, 6, 7 (bis), 8, 9.

प्रमेयत्व n. གཞལ་བྱ་ཉིད་ 66.1, 4 (bis), 6, 7 (bis).

प्रयत्न m. རྩོལ་ 19.15, 16, 22, 20.2, 26.5, 6, 7, 66.4. བརྩོལ་བ་ 46.12, 15, 17 (bis), 66.9, 10, 11, 72.15, 18 (a, c), 19, 20, 73.2, 89.17 (bis); sine tib. 72.18 (b).

प्रयुज् VII. 1) praes. སྦྱོར་ praet. fut. སྦྱར་ — प्रयुज्यते I སྦྱོར་བ་ — ཡིན་ 32.6, 60.16, II སྦྱོར་བར་བྱེད་ 33.1, 46.9 (bis), III སྦྱར་བར་བྱ་བ་ཡིན་ 31.18, 46.7; प्रयुज्येते I སྦྱོར་བའི་ 43.2. II སྦྱར་བར་བྱ་བ་ཡིན་ प्रयुज्यमान I སྦྱོར་བ་ 46.11. II སྦྱར་བ་ 59.16; प्रयुक्त I སྦྱར་བ་ 2.12, 46.17, 19, 93.10, II tib. སྦྱོར་བ་

(प्रयोग m.) 45.11, 16, III སྦྱར་དུ་ཟིན་ 46.5, IV སྦྱར་བར་བྱས་པ་ 36.18, 19; प्रयुक्तत्व n. སྦྱར་བ་ 95.6; प्रयोक्तव्य I སྦྱར་བ་ 49.4, II སྦྱར་བར་བྱ་བ་ 20.11 (bis), 32.15, 47.16, 53.5, III སྦྱོར་བར་བྱ་བ་ 34.9, 16, 36.6, 46.21, 22, IV tib. སྦྱོར་བར་བྱེད་པ་ (प्रयुज्यते) 35.18; प्रयुक्ति f. སྦྱར་བ་ 30.17; प्रयोग m. I སྦྱོར་བ་ 20.7, 30.15, 17 (bis), 32.1, 11, 16, 34.11, 19, 35.3, 8, 17, 20, 36.7, 13, 15 (b), 37.1, 3, 4 (ter), 6 (bis), 7 (bis), 8, 11 (bis), 13, 15 (bis), 18, 19, 22, 23, 39.13, 14, 16, 17, 42.9, 10 (bis), 22, 43.7, 8 (bis), 44.15, 16, 17, 18, 45.2, 4, 7, 14, 21, 46.13, 18, 47.23, 49.6, 8, 17, 50.1, 3, 10, 12, 14, 19, 20, 51.3, 4, 13, 52.12, 53.3, 4 (b), 14, 16, 18, 19, 22, 54.5, 8 (bis), 60.12, 17, 18, 83.10, 84.3, 4; II སྦྱོར་བར་བྱེད་པ་ 53.4 (a), III སྦྱོར་བའི་ཚུལ་ 34.3, IV སྦྱར་བ་ 20.9, 10, 32.17.

2) praes. རབ་ཏུ་སྦྱོར་ praet. fut. རབ་ཏུ་སྦྱར་ — प्रयुक्तत्व n. I རབ་ཏུ་སྦྱར་བ་ 95.6. རབ་ཏུ་སྦྱར་བ་ཉིད་ 95.8; प्रयुक्ति f. རབ་ཏུ་སྦྱོར་བ་ 42.10; प्रयोक्तव्य རབ་ཏུ་སྦྱར་བར་བྱ་(བ་) 20.6.

3) བརྗོད་ (वच् vel. अभिधा) — प्रयुक्त བརྗོད་པ་ 52.11.

4) Sine tib. 36.15 (a).

प्रयोग m. I cf. प्रयुज् II tib. བྱེ་བྲག་ 37.14.

प्रयोजन n. དགོས་པ་ 1.6, 7, 9, 10, 2.2, 3, 5, 6, 8 (bis), 9, 11, 13, 15, 21, 24, 3.1, 13.17, 43.2, 3, 5, 9 (bis), 65.19, 70.13, 73.15, 85.10, 12.

प्रवृत् I Â. 1) praes. འཇུག་ praet. ཞུགས་ — प्रवर्तते I འཇུག་པ་ 6.12, II འཇུག་པར་བྱེད་དོ་ 29.24; प्रवर्तन्ते I འཇུག་གོ་ 2.10, II འཇུག་པར་འགྱུར་རོ་ 3.2, 3; प्रवृत्त I འཇུག་པ་ 3.21, 23.10, II ཞུགས་པ་ 7.5, 23.8, 56.20, 81.16, 17, 20, 21; *प्रवृत्तत्व n. ཞུགས་པ་ 7.13; प्रवृत्ति f. འཇུག་པ་ 2.9, 19, 21, 3.3, 8, 13, 15, 6.4, 5, 6, 8, 12.20, 21, 15.4, 29.23.

2) རབ་ཏུ་འཇུག་ — प्रवर्तन्ते རབ་ཏུ་འཇུག་པར་འགྱུར་རོ་ 2.13; प्रवृत्ति f. I རབ་ཏུ་འཇུག་པ་ 4.16 (a), II རབ་ཏུ་ཞུགས་པ་ 4.16 (b).

3) བྱུང་ — प्रवृत्त བྱུང་དུ་ཟིན་ 69.3.

4) གྱུར་ — प्रवृत्त གྱུར་པ་ 30.8.

5) tib. ཡོད་ — प्रवृत्ति f. ཡོད་པ་ 69.12.

Caus. 1) praes. འཇུག་(པར་བྱེད་) praet. བཅུག་ fut. གཞུག་ — प्रवर्तयति འཇུག་པར་བྱེད་ 30.7; प्रवर्त्यते གཞུག་པར་བྱེད་པ་ 24.6; प्रवर्तयत् འཇུག་པར་བྱེད་པ་ 3.7; प्रवर्तित I འཇུག་པར་བྱས་(པ་) 30.8, II བཅུག་པར་གྱུར་པ་ 3.9; प्रवर्तक (f. °र्तिका) འཇུག་པར་བྱེད་པ་ 30.1; प्रवर्तकत्व n. འཇུག་པར་བྱེད་པ་(ཉིད་) 3.6; प्रवर्तिन् (f. °र्तिनी) འཇུག་པར་བྱེད་ 30.9.

2) རབ་ཏུ་འཇུག་(པར་བྱེད་)—प्रवर्तक རབ་ཏུ་འཇུག་པར་བྱེད་པ་ 4.14 (bis).

प्रसङ्गेन instr. adv. ཞར་ལ་ 18.16, 20.18, 61.14 (प्रसङ्गागतम् = ཞར་ལ་འོངས་པ་), 84.22, 23.

प्रसञ्ज् I. ཐལ་བར་འགྱུར་—प्रसक्त ཐལ་བར་འགྱུར་བ་ 36.16, 17; प्रसङ्ग m. ཐལ་བར་འགྱུར་བ་ 10.20, 36.18, 37.22, 70.2, 71.5, 6.

प्रसाधक སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ 11.1.

प्रसिध् IV. 1) གྲུབ་(འགྲུབ་)—प्रसिद्ध གྲུབ་པ་ 58.5; प्रसिद्धि f. གྲུབ་པར་བྱ་བ་ 92.22.

2) རབ་ཏུ་གྲུབ་—प्रसिद्ध རབ་ཏུ་གྲུབ་པ་ 86.15, 87.5, 10.

3) སྒྲུབ་—प्रसिद्ध སྒྲུབ་པ་ 77.10, 12.

4) གྲགས་—प्रसिद्ध གྲགས་པ་ 6.19, 11.1.

प्रसूति f. རབ་འབྱུང་ 1.8.

प्रस्ताव m. སྐབས་ 61.15.

प्रस्तुत སྐབས་སུ་བབ་(པ་) 18.16. གནས་སྐབས་ 81.1.

प्रहार m བསྣུན་པ་ 9.18.

प्राक् adv. སྔར་ 61.20. སྔོན་རོལ་ཏུ་ 2.16. ཐོག་མར་ 17.8.

प्राक्तन (f. °नी) སྔ་རོལ་གྱི་ 11.22.

प्राण m. སྲོག་ 63.2, 3, 76.1, 3, 4 (bis), 17, 19, 77.8, 10, 12, 17, 78.2, 7, 11, 17, 79.14, 16, 80.4, 5.

प्राणादिमत् སྲོག་ལ་སོགས་པ་དང་ལྡན་པ་ 76.4.

प्राणादिमत्त्व n. སྲོག་ལ་སོགས་པ་དང་ལྡན་པ་ 76.1, 80.4. སྲོག་ལ་སོགས་པ་ 79.16.

प्राणिन् སྲོག་ཆགས་ 76.3.

प्राप् V et caus. 1) ཐོབ་ — प्राप्तुम् ཐོབ་པར་ 3.17, 22; प्रापयितुम् ཐོབ་པར་ 12.19; प्रापणीय ཐོབ་པར་བྱ་བ་ 4.1, 12.17, 19; प्रापक ཐོབ་པར་བྱེད་པ་ 3.17, 4.1; प्रापकत्व n. ཐོབ་པར་བྱེད་པ་ཉིད་ 3.18; प्राप्ति f. ཐོབ་པ་ 3.23.

2) སྤྲད་ — प्रापयति I སྤྲད་པར་བྱེད་པ་ 3.7 (a), 5.5, II སྤྲད་པ་ཡིན་ནོ་ 3.7 (b); प्राप्तुम् སྤྲད་པར་བྱ་ 3.19; प्रापयितुम् སྤྲད་པར་ 4.8, 9; प्रापयत् I སྤྲད་པར་བྱེད་པ་ 3.5, 5.6, 6.13, 14, II སྤྲད་པར་བྱེད་ན་ 3.6; प्रापित I སྤྲད་པར་འགྱུར་པ་ 3.10, II སྤྲད་པར་གྱུར་པ་ 3.11; प्रापितो भवति སྤྲད་པར་འགྱུར་བ་ 15.3; प्रापणीय སྤྲད་པར་བྱ་བ་ 4.11; प्रापयितव्य སྤྲད་པར་བྱ་བ་ 4.9; प्रापक I སྤྲད་པར་བྱེད་པ་ 14.21, 15.2, 4 (a), II སྤྲད་བྱེད་ 15.3, 4 (b); प्रापकं भवति སྤྲད་བྱེད་དུ་གྱུར་པ་ 15.3; प्रापकत्व n. སྤྲད་པར་བྱེད་པ་(ཉིད་) 3.7; प्रापणा n. སྤྲད་པ་ 3.22, 14.21; प्राप्ति f. སྤྲད་པ་ 4.16, 17.

3) གྱུར་ (འགྱུར་) — प्राप्त གྱུར་པ་ (cf. उपलब्धि) 22.1, 6, 7, 23.2 (°त्वम् — ཡིན་པར་) 28.1, 6 (bis), 7, 11, 31.1, 4, 32.7, 38.3, 6, 43.13, 20, 21, 44.13, 50.1, 2, 4, 53.6, 8, 19, 20, 23, 54.5, 10, 84.4, 5, 8; प्राप्तत्व n. གྱུར་པ་ཉིད་ 22.22, 44.13; प्राप्ति f. གྱུར་པ་ 22.20, 21, 22.

4) འགྲུབ་ — प्राप्यते འགྲུབ་ 13.21.

5) Sine tib. प्राप्त 6.3.

प्रामाण्य n. ཚད་མ་ 59.15.

प्रारम्भ m. བརྩམ་པ་ 2.21.

प्रेक्षावत् རྟོགས་པ་དང་ལྡན་པ་ 1.9, 2.9, 14, 16, 19, 3.2, 8 (bis), 4.17.

प्लवमान (प्लु I Â.) sine tib. 35.6.

फ

फल n. འབྲས་བུ་ 3.9, 5.15, 14.15, 16, 17, 18, 15.2, 5, 6, 12, 21, 16.9, 18.7, 8, 9, 11, 13, 15, 56.11, 60.2.

ब

बधिर འོན་པ་ 10.20.

बल n. སྟོབས་ 12.18, 16.4, 13, 56.20,

81.16, 18, 20, 21 (बलं सामर्थ्यम् སྟོབས་ནི་ མཐུའོ).

बलव n. tib. མཐུ་ 6.12.

बहु མང་དུ་ 47.7 (a). མང་པོ་ 38.15, 47.7 (c), 65.4, 69.8. མང་(པ་) 47.7 (b).

बहुवचन n. མང་པོའི་ཚིག་ 47.7.

बाध् I Â. 1) འགལ་ — बाध्यते འགལ་ལོ་ 58.21; बाधित འགལ་བ་ 60.10.

2) གནོད་ — बाध्यते གནོད་པ་ཡིན་ 60.12; बाधक གནོད་པར་བྱེད་(པ་) 47.10, 59.10, 12.

3) བསལ་(སེལ་) — बाध्यते བསལ་བ་ཡིན་ནོ་ 59.16.

बाल m. བྱིས་པ་ 8.12.

बालक m. བྱིས་པ་ 8.8.

बाष्प m. རླངས་པ་ 35.4, 64.9, 11 (ter), 18.

बाष्पादित्व n. རླངས་པ་ལ་སོགས་པ་ཉིད་ 64.11, 18.

बाह्य ཕྱི་ 60.3, 4, 16, 18 (bis). ཕྱི་རོལ་གྱི་ 9.12, 14, 18.

बीज n. ས་བོན་ 15.1, 19.1.

बुद्धि f. བློ་ 28.21, 51.8 (bis), 16.

बुध् I Â. 1) རྟོགས་ — बोद्धव्य རྟོགས་པར་བྱ་བ་ 12.14; बोध m. རྟོགས་པ་ 16.3 (cf. emend.), 4, 5, 6, 7 (bis), 8, 10, 18.10.

2) ཁོང་དུ་ཆུད་ — बोध m. ཁོང་དུ་ཆུད་པ་ 18.11, 12.

बौद्ध m. སངས་རྒྱས་པ་ 58.2, 3, 62.19, 63.4, 65.18, 74.5.

ब्राह्मण m. བྲམ་ཟེ་ 91.6, 16.

ब्रू II praes. སྨྲ་ praet. སྨྲས་ — ब्रवीमि སྨྲས་པ་ 59.19; ब्रूमः སྨྲ་ 67.15; ब्रूयात् སྨྲས་པ་ 5.9; ब्रूवत् I སྨྲ་བ་ན་ 2.4, II སྨྲ་བ་ 60.6; ब्रुवाणा སྨྲ་བ་ན་ 74.4.

भ

भय འཇིགས་པ་ 35.13.

भवत् ཁྱེད་ 6.19.

भाग m. ཕྱོགས་ 31.21, 64.19. Sine tib. 2.5.

°भाज् བརྟེན་པ་ 19.8.

भाव m. cf. भू དངོས་པོ་ 3.20 (bis), 21, 22, 8.18, 23, 9.2, 10.17, 13.18, 14.21, 15.19 (b), 24.11, 25.11, 18, 26.7, 8, 12, 27.11, 33.6, 9, 35.16, 39.7 (b), 8 (b), 42.14, 15, 45.8, 9, 48.7, 15 (bis), 17 (bis), 49.11, 13,

57.11, 64.9, 11, 65.11, 67.10, 68.13, 69.1, 12, 21, 70.5, 71.18, 17, 18, 76.4, 79.1 (b), 83.14, 85.10, 86.11, 21, 24, 87.8, 90.18. ངོ་བོ་ 15.22, 46.1, 14, 79.7 (a), instr. भावेन tib. སྒོ་ནས་ (द्वारेण) 15.20, sine tib. 2.15, 15.19 (a), 23.8, 27.2, 39.6, 7 (a), 8 (a), 49.15.

भास् I Â. སྣང་ — भासमान སྣང་བ་ 28.19.

भास्वर གསལ་བ་ 34.11.

भित्ति f. རྩིག་པ་ 31.14 (bis), 18 (bis),

भिद् VII ཐ་དད་(པར་བྱེད་) — भिनत्ति ཐ་དད་པར་བྱེད་དོ་ 14.6; भिद्यते ཐ་དད་པ་ཡིན་ 43.10, 12, 74.15, 17; भिद्यन्ते I ཐ་དད་པ་ 37.1, II ཐ་དད་པ་ཡིན་ 37.7, 39.14; भेत्तुम् ཐ་དད་པ་ཅན་དུ་གྱུར་པ་ 46.14; भिन्न ཐ་དད་པ་ 4.2 (ter), 24.20, 25.1 (bis), 2, 42.22, 45.15, 46.12, 13, 48.8, 10, 18, 70.20, 21, 23 (bis); भेद m. ཐ་དད་(པ་) 4.3, 13.1, 4, 14.7, 17.4, 24.18, 19 (a), 25.1, 26.16 (bis), 37.3, 4 (ter), 11 (quater), 19, 42.11, 43.5, 6, 8 (b, c), 12, 14, 45.10, 46.11 (b), 48.7, 19 (quater), 20, 74.21; loc. भेदे ཐ་དད་དུ་ཟིན་ 43.18; भेदक ཐ་དད་པར་བྱེད་པ་ 13.20; भेदिन् ཐ་དད་པ་(ཅན་) 46.11 (cf. emend.), 14, 17; भेदित्व n. ཐ་དད་པ་(ཅན་)ཉིད་ 46.10, 12, 15 (bis).

भुज् VII ཟན་ཟ་ — भुङ्क्ते ཟན་ཟའོ་ 43.13 (bis).

भू I. 1) ཡིན་ — भवति I ཡིན་ 2.5, 5.5, 18, 8.2, 3 (bis), 6, 21, 10.17, 11.20, 14.4, 15.1, 9, 16, 16.8, 11, 21.7 (bis), 22.13, 23.19, 27.1, 16, 86.4, 38.16, 42.1, 44.21, 48.21, 50.10, 52.10, 56.11, 58.10, 59.5, 60.5, 61.4, 19, 67.13, 18, 68.15, 71.4, 20, 76.20, 79.12, 13, 83.15, 21, 85.20, 87.2, 3, 6, 7, 15, 92.21, 93.14, 95.3, II ཡིན་དུ་ཟིན་ 8.5; भवतः ཡིན་ 86.20; भवन्ति ཡིན་ 2.3, 6, 31.11, 40.8, 60.20, 22, 73.19, 87.12, 14; भवेत् I ཡིན་ 8.19, 23.18, 33.18, 21(a), 52.15, 65.12, 72.3, II ཡིན་པར་འགྱུར་ 53.11, III ཡིན་པར་གྱུར་ 48.16; भवतु ཡིན་དུ་ཟད་མོད་ 47.23; भवतु नाम ཡིན་དུ་ཟད་མོད་ 27.6; भवत् ཡིན་པར་གྱུར་པ་ 77.15.

2) praes. འགྱུར་ praet. གྱུར་ — भवति I འགྱུར་ 15.3 (a), 16.7, 23.5, 7, 27.14, 29.14, 30.1, 33.8, 19, 37.13, 17, 43.11, 51.5, 52.19, 53.21, 22, 54.7, 9, 56.15, 57.5, 6, 17, 61.20, 74.7, 76.15, 77.15, 85.4, 86.4, 6, 7, II གྱུར་པ་ 15.3 (b), 64.13, 80.9, 89.3; भवतः གྱུར་ 80.10; भवन्ति I འགྱུར་ 60.1, 2, 69.4, II གྱུར་ 22.10;

भविष्यति འགྱུར་ 81.12; भवेत् I འགྱུར་ 22.9 (b), 14 (b), 29.2 (b), 35.6 (b), 53.11 (bis), 81.9, II འགྱུར་བ་ཞིག་ན་ 27.3 (b); 33.21 (b). III འགྱུར་མོད་ 91.4; भवितुम् འགྱུར་བ་ 84.15; भूत्वा གྱུར་པས་ 68.10; भूत གྱུར་པ་ 32.1, 38.12 (bis), 39.15, 45.4, 7, 10, 63.11, 64.6, 69.2, 90.9, 16, 17, 91.2; भाविन् I འགྱུར་བ་ 33.6, 8, 10, II གྱུར་པ་ 23.16, 31.12.

3) praes. འབྱུང་ praet. བྱུང་ — भवति I འབྱུང་ངོ་ 9.18, II འབྱུང་བ་ 35.3, 50.20; भवत् འབྱུང་བ་ 68.4, 69.9 (bis); भूत I འབྱུང་བ་ 33.6; II བྱུང་བ་ 33.9 (bis), भाविन् འབྱུང་པ་ 6.12, 10.9.

4) ཡོད་ — भवतः (3. du.) ཡོད་པ་ 7.23; भविष्यति ཡོད་པར་འགྱུར་བ་ 29.20; भवेत् I ཡོད་ 22.9 (a), 14 (a), 27.3 (a), 29.2 (a), 4 (a), 35.6 (a), 7, II ཡོད་པར་འགྱུར་ 50.3 (b); भवितुम् ཡོད་པར་འགྱུར་བ་ 28.18; भाव m. ཡོད་(པ) 14.1, 38.19, 21, 39.2, 44.3, 4, 49.9, 52.13, 66.9, 11, 68.4, 69.20, 70.2, 71.3, 76.10 (bis), 11, 78.20, 21, 79.1 (a), 2, 7 (b), 9, 10, 15, 17, 19, 20, 80.5, 86.5 (bis); भावे सति ཡོད་ན་ 69.10; भाविव n. ཡོད་པ་ 86.6; भाविन् ཡོད་པ་ 8.24, 9.1, 28.20, 39.10.

5) འདུག་ — भवतः (3. du.) འདུག་གོ་ 82.8.

6) སྲིད་ (सम्भू) — भवति སྲིད་ 86.14.

7) Sine tib. भवति 6.9; et cf. उत्तं भवति; भूत 10.12.

Caus. praes. སྒོམ་ praet. བསྒོམས་ fut. བསྒོམ་ — भाव्यमान I བསྒོམས་པ་ 12.2, II བསྒོམ་པར་བྱ་བ་ 11.19, 22, 12.1; भावना f. I སྒོམ་པ་ 12.1, II བསྒོམས་པ་ 11.17, 19 (bis).

भू f. ས་ 64.19.

भूत cf. भू; ཡང་དག་པ་ 11.17, 18 (bis), tib. བྱེད་པའི་ཚུལ་ 10.14.

भूत n. འབྱུང་པ་ 64.9, 11, 12 (भूतानां पृथिव्यादीनाम् — ས་ལ་སོགས་པའི་འབྱུང་བའི་)

भेद m. cf. भिद्; དབྱེ་བྲག་ 30.15, 17, 19 (a), 32.9, 42.9, 10, 43.1, 3, 7, 8 (a), 45.4, 7 (bis),

12, 14, 15, 46.10, 11 (a), 12, 14 a (भेदो विशेषः བྲེ་བྲག་ཕྱུད་པར་ཡིན་), b, c, 15 (bis), 16 (bis), 48.8. དབྱེ་བ་ 5.18 (bis), 19, 20 (a), 21 (b, c), 22, 9.22, 17.3, 5, 6 (ter), 7 (bis), 8, 24.18 (b), 30.16, 19, (b, c), 20, 42.5, 48.10. ཐ་དད་པར་ དབྱེ་བ་ 24.19 (b). དབྱེན་རྣམ་པ་ 47.7. ཕྱེ་བ་ 12.11. འཁྲུལ་པ་ 46.19; sine tib. 5.20 (b), 21 (a), 24.19 (c).

भोगिन् ལོངས་སྤྱོད་པ་ 73.19.

भ्रम् IV. 1) བསྐོར་ — भ्रम्यमाण བསྐོར་ 9.10; भ्रमण n. བསྐོར་བ་ 9.4, 9, 10.
2) འཁྲུལ་— भ्राम्यति འཁྲུལ་བ་ 7.8; भ्रान्त འཁྲུལ་པ་ 7.12, 82.10; भ्रान्तत्व n. འཁྲུལ་པ་ 7.7; भ्रान्ति f. འཁྲུལ་པ་ 9.10, 12, 13, 15, 18, 82.6, 8.

भ्रान्ति f. (cf. 2. भ्रम्) ནོར་བ་ 82.15.

म

मणि ནོར་བུ་ 4.5 (bis), 6.

°मत् དང་ལྡན་པ་ 38.14, 20, 22, 48.9, et cf. उत्पत्तिमत् रागादिमत् etc.

°मत्व n. དང་ལྡན་པ་ 24.8 et cf. रागादिमत्व etc.

मद् pron. ང་ 59.17, 80.19. བདག་ 95.12, 15.

मध्यदेश m. ཡུལ་དབུས་ 65.13.

°मध्यनिविष्ट sine tib. 35.7.

मध्याह्न m. ཉི་མའི་གུང་ 4.7.

मध्ये loc. adv. ནང་ནས་ 17.13, 61.21, 75.4, 77.7, 80.9. ལ་ 24.16.

मन् IV. praet. བསམས་ fut. et saepe in omni casu བསམ་ — मत्वा བསམས་ནས་ 58.8; मन्तव्य བསམ་པར་བྱ་(བ་) 6.20.

मनस् n. ཡིད་ 1.5, 10.7, 13, 17 (bis), 18, 21.

मनु m. (n. pr.) དྲང་སྲོང་ཡིད་ལས་བྱུང་བ་ 91.15.

मनोज्ञान ཡིད་ཀྱི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་ 10.17.

मनोविज्ञान n. ཡིད་ཀྱི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་ 10.7, 13, 17, 18, 21.

मन्दम् adv. དལ་བུས་ 9.10.

मयूर m. རྨ་བྱ་ 64.17, 19 (bis).

मरण n. འཆི་བ་ 62.16, 17, 19, 63.4, 7, 9, 10, 11 (bis), 12, 88.5, 10 (a, b), 12. ཤི་བ་ 63.8. Sine tib. 88.10 (c).

मरणधर्मत्व འཆི་བའི་ཆོས་ཅན་ 88.12.

मरीचिका f. སྨིག་རྒྱུ་ 8.19.

मर्मन् n. གནད་ 9.18.

महर्षि m. དྲང་སྲོང་ཆེན་པོ་ 83.2.

महानस m. ཚང་མང་ 49.6, 10, 11, 85.16, 86.11, 18, 24.

मा III Â. praes. དཔོག་ fut. དཔག་—मीयते དཔོག་ 6.10; मान n. I དཔོག་པ་ 6.11, II དཔག་པ་ 6.10 (bis).

मा भूत् མ་ཡིན་ 71.20. མ་ཡིན་དུ་ཟད་མོད་ཀྱི་ 48.21. མི་འགྱུར་བར་བྱ་བ་ 46.19.

मा वा ཡང་རུང་མ་ཡིན་ཡང་རུང་ 74.18.

मातृ f. མ་ 2.24.

°मात्र ཙམ་ 4.18, 15, 7.5, 8.16, 11.5, 22.18, 23.18, 20, 24.6, 7, 28.22, 29.1, 34.17, 18, 36.10 (bis), 11, 17, 44.8, 47.1, 4 (bis), 5, 16, 17, 20, 21, 48.2, 12, 20, 49.3, 4, 57.17, 58.6, 9, 59.11, 61.2, 8, 63.9, 11, 71.12, 72.2, 75.1, 81.21 (bis), 83.9, 12, 85.15, 86.2, 4, 5 (quater), 88.16, 21, 89.6, 93.10. འབའ་ཞིག་ 95.15. ཟད་ 85.20, 87.8.

मात्सर्य n. སེར་སྣ་ 92.2.

मानस (cf. मनस् et मनोविज्ञान) ཡིད་(ཀྱི་) 6.7, 9.20 (मानसप्रत्यक्ष — ཡིད་ཀྱི་མངོན་སུམ་) 10.15 (bis), 11.1.

मिथ्या indecl. ལོག་པ་ 5.4, 6, 7, 7.8, 9. བརྫུན་པ་ 59.19.

मिथ्याज्ञान n. ལོག་པའི་ཤེས་པ་ 5.4, 6, 8, 7.8, 9.

मीलन n. ཚོགས་པ་ 7.22.

मुख n. ཁ་ 8.18. སྒོ་ 52.11 (bis), 53.1 (मुखमुपायः སྒོ་སྟེ་ཐབས་), 2 (bis).

मुख्य དངོས་ 41.18.

मुच् VI. གཏོང་ — मुञ्चति གཏོང་ 92.8.

मुद्गर m. ཐོ་བ་ 33.10.

मूढ རྨོངས་(པ་) 29.14 (bis). གླེན་པ་ 24.6.

मूर्त ལུས་ཅན་ 66.14, 88.1, 3.

मूर्ति f. ལུས་ཅན་ 88.1 (असर्वगतद्रव्यपरिमाणं मूर्तिः རྫས་ཐམས་ཅད་དུ་སོང་བ་མ་ཡིན་པ་ཚད་ཡོད་པ་ནི་ལུས་ཅན་ཡིན་).

मृग् IV བཙལ་—मृग्यते I བཙལ་བར་བྱ་(བ་ཡིན་) 3.24 (a), 47.18, II བཙལ་བ་—ཡིན་ 3.24 (b).

मृत ཤི་བ་ 76.8.

मोह རྨོངས་པ་ 29.15 (bis).

य

यजुस् n. མཆོད་སྦྱིན་ཅན་ 91.11.

यतस् (abl. adv.) གང་གི་ཕྱིར་ 5.8, 13.18, 16.1, 19.1, 26.18, 27.14, 30.6, 38.17, 39.14, 52.2, 15, 53.15, 55.20, 67.21, 79.1, 20, 85.5. འདི་ལྟར་ 7.4, 14, 10.18, 11.10, 34.16, 48.15, 49.15, 57.12, 60.12, 67.11, 69.8, 71.15, 73.19, 84.18, 86.21, 91.4; sine tib. 12.21.

यत एव གང་གི་ཕྱིར་ 79.17.

यत्न m. འབད་ (abl. यत्नतः: འབད་དེ་) 5.8.

यत्र adv. གང་ན་ 32.15, 21 (bis), 34.8, 14, 35.2, 16, 36.8, 43.12, 49.6, 8, 83.10, 17, 85.16 (bis), 86.10, 18. གང་ལ་ 4.17, 16.16, 22.8, 25.14, 16, 57.1, 3, 76.17, 19, 77.8, 83.21, 91.18, 92.11, 15. གང་དུ་ 31.12, 46.6, 52.6, 83.19, 92.4; sine tib. 32.16.

यथा ཅི་ལྟར་ 19.17, 84.22. ཇི་སྙེད་དུ་ 44.8. ཇི་ལྟ་བ་ 44.17, 51.18, 54.8. ཇི་ལྟ་བུ་ 47.1, 5. ཇི་ལྟར་ 6.18, 12.5, 18.10 (यथा हि), 25.8, 29.18, 31.22, 34.1, 44.18, 46.11 (b), 51.18, 54.12, 60.14, 66.17, 69.11, 70.4, 74.17, 82.15, 85.11, 93.4, 5. ཇི་ལྟར་ — ཇི་ལྟ་བ་ 22.8 (c). ཇི་ལྟར་ — བཞིན་ 4.5, 6, 15.9. ཇི་ལྟར་ — བཞིན་དུ་ 19.1. ཇི་ལྟར་ — ལྟ་བུ་ 11.18, 19.17. དཔེར་ན་ 8.2, 9.1, 22.8 (a, b), 23.21, 31.8, 9, 32.5, 20, 33.8, 34.7, 14, 35.2, 12, 36.8, 49.10, 55.16, 18, 58.18, 19 (bis), 62.14, 64.11, 18, 65.9, 66.21, 73.15, 84.10, 87.17, 19, 88.18, 89.17, 90.15, 91.2, 10, 22. དཔེར་ན་ — ལྟ་བུ་ 8.8, 22.1, 24.1, 10, 31.1, 7, 32.4, 18, 19, 33.6, 34.5, 18, 35.1, 10, 36.1, 42.17, 19 (b), 44.18, 45.1, 46.11 (a), 50.1, 57.16, 58.17, 59.1, 4, 18, 15, 62.18, 63.18, 64.9, 17, 65.7, 66.1, 19, 73.14, 75.7, 76.1, 84.5, 85.16, 17, 86.11, 12, 16, 88.4, 14, 90.8, 10, 91.6, 8, 19, 20, 92.6, 11, 12, 93.1, 14. དཔེར་ན་ — བཞིན་ 1.9, 4.4, 6.7, 8.10, 26.5, 6, 42.19 (a), 46.8, 49.6, 82.19, 83.5. དཔེར་ན་ — བཞིན་དུ་ 33.11, 35.15. བཞིན་(དུ་) 3.19, 20, 19.2, 92.17, tib. ཅི་སྟེ་ (यदि) 29.7; sine tib. 32.14, 75.9, 76.2.

यथायोगम् adv. ཇི་རིགས་པར་ 80.7, 11. ཇི་ལྟར་རིགས་པ་ 80.12.

यथावस्थित ཇི་ལྟ་བ་(དེ་)བཞིན་དུ་གནས་པ་ 82.11, 12, 14 (bis).

यथावस्थितवस्तुस्थिति དངོས་པོ་ཇི་ལྟ་བ་(དེ་)བཞིན་དུ་གནས་པར་འདུག་པ་ 82.11, 12, 14.

यदि वा ཡང་ན་ 80.15

यदुत འདི་ལྟ་སྟེ་ 87.9.

यद्यपि གལ་ཏེ་ 8.19, 13.21. གལ་ཏེ་ཡང་ 30.1, 56.18, 21, 57.6, 71.11. གལ་ཏེ་—མོད་ཀྱི་ 92.12. ཅི་སྟེ་ 69.1. ཅི་སྟེ་—ཀྱང་ 8.5, 39.11. ཅི་སྟེ་—མོད་ཀྱི་ 5.11. མོད་ཀྱི་ 4.17, 18.20, 89.1.

यद्यपि — तथापि sine tib. 46.4–5.

यद्येवम् ཅི་སྟེ་དེ་ལྟ་ན་ 16.12.

यस्मात् abl. adv. (cf. यद्) གང་གི་ཕྱིར་ 1.10, 3.18, 5.11, 13.19, 16.18, 25.8, 9, 27.10, 18, 28.11, 30.2, 37.17, 38.6, 8, 11, 16, 21, 46.3 (bis), 6, 51.5, 52.18 (bis), 18, 20, 53.2, 57.11, 59.11, 68.2, 71.12, 74.16 (bis), 21, 81.7, 18, 86.17.

འདི་ལྟར་ 6.21, 29.18, 43.12, 65.20, 74.6, 77.19, 86.23.

यादृश ཅི་འདྲ་བ་ཞིག་ 60.22. ཇི་ལྟར་ 79.10. ཇི་འདྲ་བ་ 36.9, 89.14.

यान n. ཐེགས་པ་ 9.4, 11, 12.

यावत् ཇི་སྲིད་ 5.9, 41.18. ཇི་སྲིད་དུ་ 8.13, 11.20, 21.9. ཇི་ཙམ་དུ་ 22.16.

(in sensu अर्थ) དོན་ 4.21, 28.18, 30.19, 39.23, 56.11, 65.9.

यावता instr. adv. གང་གི་ཕྱིར་ 70.9. ཇི་ཙམ་དུ་ 92.17.

युगपद् adv. དུས་གཅིག་ཏུ་ 48.17. ཅིག་ཅར་(དུ་) 63.19, 74.7, 79.15, 82.18, 19, 21, 83.1, 6, 84.18.

sine tib. 83.3.

युज् VII. 1) རིགས་—युज्यते རིགས་(པ་), 48.17, 80.11; युज्यते རིགས་སོ་ 2.20; युक्त རིགས་(པ་) 2.22, 26.17, 40.1, 7, 57.7, 84.16, 93.5 (bis).

2) འོས་—युज्यते འོས་པ་ 63.3.

3) ལྡན་—युक्त (དང་)ལྡན་པ་ 3.20, 4.6, 12.11, 23.12, 36.1, 3 (bis), 4 (bis), 51.4, 52.3, 56.5, 77.12.

4) tib. བརྗོད་ (वच्)—युक्त བརྗོད་པ་ 56.4.

5) Sine tib. — युक्त 6.19.

Caus. praes. སྦྱོར་(—བྱེད་) praet fut. སྦྱར་ — योजयति སྦྱོར་བྱེད་པ་ 47.13; योजयत् སྦྱར་བའི་ཕྱིར་ 88.8; योजनीय སྦྱར་བར་བྱ་(བ་) 69.17.

येन instr. adv. (cf. यद्) གང་གིས་ན་ 81.10.

1. योग m. འབྲེལ་པ་ 36.3. དང་ལྡན་(པ) 58.11, 14, 91.19, 92.3. སྦྱོར་བ་ 80.12. Sine tib. 91.21, 92.7.

2. योग m. རྣལ་འབྱོར་ 12.8 (योगः समाधिः རྣལ་འབྱོར་ནི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ནོ).

योगिन् m. རྣལ་འབྱོར་པ་ 9.3, 21, 10.14, 17, 11.16, 17, 23, 12.3, 9.

योग्य རུང་བ་ 7.20, 8.1, 3, 5, 6, 7 (bis), 16, 18, 20, 22, 12.4, 13.5, 23.11, 24.8 (a), 44.3, 6, 59.9 (bis), 68.14. Sine tib. 23.13, 24.8 (b).

योग्यता f. རུང་བ་ 19.1 (योग्यतया = རུང་བ་ཙམ་གྱི་སྒོ་ནས་) 22.18, 25.18 (cf. 19.1), 47.9 (योग्यतया = རུང་བའི་སྒོ་ནས་), 49.15 (cf. 19.1). རུང་བ་ཉིད་ 8.3.

योग्यत्व n. རུང་བ་ཉིད་ 44.1 (bis), 53.9, 54.1, 2.

र

रच् x འབྱེད་ — रचयति འབྱེད་པར་བྱེད་དོ་ 61.15.

रञ्जन n. བཙོ་བླག་མཁན་ 33.12.

रत्न n. རིན་པོ་ཆེ་ 2.23.

रथ्या f. ལམ་པོ་ཆེ་ 88.4, 5, 6, 9, 11, 13.

रहित བྲལ་བ་ 7.1, 9.4, 6, 8, 28.9, 29.17, 61.10, 83.4. དབེན་པ་ 22.18, 29.14.

1. राग m. ཁ་དོག་ 33.12.

2. राग m. འདོད་ཆགས་ 1.4, 66.19, 22 (a, c), 67.1 (bis), 71.15 (bis), 16 (bis), 17, 18, 20 (bis), 72.3, 5, 75.7, 9 (bis), 10, 13, 14, 15, 88.4, 5 (bis), 8, 9 (b), 11, 12, 13, 14, 19 (ter), 21, 91.7, 8, 9, 12, 14, 17, 18 (bis), 19, 20, 21, 92.1 (bis), 3, 5, 8 (bis), 13, 14 (bis), 15, 20. Sine tib. 66.22 (a), 75.10 (a), 88.9 (a).

रागादिमत् འདོད་ཆགས་ལ་སོགས་པ་དང་ལྡན་པ་ 66.19, 22, 88.4, 8, 14, 19, 91.8, 14, 92.3.

रागादिमत्त्व n. འདོད་ཆགས་ལ་སོགས་པ་དང་ལྡན་པ་ 67.1 (bis), 71.15, 88.5 (bis), 11, 12, 21, 91.7, 9, 12, 17. འདོད་ཆགས་ལ་སོགས་པ་དང་ལྡན་པ་ཉིད་ 72.5, 88.9(b), 19 (bis), 92.14. འདོད་ཆགས་དང་ལྡན་པ་ཉིད་ 92.1; sine tib. 88.9 (a).

रात्रि f. མཚན་མོ་ 19.8, 43.13.

राशि m. ཕུང་པོ་ 4.22, 76.17, 19, 21, 77.3, 8.

रुदित n. ངུ་བ་ 8.13.

रूप n. ངོ་བོ་ 6.20, 7.2 (bis), 11.8 (bis), 13 (b), 14, 14.9, 12, 19, 20 (bis), 15.5 (a), 6, 15, 20, 22, 16.6, 7, 10, 18.10, 11, 12, 13 (a), 21.10, 11, 22.19, 26.15 (b), 35.7 (bis), 48.7 (bis), 10, 55.4, 58.1, 63.2, 64.14, 69.21, 70.1, 3 (bis), 9, 17, 18, 19, 73.17 (bis), 19, 79.6, 7, 8, 11, 83.19 (bis), 20, 86.17, 22, 23, 87.11, 88.2.

མཚན་ཉིད་ 85.1, 2.

རང་བཞིན་ 11.10 (a), 11, 12, 12.4, 13.11, 17, 15.5 (b), 18.13 (b), 21.10 (a), 26.16, 29.9, 11, 33.16 (bis), 53.9, 10, 59.8, 10, 63.12 (bis), 67.17, 70.10, 13, 14, 72.14.

ཚུལ་ 7.7, 18.1, 2 (ter), 3, 4 (bis), 5, 16, 18, 20, 19.1, 5, 12, 20, 21.12, 13, 14 (bis), 15 (bis), 18 (bis), 24.18, 26.15 (a), 41.2, 3 (bis), 4 (ter), 5, 10 (bis), 11, 15, 42.22, 43.3, 4, 11, 51.1, 5, 61.14, 15, 16 (bis), 17, 18, 20, 21 (bis), 62.2, 6, 7, 8, 65.16, 17, 18, 66.16, 17 (bis), 72.7 (bis), 9, 10 (bis), 75.3, 4, 18, 19, 80.6, 7 (bis), 9, 81.2 (bis), 85.22, 23, 87.4, 9, 13.

ཡུལ་ 7.13.

གཟུགས་ 8.10, 10.22, 11.9, 34.17, 35.6, 19, 63.1, 18.

Sine tib. 7.17, 14.8, 48.15, 85.14.

रूपक n. ངོ་བོ་ཁོ་ན་ 79.4. ངོ་བོ་ཉིད་ 16.4, 9. བདག་ཉིད་ (आत्मन्) 16.8. རང་བཞིན་ 11.13. རང་བཞིན་ཉིད་ 11.12. ཚུལ་ 85.20.

रोमन् n. (cf. कृष्ण) སྤུ་ 35.10, 12, 13, 17 (bis), 19, 36.1, 2 (bis), 4, 5, 8, 10.

ल

लक्ष् X. མཚོན་ — लक्ष्यते I མཚོན་པ་ཡིན་ 6.5, II མཚོན་པར་བྱེད་པ་ 22.6.

लक्षण n. མཚན་ཉིད་ 5.1, 15, 19, 20 (bis), 21 (bis), 6.10, 7.3, 8.18, 19, 21 (bis), 23, 24, 9.7, 8, 20 (bis), 10.5, 11.2, 12.12, 14, 15 (b), 21, 23, 13.1, 6, 7, 8, 13, 15, 17 (लक्षणं रूपम् མཚན་ཉིད་དེ་རང་བཞིན་ཡིན་པ), 18, 14.1, 3, 4 (ter), 8 (a, c), 9, 13 (bis), 17.2, 5 (bis), 6, 7, 8, 18.2 (cf. emend.), 7, 15, 16, 19, 19.7, 12, 20, 20.13, 16, 22.6, 7, 20, 22 (bis), 23.2, 8, 24.12, 28.6 (b), 7, 11, 12, 29.23, 31.4, 38.6, 39.20, 22, 43.21, 44.13 (a), 52.5, 6, 53.23, 54.10, 55.1 (bis), 2, 58.11, 13, 14, 60.22, 61.2, 12, 14, 62.17, 63.4, 69.21, 70.13, 81.5, 8 (bis), 10 (bis), 83.18, 22, 85.2, 4, 6 (bis), 8 (bis), 9, 10 (bis), 11 (bis), 86.8 (bis), 9 (bis), 17, 19, 20, 22, 23, 87.11, 94.4, 5, 8, 9, 10 (ter), 11. མཚོན་པ་ (लक्ष्यते) 14.8 (b). ངོ་བོ་ 39.23. རིག་བྱ་ 22.1, 21, 28.1, 6 (a), 31.1, 32.7, 38.3, 43.18, 20, 44.13 (b), 50.1, 2, 4, 53.6, 8, 19, 20, 54.5, 84.4, 5; sine tib. 12.15 (a), 52.4 (bis), 85.22.

लक्षणता f. མཚན་ཉིད་ 69.22, 84.3. མཚན་ཉིད་ཁོ་ན་ 69.20.

लक्षणत्व n. མཚན་ཉིད་ 12.20.

लघु སླ་བ་ 2.24.

लभ् I Â. 1) གྲུབ་(འགྲུབ་) — लब्ध གྲུབ་ཟིན་པ་ 7.15.

2) ཐོབ་ — लभ्यते ཐོབ་པ་ 60.23; लभ्यमान ཐོབ་པ་ 92.1, 8; लाभ m. ཐོབ་པ་ 45.5.

लम्बकर्ण རྣ་བ་འཕྱང་བ་ཅན་ 45.17.

लाक्षणिक མཚན་ཉིད་ལས་གྱུར་པ་ 70.18.

लाघव m. ཚེགས་ཆུང་བར་བྱ་བ་ 14.14.

लिङ्ग् X མཚོན་(པར་བྱེད་) — लिङ्ग्यते མཚོན་པར་བྱེད་ 18.2.

लिङ्ग n. རྟགས་ 3.15, 16, 6.11, 7.7, 18.1, 2 (bis), 4 (bis), 5, 16, 17, 18, 19, 19.1, 4, 5, 21.12, 13, 14, 15 (bis), 24.13, 25.18, 26.1, 2 (bis), 10, 17, 18, 19, 41.2, 3, 4, 5 (bis), 10 (bis), 11, 15, 42.1, 22, 43.3, 4, 11, 47.14, 51.2, 5, 52.8, 12, 54.2, 56.20, 60.5, 61.14, 16, 18, 20, 21, 63.17, 65.10, 85.19 (bis), 86.22, 90.9, 16, 17 (bis), 91.2; sine tib. 6.3, 14.12.

लिङ्गजत्व n. རྟགས་ཀྱིས་བསྐྱེད་པ་ 7.7.

लिङ्गत्रैरूप्य tib. ཚུལ་གསུམ་བྱེད་པ་ 81.19.

लोक m. འཇིག་རྟེན་ 3.5. འཇིག་རྟེན་པ་ 63.2.

लोचन n. མིག་ 22.11.

व

वच् II 1) praes. རྗོད་ praet., fut. et saepe in omni casu བརྗོད་ — वक्ति བརྗོད་པ་ 59.19; उच्यते I བརྗོད་ 4.24, 10.9, 13.19, 60.7, 61.19, 63.8, 85.2, II བརྗོད་དོ་ 1.6, 3.6 (bis), 8.18, 30.17, 45.8, 46.4 (b), 54.21, 59.7, 85.6, 8 (bis), III བརྗོད་པ་ 18.18, 24.4, 55.11, IV བརྗོད་པ་ཡིན་ 22.17, 50.15, 61.12, V བརྗོད་པར་བྱ་བ་ 94.16, VI རྗོད་པར་བྱེད་དོ་ 45.16; वक्तुम् I རྗོད་པར་ (cf. वक्तुकाम) 61.15, II བརྗོད་པར་ 2.20, 11.10, 41.14, 45.8, 59.9, 63.2, III བརྗོད་པའི་ཕྱིར་ 75.17; वक्तुकाम རྗོད་པར་འདོད་(པ་) 61.15; उच्यमान བརྗོད་པ་ 2.8; उक्त I བརྗོད་(པ་) 2.2, 20.21, 45.10, 46.8, 50.18, 55.1 (a), 57.5, 6, 58.1, 60.10, 61.11, II རྗོད་པ་ཟིན་པ་ 4.1; वक्तव्य I བརྗོད་པར་བྱ་(བ་) 17.8, 21.18, 37.11, 20, 42.8, 49.18, 52.17, 54.18, 61.18, 69.11, 93.8, 94.7, II བརྗོད་པར་བྱ་དགོས་ 85.9, 86.1, 93.19, III བརྗོད་(པ་) 56.12, 63.21,

IV བརྗོད་དགོས་ 20.13; वाच्य བརྗོད་པར་བྱ་བ་ 6.21, 22, 56.8, 59.5; वाच्यता f. བརྗོད་པར་བྱ་བ་ཉིད་ 59.11; वाच्यत्व n. བརྗོད་པར་བྱ་བ་ཉིད་ 59.8, 10, 12. Desider. བརྗོད་པར་འདོད་ — विवक्षित བརྗོད་པར་འདོད་པ་ 66.19, 21, 91.12; वचन n. བརྗོད་པ་ 58.9, 59.18 (bis); वाचक I རྗོད་པར་བྱེད་པ་ 59.14, II རྗོད་པ་ 30.19, III བརྗོད་པ་ 45.20; वाचकत्व n. རྗོད་བྱེད་ཉིད་ 43.8 (b); वाचिन् བརྗོད་པ་ 45.21, 55.12.

2) བསྟན་(སྟོན་) — उच्यते I བསྟན་ 1.10, 41.12, 93.20, II བསྟན་པ་ཡིན་ནོ་ 28.7; वक्तुम् I བསྟན་པར་ 17.6, II བསྟན་པའི་ཕྱིར་ 11.2, 90.2, 94.14; उक्त I བསྟན་(པ་) 2.3, 6, 17, 18, 5.9, 12.22, 14.14, 17, 20.5, 13, 21.2, 24.12, 25.18, 27.15, 28.6, 7, 8, 20, 29.7, 10, 30.8, 36.12, 37.16, 38.6, 44.3, 45.14, 47.16, 50.16, 21, 22, 51.1, 53.6, 8, 20, 54.6, 55.1, 3, 56.11, 15, 57.17 (b), 58.10 (b), 60.6, 61.7, 65.15 (bis), 21 67.19, 74.9, 81.19, 84.21, 22, 23, 87.15, 88.20, 89.16, 23. 92.17, 93.8 (b), 22, 94.20, II བསྟན་དུ་ཟིན་ 2.16, III བསྟན་ཟིན་(པ་) 15.3, 85.4; उक्तं भवति བསྟན་ 7.8, 14.21, 36.18, 37.8, 43.9, 57.11, 61.18, 64.12, वक्ष्यमाण འོག་ནས་སྟོན་པ་ 43.10; वक्तव्य བསྟན་པར་བྱ་བ་ 84.22.

3) praes. འཆད་ praet. et saepe in omni casu བཤད་ — उच्यते I བཤད་དོ་ 14.8, II བཤད་པ་ 15.22, 17.4, 20.6, 46.4 (a), 85.11; उच्यते འཆད་པ་ཡིན་ནོ་ 21.15; वक्तुम् འཆད་པར་ 61.18 (वक्तुकाम འཆད་པར་འདོད་པ་) उक्त I བཤད་པ་ 38.2, 9, 10, 60.21, 80.13, 14, 17, 81.17, 82.4, 85.14, 15, 86.2, 3, 4, II བཤད་དུ་ཟིན་ 86.1 (b), III བཤད་ཟིན་(པ་) 21.13, 14, 49.16, 75.4, 85.22, 86.1 (a); वक्ष्यमाण འཆད་པར་འགྱུར་བ་ 18.2, 19, 19.12, 20.

4) praes. སྨྲ་ praet. སྨྲས་—उच्यते སྨྲ་ 4.9; उच्येत སྨྲས་ 6.7; वक्तुम् སྨྲ་བར་ 2.7, 5.20, 72.8 (वक्तुकाम སྨྲ་བར་འདོད་); उक्त्वा སྨྲ་བ་ 84.20; उक्त I སྨྲ་བ་ 22.19, 75.1 (bis), 83.3, II སྨྲས་(པ་) 2.5, 3.2, 10.17, 39.18, 41.7, 54.20, 57.7, 17 (a), 58.2 (bis), 6, 9, 10 (a), 13, 61.2, 8, 10, 19, 73.8, 11 (b), 74.10, 14 (bis), 17, 18, 19, 20, 21, 85.3 (bis),

93.3 (a), III སྨྲས་སུ་ཟིན་ 51.6, IV སྨྲས་ཟིན་ 61.20, 94.12, 95.3; उक्तवत् n. སྨྲས་པ་ 57.7; उक्ति f. སྨྲས་(པ་) 62.3, 4, 94.15, 16 (bis); वक्तृ I སྨྲ་པ་ 66.21, 67.4, 6, 7, 9, 13, 18, 88.14, 18 (b), 89.19, 20 (a), 92.12, 13, 20, 93.5, II སྨྲ་པ་པོ་ 2.3, 59.16, 18, 60.3, 88.18 (a), 89.7, 8, 9, 20 (b), 21, 93.12, 94.3; वक्तृत्व n. I སྨྲ་པ་ 19.17 (a), 66.19, 67.2 (bis), 8, 12, 71.5, 75.7, 10, 16, 92.11, 15, 16, II སྨྲ་པ་ཉིད་ 19.17 (b), 67.5, 13, 15 (bis), 16, 18, 20, 68.2, 71.1, 2, 3, 4, 6 (ter), 13, 15, 72.3, 75.11, 88.19, 21, III སྨྲས་པ་ཉིད་ 88.18, 92.18; वचन n. སྨྲ་པ་ 88.4, 9; वाचक སྨྲ་བར་བྱེད་པ་ 7.21, 8.18, 19, 22, 23, 24, 9.2; वाच्य སྨྲ་བར་བྱ་བ་ 8.18, 19, 22, 23, 24, 9.2.

5) སྨྲོས་ — उच्यते སྨྲོས་སོ་ 73.17; उक्त I སྨྲས་(པ་) 52.4, 56.22, 74.11, 80.18, 19, 81.3, 5, 7, 10, 85.1, 18, 94.18, II སྨྲོས་ཟིན་པ་ 85.3; उक्ति f. སྨྲོས་ 8.4; वचन n. སྨྲོས་པ་ 19.14.

6) ཟེར་ — उच्यते ཟེར་རོ་ 85.7; उच्यते ཟེར་རོ་ 63.3.

7) praes. གསུང་ praet. གསུངས་ (hon.) — उक्त གསུངས་ 81.15; वाच् f. གསུང་ 1.4.

8) tib. a) ཅེས་བྱ་ — उच्यते ཅེས་བྱའོ་ 73.20; वचन n. ཅེས་བྱ་བ་ 95.6; b) ཞེས་བྱ་བ་ — उच्यते ཞེས་བྱ་(བ་) 5.1, 6.6, 12, 11.22, 22.8, 16, 28.20, 22, 41.7, 42.16 (bis), 70.13, 72.19; वचन n. ཞེས་བྱ་ 52.10, c) བྱ་ — उच्यते བྱའོ་ 7.2, d) དེ་སྐད་ཅེས་བྱ་ — उच्यते དེ་སྐད་ཅེས་བྱ་ 65.2, e) ཡོད་ — उक्त ཡོད་པ་ 73.11 (a), f) གནོད་ (वाध्) — वाध्यमान གནོད་པ་ 60.9. 9) sine tib. उक्त 61.16.

वचन n. I cf. वच् II ཚིག་ 2.20, 19.6, 8, 16, 22.19, 41.5 (bis), 7, 11, 51.6, 52.9, 16, 17, 56.11, 57.2, 7, 58.12, 16, 59.13, 14, 60.9, 10, 13, 67.2, 4, 6, 71.15 (bis), 16 (cf. em.), 17, 18, 20, 21, 72.2, 4, 6 (bis), 75.13, 14, 85.4, 91.6, 7, 11, 12, 14, 16, 18, 94.16, 17, 20, 95.1, 10. III སྨྲ་ 20.1. IV ངག་ 41.12, 13,

1. °वत् (compar.) བཞིན་(དུ་) 2.22, 24, 12.2, 8, 20.8, 25.18, 47.9, 57.16, 20, 66.7 (bis), 8 (bis), 10 (bis), 12 (bis), 70.7, 18, 73.14, 87.17 (c), 20 (c), 88.4, 5, 6, 9, 14, 15, 20, 89.1, 90.1 (c), 93.1, 3, 95.2, 5. ལྟ་བུ་ 69.16, 20. ལྟ་བུར་ 60.21. (དང་)འདྲ་(བ་) 18.8, 9; sine tib. 87.17 (a, b), 20 (a, b), 90.1 (a, b), 3.

2. °वत् (poss.) དང་ལྡན་པ་ 4.3, 36.1, 4; et in नियमवत्, प्रेक्षावत् etc.; ལྡན་པ་ 4.4.

वद् I སྨྲ་ — वदत् སྨྲ་བ་ན་ 2.7.

वर्ण m. ཁ་དོག་ 7.2, 9.17, 32.16, 34.11.

वर्तमान I cf. वृत् II ད་ལྟར་ (— གྱི་, — བ་) 28.15, 29.8, 12, 13, 14, 16 (bis), 17 (bis), 19, 30.10, 13.

वर्तिन् I cf. वृत् II རྗེས་སུ་འབྲང་བ་ 10.18.

वर्धमान m. (n. pr.) སྤོང་རིས་ 90.11, 91.2 (bis).

वश m. དབང་ 15.13, 14 (bis), 16, 17, 16.10, 18.13.

वस्तु n. དངོས་པོ་ 3.24, 4.2, 3 (bis), 4, 6, 7.2 (bis), 17, 8.24 (cf. विषय), 10.12, 12.4, 6 (bis), 15, 18.6, 15, 17, 18 (वस्तुशब्दः परमार्थसत्पर्यायः — དངོས་པོའི་སྒྲ་ནི་དོན་དམ་པར་ཡོད་པའི་རྣམ་གྲངས་ཡིན་ནོ་) 15.12, 19, 20, 22.11, 12, 17 (bis), 24.15, 16, 27.9, 11, 17, 18, 28.3, 4, 9, 12, 33.19, 22 (bis), 43.2, 45.10, 48.10, 56.20, 60.3, 16, 18 (bis), 69.2 (bis), 18, 70.2, 5, 13, 14, 22 (bis), 76.6, 7, 11, 19, 77.2, 8, 12, 20 (bis), 78.2, 10, 79.14 (a, b), 16, 81.11, 18, 82.11, 13 (bis), 14 (bis), 15, 83.22, 84.21, 87.2 (bis), 3, 89.8, 19, 95.12. ངོ་བོ་ 4.7 (bis), 70.9, 82.7. རང་བཞིན་ 82.12. དོན་ 12.2, 43.14. Sine tib. 11.9, 79.14 (c).

वस्तुतस् abl. adv. དངོས་སུ་ན་ 26.11, 12, 14, 48.5, 6 (a). དངོས་པོ་ལ་ 89.2; sine tib. 48.6 (b).

वह्नि m. མེ་ 13.8, 14.6, 9, 31.15, 16, 17 (bis), 20, 32.14, 16, 21, 33.3, 34.8, 11, 14, 17, 18, 35.2, 5, 8, 36.6, 9, 10, 50.21, 22, 60.14, 64.14, 86.12.

वा post vocales.— འམ་ 2.22, 24 (bis), 3.1, 4.21, 14.7, 20.6, 11, 33.22, 34.9, 10, 35.8, 36.17, 42.1, 46.20, 50.13, 14, 16, 61.10, 62.3, 4, 6, 9, 66.2, 19, 67.1 (a), 75.7, 76.11, 13, 77.7, 10, 78.3, 7, 10, 12, 21, 80.7, 9, 10, 85.10, 12, 87.2, 3, 4, 90.8, 10, 19, 21. 91.1, 5. འམ་ — ཡང་ན་ 70.10, 75.1.

རྣམ་པར་རྟོག་པ་ 3.14 (विकल्पेनानुगम्यते རྣམ་པར་རྟོག་པས་རྗེས་སུ་རྟོག་པ་) 21, 8.10, 12, 11.12 (cf. 3.14), 12.8, 13.8, 21 (bis), 14.2, 5, 16.4, 14, 15, 26.15, 59.6, 7 (bis), 8, 10, 11, 79.10, 81.21 (bis); विकल्पन n. རྣམ་པར་རྟོག་པ་ 18.18 (cf. emend.).

विगत བྲལ་བ་ 75.9.

विग्रह m. སྦྱར་(བ་) 28.9.

विघात m. གནོད་པ་ 73.9, 10, 12 (a), 21, 74.16. Sine tib. 73.12 (b).

विचर् caus. དཔྱད་(དཔྱོད་) विचार्यते དཔྱད་པར་བྱ་བ་ 3.24; विचार m. དཔྱད་པ་ 81.16, 82.8.

विजेतृ རྣམ་པར་རྒྱལ་བ་ 1.8.

विज्ञा IX 1) ཡོང་དུ་ཆུད་ — विज्ञायेत ཡོང་དུ་ཆུད་པར་འགྱུར་བ་ 29.18.

2) ཤེས་ (= ज्ञा) — विज्ञात ཤེས་(པ་) 21.9, 44.7, 86.8, 89.8; विज्ञान n. ཤེས་པ་ (cf. རྣམ་པར་ཤེས་པ་) 3.9, 14.5, 15.15, 17, 16.6, 60.8, 4, 5.

3) རྣམ་པར་ཤེས་ — विज्ञान n. རྣམ་པར་ཤེས་པ་ 3.17, 8.9, 10 (bis), 14, 16, 19, 20, 10.7, 10, 11, 13 (bis), 14, 17, 18, 21, 11.1, 12.8, 15.16, 16.1, 7, 9, 58.7 (bis), 8, 59.6, 7 (bis), 62.16, 63.1 (a, b, d), 5, 6, 7 (bis), 8, 9.

4) Sine tib. विज्ञान n. 59.10, 63.1 (c).

1. विद् II et caus. 1) རྟོགས་ — वेत्ति རྟོགས་པ་ 91.11.

2) རིག་ — वेद्यते རིག་པ་ 11.8; वेदितव्य རིག་པར་བྱ་(བ་) 7.18, 18.9, 38.3, 13, 18, 39.17, 94.6; °विद् རིག་པ་ 91.6, 11, 15, 18; वेदन n. རིག་པ་ 11.15.

3) མྱོང་ — वेद्यते མྱོང་བ་ཡིན་ནོ་ 11.10.

2. विद् VI pass. 1) བདོག་ — विद्यमान བདོག་ 28.6.

2) ཡོད་ — विद्यमान ཡོད་པ་ 28.19, 54.9, 88.17.

3) Sine tib. cf. न विद्यते.

विद्युत् f. གློག་ 19.22, 66.8, 9, 10, 11.

विध m. རྣམ་པ་ — cf. द्विविध etc.

विधर्मन् ཆོས་མི་མཐུན་པ་ 42.15 (bis).

विधा III 1) praes. སྒྲུབ་ fut. བསྒྲུབ་ — विधीयते I སྒྲུབ་པའི་ 44.19, 67.18, II སྒྲུབ་པ་ 45.18, 83.1, III སྒྲུབ་པ་ཡིན་ 6.18; विहित I སྒྲུབ་པ་ 50.7, 84.9, 89.16, 91.14, 92.5, II བསྒྲུབ་པར་བྱ(བ་) 88.19; विधि m. I སྒྲུབ་པ་ 50.5, 54.1, 57.4, 71.11 (bis), 92.16, II སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ 7.1, III བསྒྲུབ་པ་ 39.14, 44.1, 45.6.

2) ཡོད་— विधेय ཡོད་པ་ 21.18; विधि m. ཡོད་པ་ 24.16, 19, 20 (bis), 27.11, 37.3, 5 (bis), 6, 7, 9, 39.9, 49.9, 71.10; विधान n. ཡོད་པ་ 71.7.

3) བྱེད་— विहित བྱེད་པ་ 46.6.

विधि m. cf. विधा; སྟོན་པ་ 92.20. བསྟན་(པ་) 93.21.

विनश्वर འཇིག་པ་ 33.9, 11, 13.

विनष्ट ཞིག་པ་(འཇིག་) 12.5.

विनाश m. འཇིག་པ་ 33.6, 8, 13, 63.21.

विनिवेशन n. བསྣད་པ་ 11.19.

विनिश्चित ངེས་པ་ 47.9.

विपन्न m. མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ 19.21 (bis), 22, 20.2, 3, 5, 8, 18, 66.1, 6, 8, 9, 10, 13, 15, 17, 20, 67.3 (bis), 12, 73.3, 75.11, 76.14, 80.2, 85.18, 23, 86.3, 7, 17, 18, 94.4, 8.

མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་སུ་གྱུར་པ་ (विपन्न-भूत) 72.5.

विप्रकृष् VI 1) བསྐལ་ — विप्रकृष्ट བསྐལ་པ་ 23.9, 28.1, 8 (bis), 9, 39.20, 21 (ter); विप्रकर्ष m. བསྐལ་པ་ 75.13, 14.

2) Sine tib. विप्रकर्ष m. 39.21.

विप्रतिपत्ति f. ལོག་པར་རྟོགས་པ་ 5.14, 15 (bis), 7.3, 12, 9.21, 12.11, 14.15 (bis), 18.7 (bis), 15 (bis), 55.2, 56.13.

विपरीत ཕྱིན་ཅི་ལོག་(པ་) 3.22, 58.16, 61.6 (b), 65.20, 89.10, 11, 20, 93.13, 14, 19, 94.1. ལོག་པ་ 2.21, 82.6, 7. བཟློག་པ་ 61.6 (a).

विपरीतत्व n. ཕྱིན་ཅི་ལོག་ཏུ་འདུག་པ་ 61.5.

विपर्यय m. ལྡོག་པ་ 67.8. ལོག(པ་) 74.15, 17 (a). ཕྱིན་ཅི་ལོག་(པ་) 72.9, 10, 17, 73.1, 3, 4, 5, 6 (bis), 8, 11, 12, 74.1, 2, 3, 6, 13, 14 (bis), 17 (b, c), 18, 19, 94.21, 95.1, 3 (bis). བཟློག་པ་ 61.2, 5, 7, 8, 9 (bis), 65.20, 72.5 (bis).

विपर्यस्त ཕྱིན་ཅི་ལོག་པ 3.19, 7.18, 82.8.

विपर्यास m. ཕྱིན་ཅི་ལོག 82.8.

विप्लव m. གཙོད་པ 9.9.

विभक्त ཐ་དད་པ 70.14.

विभ्रम m. འཁྲུལ་པ 9.4, 9, 11, 12, 14 (bis), 19 (bis). མི་རྟོགས་པ 65.1, 8. རྨོངས་པ 65.4.

विरल tib. ཇེ་ཙམ་དུ་སྒྱུར་པ 35.4.

विरक्त m. བྲལ་བ 72.8.

विरुद्ध I cf. विरुध् II འགལ་བར་རྟོགས་པ 62.10, III མི་མཐུན་པ 3.2, 48.19, 58.2, 8 (bis).

विरुध् VII 1) འགལ་ — विरुध्यते འགལ་བ 15.21; विरुद्ध འགལ་བ 4.2, 8, 19.18, 21 (bis), 21.6, 8, 10, 11, 32.12, 18, 18, 19, 21, 33.1 (bis), 5, 6, 12, 18, 34.4, 5, 12, 18, 35.9, 10, 20, 21, 36.1, 6, 37.5, 38.1, 8, 10, 14 (bis), 18, 22, 39.9, 14, 48.17 (bis), 57.8, 4, 12, 68.9, 11 (bis), 12, 15, 22, 71.11, 14, 72.9, 10, 16, 21, 22, 73.4, 5, 7, 8, 10, 11, 74.1, 4, 9, 75.4, 76.11, 18, 80.2, 8, 10, 18, 14 (bis), 15 (bis), 16 (bis), 81.1, 2, 10, 16, 18, 82.2, 7, 8, 16, 17, 84.6, 13, 15, 17, 20 (ter), 94.20, 95.2; विरुद्धता f. འགལ་བ 81.5, 7; विरुद्धत्व n. I འགལ་བ 21.8, II འགལ་བ་ཉིད 21.9, 81.11; विरोध m. འགལ་བ 15.19, 33.15, 38.19, 20, 39.1, 2, 7 (bis), 9, 10, 11, 57.4, 67.18, 15, 16 (bis), 20 (bis), 21, 22, 68.1, 2 (bis), 3, 4, 6, 8, 9, 12, 13, 69.1, 2, 4, 5, 8, 11, 12, 14, 17, 19, 70.5, 6, 12, 13 (bis), 20 (bis), 23, 71.1, 2, 4, 8, 9 (bis), 12 (bis), 79.15, 84.16, 91.5; विरोधिन् འགལ་བ 38.12, 22, 69.6.

2) Sine tib. विरोध m. 70.21, 22.

विरोध m. cf. विरुध्; མི་མཐུན་པ 25.2.

विवक्षित cf. वच्.

विवाद m. རྩོད་པ 57.1, 4, 9, 10, 11, 12, 58.5, 9.

विवाह्य m. བག་མར་ལེན་པ 2.24.

विविच् VII 1) དབེན་ — विविक्त དབེན་པ 22.15, 29.18, 31.18, 70.10.

2) བྲལ་ — विविक्त བྲལ་བ 31.15, 61.19.

Caus. ཁོང་དུ་ཆུད་ — विवेचयति ཁོང་དུ་ཆུད་པ 32.9.

विवर n. cf. कुञ्चिकाविवर.

विवृ V བཀྲད་ — विवरीतुम् བཀྲད་པའི་ཕྱིར 55.2, 94.17; विवरण n. བཀྲད་པ་ 55.4.

विशिष् VII 1) བྱེ་བྲག་ཏུ་བྱས་(བྱེད) — विशिनष्टि བྱེ་བྲག་ཏུ་བྱས་ 18.4.

2) pass. བྱེ་བྲག་ཏུ་གྱུར་ — विशिष्यते བྱེ་བྲག་ཏུ་གྱུར་པ་ 22.4, 35.14, 44.10; विशिष्यते བྱེ་བྲག་ཏུ་གྱུར་པ་ 35.18; विशिष्ट བྱེ་བྲག་ཏུ་གྱུར་(པ་) 45.17 (a), 46.4, 47.14.

3) (pass.) ཁྱད་པར་དུ་གྱུར་ — विशिष्यते ཁྱད་པར་དུ་གྱུར་པ་ 23.1; विशिष्ट ཁྱད་པར་དུ་གྱུར་པ་ 33.2.

Caus. 1) བྱེ་བྲག་ཏུ་བྱས་ — विशेष्यते བྱེ་བྲག་ཏུ་བྱས་སོ་ 9.10.

2) ཁྱད་པར་དུ་བྱས་ — विशेष्यते ཁྱད་པར་དུ་བྱས་པ་ཡིན་ནོ་ 20.22.

विशिष्ट

cf. विशिष्

བྱེ་བྲག་ 34.19.

བྱེ་བྲག་ཅན་ 62.14.

བྱེ་བྲག་ཅན་དུ་གྱུར་པ་ 45.17 (b).

ཁྱད་པར་ 17.18.

ཁྱད་པར་ཅན་ 28.2, 72.14.

ཁྱད་པར་དང་ལྡན་པ་ 23.1.

ཁྱད་པར་ཅན་དུ་གྱུར་པ་ 45.10 (bis), 15.

Sine tib. 33.2.

विशेष m. བྱེ་བྲག་ 11.5, 20.15, 18, 21.2, 22.1, 4, 29.21, 32.16, 34.17 (bis), 18, 19, 35.10, 11 (संनिहितदकनविशेषत्वात् གཏུང་བར་བྱེད་པའི་བྱེ་བྲག་ཉེ་བ་ཉིད་ཀྱི་ཕྱིར་རོ) 13, 14, 15, 16, 17 (bis), 19 (bis), 36.1, 3 (bis), 4, 5, 8, 43.19, 44.11 (bis), 50.2, 65.15, 72.11, 74.20, 21, 77.12, 86.1, 8 (bis), 9, 19, 20, 22, 23, 90.17, 94.5, 9 (bis), 10, 11; विशेषेण instr. adv. བྱེ་བྲག་ཏུ་ 85.15, 86.2; विशेषे loc. adv. བྱེ་བྲག་ཏུ་ 77.9.

ཁྱད་པར་ 10.9, 35.6, 46.14, 47.12, 55.11.

ཁྱད་པར་ཅན་ (cf. स्वभाव et स्वभावविशेष) 22.21, 23.1, 4, 7, 9, 12, 13, 28.3 (cf. emend.). Sine tib. 36.11.

विशेषवत् (poss.), sine tib. 86.2.

विशेषणा n.

བྱེ་བྲག 29.17, 18, 33.9, 45.16, 19 (bis), 20, 21, 46.4, 5 (bis), 6, 7, 8, 12, 13, 18 (bis), 76.2.

བྱེ་བྲག་ཏུ་བྱེད་པ 29.18.

བྱེ་བྲག་ཏུ་བྱས་པ 18.2, 5.

ཁྱད་པར་ 46.16.

ཁྱད་པར་དུ་བྱེད་པ 29.16, 45.15, 56.9.

विशेषणावत् (poss.) བྱེ་བྲག་དང་ལྡན་པ 29.18.

विशेष्य ཁྱད་པར་ཅན་ 55.12.

विषय m. ཡུལ་ 3.8, 11, 15, 5.15, 8.14, 15, 9.11, 14, 17, 10.6 (bis), 8, 10 (bis), 13, 18 (bis), 19, 20, 12.13, 14, 16, 21, 22 (bis), 23, 13.2 (bis), 4, 8 (bis), 13, 20, 21 (bis), 14.2, 4, 11, 12, 13, 14, 15, 15.4, 8, 9, 18.5, 19.2, 25.15, 16, 26.2, 4, 6, 8, 15, 32.11, 34.19, 39.2, 15, 20, 21, 22, 43.18, 22, 44.4, 7, 45.1, 49.10, 52.7, 53.20, 54.1, 5, 7, 9 (bis), 57.19, 59.6, 67.10, 11, 70.21, 23, 73.18, 74.2, 76.6, 80.20, 21, 22 (bis), 83.5, 89.4, 91.16.
སྤྱོད་ཡུལ་ 12.11.

विषयता f. sine tib. 84.8.

विषयत्व n. ཡུལ་ཉིད་ 12.5, 50.5, 59.7 (b), 10, 11. ཡུལ་ཅན་ཉིད་ 9.8. ཡུལ་ 8.24 (वि-षयत्वं वस्तुनः tib. ཡུལ་གྱི་དངོས་པོ་ཉིད་ = विषयस्य वस्तुत्वम्) 9.1, 12.6 (cf. 8.24), 59.7 (a), 67.7, 10; विषयत्वेन instr. ཡུལ་གྱི་སྒོ་ནས 93.11.

विषयीकृत ཡུལ་དུ་བྱས་པ་ 3.12, 44.6. ཡུལ་དུ་བྱ་བ 75.1.

विषाण m. n. རྭ་ 43.19, 44.6, 7 (bis).

विसदृश མི་འདྲ་བ 42.15.

वीतराग འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་བ 75.7, 12, 14, 15, 91.16, 18, 92.5, 8, 12, 20. འདོད་ཆགས་དང་འབྲལ་བ 91.20.

वीतरागत्व n. འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་བ 92.8.

92.11 (འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་བ་ཉིད་ cf. emend.).

वृ caus. འགོག — वारयते འགོག་པར་བྱེད་ 70.21.

वृत् I Â. 1) འདུག — वर्तते I འདུག་གོ 56.2; II འདུག་པ་ 78.12; III འདུག་པ་ཡིན་ནོ 78.11; वर्तमान འདུག་པ 69.9; वृत्त འདུག(པ) 5.2.

2) འདུག་ — वर्तते འདུག་པ་ 76.3, 18; वृत्ति f. འདུག་པ་ 77.9; वर्तिन् འདུག་པ་ 34.16.

3) གནས་ — वर्तते I གནས་(པ་) 77.8, 9; II གནས་པར་འགྱུར་བ་ 76.17; वर्तेत གནས་པར་འགྱུར་བ་ 76.19; वर्तमान གནས་པ་ན་ 64.7; वृत्ति f. གནས་པ་ 77.1, 3 (वृत्तिः सद्भावः གནས་པ་ནི་དངོས་པོ་ཡོད་པ་) 6, 7; वर्तिन् གནས་པ་ 69.6, 7.

4) ཡོད་ — वर्तते I ཡོད་ 66.13; II ཡོད་པ་ཡིན་ 19.14; वर्तन्ते ཡོད་པ་ 65.11; वर्तमान ཡོད་པ་ 47.18, 66.2; वृत्त ཡོད་པ་ 39.15; वृत्ति f. ཡོད་པ་ 19.22, 66.9, 11, 12, 76.7, 14.

5) བྱེད་ — वर्तते བྱེད་པ་ཡིན་ནོ་ 6.16.

6) སྦྱུར་ — वर्तमान སྦྱུར་ནས་ 6.16.

वृत्त m. ཀློན་ཤེད་ 7.5 (bis), 8, 10 (c). ཤེད་ 7.9 (bis), 10 (a, b), 12, 9.12, 19.8, 24.1, 2 (bis), 4, 5, 6, 7, 32.4, 5, 8, 10, 39.5, 48.9 (bis), 83.6.

वृत्तव n. ཤེད་ 32.9, 11.

वद्रेन n. cf. विद्.

वैकल्य n. སྐལ་བ་ 23.11, 28.7. མ་ཚང་བ་ 68.6, 8, 11.

वैकल्यकारिन् མ་ཚང་བའི་བྱེད་པ་ 68.11.

वैकल्यवत् (poss.) སྐལ་བ་ཅན་ 23.11, 28.7.

वैधर्म्य n. ཆོས་(དང་)མི་མཐུན་པ་ 42.16, 43.16, 50.10, 51.12, 87.1, 2, 5, 11, 90.1, 2, 8, 9, 91.1, 3, 7, 12, 18, 20, 92.4, 93.8, 10, 13. ཆོས་(དང་)མི་མཐུན་པ་ཉིད་ 42.13, 14, 15, 19 (bis), 49.17, 50.1, 4, 12, 19, 51.1, 3, 5, 18, 54.5, 8; sine tib. 92.11.

वैधर्म्यवत् ཆོས་མི་མཐུན་པ་ཉིད་ཅན་ 42.13, 14, 19, 49.17, 50.1, 4, 12, 19 (cf. emend.), 51.1, 54.5, 8. ཆོས་མི་མཐུན་པ་ཅན་ 43.16.

वैशेषिक བྱེ་བྲག་པ་ 66.14, 88.2.

व्यक्ति f. གསལ་བ་ 5.17, 18 (ter), 19 (bis), 21, 17.6 (ter), 83.4 (cf. emend.), 84.6, 11 (ter), 12 (a, b), 15 (bis). Sine tib. 84.12 (c).

व्यतिरिक्त (cf. व्यतिरिच्) ཐ་དད་པ་ 45.9, 17, 19, 20, 46.4 (bis), 5, 16, 18. གཞན་ 23.19, 64.6.

व्यतिरिच् VII ལྷག་ — व्यतिरिच्यते ལྷག་པ་ 77.19, 20.

व्यतिरेक m. ལྡོག་པ་ 6.21, 19.4, 20.4, 9, 11, 41.2, 48.11 (bis), 51.1, 5, 6, 8, 10, 11, 17, 19, 52.11, 20 (bis), 53.2, 3, 5, 8, 67.14, 16, 17, 19, 21, 72.4, 6, 75.7, 10, 11, 19, 76.14, 78.14 (bis), 16, 17, 18, 19, 21, 79.4 (bis), 6, 7, 11 (bis), 12 (bis), 14, 17, 18 (bis), 19, 20, 80.2, 86.12, 15, 87.4, 90.3, 11, 13 (ter), 14 (bis), 91.4, 6, 10, 16, 19, 22, 23, 92.13, 14, 15, 19, 21, 93.1, 2, 7, 9 (bis), 11, 12, 13, 14, 15, 16, 20, 94.1, 2; ལྡོག་ 78.4; མེད་པ་ 87.3.

व्यतिरेकिन् (f. °णी) ཐ་དད་པ་ 45.9.

व्यपदिश् VI tib. བྱ་ — व्यपदिश्यते བྱའོ་ 15.10.

व्यभिचर् I འཁྲུལ་ — व्यभिचरति I འཁྲུལ་པ་ 80.15, II འཁྲུལ་པ་ཡིན་ནོ་ 25.17; व्यभिचार m. འཁྲུལ་པ་ 29.16, 49.1, 2; व्यभिचारिन् འཁྲུལ་པ་ 91.5.

व्यवच्छिद् VII praes. རྣམ་པར་གཅོད་ praet. "བཅད་ fut. "གཅད་ — व्यवच्छिद्यते I རྣམ་པར་གཅོད་པ་ 69.22, II རྣམ་པར་གཅད་པར་བྱ་བ་ཡིན་ 70.17, 18; व्यवच्छिद्य རྣམ་པར་གཅོད་ནས་ 79.11; व्यवच्छिन्न རྣམ་པར་གཅོད་པ་ 70.19; व्यवच्छेद्य I རྣམ་པར་གཅད་པ་ 61.9, II རྣམ་པར་གཅད་པར་བྱ་ 60.23; व्यवच्छेद m. I རྣམ་པར་གཅོད་པ་ 77.1, 79.4, 6 (bis), 8 (bis), 9 (bis), II རྣམ་པར་བཅད་པ་ 37.12, 17, 60.22, 77.2; व्यवच्छेदक རྣམ་པར་གཅོད་པར་བྱེད་པ་ 60.22.

व्यवधा III བར་(དུ་)ཆོད་ — व्यवहित བར་དུ་ཆོད་པ་ 12.1.

व्यवधान n. (cf. व्यवधा) བར་ཆད་ 10.9.

व्यवस्था I et caus. 1) praes. རྣམ་པར་འཇོག་ praet. རྣམ་པར་བཞག་ fut. རྣམ་པར་གཞག་ — व्यवस्थित རྣམ་པར་བཞག་པ་ 81.21; व्यवस्थाप्यते I རྣམ་པར་གཞག་པ་ 80.12, II རྣམ་པར་གཞག་པར་བྱ་བ་ཡིན་ནོ་ 70.14; व्यवस्थाप्यमान རྣམ་པར་གཞག་པ་ 18.11; व्यवस्थापित རྣམ་པར་བཞག་པ་ 16.7; व्यवस्थाप्य I རྣམ་པར་གཞག་པ་ 15.20, 22, 16.4, 40.9, II. རྣམ་པར་གཞག་པར་བྱ་བ་ 15.21, 16.2; व्यवस्था f. I རྣམ་པར་བཞག་པ་ 18.8, 9,

32.12, 14, II རྣམ་པར་གཞག་པར་བྱ་བ་ 40.9; व्यवस्थापक I རྣམ་པར་འཇོག་པ་ 15.20, 22, II རྣམ་པར་འཇོག་པར་བྱེད་པ་ 16.4; व्यवस्थापन n. རྣམ་པར་འཇོག་པ་ 15.21, 16.2, 3, 11, 18.11.

2) བཞག་ — व्यवस्था f. བཞག་པ་ 40.1.

3) གནས་— व्यवस्थित གནས་པ་ 79.9, 10.

व्यवहार m. (cf. व्यवहृ) ཐ་སྙད་ 24.2, 4, 5, 6, 7, 17, 27.14, 28.16, 29.10, 22, 23, 24, 30.9, 38.1, 4 (bis), 5, 39.18, 43.13, 22, 44.1 (bis), 2, 6, 7, 8, 12, 53.9, 19, 54.1 (ter), 5, 7, 8, 9. Sine tib. 24.3.

व्यवहृ I et caus. ཐ་སྙད་(དུ་བྱེད་) — व्यवहर्तुम् ཐ་སྙད་བྱེད་ 30.6; व्यवहृत ཐ་སྙད་དུ་བྱེད་པ་ 29.5; व्यवहर्तव्य I ཐ་སྙད་དུ་བྱས་པ་ 29.5, II ཐ་སྙད་དུ་བྱ་(བ་) 43.22; व्यवहारयति ཐ་སྙད་བྱེད་པ་ ཡིན་ནོ་ 30.6.

व्यसन n. གདུང་བ་ 1.3.

व्याख्या II 1) praes. འཆད་ praet., fut. et saepe in omni casu བཤད་— व्याख्यातुम् I བཤད་པར་ 14.13, 41.1, 14 (व्याख्यातुकाम བཤད་པར་འདོད་པ་) II བཤད་པའི་ཕྱིར་ 11.16; व्याख्याय བཤད་ནས་ 17.1, 41.1 (cf. emend.); व्याख्यात I བཤད་(པ་) 29.21, II བཤད་ཟིན་ 42.2, 44.14; व्याख्येय I འཆད་པ་ 42.3, II བཤད་པར་ 41.14, III བཤད་དགོས་ 42.1, IV བཤད་པར་བྱ་བ་ 31.3, 58.13, V བཤད་བྱ་ 55.23; व्याख्या f. བཤད་པ་ 95.12; व्याख्यान n. བཤད་པ་ 60.19.

2) བརྗོད་ — व्याख्येय I བརྗོད་པར་བྱ་བ་ 41.15 (a), II བརྗོད་པར་བྱ་དགོས་ 41.15 (b).

3) བསྟན་— व्याख्यातुम् བསྟན་པའི་ཕྱིར་ 17.1 (व्याख्यातुकाम), 18.16.

व्याचक्ष् II འཆད་ — व्याचष्टे འཆད་པའོ་ 56.23.

व्याज m. ཐབས་ 77.16.

व्याप् V 1) ཁྱབ་ — व्याप्नोति ཁྱབ་པར་བྱེད་པ་ — ཡིན་ནོ་ 83.10, 18; व्याप्नुवत् ཁྱབ་པ་དང་ལྡན་པ་ (व्याप्तिमत्) 83.21; व्याप्त I ཁྱབ་པར་བྱ་བ་ 33.5, 34.19; II

ཁྱབ་པ 33.4, 11, 12, 50.5, 8, 16, 21, 53.10, 11, 12, 54.2, 11, 63.8, 9, 10, 67.19, 73.19, 74.4, 83.2, 22, 84.20, 88.17, 91.18, 92.17; व्याप्तत्व n. I ཁྱབ་པ་ 50.9, 84.20, II ཁྱབ་པ་ཉིད་ 81.8; व्याप्य I ཁྱབ་པར་བྱ་བ 32.2, 6, 7, 34.14, 38.12, 39.2, 4 (bis), 5, 6, 40.4, 44.3, 50.9, 12, 22, 84.9. ཁྱབ་བྱ 39.7, 8; व्यापक I ཁྱབ་པར་བྱེད་པ་ 32.2, 4, 5, 11, 34.12, 13, 15 (bis), 38.12, 21, 39.2, 4 (bis), 5, 6, 40.4, 5, 44.3, 50.9, 17, 22, 54.12, 76.7, 81.9, 84.10, III ཁྱབ་བྱེད་ 39.7, 8; व्यापन n. ཁྱབ་པ་ 83.22 (ter), 84.1; व्यापिन् I ཁྱབ་པ 65.9, 12, 66.2, 9, 11, II ཁྱབ་པར་བྱེད་པ་ 77.20; व्या-पित्व n. ཁྱབ་པ་ཉིད་ 65.9; व्याप्ति f. ཁྱབ་པ་ 20.17, 44.3 (bis), 4, 9 (bis), 21, 45.1, 14, 49.10 (bis), 53.11, 57.19, 73.18, 83.5, 85.6, 19, 86.10 (bis), 14, 15 (bis), 23, 24, 87.4, 5, 7, 9, 10, 88.20, 21, 92.13, 19 (bis), 21; व्याप्तिमत् I ཁྱབ་པ 67.19, II ཁྱབ་པ་དང་ལྡན་པ་ 67.17.

2) Sine tib. व्याप्त 33.13.

व्यापार m. བྱེད་པ 3.14, 10.21 (b), 11.12, 16.14 (bis), 15, 16 (bis), 19.4, 5, 28.14, 29.22, 30.3 (bis), 17, 19, 37.4, 39.19, 42.10, 11, 12, 46.1, 2, 3 (bis), 47.10, 70.20, 22. བྱ་བ 3.10, 10.21 (a), 15.4. ལས་སུ་བྱ་བ 15.2. རྩོམ་པ 2.8; sine tib. 2.9.

व्यापारवत् བྱེད་པ་དང་ལྡན་པ 10.21.

व्यापिन्, व्यापित्व n. cf. व्याप्.

व्यापृति f. བྱེད་པ 95.15.

व्याप्ति, व्याप्तिमत् cf. व्याप्.

व्यामोह m. རྨོངས་པ 46.19, 65.2.

व्यावृत् 1) praes. ལྡོག praet. ལོག — व्यावृत्त I ལྡོག་པ་ 92.12, II ལོག་པ 92.18; व्यावृत्तत्व n. I ལྡོག་པ་ཉིད་ 77.17, II ལོག་པ་ཉིད་ 78.3; व्यावृत्ति f. I ལྡོག་པ་ 20.3, 45.8 (ter), 48.8, 10, 66.20, 67.3, 8, 12, 76.14, 85.14, 22, 86.3, 91.9, 92.7, II ལོག་པ་ 86.7.

2) བཟློག — व्यावृत्ति f. བཟློག་པ 16.2 (bis).

3) Sine tib. व्यावृत्ति f. 91.4.

व्युत्पत्ति f. (cf. व्युत्पद्) (སྒྲ)བཤད་པ་ 6.4. ཁོང་དུ་ཆུད་པ་ 2.12.

व्युत्पद् caus. 1) praes. སྟོན་ praet., fut. བསྟན་ — व्युत्पाद्यते I བསྟན་ཏོ་ 1.1, 2.8, 5.11, 14 (b). བསྟན་པར་བྱ་བ་ 5.14 (a); व्युत्पादनीय བསྟན་པར་བྱ་བ་ 5.8; व्युत्पादक སྟོན་པ་པོ་ 2.11; व्युत्पादन n. བསྟན་པ་ 2.5 (a), 10, 14.

2) ཁོང་དུ་ཆུད་(པར་བྱེད་) — व्युत्पाद्यमान ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་པ་ 2.11; व्युत्पादन n. ཁོང་དུ་ཆུད་པ་ 2.13.

3) བརྗོད་ — व्युत्पादयितव्य བརྗོད་པར་བྱ་བ་ 5.12.

4) བཤད་ — व्युत्पादित བཤད་པ་ 6.8.

व्युत्पन्न (व्युत्पद्) བློ་བྱང་པ་ 8.2.

व्युत्पादन n. I cf. व्युत्पद् II tib. དགོས་པ་ (प्रयोजन) 2.5 (b).

श

शक् V ནུས་ — शक्नोति I ནུས་སོ་ 3.9, 16.5, II ནུས་པ་ 30.6; शक्यते ནུས་ 15.18, 17.6; शक्नुयात् ནུས་ 76.9; शक्येत ནུས་ 94.10; शक्य ནུས་(པ་) 3.17, 4.8, 9, 5.19, 20, 11.10, 21.9, 23.11, 13, 29.20 (bis), 36.11, 41.14, 59.9, 78.2, 85.18, 86.1, 19, 20, 22, 87.4, 89.2, 94.5, 8, 11.

शक्ति f. (cf. शक्) ནུས་པ་ 14.21, 31.12, 67.2, 68.10. མཐུ་ 13.17.

शङ्का f. དོགས་པ་ 30.5.

शङ्ख m. དུང་པ་ 4.4 (a); sine tib. 4.4 (b).

शत བརྒྱ་ 95.17 (शतचतुष्टय བརྒྱ་ཕྲག་བཞི་)

शब्द m. སྒྲ་ 1.7 (bis), 8, 2.4, 4.13 (bis), 20, 5.2, 10, 12, 6.4 (b), 5, 8, 9, 10, 21, 22, 7.21, 8.2, 21 (bis), 9.3, 12.4, 9, 13.2, 18, 17.4, 20.22 (a), 28.3, 29.17, 22, 30.17 (bis), 18, 31.22 (bis), 33.10, 37.4, 11 (bis), 38.5, 41.12, 14, 42.2 (bis), 3 (bis), 10 (bis), 18, 20 (bis), 45.20 (ter), 21 (bis), 46.5, 6, 9, 11 (ter), 14, 15, 16, 17 (ter), 20, 47.4, 13, 14, 50.13, 17, 52.20, 53.4 (bis; cf. emend.), 54.18, 55.8, 10 (bis), 11, 14, 16 (bis), 18 (bis), 19, 22, 56.2, 3 (ter), 4, 5, 8, 22, 57.5, 58.17, 19, 20, 59.1, 2 (bis), 5, 8 (bis), 9 (bis), 10, 11, 12, 14, 60.4 (bis), 5, 7 (bis), 8, 11, 12, 14, 15, 16 (bis), 17 (bis), 18, 61.12, 62.1, 13, 14 (bis), 15, 66.1, 3, 5 (bis), 7, 8, 10, 12, 72.18, 73.12, 78.18, 87.17, 19 (bis), 88.15, 22, 89.1, 90.2, 93.1, 2, 95.6. ཞེས་བྱ་བ་ 37.17, 72.5. Sine tib. 6.4 (a), 20.22 (b), 38.6.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

शास्तृ སྟོན་པ 91.8.

शास्त्र n. བསྟན་བཅོས 2.19, 20, 3.24, 37.15, 40.12 [illegible], 16 (ter), 17, 19, 20, 21 (bis), 82.6, 7, [illegible], 84.20, 91.8, 15, 16 (धर्मशास्त्र).

[illegible] n. བསླབ་པ 20.11.

शिबिका f. ཤིང་རྟ 24.1, 2, 3 (ter), 4, 5 (bis), 7, 72.4, 8 (bis), 9, 48.2 (bis).

[illegible] n. ཤིང་རྟ་པ་ཅན 32.6, 9, 10, 39.6. ཤིང་རྟ 24.6, 7.

शिला f. ཕ་ཐྱ 32.8. གཡང 32.9 (एकशिलायामिति གཡང་གྲག་རེ་ལ).

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] 35.2

[illegible] 23.13, 46.14

शुक्र དཀར་པོ 4.4

शुद्ध དག་པ 12.8, 44.13, 45.2, 16, 17, 18, 46.18, 93.4 (དག་བྱེད).

शून्य སྟོང་པ 9.6, 84.11, 12, 13.

शेष m. [illegible] 15.19

शोक m. མྱ་ངན 63.7, 8, 10, 12 (bis; cf. emend.).

श्याम སྔོ་བསངས 20.8.

श्रद्धा f. དད་པ 35.13.

श्रु V ཉན — श्रूयते ཉན 2.10, 12.

श्रवण n. (श्रु) ཉན་པ 2.9, 13, 16. ཐོས་པ 58.19.

श्रावण མཉན་དུ་རུང་བ་ 58.19, 20.

श्रावणत्व n. མཉན་པར་བྱ་བ་ 19.9.

श्रोत्र n. རྣ་བ་ 8.21, 9.2, 57.18, 58.20 (bis), 21.

श्रोतृ ཉན་པ་པོ་ 2.9 (cf. emend.).

श्लेष्मन् n. བད་ཀན་ 9.12.

श्लोक m. ཚིགས་བཅད་ 95.17.

ष

षष्ठी f. (= cas. gen.) དྲུག་པ་ 56.2.

स

स, सा cf. तद्.

स° མཐུན་ 20.22.

संयुक्त རབ་ཏུ་ལྡན་ 95.18.

संयोगिन् དང་ལྡན་པ་ཅན་ 88.6.

संवादक (cf. अविसंवादक) མི་སླུ་བ 7.6, 12.8. མི་སླུ་བར་བྱེད་པ་ 8.5, 6.

संविद् II et caus. 1) མྱོང་ — संवेद्यते མྱོང་བ་ཡིན་ནོ་ 11.9; संवेदन n. མྱོང་བ་ 15.17, 21, 16.2.

2) རིག་ — संविदित རིག་པ་ 11.6; संवेदन n. རིག་པ་ 9.21, 11.3, 4, 8 (bis), 15.18.

संशय m. ཐེ་ཚོམ་ 2.10, 18 (ter), 19, 22, 39.20, 22, 40.6, 62.10, 67.11, 76.6 (bis), 8, 9, 10, 77.4, 80.13, 14, 84.7, 14. ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ་ 65.20, 76.5, 11, 20, 78.14, 79.17, 80.4. ཡིད་གཉིས་ 3.20, 75.19. ཡིད་གཉིས་ཟ་བ་ 65.21.

संसर्ग m. I cf. संसृज् II དང་ལྡན་པ་ 4.2, 3, 48.18, III ཚོགས་པ་ 48.19.

संसृज् VI praes. འདྲེ་ praet. འདྲེས — संसृष्ट འདྲེས་པ་ 7.23, 8.2 (bis), 4, 5, 6, 19; संसर्ग m. I འདྲེ་བ་ 7.20, 21, 8.1, 3, 6, 16, 18, 20, 22, 12.4, 59.9 (bis), II འདྲེས་པ་ 8.8; संसर्गिन् འདྲེ་བ་ 22.11, 12, 13, 16, 28.19, 20, 29.2, 6, 7, 8.

संस्कार m. འདུ་བྱེད་ 28.15, 29.8, 11, 13, 14, 15, 16 (bis).

संस्कार्य ལེགས་པར་བྱས་པ་ 73.13 (cf. emend.).

संस्कृत འདུས་པ་ 74.4, 7, 8.

संस्कृतत्व n. འདུས་པ་ 73.19.

सकल མཐའ་དག་ 5.19, 9.3, 14.9, 70.22.

संकेत m. བརྡ་ 8.2, 4 (bis). 23, 24, 9.1, 3, 12.4 (bis), 5.

संकोच m. འཁུམ་པ་ 19.7, 8.

संक्षिप् VI བསྡུས་ — संक्षिप्य བསྡུས་ནས་ 60.23.

संक्षोभ m. འཁྲུགས་པ་ 9.4, 18, 15.

संख्या f. གྲངས་ 5.15 (bis), 17, 20, 21, 22, 18.15.

संग्रह् IX བསྡུས་ — संगृह्यते I བསྡུས་པ་ 76.8, II བསྡུས་པ་ཡིན་ 8.5, 76.11. संगृहीत བསྡུས་པར་འགྱུར་བ་ 8.5; संग्रह m. བསྡུས་པ་ 8.7, 25.8, 76.6, 77.1, 2, 5.

संग्रह m. I cf. संग्रह् II འདུ་བ་ 36.14. III འདུས་པ་ 36.21, 37.10.

संघात m. འདུས་པ་ 57.16, 19, 20, 64.9, 11, 12 (संघातः समूहः འདུས་པ་བསགས་པའོ་) 73.14, 16, 17, 19.

संघातत्व n. འདུས་པ་ཉིད་ 58.5.

संचित བསགས་པ་ 73.16 (संचितरूपत्वात् བསགས་པ་ཡིན་པའི་ཕྱིར་).

संचिति f. བསགས་པ་ 73.16.

°संज्ञक (bah.) མིང་ (संज्ञा) 62.6. ཞེས་བྱ་བ་ 31.15, 62.9. ཅེས་བྱ་བ་ 41.3.

संज्ञा f. མིང་ 46.6 (bis), 62.11.

संज्ञाकरण n. མིང་བཏགས་པ་ 62.11.

सत् cf. अस्.

सत्ता f. (in bahuvr. °सत्ताक) ཡོད་པ་ 19.14, 23.16, 18 (bis), 19 (bis), 20, 40.1, 7 (bis), 8, 57.3, 63.6, 8, 9, 76.12, 18, 83.22 (bis), 93.18.

सत्व n. ཡོད་པ་ 18.17, 19, 19.6, 8, 9, 11, 12 (bis), 14, 16, 20.5, 29.21, 30.5 (bis; cf. tib.), 44.19, 20, 45.18, 50.5, 6, 18, 51.18 (bis), 53.1, 9, 54.2, 60.9 (bis), 18, 62.8, 67.4, 72.15, 17, 73.1, 3, 75.18, 15, 84.15, 16, 85.14, 23, 86.3, 7, 18, 88.21, 94.4, 8. ཡོད་པ་ཉིད་ 44.21.

सत्य adj. བདེན་པ་ 59.20, 60.3, 4, 5,

» n. བདེན་པ་ 11.18 (चत्वार्यार्यसत्यानि འཕགས་པའི་བདེན་པ་བཞི་).

सत्यम् adv. བདེན་ 2.17, 29.2, 56.20, 63.8, 80.17.

सत्यार्थ དོན་བདེན་པ་ 59.20. བདེན་པའི་དོན་ 60.4. བདེན་པའི་དོན་ཅན་ 60.3, 5.

सदसत् (°ती du.) ཡོད་མེད་དུ་བྱ་བ་ 79.16.

सदसत्त्व n. du. ཡོད་པ་དང་མེད་པ 52.12, 85.18, 86.18, 19. ཡོད་མེད་ 79.17, 80.2.

सदर्थ དོན་ཡོད་པ 60.11.

सदर्थत्व n. དོན་ཡོད་པ་ཉིད་ 59.17.

सदृश (དང་ —) འདྲ་བ་ 15.9 (bis), 18, 22, 20.21, 36.18, 20, 62.1, 89.1, 2, 95.6 (bis).

सद्भाव m. ཡོད་པ 76.12 (bis), 77.7, 78.1, 14, 79.3. དངོས་པོ་ཡོད་པ་ 77.2.

सद्भूत བདེན་པ 11.18 (bis).

संतान m. n. རྒྱུད་ 4.11, 10.10, 16, 18, 12.18, 19, 69.1 (bis), 4, 5, 6, 8, 9, 10.

संतानिन् རྒྱུད་ཅན་ 69.2.

संदर्भ m. བཀོད་པ་ 1.9, 2.4.

संदिग्ध ཐེ་ཚོམ་ཟ་(བ་) 19.10, 16, 18, 20.3, 30.13, 64.2, 13, 14, 66.20, 67.2, 4, 6, 72.4, 6, 75.8, 11 (cf. emend.), 13, 15, 76.13, 14, 79.16, 80.2, 9, 10, 88.4, 7 (bis), 8 (ter), 10, 11, 13, 90.8, 11, 13, 14 (bis), 91.4, 6, 9, 10, 17, 19, 22, 23, 92.7, 8. ཐེ་ཚོམ་དུ་གྱུར་པ 67.8, 12.

ཡིད་གཉིས་ཟ་བ་ 64.7.

संदिग्धासिद्ध (हेत्वाभास) sine tib. 64.9.

संदिह्यमान ཐེ་ཚོམ་ཟ་(བ་) 64.3, 9, 11.

संदेह m. ཐེ་ཚོམ་ 67.3. ཐེ་ཚོམ་ཟ་(བ་) 29.21, 62.2, 4, 6, 7, 9, 64.4, 5, 7, 65.15 (bis), 66.16, 18, 67.10, 11 (cf. emend.), 14, 21 (ter), 72.7 (bis), 75.3, 5, 17, 18, 19, 79.5, 18, 19, 20 (bis), 80.3, 6, 7, 11 (bis), 91.18, 92.9.

संध्यातमस् n. ནམ་སྲོས་ 35.4.

संनिधान n. ཉེ་བ་ 13.1, 2, 3, 12, 19, 14.5, 7.

संनिधि m. ཉེ་བ་ 8.12. འདུས་པ་ 23.1. ཡོད་པ་ 39.2.

संनिहित ཉེ་བ་ 8.16, 13.4, 23.10 (b), 35.10, 16. ཉེ་བར་གྱུར་པ་ 23.10 (a). ཉེ་བར་གནས་པ་ 11.23. གནས་པ་ 83.21.

འདུག་པ 83.9, 13 (bis), 14, 15, 16.

संनिहितता f. འདུག་པ་ 83.15.

संनिहितत्व n. འདུག་པ་ཁོ་ན་ 84.1.

संनिपतत् part. praes. (संनिपत्) ཚོགས་པན་ 68.14.

संनिविष्ट ཚོགས་པ་ 7.23.

संनिवेश m. དབྱིབས་སུ་བཀོད་པ་ 7.2.

सपक्ष m. མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ 19.11, 12, 13, 14 (bis), 15, 17, 20.2, 5, 7, 13, 19, 20, 21, 22,

21.1 (bis), 4, 6, 7 (ter), 8 (ter), 9 (cf. emend), 10 (bis), 52.11, 20, 66.7, 9, 11, 13, 14, 72.15, 17, 73.1, 2, 80.2, 85.14, 18, 23, 86.3, 7, 17, 18, 94.4, 8.

सपक्षभूत ཕྱོགས་དང་མཐུན་པར་འགྱུར་བ་ 75.14.

सपक्षविपक्ष du. མཐུན་པ་དང་མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ 66.1.

सप्तति བདུན་ཅུ་ 95.18 (सप्तसप्तति བདུན་ཅུ་རྩ་བདུན་).

सप्तन् བདུན་ 95.18.

सप्तमी (= locativus) བདུན་པ་ 6.16

सम མཚུངས་པ་ 10.6, 15 (bis), 16 (cf. em.).

समग्र ཚོགས་(པ་) 22.10, 11, 14, 28.19, 21, 68.5.

समनन्तर མཚུངས་པ་དེ་མ་ཐག་པ་ 10.6, 15, 16 (cf. emend.).

समम् adv. (དང་ —)ལྷན་ཅིག་ཏུ་ 31.14.

समर्थ ནུས་ 2.7, 3.23, 24, 4.14, 13.19, 20, 33.2, 36.9, 87.14.

समवाय m. འབྲེལ་པ་ 65.12. འདུ་བ་ 83.8, 18, 20, 84.1.

समवायिन् འདུ་བ་ཅན་ 83.19.

समवेत འདུ་བ་ 83.19, 21. འདུས་(པ་) 6.5, 8.

समस्त ཁྱབ་པར་ཡོད་པ་ 33.2.

समाधान n. ལན་ 88.16.

समाधि m. ཏིང་ངེ་འཛིན་ 12.8.

समान མཐུན་པ་ 20.20, 21.1. མཚུངས་པ་ 20.21 (ter), 22 (bis), 21.3, 42.14.

समानजातीय རིགས་འདྲ་བ་ 10.9.

समाप्त རྫོགས་པ་ 3.10, 95.16.

समारुह् caus. praet. སྒྲོ་བཏགས་ fut. སྒྲོ་གདགས་ (praes. སྒྲོ་འདོགས་) — समारोप्यमाण སྒྲོ་བཏགས་པ་ 14.9; समारोपित སྒྲོ་བཏགས་(པ་) 14.7, 26.15, 44.18, 48.6, 7; समारोप्य སྒྲོ་གདགས་པར་བྱ་བ་ 22.9; समारोप m. སྒྲོ་བཏགས་པ་ 22.8, 41.12 (bis).

समास m. སྒྲའི་སྦྱོར་བ་ 5.11. ཚོགས་ 25.8. sine tib. 6.2, 8, 25.7.

समीपवर्तिन् ཉེ་བར་འདུག་པ་ 68.18. ཉེ་བ་ 68.17.

समीपे loc. adv. ཉེ་བ་ལས་ 13.6.

समुच्चि V praes. སྡུད་ praet. བསྡུས་ fut.

བསྡུ་ — समुच्चिनोति སྡུད་པ་ཡིན་ 6.18;
समुच्चय m. I བསྡུས་པ་ 21.18, II བསྡུ་བ་ 29.18, 38.16.

समुदाय m. སྡེ་ 20.17, 31.20, 21. ཚོགས་པ་ 6.17 (bis).

समुन्नत མཐོན་པོ་ 32.7.

समूह m. བསགས་པ་ 64.12.

संपूर्ण རྫོགས་པ་ 11.21, 22.

संप्रति ད་ 30.14 (cf. emend.), 44.9, 60.22, 75.17. ད་ལྟར་ 9.1, 12.5, 6, 39.11, 12, 18, Tib. འདི་ 65.15.

संप्रत्यय m. རྟོགས་པ་ 59.17. ཁོང་དུ་ཆུད་པར་འགྱུར་བ་ 54.15. Sine tib. 53.12.

संबद्ध འབྲེལ་པ་ 3.16, 65.16, 83.2.

संबन्ध m. འབྲེལ་པ་ 2.3, 6 (bis), 18, 15, 19, 3.3, 6.11, 12, 19.3, 46.21, 47.7, 17, 62.7, 8 (bis), 83.18, 84.1. སྦྱར་བ་ 5.18, 23.17, 29.12 (b), 45.15, 67.17, 72.17, 86.10. སྦྱར་བར་བྱ་ 9.7. Sine tib. 29.12 (a), 46.22 (bis).

संबन्धित्व n. འབྲེལ་པ་ཅན་ 83.15.

संबन्धिन् འབྲེལ་པ་ 36.4, 83.12. འབྲེལ་པ་ཅན་ 56.3, 77.17, 19, 82.18, 19, 21, 83.3, 7, 9, 11 (bis), 13, 14, 17, 84.19. རྗེས་སུ་འབྲེལ་པ་ཅན་ 83.16.

संभव m. cf. संभू.

संभावना f. སྲིད་སྙམ་(པ་) 3.1, 2 (ter), 3.

संभू I et caus. 1) སྲིད་ — संभवति I སྲིད་དོ་ 27.18, II སྲིད་པ་ 71.1, 2, 80.4, 81.18, III སྲིད་པ་ཡིན་ 81.2, IV སྲིད་པར་འགྱུར་རོ་ 82.3; संभाव्यते སྲིད་ 2.20; संभाव्येत སྲིད་པར་འགྱུར་ 2.22, 93.18; संभव m. སྲིད་(པ་) 28.3, 5, 12, 49.1, 2, 56.12, 17, 76.3, 81.1, 3, 5, 7, 11, 82.5, 6, 8 (bis), 11, 18, 16, 84.21, 88.16.

2) འགྲུབ་ — संभवति འགྲུབ་པ་ཡིན་ 33.17.

3) ཡོད་ — संभव m. ཡོད་པ་ 31.12, 51.17, 21 (bis), 53.11, 12 (bis), 56.3.

4) འབྱུང་ — संभव m. འབྱུང་བ་ 80.21, 22.

5) (caus.—) praet. བརྟགས་ fut. བརྟག་ (praes. རྟོག་) I संभाव्यते བརྟག་ཏུ་རུང་བ་ 22.9; संवावित བརྟག་པར་བྱ་བ་ 22.14, 28.19, 21, II བརྟགས་པ་ 29.3; संभाव्य བརྟག་ཏུ་རུང་བ་ 22.10.

6) Sine tib. संभव m. 30.5.

सम्यक् (सम्यञ्च्) ཡང་དག་པ་ 1.1, 6, 10, 2.2, 4 (bis), 11, 14, 3.5, 4.1, 14, 15, 19, 5.2, 4, 6, 7, 8, 9 (bis), 11, 12, 16, 18, 19 (bis), 7.6, 14, 15, 41.7.

सम्यग्ज्ञान n. ཡང་དག་པའི་ཤེས་པ་ 1.1, 6, 10, 2.2, 4 (bis), 11, 14, 3.5 (अविसंवादकं ज्ञानं सम्यग्ज्ञानम् མི་སླུ་བར་བྱེད་པའི་ཤེས་པ་ནི་ཡང་དག་པའི་ཤེས་པ་ཡིན་ནོ་) 4.1, 14, 15, 19, 5.2, 4, 6, 7, 8, 9 (bis), 11, 12, 16, 18, 19 (bis), 7.6, 14, 15, 41.7, tib. ཤེས་པ་ (= ज्ञान) 4.12.

सराग འདོད་ཆགས་དང་བཅས་པ་ 75.10, 91.18.

सरागत्व n. འདོད་ཆགས་དང་བཅས་པ་ཉིད་ 92.18.

सरूप (དང་)འདྲ་བ་ 18.10.

सर्व ཐམས་ཅད་ 1.1, 2.1, 2, 9, 3.21, 5.2 (bis), 4, 9, 11, 6.22, 9.14, 10.22, 11.4, 5, 7, 13.6, 19.8, 10, 22.4, 34.2, 36.12, 18 (bis), 19, 20, 39.16, 41.14, 44.18, 19 (bis), 20, 47.1, 8, 52.4, 5, 56.18, 59.19, 61.7, 62.16, 18 (bis), 65.7, 9 (bis), 12, 69.4, 70.7, 19, 76.6, 7, 11, 77.1, 2, 5, 15, 17, 20, 78.2, 8, 82.18 (bis), 19, 21 (bis), 83.1, 2, 3, 5, 6 (bis), 11, 84.17, 18, 19 (b), 85.14, 22, 86.2, 92.12, 20, et cf. सर्वज्ञ, °ता, °त्व; ཀུན་ 19.5, 33.4; sine tib. 1.6, 6.2, 11.6, 84.19 (a).

सर्वगत ཐམས་ཅད་ན་གནས་པ་ 65.7, 9, 12, 82.18. ཐམས་ཅད་དུ་སོང་བ་ 83.6.

सर्वगतत्व n. ཐམས་ཅད་དུ་སོང་བ་ 83.2. ཐམས་ཅད་དུ་སོང་བ་ཉིད་ 83.1, 84.17, 19.

सर्वज्ञ m. ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ 19.17 (bis), 67.4, 6 (bis), 7, 9, 12, 13, 15, 17, 75.7, 9, 12, 14, 15 (cf. emend.), 90.10, 19, 20, 91.1, 2.

सर्वज्ञता f. ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ 90.9, 16 (bis), 17, 91.1.

सर्वज्ञत्व n. ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ 67.18, 71.4, 72.5. ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ཉིད་ 67.2, 12, 15, 16, 20, 68.2, 71.1, 2, 3 (bis), 5, 6, 7, 91.5.

सर्वत्र adv. ཐམས་ཅད་ལ་ 38.1, 4, 5, 6, 66.2, 9, 11, 94.4, 8. ཐམས་ཅད་དུ་ 39.6, 50.11. ཐམས་ཅད་ན་ 65.7, 10 (a), 14. ཀུན་ ཀུང་ 30.18. ཀུན་ན་ 65.10 (b).

सादृश्य n. མཚུངས་པ 15.2. འདྲ་བ 15.2, 11, 42.16, 93.6, 95.8, 11. འདྲ་བ་ཉིད 42.18. Sine tib. 95.6.

साध् caus. 1) praes. སྒྲུབ praet. བསྒྲུབས fut. བསྒྲུབ — साधयति སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ཡིན 74.14; साधयतः 3 du. སྒྲུབ་པ 73.6; साध्यते — I སྒྲུབ་པ 58.16, II བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ཡིན 46.15, III བསྒྲུབས 84.16; साधयतु སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ཡིན 74.18; साधयितुम् I སྒྲུབ་པར 56.14, 58.11, 15 (bis), 61.8, 10, II སྒྲུབ་པའི་ཕྱིར 83.4, III བསྒྲུབ་བྱར 58.10, IV tib. བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ཉིད་དུ 56.10; साधित — བསྒྲུབ་པ 80.14; साध्य (n.) I བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ 6.11, 15.12, 19, 19.22, 20.10, 16, 20, 21.1 (bis), 2 (bis), 3 (b, c), 18 (bis), 22.5, 23.17, 20 (ter), 24.2, 11, 18 (quater), 19 (bis), 25.2, 7, 9, 21, 26.1, 2, 3, 11, 12, 13, 14 (bis), 15, 17, 18. 28.18, 29.10, 31.4, 10, 11, 22, 32.1, 5, 14, 20, 33.4, 8, 34.8, 14, 35.2, 14, 36.4, 38.5, 39.18, 42.15, 18, 44.2, 5, 21, 46.21, 47.1, 6, 8 (bis), 9, 16, 17 (bis), 21, 23, 48.2, 4, 6, 7 (bis), 8, 11, 12, 20, 21, 49.3, 4, 12, 18, 50.6, 7, 8 (bis), 10 (ter), 15, 16, 18 (bis), 22, 51.7, 8, 9 (bis), 10 (bis), 11, 15, 16, 17 (b), 18 (b), 19, 21 (bis), 52.2, 8, 13, 15 (bis), 16, 53.9, 10, 11, 12, 15, 16, 17 (b, c), 54.2, 3 (ter), 10, 11, 13 (ter), 14, 55.2 (ter), 6, 16 (bis), 18 (bis), 56.10, 15, 16, 18, 19, 22, 57.2, 5, 7 (bis), 12, 13 (bis), 15, 17 (bis), 19, 58.2, 4, 59.14, 61.2, 5, 6 (cf. emend.), 7, 9, 11, 12, 62.10, 14, 18, 63.10, 17, 64.6, 19, 65.10, 20 (bis), 66.6, 22, 67.2, 3, 18, 73.5, 6 (bis), 8 (bis), 16, 74.6, 13, 15, 16, 17, 19 (bis), 75.1, 9, 76.2, 80.1, 2, 3, 16, 81.8, 85.4, 86.6, 16, 20, 23, 87.10, 17, 19, 21 (bis), 88.2, 4, 7 (bis), 8, 9, 10, 11, 12, 16 (bis), 89.6, 90.1, 2, 3, 4, 5 (bis), 6, 8, 11, 13 (ter), 14 (bis), 15, 91.11, 13, 14, 92.1, 4, 5, 6, 15 (bis), 16, 20, 21, 93.2, 7 (ter), 15, 16 (bis), 17 (bis), 18, 19 (bis), 20 (bis), 21, 22, 94.1, 7, 12, II བསྒྲུབ་བྱ 21.3 (a), 42.13, 47.11, 51.17 (a), 56.9, 58.9, 10, 66.21, 67.17, 86.5, 87.5, 88.22, 91.21, III བསྒྲུབ་པ 62.13, 16, 63.14, 65.7, 66.1, 19, 72.16, IV བསྒྲུབས་པ 84.17; साध्यत्व n. I བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ 67.1, II བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ཉིད 55.6 (bis), 18, 19 (a, c), 56.11, 12, 17, 58.13, 74.20, 21, III བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ(འི)ཆོས་ཅན 54.20, 55.5, 9, 17, 19 (b), 21; साध्यधर्म m. tib. བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ 23.16; साधक སྒྲུབ

པར་བྱེད་པ་ 86.15, 87.4, 93.10, 11 (bis), साधकतमत्व n. སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་དམ་པ་ 16.9; साधन n. I སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ 6.11, 15.12, 19, 20.10, 25.9, 21, 26.13, 14 (bis), 15, 30.1, 42.17, 44.2, 45.1, 47.11, 17 (bis), 20 (bis), 21 (bis), 48.3 (bis), 4, 6, 7 (bis), 8, 11, 12, 15, 20, 49.3, 4, 50.7 (ter), 9, 10, 51.9 (b), 10, 11, 19, 21, 52.3, 14 (bis), 16, 53.3, 10, 11 (bis), 12, 15, 16, 54.2, 4, 11 (bis), 13, 14 (bis), 55.1, 63.22, 67.18, 19 (bis), 74.13, 14, 17, 80.15, 84.14, 23 (bis), 85.5 (bis), 86.4, 5 (bis), 6, 24, 87.9, 10, 17, 21 (bis), 88.8, 16, 90.3, 5, 91.10, 13, 14, 21, 92.4, 5, 16 (bis), 20, 21, 93.16, 18 (ter), 19, 20 (b), 21, 94.1, 12, 13, 21, II སྒྲུབ་པ་ 6.10, 24.15, 16 (bis), 32.11, 34.10, 16, 35.4, 18, 36.7, 38.1, 5, 44.4, 47.1 (bis), 3 (bis), 5, 49.10, 56.7, 8, 18, 21, 57.1, 4, 12, 13 (cf. emend.), 58.4, 61.17, 62.1 (ter), 2, 73.5, 7, 8, 11, 12, 74.1, 3, 4, 18, 75.1, 80.16, 81.17, 84.6, 85.1, 86.11, 87.7, 89.4, 91.6, 9, 10, 17, 94.18, 95.2, III སྒྲུབ་བྱེད་ 88.11; साध-नत्व n. I སྒྲུབ་པ་ 39.18, 74.15, 17, 19, II སྒྲུབ་པ་ཁོ་ན་ 55.17, 20 (a), III སྒྲུབ་པ་ཉིད་ 55.9, 12 (a), IV སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ཉིད་ 55.12 (b), 13, 20 (b, c), 61.7.

2) སྒྲུབ་— साधयितुम् I སྒྲུབ་པར་ 58.7, II སྒྲུབ་པར་བྱེད་ 87.15.

3) Sine tib. साध्यते 46.16; साध्य 47.10, 51.18 (a), 53.17 (a), 75.1, 2; साधन n. 47.4.

साधन I cf. साध् II གཏན་ཚིགས་ (हेतुः) 51.9 (a), III འཇུག་ (प्रवर्तक) 28.16.

साधर्म्य n. ཆོས་(དང་)མཐུན་པ་ 42.16, 43.16 (bis), 44.17, 51.3, 4 (a), 86.15, 24, 87.5, 10, 20, 89.6 (bis), 7, 22, 23. ཆོས་(དང་)མཐུན་པ་ཉིད་ 42.13, 14 (bis), 17 (bis), 43.15, 44.15, 49.8, 17, 51.1, 4 (b), 53.19, 22, 54.8.

साधर्म्यवत् ཆོས་མཐུན་པ་ཉིད་ཅན་ 42.13, 14, 17, 43.15, 44.15, 49.8, 17, 51.1, 53.19, 22, 54.8. ཆོས་མཐུན་པ་ཅན་ 43.16 (bis), 44.17.

साधारण ཐུན་མོང་ 19.13, 21, 76.13, 77.15, 85.22. སྤྱི་ 14.9; sine tib. 14.8.

सापेक्ष བལྟོས་པ་ 8.17, 9.7, 8.

सामग्री f. ཚོགས་པ་ 22.6, 7.

°सामग्रीक (bah.) ཚང་བ་ཅན་ 22.14, 28.19.

सामग्रीकत्व n. ཚང་བ་ཉིད་ 28.21.

सामन् n. སྙན་དངགས་ 91.10.

सामर्थ्य n. ཤུགས་ 2.6, 7, 13, 21.10, 11, 22.19, 29.3, 5, 30.4, 31.20, 43.12, 51.4, 6, 11, 19, 53.20, 22, 23, 54.4, 6, 8, 9, 14 (bis), 15, 57.7, 58.8, 60.7, 87.15, 94.11. མཐུ་ 15.14, 81.21. ནུས་(པ་) 13.15, 17, 18, 31.7, 9, 11, 16, 34.5, 7, 35.14, 94.13; sine tib. 31.10.

सामान्य n. སྤྱི་ 12.15, 14.3, 4, 8 (b), 9, 12, 20.20, 21.1 (bis), 2, 3 (ter), 34.19, 47.12 (bis), 13, 82.3, 19, 83.1, 2, 4, 11, 15, 18, 84.5, 12, 17, 18, 85.23, 86.1, 7, 9, 17, 94.4, 8, 9, 10. སྤྱི་ཉིད་ 14.8 (a).

सामान्यलक्षण n. སྤྱིའི་མཚན་ཉིད་ 14.3, 4, 8, 9, 12, 86.7, 9, 17, 94.4, 8, 9, 10.

सारूप्य n. (དང་—)འདྲ་བ་ 6.10, 15.7, 8, 12, 14 (bis), 15, 21, 16.1, 3, 10, 11, 18.10, 12, 13.

साशङ्क ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ་ 4.18. ཡིད་གཉིས་ 4.19.

सिद्धान्त m. གྲུབ་པའི་མཐའ་ 11.1. གཞུང་ 92.8.

सिध् IV 1) praes. འགྲུབ་ praet., fut. གྲུབ་ — **सिध्यति** I འགྲུབ་པ་ 40.7, II འགྲུབ་བོ་ 38.21, 40.6, 67.20, III འགྲུབ་པ་ཡིན་ 15.16, IV འགྲུབ་པར་འགྱུར་ 18.13, V གྲུབ་པར་འགྱུར་རོ་ 58.8, VI གྲུབ་ 67.14, VII གྲུབ་བོ་ 67.16; **सिध्येत्** I འགྲུབ་པར་འགྱུར་ 67.20, II གྲུབ་པར་འགྱུར་ 65.14; **सेत्स्यति** གྲུབ་ 58.8; **सिद्ध** I གྲུབ་(པ་) 6.9, 16.11, 19.8, 43.18, 44.8, 46.21, 22 (bis), 47.1, 5 (bis), 6, 20, 49.4, 13, 14, 56.13, 58.6, 21, 59.3, 8, 10, 12, 61.1, 5, 6 (bis), 63.3, 8, 10, 12, 20 (bis), 22, 64.3, 74.8, 80.15, 21, 22, 81.1, 2 (bis), 19, 20 (bis), 82.1 (bis), 84.17, 88.21 (bis), 92.22, II གྲུབ་ཟིན་པ་ 4.18, 29.10; **सिद्धत्व** n. གྲུབ་པ་ 28.18; **सिद्धि** f. I འགྲུབ་(པ་) 1.1, 2.1, 2, 4.13, 23 (a), 5.1, 2, 3, 4, 5 (bis), 7 (ter), 8, 9, 11, 15.13, 16 (bis), 27.9, 11, 13, 14, 19, 28.4, 13, 30.3, 39.6, 94.18, II འགྲུབ་པར་བྱེད་པ་ 24.18, III གྲུབ་(པ་) 4.23 (b), 24, 53.7, 57.1, 5, 72.9, 10, 17, 73.1, 3, 4, 75.4, 95.1, 3, IV གྲུབ་པར་བྱ་བ་ 64.12 (bis), 74.5, 87.14.

2) རབ་ཏུ་འགྲུབ་ — सिद्ध རབ་ཏུ་འགྲུབ་པ་ 6.22.

3) praes. སྒྲུབ་ fut. བསྒྲུབ་ — सिद्धि f. I སྒྲུབ་པ་ 27.12, 53.13, II བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ 64.9.

4) Sine tib. सिद्ध 6.4, 43.22 (ཡིན་), 93.8.

सुख n. བདེ་བ་ 11.5, 6, 9, 63.14, 16 (ter), 18, 65.10, 13.

सुगत m. བདེ་བར་གཤེགས་པ་ 1.4.

सुज्ञात བདེ་བླག་ཏུ་ཤེས་པ་ 61.20.

सूच् X སྟོན་ — सूचयति སྟོན་པར་བྱེད་ 59.17.

स्तन m. ནུ་མ་ 8.18, 14.

स्तम्भ m. ཀ་བ་ 9.13.

°स्थ (cf. स्था) འདུག་(པ་) 23.11, 32.8, 34.17, 36.7. གནས་པ་ 4.4, 5 (bis), 6, 9.16, 17, 18, 19, 14.6 (a), 23.13, 31.15, 68.18 (bis), 69.7, 83.22. Sine tib. 14.6 (b); tib. ནང་ན་ 33.2.

स्था I 1) གནས་ — स्थिता གནས་ཏེ་ 56.20; स्थित I གནས་(པ་) 3.4, 9.12, 25.20, 27.10, 31.14, 48.16, 49.5, 63.2, 69.4, 20, 21, 22, 70.1, 8, 19, 82.15 (a), 83.4, II གནས་པར་འགྱུར་(བ་) 56.21; स्थिति f. གནས་པ་ 82.12, 89.19; स्थान n. གནས་(པ་) 95.6, 8.

2) འདུག་ — स्थित འདུག་པ་ 65.9; स्थिति f. འདུག་པ་ 82.11, 13, 14 (bis).

3) བརྟེན་ — स्थित བརྟེན་(པ་) 56.18.

4) གཞག་ — स्थित གཞག་ 82.15 (b).

6) ཡོད་ — स्थित ཡོད་པ་ 36.9.

स्पर्श m. རེག་པ་ 32.13, 14 (bis), 15, 16, 19, 20 (bis), 21, 33.3, 34.8, 9, 11, 13, 14, 15 (bis), 17 (a), 18, 35.16, 18, 19, 36.5, 8, 10, 68.10 (ter), 19 (bis), 69.9, 10, 14, 16, 17 (bis), 70.21; sine tib. 34.17 (b).

स्फुट གསལ་(བ་) 11.6, 20 (bis), 21, 22, 12.1, 3 (bis), 7, 13.5, 6, 12, 29.18, 61.18, 19.

स्फुटतर ཤིན་ཏུ་གསལ་བ་ 11.13.

स्फुटत्व n. གསལ་བ་ 13.4, 14.7.

स्मृ I དྲན་ — स्मर्यमाण དྲན་པ་ 29.18, 39.12; स्मृत དྲན་པ་ 6.11, 47.12; स्मर्तव्य དྲན་པར་བྱ་(བ་) 39.8, 11, 47.12; स्मरण n. དྲན་(པ་) 4.16 (bis), 6.11, 47.13, 14; स्मृति f. དྲན་པ་ 28.15, 29.8, 11, 13, 14, 15, 16 (bis),

59.15, 41.10 (bis), 91.15 (धर्मशास्त्राणि स्मृतयः ཆོས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་དྲན་པ).

स्यात् cf. अस्

स्यादेतत् འོན་ཏེ་ 81.2, 85.3; sine tib. 20.22.

स्व རང་(གི་) 7.13, 8.18, 19, 21 (bis), 23, 24, 10.6, 8, 12.12, 14 (bis), 15, 19, 20, 21, 22, 23, 13.1, 6, 7, 8, 13, 14.1, 4 (bis), 8, 13, 16.16, 17.4, 10, 11 (ter), 13 (bis), 18.5, 19.2, 22.10, 23.16, 18, 20, 37.18, 19, 41.1 (bis), 42.2, 46.11, 47.1, 5, 58.3 (bis), 12, 16, 59.13, 14, 16, 60.7, 9, 10, 13, 17, 70.18, 79.9 (b), 80.16, 82.18, 21, 83.3, 6, 7, 87.14, 92.22, 94.13; sine tib. 1.7, 23.17, 70.4, 79.9 (a), 82.19, et cf. स्वभाव, स्वरूप etc.

स्वतस् abl. adv. རང་ 93.4. རང་གིས་ 94.9. རང་གི་ངོ་བོས་ 25.3.

स्वप्न m. རྨི་ལམ་ 4.7.

स्वभाव m. རང་བཞིན་ 21.17, 18, 22.21, 23.1, 2, 5, 7 (bis), 9 (b), 11, 13, 15, 16, 17 (bis), 20, 24.12, 13, 25.5, 6 (a, b), 7 (a, c), 8, 9, 11, 13 (bis), 14, 16, 19, 20, 26.2, 5, 6, 7, 10, 13 (bis), 14, 18, 19, 20 (bis), 21 (quin.), 22, 27.1 (bis), 2 (a), 3 (ter), 4 (bis), 5 (b), 6 (bis), 8, 10, 11, 28.1, 5, 8 (ter), 18, 31.1, 3 (bis), 32.12, 18, 34.3, 15, 36.18, 21 (a, b), 37.1, 5, 10, 21, 38.1, 4, 8 (bis), 10, 14, 39.21, 22 (bis), 44.15, 16, 17, 18, 45.2, 4 (bis), 7 (bis), 10, 11, 14, 15, 46.4, 12, 13 (bis), 17, 19, 21 (bis), 47.6, 12, 13, 14, 16, 19, 20 (bis), 23 (bis), 48.1, 2 (bis), 3 (bis), 4, 12, 20, 21, 49.2, 4 (bis), 14, 17, 50.12, 14, 16, 52.1, 2, 5, 7, 13, 54.15, 59.11, 12, 60.13, 72.18, 19, 81.5, 7, 8, 9 (bis), 82.6, 7, 83.3, 9, 10, 11, 12, 18, 14 (bis), 16, 84.2, 6, 13, 85.15, 19 (bis), 22, 86.4, 6, 7, 14, 22, 23. རང་གི་ངོ་བོ་ 9.6, 21.9, 25.7 (b), 46.1, 2, 84.15. ངོ་བོ་(ཉིད་) 7.1, 23.9 (a), 28.14, 17, 29.9, 30.13, 33.9, 13, 36.21 (c), 39.22, 47.21, 63.3, 82.9, 89.3; sine tib. 25.6 (c), 26.12, 27.2 (b).

स्वभावता f. རང་བཞིན་ཉིད་ 83.9, 13.

स्वभावत्व n. རང་བཞིན་ཉིད་ 25.7, 27.4, 48.13, 15.

स्वभावविशेष m. རང་བཞིན་ཁྱད་པར་ཅན་ 22.21, 23.4, 7, 9, 11, 13, 28.5, 8 (cf. emend.).

स्वयम् adv. བདག་ཉིད་ 37.13, 16, 54.19, 20, 55.22 (a), 56.1, 2, 61.10, 11, 63.14, 64.4, 5. བདག་ཉིད་ཀྱིས་ 61.1, 8. རང་ 17.11, 37.17, 56.10, 89.19. རང་ཉིད་ 22.18,

30.13, 41.15, 55.22 (b), 56.3, 5, 8. རང་ཉིད་ཀྱིས་ 32.1; sine tib. 56.14.

स्वरूप n. ངོ་བོ་ 14.13, 41.14, 61.8, 11, 63.19. རང་གི་ངོ་བོ་ 24.19, 30.19, 42.1, 2, 45.5, 54.19, 20, 55.4, 5, 6, 9, 10 (bis), 83.18. རང་བཞིན་ 70.8.

स्वलक्षण n. རང་གི་མཚན་ཉིད་ 8.18, 19, 21 (bis), 23, 24, 12.13, 14, 15, 21, 23, 13.1, 6, 7, 8, 18, 14.1, 4 (bis), 8, 18.

स्वलक्षणत्व n. རང་གི་མཚན་ཉིད་ 12.20.

स्वसंविदित རང་རིག་པ་ 11.6.

स्वसंवेदन n. རང་རིག་པ་ 9.21, 11.3.

स्वात्मन् m. བདག་ཉིད་ 64.8, 75.10, 83.20.

स्वाप m. ཉལ་བ་ 19.7 (bis).

स्वामिन् m. བདག་པོ་ 83.16 (a); sine tib. 83.16 (b).

स्वार्थ° བདག་གི་དོན་གྱི་ 37.13. རང་གི་དོན་ (གྱི) 17.4, 10, 11 (bis), 13 (bis), 18.5, 37.19, 41.1 (bis), 42.2.

स्वीकृ VIII praes. བདག་གིར་བྱེད་ praet. བདག་གིར་བྱས་ — स्वीकुर्वन्ति བདག་གིར་བྱེད་ 92.3; स्वीकृत བདག་གིར་བྱས་པ་ 92.3; स्वीकार m. I བདག་གིར་བྱེད་པ་ 92.1; II བདག་གིར་བྱས་པ་ 92.2.

ह्

हठात् abl. adv. བཙན་ཐབས་སུ་ 3.8.

हर སེལ་བ་ 2.23.

हर्ष m. (cf. रोमन्) tib. ཚོང་ 35.10, 12, 13, 17 (bis), 19, 36.1, 3 (bis), 4, 5, 8, 10.

हस्तिन् m. གླང་པོ་ཆེ་ 9.18.

हा III 1) praes. འདོར་ praet., fut. དོར་ — हातुम् དོར་བར་ 4.22, 13.16; हेय I དོར་བར་བྱ་བ་ 4.21 (bis), 22, 24, 5.1, 13.16 (bis), II དོར་བྱ་བ་ 4.23; हान n. I འདོར་བ་ 4.23, 5.1, II དོར་བར་བྱ་བ་ 4.24.

2) སྤང་ (སྤོང་) — हेय སྤང་བར་བྱ་བ་ 61.19.

हि ནི་ 1.7, 2.19, 20, 3.8, 4.1, 17, 23, 7.12, 15, 11.8, 11, 12.3, 4, 15, 16, 13.4, 6, 16, 20, 14.5, 9, 15.17, 17.6, 18.13, 19.9, 13 (bis), 21, 22, 20.7, 22.12, 25.16, 18, 26.7, 27.4, 29.4, 23, 30.12, 17, 37.11, 39.6, 40.7, 44.6,

7, 46.1, 8, 48.7, 14, 49.15, 51.3, 5, 52.1, 2, 9, 13, 14, 58.5, 60.7, 68.1, 2, 70.7, 12, 14, 71.3 (b), 73.16, 18, 74.15, 16 (b), 20, 76.7, 8, 77.8, 79.10, 80.21, 81.1, 82.8, 15, 83.9, 14, 84.14, 85.11, 86.3, 87.9, 89.8, 90.19, 92.7, 93.17, 94.4.

ན་ 25.5, 8.

འདི་ལྟར་ 2.14, 4.2, 7.7, 11.20, 12.18, 15.21, 19.8, 48.8, 59.16, 71.3 (a), 74.22, 77.20.

ཕྱིར་ 4.10, 38.6, 82.11.

ཡིན་པའི་ཕྱིར་ 26.16.

Tib. འོན་ཏེ་གང་གི་ཕྱིར་ 22.6.

Sine tib. 5.4, 8.9, 12, 19, 9.1, 13, 10.13, 15.16, 19.17, 22.16, 23.10, 28.21, 32.10, 35.19, 41.5, 43.3, 10, 45.8, 47.10, 21, 49.11, 53.4, 59.19, 61.19, 63.20, 66.6, 69.17, 72.18, 74.16 (a), 76.3, 17, 18, 80.3, 81.5, 7, 82.12, 83.5, 17, 86.13, 91.16, 94.7.

1. हेतु m. རྒྱུ་ 1.3, 4.16, 23, 8.9, 11, 15, 17, 9.19, 15.21, 16.2, 8, 11, 18.3, 11, 22.16, 23, 28.19 (b), 29.6, 33.7, 10 (ter), 11 (b), 12, 13 (bis), 38.8, 11, 16, 39.20, 22, 40.6 (a), 46.8, 9, 48.13, 19 (bis), 52.20, 53.2, 57.4, 61.5, 62.10 (ter), 67.8, 10, 11 (bis), 68.11, 75.19, 76.5 (b), 9, 10 (bis), 11 (b), 15, 20, 80.13, 14 (a).

2. हेतु m. གཏན་ཚིགས་ 19.6 (cf. emend.), 10, 16 (bis), 20.2, 3, 8, 9, 16, 22.8, 23.16, 17 (bis), 18, 19 (a), 20, 24.2, 11, 15, 16 (bis), 17, 18, 19, 20, 25.1 (bis), 2, 26.14, 31.4 (bis), 10, 32.6, 15, 21, 33.11 (a), 34.8, 9, 14, 15, 35.2, 16, 36.5, 11, 12 (bis), 40.6 (b), 42.16 (bis), 44.15, 16, 46.13, 17, 19, 21, 47.7, 9, 10, 11, 16, 23, 48.1, 2 (bis), 4, 11, 49.4, 6, 8, 13, 14 (bis), 15, 50.8 (bis), 9, 12, 15, 16 (bis), 19, 20, 51.7, 8, 15, 16, 17 (bis), 18 (bis), 21, 54.15, 55.16, 18, 57.19, 59.11, 12, 61.14, 62.5, 6, 7, 8, 9, 63.9 (bis), 11 (bis), 19, 20, 21, 64.5 (bis), 6 (bis), 7, 19, 65.14, 16, 17, 18, 21, 72.7 (bis), 16, 18 (bis), 20 (bis), 21, 73.16, 74.6, 16, 75.10, 76.5 (a), 11 (a), 13, 78.13, 80.6, 8, 10, 11, 14 (b), 81.1, 15, 82.12, 83.7, 10, 84.2, 21, 22 (bis), 85.1, 3, 4, 6 (ter), 7 (ter), 9, 11, 14, 22, 86.7, 10, 14, 16, 87.3, 4 (bis), 5, 11, 13, 19, 88.9, 11, 12, 17, 22, 90.2, 16, 91.12, 92.15, 93.3, 5, 6, 7 (bis), 15, 16, 17, 94.1, 4, 7 (bis).

རྟགས་ (लिङ्ग) 24.13. Sine tib. 44.17, 18, 50.14.

हेतोः abl. adv. དེའི་ཕྱིར་ 26.18.

हेतुकृत tib. རྒྱུ་མཚན་ཅན་ 69.8.

हेतुत्व n. རྒྱུ་ཉིད་ 2.2, 10.16, 81.14. རྒྱུར་གྱུར་པ་ཉིད་ 76.6. གཏན་ཚིགས་ 60.13 (a). གཏན་ཚིགས་ཉིད་ 19.15, 25.3, 4, 60.13 (b), 82.12, 83.8.

हेतूकृ VIII 1) རྒྱུར་བྱས་(བྱེད་)—हेतूकृत्य རྒྱུར་བྱས་ནས་ 58.2.
2) གཏན་ཚིགས་སུ་བྱས་(བྱེད་)—हेतूकृत्य གཏན་ཚིགས་སུ་བྱས་པ་ 45.7.

हेत्वाभास m. གཏན་ཚིགས་ལྟར་སྣང་བ་ 61.14, 62.5, 6, 7, 9, 65.14, 16, 17, 18, 72.16, 21, 80.8, 10, 11, 81.1, 84.21, 22.

हेमन्त དགུན་ 35.4.

ह्रद m. མཚོ་ 35.4.

Corrigenda

	S. v.	*Printed*	*Read*
1a. 3	—	—	अकारण རྒྱུ་མ་ཡིན་པ་ 72.1, 2 (cf. emend.).
2b. 20	अत्र — འདི་ལ་	24.15, 16 (bis), 75.7.	24.15, 16 (bis), 75.7, 10.
4a. 6	—	—	अनधिगत མ་བཅད་པ་ 3.10.
» » 12	अनन्तरीयक	72.18, 19. མེད་ན་མི་…	72.18, 19. མ་ཐག་ཏུ་འབྱུང་བ་ 46.12. མེད་ན་མི་…
7a. 8	अनुबन्धिन् — རྗེས་སུ་འབྲེལ་པ་	49.3, 59.11. 2) འབྲེལ་	49.3, 59.11, 83.12. 2) འབྲེལ་
» » 17	अनुभू	མྱོང་བ་ 10.11 (bis; cf. emend.).	མྱོང་བ་ 11.11 (bis; cf. emend.).
8a. 7	—	—	अनुयायिन् ཁྱབ་པ་ 5.19.
12b. 30	अभाव	ཡོད་པ་མ་ཡིན་ན་ 83.22.	མ་ཡིན་ན་ 83.22.
14b. 12	अभ्यात्त	6.15, 7.1, 4, 7,	6.15, 7.1, 3, 4, 7,

S. r.	*Printed*	*Read*
14b. 17 अमूढ — མ་རྨོངས་པ་	29.11, 18.	29.11, 13, 16.
16b. 1 अवगम् — རྟོགས་	ཏགོས་ཟིན་	རྟོགས་ཟིན་
21a. 22 असंपूर्ण	མ་རྫོགས་པ་	མ་རྫོགས་པ་
23b. 6, 7 आगम्	2) sine tib. — आगच्छति 65.8. आगत 65.5.	2) tib. གྲག་ — आगच्छति གྲག་པ་ 65.8. आगत གྲག་(པ་) 65.5.
» » 9 आगम	82.1 (bis), 84.17.	82.1 (bis), 2, 3, 5, 84.17.
24a. 9 आत्मसंवेदन	རང་རིན་པ་	རང་རིག་པ་
25a. 10 आध्यात्मिक	ནང་ལ 9.14.	ནང་གི་ 9.18. ནང་ལ་ 9.14.
25b. 9, 10 आयत्त	25.22, 26.2, 27.5.	25.22 (bis), 26.2, 3, 27.5.
27a. 26 आहोस्विद्	ཡིན་ནམ་ — འོན་ཏེ་ 46.21, 65.5.	ཡིན་ནམ་ — འོན་ཏེ་ 46.21; གམ་ — འོན་ཏེ་ 65.5.
28b. 6 इति — བས་	02.3.	92.3.
» » 15 » — —	—	འགྱུར་བསན་ 35.8.
30b. 11 इह — འདི་ན་	49.6, 12, 53.21.	49.6, 12, 50.2, 53.21.
» » » »	འདིལ་	འདི་ལ་
» » 12 »	69.22, sine tib.	69.22, 83.2; sine tib.
31a. 11 उत्पद् — སྐྱེ	I སྐྱེས་པ་	I སྐྱེ་བ་
33b. 5 उपन्यस्	12, 13.	12, 13, 58.4.
34b. 19 उपसंहार	74.22.	74.22. མཇུག་བསྡུ་བ་ 77.15.

S. v.		*Printed*	*Read*
36a. 14	एकत्र — གཅིག་ལ་	76.7, 12.	76.7, 12 (bis).
» » 21	एकदेश	48.11.	48.4, 11.
» b. 18	एतावत्	85.20.	85.20, 87.7, 9.
37b. 5	एवम् — དེ་ལྟ་ན་	89.8.	89.8, 93.17.
39b. 2	कारण	(bis), 71.1, 2, 76.6.	(bis), 76.6.
40b. 5	किंचिद्	གང་ཇི་ཙམ་	ཇི་ཙམ་
49b. 7	ज्ञा	ཟོ་).	ཟོ་), 84.18 (tib. གྱུར་པ་).
51a. 2	तथा च	49.9. དེ་ལྟར་ཡང་ 16.9.	49.9. དེ་ལྟར་ན་ཡང་ 52.19. དེ་ལྟར་ཡང་ 16.9.
» » 7	तथा च सति	34.1.	34.1, 37.22.
» » 15	तथाविध	དེ་ལྟ་བུ་	རྣམ་པ་དེ་ལྟ་བུ་
61a. 5		न र्वतते	न वर्तते
73b. 2	प्रती	ཁངོ་དུ་ཆུད་	ཁོང་དུ་ཆུད་
80a. 9	भास्वर	གསལ་པ་	གསལ་བ་
100a. 1	व्यतिरिच्	व्यतिच्यिते	व्यतिरिच्यते
» » 17	व्यभिचर्	व्यभिचरनि	व्यभिचरति
118a. »	कि	—	ཀྱང་ 4.10.

BIBLIOTHECA BUDDHICA XXV

INDICES VERBORUM

SANSCRIT-TIBETAN AND TIBETAN-SANSCRIT

TO THE

NYĀYABINDU OF DHARMAKĪRTI

AND THE

NYĀYABINDUṬĪKĀ OF DHARMOTTARA

COMPILED BY E. OBERMILLER
WITH A PREFACE BY TH. STCHERBATSKY

FROM THE EDITION OF THE SANSCRIT AND TIBETAN TEXTS
BY TH. STCHERBATSKY

II

TIBETAN-SANSCRIT INDEX

ЛЕНИНГРАД — 1928 — LENINGRAD
ИЗДАТЕЛЬСТВО АКАДЕМИИ НАУК СССР

Printed by order of the Academy of Sciences of USSR
November 1928

Perpetual Secretary *S. d'Oldenburg*

Begun in April 1927. — Printed in November 1928

Тит. л. + 1 нен. + 145 стр.

Ленинградский Областлит № 48684 — $9^{3}/_{8}$ печ. л. — Тираж 850

Государственная Академическая Типография. В. О., 9 линия 12

Preface.

This Index of words Tibetan-Sanscrit has been compiled according to the system, previously adopted by me in the Sanscrit-Tibetan Index. All the tenses and derivatives of verbs are, with their Sanscrit equivalents, placed under the corresponding crude forms, and their order is as follows: The tenses and derivatives from the crude form (stem) of the 1. present, 2. past, 3. future.

When a Tibetan verbal stem has several Sanscrit equivalents, the latter are marked by Arabic figures and placed in the (Sanscrit) alphabetical order.

A list of additional notes and corrections to the Sanscrit-Tibetan Index is appended at the end of this part.

E. Obermiller.

ཀ་

ཀ་བ་ स्तम्भ m. 22.2.

ཀུན་ सर्व 42.11, 74.11.

ཀུན་ཀྱང་ सर्वत्र 69.6.

ཀུན་ཏུ་སྟོན་ आदृश् caus. — ཀུན་ཏུ་སྟོན་པར་བྱེད་དོ་ आदर्शयति 108.11.

ཀུན་ཏུ་འཛིན་པ་ आग्रह m. 211.18, 17, 212.2, 11, 12, 18, 213.4, 6.

ཀུན་ནས་ सर्वत्र 148.4.

ཀྱང་ (cf. ཡང་) अपि 4.10, 18, 16.20 (cf. emend.) 19.8, 20, 20.11, 24.10, 33.18, 34.14, 36.10, 41.19, 43.12, 49.18, 50.2, 52.12, 58.11, 62.1, 63.5, 9, 64.12, 65.14, 67.18, 69.6, 70.16, 72.12, 18, 77.12, 78.11, 79.2, 6, 80.6, 10, 81.18, 82.4, 10, 83.2, 5, 13, 14, 84.11, 90.15, 17, 91.3, 96.9, 97.3, 6, 7, 99.9, 103.2, 17, 108.10, 114.11, 18, 115.14, 18, 118.1, 119.9, 12, 120.6, 122.3, 123.8, 127.18, 128.10, 129.3, 130.9, 15, 131.8, 14, 132.16, 15, 138.4, 139.1, 140.14, 16, 144.2, 145.5, 157.10, 13, 18, 161.5, 162.2, 9, 166.12, 183.1, 194.5, 196.5, 199.18, 203.8, 206.1, 7, 215.11, 217.14. च 4.1, 14, 6.2, 7.18, 9.2 (b), 10.17, 11.6, 12.11, 19.17, 24.14, 25.18, 26.9, 31.17, 34.2, 47.2, 55.17, 58.19, 60.5, 61.10, 12, 62.16, 65.7, 75.17, 88.5, 89.12, 16, 92.10, 96.19, 108.14, 112.16, 119.3, 134.17, 136.14, 138.15, 190.4, 197.16, 198.6, 199.6, 200.14, 220.1. पुनर् 13.3, 48.10. तु 72.17, 83.7, 218.12; pro एव 30.11. pro हि 9.2 (a), 80.16; add. 20.7, 50.12, 51.18, 55.18, 56.3, 63.16, 18, 65.17, 68.18, 71.2, 76.15, 80.11, 89.18, 16, 95.19, 115.1, 129.12, 164.3, 220.6.

ཀྱང་རུང་ अपि 140.11.

ཀྱི་ cas. absol. passim.

ཀླུ་འཇོག་པ་ तक्षक m. 5.5.

དཀར་པོ་ शुक्ला 8.10.

དགྲིགས་(པ་) उपश्लिष्ट 72.10.

བཀག་(འགེགས་) निषिध् — བཀག་པ་ निषिद्ध 161.5.

བཀག་པ་ निवर्तन n. 127.12.

བཀགས་པ་ प्रतिषिद्ध 23.13.

བཀོད་ 1) उपक्षिप् VI — བཀོད་ནས་ उपक्षिप्य 126.10.

2) उपन्यस् IV — བཀོད་(པ་) उपन्यस्त 129.2, 7, 130.1, 3, 131.13.

བཀོད་པ་ संदर्भ m. 2.9, 3.7.

རྐྱེན་ प्रत्यय m. 23.9, 24.9, 11, 13, 14, 51.4, 8, 11, 14, 17, 52.2, 8, 9, 12, 15, 17, 63.7, 11, 103.5, 10, 12 (cf. emend.), 13, 14, 18, 19, 104.1 (bis), 2, 4, 5.

ལྐོག་ཏུ་གྱུར་པ་ परोक्ष 37.6, 42.2, 5, 7 (bis), 57.15, 71.14, 78.10, 106.10.

སྐད་ཅིག་(མ་) क्षण m. n. 23.14, 15, 16, 24.1, 25.3, 29.9, 12, 70.11, 156.2, 6, 7, 12, 18, 19, 157.2, 3, 5, 8, 9, 10 (bis), 19, 158.9.

སྐད་ཅིག་གི་ क्षणिक 24.5.

སྐད་ཅིག་མ་ཉིད་ क्षणिकत्व n. 71.12, 159.19, 20, 160.2.

སྐབས་ परिच्छेद m. 33.4. प्रकरण n. 110.10, 132.6, 170.18 (bis). प्रस्ताव m. 139.17. प्रकृत 152.7. प्रक्रान्त 107.10, 183.15.

སྐབས་ཀྱིས་ add. 139.6.

སྐབས་སུ་བབ་(པ་) प्रस्तुत 41.11.

སྐམ་པ་ शोष m. 143.11, 14, 15, 20.

སྐར་ཁུང་ द्वार n. 74.10.

སྐར་མ་ ज्योतिस् n. 207.11, 208.17, 18, 209.3, 10.

སྐར་མ་ཤེས་པ་ ज्योतिर्ज्ञान n. 207.11, 208.17, 18, 209.3, 10.

སྐྱེ་ — praet. སྐྱེས་ 1) उत्पद् IV Â. — སྐྱེ་ उत्पद्यते 4.14; སྐྱེའོ་ उत्पद्यते 19.7, 22.2, 93.8; སྐྱེ་བ་ I उत्पद्यते 156.19, II उत्पद्यमान 109.9, III उत्पन्न 101.7, IV उत्पत्ति f. 10.11, 100.14, 17 a, b (སྐྱེ་བ་རང་གི་ངོ་བོ་ཐོབ་པ་ उत्पत्तिः स्वरूपलाभः), 101.1 (a), 2, 3, 9 (bis), 10, 102.3, 104.12, 113.5, 7, 13, 144.6, 11 (bis), 14, 15, 19, 145.4, IV उत्पाद m. 144.19; སྐྱེ་བ་ན་ उत्पद्यमान 41.3; སྐྱེ་བ་ཅན་ I उत्प-

त्तिमत् 144.11, 14, II उत्पत्तिमत्त्व n. 144.6, 11, 15; སྐྱེ་བ་ཅན་ཉིད་ उत्पत्तिमत्त्व n. 144.19, 145.3, 4; སྐྱེ་བ་དང་ལྡན་པ་ I उत्पत्तिमत् 100.14, 17, 101.1 (a), 10, 104.12, 113.7, 18, II उत्पत्तिमत्त्व n. 101.3, 102.3, 113.5; སྐྱེ་བ་དང་ལྡན་པ་ཉིད་ उत्पत्तिमत्त्व n. 101.2; སྐྱེ་བ་མེད་པ་ अनुत्पन्न 101.6; སྐྱེས་(པ་) I उत्पद्यते 19.4, 35.3, 40.5, 135.13, II उत्पन्न 28.5, 40.3, 136.9; སྐྱེས་པ་ན་ उत्पद्यमान 34.13; སྐྱེས་པ་ཟིན་ pro उत्पत्ति f. 33.18.

2) उदि II — སྐྱེས་པ་ उदेति 34.12.

3) जन् IV Â. སྐྱེ་—जायते 156.16; སྐྱེ་བ་ I जन्मन् n. 165.15, 16, 184.9, 194.18, 196.7, 9 (bis); II जन्यमान 71.3; III जाति f. 1.7; སྐྱེ་བཞིན་པ་ जायमान 165.16, སྐྱེས་པ་ I जात 40.3, 136.20, II °ज 109.16, 19, 136.7, 10; སྐྱེས་ཤེད་ जात 75.3.

4) निष्पद् IV Â.—སྐྱེས་པ་ निष्पन्न 109.9.

5) add. སྐྱེ་བ་དང་ལྡན་པ་ 101.1 (b).

སྐྱེད་ praet., fut. བསྐྱེད་ 1) आधा — III བསྐྱེད་པ་ आहित 66.1.

2) उत्पद् IV Â. et caus. — སྐྱེད་པ་ उत्पद्यते 29.7; བསྐྱེད་པ་ उत्पन्न 29.10; སྐྱེད་པར་བྱེད་པ་མ་ཡིན་པ་ अनुत्पादक 60.17, 61.1.

3) pro कृ — སྐྱེད་པར་བྱེད་པ་ཡིན་ कुर्यात् 19.2.

4) जन् caus.— སྐྱེད་པ་ I जनयति 19.3, II जन्यते 24.10, III जन्यमान 71.1, IV जनन n. 66.1, 70.6, 77.4, 155.17, 156.19, 157.19; སྐྱེད་པ་ན་ जनयत् 19.3; སྐྱེད་པ་ཉིད་ जनकत्व n. 49.14; སྐྱེད་པར་བྱེད་དོ་ I जनयति 156.13, II जनयतः (3 du.) 191.5, 192.4; སྐྱེད་པར་བྱེད་པ་ I जनयति 156.12, II जन्यते 156.13, III जनयत् 6.3, 19.2, IV जनक 24.16, 49.12, 51.9, 156.1, 157.2, 4, 158.5, 169.3, V जनन n. 75.5; སྐྱེད་པར་བྱེད་པ་(ཉིད་) जनकत्व n. 157.1; སྐྱེད་བྱེད་ जनक 35.11, 155.17; བསྐྱེད་པ་ जनित 23.10, 24.14, 36.18; བསྐྱེད་པར་བྱ་བ་ I जन्यमान 169.3, II जन्य 24.16, 157.4, 158.5, III जन्यत्व n. 146.11; བསྐྱེད་བྱ་ जन्य 35.11.

5) add. བསྐྱེད་པ་ 42.5, 142.15 (མིག་ལ་སོགས་པས་བསྐྱེད་པ་ — चक्षुरादिजनितम् pro चक्षुरादिविज्ञानम्).

སྐྱེས་བུ་ पुरुष m. 2.2, 14, 3.2, 5, 6.4, 6, 8, 12, 9.7, 20, 10.5, 17, 11.11, 12, 17, 131.5, 15, 144.15, 168.3, 6, 186.16; add. 11.14.

སྐྱོན་ दुष्ट 204.16 (སྐྱོན་མེད་ न दुष्टम्), 205.20; दोष m. 20.10, 22.17, 23.6, 25.1, 5, 164.14, 15, 185.1, 6, 217.16, 219.9, 220.16, 18; अपराध m. 216.8.

སྐྱོན་ཅན་ दुष्ट 205.19.

སྐྱོན་མེད་ अनवद्य 187.15.

བསྐལ་པ་ विप्रकृष्ट 52.3, 62.15, 63.12 (bis); 18, 90.3, 6, 7 (bis); विप्रकर्ष m. 172.5, 8.

བསྐོར་ भ्रम् — བསྐོར་ན་ भ्रम्यमाण 21.13; བསྐོར་བ་ भ्रमण n. 21.1, 12, 14.

བསྐོར་བ་ pro नयनानयन n. 22.9.

བསྐྱེད་ cf. སྐྱེད་.

ཁ་

ཁ་ मुख n. 19.10.

ཁ་ཅིག་ किंचिद् (कश्चिद्, काचिद्) 7.3, 9, 18.7, 9, 20.7 (bis), 54.2, 55.16 (bis), 18, 19, 71.13, 80.6, 124.8, 191.17; क्वचिद् 69.4, 5.

ཁ་ཅིག་ཏུ་ क्वचिद् 108.6.

ཁ་ཅིག་ལས་ कुतश्चिद् 177.11.

ཁ་དོག་ राग m. 75.9. वर्ण m. 15.13, 22.11, 73.3, 77.13.

ཁ་དོག་ཅན་ཡིན་པའི་ཕྱིར་ वर्णत्वात् 77.13.

ཁ་ན་མ་ཐོ་བ་ अवद्य n. 139.12 (ཁ་ན་མ་ཐོ་བ་ཉེས་པ་ अवद्यं दोषः).

ཁ་ན་མ་ཐོ་བ་མེད་པ་ अनवद्य 138.10, 139.11, 13.

ཁང་པ་ गृह m. n. 70.15, 71.3.

ཁང་པའི་གྲྭ་ अपवरक m. 157.17.

ཁང་པའི་སྦུག་པ་ अपवरक m. 8.13.

ཁང་མིག་ अपवरक m. 74.5, 7, 10.

ཁས་ལེན་ praet. ཁས་བླངས་ अभ्युपगम् I — ཁས་ལེན་(པ་) I अभ्युपगम्यते 151.4, II अभ्युपगत 22.13, 192.12, III अभ्युपगम m. 142.3; ཁས་ལེན་དུ་ཟིན་ཀྱང་ अभ्युपगमे ऽपि 127.12; ཁས་བླངས་ཀྱང་ अभ्युपगम्य 19.19; ཁས་བླངས་ན་ अभ्युपगम्य 76.5; ཁས་བླངས་ནས་ I अभ्युपगम्य 76.10, 14, 160.15, 18, II pro

अभ्युपगत 128.17; ཁས་བླངས་པ་ I अभ्युपगत 76.1, 128.5, 8, II अभ्युपगम m. 76.12, 128.6, 137.10, 13; ཁས་བླངས་སུ་ཟིན་ཀྱང་ अभ्युपगमे ऽपि सति 128.10.

ཁོ་ན་ एव 5.9, 6.2, 8, 13, 7.15, 11.6, 9, 13, 12.16, 13.11, 16.13, 17.6, 8, 18.16, 20.1, 22.16, 24.15, 25.3, 26.16, 30.13, 14, 31.3, 5, 34.4, 36.10, 37.11, 39.4, 42.8, 43.9, 45.1, 9, 10, 11, 12, 48.2, 4, 8, 50.1, 12, 51.13, 52.3, 54.19, 57.1, 59.2, 60.1, 61.6, 7, 8, 11 (bis), 14, 15, 18, 62.4, 6, 64.13, 65.5, 67.10, 70.10, 14, 76.16, 85.11, 86.1, 10, 11, 15, 18, 87.9, 18, 88.3, 5 (bis), 7, 17, 89.6, 97.6, 7, 98.3, 11 (bis), 100.7, 102.3, 105.2, 13, 107.6, 10, 108.15, 109.6, 14, 110.3, 5, 111.4, 7, 8, 17, 112.7, 117.14, 119.15, 120.3, 122.3, 17, 123.16, 124.1 (bis), 13, 19, 125.3 (bis), 5, 11, 126.9, 127.10, 129.11, 130.11, 131.20, 136.5, 137.5, 139.3, 143.10, 151.3, 11, 155.2, 16, 156.1, 158.11, 160.13, 166.9, 10, 169.14, 16, 170.9, 16, 18, 176.5, 177.11, 178.5 (bis), 181.3, 190.4, 193.12, 13, 14, 194.6, 10, 195.12, 196.10, 17, 197.3, 198.2, 3, 199.4, 8, 16, 204.10, 11, 205.6, 7, 213.9, 217.10, 220.3; add. 31.7, 33.11, 68.7, 86.19, 129.13, 147.10, 149.2, 212.10; pro abstr. cf. བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ཁོ་ན་ etc.

ཁོ་ན་ཙམ་ एव 105.6, 189.3.

ཁོང་དུ་ཆུད་ 1) अवगम् I — ཁོང་དུ་ཆུད་པ་ अवगम m. 38.12; ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་(བ་) अवगन्तव्य 105.2, 110.13.

2) अवबुध् IV Â. — ཁོང་དུ་ཆུད་པ་ अवबोध m. 35.2.

3) अवसो IV — ཁོང་དུ་ཆུད་(པ་) अवस्यति 72.16, II अवस्यत् 115.7, 116.6, III अवसित 88.10, 194.10; ཁོང་དུ་ཆུད་པ་ཡིན་ནོ་ अवसीयते 64.13; ཁོང་དུ་ཆུད་པར་འགྱུར་རོ་ अवसीयते 115.1.

4) गम् — ཁོང་དུ་ཆུད་པ་ I गम्यते 44.13, II गति f. 205.4; ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་པ་ गमक 216.1.

5) ज्ञा IX. — ཁོང་དུ་ཆུད་པར་ ज्ञातुम् 46.6.

6) प्रतिपद् IV Â. et caus. — ཁོང་དུ་ཆུད་པ་ प्रतिपत्ति f. 88.17, 20, 89.9, 15, 90.13, 215.15; ཁོང་དུ་ཆུད་པར་ प्रतिपादयितुम् 218.12; ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་པ་ I प्रतिपद्यते 39.10, II प्रतिपादयति 39.11, III प्रतिपद्यमान 120.3; ཁོང་དུ་ཆུད་པར་

བྱ་(བ་) I प्रतिपत्तव्य 4.4, 71.4, 17, 215.10, 218.10, II प्रतिपादयितव्य 204.15, III प्रतिपत्ति f. 46.3, 85.6, IV प्रतिपादन n. 132.17; ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་དགོས་ प्रतिपत्तव्य 88.14.

7) प्रती II — ཁོང་དུ་ཆུད་དོ་ (प्रतीयते) pro प्रतीति f. 193.11; ཁོང་དུ་ཆུད་པ་ प्रतीति f. 205.9, 16; ཁོང་དུ་ཆུད་པར་ प्रत्येतुम् 47.18; ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ་བ་ प्रतीति f. 194.9; ཁོང་དུ་ཆུད་པར་འགྱུར་པ་ प्रतीति f. 123.10.

8) बुध् IV Â. — ཁོང་དུ་ཆུད་པ་ बोध m. 41.1, 3.

9) विज्ञा IX — ཁོང་དུ་ཆུད་པར་འགྱུར་པ་ विज्ञायेत 66.15.

10) विविच् caus. — ཁོང་དུ་ཆུད་པ་ विवेचयति 72.13.

11) व्युत्पद् IV et caus. — ཁོང་དུ་ཆུད་པ་ I व्युत्पत्ति f. 4.3, II व्युत्पादन n. 4.3; ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་པ་ व्युत्पाद्यमान 3.20.

12) संप्रती (संप्रति + इ) II. — ཁོང་དུ་ཆུད་པར་འགྱུར་པ་ संप्रत्यय m. 123.13.

ཁྱད་པར་

अतिशय m. 24.5.

प्रकर्ष m. 27.10, 11.

विशेष m. 23.13, 79.8, 103.18, 106.6, 125.6.

pro विशिष्ट (ཁྱད་པར་ཇི་ལྟ་བུ་ किंविशिष्ट) 39.14.

विशेषण n. 104.5. उपाधि m. 101.13, 18, 19; (ཁྱད་པར་དེ་ཁྱད་པར་དུ་བྱེད་པའི་ उपाधिविशेषणाम्), 102.1.

ཁྱད་པར་ཅན་

उपाधि m. 15.18.

pro विशिष्ट 51.14, 165.4.

(cf. རང་བཞིན་ཁྱད་པར་ཅན་) विशेष m. 51.5, 12, 16, 52.4, 8, 13, 16.

विशेष्य 125.7.

ཁྱད་པར་ཅན་དུ་གྱུར་པ་ विशिष्ट 101.10, 12, 102.1.

ཁྱད་པར་དང་ལྡན་པ་ विशिष्ट 51.13.

ཁྱད་པར་མེད་(པ) अविशेष m. 58.11. अविशिष्टत्व n. 50.10.

ཁྱད་པར་དུ་གྱུར་(འགྱུར་) विशिष् VII — ཁྱད་པར་དུ་གྱུར་པ་ I विशिष्यते 51.12, II विशिष्ट 74.8.

ཁྱད་པར་དུ་བྱེད་ (praet. བྱས་) विशिष् caus. — ཁྱད་པར་དུ་བྱེད་པ་ विशेषण n. 66.11, 101.19, 127.6; ཁྱད་པར་དུ་བྱས་པ་ ཡིན་ནོ་ विशेष्यते 46.18.

ཁྱབ་ 1) व्याप् V — ཁྱབ་པ་ I व्याप्त 74.18, 75.8, 18, 112.8, 18, 113.12, 114.5, 120.6, 7, 9, 121.16, 123.2, 143.12, 13, 17, 154.10, 168.5, 169.7, 188.7, 190.11, 192.17, 203.6, 210.15, 214.9, II व्याप्तत्व n. 112.15, 192.16, III व्याप्ति f. 46.4, 98.10 (bis), 12, 99.1 (bis), 100.9, 10, 101.17, 110.14, 15, 120.8, 131.3, 154.6, 168.4, 188.12, 193.18, 195.12, 197.5 (bis), 13, 14, 15, 198.12, 15, 199.4, 5, 8, 12, 14, 203.13, 17, 213.17, 214.18, 15, 19, IV व्यापन n. 190.11, 12 (bis), 18, V व्यापिन् 148.1, 7, 150.5, 10, 15, VI pro व्याप्तिमत् 154.11; ཁྱབ་པ་ཉིད་ I व्याप्तत्व n. 184.10, II व्यापित्व n. 148.1; ཁྱབ་པ་དང་ལྡན་པ་ I व्याप्तिमत् 154.6, II — pro व्याप्नुवत् 190.9; ཁྱབ་པར་བྱེད་པ་(-ཡིན་ནོ་) I व्याप्नोति 189.3, 190.2, II व्यापक 71.18, 72.2, 5, 17, 77.15, 78.1, 5, 7, 87.2, 88.1, 6, 11, 12, 13, 16, 90.17, 91.2, 98.10, 112.16, 113.14, 114.5, 123.6, 173.17, 184.12, 191.12, III व्यापिन् 177.7; ཁྱབ་པར་བྱ་བ་ I व्याप्य 72.3, 7, 8, 78.5, 87.2, 88.7, 11, 12, 13, 15, 91.1, 98.11, 112.17, 113.15, 114.7, 191.10, II pro व्याप्त 74.16, 78.14, ཁྱབ་བྱེད་ व्यापक 88.18, 20; ཁྱབ་བྱ་ व्याप्य 88.18, 19.

2) अनुया II — ཁྱབ་པ་ अनुयायिन् 12.14.

ཁྱབ་པར་ཡོད་པ་ समस्त 74.6.

ཁྱིམ་ गृह m. n. 71.5.

ཁྱུ་མཆོག་ ऋषभ m. (n. pr.) 207.12, 209.5 (bis), 8, 212.1, 4, 213.1, 4, 5.

ཁྱོད་ त्वद् 185.13, 169.12.

ཁྱེད་ भवत् 15.3; pro त्वद् 213.7.

ཁྲ་མོ་ चित्र 102.6, 7, 10 (bis).

མཁན་པོ་ add. 222.3, 5.

མཁས་པ་ निपुण 221.7.

མཁོ་བ་ उपकरण n. 55.14. उपभोग m. 131.16. उपयोगिन् 194.5.

མཁྲིས་ पित्त n. 21.18.

གྲག་པ་ (cf. སྒྲ་གྲག་པ་) pro आगच्छति 147.8; pro आगत 147.10; आपात m. 147.5, 6, 7, 11.

གྲགས་(པར་འགྱུར་) 1) प्रती II — གྲགས་པ་ I प्रतीत 54.17, 134.6, II प्रतीति f. 132.11, 133.1, 134.1, 3, 5, 7, 14, 16, 137.3, 218.15; གྲགས་པར་འགྱུར་རོ་ प्रतीयेत 217.3.

2) प्रसिध् IV — གྲགས་པ་ प्रसिद्ध 15.4, 25.10.

གྲང་བ་ शीत 73.1, 4, 5, 7, 9, 12, 16, 17, 74.1, 6, 9, 76.19, 77.4, 5, 7 (bis), 8, 11 (bis), 78.5, 10 (bis), 12, 13 (bis), 14, 80.5, 7, 10, 13, 16, 81.12, 16, 82.1, 4, 155.17 (bis), 18, 156.17, 157.10, 158.2, 9, 13, 14, 15, 161.7.

གྲངས་ संख्या f. 12.5, 6, 11, 16, 17, 13.2, 41.3.

གྲངས་ཅན་ सांख्य m. (n. pr.) 131.9, 11, 144.6, 17, 145.2, 168.18, 169.2.

གྲུ་ नौ f. 21.2, 15, 16 (bis).

གྲུབ་ cf. འགྲུབ་.

གྲུབ་པའི་མཐའ་ सिद्धान्त m. 25.10.

གླང་པོ་ཆེ་ हस्तिन् m. 22.11.

གླེན་པ་ जड 54.2. मूढ 54.6.

གླེན་པ་ཉིད་ जाड्य n. 54.3 (cf. emend.).

གློག་ विद्युत् f. 44.3, 150.6, 7, 12. 13.

དགག་ cf. འགོག་.

དགུན་ हेमन्त m. 79.5.

དགེ་བ་ कुशल n. 221.4.

དགེ་སློང་ add. 222.3, 5.

དགོས་ उपयुज् VII — དགོས་པ་ उपयुज्यमान 85.5; དགོས་(ན་) उपयुज्यते 85.7.

དགོས་པ་ प्रयोजन n. 2.5, 6, 10, 12, 3.3, 4, 8, 9, 11, 14, 15 (a), 16, 19, 4.3, 7, 5.1, 7, 8, 31.11, 96.5, 6, 10, 14, 16, 149.2, 160.12, 167.16, 194.7, 11; add. 3.15 (b).

དགོས་པ་ཅི་ཡང་མེད་དོ་ न किंचिद् 17.11.

དགོས་པ་མེད་པ་ निष्प्रयोजन 2.3, 5.4, 17.3; add. 121.2.

དགོས་པ་སྒྲུབ་པ་ अनुष्ठान n. 5.6.

དགྲ་ अराति f. 1.9.

མགལ་མེ་ अलात m. n. 21.12, 13, 22.10.

འགག་པ་ निवृत्ति f. 157.10.

འགགས་པ་ निरुद्ध 20.15. निरोध m. 142.3,

143.2 (འགགས་ཞིང་ཐུབ་པ་ निरोधो निवृत्तिः) 6, 7, 8, 10, 14.

निवृत्त 156.10, 15.

འགའ་ किंचिद् 35.14 (bis).

འགའ་འགའ་ केचिद् 42.18.

འགའ་ཞིག་ किंचिद् 34.1, 48.17, 52.15, 53.8, 61.2, 87.19, 97.14, 104.10, 128.16, 199.9, 209.15. कतिपय 161.11. कियत् 177.12. क्वचिद् 99.6.

འགའ་ཞིག་ཏུ་ क्वचिद् 49.1, 9, 10, 191.1, 12.

འགའ་ཞིག་ལ་ » 127.16, 128.16, 181.4, 6. एकत्र 178.4.

འགའ་འང་ किंचिद् 100.6.

འགའ་ཡང་ किंचिद् (कश्चिद्, काचिद्) 25.12, 26.4, 42.8, 61.5, 106.1, 141.12, 160.2, 178.7.

འགའ་ལ་ क्वचिद् 181.9.

འགལ་ 1) बाध् I A. — འགལ་ལོ་ बाध्यते 133.18; འགལ་བ་ बाधित 136.19.

2) विरुध् VII — འགལ་བ་ I विरुध्यते 35.15, II विरुद्ध 8.6, 7, 43.7, 44.5 (bis), 47.6, 11, 15, 17, 72.19, 73.2, 11, 14, 74.2 (bis), 5, 13, 16, 75.11, 13, 76.18, 77.2, 15, 78.1, 79.12, 16, 80.17, 19, 81.4, 14, 83.16, 85.15, 86.13, 16, 87.7, 8, 13, 88.4, 89.3, 12, 109.7, 8, 129.4, 5, 130.2, 155.16, 19, 156.1, 2, 9, 157.4, 162.15, 163.1, 164.16, 165.1, 11, 166.2, 4, 12, 15, 18, 167.2, 6, 9, 168.11, 169.2, 11, 171.6, 174.6, 10, 181.15, 182.8, 12, 17, 183.1, 2, 3, 4, 5, 6, 16, 19, 184.11, 185.6, 10, 186.4, 12 (bis), 187.12, 14, 191.4, 192.3, 5, 11, 16 (bis), 17, 219.14, 220.2, III विरुद्धत्व n. 47.12, IV विरुद्धता f. 184.5, 7, V विरोध m. 35.10, 75.18, 87.15, 19, 88.6, 8, 18, 19, 89.2, 4, 7, 129.6, 153.16, 18, 154.4, 5, 12 (bis), 14, 16; 17, 155.2, 3, 5, 7, 10, 13, 15, 156.1, 4, 157.5, 8, 12, 18, 20, 158.3, 8 (b), 10, 15, 17, 159.15, 17, 160.9, 11, 13, 161.5, 6, 10, 13, 15, 162.1, 8, 10 (bis), 16, 17, 180.18, 192.9, 209.12, VI विरोधिन् 87.2, 88.2; 157.16;

འགལ་བ་ཉིད་ विरुद्धत्व n. 47.14, 184.15;

འགལ་བ་མེད་པ་ अविरोध m. 162.6.

3) add. — འགལ་བ་ 155.1, 157.2, 6, 158.8 (a), 168.14.

འགལ་བར་རྟོགས་པ་ विरुद्ध 141.11.

འགེགས་ प्रतिबन्ध m. 70.12.

འགོག་ praet. བཀག་ fut. དགག་ (praet. et fut. verbi འགེགས་) 1) निषिध् I —

འགོག་པ་(ཡིན་) I निषिध्यते 160.15, II निषेध m. 75.14, 76.7, 12, 16, 85.9, 12, 135.9, 160.19; འགོག་པར་ निषेद्धुम् 160.17; འགོག་པར་འགྱུར་པ་ निषेध m. 162.7; བཀག་པ་ निषिद्ध 161.5; དགག་པ་ निषेध m. 75.1, 20; (དགག་པར་བྱ་དགོས་ निषेधः कार्यः), 76.1, 84.4, 89.12; དགག་པར་བྱ་བ་ निषेध्य 88.4, 160.17; དགག་པར་བྱ་བ་ཡིན་ निषिध्यते 160.15; དགག་བྱ་ निषेध्य 66.11.

2) प्रतिषिध् I — འགོག་པ་ प्रतिषेध m. 69.5, 76.14, 85.2, 11, 86.10, 129.5, 6; དགག་པ་ I प्रतिषेध m. 55.5, 8, 9, 16, 17, 62.1, 3, 5, 11, 63.5, 64.2, 73.5, 76.5, 82.7, 9, 83.17, 18, 20, 85.16, 86.9, 15 (bis), 17, 18, 87.9, 88.5, 89.3, II प्रतिषेध्य 48.13; དགག་པར་བྱ་བ་ प्रतिषेध्य 62.10, 69.13, 70.4, 72.2, 73.3, 14, 74.16, 76.5, 77.2, 78.1, 18, 79.16, 81.4, 83.15, 87.13; དགག་པར་བྱ་བ་ཡིན་ནོ་ प्रतिषेध्यते 79.7.

3) निवृत् I Â — དགག་པ་ निवृत्ति f. 155.12.

4) वृ caus. — འགོག་པར་བྱེད་ वार्यते 161.7.

1. འགྱུར་ praet. གྱུར་ 1) अस् II — འགྱུར་ I स्यात् 2.9, 11.8, 16.4, 7, 17.11, 20.8, 9, 13, 26.12, 35.10, 36.17, 43.13, 44.11, 45.5, 59.14, 71.1, 89.4, 96.12, 107.15, 115.10, 116.8, 144.4, 145.5, 161.6, 163.6, 174.3, 6, 10, 13, 181.9, 184.11, 187.12, 204.5, 205.16, 218.13, II सत् 142.12; འགྱུར་བ་ཞིག་(ན་) स्यात् 162.9, 190.13, 205.5; གྱུར་(པ་) I स्यात् 26.4, 71.4, 107.11; स्याताम् 109.7, II सत् 21.5, 79.6, 147.8, 165.1; གྱུར་པ་ཡིན་(པ་) स्यात् 71.4, 163.5.

2) pro उपया II — འགྱུར་རོ་ उपयाति 82.13.

3) pro गम् I — གྱུར་པ་ गत 22.1.

4) pro ज्ञा IX—འགྱུར་རོ་ pro ज्ञात 83.8; གྱུར་པ་ pro ज्ञात 192.11.

5) प्राप् V — གྱུར་པ་ I प्राप्त 49.2, 14, 15, 51.15, 62.15, 63.8, 9, 10, 18, 69.11, 16, 72.8, 86.1, 10, 97.12, 16, 98.1, 2, 99.9, 111.16, 112.2, 5, 119.15, 120.1, 121.5, 7, 12, 122.8, 16, 190.17, 191.3, 8, II प्राप्ति f. 51.3, 4, 7; གྱུར་པ་ཉིད་ प्राप्तत्व n. 51.7, 99.10.

6) प्रवृत् — གྱུར་པ་ प्रवृत्त 68.3.

7) भू I — འགྱུར་(བ) I भवति 33.19, 36.12, 51.18, 52.3, 62.6, 66.8, 67.10, 74.18, 76.6, 84.12, 85.2, 96.19, 114.15, 119.2, 121.9, 11, 122.11, 14, 128.3, 129.9 (bis), 130.12, 140.6, 169.9, 174.14, 177.2, 193.13, 196.11, 17, 19, II भवन्ति 136.2, 8, 157.11, 169.9, III भवेत् 50.1, 12, 65.5, 79.8, 112.14, 120.7, 8, 148.8, 11, 184.12, IV भविष्यति 184.16, V भवितुम् 192.5, VI भाविन् 74.14, 18, 75.4, འགྱུར་མོད་ भवेत् 209.11; འགྱུར་བ་ཞིག་ན་ भवेत् 61.3, 76.8; གྱུར་(པ) I भवति 146.9, 182.10, 204.4, II भवतः (3 du.) 182.11, III भवन्ति 50.4, IV भूत 71.15, 87.2, 3, 89.14, 100.15, 101.4, 11, 143.19, 145.14, 157.7, 207.8, 208.12, 14, 209.4, V भाविन् 53.1, 70.12; གྱུར་པས་ भूत्वा 155.17.

8) add.—འགྱུར་(བ) 25.9, 43.14, 62.4, 82.3, 158.10, 160.3, 4, 173.19, 174.4, 5, 193.13, 217.2, 3; གྱུར་པ་ 3.19, 15.17, 24.16, 50.17, 51.6, 89.1, 96.1, 99.7.

༢. འགྱུར་

pro passivo 4.11, 13, 5.10, 13, 71.1, 83.6, 115.2, 119.15, 120.4, 122.3, 17,
pro optativo 5.4, 9.8, 45.8, 66.15, 91.1, 111.17, 118.11, 135.15, 136.4, 143.9, 148.8, 11, 154.12,
pro futuro 66.20 (a),
pro infinitivo 53.7.

འགྱུར་བ་ pro कृतं भवति 118.3.

འགྱུར་བ་ཞིག་ན་ pro optativo 76.3.

འགྱུར་བས་ན་ pro इति 79.11.

འགྲུབ་ praet. གྲུབ་ 1) निष्पद् IV Â — འགྲུབ་པ་ निष्पत्ति f. 31.11, 102.17; འགྲུབ་པར་བྱེད་པ་ निष्पत्ति f. 102.18; གྲུབ་པ་ I निष्पन्न 109.5, 11, 16, 19, 110.1 (bis), 194.12, II निष्पत्ति f. 108.17, 19, 109.1 (bis), 3.

2) प्रसिध् IV — གྲུབ་པ་ प्रसिद्ध 131.17; གྲུབ་པར་བྱ་བ་ pro प्रसिद्धि f. 215.1.

3) प्राप् V — འགྲུབ་ प्राप्यते 31.19.

4) लभ् I Â — གྲུབ་ཟིན་པ་ लब्ध 17.7.

5) संभू I — འགྲུབ་པ་ཡིན་ संभवति 76.1.

6) सिध् IV — འགྲུབ་པོ་ सिध्यति 88.1, 91.4, 154.13; འགྲུབ་(པ) I सिध्यति 91.6, II सिद्धि f. 2.3, 14, 3.3, 9.8, 10.10, 16, 17, 20, 11.1, 3, 5, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 34.19, 35.3 (bis), 61.12, 13, 62.3, 5, 11, 63.5, 64.2, 181.13, 204.12, 219.11; འགྲུབ་པ་ཡིན་ सिध्यति 35.5; འགྲུབ་པར་འགྱུར་

I सिध्यति 41.6, II सिध्येत् 154.12; འགྲུབ་པར་འགྱུར་བ་ सिद्धि f. 55.12; གྲུབ་(པ་) I सिद्ध 13.17, 36.20, 42.17, 97.18, 98.20, 104.16 (bis), 105.2, 9, 11, 107.1, 110.4, 111.3, 7, 128.8, 131.17, 133.12, 18, 134.10, 14, 135.1, 138.4, 12, 14, 15, 143.1, 11, 16, 20, 144.17, 18, 145.1, 5, 169.10, 183.4, 12, 14, 16, 17, 18, 19, 185.10, 11, 12, 16, 17, 192.9, 203.16, 17, 215.1, II सिध्यति 154.2, 5, III सेत्स्यति 132.1, III सिद्धि f. 10.11, 12, 119.17, 129.2, 7, 164.16, 18, 165.9, 166.6, 11, 12, 171.6, 220.2, 6, IV सिद्धत्व n. 64.12; གྲུབ་པར་འགྱུར་ I सिध्यति 132.2, II सिध्येत् 148.11; གྲུབ་ཟིན་པ་ सिद्ध 9.20, 65.19; གྲུབ་པར་བྱ་བ་ pro सिद्धि f. 146.6, 7, 169.4, 200.3.

7) साध् caus. སྒྲུབ་པར་ साधयितुम् 181.20; སྒྲུབ་པར་བྱེད་ साधयितुम् 200.4.

8) add. འགྲུབ་པ་ 11.14.

འགྲོ་ गम् I འགྲོ་(བ) — I गच्छति 13.13, II गन्तुम् 67.7, III गच्छत् 13.16, 16.3, 11, 15, 21.16 (bis), IV गमन n. 13.14, 15, 21.16, 67.5, V गति f. 27.10, 11, 156.10, 157.15, VI गामिन् 16.14; འགྲོ་བ་ཡིན་ गच्छति 83.9.

འགྲོ་བ་ जगत् n. 1.3, 7.11, 221.6.

རྒ་མེད་ अजर 221.5 (cf. emend.).

རྒོལ་བ་ वादिन् 124.2, 126.12, 13, 17, 18 (bis) 19, 127.2, 5, 6, 7, 9, 11, 128.1, 4, 10, 129.3, 130.1, 132.5, 138.5, 8, 139.1, 6, 140.18, 142.3, 143.19, 144.3 (bis), 6, 17, 145.3, 5 (bis), 6, 168.18, 203.15; चोद्य n. 87.9, 11.

རྒྱ་གར་ add. 222.3, 5.

རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ་པ་ टीका f. (in न्यायबिन्दुटीका) 222.1.

རྒྱང་རིང་པོ་ दूर 77.13, 78.9, 11, 80.15, 81.16.

རྒྱང་རིང་བ་ pro दूरस्थत्व n. 77.12.

རྒྱན་ अलंकार m. 5.5.

རྒྱལ་ जि I — རྒྱལ་ जयति 1.10.

རྒྱུ་ कारण n. 9.7 (bis), 10.3, 21.11, 15, 17, 22.2, 3, 50.4, 54.16, 56.13, 63.17, 70.2, 8, 13, 14, 76.19, 77.5, 7, 9, 11, 78.16, 18, 79.6, 12, 16, 80.14, 17, 19, 81.4, 12, 13 (bis), 85.10, 16, 86.14, 17, 87.3, 7, 15, 19, 88.2, 3, 6, 9, 10, 18, 19, 89.12, 90.17, 91.2, 7, 8, 93.6, 7, 10, 11, 12, 102.16, 103.18, 110.14, 17, 111.3, 4, 8, 117.9, 154.5, 155.6, 8 (bis), 9, 11, 12, 14 (bis), 157.20, 158.7, 161.16, 163.9, 11, 12, 17, 164.1, 173.14, 176.13,

67.5, 69.3, 4, 6, 71.12, 13, 75.3, 83.13, 84.9 (bis), 86.8, 93.12, 15, 94.2, 3, 4, 6, 13, 14, 95.11, 15, 17, 102.10, 11 (ter), 12, 103.3, 4, 9, 12, 13 (bis), 104.1, 3, 5, 6 (bis), 7, 13, 105.6, 106.7, 9, 113.6, 12, 119.2, 11, 123.14, 124.18, 125.3, 4, 5, 11, 13, 14, 126.1, 2, 5, 10, 14, 15, 16, 17 (bis); 127.1, 6, 128.19, 129.8, 133.4, 9, 12 (a), 14, 16, 17, 134.4, 10, 12 (bis), 13, 15 (a), 17, 19, 135.7, 136.6, 7, 8, 14 (bis), 16, 20, 137.1, 5, 8 (bis), 9, 10, 11, 13, 139.10, 140.11, 141.16, 142.1, 2, 3, 149.3, 14, 17, 18, 150.3, 5, 11, 16, 167.3, 178.19, 200.6, 11 (bis), 203.1, 17, 204.2, 206.10, 215.4, 6, 220.12; प्रह्वणा n. 42.11, 203,14; °कार m. 48.5, 86.13, 87.10; वचन n. 44.11; add. 129.10, 133.12 (b).

སྒྲ་གྲག་པ་ केकायित n. 147.2 (bis), ध्वनि m. 147.3.

སྒྲ་མ་སྒྲོས་(པ་) अशब्दोपात्त 69.6.

སྒྲ་སྒྲོས་པ་ प्रह्वणा n. 41.18.

སྒྲ་ལས་བྱུང་བ་ शाब्द 136.10, 11, 16.

སྒྲའི་སྦྱོར་བ་ समास m. 11.19.

སྒྲུབ་ praet. བསྒྲུབས་ fut. བསྒྲུབ་ 1) आधा III — སྒྲུབ་པ་ आधान n. 24.5.

2) ढौक् I Â. — སྒྲུབ་པ་ ढौकन n. 186.12.

3) प्रतिपद् I Â. — སྒྲུབ་པ་པོ་ प्रतिपत्तृ 63.16, 64.5, 8, 66.3 (bis), 84.17, 99.7.

4) प्रसाध् caus. — སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ प्रसाधक 25.10.

5) प्रसिध् IV — སྒྲུབ་པ་ प्रसिद्ध 176.9, 11 (སྒྲུབ་པ་ལ་དངོས་པོ་ངེས་པ་ལ་ प्रसिद्धे निश्चिते वस्तुनि).

6) विधा III — སྒྲུབ་པ་ I विधीयते 100.4, 101.16, 154.8, 188.6, II विहित 112.11, 191.10, 205.11, 211.2, 213.1, III विधि m. 112.7, 121.14, 129.6, 162.14, 15, 163.1 (bis), 214.8; སྒྲུབ་པ་ཡིན་ विधीयते 15.3; སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ་ विधि m. 15.12; བསྒྲུབ་པ་ विधि m. 89.12, 98.6, 101.3; བསྒྲུབ་པར་བྱ་(བ་) विहित 203.12.

7) साध् caus. — སྒྲུབ་པ་ I साधयतः (3 du.) 166.17, II साध्यते 133.2, III साधन n. 14.1, 55.4, 8 (bis), 72.18, 77.10, 78.3, 79.4, 80.15, 81.16, 85.14, 86.7, 98.12, 104.18, 105.1, 5, 6, 8, 13, 110.15, 127.3, 5, 17, 128.17, 129.2, 7, 130.1, 3 (cf. emend.), 131.13, 140.1, 11, 12 (bis), 13, 166.14, 18, 167.1, 10, 168.11, 14, 169.2,

11, 143.17, 144.10, 145.14, 147.1, 148.1, 149.4, 5, 150.1, 152.5, 7, 12, 154.9, 166.14, 16, 17, 167.1, 8, 17, 169.6, 16, 170.1, 4, 7, 10 (bis), 171.14, 173.7, 181.13, 15, 17, 183.6, 184.9, 193.12, 196.16, 197.16, 198.7, 11, 199.14, 200.8, 11, 14, 16, 201.3, 6, 15, 16, 202.1, 4, 8, 11, 13, 203.5, 6, 204.11, 206.8, 10, 11, 15, 16, 17, 207.1, 4, 14, 208.2, 3 (bis), 4, 6, 8, 210.12, 14, 17, 212.8, 15, 17, 213.2, 214.5, 7, 9, 16, 18, 215.7, 15, 16, 17, 216.14, 15, 16, 18 (bis), 217.1, 2, 3, 5, 6, 9, 11, 13, 218.5, 15, III साध्यत्व n. 124.1, 13, 19, 125.16, 126.5, 9 (བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ཁོ་ནར་ साध्यत्वेन); བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ཉིད་ साध्यत्व n. 124.15, 17, 125.10, 126.3, 127.12, 14, 128.7, 132.14, 170.12, 15; བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ཉིད་དུ pro साधयितुम् 127.9; བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་མ་ཡིན་པ་ असाध्य 124.8, 9, 10; བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ཡིན་ साध्यते 104.3; བསྒྲུབ་བྱ་ साध्य 47.1, 95.12, 106.5, 116.5, 127.7, 132.4, 7, 152.2, 154.7, 196.15, 199.6, 203.18, 212.2; བསྒྲུབ་བྱར་ pro साधयितुम् 132.6.

8) सिध् IV — སྒྲུབ་པ་ सिद्धि f. 62.1, 120.12; བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ pro सिद्धि f. 145.18.

9) pro इष् I — བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ཡིན་ इष्यते 31.10.

10) pro उपपद् caus. — བསྒྲུབ་པར་བྱ་(བ་) उपपादयितव्य 173.14.

11) pro निष्पद् IV Â. — བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ निष्पत्ति f. 120.15.

12) add. སྒྲུབ་པ་ 86.3, 105.4, 127.4; བསྒྲུབ་པ་ 144.8; བསྒྲུབས་(པ་) 192.7 (a); བསྒྲུབ་པར་བྱ་(བ་) 31.10, 58.6, 121.2, 171.15, 208.9; བསྒྲུབ་པར་བྱ་བ་མ་ཡིན་ 132.4.

སྒྲོ་འདོགས་ praet. སྒྲོ་བཏགས་ fut. སྒྲོ་གདགས་ 1) आरुह् caus. — སྒྲོ་འདོགས་པ་ आरोपित 65.15; སྒྲོ་འདོགས་པར་བྱེད་པ་ आरोपयति 186.14; སྒྲོ་བཏགས་(པ་) I आरोप्यते 50.13, II आरोपित 29.14, 65.17; आरोप m. 32.10 (bis); སྒྲོ་བཏགས་པར་བྱ་བ་ आरोप्यमाण 32.9; སྒྲོ་མ་བཏགས་པ་ अनारोपित 30.13.

ངེས་པ་མེད་པ་ अनियत 18.20 (bis), 19.5, 14; ངེས་པར་འགྱུར་བ་ नियत 50.9; ངེས་པར་ཡོད་པ་ नियत 205.5, 12; ངེས་པར་ཡོད་པ་མ་ཡིན་པ་ अनियत 205.8, 14, 18; ངེས་པར་བྱེད་པ་ नियम m. 44.10.

3) निश्चि V—ངེས་(པ་) I निश्चीयते 26.10, 108.8, II निश्चिन्वत् 6.20, III निश्चित 41.18 (bis), 42.11, 43.2, 6, 16, 44.1, 4, 15, 50.17, 57.16, 59.1, 65.6, 8, 67.17, 88.12 (bis), 98.15, 106.12, 17, 110.18, 111.8, 146.10, 166.9, 10, 176.12, 177.8, 16, 180.13 (bis), 14 (bis), 202.12, IV निश्चय m. 29.10, 42.10, 50.16, 18, 57.17, 58.18, 59.17, 60.1, 62.16, 63.14, 15, 17, 19, 65.7, 12, 67.11, 13, 15, 16, 68.3, 9, 12, 14, 71.1, 78.18, 91.5, 108.4, 5, 10, 11, 111.8, 112.18, 129.7, 149.2, 4, 153.11, 159.12, 174.8, 9 (bis), 11, 175.17, 176.3, 6, 177.5, 178.6, 10, 13, 16, 179.1, 3, 5, 7, 8, 9, 11 (bis), 180.17, 19, 181.4, 5, 7, 8, 10, 13, 16, 193.18, 218.2, 9, 220.2, 4, 5 (bis), V निश्चयन n. 42.8, 105.18; ངེས་པ་མ་ཡིན་ अनिश्चय m. 174.8; ངེས་པ་མེད་པ་ अनिश्चय m. 65.2, 174.13; ངེས་པ་ཡིན་ནོ་ निश्चीयते 197.6; ངེས་པར་འགྱུར་བ་ I निश्चीयते 4.13, II निश्चीयेत 26.12; ངེས་པར་བྱ་བ་ निश्चेतव्य 106.16; ངེས་པར་བྱེད་པ་ निश्चय m. 35.19, 36.1, 8, 46.4; ངེས་པར་བྱེད་པའི་ཤེས་པ་ (निश्चयप्रत्यय) pro निश्चय m. 36.10.

4) विनिश्चि V — ངེས་པ་ विनिश्चित 105.17.

5) add. ངེས་ 108.9, 178.6; ངེས་པ་ 217.7; ངེས་པ་ཡིན་ 78.12; ངེས་པར་ 177.8.

ངེས་པ་ I cf. ངེས་ II (— པར་) अवश्यम् 75.4, 118.4, 15, 119.11, 120.14, 18, III (cf. ངེས་པར་འགྱུར་བ་) ध्रुव 74.14, 18 75.11, 14, 15, IV pro एकान्त 149.2 (ངེས་པ་ནི་གཅིག་ཁོ་ནར་ངེས་པ་སྟེ་ एको ऽन्त एकान्तो निश्चयः) V ऐकान्तिक 149.3 (bis).

ངེས་པར་འགྱུར་(བ་) अवश्यंभाविन् 75.4; ध्रुवभाविन् 74.14; add. 74.18.

ངེས་པར་འགྱུར་བ་ཉིད་ ध्रुवभावित्व n. 75.1, 11, 14, 15.

ངེས་པར་འགྱུར་བ་མེད་པ་ अध्रुवभावित्व n. 75.10, 11.

ངེས་པར་འགྱུར་བ་མེད་པ་ཉིད་ अध्रुवभावित्व n. 75.8.

7, 158.8, 159.9, 16, 160.12, 18, 161.9, 10, 173.16, 18, 174.6, 175.4, 11, 176.4, 12, 177.6, 7, 9, 178.8, 15, 180.16, 17, 20, 184.14, 185.8, 186.18, 187.5, 7, 8, 9, 10, 190.11, 192.18, 198.19, 20, 199.1, 204.16, 205.17, 221.8; पदार्थ m. 154.17; वास्तव 60.2, 137.5, 158.7; add. 31.7, 175.15. 187.3.

དངོས་པོ་ལ་ वस्तुतम् 206.1.

དངོས་པོ་མ་མཐོང་བ་ अवस्तुदर्शन n. 185.8, 12; अवस्तुनो दर्शनम् 185.13.

དངོས་པོ་མ་ཡིན་པ་ अवस्तु n. 198.20.

དངོས་པོ་མེད་པ་ अभाव m. 7.10, 11, 14, 16, 62.16, 63.14, 64.6, 68.9, 12, 14, 72.5, 73.17, 77.10, 79.4, 80.14, 18, 81.15, 82.8, 88.14, 16, 20, 89.6, 9, 10, 15, 20, 109.3, 4, 6, 7, 159.11, 13, 15, 16, 160.3, 5, 16, 161.19, 162.10, 175.11, 180.2, 198.17 (bis); अवस्तु n. 76.11, 161.9, 180.15, 199.1.

དངོས་པོ་ཡོད་པ་ वास्तव 158.10; सद्भाव m. 175.10.

དངོས་པོར་ཡོད་པ་ वास्तव 158.8.

དངོས་སུ་ साक्षात् adv. 3.11, 47.16, 69.4, 84.2, 6, 159.15; वास्तव 137.5.

དངོས་སུ་ན་ वस्तुतम् adv. 59.5, 8, 14, 107.17, 108.1; वास्तव 108.14.

མངོན་ 1) आभास् I Â — མངོན་(པ་) आभासते 137.17.

2) गम् I མངོན་ནོ་ — I गम्यते 192.2, II गम्यते 212.14.

3) ज्ञा IX — མངོན་པ་ ज्ञायते 152.16, 172.18.

མངོན་བརྗོད་པ་ अभिलाप m. 19.18.

མངོན་དུ་གྱུར་(པ་) प्रत्यक्त 78.11.

མངོན་དུ་ཕྱོགས་པ་ अभिमुख 50.7.

མངོན་པར་བརྗོད་པ་ अभिलाप m. 18.5, 10 (bis), 20.1, 4, 8.

མངོན་པར་འདོད་(པ་) अभिमत 88.9 (bis), 11; अभिलाष m. 9.14.

མངོན་པར་འབྲེལ་ अभिसंबन्ध् IX — མངོན་པར་འབྲེལ་(པ་) I अभिसंबध्यते 187.17, 188.2, 4, II अभिसंबन्धित्व n. 192.12; མངོན་པར་འབྲེལ་བཞིན་ अभिसंबध्यमान 188.14; མངོན་པར་འབྲེལ་བ་ཉིད་ अभिसंबध्यमानत्व n. 188.5, 6.

མངོན་པར་ཞེན་པ་ अध्यवसाय m. 9.4, 17.3, 36.12.

མངོན་སུམ་ प्रत्यक्ष n. et adj. 6.16, 17, 18, 19, 7.1, 13.4, 5, 10, 12, 14.6, 8, 11, 14, 16, 15.2, 6, 7, 10, 16.4, 6, 8, 17.4, 6, 9, 21.3, 6, 7, 9, 10, 22.15, 17, 19, 23.5, 6, 7, 24.17, 25.6, 9, 26.4, 6, 12, 14, 20, 27.1, 15, 28.1, 11, 12, 13, 14, 16, 29.1, 5, 9, 10, 11, 18, 30.13, 31.2, 18, 33.4, 7, 8, 12, 34.5, 35.4, 36.6, 7, 12, 37.1, 3, 5, 9, 10, 11, 38.2, 40.12, 15, 16 (bis), 41.9, 49.8, 10, 51.18, 52.3, 4, 54.16, 62.16, 63.16, 18, 19, 64.5, 8, 14, 15, 18, 65.12, 13, 18, 66.3, 4, 67.12, 13, 14, 15, 17, 68.3, 71.10, 90.3, 8, 99.6, 7, 110.17, 124.4, 132.11, 133.1, 4, 6, 7, 8, 13, 136.2.

» — » (-དུ་) साक्षात् adv. 9.16 (bis); add. 13.6, 33.8.

མངོན་སུམ་ཉིད་ प्रत्यक्षता f. 64.17; प्रत्यक्षत्व n. 15.1, 65.15.

མངོན་སུམ་དུ་གྱུར་(པ་) प्रत्यक्ष 65.14, 71.8, 12, 72.14, 74.3, 79.10, 81.18; प्रत्यक्षत्व n. 81.11, 12, 13.

མངོན་སུམ་དུ་བྱེད་པ་ साक्षात्कारिन् 13.10, 15.9, 26.18; साक्षात्करण n. 37.5.

མངོན་སུམ་དུ་བྱེད་པ་ཉིད་ साक्षात्कारित्व n. 6.18 (cf. emend.), 13.8, 26.18.

མངོན་སུམ་དུ་མ་གྱུར་(པ་) अप्रत्यक्ष 71.8, 81.18.

མངོན་སུམ་བྱེད་པ་ (cf. མངོན་སུམ་དུ་བྱེད་པ་) साक्षात्कारिन् 15.4.

མངོན་སུམ་མ་ཡིན་(པ་) अप्रत्यक्ष 72.15.

ལྔ་ पञ्चन् 139.4.

ལྔ་པ་ पञ्चमी f. (= ablativus) 178.17.

སྔ་པ་ पूर्व 9.7, 9.

སྔ་མ་ » 69.17, 74.12, 110.13, 137.14, 148.12, 158.16.

སྔ་མ་བཞིན་དུ་ पूर्ववत् 69.17, 74.12, 110.13, 158.16.

སྔ་རོལ་གྱི་ प्राक्तन (f. °नी) 27.12.

སྔ་རོལ་དུ་ पूर्वस्मिन् 44.11 (cf. emend.).

སྔར་ पूर्वम् adv. (et in compos., cf. སྔར་མཐོང་པ་ etc.), 9.13, 43.10, 44.15, 67.16, 109.5, 9, 16, 19, 110.1, 192.2, 200.3, 219.9, 13; पुरस्तात् adv. 34.4; प्राक् adv. 140.3; आदौ loc. adv. 48.6.

སྔར་སྐྱེས་པ་ पूर्वनिष्पन्न 109.9; पूर्वज 109.16, 19.

སྔར་གྲུབ་པ་ पूर्वनिष्पन्न 109.5, 110.1.

སྔར་ཐལ་པ་ प्रक्रान्त 87.10.

སྔར་མཐོང་བ་ पूर्वदृष्ट 9.18.

སྔར་སྨྲས་པ་ पूर्वोक्त 192.2.

སྔར་བཤད་པ་ पूर्वोक्त 67.16, 200.3.

སྔོ་བསངས་ श्याम 45.5.

སྔོན་ पूर्व 5.19, 19.9, 11, 12, 20.16, 28.5, 6; add. 66.17, 89.7.

སྔོན་མཐོང་བ་ पूर्वदृष्ट 19.11, 12.

སྔོན་མཐོང་བ་ཉིད་ पूर्वदृष्टत्व n. 19.9.

སྔོན་དུ་ pro पूर्व 9.6.

སྔོན་དུ་འགྲོ་བ་ °पूर्वक 2.14, 11.14, 18.

སྔོན་དུ་འགྲོ་བ་ཅན་ °पूर्वक 2.3, 76.18, 137.14, 158.7.

སྔོན་དུ་བཏང་ནས་ pro °पूर्वक 137.10.

སྔོན་དུ་སོང་བ་ पूर्व 9.7, 8, 12, 10.3, 87.4; °पूर्वक 37.10, 109.11, 143.7.

སྔོན་རོལ་ཏུ་ प्राक् adv. 4.9.

སྔོན་པོ་ नील 26.8, 9, 11, 14, 15, 16, 34.19, 18, 35.6 (bis), 8, 9 (bis), 16, 19, 36.2, 4, 7, 9, 11, 12, 14, 18, 40.16, 17, 18, 41.1, 2, 3, 4, 5, 6, 111.17, 159.6, 7, 10 (bis), 11, 18, 20.

སྔོན་པོ་མ་ཡིན་པ་ अनील 36.4 (cf. emend.).

ཅ་

ཅན་ pro bahuvr. 1.7, 22.11, 23.9, 28.8, 41.3, 42.4, 61.17, 67.5, 71.6, 8, 102.5, 7, 103.14, 16, 104.9 (bis), 109.13, 119.7, 126.16, 136.3, 156.11, 157.11, 168.15, 201.11, 202.8.

ཅར་ cf. གསུམ་ཅར་, བཞི་ཅར.

ཅི་ किम् 6.14 (ཅི་བྱར་ཡང་མེད་དོ་ किंकार्यम्) 34.8, 64.4 (a), 93.1, 104.14, 121.11, 147.10, 186.17, 209.12, 214.12.

ཅི་མངོན་ कुतस् 19.7.

ཅི་ལྟ་ कथम् 115.2.

ཅི་ལྟ་བུ་ कथम् 115.18; कीदृश 123.13.

ཅི་ལྟ་བུ་ཞིག་ किंभूत 175.4; कीदृश 123.14.

ཅི་ལྟར་ कथम् 114.9, 124.5, 143.9, 148.8, 152.18, 160.4, 168.9, 169.18, 170.10, 179.1, 193.18, 194.14, 214.10, 219.17.

कुतस् 18.19, 109.13, 178.6.

किम् 127.8.

यथा 43.17, 192.20.

ཅི་ལྟར་ན་ कथम् 147.4, 184.11, 189.17.

ཅུང་ཟད་ཀྱང་ किंचिद् 96.7, 11.

ཅུང་ཟད་བྱེད་པ་ किंचित्कर m. 155.16.

ཅེ་ན་ इति (in sensu इति चेत्) 63.15, 64.4, 90.2, 8, 105.9, 124.6, 127.15, 142.14, 143.5, 171.8, 175.7, 177.16, 179.2, 186.17, 193.8, 214.15; add. 51.16, 125.5, 133.1, 154.16.

ཅེས་ इति 3.18, 15.8.

ཅེས་བྱ་(བ་) इति 33.8, 56.12, 82.14, 86.10, 99.6, 106.19, 126.10, 12, 13, 130.5, 132.14, 199.15, 214.16.

°आख्य 58.15, 17, 18; नाम 169.2, 199.15; pro उच्यते 168.8; pro वचन n. 220.12; add. 26.3, 92.9, 191.8, 218.11.

གཅིག་(པ་) एक 3.12, 5.11 (cf. emend.), 13.8, 15, 14.16, 16.15, 18.2, 3, 23.16, 24.4, 6, 7, 15, 29.10, 34.17, 35.10, 13, 18, 38.10, 41.13, 42.14, 16, 44.6, 8, 45.11, 49.7, 50.5, 6, 8 (b), 9, 11, 17, 52.5, 6, 54.19, 55.4, 8, 56.15, 59.13, 63.8, 9, 64.12, 15, 65.4, 12, 14, 15, 72.10, 75.19, 82.7, 88.8, 97.6, 7, 99.4, 5 (bis), 7, 107.15, 108.13, 109.6, 116.15, 118.1, 119.4, 9, 10, 140.1, 10, 141.3, 7, 148.14, 17, 19, 149.2, 11, 150.9, 15, 19, 20, 151.1 (bis), 156.3, 157.13, 17, 160.9, 19, 161.7, 171.4, 7, 14, 174.1, 177.17, 178.2, 179.3, 5, 8, 11, 180.18, 181.7, 192.4 (bis), 6, 8, 12, 208.8; एकत्व n. 109.8, 13; ऐक्य 109.5, 7; तुल्य 26.7.

གཅིག་གི་ནང་དུ་གཅིག་འདུས་པ་ अन्योन्यान्तर्भाव m. 161.12.

གཅིག་གིས་གཅིག་ अन्योन्य 56.1, 159.16; परस्पर 158.18, 159.1, 3.

གཅིག་ཏུ་བྱེད་ एकीकृ VIII — གཅིག་ཏུ་བྱེད་པ་ एकीकुर्वत् 19.11.

གཅིག་པ་ཉིད་ एकत्व n. 9.5, 160.10, 161.4, 7.

གཅིག་བུ་ एक 55.2, 188.8.

གཅིག་པོ་ एक 3.10, 12.14, 15.1, 119.13.

གཅིག་ལ་ एकत्र 75.17, 173.17, 174.7, 9, 13, 175.17, 176.3, 177.5, 7, 179.9, 191.5.

གཅིག་ལ་གཅིག་ अन्योन्य 50.8; इतरेतर 157.14.

(དང་)བཅས་(པ་) सहित 37.1, 74.10; सह 71.7.

(དང་)བཅས་པར་ सह 173.6.

བཅུ་ दशन् 83.1, 2, 5, 6.

བཅུ་པོ་ » 82.11, 89.17.

བཅུ་གཅིག་ एकादश 68.17, 69.1, 2, 82.8.

བཅུག་པར་གྱུར་(པ་) — (cf. འཇུག་པར་བྱེད་) प्रवर्तित 6.9, 12.

བཅོས་མ་མ་ཡིན་པ་ अकृत्रिम 30.17.

ཆ་

ཆ་འདྲ་བ་ प्रतिरूपक 140.4.

ཆ་ཤས་ अवयव m. 71.3, 16.

ཆིག་ (cf. སྔོད་) एक 221.8.

ཆུ་ जल n. 7.8, 156.1; अम्भस् n. 79.7.

ཆེ་ add. 221.13.

ཆེད་ pro अङ्ग m. 39.4; pro dat. 93.2, 130.17.

ཆེད་དུ་ °अर्थम् 146.7; उद्दिश्य 96.5, 8.

ཆེན་པོ་ pro आयत 79.5.

ཆོས་ धर्म m. et °धर्मन् in compos. bah. 8.6, 7, 14.4, 42.19, 46.5, 9, 16, 18, 19, 47.2 (bis), 58.13, 72.2, 74.17, 95.2, 3, 100.15, 101.5, 11, 104.13, 18, 105.1, 2, 6 (bis), 8, 10, 15 (bis), 106.13, 17, 19, 107.2, 3 (bis), 4, 12, 14, 108.15, 109.8, 12, 110.2, 4, 111.1, 112.14, 120.15, 122.3 (bis) 4 (a), 123.7, 8 (bis), 127.10 (bis), 12, 14, 18, 128.1, 6 (bis), 8, 10, 149.8, 9, 13, 150.1 (bis), 151.5, 16, 152.10, 156.11, 157.11, 15, 173.11, 14, 174.1 (bis), 3, 175.4, 176.4, 12, 13, 177.1, 4, 7, 178.3, 183.5, 192.17, 200.9, 201.6, 11, 15, 16, 202.1, 2, 7, 8, 207.14, 210.3, 4, 211.3, 212.2; add. 95.6, 122.4 (b), 149.16, 200.15.

ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པ་ n. pr. (धर्मकीर्ति) add. 221.14.

ཆོས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ धर्मशास्त्र n. 210.3, 211.3 (ཆོས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་དྲན་པ་ धर्मशास्त्राणि स्मृतयः).

ཆོས་ཅན་ धर्मिन् m. 45.19, 46.2, 7, 49.11, 53.15, 54.15, 69.15, 70.5, 71.7, 9, 12, 15, 72.4, 73.4, 16, 74.11, 75.2, 3, 77.4, 78.3, 19, 79.18, 81.6, 95.5, 6, 12, 17, 98.14, 111.1, 112.13, 120.19, 122.1, 2, 123.5, 7, 127.18, 128.6, 130.17, 141.3, 7 (bis), 8, 10, 145.14, 146.17, 147.13, 16, 148.12 (bis), 14, 149.18, 152.3, 167.15, 173.8 (bis), 174.1, 182.1, 192.4, 202.9, 208.10, 211.6, 212.9; add. 141.6.

ཆོས་མཆོག་ धर्मोत्तर 221.5, 222.2 (n. pr.).

ཆོས་ཉིད་ धर्मत्व n. 42.10, 92.9, 99.2, 188.17, 191.13.

ཆོས་མཐུན་པ་ सधर्मन् 95.2.

ཆོས་(དང་)མཐུན་པ་ साधर्म्य n. 95.7, 97.9, 11, 99.16, 114.11, 13, 197.15, 198.16, 199.5, 13, 200.13, 204.10, 11, 13, 206.4, 5.

ཆོས་མཐུན་པ་ཅན་ साधर्म्यवत् 97.9, 11, 99.16.

ཆོས་(དང་)མཐུན་པ་ཉིད་ साधर्म्य n. 94.17, 95.1, 8, 9 (bis), 97.8, 99.11, 110.10, 111.12, 114.8, 14, 121.4, 10, 122.12.

ཆོས་མཐུན་པ་ཉིད་ཅན་ साधर्म्यवत् 94.17, 95.1, 9, 97.8, 99.11, 110.10, 111.12, 114.8, 121.4, 10, 122.12.

ཆོས་མི་མཐུན་པ་ विधर्मन् 95.4 (bis).

ཆོས་(དང་)མི་མཐུན་པ་ वैधर्म्य n. 95.8, 112.18, 115.14, 198.18, 199.1, 6, 15, 206.5, 7, 11, 207.9, 209.2, 8, 18, 210.13, 15, 211.15, 212.15, 215.9, 216.4, 11; add. 215.3.

ཆོས་(དང་)མི་མཐུན་པ་ཉིད་ वैधर्म्य n. 94.17, 95.1, 4, 13, 14, 111.13, 15, 112.4, 113.2, 17, 114.8, 11, 15, 115.17, 122.6.

ཆོས་མི་མཐུན་པ་ཉིད་ཅན་ वैधर्म्यवत् 94.17, 95.1, 14, 111.13, 15, 112.4, 113.2, 17, 114.8, 122.6; ཆོས་མི་མཐུན་པའི་དཔེ་ལ་ (वैधर्म्यदृष्टान्ते) pro तत्र 207.13–14.

ཆོས་ཡིན་པས་ pro धर्मतया 178.3.

མཆོད་སྦྱིན་ཅན་ यज्वन् n. 210.9.

འཆད་; praet. fut. བཤད་ q. v. 1) ग्राख्या II—འཆད་པ་ ग्राख्यान n. 114.17; འཆད་པར་བྱེད་ ग्राख्यापति 92.11; འཆད་པ་པོ—ग्राख्यातृ 4.18.

2) वच् — འཆད་པ་ཡིན་ནོ་ उच्यते 48.8; འཆད་པར་ वक्तुम् 140.3; (འཆད་པར་འདོད་པ་—वक्तुकाम); འཆད་པར་འགྱུར་པ་ वक्ष्यमाण 40.1, 41.16, 43.5, 44.3.

3) व्याख्या II — འཆད་པ་ व्याख्येय 94.3.

4) व्याचक्ष् II — འཆད་པའོ་ व्याचष्टे 128.19.

འཆི་བ་ मरण n. 142.6, 8, 12, 143.4, 11, 15, 18 (bis), 19, 20, 201.10, 202.7, 8, 11; add. 143.16.

འཆི་བའི་ཆོས་ཅན་ मरणधर्मत्व n. 202.11.

ཇ་

ཇི་སྐད་དུ་ यथा 98.10.

ཇི་སྐད་དུ་བསྟན་པ་ यथोक्त 64.2, 68.11; pro अनन्तरोक्त 85.1.

ཇི་སྐད་སྨོས་པ་ यथोक्त 62.3, 6, 195.9, 198.1, 4, 5.

ཇི་སྙེད་ यावत् 11.12, 93.14.

ཇི་ལྟ་བ་ यथा 99.15, 115.16, 122.12.

ཇི་ལྟ་བ་(དེ་)བཞིན་དུ་གནས་པ་ यथावस्थित 186.18, 187.3, 5, 8, 9.

ཇི་ལྟ་བུ་ किम् 39.14; यथा 105.1, 10.

ཇི་ལྟར་ कथम् 11.7, 16.12, 33.10, 34.18, 35.18, 49.17, 61.8, 82.8, 83.12, 14, 20, 85.12, 86.17, 95.20; यथा 14.7, 28.5, 40.16, 42.1, 14, 56.6, 66.15, 71.14, 76.18, 99.9, 103.13, 123.3, 137.6, 151.9, 158.4, 159.18, 170.6, 187.10, 194.9, 215.11, 12. यादृश 180.9; add. 34.13.

ཇི་ལྟར་—ལྟ་བུ་ यथा 27.5.

ཇི་ལྟར་—བཞིན་ यथा 8.11–14, 15–17, 34.12–13.

ཇི་ལྟར་རིགས་པ་ यथायोगम् 182.16.

ཇི་སྟེ་—ན་ यदि 25.11.

ཇི་འདྲ་བ་ यादृश 82.2, 205.9.

ཇི་ཙམ་ किंचिद् (काचिद्) 11.1.

ཇི་ཙམ་དུ་ यावत् 50.16; यावता 214.11; pro विरल 79.6.

ཇི་རིགས་པར་ यथायोगम् 182.7, 12.

ཇི་སྲིད་དུ་ यावत् 19.8, 27.9, 47.12.

མཇུག་སྡུད་ fut. མཇུག་བསྡུ་ उपसंहृ I — མཇུག་སྡུད་པ་ उपसंहार m. 170.17; མཇུག་བསྡུ་པ་ उपसंहार m. 177.3; མཇུག་བསྡུ་བའི་ཕྱིར་ pro उपसंहृत् 182.4.

འཇིག་པ་ विनश्वर 75.4, 6, 12 (b); विनाश m. 74.14, 75.2, 12 (a), 145.1; add. 75.12 (c).

འཇིག་རྟེན་(པ) लोक m. 5.19, 54.16, 142.18.

འཇིགས་པ་ भय n. 80.2.

འཇུག་ praet. ཞུགས་ q. v. 1) प्रवृत् I Â — འཇུག་གོ་ प्रवर्तते 3.17; འཇུག་པ་ I प्रवर्तते 14.5, II प्रवृत्त 7.13, 52.11, III प्रवृत्ति f. 3.16, 4.16, 5.1, 15, 6.6, 16, 7.1, 13.7, 9, 11, 16, 29.14, 16, 34.3, 67.6; འཇུག་པར་འགྱུར་རོ་ प्रवर्तते 5.11, 14; འཇུག་པར་བྱེད་དོ་ प्रवर्तते 67.7.

2) वृत् I Â — འཇུག་གོ་ वर्तते 126.15; འཇུག་(པ་) I वर्तते 178.5, II वर्तमान 158.2, III वृत्त 10.18, 126.16; འཇུག་པ་ཡིན་ནོ་ वर्तते 178.4.

3) add. — འཇུག་པ་ཡིན་ 189.18.

འཇུག་པ་ (= प्रवर्तिका) pro साधन (°नी) 64.7.

འཇུག་པར་བྱེད་ praet. a) འཇུག་པར་བྱས་. b) བཅུག་ q. v.; fut. གཞུག་ q. v.

1) ऋ caus. — འཇུག་པར་བྱེད་དོ་ अर्पयति 19.10.

2) प्रवृत् caus. — འཇུག་པར་བྱེད་(པ་) I प्रवर्तयति 68.2, II प्रवर्तयत् 6.5 (a), III प्रवर्तक (f. °र्तिका) 67.8, IV प्रवर्तकत्व n. 6.2, 5 (b), V प्रवर्तिन् (f. °र्तिनी) 68.5; འཇུག་པར་བྱས་(པ་) प्रवर्तित 68.4.

འཇོག་ अवस्था caus. — འཇོག་(སྟེ) अवस्थाप्यते 35.20.

འཇོམས་(པར་བྱེད་) प्रतिबन्ध् IX—འཇོམས་པར་བྱེད་པ་ प्रतिबध्नत् 155.18 (cf. em.).

རྗེས་ལ་ ऊर्ध्वम् adv. 212.10; पश्चात् adv. 14.3, 42.19.

རྗེས་སུ་འགྲོ་ अन्वि II — རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་ अन्वेति 177.18.

རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་ अनुगमन n. 196.14; अन्वय m. 15.9, 42.10, 43.16, 44.19, 45.8, 11, 92.8, 96.18, 19, 105.8, 114.9, 17, 115.1, 4, 6, 7, 11, 14, 16, 17, 116.3, 9, 11, 117.15 (bis), 118.14, 16, 17, 119.1, 3 (bis), 6, 7, 10, 12, 17, 18, 120.11, 131.16, 171.11 (cf. emend.), 173.1, 174.12, 177.16, 178.6, 8, 9, 13, 15, 179.1, 5, 13, 15, 17, 180.3, 11, 12, 13, 14, 17, 181.4, 5, 6, 8, 10, 15, 199.2, 202.17, 203.7, 8 (bis), 204.1, 7, 8, 9, 12, 18, 205.1, 20, 215.18, 216.2, 13; add. 172.3.

རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་མེད་པ་ अनन्वय m. 202.17, 203.4, 6, 9, 17.

རྗེས་སུ་སྒྲུབ་པ་ अनुष्ठान n. 10.12, 18; add. 10.14.

རྗེས་སུ་སྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ अनुष्ठिति f. 10.15.

རྗེས་སུ་བསྒྲུབས་པ་ अनुष्ठान n. 34.1.

རྗེས་སུ་འཇུག་པ་ अनुबन्ध m. 195.1, 196.8, 11, 14 (རྗེས་སུ་འཇུག་པ་རྗེས་སུ་འགྲོ་བ་ अनुबन्धो ऽनुगमनम्); अनुबन्धिन् 188.19, 189.9.

རྗེས་སུ་འཇུག་པའི་ངང་ཅན་ अनुबन्धिन् (°नी) 189.15.

རྗེས་སུ་ཞུགས་པ་ अनुगमन n. 105.7.

རྗེས་སུ་བརྗོད་ अनुवद् I—རྗེས་སུ་བརྗོད་(པ་) I अनूद्यते 98.3, II अनूद्येत 15.8, III

अनुवाद् m. 112.6, 10, 121.13; རྗེས་སུ་བརྗོད་ནས་ I अनूद्य 15.2, 100.3, 101.2, 15, 110.12, 154.7, 188.5, 191.9, 203.11, 205.10, 210.17, 212.7, II pro अनुवाद् m. 15.11, 214.7.

རྗེས་སུ་རྟོག་པ་ (cf. རྣམ་པར་རྟོག་པ་) pro अनुगम्यते 6.18, 26.14, 15.

རྗེས་སུ་དཔོག་ praet. རྗེས་སུ་དཔགས་ fut. et saepe in omni casu. རྗེས་སུ་དཔག་ 1) अनुमा III et caus.—རྗེས་སུ་དཔོག་པར་བྱེད་(པ་) I अनुमित 82.3, II अनुमान n. 106.3, III अनुमापक 74.6; རྗེས་སུ་དཔོག་པར་བྱེད་ནུས་པ་ pro अनुमापक 82.2; རྗེས་སུ་དཔོག་པར་བྱེད་པར་རུང་ངོ་ pro अनुमापयेत् 209.13; རྗེས་སུ་དཔགས་པ་ अनुमित 74.9; རྗེས་སུ་དཔག་པ་ अनुमान n. 6.20, 7.2, 13.4, 14.3 (རྟགས་གཟུང་ཞིང་འབྲེལ་པ་དྲན་པའི་རྗེས་ལ་དཔོག་པ་ནི་རྗེས་སུ་དཔག་པ་ लिङ्गग्रहणसंबन्धस्मरणस्य पश्चान्मानमनुमानम्), 5, 6, 9, 15, 16.1, 2, 9, 20 (cf. emend.), 17.2, 29.13, 16, 32.16, 18, 19, 33.1, 4, 38.2, 4, 5, 6, 8, 9, 39.13, 15, 40.9, 41.2, 84.8, 9, 13, 85.5, 7, 90.4, 9, 92.2, 5, 93.2, 4, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16 (bis), 19, 94.2, 5, 7, 10, 14, 96.5, 97.10, 106.10, 129.11, 130.14, 132.11, 133.1, 14, 16, 17, 135.3, 8, 9, 10, 136.10, 11, 137.8, 139.18, 140.7, 9, 167.2, 183.10, 12, 13 (bis), 14, 15, 185.4, 8, 9, 10, 16, 18, 186.2, 5, 6, 206.2, 215.9, 13; རྗེས་སུ་དཔག་པ་ཡིན་ནོ་ अनुमिमीते 74.9; རྗེས་སུ་དཔག་པར་བྱ་བ་ अनुमेय 39.15, 40.6, 8, 15 (cf. emend.), 42.20, 45.14, 16, 18, 46.1, 2, 4, 5.

2) add. རྗེས་སུ་དཔག་པ་ 78.15, 92.7, 206.1; རྗེས་སུ་དཔག་པར་བྱ་བ་ 39.18.

རྗེས་སུ་འབྲང་ praet. རྗེས་སུ་འབྲངས་ अनुसृ I — རྗེས་སུ་འབྲང་བ་ अनुसारिन् 67.14; རྗེས་སུ་འབྲང་བ་ཡིན་ནོ་ अनुसरति 67.13; རྗེས་སུ་འབྲངས་(པ་) अनुसरण n. 74.12.

རྗེས་སུ་འབྲང་བ་ pro वर्तिन् 24.18.

རྗེས་སུ་འབྲེལ་ अनुबन्ध् IX — རྗེས་སུ་འབྲེལ་པ་ I अनुबध्नाति 108.19 (cf. em.), 189.9, II अनुबन्ध m. 105.2, 7, 8, 106.17, 19, 107.3, 110.4, III अनुबन्धिन् 106.12, 108.15, 109.14, 110.2, 134.13.

རྗེས་སུ་འབྲེལ་པ་ཅན་ संबन्धिन् 189.16.

རྗེས་སུ་འབྲེལ་པ་དང་ལྡན་པ་ अनुबन्धवत् (poss.) 107.3.

བརྗོད་; praet., fut. et saepe in omni casu བརྗོད་ 1) अभिधा III — བརྗོད་པ་ अभिधान n. 116.12, 116.11; བརྗོད་པར་བྱེད་(པ) I अभिधान n. 18.1, 3, 4, II अभिधायिन् 69.5 (bis), 103.14, 17; བརྗོད་བྱེད་ अभिधान n. 69.3, 94.16; བརྗོད་དོ་ अभिधीयते 3.19; བརྗོད་ནས་ अभिधाय 139.15, 204.7; བརྗོད་པ་ I अभिहित 126.3, II अभिधान n. 93.3, 10, 94.14 (bis), 96.12, 125.16, 126.7; III अभिधायिन् 104.5; བརྗོད་པ་ཡིན་ अभिदधति 84.3; བརྗོད་པར་བྱེད་དོ་ अभिदधति 84.4; བརྗོད་པར་བྱ་བ་ I अभिधीयमान 98.20, II अभिधेय 2.5, 7, 8, 12, 3.2, 4, 7, 9, 11, 13, 4.9, 14, 20, 5.3, 12, 17.19, 18.3, 4, 6, 95.9, 13, 17, 19, 96.11, 15, 16, 97.2, 5, 7, 114.13, 194.7, 12, III pro अभिहित 125.6; བརྗོད་བྱ་ अभिधेय 95.12, 119.6.

2) अभिलप् I — བརྗོད་པར་བྱེད་(པ) अभिलप्यते 17.18; བརྗོད་པ་ अभिलाप m. 17.16, 18, 19 (bis), 18.7, 12, 14, 15, 16, 19, 19.15.

3) आख्या II — བརྗོད་པ་ आख्यान n. 92.10, 11; བརྗོད་པ་ཡིན་ནོ་ आख्यायते 93.1; བརྗོད་པ་ आख्यान n. 92.6, 7, 114.10, 139.19, 140.7, 9.

4) आह — བརྗོད་པ་ 120.5.

5) उच्चर् — བརྗོད་པ་ उच्चारण n. 136.14; བརྗོད་པ་ཉིད་དུ་འགྱུར་ उच्चारयेत् 135.14; བརྗོད་པ་ཡིན་ནོ་ उच्चारयति 135.18, 136.6; བརྗོད་པ་ཡིན་ उच्चार्यते 137.11.

6) उद्भू caus. — བརྗོད་(པ་) I उद्भाव्यते 221.1 (a), II उद्भावित 22.17; III उद्भावन n. 221.1 (b); བརྗོད་པ་ I उद्भावित 23.6, II उद्भावक 219.15, III उद्भावन n. 219.10, 220.16, 18.

7) कथ् X — བརྗོད་པ་ कथयत् 117.12, 118.3.

8) व्या caus. — བརྗོད་པ་ व्याप्यते 215.11.

9) दृश् caus. — བརྗོད་པར་བྱ་དགོས་ दर्शनीय 197.7.

10) प्रकाश् I Â — བརྗོད་(པ་) प्रकाशित 215.12, 18 (bis).

11) वच् II — རྗོད་པ་ वाचक 69.7; རྗོད་པ་ཟིན་པ་ उक्त 8.2; རྗོད་པར་ वक्तुम् 139.15 (རྗོད་པར་འདོད་པ་ वक्तुकाम) རྗོད་པར་བྱེད་དོ་ उच्यते 102.3; རྗོད་པར་བྱེད་པ་ वाचक 135.6; རྗོད་བྱེད་ཉིད་ वाचकत्व n. 96.18; བརྗོད་དོ་ उच्यते 2.5, 5.20, 19.20, 69.4, 101.7, 103.2, 124.5, 134.7, 193.17, 194.2, 4; བརྗོད་(པ་) I वक्ति 185.17, II उच्यते 10.11, 23.18, 31.16, 54.3, 125.5, 136.12, 139.9 (b), 140.5, 143.11, 193.8, III उच्यमान 3.4, IV उक्त 3.2, 46.12, 101.10, 103.7, 113.15, 124.6, 129.9 (bis), 131.7, 136.19, 139.9 (a), V वक्तव्य 127.15, 144.19, VI वचन n. 132.4, 135.15, 16, VII वाचक 102.10, VIII वाचिन् 102.12, 125.7; བརྗོད་པ་ཡིན་ I उच्यते 41.15, 50.19, 113.10, II उक्तवत् (उक्तवान्) 94.6; བརྗོད་པར་ वक्तुम् 4.18, 26.9, 93.15, 101.3, 134.13, 143.1; བརྗོད་པར་བྱ་(བ་) I उच्यते 219.5, II वक्तव्य 38.6, 48.5, 84.3, 85.3, 94.4, 111.5, 118.16, 123.15, 140.4, 158.4, 215.18, 218.6, III वाच्य 15.7, 11, 127.6, 134.4; བརྗོད་པར་བྱ་བ་ཉིད་ I वाच्यता f. 134.17, II वाच्यत्व n. 134.10, 15, 19; བརྗོད་པར་བྱ་བ་མ་ཡིན་ अवाच्यत्व n. 135.1; བརྗོད་པར་བྱ་དགོས་(པ་) वक्तव्य 194.5, 196.6, 217.4; བརྗོད་པར་འགྱུར་ उक्त 127.7; བརྗོད་པར་འདོད་པ་ विवक्षित 151.18, 152.2, 209.15 (cf. emend.), 210.10; བརྗོད་པའི་ཕྱིར་ वक्तुम् 172.15; བརྗོད་དགོས་ वक्तव्य 45.16.

12) व्याख्या II — བརྗོད་པར་བྱ་བ་ व्याख्येय 93.17 (a); བརྗོད་པར་བྱ་དགོས་ व्याख्येय 93.17 (b).

13) pro अनुवद् I — བརྗོད་ནས་ (pro རྗེས་སུ་བརྗོད་ནས་) अनूद्य 214.16.

14) pro उदाहृ I — བརྗོད་པའི་ཕྱིར་ उदाहर्तुम् 48.16.

15) pro प्रयुज् VII — བརྗོད་པ་ प्रयुक्त 118.1.

16) pro युज् VII — བརྗོད་པ་ युक्त 126.18.

17) व्युत्पद् caus. བརྗོད་པར་བྱ་བ་ व्युत्पादयितव्य 12.1.

18) add. བརྗོད་པར་འདོད་པ་ 152.1.

ལྗོན་ཤིང་ तरु m. 42.14, 15; वृत्त m. 16.3, 5, 10, 15.

-བརྗོད་ cf. རྗོད་

ཉ་

ཉན་ श्रु V — ཉན་ श्रूयते 3.18, 4.2; ཉན་པ་ श्रवण n. 3.15, 4.8, 9, ཉན་པ་པོ་ श्रोतृ 3.15, 18 (cf. em.).

ཉམས་པ་ प्रच्युति f. 159.7, 161.2, 8.

ཉམས་པ་དང་ལྡན་པ་ प्रच्युतिमत् 161.8.

ཉམས་པ་མེད་པ་ अभ्रष्ट 66.2.

ཉམས་སུ་མྱོང་ अनुभू I — ཉམས་སུ་མྱོང་ནས་ pro अनुभूयमान 35.19; ཉམས་སུ་མྱོང་བ་ན་ अनुभूयमान 40.17; ཉམས་སུ་མྱོང་བ་ भनुभव m. 26.1, 17.

ཉལ་བ་ स्वाप m. 42.13, 16.

ཉི་མ་ add. 211.15.

ཉི་མའི་གུང་ मध्याह्न m. 8.16.

ཉི་ཚེ་(བ་) केवल 37.2, 67.12, 14.

ཉིད་ त्व 2.7, 4.6, 7, 18, 6.6, 12 (bis), 7.20, 8.2, 9.1, 8, 19, 10.10, 11.11, 12.2, 13.2, 9, 16.2, 19.9, 22.5, 26.17, 28.2, 29.11, 12, 30.10, 12, 16, 17, 31.1, 2, 4, 17, 19, 32.2, 4, 33.7, 8, 9, 18, 34.2, 5, 6, 16 (bis), 36.7, 18, 17, 37.1, 41.11, 12, 17, 42.13, 19, 20, 43.4, 5, 8, 14, 44.1, 4, 6, 12, 17, 18, 51.2, 11, 59.1, 17, 67.11, 17 (bis), 68.9, 11, 79.4, 8, 80.4, 85.6, 7, 89.8, 94.16, 99.4, 101.7, 103.3, 105.11, 106.12, 18, 19, 107.4, 7, 11, 108.9, 10, 115.9, 118.14, 17, 119.1, 120.19, 121.3, 122.10, 18, 126.18, 128.2, 11, 18, 130.2, 136.2, 137.14, 138.7, 139.7, 141.13, 151.7, 10, 156.18, 20, 157.1, 158.1, 7, 14, 160.15, 161.10, 162.6, 168.3, 172.15, 173.1, 180.2, 181.7, 183.15, 17, 184.19, 190.7, 194.2, 15, 196.6, 18, 198.8, 204.9, 17, 205.2, 217.18, 218.2, 8, 10, 12, 220.14. Sign. abstr. = °त्वम् cf. རྒྱུ་ཉིད་ = हेतुत्व etc.

Add. 2.8, 8.3, 11.10, 18.15, 24.17, 26.8, 31.18, 34.9, 41.1, 5, 50.15, 54.7, 60.4, 64.11, 72.9, 75.14, 80.9, 84.4, 94.1, 100.6, 106.6, 112.7, 114.17, 120.3, 4, 127.8, 135.2, 140.4, 159.2, 160.6, 168.8, 180.16, 189.12, 198.6, 220.6.

ཉིན་པར་ दिवा instr. adv. 97.4.

ཉེ་བ་ प्रत्यासन्न 126.17, निकट 32.10, 156.4, 157.18; संनिहित 19.16, 30.8, 52.11, 79.14, 80.8; संनिधान n. 30.2, 5, 6, 19, 31.16, 32.8, 11; संनिधि f. 19.8; pro समीपवर्तिन् 156.18.

ཉེ་བ་ལས་ समीपे 30.12.

ཉེ་བ་མ་ཡིན་པ་ असंनिहित 19.18, 28.8, 30.9; असंनिहितत्व n. 19.12.

ཉེ་བར་མཁོ་བ་མ་ཡིན་(པ) निरुपयोग 204.14.

ཉེ་བར་གྱུར་པ་ संनिहित 52.10.

ཉེ་བར་བཏགས་ནས་ उपचारात् (abl. adv.) 46.12, 93.14.

ཉེ་བར་སྟོན་ praet. fut. ཉེ་བར་བསྟན་ उप-दृश् caus. — ཉེ་བར་སྟོན་པ་ उपदर्शन n. 104.18; ཉེ་བར་བསྟན་པ་ उपदर्शित 5.19.

ཉེ་བར་བསྟན་པ་ उपप्रदर्शन n. 49.5.

ཉེ་བར་འདུག་པ་ समीपवर्तिन् 156.14.

ཉེ་བར་སྡུད་པ་ उपसंहार m. 111.1.

ཉེ་བར་གནས་པ་ निकटस्थ 156.4; संनिहित 27.18.

ཉེ་བར་བྱས་པ་ उपकर्तव्य 167.16.

ཉེ་བར་སྦྱར་བ་ उपयोगिन् 204.11.

ཉེ་བར་མཚོན་པ་ उपलक्षित 18.15.

ཉེ་བར་ལེན་པ་ལས་བྱུང་བ་ उपादेय 23.14, 25.2.

ཉེ་བར་ལོངས་སྤྱོད་པ་ उपभोग m. 131.5.

ཉེན་པ་ pro कृत 80.1; add. 81.17.

ཉེས་པ་ अपराध m. 206.1, 215.14 (a), 217.14 (a); दुष्ट 204.17 (bis), 215.2, 14 (b), 216.8, 217.14 (b), 218.16; दोष m. 25.12, 139.12, 140.18, 146.12, 182.8, 199.18, 200.2, 4, 15, 204.14, 15, 205.20, 206.2, 5, 6, 208.9.

ཉེས་པ་ཉིད་ दुष्टत्व n. 217.16.

གཉི་ག་ उभ 181.2; उभय 18.17, 44.19, 52.6, 14, 18, 56.7, 88.4, 141.17, 150.19 (bis), 200.15, 201.8, 202.2, 14, 206.14, 17, 211.12, 212.6, 213.15, 214.11, 12; द्वय n. 15.20, 119.9, 144.17, 145.2; द्वि 10.20, 45.2, 8, 11, 18, 50.10, 56.15, 74.4, 96.8, 119.10, 120.18, 17, 142.4, 161.12, 15, 162.18, 171.6, 179.9; pro dual. 14.6, 119.5, 180.19.

གཉི་ག་དང་ལྡན་པ་ उभयवत् (poss.) 52.6, 88.4.

འབེབས་པ་ निश्चेतव्य 46.2; གཏན་ལ་དབབ་པར་བྱ་(བ་) निश्चेतव्य 106.3.

2) add. གཏན་ལ་ཕབ་པ་ 222.4, 7.

གཏན་ཚིགས་ हेतु m. 43.1, 14, 15, 44.12, 14, 45.4, 6, 46.2, 49.16, 53.2, 4 (bis), 7, 8, 10, 16, 54.15, 55.5, 7 (bis), 9, 11, 14, 18, 19, 56.2, 3, 59.13, 69.17 (bis), 70.8, 72.6, 73.6, 74.1, 75.7, 77.6, 8, 78.4, 6, 79.2, 80.9, 81.11, 82.5, 7, 8, 91.5, 95.6, 7, 99.11, 13, 103.17, 104.7, 10, 14, 105.12, 16, 106.1, 3, 13, 107.7, 8, 9, 10, 15, 108.13, 110.5, 6, 10, 111.4, 6, 7, 10, 112.14 (bis), 15, 113.3, 8, 10, 11 (bis), 17, 114.2, 115.3, 5, 116.1, 4, 5, 6, 7, 8, 13, 123.11, 125.14, 126.1, 131.2, 134.16, 19, 139.15, 140.18, 141.1, 4, 8, 9, 143.13, 15, 18, 19, 144.16, 18 (bis), 145.11, 13 (bis), 14, 15, 147.2, 148.11, 15, 17, 19, 149.6, 164.13, 14, 165.11, 13, 14, 166.1 (bis), 2, 167.13, 169.6, 170.4, 171.16, 173.13, 174.6, 10, 178.8, 182.3, 7, 12, 14, 183.2, 18, 185.1, 187.3, 188.17, 189.4, 190.15, 192.18, 20, 193.1, 5, 10, 12, 16, 17, 18 (bis), 194.1, 2, 5, 10, 15, 196.1, 17, 197.5, 12, 16, 199.2, 3, 4, 6, 16, 200.1, 12, 202.5, 10, 14, 203.6, 19, 206.10, 208.11, 210.13, 214.5, 215.8, 13, 14, 16, 17, 216.13, 17, 217.13, 17, 218.6, 7; हेतुत्व n. 187.3, pro साधन n. 115.7.

གཏན་ཚིགས་ཉིད་ हेतुत्व n. 43.12, 56.5, 6, 137.4, 187.4, 188.18.

གཏན་ཚིགས་ཉིད་མ་ཡིན་(པ་) अहेतुत्व n. 56.6, 7.

གཏན་ཚིགས་མ་ཡིན་(པ་) अहेतु m. 143.16.

གཏན་ཚིགས་ལྟར་སྣང་བ་ हेत्वाभास m. 139.15, 140.18, 141.1, 4, 9, 143.11, 15, 17, 19, 165.11, 166.2, 182.7, 12, 14, 183.18, 192.18, 193.1.

གཏན་ཚིགས་སུ་བྱས་པ་ pro हेतूकृत्य 101.6.

གཏུགས་ཏེ་ add. 222.6.

གཏོགས་པ་ गत 54.9; अन्तर्भूत 23.16, 24.15; निष्ठ 218.9 (cf. emend.).

གཏོང་ मुच् VI — གཏོང་(བ་) मुञ्चति 212.14.

བཏགས་པ་ उपचार m. 93.6, 7, 11; औपचारिक 93.13.

བཏང་ (praes. གཏོང་) 1) उपरम् I — བཏང་ནས་ pro उपरत 19.10.

2) तिरस्कृ VIII — བཏང་སྟེ་ तिरस्कृत्य 87.9.

བཏང་སྙོམས་སུ་བྱ་བ་ उपेक्षणीय 10.9.

ཏྲེ་ अश्व m. 191.17.

རྟག་ཏུ་ नित्यम् adv. 11.16.

རྟག་པ་ नित्य 76.2 (bis), 3, 4, 95.14, 133.15, 16, 150.16, 151.4, 166.8, 200.6, 11, 201.2, 206.15, 216.10, 217.8, 10; नित्यत्व n. 75.14, 100.7, 160.8, 206.12.

རྟག་པ་ཉིད་ नित्यत्व n. 75.16, 76.5, 133.17, 149.15, 165.11, 166.2, 16, 200.11, 206.10, 217.11, 12.

རྟག་པ་ཉིད་མ་ཡིན་པ་ अनित्यत्व n. 75.16.

རྟག་པ་མ་ཡིན་པ་ अनित्यत्व 75.17.

རྟགས་ लिङ्ग n. 6.20, 7.2, 14.2, 16.9, 39.16, 40.3 (bis), 5 (bis), 7, 41.10, 12, 14, 17, 42.2, 7, 9, 48.2, 4, 7, 8, 9, 54.19, 57.15, 58.4, 7, 8, 59.4, 60.4 (bis), 6, 92.6, 7, 10, 11, 93.1, 8 (bis), 9, 18, 94.1, 95.20, 96.7, 9, 97.1, 106.8, 114.10, 16, 117.11, 118.2, 122.2, 128.13, 136.9, 139.14, 19, 140.3, 9, 144.11, 148.2, 195.11, 12, 198.11, 207.8, 208.12, 13, 14, 209.4; pro हेतु m. 55.2; add. 58.6, 139.16.

རྟགས་ཀྱིས་བསྐྱེད་པ་ लिङ्गजत्व n. 16.9.

རྟགས་མེད་པ་ अलिङ्गज 7.12.

རྟེན་ praet. བརྟེན་ 1) आश्रि I — རྟེན་ आश्रय m. 21.18, 22.4, 12, 18, 129.17; བརྟེན་ आश्रीयते 145.13; བརྟེན་ཏེ་ आश्रित्य 185.5, 9; བརྟེན་ནས་ 101.7; བརྟེན་(པ་) I आश्रित 13.5, 23.5, 25.8, II आश्रितत्व n. 13.6, 11, 25.9, 46.13, 105.5, 15; III आश्रय m. 185.4, 9, 11, 186.4, 5, 6; བརྟེན་པ་ཉིད་ आश्रितत्व n. 13.7.

2) स्था I — བརྟེན་(པ་) स्थित 127.16.

རྟོག་(པར་བྱེད་) 1) उत्प्रेक्ष् I. Â. — རྟོག་པར་བྱེད་ उत्प्रेक्षामहे 37.7; རྟོག་པ་ I उत्प्रेक्षा f. 37.2; II उत्प्रेक्षणा n. 37.6; རྟོག་པར་བྱེད་པ་ཉིད་ उत्प्रेक्षितत्व n. 37.4.

2) क्लृप् caus. རྟོག་པ་ I कल्पित 22.17, II कल्पना f. 14.11, 15.3, 5 (bis), 11, 12, 13, 14, 16.1, 3, 6, 17.1 (cf. emend.), 10, 15, 16, 18.9, 12 (bis), 13, 15, 21.7, 28.16, 187.4, 11.

3) add. རྟོག་པ་ 15.12, 14.

རྟོགས་ 1) अधिगम् I — རྟོགས་པ་ I अधिगत 6.8 (b), 12, II अधिगति f. 6.8 (a), III अधिगम m. 8.2, 36.16; རྟོགས་པར་གྱུར་པ་ pro अधिगम m. 6.10.

2) अध्यवसो IV — རྟོགས་པ་ अध्यवसित 115.5.

3) अवगम् I — རྟོགས་པ་ अवगति f. 83.8; རྟོགས་བྱེད་ अवगत 119.12.

4) अवसो IV — རྟོགས་སོ་ अवस्यति 54.6; རྟོགས་པ་ I अवस्यति 54.5, II अव-सित 115.13.

5) गम् I et caus. — རྟོགས་(པ་) गति f. 96.19, 97.1, 113.16, 114.7, 12, 15, 115.11 (bis), 15, 18, 116.9 (bis), 11, 119.3, 4, 9, 120.1, 155.10, 13, 15, 161.17, 162.1, 10, 11, 18, 163.2, 4, 6, 13; རྟོགས་པར་འགྱུར་པ་ गम्येत 45.8; རྟོགས་པར་བྱ་པ་ I गम्य-मान 97.6, 7, II गमयितव्य 105.14, III गम्य 97.3, 132.6; རྟོགས་པར་བྱེད་པ་ I गमक (f. गमिका) 70.14, 72.9, 105.4, 145.15 (རྟོགས་པར་བྱེད་པའི་ཚུལ་གྱིས་ गमकत्वेन), 146.10, 11, 12, II गति (cum བྱེར་ pro °घर्थ) 119.11.

6) ज्ञा IX — རྟོགས་ནས་ ज्ञात्वा 39.5; རྟོགས་པར་ ज्ञातुम् 196.5.

7) निविद् caus. — རྟོགས་པར་ཞུ་བ་ नि-वेदन n. 137.11.

8) प्रतिपद् IV Â. et caus. — རྟོགས་(པ་) I प्रतिपत्ति f. 50.9, 57.15, 71.15, 74.11, 85.4 (cf. emend.) 141.13, 218.12, II प्रति-पादन n. 42.7; རྟོགས་པ་པོ་ प्रतिपत्तृ 5.3, 49.3, 77.12, 99.6; རྟོགས་པར་ प्रतिपाद-यितुम् 218.13; རྟོགས་པར་བྱ་(བ་) I प्रति-पत्तव्य 29.20, 71.2, 120.16, 141.14, II प्रतिपत्ति f. 198.18, 204.8; III प्रतिपा-दन n. 137.12; རྟོགས་པར་བྱེད་པ་ I प्रति-पद्यते 80.18, 85.4, II प्रतिपत्तृ 49.10, 52.5, 78.9, 81.16, III प्रतिपादन n. 106.1, IV प्रतिपादकत्व n. 106.11.

9) प्रती II — རྟོགས་(པ་) I प्रतीयते 103.8; II प्रतीयमान 103.7, III प्रतीत 35.5, 47.16, 93.18, 115.9, 120.18, IV प्रतीति f. 33.11, 12 (རྟོགས་པ་ཡོངས་སུ་ཆུད་པའི་ प्रतीतिरवगमः) 13, 34.5, 19, 35.2, 4, 7, 41.6, 47.14, 84.12, 85.2, 88.2, 119.17, 120.19, 193.6, 13, 194.11, 204.5, V प्रत्यायन n. 137.9; རྟོགས་པ་ཡིན་ I प्रतीयते 47.17, II प्रतीयेते 47.18; རྟོགས་

པར་ प्रत्येतुम् 204.3; རྟོགས་པར་བྱ་བ་ प्रतीति f. 184.8; རྟོགས་པར་བྱ་བ་ཉིད་ प्रतीतत्व n. 134.7; རྟོགས་པར་བྱེད་པ་ प्रतीति f. 205.15.

10) प्रमा III Â. — རྟོགས་པ་ प्रमिति f. 34.7.

11) बुध् I Â. — རྟོགས་པ་ बोध n. 86.4 (bis; cf. emend.), 8, 9, 11, 12, 14, 18, 40.17; རྟོགས་པར་བྱ་བ་ बोद्धव्य 29.2.

12) विद् II — རྟོགས་པ་ वेत्ति 210.10.

13) संप्रती II — རྟོགས་པ་ संप्रत्यय m. 185.12.

14) add. རྟོགས་པར་བྱ་ 50.9.

རྟོགས་པ་དང་ལྡན་པ་ प्रेक्षावत् 2.10, 3.16, 4.5, 10, 15, 5.11, 14, 15, 9.18; add. 9.17.

ལྟ་ fut. བལྟ་ दृश् IV — ལྟ་བ་ द्रष्टव्य 219.4; ལྟ་བ་ལ་ द्रष्टुम् 52.6; ལྟ་བའི་དོན་དུ་ द्रष्टुम् 52.10; ལྟ་བར་ द्रष्टुम् 52.11; ལྟ་བ་པོ་ द्रष्टृ 22.16, 52.6, 9, 72.12; ལྟར་རུང་བ་ཉིད་ दृश्यता f. n. 64.18; བལྟའོ་ द्रष्टव्य 15.5 (cf. emend.), 51.2, 101.12, 178.19; བལྟ་བར་བྱ་(བ་) द्रष्टव्य 9.5, 51.15, 55.10, 65.12, 17, 74.12, 82.6, 87.9, 103.11 (cf. emend.), 18, 133.9, 135.2, 138.14, 159.6, 160.9; བལྟར་རུང་བ་ दृश्य 112.5, 120.2, 159.11, 160.20, 161.2; བལྟར་མི་སྣང་བ་ अदृश्य 153.1, 8, 9, 10.

ལྟ་ཅི་སྨོས་ किमुत 75.4.

ལྟ་བུ་ इव 101.9; °वत् compar. 158.13, 19, 221.4; add. 84.1, 133.16, 142.4, 147.6, 197.11, 204.19.

ལྟ་བུར་ °वत् 137.17.

ལྟག་གཅོད་ जाति f. 220.8 (སུན་འབྱིན་པ་ ལྟར་སྣང་བ་དག་ནི་ལྟག་གཅོད་རྣམས་ཏེ་ दूषणाभासास्तु जातयः), 17 (जात्युत्तराणि).

ལྟག་ཆོད་ जाति f. 220.11, 12, 13 (जात्युत्तराणि) 221.2 (bis, जात्युत्तराणि).

ལྟག་འོག་ पूर्वापर 72.10.

ལྟར་ इव 54.17.

ལྟར་སྣང་བ་ आभास m. 137.16, 18, 139.15, 140.1, 11, 18, 141.2, 4, 9, 148.11, 15, 17, 149.1, 165.11, 166.2, 182.7, 12, 14, 183.18,

192.18, 193.1, 2, 200.2, 10, 217.17, 220.8, 10, 11.

ལྟས་ཅན་ नैमित्तिक 209.12.

སྟན་ आसन n. 130.7, 131.2, 4 (bis), 15, 167.12, 168.2 (bis), 6.

སྟུག་པོ་ गहन n. 72.11 (a), pro घटित 72.11 (b).

སྟེང་ན་ उपरि 79.7.

སྟེན་ add. 12.15.

སྟོང་ सकल 221.8.

སྟོང་པ་ शून्य 21.5, 191.16, 192.1, 6.

སྟོན་ praet. fut. བསྟན་ 1) अभिधा III — སྟོན་པ་ अभिधान n. 5.1; བསྟན་(པ་) I अभिधीयते 14.2, II अभिहित 176.14, III अभिधान n. 3.9; བསྟན་པར་བྱའོ་ अभिधीयन्ते 5.16.

2) आख्या II — བསྟན་ आख्यायते 216.19; བསྟན་ནས་ आख्याय 22.16; བསྟན་(པ་) आख्यात 25.12, 101.4; བསྟན་པའི་ཕྱིར་ आख्यातुम् 25.14, 38.11; བསྟན་པར་ आख्यातुम् 12.13.

3) आदृश् caus. — སྟོན་པ་ आदर्शयत् 7.6, 135.18, 136.9; སྟོན་པར་བྱེད་པ་ आदर्शयति 37.10; བསྟན་(པ་) आदर्शित 136.1; བསྟན་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་ आदर्शयितुम् 10.8.

4) आह् — I སྟོན་པ་ 126.6, II བསྟན་(པ་) 120.2, 126.8, 214.6 བསྟན་པའི་ཕྱིར་ 141.15.

5) उपदिश् VI — སྟོན་ उपदिशेत् 209.10; བསྟན་(པ་) उपदिष्टवत् 207.12, 209.1 (bis), 4.

6) उपदृश् caus. — བསྟན་པ་ उपदर्शन n. 117.13 (cf. emend.), 14, 118.13, 14.

7) उपन्यस् IV — བསྟན་པ་ उपन्यस्त 144.11, 200.14, 216.5, 7.

8) उपपद् caus. — བསྟན་ནས་ उपपाद्य 182.4.

9) उपसंहृ I — སྟོན་(པ་) उपसंहार m. 186.9, 12 (སྟོན་ཏེ་སྒྲུབ་པ་ उपसंहारो लौकनम्).

10) उपादृश् caus. — བསྟན་ཏེ་ उपादर्श्य 54.8.

11) कथ् X — སྟོན་པར་བྱེད་པ་ कथन n. 100.11; བསྟན་(པ་) I कथ्यते 38.7, 39.1, 188.7, II कथित 39.2, 48.12, 98.7, 112.9, 13, 200.2, III कथन n. 12.16 (bis), 13.2, 39.4, 45.14, 98.9, 10; བསྟན་ནས་ कथयित्वा 99.1.

12) ख्या caus. — བསྟན་པ་ I ख्यापित 100.9, 214.19, II ख्यापन n. 118.2, 119.5, 152.6.

13) दृश् caus. — སྟོན་(པ་) I दर्शयति 121.3, 154.6, 165.4, II दर्शयत् 22.20, 29.18, 136.7, 198.15; སྟོན་པ་ཉིད་ दर्शनत्व n. 199.18; སྟོན་ན་ दर्शयत् 174.3; སྟོན་པར་ दर्शयितुम् (སྟོན་པར་འདོད་པ་ दर्शयितुकाम) 197.3; སྟོན་པར་བྱེད་དོ་ दर्शयति 67.3; སྟོན་པར་བྱེད་(པ་) I दर्शयति 7.2, 177.3, II दर्शयत् 7.17, 135.14, 195.2, 197.3, III दर्शक 199.5; སྟོན་པར་བྱེད་པ་ཡིན་ दर्शयति 7.1, 8; བསྟན་ཏོ་ दर्शयति 138.2; བསྟན་ན་ दर्शयत् 174.5; བསྟན་(པ་) I दर्शयत् 136.5; II दृश्यमान 118.17, III दर्शित 4.7, 6.20, 12.11, 21.11, 71.16, 89.18, 101.18, 104.8, 110.14, 111.13, 120.6, 121.16, 122.2, 123.2, 6, 136.1, 3, 10, 15 (bis), 138.10, 139.13, 180.9, 191.12, 195.12 (bis), 197.5, 8, 13, 14, 198.5, 6, 199.7, 8 (bis), 10 (b), 204.17, 205.6, 19, 216.18; བསྟན་པའི་ཕྱིར་ I दर्शयितुम् 21.3, 32.16, 45.2, 46.5, 56.3, 68.16, 94.7, 16, 98.12, 99.2, 12, 100.12, 104.17, 110.15, 111.14, 122.14, 138.2, 145.8, 158.17, 174.15, 191.13, 217.16, II pro दर्शयत् 2.12, 94.5, 158.1, 167.5, 190.16; བསྟན་པར་ दर्शयितुम् 13.1, 174.2, 4, 195.10. 198.4, 6, 11, 13, 199.2, 218.2, 9; བསྟན་པར་བྱ་(བ་) I दर्शनीय 113.2, 117.12. 118.9, 11, 195.1, 196.3, 12, 197.2, 11, 15, 18, 198.16, 205.3, II दर्शयितव्य 7.14, 118.15, 136.3, 212.16, 216.2, 14, 15, 17; བསྟན་པར་བྱ་དགོས་ दर्शनीय 197.9, 10, 17.

14) निर्दिश् VI — སྟོན་ निर्दिश्यते 101.9; བསྟན་(པ་) I निर्दिष्ट 82.15, 125.3,

9, 126.19, II निर्दिश्य 128.12, III निर्देश m. 13.1, 14.15, 39.2, 5, 41.10, 84.14, 85.6, 105.14, 120.18, 121.1, 128.11; བསྟན་པར་བྱ་(བ་) निर्देश्य 120.17, 123.13, 14, 124.5.

15) प्रकाश् — I Â. སྟོན་པར་བྱེད་(པ་) प्रकाश्यते 92.11; བསྟན་པར་བྱ་བ་ I प्रकाश्य 95.20, 96.16, 17, 97.1, II प्रकाशयितव्य 96.5; བསྟན་པར་བྱ་བ་ཡིན་ནོ་ प्रकाश्यते 96.9.

16) प्रतिपद् IV Â. et caus. — སྟོན་པར་བྱེད་པ་ प्रतिपादक 94.1, 3, 4; བསྟན་ནས་ प्रतिपाद्य 28.17 (cf. emend.), 175.15; བསྟན་པ་ I प्रतिपादित 94.1, II प्रतिपत्ति f. 2.9, III प्रतिपादन n. 2.7; བསྟན་པར་བྱ་(བ་) प्रतिपत्तव्य 120.10.

17) प्रदृश् caus. — སྟོན་པ་ I प्रदर्शक 8.1, II प्रदर्शन n. 4.4, 181.3, 199.9 (bis); སྟོན་པར་བྱེད་(པ་) I प्रदर्शक 6.18, 7.4, II प्रदर्शकत्व n. 6.6; བསྟན་(པ་) I प्रदर्शित 5.20, 6.2, 7.7, 11.4, 5, 6, 12.12, 199.10 (a), 203.8, 204.1, 9, 205.8, II प्रदर्शन n. 12.11 (a), 100.9 (a), 113.14, 132.13, 17, 168.4, 188.12, 17, 199.6, 200.1, 216.3; བསྟན་པར་བྱ་བ་ प्रदर्शन n. (cum ཕྱིར་ pro dat.) 218.6.

18) वच् II — བསྟན་(པ་) I उच्यते 2.13, 93.13, 217.6, II उक्त 3.5, 10, 4.12, 13, 11.15, 29.19, 33.4, 9 (བསྟན་མ་ཐག་པ་ अनन्तरमुक्तम्), 44.17, 45.15, 47.1, 54.13, 57.6, 62.7, 63.3, 11, 12, 64.14, 65.13, 20, 68.4, 82.7, 85.1, 86.9, 98.12, 101.17, 106.14, 113.12, 114.5, 6, 8, 119.16, 18, 121.7, 122.10, 124.7, 11, 127.11, 128.3, 130.11, 132.7, 136.12, 138.17, 148.13, 14, 149.7, 154.10, 169.11, 185.10, 192.19, 193.1, 3, 200.5, 203.13, 205.12, 206.5, 214.9, 216.1, 217.12, 219.14, III pro उक्तं भवति 16.12, 33.14, 83.2, 84.2, 96.15, 129.13, 140.3, 146.3; བསྟན་པ་ཡིན་ནོ་ उच्यते 63.9; བསྟན་པའི་ཕྱིར་ वक्तुम् 25.12, 206.6, 219.1; བསྟན་པར་ वक्तुम् 39.2; བསྟན་དུ་ཟིན་ उक्त

4.10; བསྟན་ཟིན་ 34.4; བསྟན་ཟིན་པ་ उक्त 193.12; བསྟན་པར་བྱ་བ་ वक्तव्य 193.3; བསྟན་མ་ཐག་པ་ अनन्तरोक्त 138.12, 182.9; བསྟན་པ་འདས་མ་ཐག་པ་ अनन्तरोक्त 82.15.

19) विधा III — སྟོན་པ་ विधि m. 214.17; བསྟན་(པ) विधि m. 217.9.

20) व्याख्या II — བསྟན་པའི་ཕྱིར་ I व्याख्यातुम् 41.11, II pro व्याख्यातुकाम 38.2.

21) व्युत्पद् caus. — སྟོན་པ་པོ་ व्युत्पादक 3.20; བསྟན་ཏོ་ व्युत्पाद्यते 2.3, 3.18, 11.19, 12.4; བསྟན་པ་ व्युत्पादन n. 3.3, 19, 4.5; བསྟན་པར་བྱ་བ་ I व्युत्पाद्यते 12.2, II व्युत्पादयितव्य 3.6, III व्युत्पादनीय 11.10.

22) शास् II — སྟོན་པ་ शास्तृ 209.7; བསྟན་པ་ शासन n. 208.15, 16; བསྟན་པ་ཉིད་ शासनत्व n. 207.3.

23) सूच् X — སྟོན་པར་བྱེད་ सूचयति 135.12.

24) pro गम् — སྟོན་པར་བྱེད་ गम्यते 40.2.

25) pro दृश् IV — སྟོན་པ་ दृश्यते 210.15.

26) pro आदिश् VI — བསྟན་པ་ आदेश m. 46.14.

27) add. — བསྟན་ཏོ་ 205.13, 217.7; བསྟན་པ་ 114.9, 118.3, 120.8, 121.2, 198.18; བསྟན་པའི་ཕྱིར་ 69.9, 113.4, 126.11, 158.12, 175.16, 176.3; བསྟན་པར་བྱ་བ་ 123.17, 18.

སྟོབས་ बल m. 29.10, 36.6, 37.2, 128.12, 185.2, 8, 13, 14.

བརྟག་ 1) परीक्ष् I Â. — བརྟག་པ་ परीक्षा f. 2.11, 5.4; བརྟག་པར་བྱ་བ་ परीक्षणीय 9.17, 10.1, III परीक्षा f. 10.2; བརྟག་པར་བྱ་བ་ཡིན་ནོ་ परीक्ष्यते 9.19.

2) संभू caus. — བརྟག་ཏུ་རུང་བ་ I संभाव्यते 50.1, II संभाव्य 50.3; བརྟག་པར་བྱ་བ་ संभावित 50.12, 64.14, 17.

བརྟགས་ (cf. རྟོག་ et བརྟག་) 1) अन्विष् I — བརྟགས་ནས་ अन्विष्य 3.17.

2) कॢप् caus. — བརྟགས་པ་ कल्पित 101.11, 136.16, 137.4, 160.5, 6, 8.

3) संभू caus. — བརྟགས་པ་ संभावित 65.8.

བརྟེན་ cf. རྟེན་

བརྟེན་པ་ ॰भाज् 42.18.

བལྟོས་ अपेक्ष् I — བལྟོས་ཏེ་ अपेक्ष्य 53.8; བལྟོས་(པ་) I अपेक्षते 53.9, II अपेक्षित 102.14, 15, 17, 19, III ॰अपेक्ष (bah.) 42.5, 50.8, 52.5, 58.19, 59.16, 17, 60.1, 71.11, 75.10, IV अपेक्षा f. 96.17, 108.12, 178.18, V अपेक्षण n. 74.15, 75.7, 10, 14, VI सापेक्ष 19.16, 21.7, 10; བལྟོས་པ་ཡིན་ अपेक्षते 75.6; བལྟོས་པར་འགྱུར་བ་ अपेक्षणीय 42.1; བལྟོས་པར་བྱ་བ་ अपेक्षणीय 42.11, 105.6, 110.11; བལྟོས་པར་བྱ་བ་མ་ཡིན་པ་ अनपेक्षणीयत्व n. 128.14.

བསྟན་ cf. སྟོན་

བསྟན་བཅོས་ शास्त्र n. 4.17, 20, 7.20, 84.16, 127.16, 17, 128.4, 5 (bis), 8, 13, 14, 16 (bis), 186.8, 11, 14, 16, 192.18, 210.3, 211.8; pro धर्मशास्त्र n. 211.5.

བསྟན་པ་འདས་མ་ཐག་པ་ (अनन्तरोक्त) pro अनन्तर cf. སྟོན་.

བསྟན་མ་ཐག་པ་ अनन्तरोक्त (cf. སྟོན་).

ཐ་

ཐ་སྙད་ व्यवहार m. 53.17, 54.2, 4, 7, 8, 55.10, 62.5, 64.7, 65.20, 67.4, 6, 8, 68.5, 85.14, 86.4, 5 (bis), 89.20, 97.12, 98.4, 5, 6, 8, 17, 18, 19, 99.7, 120.2, 121.6, 13, 14, 15, 122.7, 10, 13, 15; add. 86.2.

ཐ་སྙད་(དུ་)བྱེད་ (praet. — བྱས་ fut. — བྱ་) व्यवहृ I et caus. — ཐ་སྙད་དུ་བྱེད་པ་ I व्यवहृत 65.10, II व्यवहार m. 54.8; ཐ་སྙད་དུ་བྱས་པ་ व्यवहर्तव्य 65.11; ཐ་སྙད་དུ་བྱ་(བ་) व्यवहर्तव्य 98.5; ཐ་སྙད་དུ་བྱ་བ་ཉིད་ व्यवहार्यत्व n. 191.10 (ཐ་སྙད་དུ་བྱ་བ་མེད་པ་ཉིད་ असंव्यवहार्यत्व) ཐ་སྙད་བྱེད་ व्यवहर्तुम् 67.18; ཐ་སྙད་བྱེད་པ་ཡིན་ནོ་ व्यवहारयति 67.20.

ཐ་དད་(པར་བྱེད་) भिद् VII — ཐ་དད་(པ་) I भिद्यते 83.12, II भिन्न 8.4 (bis), 5, 55.18, 19, 56.2, 3, 95.19, 102.1, 103.12, 16, 108.6, 11, 109.10, 161.6, 8, 11 (bis), III भेद m. 8.7, 30.2, 8, 32.12, 38.10, 55.1,

14, 56.1, 59.17, 18, 82.9, 83.18 (bis), 14, 84.7 (bis), 8, 9, 85.5, 94.14, 96.11, 12, 14 (bis), 97.2, 7, 101.11, 103.18 (a), 108.3, 109.10 (bis), 12 (bis), 18, 170.16, ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་(པ་) I अभिन्न 55.19, 190.4, II अभेद m. 56.1, 59.15, 60.2, 170.11; ཐ་དད་པ་མེད་(པ་) I अभिन्न 96.10, 18, 97.2, 102.6, 108.10, II अभेद m. 9.4; ཐ་དད་པ་ཡིན་ I भिद्यते 96.17, 97.3, 170.2, 5, II भिद्यन्ते 83.18, 89.12; ཐ་དད་པར་བྱེད་དོ་ भिनत्ति 32.9; ཐ་དད་པར་བྱེད་པ་ भेदक 31.16; ཐ་དད་དུ་ཟིན་ भेदे loc. 97.5.

ཐ་དད་དུ་བྱེད་པ་ पृथक्करणा n. 15.1.

ཐ་དད་པ་ I cf. ཐ་དད་ II विभक्त 160.18, III व्यतिरिक्त 101.9 (b), 102.4, 7, 9, 10, 103.1, 2, 3, 104.5, 9, IV व्यतिरेकिन् (f. °णी) 101.9 (a).

ཐ་དད་པ་(ཅན་) भेदिन् 103.12 (cf. emend.), 104.1, 5.

ཐ་དད་པ་(ཅན་)ཉིད་ भेदित्व n. 103.10, 15, 104.2.

ཐ་དད་པ་ཅན་དུ་གྱུར་པ་ pro भेत्तुम् 103.19.

ཐ་དད་པ་མ་ཡིན་པ་ I cf. ཐ་དད་ II अव्यतिरिक्त 102.2, 104.8.

ཐ་དད་པ་མེད་པ་ I cf. ཐ་དད་ II अव्यतिरिक्त 102.8.

ཐ་དད་པར་ पृथक् 152.6.

ཐ་དད་པར་དབྱེ་བ་ भेद m. 55.15.

ཐ་མ་ अन्त्य 70.12.

ཐ་མར་ अन्ते loc. adv. 41.19.

ཐ་མི་དད་པ་ अभेद m. 59.13; अभिन्न 95.20.

ཐ་ཚིག་ अर्थ m. 32.14, 85.5, 54.10, 58.10, 93.14, 140.12, 196.3.

ཐག་ཉེ་བ་ निकट 30.5.

ཐག་རིང་པོ་ दूर 30.6, 108.7 (ཐག་རིང་པོ་ནས་ दूरात् abl. adv.).

ཐབས་ उपाय m. 3.3, 4.6, 8, 5.3. 85.4, 119.6; व्यास m. 177.3; add. 119.3.

ཐབས་མ་ཡིན་པ་ अनुपाय 5.9.

ཐབས་ལས་བྱུང་བ་ उपेय 4.8.

ཐམས་ཅད་ सर्व 2.2, 14, 3.2, 16, 7.12, 10.17, 18, 11.1, 14, 18, 15.10, 22.5, 25.7, 15, 18,

26.3, 30.11, 42.17, 48.3, 49.9, 76.15, 82.11, 83.3, 5 (bis), 7, 89.17, 93.15, 99.18, 100.3, 4, 6, 104.18, 105.4, 117.3, 5, 128.9, 135.16, 138.16, 142.6, 11 (bis), 147.14, 17 (bis), 148.9, 157.18, 159.20, 161.4, 173.16, 18, 174.7, 175.9, 11, 15, 176.17, 177.3, 6, 9, 14, 187.15, 17, 188.1, 3, 4, 5, 7, 8, 13, 15 (bis), 189.6, 192.9, 12, 14, 194.16, 196.4, 10, 18, 213.17, 214.15; add. 11.14.

ཐམས་ཅད་དུ་སོང་བ་ सर्वगत 188.15; सर्वगतत्व n. 188.7.

ཐམས་ཅད་དུ་སོང་བ་ཉིད་ सर्वगतत्व n. 188.5, 192.9, 14.

ཐམས་ཅད་དུ་སོང་བ་མ་ཡིན་པ་ असर्वगत 200.18, 201.1.

ཐམས་ཅད་དུ་སོང་བ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ असर्वगतत्व n. 192.10, 15.

ཐམས་ཅད་དུ་ सर्वत्र 88.17, 112.18.

ཐམས་ཅད་ན་ » 147.15, 148.3, 10.

ཐམས་ཅད་ན་གནས་པ་ सर्वगत 147.14, 17, 148.9, 187.17.

ཐམས་ཅད་ལ་ सर्वत्र 85.15, 86.3, 7, 9, 149.10, 150.10, 16, 218.1, 8.

ཐམས་ཅད་ལས་ सर्वतस् abl. adv. 194.16.

ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ सर्वज्ञ m. 48.17, 18, 152.14, 17 (bis), 19, 153.6, 12, 14, 154.1, 6, 171.10, 14, 172.4, 7, 11, 12, 207.10, 208.13, 209.1, 3, 7; सर्वज्ञता f. 207.7, 208.10, 12, 14, 209.4; सर्वज्ञत्व n. 154.7, 162.2, 164.9.

ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ཉིད་ सर्वज्ञत्व n. 152.12, 153.15, 17, 154.4, 11, 155.2, 161.14, 15, 16, 18, 162.3, 4, 7, 209.13.

ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ཉིད་མ་ཡིན་པ་ असर्वज्ञत्व n. 164.7.

ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་མ་ཡིན་(པ་) I असर्वज्ञ 151.14, 152.1, 15, 153.2, 11, 171.17, 201.13, 202.12, 207.8, 208.7, 209.10; असर्वज्ञता f. 207.14; असर्वज्ञत्व n. 152.2.

ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ असर्वज्ञत्व n. 152.7, 12, 202.13, 15 (cf. emend.), 209.9.

ཐལ་(བ་) pro प्रक्षात्त 132.15.

ཐལ་བར་འགྱུར་བ་ प्रसङ्ग m. 25.5, 83.8, 85.10, 159.8, 162.3, 5; प्रसक्त 82.16, 83.1.

ཐུང་ अनुच्च 54.5.

ཐུན་མོང་ साधारण 43.8, 44.7, 174.11, 177.2, 196.2.

ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པ་ असाधारण 29.2, 4 (bis), 42.19, 173.13, 174.14, 15, 176.13, 177.2.

ཐེ་ཚོམ་ संशय m. 3.13, 4.14 (bis), 15, 16, 5.2, 90.4, 8, 91.4, 141.11, 158.10, 173.15 (bis), 19, 174.2, 8, 175.15, 182.17, 183.1, 191.5, 192.4; संदेह m. 153.2.

ཐེ་ཚོམ་དུ་གྱུར་པ་ संदिग्ध 158.5, 13.

ཐེ་ཚོམ་མེད་པར་ निःशङ्कम् adv. 67.7.

ཐེ་ཚོམ་ཟ་(བ་) संशय m. 149.5, 173.14, 174.8, 175.5, 178.10, 181.3, 182.2; संदिह्यमान 145.17, 146.1, 5; संदिग्ध 43.2, 16, 19, 44.15, 68.13, 145.8, 146.9, 12, 151.17, 152.11, 14, 18, 164.5, 11, 171.12, 172.6, 12, 174.12, 13, 181.3, 16, 182.10, 11, 201.6, 15, 16, 202.1, 2, 3, 7, 11, 16, 207.4, 208.1, 4 (bis), 6, 209.10, 14, 210.5, 7, 211.3, 12, 212.4, 6, 213.5, 7; संदेह m. 67.2, 140.15, 16, 141.1, 4, 9, 145.9, 12, 16, 148.12, 13, 151.7, 10, 153.7, 154.2, 12, 14, 15, 164.13, 14, 171.5, 7, 172.15, 17, 173.1, 179.16, 181.4, 8, 10, 11, 16, 182.3, 6, 13, 15, 211.11, 213.9; साशङ्क 9.19; add. 172.3, 213.6.

ཐོ་བ་ मुद्गर m. 75.6.

ཐོག་མ་ प्रथम 212.10.

ཐོག་མ་ཉིད་དུ་ प्रथमम् adv. 6.12.

ཐོག་མར་ प्राक् adv. 39.5; प्रथमम् adv. 13.2, 106.2.

ཐོགས་པ་མེད་པ་ अप्रतिबद्ध 70.2, 6, 7, 10, 11, 71.2, 76.19, 77.5.

ཐོབ་ 1) आप् V — ཐོབ་པ་ आप्त 221.4.

2) अवाप् V — ཐོབ་གྱུར་ནས་ अवाप्य 221.5.

3) प्राप् V et caus. — ཐོབ་པ་ प्राप्ति f. 7.18; ཐོབ་པར་ I प्राप्तुम् 7.5, 15, II प्रापयितुम् 29.12; ཐོབ་པར་བྱ་བ་ प्रापणीय 8.2, 29.7, 11; ཐོབ་པར་བྱེད་པ་ I प्रापक

2) उद्दृश् IV — མཐོང་ उत्पश्यामः 5.1.

3) add. — མཐོང་བ་ 64.13.

མཐོན་པོ་ समुन्नत 72.10; उपरिभाग m. 146.17.

ད་

ད་ इदानीम् adv. 130.4; संप्रति adv. 68.16 (cf. emend.), 99.2, 138.1, 148.13 (cf. emend.), 172.15.

ད་ལྟར་ अद्य 20.15 (bis); संप्रति 20.14, 28.6, 7, 39.7, 8, 10, 93.4.

ད་ལྟར་(བ་) वर्तमान 65.16, 66.4, 5, 14, 68.15.

ད་ལྟར་གྱི་ » 64.6, 66.8, 11, 12, 13, 17, 68.15.

དག་ sg. plur. passim.

དག་པ་ शुद्ध 28.10, 100.2, 11, 102.2, 5, 8, 104.8, 215.10 (དག་ཏུ་ཟིན་).

དང་ च 2.6, 3.11, 15, 7.2, 16, 8.4, 18, 9.10, 10.11, 13.4, 15.3, 19.11, 20.1, 12, 22.17, 18 (bis), 23.12, 24.4, 26.19, 29.4, 7, 30.6, 31.1, 9, 32.3, 10 (bis), 11, 34.17, 39.8, 45.3, 15, 46.18, 47.6, 10, 11, 12, 48.6, 11, 13, 14, 50.15, 12, 51.1, 5, 14, 55.10, 56.13, 58.15, 59.7, 60.8, 15, 16, 17, 61.1, 15, 63.7, 64.6, 15, 16, 65.16, 66.3 (cf. emend.), 7, 13, 14, 17, 67.5 (bis), 7, 68.7, 77.11, 78.5, 10, 80.10, 16, 83.18, 85.16, 86.1, 4, 16, 19, 87.2, 3, 7, 11, 19 (bis), 88.19, 89.12, 15, 91.1, 94.1, 17, 95.1, 102.11, 104.8, 9, 109.5, 119.4, 124.9, 126.14, 131.4, 13, 133.1 (bis), 2, 138.4, 5, 6 (bis), 140.4, 18, 142.14 (bis), 148.6, 149.14, 15, 17, 150.6, 7, 12, 17, 18, 20, 151.1, 158.14, 161.9, 11, 15, 165.6, 8, 10, 166.5, 168.2, 171.17, 173.17, 176.16, 177.9, 178.12, 180.7, 181.15. 182.3, 12 (bis), 183.5, 184.7, 10, 12, 188.8, 14, 190.3, 191.4, 17, 192.2, 6, 8, 12, 13, 193.2, 194.16, 196.3, 10, 18, 197.18, 198.13, 14, 200.14, 15, 201.1, 202.17, 206.15, 208.12, 209.7, 9, 213.2, 8, 214.13, 215.13, 218.1, 3.

चकार m. 14.6 (དང་ཞེས་བྱ་བ་); pro वा 84.4, 144.15, 171.14, 174.12, 215.15; सह 34.10. Sine sanscr. passim.

དང་པོ་ प्रथम 156.7.

དང་པོར་བྱས་པ་ pro आदि 144.9.

དང་ར་ अङ्गणा n. 70.15, 16, 71.3, 5.

དད་པ་ श्रद्धा f. 80.2.

དམ་ (post ད་) वा 145.9, 11, 152.8, 14, 172.6, 12, 218.2; pro च 78.7.

དམ་བཅས་ प्रतिज्ञा IX — དམ་བཅས་པ I प्रतिज्ञायमान 186.17, II प्रतिज्ञात 183.17, 184.5, 187.2, III प्रतिज्ञा f. 59.13, 107.15, 108.13, 183.12, 185.6, 7, 9.

དམ་པ་ (cf. དོན་དམ་པ་) परम 30.16, 17 (bis), 19, 31.1, 4, 14, 15, 17, 59.15, 94.6, 108.1, 157.8, 187.7.

དལ་བུས་ मन्दम् adv. 21.18.

དུ་བ་ धूम m. 42.3, 54.12, 15, 69.11, 15, 70.1, 2, 6, 8, 18 (bis), 71.1, 3, 6, 73.12, 17, 78.17, 19, 79.6, 81.1, 10, 18, 82.1, 3, 5, 110.7, 8, 11, 12, 114.1, 2, 4, 5, 6, 137.7, 146.8, 195.2, 3, 197.4, 7, 9, 198.7, 9; add. 110.18.

དུ་བ་ཉིད་ धूमता f. 146.10.

དུ་མ་ अनेक 127.5, 128.6.

དུང་བ་ शङ्ख m. 8.10.

དུད་པ་ धूम m. 74.7.

དུམ་བུ་ खण्ड m. 213.14, 15, 214.10, 11, 12.

དུས་ काल m. 8.4, 7, 14 (bis), 17, 18, 19, 20, 9.1 (དུས་དེ་ཉིད་ཀྱི་ཚེ་ तस्मिन्नेव काले), 2, 3, 14.5, 20.11, 12, 16, 19, 26.6, 52.7, 14, 62.14, 63.6, 11, 12, 64.2, 67.2, 68.11, 89.4, 8, 14, 90.6, 127.2.

དུས་གཅིག་ཏུ་ एकदा adv. 192.8; युगपद् adv. 109.4.

དུས་གཅིག་ཏུ་—ཅིག་ཅར་ युगपद् 180.18.

དེ་ तद् 2.2, 8, 10, 14, 3.1, 7, 12, 5.2, 14, 6.12, 7.19, 8.2 (bis), 19, 9.1, 2, 11 (bis), 12, 17, 19, 10.1, 10, 11.1, 4, 8, 9, 11, 12, 16, 18, 12.1, 2, 13.2, 9, 10, 14.15, 15.4, 11, 19, 16.4, 7, 8, 12, 13 (bis), 16, 17 (bis), 17.10, 12, 18.6, 14, 17, 19.9, 21.1, 4, 6, 9 (bis), 14, 22.7, 14, 19, 23.1, 2, 5, 6, 11, 24.3, 10, 14, 25.7, 11, 18, 26.5, 14, 17, 27.17, 19, 28.12, 13, 19, 29.1 (bis), 5, 14, 30.6, 10, 12, 16, 17, 18, 31.1, 2, 3, 4, 11, 12 (bis), 13 (bis), 14, 17, 18, 32.2, 3, 7, 15, 16, 18, 19, 33.7, 8, 9, 13, 14 (bis), 34.2, 5, 11, 12 (bis), 13, 16 (bis), 19, 35.1 (bis), 2, 3, (bis), 6, 8 (bis), 15, 19, 36.1, 38.9, 11, 39.7, 10, 11, 18, 40.1, 3, 5, 8, 14, 41.6, 11, 15, 17, 43.5, 7, 9, 14, 44.2, 12, 19, 45.5, 6, 15, 46.7, 12, 47.6 (ter), 9, 10, 11 (bis), 48.10, 49.12, 13, 14, 16, 50.2, 4, 8, 13, 15, 51.1, 11, 52.2 (bis), 3, 4, 9, 10, 11, 53.6 (bis), 9, 10 (bis), 11, 16, 54.6, 55.7, 11, 18, 56.7, 57.3 (bis), 5 (bis), 6 (bis), 7 (bis), 8, 9 (ter), 10, 11 (bis), 12, 58.2, 4, 6, 7, 13, 14 (bis), 15, 16, 59.1, 9 (quat.), 18, 60.4 (bis), 8 (bis), 11 (bis), 12

127.16; तद्द (pro तेन, तस्मात् vel ततस्) 11.17, 27.15, 28.7. 29.17, 51.12, 112.8, 120.5, 126.15, 136.17, 143.19; तेन 7.4, 9.20, 65.19, 101.11, 106.12, 112.10, 113.11, 132.4, 166.1, 188.6, 193.7, 203.13, 15, 17; ततस् 113.15, 143.7, 145.5, 156.14, 157.7, 161.2; तस्मात् 71.4, 76.4, 9, 108.10; add. 76.10, 88.3, 101.16, 108.6, 161.5.

དོ་ pro puncto post ད་

pro इति 28.15, 161.12, 170.13, 16, 171.2.

དོགས་ आशङ्क I — དོགས་པ་ आशङ्का f. 16.7, 26.2; དོགས་པ་ལ་ आशङ्का 56.6, 84.10, 102.12, 104.16, 162.11, 163.16, 178.11; དོགས་བྱ་ आशङ्कनीय 115.8, 116.7.

དོགས་པ་ शङ्का f. 67.13.

དོགས་པ་མེད་པར་ निः शङ्कम् 67.5.

དོན་ अर्थ m. 2.2, 6, 13, 14, 3.2, 3, 5, 4.15, 5.13, 15, 19, 6.1, 2, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 12, 13 (bis), 15, 17, 7.2, 4, 6, 7, 10, 11, 14, 17, 18 (bis), 8.1, 3, 9.3, 16, 19, 20, 10.5 (bis), 7, 17, 20, 11.2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 11, 12, 16, 17, 18, 13.3 (bis), 10, 15, 14.7, 8, 9, 10, 12, 14, 15.4, 9, 15, 16, 17, 16.17, 18, 17.2, 9, 12, 18.3, 9, 19.1, 4, 7, 8, 13, 16, 17, 20.2, 3, 15, 18, 25.17, 26.16, 27.2, 4, 5, 7, 19, 28.10, 29.13, 15, 30.2, 4 a, b (དོན་གྱི་སྒྲ་ནི་ཡུལ་གྱི་རྣམ་གྲངས་ཡིན་ནོ་ अर्थशब्दो विषयपर्यायः) 16, 17 (bis), 19 (bis), 31.1, 4, 5, 8, 11 (དོན་དགོས་པའི་ अर्थस्य प्रयोजनस्य cf. དོན་བྱེད) 12, 14 (bis), 15 (bis), 17 (ter), 18 32.8, 33.11, 12, 13, 15, 18, 19, 34.4, 5, 9, 10, 19, 35.2, 4, 36.15, 37.2, 4, 6, 10, 38.8 (bis), 39.8 (bis), 9, 10, 11, 12, 13 (bis), 14, 40.2, 9, 42.7, 8, 43.13, 44.11, 45.5, 46.10, 11 (bis), 47.2, 48.9, 49.5, 7, 14, 15, 51.13, 52.4, 53.16, 55.11, 56.9 (bis), 12, 16, 17 (bis), 57.10, 18 (bis), 58.4, 7, 9, 11, 59.6, 8, 11, 13, 15, 60.5, 61.15, 63.4, 8, 9, 64.9, 15, 16, 18, 65.11, 66.12, 16, 69.4, 75.3, 82.9, 83.10, 14, 15 (bis), 18 (bis), 19, 84.2, 4, 8, 9, 13, 85.3 (bis), 5, 7, 86.3, 12, 16,

དོན་དུ་གཉེར་ अर्थ् denom. — དོན་དུ་གཉེར་བར་བྱ་བ་ अर्थ्यति 10.5, 31.8.

དོན་དུ་གཉེར་བ་ अर्थिन् 7.18, 9.18, 20.

དོན་དུ་མི་འགྱུར་བ་ अनर्थ 4.16.

དོན་བདེན་པ་ सत्यार्थ 135.18.

དོན་བདེན་པ་ཉིད་ सत्यार्थत्व n. 135.17.

དོན་བྱ་བ་ अर्थक्रिया 31.18, 32.2; add. 32.3.

དོན་བྱེད་(པ) अर्थक्रिया f. 7.18, 8.1, 9.10 (bis), 16, 19, 15.16, 17, 17.12, 31.5, 12, 15, 17; add. 31.7.

དོན་མེད་ अपार्थक 135.16.

དོན་མེད་པ་ अनर्थ 5.10, 12, 17.8, 29.18, 14, 17.

དོན་མེད་པ་ཉིད་ असदर्थत्व n. 136.12.

དོན་ཡོད་པ་ सदर्थ 137.1.

དོན་ཡོད་པ་ཉིད་ सदर्थत्व n. 135.12.

དྲང་སྲོང་ཆེན་པོ་ महर्षि m. 188.7.

དྲང་སྲོང་ཡིད་ལས་བྱུང་བ་ pro मनु m. (n. pr.) 211.8.

དྲན་(པར་བྱེད་) स्मृ I — དྲན་(པ) I स्मर्यमाण 66.17, 89.8, II स्मृत 14.8, 106.6, III स्मृति f. 64.5, 65.16, 66.1, 4, 6, 9, 12, 89.14, 93.8 (bis), 211.8 (ཆོས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་དྲན་པ་ धर्मशास्त्राणि स्मृतयः), II स्मरण n. 9.14 (bis), 14.3, 106.8, 10; དྲན་པར་བྱེད་པ་ स्मरत् 88.19; དྲན་པར་བྱ་བ་ स्मर्तव्य 89.1, 5, 106.6.

དྲི་མེད་ अमल 221.4.

དྲིས་པ་ पृष्ट 48.7; पर्यनुयुक्त 169.4.

དྲུག་པ་ षष्ठी f. (= genitivus) 126.14.

དྲུངས་ཕྱུང་ add. 221.16.

དྲོ་བ་ उष्ण 156.17, 158.2, 15, 161.7.

ཏྲཀྵཨཱུ་ཀོ་ཀ་ (n. pr.) add. 222.4.

གདུང་བ་ दहन n. 80.4, 8; व्यसन n. 1.7.

གདུང་བར་བྱེད་པ་ दहन n. 79.14, 80.5, 6, 15.

གདོན་མི་ཟ་བ་ नान्तरीयकत्व n. 179.3.

གདོན་མི་ཟ་བར་ अवश्यम् 57.11, 70.8, 74.18, 87.4, 91.8, 94.4, 197.17, 198.19, 220.3; नियमेन instr. adv. 189.14.

གདོན་མི་ཟ་བར་དྲན་པར་བྱ་བ་ अवश्यस्मर्तव्य 89.5.

གདོན་མི་ཟ་བར་བྱ་དགོས་(པ་) अवश्यकर्तव्य 42.10, 111.9.

བདག་ཉིད་ཁོན་ आत्मता f. 160.17.

བདག་པོ་ स्वामिन् m. 189.16.

བདག་མེད་པ་ अनात्मक 176.1, 2, 16, 177.9, 12, 19, 178.2, 17, 180.20, 181.19; निरात्मक 174.17, 175.2, 12, 178.5, 12, 16, 180.16; निरात्मकत्व n. 176.9.

བདག་མེད་པ་ཉིད་ अनात्मकत्व n. 176.11.

བདུད་ add. (मार m.) 221.12.

བདུན་ सप्तन् 221.10.

བདུན་ཅུ་ सप्तति (བདུན་ཅུ་རྩ་བདུན་ सप्तसप्तति) 221.10.

བདུན་པ་ सप्तमी f. (= locativus) 14.12.

བདེ་བ་ सात n. 26.12, 14, 16; सुख n. 25.17, 19, 26.7, 144.5, 8, 9, 10, 18, 148.2, 7.

བདེ་བ་མ་ཡིན་པ་ असात 26.15.

བདེ་བར་གཤེགས་པ་ सुगत 1.9.

བདེ་བླག་ཏུ་ཤེས་པ་ सुज्ञात 140.6.

བདེན་ सत्यम् adv. 4.18, 65.4, 128.15, 143.12, 183.7.

བདེན་པ་ सत्य adj. 135.18, 136.5, 7, 9, n. 27.5 (འཕགས་པའི་བདེན་པ་བཞི་ चत्वार्यार्यसत्यानि); सद्भूत 27.4 (bis).

བདོག་(ན) विद्यमान 52.2.

འདས་པ་ अतीत 64.6, 65.16, 66.2, 5, 15, 16, 68.7, 14; उपरत 25.6; add. 66.13.

འདི་ अदस् 10.17, 11.1, 24.12, 46.17, 50.1, 84.5, 89.15, 183.4.

इदम् 2.5, 11, 12, 3.4, 6, 7, 8, 11, 4.1, 6 (bis), 5.2, 10.20, 11.2, 15, 12.9, 13.8, 14.1, 14, 17.11, 18, 19.9, 20.18, 23.12, 24.14, 25.12, 26.12, 31.15, 33.2, 18, 34.10, 40.2, 41.4, 15, 43.13, 44.10, 11, 45.5, 49.6 (bis), 16, 51.14, 52.4 (དེའི་དོན་ནི་འདི་ལྟ་སྟེ། तदयमत्रार्थः), 5, 53.12, 14, 16, 54.1, 3, 55.11, 57.10, 58.11, 60.13, 18, 64.3, 65.17, 66.16, 67.11, 69.1, 17, 72.7, 18, 73.6, 10, 76.2, 8, 77.8, 18, 78.6, 9, 15, 79.3, 5, 11, 12, 17, 80.11, 15, 18, 81.1, 5, 15, 16, 82.15, 85.2, 4, 87.11 (bis), 88.6, 89.17, 92.10, 95.8, 19, 96.2, 4, 6, 9, 98.2, 5, 20, 100.9, 103.4, 5, 105.16 (དེའི་དོན་ནི་འདི་ལྟ་སྟེ། तदयं परमार्थः), 106.7, 112.8, 120.5, 18, 123.1, 5, 14, 124.7, 12, 126.3, 10, 127.8,

9, 10, II संकृतत्व n. 168.5; འདུས་པ་མ་ཡིན་པ་ असंकृत 168.10, 13, 14, 15, 16, 18, 169.5.

5) add. — འདུས་པ་ 130.18; འདུས་པ་མ་ཡིན་པ་ 168.17.

འདུ་བྱེད་ संस्कार m. 64.5, 65.16, 66.2, 4, 6, 9, 11, 12.

འདུས་པ་ cf. འདུ་

संघात m. 130.6, 131.1, 5, 146.2, 5, 6 (འདུས་པ་བསགས་པའི་ संघातः समूहः) 167.12, 17, 168.1, 6; संनिधि 51.11; add. 146.6 (संघात).

འདུས་པ་ཉིད་ संघातत्व n. 131.16.

འདོད་ 1) अभिप्रे (अभिप्र + इ) — II འདོད་པ་ अभिप्रेत 152.3, 220.4.

2) अभिमन् IV Â. — འདོད་པ་ अभिमत 138.5, 8 (b); འདོད་པར་བྱ་བ་མ་ཡིན་པ་ अनभिमत 5.7.

3) इष् I — འདོད་དོ་ I इच्छति 173.9, II इष्यते 25.6, 199.2, III इष्यत्ते 201.2; འདོད་(པ་) I इष्यते 10.7, 101.8, 160.17, II इच्छेत् 143.8, III इच्छत् 4.2; (འདོད་ནས་), 129.2, 7, 130.1, 137.1, IV इष्ट 46.7, 57.15, 63.15, 75.13, 123.16, 124.2, 3, 12, 14, 15, 125.1, 10, 11, 17, 126.3, 5, 8, 127.7, 9, 128.1, 10, 17, 19 (bis), 129.1, 8, 130.15, 131.20, 132.3, 6, 10, 14, 133.1, 135.12, 137.4, 138.8 (b), 139.6, 8, 143.10, 167.3, 4, 6, 8, 11, 168.9, 11, 13, 16, 169.1, 170.4, 12, 14, 171.1 (a), 202.19, 203.14 (bis), 15, 219.11, 220.1, V इच्छा f. 148.3, 171.1 (b), VI इष्टि f. 126.6; འདོད་དུ་ཟིན་ इष्ट 132.18; འདོད་པར་འགྱུར་ इच्छेत् 143.9; འདོད་པར་བྱ་ pro इष्ट 62.2.

4) कम् X Â. — འདོད་པ་ °काम — cf. སྨྲ་བར་འདོད་པ་ etc.; འདོད་པར་བྱ་བ་ का-म्यते 10.5.

5) add. འདོད་དེ་ 137.6; འདོད་པ་ 168.17.

འདོད་ཆགས་ राग m. 1.3, 151.14, 152.3, 4, 5, 8, 163.3, 5, 6, 8, 11, 14, 15, 164.3, 9, 10, 171.9, 13 (bis), 17, 172.4, 7, 11, 201.8, 9, 12, 202.3, 6, 9, 13, 15, 18, 203.11 (bis),

13, 16, 209.16, 210.1, 4, 12, 17, 211.5, 7, 10 (bis), 14, 16, 212.2, 7, 8, 14, 16, 213.7, 8, 16, 214.3, 4, 6, 15.

འདོད་ཆགས་དང་བཅས་པ་ सराग 171.17, 211.10.

འདོད་ཆགས་དང་བཅས་པ་ཉིད་ सरागत्व n. 214.12.

འདོད་ཆགས་དང་འབྲལ་བ་ वीतराग 211.16.

འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་བ་ वीतराग 171.9, 172.4, 7, 11, 211.5, 10, 16, 212.16, 213.8, 16, 214.15; वीतरागत्व n. 213.7; pro आप्त 207.11; pro आप्तता f. 207.7; add. 208.10.

འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་བ་མ་ཡིན་(པ་) अवीतराग 211.14, 212.7, 213.11, 214.3.

འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་བ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ अवीतरागत्व n. 212.2 (cf. emend.), 213.2.

འདོད་ཆགས་དང་མ་བྲལ་བ་ཉིད་ अवीतरागत्व n. 214.6.

འདོད་ཆགས་དང་ལྡན་པ་ཉིད་ pro रागादिमत्त्व n. 212.8.

འདོད་ཆགས་ལ་སོགས་པ་དང་ལྡན་པ་ रागादिमत् 151.14, 152.4, 201.8, 202.3, 18, 203.11, 210.1, 17, 212.14.

रागादिमत्त्व n. 152.5, 8, 163.3, 201.9, 12, 202.9, 13, 203.16, 209.16, 210.4, 12, 211.8.

འདོད་ཆགས་ལ་སོགས་པ་དང་ལྡན་པ་ཉིད་ रागादिमत्त्व n. 164.9, 202.6, 203.11, 18, 214.4.

འདོད་ཆགས་ལ་སོགས་པ་དང་ལྡན་པ་མ་ཡིན་པ་ अरागादिमत्त्व n. 164.10.

འདོར་ praet. fut. དོར་ हा III — འདོར་བ་ हान n. 10.10, 15; དོར་བར་ हातुम् 10.7, 31.9; དོར་བར་བྱ་བ་ I हेय 10.6, 7, 8, 12, 14, 31.8, 9, II pro हान n. 10.18; དོར་བྱ་བ་ हेय 10.10.

(དང་)འདྲ་(བ་) °कल्प 36.10; °वत् 40.13, 15. सदृश 34.12, 18 (a), 35.9, 19, 46.11, 83.4, 8, 140.12, 204.2 (bis), 220.12, 13; सद्रूप 40.17.

सादृश्य n. 34.18 (b), 15, 95.6, 215.15, 220.14, 221.2.

92.3, 96.19 (bis), 114.3, 15, 17, 115.5, 11, 13, 116.6, 10, 117.16, 119.3 (bis), 7, 10, 13, 18, 154.2, 5, 6, 10, 15, 164.5, 11, 171.11, 16, 172.1, 173.1, 174.12 (b), 178.9, 10, 13, 16, 18, 179.1, 5, 13, 15, 17, 180.4, 12 (bis), 13, 14, 17, 181.4, 6, 7, 8, 10, 16, 197.3, 14, 199.3, 207.4, 15, 208.2, 3 (bis), 4, 6, 209.9, 14, 210.7, 211.6, 12, 212.4, 6, 214.1, 3, 6, 13, 19, 215.3, 6, 18, 216.3 (bis), 6, 7, 9, 11, 13, 17, 217.5, 13, 14.

व्यावृत्त 213.16.

व्यावृत्ति f. 44.15, 101.6, 7, 8, 108.5, 10, 151.16, 152.11, 153.4 (b), 18, 174.12 (a), 194.16, 196.4, 11, 210.5, 213.5.

ལྡོག་པ་ཉིད་ व्यावृत्तत्व n. 176.17.

ལྡོག་པ་མེད་པ་ अव्यतिरेक m. 213.11, 214.1, 3, 10, 14; अव्यतिरेकिन् 206.12, 13, 14.

ལྡོག་པ་མེད་པ་ཅན་ अव्यतिरेकिन् 207.1.

སྡུག་བསྔལ་ दुःख n. 144.9, 148.3.

སྡུད་ praet. བསྡུས་ fut. བསྡུ་ 1) संग्रह् IX — བསྡུས་(པ་) I संगृह्यते 173.19, II संग्रह m. 18.12, 56.15, 173.16, 175.9, 11, 15; བསྡུས་པ་ཡིན་ संगृह्यते 18.14, 174.7; བསྡུས་པར་འགྱུར་བ་ संगृह्येत 18.13.

2) समुच्चि V — སྡུད་པ་ཡིན་ समुच्चिनोति 14.7; བསྡུས་པ་ समुच्चय m. 48.6; བསྡུ་བ་ समुच्चय 66.15, 87.10.

3) आक्षिप् VI — བསྡུས་པ་ आक्षिप्त 117.12, 118.13, 14.

4) संक्षिप् VI — བསྡུས་ནས་ संक्षिप्य 138.2.

སྡེ་པོ་ add. 221.13.

སྡོང་རིས་ वर्धमान m. (n. pr.) 207.12, 209.5, 6; add. 209.8.

བརྡ་ संकेत m. 18.8, 11, 13, 20.11, 13, 14, 19, 28.2, 4, 5.

བརྡ་ལས་བྱུང་བ་ सांकेतिक 134.13, 17.

བསྡུས་ cf. སྡུད་

ན་

ན་ चेत् 15.6, 119.12, 135.16; हि 56.9, 15; pro loc. abs. et pro part. praes. passim.

ནང་ pro अध्यात्मन् (ནང་ལ་ཡོང་པ་ अध्यात्मगत) 22.3.

ནང་(གི་) अभ्यन्तर 74.11; अन्तर 26.7; आध्यात्मिक 22.18.

ནང་དུ་ pro locat. 82.12.

ནང་དུ་གཏོགས་(པ་) अन्तर्गत 151.4 (cf. em.).

ནང་དུ་འདུས་ 1) अन्तर्भू I et caus. — ནང་དུ་འདུས་པ་ I अन्तर्भूत 142.17, II अन्तर्भावित 103.3, III अन्तर्भाव m. 76.17, 85.18, 86.11, 89.16, 18, 161.12, 169.15, 17, 19, 170.9; ནང་དུ་འདུས་པ་ཡིན་ अन्तर्भवति 83.20.

2) क्रोडीकृ VIII — ནང་དུ་འདུས་པ་ क्रोडीकरण n. 175.12.

ནང་ན་ pro °स्थ 74.6.

ནང་ནས་ मध्ये 39.18, 140.10, 171.7, 176.2, 182.10; pro ablat. 74.7.

ནང་པ་ आध्यात्मिक 22.4.

ནམ་ (post ན་) वा 117.9, 144.6, 11, 12, 14.

ནམ་མཁའ་ आकाश n. 44.9, 70.17, 71.6, 7, 95.15, 17, 116.12, 150.3, 6, 8, 12, 18, 17, 20, 187.18, 188.12, 18, 191.16, 192.1, 6, 195.7, 197.18, 206.8, 14, 215.5, 8.

ནམ་མཁའི་གོས་ཅན་ दिगम्बर m. (n. pr.) 142.12, 143.17, 209.6.

ནམ་སྲོས་ संध्यातमस् n. 79.6.

ནམ་ཕྱེད་ अर्धरात्र n. 8.15, 16.

ནི་ च 8.1, 9.9, 15.2, 16.14, 19.12, 15, 21.15, 22.2, 5, 24.5, 25.10, 26.7, 14, 28.6, 34.17, 35.12, 16, 36.2, 5, 39.2, 5, 40.7, 56.5, 7, 65.12, 66.8, 67.18, 68.17, 69.1, 70.8 (b), 72.11, 75.11, 15, 91.2, 95.3, 100.5, 103.6, 8, 109.5, 112.9, 14, 113.6, 114.1, 5, 120.7, 122.8, 123.7, 9, 126.17, 127.5, 131.20, 137.4, 5, 8, 143.11, 159.12, 160.9, 162.14, 165.1; 166.14, 16, 167.2, 8, 173.14, 178.18, 180.5, 12, 16, 184.17, 192.7, 18, 198.11, 201.2, 203.7, 204.10, 11, 206.2, 215.12, 216.3, 5, 7, 217.2, 218.7.

तु 2.9, 3.11, 12, 9.7, 9, 18, 19, 10.12, 13.7, 8, 16.1, 17.4, 5, 18.10, 19.4, 16, 29.11, 17, 35.9, 36.7, 14, 19, 37.6, 7, 38.9, 39.2,

ནུས་པ་མེད་པ་ असमर्थ 156.8, 9 (bis), 18, 20, 157.1; असामर्थ्य n. 156.14, 15 (cf. em.), 157.20, 158.10.

ནོ་ pro puncto post ན་ passim.

pro इति (परिसमाप्त्यर्थे) 4.8, 10.18, 21.11, 39.6, 59.3, 68.15, 83.5, 84.6, 126.9, 132.18, 133.3, 161.3, 172.14, 182.2, 202.12, 203.17, 209.7, 211.7, 220.17, 221.2.

ནོན་པ་ (cf. གནོན་) आक्रान्त 157.19.

ནོར་བ་ भ्रान्ति f. 187.12.

ནོར་བུ་ माया n. 8.12 (bis), 18.

གནད་ मर्मन् n. 22.12.

གནས་ 1) अवस्था I — གནས་པ་ I अवस्थित 30.10, 162.2, 186.18, 187.6, 7, 8, 9, 16, 188.1, 3, 4, 13, 15, 192.12, II अवस्थान n. 30.5, 6, 55.17, 75.17, 156.3, 157.13, 160.10, 161.6, 8, 162.15, III अवस्थिति f. 162.9.

2) आरुह् I — གནས་པ་ आरूढ 60.1, 108.4, 5, 12.

3) आश्रि I — གནས་པའི་ आश्रीयते 145.16.

4) निविश् caus. (གནས་པར་བྱེད་) — གནས་པ་ निवेशन n. 190.7; གནས་པར་བྱེད་དོ་ निवेशयति 190.6.

5) वृत् I Ā. — གནས་(པ་) I वर्तते 176.4, 5, II वृत्ति f. 175.3, 10, 17, 176.3, III वर्तिन् 157.16, 18; གནས་པན་ वर्तमान 145.15; གནས་པར་འགྱུར་བ་ I वर्तते 174.18; वर्तेत 175.5.

6) व्यवस्था I — གནས་པ་ व्यवस्थित 180.6, 8.

7) स्था I — གནས་ཏེ་ स्थित्वा 128.14; གནས་(པ་) I स्थित 5.17, 21.18, 57.19, 61.16, 70.15, 109.4, 110.5, 142.18, 157.12, 158.18, 159.2, 3, 5, 9, 161.4, 187.10, 188.11, II स्थिति f. 187.5, 205.17, III स्थान n. 220.13, 14, IV °स्थ 8.10, 11, 12, 18, 22.9, 10, 12, 13, 32.11, 52.17, 71.1, 156.4 (bis), 157.17, 190.10; གནས་པར་འགྱུར་བ་ स्थित 128.16.

རྣམ་པ་གཉི་ག་ द्विविध 161.13, 15; pro द्वि 96.8.

རྣམ་པ་གཉིས་ द्विप्रकार 117.3, 5, 10.

द्विविध 2.6, 12.7, 8, 9, 24.4, 29.6, 94.9, 10, 11, 12, 15, 154.17, 155.2.

द्विधा 38.4, 5; pro द्वय n. 174.15, 176.14;

द्वैविध्य n. 13.3; pro द्वि 173.14; add. 176.2.

རྣམ་པ་གཉིས་པོ་ द्वैविध्य n. 39.7.

རྣམ་པ་དང་ལྡན་པ་ आकारवत् 180.10.

རྣམ་པ་དེ་ལྟ་བུ་ एवंप्रकार 153.1, 7; तथाविध 22.14.

རྣམ་པ་བཞི་ चतुर्विध 12.5, 23.1, 2, 29.1.

རྣམ་པ་བཞི་ཅར་ चतुर्विध 151.5.

རྣམ་པ་གསུམ་ त्रिविध 104.8.

རྣམ་པ་གསུམ་ཅར་ त्रिविध 67.8.

རྣམ་པར་རྒྱལ་བ་ विजेतृ m. 1.8.

རྣམ་པར་གཅོད་ praet. — བཅད་ fut. — གཅད་ 1) अवच्छिद् VII — རྣམ་པར་གཅད་པ་ཡིན་ अवच्छिद्यते 159.7; རྣམ་པར་གཅད་པར་བྱ་བ་ अवच्छिद्यमान 159.5.

2) व्यवच्छिद् VII — རྣམ་པར་གཅོད་པ་ I व्यवच्छिद्यते 159.4, II व्यवच्छिन्न 161.3, III व्यवच्छेद m. 175.3, 179.14, 17, 180.1, 5 (bis), 7, 8; རྣམ་པར་གཅོད་ནས་ व्यवच्छिद्य 180.10; རྣམ་པར་གཅོད་པར་བྱེད་པ་ व्यवच्छेदक 138.1; རྣམ་པར་བཅད་པ་ व्यवच्छेद m. 84.12, 85.1, 138.2, 175.10; རྣམ་པར་གཅད་པ་ व्यवच्छेद्य 139.4; རྣམ་པར་གཅད་པར་བྱ་བ་ I व्यवच्छेद्य 138.3; རྣམ་པར་གཅད་པར་བྱ་བ་ཡིན་ व्यवच्छिद्यते 160.20, 161.2; རྣམ་པར་མ་གཅད་(པ་) अव्यवच्छेद m. 159.7.

རྣམ་པར་འཇོག་ praet. — བཞག་ fut. — གཞག་ 1) अवस्था caus. — རྣམ་པར་འཇོག་ अवस्थापयितुम् 36.8; རྣམ་པར་གཞག་གོ་ अवस्थाप्यते 35.9; རྣམ་པར་གཞག་(པ་) I अवस्थाप्यते 40.17, 41.3, II अवस्थाप्यमान 36.2, 18.

2) व्यवस्था I et caus. — རྣམ་པར་འཇོག་(པ་) I व्यवस्थापक 35.13, 17, II व्यवस्थापन n. 35.15, 20, 36.3, 19, 40.18;

རྣམ་པར་འཇོག་པར་བྱེད་ व्यवस्थापक 36.5; རྣམ་པར་བཞག་པ་ I व्यवस्थित 185.15, II व्यवस्थापित 36.11, III व्यवस्था f. 187.9, IV व्यवस्था f. 40.12, 14, 187.4; རྣམ་པར་བཞག་པ་མེད་དོ་ अव्यवस्थापितं भवति 36.15; རྣམ་པར་གཞག་(པ་) I व्यवस्थाप्यमान 41.1, II व्यवस्थाप्य 35.12, 17, 36.5, 91.9; རྣམ་པར་གཞག་པའི་ཕྱིར་ pro व्यवस्थाप्यत इति 182.15; རྣམ་པར་གཞག་པར་བྱ་བ་ I व्यवस्थाप्य 35.16, 36.2, II pro व्यवस्था f. 91.10; རྣམ་པར་གཞག་པར་བྱ་བ་ཡིན་ནོ་ व्यवस्थाप्यते 160.13.

རྣམ་པར་རྟོག་ विक्लृप् caus. — རྣམ་པར་རྟོག་པ་ I विकल्प m. 6.17, 7.18, 19.4, 7, 26.13, 28.2, 30.14, 31.19, 32.1, 4, 7, 36.6, 37.5, 8, 59.15, 134.6, 7, 9, 10, 14, 18, 180.9, 185.14, 15, I विकल्पन n. 41.5 (cf. em.); རྣམ་པར་རྟོག་པ་ན་ विकल्पयत् (विकल्पयतः) 37.7.

རྣམ་པར་རྟོག་པ་ I cf. རྣམ་པར་རྟོག་ II कल्पना f. 21.4 (bis), III सविकल्पक 20.2, 28.8.

རྣམ་པར་རྟོག་པ་དང་བཅས་པ་ सविकल्पक 20.9.

རྣམ་པར་མ་བཞག་པ་ अव्यवस्थापित 36.9.

རྣམ་པར་མི་རྟོག་པ་ अविकल्पकत्व n. 19.20; निर्विकल्पक 20.5, 20, 26.19, 28.2, 10, 36.7.

རྣམ་པར་གཞག་ et རྣམ་པར་བཞག་ cf. རྣམ་པར་འཇོག་

རྣམ་པར་ཤེས་པ་ ज्ञान n. 20.5, 16, 23.11, 16, 24.10, 15, 19, 25.2, 34.11, 134.11. विज्ञान n. 7.5, 19.1, 3, 4, 11, 16, 20.2, 3, 23.10, 18, 24.1, 7 (bis), 9, 17, 20, 25.5, 8, 28.3, 35.6, 18, 36.11, 14, 131.19, 20, 132.1, 134.6, 7, 9, 142.7, 14, 15, 16, 143.3 (bis), 9, 12, 13; add. 24.2.

རྣལ་འབྱོར་ योग m. 28.12 (རྣལ་འབྱོར་ནི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ནོ་ योगः समाधिः); add. 28.11.

རྣལ་འབྱོར་པ་ योगिन् m. 20.13, 22.13, 24.10, 13, 27.1, 3, 14, 19, 28.13.

སྣ་ཚོགས་སུ नाना adv. 16.12.

སྣང་ 1) आभास् I — Â སྣང་(བ) I आभासते 220.10, II आभास m. 18.6, 7, 11, 15, 16, 22.11, 27.7 (a), 30.9, 34.14.

2) दृश् IV (pass.) — སྣང་ན་ दृश्यमान 52.6; སྣང་(བ) I दृश्यते 75.19, 160.2, 203.5, II दृश्यते 30.11, III दृश्यमान 26.6, 45.6, 50.11, 64.15, 16, 65.4, 12, 71.7, 10, 74.10, 76.2, 5, 8 (a), 11 (a), 15, 160.14, IV दृष्ट 16.16, 76.8 (b), 9, V दृश्य 49.15, 17, 18, 50.1, 2, 12, 14, 15, 16 (b), 18, 51.1, 2, 10, 62.5, 10, 64.2, 65.2, 3 (bis), 5 (bis), 6, 7 (bis), 8, 9, 10 (bis), 18, 67.9, 16, 20, 68.1, 69.6, 70.14 (bis), 71.11, 15, 72.7, 8, 16, 73.7, 8, 9, 74.2 (bis), 76.7, 9, 11 (b), 14, 16, 77.9 (b), 18, 78.6, 79.2, 3 (bis), 6, 11, 80.12, 81.12, 84.2, 3, 85.9, 11, 12, 86.10 (bis), 11, 15, 18, 87.6, 9, 88.5 (bis), 7, 17, 89.1 (bis), 5, 6, 8, 9, 10, 13, 14, 16, 18, 20, 98.2, 3, 7 (bis), 19, 99.2, 9, 112.8, 120.11, 121.15, 122.16, 123.2, 4, 160.15, 17, 18, 184.13, 188.2, 191.3, 9, 11, 16, 192.14; VI दृश्यत्व n. 72.16 (a), 76.12, 77.9 (a), 192.13; VII दर्शन n. 16.2, 162.9; སྣང་བ་ཉིད་ I दृश्यता f. 75.20, II दृश्यत्व n. 49.17, 78.7, 80.12, 13, 160.18, III pro दृश्यात्मत्व n. 76.12; སྣང་བ་ཉིད་དུ pro दृश्य इव 32.1.

སྣང་དུ་རུང་བ་ दृश्य 52.2, 65.8.

3) प्रतिभास् I Â. — སྣང་བ་ प्रतिभास m. 17.3, 16, 18.16, 20 (bis), 19.1, 2, 3, 5 (bis), 14 (bis), 17 (bis), 20.3, 4, 8, 29.12, 30.2, 7, 31.1, 16, 32.9, 12; སྣང་བཞིན་པ་ प्रतिभासमान 7.2.

4) भास् I Â — སྣང་བ་ भासमान 64.13.

སྣང་བ་ cf. སྣང་.

अवभास m. 18.9; अवभासित्व n. 20.19.

°आभ bah. 28.1, 9; आभत्व n. 27.7 (b), 8, 12, 15 (cf. emend.), 28.9.

आलोक m. 70.17, 71.6, 156.10, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 157.15, 19.

निर्भास m. 9.10, 16, 19, 35.6; add. 78.3.

སྣང་བ་ཉིད་ आभव n. 27.9, 28.2.

སྣམ་བུ་ वासस् n. 75.9; पट m. 162.8.

བསྣན་པ་ प्रकार m. 22.18.

བསྣོལ་བ་ प्रच्छादित 146.17.

པ་

པང་དུ་བླངས་ क्रोडीकृ VIII — པང་དུ་བླངས་མེད་ क्रोडीकुर्वत् 190.6; པང་དུ་བླངས་པ་ क्रोडीकरण n. 190.7.

པས་ इति 20.5, 23.12, 30.18, 42.11, 54.17, 56.14, 61.14, 92.11, 113.16, 136.4, 146.12, 172.18, 178.6, 9, 193.6; pro तद्व (ततस्) 193.10.

པས་ན་ इति 4.2, 14.1, 17.18, 40.2, 70.9, 137.19, 145.18, 221.1; pro तस्मात् 63.19; pro ablativo 131,19; pro loc. abs. 23.18; add 128.10, 150.8.

པེ་ཋ་ར་ पेठर m. (n. pr.) 190.16.

པེ་ལུ་ཀ་ पेलुक m. (n. pr.) 188.10.

དཔག་ et དཔགས་ cf. དཔོག་.

དཔེ་ उदाहरण n. 83.4, 6, 7, 141.15, 158.12, 187.14, 15, 207.10, 209.2, 8, 18, 210.8 (དེའི་དཔེའོ་ pro तमुदाहरति), 14, 15, 211.16, 212.7 (དཔེའོ་ pro तमुदाहरति), 15.

दृष्टान्त m. 95.5, 12, 17, 98.12, 18, 118.16, 168.4, 188.18, 191.18, 193.2 (bis), 6, 10, 14, 16, 194.2 (bis), 7, 9 (bis), 10, 11 (bis), 12, 195.18, 197.15, 198.16, 18, 199.2 (bis), 5, 7, 8, 10, 12, 13, 16, 17, 18, 200.2 (bis), 3, 4, 10, 14, 15, 202.6, 10, 15, 203.4, 7, 17, 19, 204.8, 10, 13, 15, 205.1, 3, 206.5, 6, 11, 213.2, 4, 214.10, 215.1, 9, 14, 216.2 (bis), 4, 11, 217.16, 17, 218.6.

pro इदम् (अस्य = दृष्टान्तस्य) 194.4.

add. 215.2, 218.5, 222.6.

དཔེ་འགོད་ praet. — བཀོད་ fut. — དགོད་ 1) उदाहृ I — དཔེ་འགོད་(པ) I उदाह्रियते 70.5, 72.3, 73.3, II उदाहर्तव्य 78.2, III उदाहरण n. 78.19, 79.17; དཔེ་བཀོད་པ་ I उदाहृत 83.2; དཔེ་བཀོད་ནས་ उदाहृत्य 52.19; དཔེ་དགོད་པ་ I उदाह-

དཔེར་ན་ — བཞིན་(དུ་) यथा 2.10–11, 8.9–10, 13.13–17, 19.3–4, 58.14–15, 17–18, 75.9–10, 80.6–7, 95.14–18, 97.13–15, 103.7–8, 110.7–8, 187.18, 188.12.

དཔེར་བྱེད་ fut. — བྱ་ उदाहृ I — དཔེར་བྱེད་དོ་ उदाहरति 130.15; དཔེར་བྱེད་པ་ उदाहरति 147.16, 151.12; དཔེར་བྱེད་པ་ཡིན་ उदाहरति 146.16, 149.12; དཔེར་བྱ་བའི་ཕྱིར་ उदाहर्तुम् 208.6.

དཔོག་ praet. དཔགས་ fut. དཔག་ 1) अनु-मा III — དཔགས་པ་ अनुमित 136.16, 18; དཔག་ཏུ་ཡོད་པ་ अनुमित 142.16.

2) मा III དཔོག་(པ་) I मीयते 14.1, II मान n. 14.3; དཔག་པ 14.1 (bis).

དབྱད་ (praet. et fut.) (praes. དབྱོད་)

1) निरूप् X — དབྱད་དོ་ निरूप्यते 2.8.

2) परीक्ष् I Â. — དབྱད་པར་བྱ་བ་ परी-क्ष्यते 9.12.

3) विचर् caus. — དབྱད་པར་བྱ་བ་ཡིན་ विचार्यते 7.20; དབྱད་པ་ विचार m. 185.5, 186.3.

4) add. དབྱད་པ་ 185.13.

སྤངས་ (praet.) སྤང་ (fut.) (praes. སྤོང་)

1) त्यज् I — སྤངས་(པ་) त्याग m. 56.2.

2) परिहृ I — སྤངས་(པ་) परिहार m. 55.17, 75.17, 18, 76.15, 109.4, 158.18, 159.1, 3, 9, 160.2, 10, 161.4, 9; སྤངས་ཏེ་གནས་པ་ pro परिहारवत् poss. 75.18; སྤངས་པ་དང་ལྡན་པ་ परिहारवत् 76.15; སྤངས་པར་བྱ་བ་ परिहर्तव्य 156.3.

3) क्षि III — སྤང་བར་བྱ་བ་ क्षेय 140.5.

སྤུ་ रोमन् n. 79.12, 13 (bis), 80.3, 10, 12, 16, 81.1, 6, 7, 8, 11, 17, 82.4.

སྤྱི་ साधारण 32.15 (a).

सामान्य n. 29.4, 32.5, 7, 13 (b), 15 (b), 33.1, 46.9, 16, 17, 19, 47.1, 2 (bis), 78.14, 106.6 (bis), 8, 186.1, 187.18, 188.4, 7, 11, 189.7, 14, 190.3, 191.3, 16, 192.9, 12, 196.2, 5, 19, 197.2, 20, 217.13, 218.7, 9, 12.

समुदाय m. 46.4, 71.9, 12.

add. 188.15.

སྤྱི་ཉིད་ सामान्य n. 32.13 (a).

སྤྱི་བོ་ चूडा f. 5.5.

སྤྱིའི་མཚན་ཉིད་ सामान्यलक्षण n. 32.5, 7, 13, 15, 33.1, 196.19, 197.2, 20, 217.18, 218.7, 9, 12.

སྤྱོད་ཡུལ་ गोचर m. 12.5, 41.9; विषय m. 28.17.

ཕ་

ཕ་རོལ་པོ་ पर m. 215.11, 219.11, 220.1, 4.

ཕན་པ་ उपयोगिन् 3.5; उपकृति f. 221.6.

ཕན་པ་བྱེད་པ་ उपकारिन् 24.4.

ཕན་པར་བྱེད་པ་ उपकारक 168.7, 169.7.

ཕན་པར་བྱེད་པ་ཉིད་ उपकारकत्व n. 169.5.

ཕན་ཚུན་ अन्योन्य 179.13, 17, 180.1; इतरेतर 108.5.

परस्पर 21.7, 10, 24.4, 55.17, 56.3, 75.17, 18, 76.15, 109.4, 159.9, 160.10, 161.8, 9, 170.15, 180.5, 191.4, 192.3, 5; pro तिर्यच् 146.17.

ཕན་ཚུན་བསྣོལ་བ་ (cf. བསྣོལ་) pro निरन्तर 147.9.

ཕུང་པོ་ राशि m. 10.9, 174.19, 175.3, 7, 13, 176.4.

ཕུལ་དུ་བྱིན་པ་ अतिशय m. 207.3, 208.13, 15, 17.

ཕོ་ཧྲ་ शिला f. 72.11.

ཕྱི་ बाह्य 136.6, 8, 137.3, 12, 13.

ཕྱི་རྒོལ་བ་ प्रतिवादिन् 132.5, 142.3, 6, 13. 144.1, 170.17, 178.7, 180.19.

ཕྱི་མ་ उत्तर 24.1, 71.16.

ཕྱི་རོལ་གྱི་ बाह्य 21.17, 22.4, 13.

ཕྱིན་ཅི་ལོག་(པ་) विपरीत 7.16, 133.2, 138.15, 149.5, 204.13, 205.1, 20, 216.9, 11, 217.5, 14.

विपर्यय m. 164.16, 18, 165.9, 166.6, 11, 13, 14, 16, 17, 167.1, 8, 10, 168.11, 14, 169.1, 6, 16, 17, 18, 170.5, 7, 8, 11, 219.16, 220.3, 5, 6.

विपर्यस्त 7.8, 17.4 (ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པ་ न विपर्यस्तम्) 186.13 (b).

विपर्यास m. 186.13 (a).

ཕྱིན་ཅི་ལོག་ཏུ་འདུག་པ་ pro विपरीतत्व n. 138.13.

ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པ་ अविपर्यस्त 15.16, 17.13.

ཕྱོགས་གཅིག་ एकदेश 14.16, 42.14, 16, 44.6, 8, 49.7, 59.18, 107.15, 108.18, 149.11, 150.9, 14, 19, 20, 151.1 (bis).

ཕྱོགས་དང་མཐུན་པར་འགྱུར་པ་ सपक्षभूत 172.7.

ཕྱོགས་སུ་བྱས་པ་ पक्षीकृत 42.15.

ཕྲད་ 1) अवाप् V — ཕྲད་པ་ I अवाप्यते 16.5, 14, 16, 17 (bis), II अवाप्ति f. 16.12, 13; ཕྲད་པ་ཡིན་ནོ་ I अवाप्यते 16.18, II pro अवाप्यत इति 16.18.

2) प्राप् V et caus. — ཕྲད་པ་ I प्रापणा n. 7.15, 33.15, II प्राप्ति f. 9.15, 17; ཕྲད་པ་ཡིན་ प्रापयति 6.5; ཕྲད་པར་ I प्राप्तुम् f. 7.12, II प्रापयितुम् 8.18, 19; ཕྲད་པར་འགྱུར་པ་ I प्रापित 6.9, II प्रापितो भवति 33.19; ཕྲད་པར་གྱུར་པ་ प्रापित 6.18; ཕྲད་པར་བྱེད་(པ་) I प्रापयति 6.4, 11.4, II प्रापयत् 5.19, 6.1, 11.5, 14.8, 10, III प्रापक 33.14, 19, 34.8, IV प्रापकत्व n. 6.1, 2; ཕྲད་པར་བྱ་ प्राप्तुम् 7.9; ཕྲད་པར་བྱ་བ་ I प्रापयितव्य 9.1, II प्रापणीय 9.8; ཕྲད་བྱེད་ प्रापक 34.2, 3; ཕྲད་བྱེད་མ་ཡིན་(པ་) अप्रापक 33.17.

འཕགས་པ་ आर्य 27.5.

འཕངས་པ་ आक्षिप्त 89.12.

བ་

བ་ गो f. 102.6, 7, 10, 11.

བ་ཁྲ་མོ་ཅན་ चित्रगु (bah.) 102.6, 10.

བ་ཁྲ་མོའི་བྱེ་བྲག་ཅན་ चित्रगवीविशिष्ट 102.7.

བ་མོ་ तुषार m. 77.16, 78.3, 5, 9, 13.

བ་ལང་ गो f. 13.12, 14, 17 (bis), 189.16, 191.16.

བ་ལང་གི་སྟེང་ན་ pro तद्देशे 189.16–17.

བ་ལང་ཉིད་ गोत्व n. 13.15.

བག་མར་ལེན་པ་ विवाह m. 5.6.

བད་ཀན་ श्लेष्मन् n. 22.1.

བབ་པ་ आपन्न 170.18 (bis).

བམ་ (post བ་) वा 141.4.

བར་ अन्तर n. 23.12 (bis), 13, 191.15, 17, 192.6; अन्तराल n. 191.2, 15, 192.15; add. 191.14.

བར་ཆད་ व्यवधान n. 23.12.

བར་དུ་ཆོད་པ་ व्यवच्छिन्न 27.17.

བར་མ་ཆོད་པ་ अव्यवच्छिन्नत्व n. 24.12; निरन्तर 156.12.

བར་རིང་པོར་གནས་པ་ दूरस्थ 156.2.

བས་ इति 16.17, 79.6, 84.12, 85.2, 119.8, 123.12, 182.2, 212.14; pro compar. 5.8.

བས་ན་ इति 13.18, 79.11, 128.16, 220.10.

བུ་ पुत्र m. 45.5, 6.

བུ་ཉིད་ पुत्रत्व n. 45.6.

བུམ་པ་ घट m. 18.8, 9, 42.4, 49.1, 11, 50.14, 51.1, 7, 9, 10, 18, 52.2, 64.9, 12, 65.1, 5, 15, 17, 18, 19, 66.1, 6, 7 (bis), 8, 9, 10, 18, 20, 67.6, 10, 12, 76.7, 10, 18, 95.10, 97.16, 99.9, 100.1, 10, 112.2, 121.7, 8, 11, 122.9, 14, 123.3, 10, 150.4, 7, 12, 18, 151.2 (bis), 162.8, 177.11, 191.1, 12, 195.7, 197.17, 198.14, 200.7, 18, 201.3, 4, 203.2, 19, 204.2.

བོད་ add. 222.5.

བྱ་ et བྱས cf. བྱེད་.

བྱ་རོག་ काक m. 2.10, 5.2, 11.3.

བྱ་རོག་དང་ཏ་ལ་ काकतालीय 11.3.

བྱས་པ་ pro कन् (suf.) 103.5.

བྱིས་པ་ बाल m. 19.3; बालक m. 18.11.

བྱུང་བ་ cf. འབྱུང་བ་

pro घटित 84.16; °प्रभव bah. 136.4; अनन्तरीयक 43.12.

བྱུང་བ་ཉིད་ अनन्तरीयकत्व n. 43.15, 44.7, 12, 58.15, 17, 19, 149.15.

བྱེ་བྲག་ प्रकार m. 12.9, 38.5, 69.7 (b), 94.11, 103.4.

भेद m. 68.17, 69.3, 7 (a), 72.13, 94.9, 12, 96.2, 3, 6, 12, 100.15, 101.5 (bis), 14, 18, 102.1, 103.10, 12, 14, 19, 104.1, 2, 4, 5, 108.1.

विशेष m. 25.18, 45.19, 46.7, 19, 48.17, 49.8, 67.3, 73.9, 78.10, 11, 13 (bis), 79.13, 14, 80.3, 5, 8 (bis), 11, 12, 15, 17, 81.3, 7, 8, 9, 11, 17, 97.15, 99.3, 4, 5, 112.1, 148.12, 165.1, 170.13, 15, 176.6 (བྱེ་བྲག་ཏུ་ विशेषे loc. adv.), 11, 194.17 (བྱེ་བྲག་ཏུ་

विशेषेण instr. adv.), 196.6, 7 (cf. 194.17) 19, 20, 197.3, 198.4, 6, 10, 12, 208.13, 218.2, 9, 11 (bis), 13.

विशेषण n. 66.14, 75.3, 102.4, 8, 9, 10, 11 (བྱེ་བྲག་བརྗོད་པའི་སྒྲའི་སྦྱོར་བ་ཡོད་པ་མ་ཡིན་ནོ་ pro निर्विशेषणावाचिनः शब्दस्य प्रयोगो ऽस्ति), 103.1, 2, 3, 5, 6, 7, 14, 16, 104.3, 9, 173.3; pro विशिष्ट 78.14; pro प्रयोग m. 84.13; add. 96.4.

བྱེ་བྲག་ཅན་ विशिष्ट 142.2.

བྱེ་བྲག་ཅན་དུ་གྱུར་པ་ विशिष्ट 102.6.

བྱེ་བྲག་ཏུ་གྱུར་ विशिष् VII pass. — བྱེ་བྲག་ཏུ་གྱུར་པ་ I विशिष्यते 49.7, 80.4, 99.4, II विशिष्यन्ते 80.2, III विशिष्ट 102.4, 103.1, 106.9.

བྱེ་བྲག་ཏུ་བྱེད་ praet. — བྱས་ विशिष् VII et caus. — བྱེ་བྲག་ཏུ་བྱེད་པ་ विशेषण n. 66.5; བྱེ་བྲག་ཏུ་བྱས་ I विशिनष्टि 40.6, II विशेष्यते 21.15; བྱེ་བྲག་ཏུ་བྱས་པ་ विशेषण n. 40.4, 7.

བྱེ་བྲག་དང་བཅས་པ་ सविशेषण 100.13.

བྱེ་བྲག་དང་ལྡན་པ་ विशेषणावत् 66.15.

བྱེ་བྲག་པ་ वैशेषिक (n. pr.) 151.3, 201.2.

བྱེ་བྲག་མེད་(པ་) अविशिष्ट 56.14; अविशेष m. 171.3; निर्विशेषण 100.12.

བྱེ་བྲག་མེད་པར་ अभेदेन (instr. adv.) 194.17, 196.2, 4.

བྱེད་ praet. བྱས་ fut. བྱ་ 1) कृ VIII — བྱེད་དོ་ I करोति 71.7, 156.9, II क्रियते 24.7; བྱེད་(པ་) I करोति 80.9, 10, 81.1, 167.8, II क्रियते 76.7, III कुर्वत् 86.13, IV क्रियमाण 87.9, V करण n. 14.1, 67.16, VI °कार m. 127.17, 128.4, 5, 169.12, 186.8, 14, 192.16, VII कारिन् 24.4, 132.1, VIII °कृत् 167.4, 6, 168.9, 186.11, 16, 211.5, IX क्रिया f. 31.11 (བྱེད་པ་དེ་འགྲུབ་པའི་ क्रिया निष्पत्तिः) et cf. དོན་བྱེད་པ་; བྱེད་པ་ཉིད་ कारित्व m. 24.6 et cf. མངོན་སུམ་དུ་བྱེད་པ་ཉིད་; བྱེད་པ་ཡིན་ I करोति 68.2, II क्रियते 76.2; བྱེད་པ་པོ་ कर्तृ 211.4; བྱས་(པ་) I क्रियते 93.11, II क्रियमाण 83.5, 114.14,

III कार्यमाण 22.10, IV कृत 3.18, 4.1, 6.16, 33.19, 41.18, 19, 44.15, 19, 45.2, 66.14, 67.15, 68.2, 4, 87.9, 95.6, 7, 12, 16, 96.14, 98.6, 103.7, 108.5, 132.2, 155.14, V कृतक 95.10, 11, 15, 101.18, 15, 102.11, 14, 19, 103.3, 4, 18, 104.12, 113.7, 18, 204.6, 19, 205.2, 11, VI कृतकत्व n. 101.17, 104.3, 106.4, 7, 118.6, 195.6, 197.12, 203.1, 18, 204.5, 205.4, 12, 215.4, 7; བྱས་པ་ཉིད་ कृतकत्व n. 95.11, 16, 101.15, 16, 102.9, 106.9, 165.10, 18, 166.9, 195.5, 197.11, 204.1, 4, 6, 205.3, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 15, 16, 17; བྱས་པ་མ་ཡིན་(པ) अकृतक 95.14; བྱ་པ་ I pro कृत 76.6 (དགག་པར་བྱ་བར་འགྱུར་རོ་ प्रतिषेधः कृतो भवति), II कर्तव्य 33.19, 45.9, 76.10, 119.11, 128.15, III कार्य 24.4, 6, 215.2, 218.16; IV क्रिया f. 13.14, 15 et cf. དོན་བྱ་པ་; བྱ་བའི་ཕྱིར་ कर्तुम् 3.20, 5.16.

2) प्रणी I — བྱེད་པ་ प्रणेतृ 210.3.

3) विधा III — བྱེད་པ་ विहित 103.5.

4) व्यापृ — བྱེད་(པ) I व्यापार m. 6.17 (cf. emend.), 25.7, 26.12, 34.3, 37.5, 6, 8, 9, 10, 42.7, 9, 64.4, 67.3, 18, 14, 69.3, 7, 83.12, 90.2, 94.18, 14, 16, 102.14, 16, 17, 19, 106.1, 161.6, 11, II व्यापृति f. 221.6; བྱེད་པ་དང་ལྡན་པ་ व्यापारवत् 25.7; བྱ་པ་ व्यापार m. 6.10, 25.6, 34.3.

5) pro वच् II — བྱའི་ उच्यते 15.17.

6) pro वृत् I Â. བྱེད་པ་ཡིན་ནོ་ वर्तते 14.14.

7) pro दा III — བྱེད་པ་ दत्त 192.17.

8) pro कथ् X — བྱའི་ कथ्यते 145.15.

9) add. བྱེད་པ་ 31.7, 102.15, 156.2, 220.5; བྱས་ན་ add. 43.12, 44.11; བྱ་(པ) 12.2, 49.3, 51.8, 75.16, 88.17, 18, 126.4, 5, 141.8, 157.20, 165.16, 206.11.

བྱེད་(པ་) I cf. བྱེད་ II pro अनुविधायिन् 15.9; III pro आवर्तन n. 84.17; (ཡང་ནས་ཡང་་དུ་བྱེད་པ་ पुनः पुनरावर्तनम्), IV pro तम 80.7 (གྲང་བ་བར་བྱེད་པ་མ་ཡིན་པ་ न शीतनिवर्तनतमः).

22.3, 5 (bis), 6, 8, 16, 23.2, 4 (bis), 5, 9, 11, 13, 16, 24.1, 9, 15, 19, 25.2, 8, 50.6, 142.7, 14, 18, 172.9; add. 13.5, 24.2.

དབང་པོའི་ཡུལ་ལས་འདས་པ་ अतीन्द्रिय 172.10, 186.2; अतीन्द्रियत्व n. 172.8.

དབུགས་རྔུ་བ་ आश्वास m. 173.9.

དབེན་པ་ रहित 51.1, 66.8; विविक्त 50.14, 66.6, 71.6, 160.5.

དབྱིབས་སུ་བཀོད་པ་ संनिवेश m. 15.18.

དབྱུག་པ་ दण्ड m. 22.11.

དབྱེ་བ་ भेद m. 12.11, 12, 18, 16, 17, 13.1, 2, 22.20, 38.7, 11, 39.1 (bis), 2, 4 (bis), 6, 55.1, 69.2, 8 (bis), 9, 94.7, 108.11.

དབྱེན་རྣམ་པ་ भेद m. 105.12.

འབད་ यत्न m. 11.10 (འབད་དེ་ यत्नतः).

འབའ་ཞིག་ एव 13.12, 26.1, 49.6, 62.18, 124.3, 171.2.

केवल 37.11, 53.6, 60.3, 65.4, 71.11, (— ཟད་) 111.6.

°मात्र 221.6.

འབའ་ཞིག་ཏུ་ཟད་ केवलम् adv. 67.19 (cf. emend.), 140.16.

འབར་བ་ ज्वलित 22.2, 79.7.

འབར་བ་མ་ཡིན་(པ) अज्वलित 79.8.

འབྱུང་ praet. བྱུང་ 1) उत्पद् IV Â. — འབྱུང་(བ་) I उत्पद्यते 21.14, 17, II उत्पन्न 156.20; འབྱུང་བར་འགྱུར་ उत्पद्यते 5.18; བྱུང་བ་ I उत्पन्न 36.6, 37.2, II उत्पत्ति f. 59.6, 60.4 (bis), 8, 12, 14 (bis), 15, 16, 61.6, 7, 10, 16, 117.4, 7, 120.16.

2) ज्ञन् I A. — བྱུང་བ་ I ज्ञात 27.13, II °ज्ञ 27.2.

3) निर्या II — འབྱུང་བ་ निर्यात् (འབྱུང་བར་མཐོང་བ་ निर्यान्तं पश्यति) 74.8.

4) प्रवृत् I A. — བྱུང་དུ་ཟིན་ प्रवृत्त 157.10.

5) भू I — འབྱུང་ངོ་ भवति 22.11; འབྱུང་བ་ I भवति 79.2, 114.1, II भवत् 155.6, 158.1, 2, III भूत 74.14, — n. 146.1, 5 (ས་ལ་སོགས་པའི་འབྱུང་བའི་ भूतानां पृथिव्यादीनाम्) 6, IV भाविन् 14.5, 23.15; བྱུང་བ་ भूत 75.2, 8.

188.1, 2, 9, 16, 19, 189.6, 7, 10, 13, 17, 192.13, II संबन्धिव n. 189.15.

འབྲེལ་པ cf. འབྲེལ་

अनुबन्ध m. 107.13.

योग m. 81.6.

समवाय m. 148.4.

add. 23.4, 111.8, 141.6.

(དང)འབྲེལ་པར་ सक्त 125.4.

སྦྱོང་པ तानव n. 1.10.

སྦྱར་(བ) cf. སྦྱོར་

विपक्ष m. 63.14.

संबन्ध m. 12.2, 21.6 (སྦྱར་བར་བྱ), 53.4, 66.4, 101.19. 154.5, 165.9, 197.4.

སྦྱོར་ praet. fut. སྦྱར་ प्रयुज् VII — སྦྱོར་བ་ II प्रयुज्येते 96.6, III प्रयुज्यमान 103.12, IV प्रयोग m. 45.2, 68.17, 69.2, 8, 71.16, 72.18, 73.2, 77.13, 78.15, 79.2, 11, 80.11, 18, 81.15, 82.9, 11, 15, 83.11, 13 (bis), 14, 16, 17, 18, 19, 84.2, 7, 8, 11, 15, 16, 85.3, 5, 9, 12, 89.11 (bis), 15, 17, 94.9, 12, 13, 95.19, 96.2, 12, 18, 99.11, 13, 16, 100.2, 12, 16, 101.6, 12 (pro प्रयुक्त — རང་བཞིན་གྱི་སྦྱོར་བ་ཡིན་པར་བལྟའོ་ स्वभावस्य प्रयोगो द्रष्टव्यः pro स्वभावः प्रयुक्तो द्रष्टव्यः), 19, 102.2 (pro प्रयुक्त), 12, 103.17, 104.7, 107.7, 110.6, 10, 111.13 (a), 15, 112.2, 18, 113.2, 8, 17, 114.3, 11, 14, 115.17, 118.2, 119.10, 12, 120.13, 17, 121.2, 4, 10, 122.6, 12, 13, 137.1, 10, 13, 189.4, 190.16, 17; སྦྱོར་བ — ཡིན་ प्रयुज्यते 72.7, 137.8; སྦྱོར་བར་བྱ་བ་ प्रयोक्तव्य 77.8, 78.8, 81.14, 104.15, 16; སྦྱོར་བར་བྱེད་དོ་ प्रयुज्यते 74.5, 103.9 (b); སྦྱོར་བར་བྱེད་(པ) I प्रयुज्यते 103.9 (a), II प्रयोक्तव्य 80.13, III प्रयोग m. 119.11; སྦྱར་དུ་ཟིན་ प्रयुक्त 103.2; སྦྱར་བ་ I प्रयुज्यमान 135.11, II प्रयुक्त 4.2, 104.6, 10, 216.4, III प्रयुक्ति f. 69.2, IV प्रयोग m. 45.9 (སྦྱར་བར་བྱ་བ་ प्रयोगः कर्तव्यः), 10, 73.10; प्रयोक्तव्य 110.5, སྦྱར་བར་བྱ་(བ་) प्रयोक्तव्य 46.11, 12, 73.7, 106.13, 119.18; སྦྱར་བར་བྱ་བ་ཡིན་

I प्रयुज्यते 70.12, 108.6, II प्रयुज्येते 96.8; སྦྱར་བར་བྱས་པ་ प्रयुक्त 88.4, 6; སྦྱར་བྱས་པ་མེད་(པ་) अप्रयुक्त 88.4.

2) युज् caus. — སྦྱོར་བྱེད་པ་ योजयति 106.7; སྦྱར་བ་ योग m. 182.16; སྦྱར་བའི་ཕྱིར་ योजयत् 188.18; སྦྱར་བར་བྱ་བ་ योजनीय 158.16.

3) वृत् I A. — སྦྱར་ནས་ वर्तमान 14.13.

4) add. — སྦྱོར་བ་ 111.13 (b), 191.7; སྦྱོར་བར་བྱེད་པ་ 78.6, 80.14; སྦྱར་བ་ (प्रयुक्त) 104.7.

སྦྱོར་བའི་ཚུལ་ pro प्रयोग m. 76.16.

སྦྲེལ་བ་ pro अपेक्ष्य 129.10.

མ་

1. མ་(-ཡིན་) न 2.7, 5.1, 6.3, 4, 7.5, 12, 8.9, 11, 18, 15 (cf. emend.), 17, 9.18, 16, 17, 10.1, 20, 11.9, 13.7, 18, 15.19 (a), 16.1, 8, 10 (bis), 13, 16, 17.4, 6, 18.13, 15, 19.4, 18, 20.4, 14, 18, 21.8, 25.11, 26.4, 28.7, 31.19, 32.2, 4, 7, 33.16, 34.18, 35.12, 37.2 (bis), 4, 7, 38.10, 39.2, 41.7, 18, 42.3, 5, 9, 17, 18, 43.8, 9, 15, 44.14, 15, 45.2, 11, 46.19, 47.5, 9, 10, 49.7, 9, 50.9, 17, 52.16, 53.9, 11, 54.8, 18, 55.15, 56.4, 57.2, 7, 11 (a), 13, 16, 19, 58.10, 16, 59.2, 60.2, 7, 13, 14, 16, 62.6, 63.5, 64.11, 65.10, 19, 66.5, 10 (bis), 12, 18, 20, 68.2, 14, 70.9, 11, 71.12, 72.13, 76.4, 9 (bis), 80.7, 81.2, 10, 82.5 (bis), 84.3, 6, 85.12, 90.10, 91.2 (bis), 5, 8, 10, 93.13, 15, 96.14, 97.2, 98.16, 99.8, 100.6, 7, 103.2, 105.17, 106.2, 14, 107.5, 14, 108.9, 14, 16, 109.8, 15, 17, 110.2, 111.7, 10, 114.8, 17, 116.16, 117.2, 118.16, 18, 120.7, 122.14, 124.3, 5, 7, 125.2, 8, 126.9, 127.1, 11, 128.2, 11, 15, 130.4, 11, 131.7, 17, 132.4, 13, 16, 18, 133.3, 10, 11, 134.4, 135.4, 7, 8, 10, 136.11, 13, 137.5, 10, 11, 138.17, 140.12, 16, 141.12, 143.1, 19, 144.16, 17, 146.12, 148.7, 10, 149.4 (bis), 154.5, 8, 12, 157.6, 7, 8, 14, 18, 158.4, 6, 9, 159.19, 160.1, 3, 7, 161.17, 19, 162.1, 2,

མི་འགལ་བ་ अविरुद्ध 162.12, 14.

མི་འགྱུར་བར་བྱ་བ་ pro मा भूत् 104.11.

མི་འགྲུབ་(པ་) असिद्धि f. 87.16, 88.2, 90.15, 91.4, 116.2, 4, 154.15.

མི་འགྲོ་(བ་) अगच्छत् p. praes. n. neg. 13.17.

མི་ཉེ་བ་ असंनिधान n. 30.2, 6 (bis), 19 (cf. emend.), 31.16, 32.8.

མི་རྟག་པ་ अनित्य 95.10, 99.18, 100.4, 5 (bis), 6, 14, 101.2, 18, 16, 106.7, 141.16, 142.1, 144.12, 14, 150.3 (cf. emend.), 6, 166.10, 200.16, 201.4, 203.2, 18, 204.6, 19, 205.2, 10 (a), 215.4, 7; अनित्यत्व n. 100.7, 101.16, 106.4, 9, 145.1, 149.12, 18, 18 (cf. emend.), 204.2, 4, 5, 205.3, 4, 5, 6, 9, 10 (b), 12, 16.

མི་རྟག་པ་ཉིད་ अनित्यत्व n. 44.8, 58.14, 17, 19, 59.1, 100.4, 8, 101.3, 4, 16, 17, 104.4, 113.5, 9, 10, 125.13, 126.1, 133.17, 142.2, 144.6, 11, 15, 145.2, 4, 149.8 (cf. emend.), 17 (bis), 150.7, 11, 13, 166.16, 195.5, 6, 197.12, 13, 203.13, 204.6, 205.7, 8, 11, 13, 15, 18, 215.7.

མི་རྟོགས་པ་ अप्रतिपत्ति f. 42.3, 6, 141.10, 12, 174.5; विभ्रम m. 147.5, 8; add. 147.6.

མི་བལྟོས་(པ་) अनपेक्ष 19.14, 128.13; निरपेक्ष 19.13, 101.8; निरपेक्षत्व n. 19.8.

མི་བསྟན་པར་བྱ་བ་ अनिर्देश्य 124.6.

མི་མཐུན་པ་ विरुद्ध 5.13, 109.11, 131.9, 11, 12; विरोध m. 56.3.

མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ असपक्ष m. 44.1, 3, 47.4, 5, 8, 9, 18 (དེ་བས་ན་གསུམ་ཅར་ཡང་མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ཡིན་ནོ་ ततस्त्रयाणामप्यसपक्षत्वम्), 118.1, 119.4, 148.16, 18, 165.6, 8, 166.6, 194.16; विपक्ष m. 44.5, 6, 8, 11, 15, 17, 45.4, 15, 149.10, 150.2, 5, 9, 14, 151.1, 5, 9, 16, 152.10, 13, 153.12, 166.10, 172.1, 174.11, 181.17, 195.3, 196.4, 10, 18, 197.20, 198.3, 218.1, 8.

མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་སུ་གྱུར་པ་ (विपक्षभूत) pro विपक्ष m. 164.8.

མི་འཐད་པ་ अनुपपत्ति f. 25.9, 117.9; अयोग m. 24.5.

མི་དྲན་(པ་) अस्मरण n. 89.2 (bis).

མི་བདེན་པ་ असत्य 136.1, 2 (bis), 220.18.

མི་བདེན་པའི་དོན་ཅན་ असत्यार्थ 136.2.

མི་འདོད་(པ་) अनिच्छत् p. praes. c. neg. 137.7; अनिष्ट 127.11, 138.6, 139.1; अनिष्टि f. 143.10 (a).

མི་འདྲ་བ་ असादृश्य n. 95.7, 215.15, 216.4. असारूप्य n. 36.2, विसदृश 95.8.

མི་འདྲ་བ་ཉིད་ असादृश्य n. 95.17.

(དང་)མི་ལྡན་པ་ अपेत 15.19; अयोग m. 213.6 (cf. emend.).

མི་ལྡོག་པ་ अव्यतिरेक 206.18; (མི་ལྡོག་པ་ལོག་པ་མ་ཡིན་པ་ अव्यतिरेको निवृत्त्यभावः).

མི་ལྡོག་པ་ཅན་ अव्यतिरेकिन् 206.9.

མི་ནུས་(པ་) अशक्त 174.4; अशक्य 5.6, 7.9, 12, 15, 155.12, 198.11; अशक्यता f. 39.5; अशक्यत्व n. 13.1, 29.12; असामर्थ्य n. 157.19; pro असमर्थ 218.16 (དེ་མི་ནུས་པའི་ཕྱིར་ཞེས་པ་ཡིན་ཏེ་ pro तदसमर्था इष्टाः).

མི་གནས་པ་ अनवस्थान n. 156.2, 161.10.

མི་སྣང་བ་ अदृश्य 62.1, 63.2, 64.1, 70.18, 71.11, 16, 73.7, 9, 76.6, 12, 77.7 (bis), 12, 80.10, 11, 85.10, 90.1, 91.4, 161.18 (a); अदृश्यमान 52.7; अदृष्ट 161.18 (b); अदर्शन n. 162.9.

མི་སྣང་ཉིད་ परोक्षत्व n. 74.4.

མི་བྱེད་པ་ अकरण n. 215.2, 218.16.

མི་དམིགས་(པ་) अनुपलब्ध 67.20, 87.18. अनुपलब्धि f. 48.11, 13, 16, 17, 49.2, 5, 16, 52.19, 62.3, 5, 10, 63.3, 4, 64.1, 3, 9, 11, 65.6, 7, 18, 67.1, 3, 9, 10, 68.5, 7, 11, 18, 16, 69.1, 6, 10, 11, 14, 16, 70.1, 4, 18, 14, 71.18, 72.3, 6, 9, 73.6, 8, 74.2, 76.17, 77.9 (bis), 78.8, 79.3, 7, 80.12, 14, 81.12, 13, 82.10, 11, 12, 15, 17 (bis), 83.9, 10, 11 (bis), 17, 84.2, 3, 5, 85.9, 10, 11, 12, 14, 16, 86.1, 3, 5, 7, 8, 10, 14, 17, 19, 87.5 (bis), 7, 8, 14, 17, 88.3, 7, 17, 89.1 (bis), 5, 7, 8, 11

(bis), 13, 14, 16, 17, 18, 20, 90.1, 8, 91.4, 97.11, 99.15, 112.2 (b), 119.14, 18, 121.8, 160.18, 162.12, 14, 19 (cf. emend.; མི་དམིགས་སུ་ཟིན་ཀྱང་ अनुपलब्धावपि), 191.9, 11; अनुपलभ्यमान 119.16, 120.10. अनुपलभ्यमानत्व n. 66.19.

अनुपलम्भ m. 50.13, 14, 15, 16, 18, 19, 51.2, 54.17, 62.1, 65.8, 8, 9, 11, 66.7, 10, 16, 67.16, 19, 68.1, 3, 4, 69.7, 72.16, 76.14, 16, 98.8, 7 (bis), 19, 99.2, 110.17, 111.12, 112.9, 120.4, 121.13, 15, 158.1, 6, 10, 14, 159.12, 162.16, 17, 184.4, 12, 14, 187.1, 6, 191.3, 192.2, 7, 15, 196.1; add. 82.14, 184.6.

མི་དམིགས་པ་ཉིད་ अनुपलम्भत्व n. 184.18.

མི་དམིགས་པར་འགྱུར་བ་ अनुपलप्स्यमानत्व n. 66.20.

མི་རྨོངས་པ་ अमूढ 64.5, 8, 65.16.

མི་འཛིན་པ་ अग्रहणा n. 20.19; pro अपश्यत् p. pr. c. neg. 20.17.

མི་བཟད་པ་ गाढ 22.12.

མི་གཡོ་བ་ निष्कम्प 79.5.

མི་རིགས་(པ་) अयुक्त 55.8, 87.12, 109.2, 137.2; अयोग m. 22.6.

མི་རུང་བ་ अयोग m. 180.19.

མི་ཤེས་པ་ अविदित 54.2; अज्ञान n. 145.8.

མི་སྲིད་(པ་) असंभव m. 62.9, 11, 142.9 (cf. emend.), 143.6, 183.10, 184.1, 8, 195.6; pro अभाव m. 63.15.

མི་སླུ་བ་ अविसंवादक 17.5, 7, 8, 9, 10, 11; संवादक 16.5, 28.11; add. 12.15.

མི་སླུ་བར་བྱེད་པ་ अविसंवादक 5.18; संवादक 5.20, 6.1.

མི་གསལ་བ་ अस्फुट 28.9, 30.10, 11, 31.1; अस्फुटत्व n. 30.7, 32.12.

མིག་ अक्षि n 21.11; चक्षुस् n. 19.3, 25.6, 7, 8, 9, 35.7, 51.9, 98.15, 130.6, 15, 16, 131.6, 18, 132.2, 142.3, 15, 17, 167.12, 15, 18, 169.5, 9; लोचन n. 50.7; add. 130.18.

མིག་གི་ཡུལ་ཉིད་ pro चक्षुर्ग्राह्यत्व n. 142.3.

མིག་གིས་གཟུང་བར་བྱ་བ་ चाक्षुष 42.12 (cf. emend.).

197.8; न भवेत् 112.14, 122.3, 123.7; न विद्यते 4.4, 28.12; न सन्ति 70.2, 7, 77.1, 5, 80.2; न स्यात् 25.12; add. 6.14 (ཅི་བྱར་ཡང་མེད་དོ་ किं कार्यम्).

མེད་དུ་ཟིན་ pro अभाव m. 116.18; अविद्यमान 64.12; असत् 49.18, 65.14, 99.9; नास्ति 89.7.

མེད་ན་མི་བྱུང་བ་ नान्तरीयक 136.6.

མེད་ན་མི་འབྱུང་བ་ अनन्तरीयक 106.5, अनन्तरीयकता f. 42.8; अविनाभाव m. 57.12, 17, 110.18; अविनाभावित्व n. 14.7, 9, 33.15, 105.18, 106.11; अविनाभाविन् 33.16.

མེད་ན་མི་འབྱུང་བ་ཉིད་ अविनाभावित्व n. 137.9, 18.

མེད་ན་མེད་པ་ नान्तरीयक 111.10, 179.9.

མེད་ན་མེད་པ་ཉིད་ नान्तरीयकता f. 105.17.

མེད་(པ་) (cf. མེད་) अभाव m. 2.10, 4.10, 16.9, 19.1, 5, 14, 25.5, 32.2, 36.17, 47.6, 11, 13, 15, 16 (bis), 18, 55.10 (bis), 57.4, 8, 10, 63.1, 8, 14, 15, 17, 18, 19, 65.1 (bis), 7, 10, 19, 20, 66.18, 67.4, 6, 7, 8, 11, 13, 15, 17, 68.1, 3, 5, 70.3, 8, 10, 18, 71.2, 4, 9, 19, 72.6, 7, 15, 17, 18 (bis), 73.3, 12, 13, 16, 85.14, 86.4, 5, 6, 87.16, 88.1 (bis), 2, 7 (bis), 8, 9, 10, 11 (bis), 15 (bis), 89.3, 20, 90.13 (bis), 15, 91.10 (bis), 99.7, 108.18, 112.15 (bis), 16 (bis), 17 (bis), 113.1 (bis), 10 (bis), 11, 12, 15 (bis), 16, 114.4 (b), 5, 6 (bis), 7 (bis), 115.4, 6, 8, 10 (bis), 116.1, 2, 3, 4, 5 (bis), 7, 8, 10, 11, 12, 13, 120.7, 126.6, 153.18, 154.5, 7, 8, 9 (bis), 10, 14, 16, 155.7, 9, 15, 156.4, 157.13, 158.3, 19, 159.9, 12, 14, 18, 160.10, 20, 161.1, 17, 162.12, 163.2, 175.7, 178.10, 13, 16 (a), 179.1, 3, 5, 8, 9, 11, 180.4 (bis), 7, 8, 11, 12, 13, 14, 17, 18, 19, 181.5, 7, 9, 13, 16, 182.2, 184.14, 190.12, 195.6, 197.12, 199.6 (bis), 210.14, 15, 211.1, 212.16 (bis), 17, 213.1, 214.7, 8, 9 (bis), 16, 17, 18 (bis), 216.16 (bis), 19 (bis), 217.1, 4 (bis), 5, 6 (bis), 7, 8, 9, 11, 12, 220.5.

अविद्यमान 50.2, 139.12 (b), 191.1, 207.2, 208.15 (cf. emend.), 214.3 (a).

असत् 18.19, 28.6, 7, 36.10, 97.12, 98.4 (bis), 5, 6, 8, 16, 17, 113.5, 9, 114.1, 4 (a), 115.2, 5, 116.1, 2, 15, 17, 119.16, 120.2, 11, 121.6, 12, 14, 15, 123.6, 136.12, 144.19, 158.14, 160.7, 186.14, 191.10, 11, 18, 195.2, 197.7.

असत्त्व n. 7.9, 44.1, 4 (bis), 10, 18, 67.18, 79.1, 112.9, 118.2, 119.5, 136.17, 18, 148.16, 18, 150.2, 151.5, 10, 152.14, 165.7, 8, 166.5, 9, 172.6, 12, 192.7, 8, 198.3, 5, 218.1, 8.

विकल 200.9, 15, 16, 17, 201.3 (bis).

व्यतिरेक m. 199.2.

add. 86.3 (bis).

མེད་པ་ཡིན་ नास्ति 20.15, 44.9; न वर्तते 151.2.

མེད་པར་ अन्तरेण 39.5, 83.5, 148.5.

མེད་པར་འགྱུར་ न भवेत् 122.3, 123.8.

མེད་པར་མི་འབྱུང་བ་ अविनाभाविन् 136.14.

མོད་ཀྱི་ अपि 13.14, 20.19.

pro एव 65.4.

यद्यपि (cf. ཅི་སྟེ་ et གལ་ཏེ་) 9.17, 41.19, 204.2, 205.18, 211.9.

pro cas. absol. 4.12, 17.1 (cf. emend.); 35.12, 67.17, 128.15, 129.11, 131.7, 215.16.

pro emphasi 16.2.

མོད་ཀྱིས་ pro यदि नाम 213.9.

སྨྱུ་གུ་ अङ्कुर m. n. 33.17, 42.1.

སྨྱུར་དུ་ आशु adv. 21.1, 12, 14, 22.9.

སྨྱུར་བར་ शीघ्रम् adv. 157.3.

མྱོང་ (cf. ཉམས་སུ་མྱོང་) 1) अनुभू I — མྱོང་བ་ I अनुभूयते 26.10, II अनुभूयमान 35.9, III अनुभव m. 26.15; མྱོང་བ་ཡིན་ནོ་ अनुभूयते 26.16; མྱོང་བ་ཉིད་ अनुभव m. 37.3; མྱོང་བར་འགྱུར་བ་ अनुभूत 35.20.

2) विद् caus. pass. — མྱོང་བ་ཡིན་ནོ་ वेद्यते 26.9.

3) संविद् caus. pass.—མྱོང་བ་ संवेदन n. 35.3, 16, 36.2; མྱོང་བ་ཡིན་ནོ་ संवेद्यते 26.7.

དམག་ཏུམ་ add. 221.15.

དམིགས་ उपलभ् I A — དམིགས་སོ་ उपलभ्यते 97.16, 121.7, 122.9, 123.4, 153.6, 191.2, 15; དམིགས་(པ་) I उपलभ्यते 97.12, 98.3, 121.5, 12, 123.2 (b), 152.17, 190.18, 192.1, II उपलभ्यमान 147.15, 148.2, 4, 10, 159.12 (a), 162.18, III उपलब्ध 67.12, 79.8, 148.7, IV उपलब्धि f. 49.1, 12 (དམིགས་པ་ནི་ཤེས་པའོ — उपलब्धिर्ज्ञानम्), 13, 15, 51.3, 4 (a), 6 (b), 7, 15, 63.7, 69.11, 16, 72.8, 19, 73.8 (cf. emend.), 11, 14, 74.4 (cf. emend.), 5, 18, 17, 76.18, 77.3, 15, 78.2, 79.12, 17, 80.17 (cf. emend.), 19, 81.5, 14, 83.16 (bis), 85.16, 17, 86.1, 9, 14, 16, 18, 87.4 (bis), 5, 7, 8, 13, 17, 88.3, 89.10 (cf. emend.), 97.12, 15, 98.2, 99.3, 10, 111.16, 112.1, 2, 5, 119.14, 120.1, 121.5, 6, 12, 122.7, 15, 190.17, 191.2, 7; V उपलम्भ m. 50.6, 51.4, 17, 52.1, 84.16, 112.7, 10, 120.4; དམིགས་པ(ར་)འགྱུར་ I उपलभ्यते 111.16, 112.7, 119.15, 120.2, 122.3, 17, II उपलभ्येरन् 148.3; དམིགས་པར་མ་གྱུར་པ་ अनुपलब्धत्व n. 66.13.

2) add. དམིགས་སོ་ 123.2 (a); དམིགས་པ་ 86.19, 98.1, 121.16.

དམིགས་པ་ cf. དམིགས་

आलम्बन n. 24.9, 40.5, 8, 50.4, 15, 136.5, 137.1; दर्शन n. 75.14; add. 51.6 (a), 191.14.

དམིགས་པའི་མཚན་ཉིད་དུ་གྱུར་པ་མ་ཡིན་པ་ अनुपलब्धिलक्षणप्राप्त 63.17.

དམིགས་པའི་མཚན་ཉིད་དུ་མ་གྱུར་པ་ अनुपलब्धिलक्षणप्राप्त 63.9, 10.

དམིགས་པའི་རིག་བྱར་མ་གྱུར་པ་ अनुपलब्धिलक्षणप्राप्त 62.15.

དམིགས་ཀྱིས་དགར་བ་ निर्धारण n. 14.12, 15.2.

རྨ་བྱ་ मयूर m. 146.15, 147.1, 2.

རྨ་བྱའི་སྒྲ་ केकायित n. 147.6, 7, 10, 11.

རྨ་བྱའི་སྒྲ་སྒྲོགས་པ་ केकायित n. 146.14.

རྨི་ལམ་ स्वप्न m. 8.16.

(པ་) 25.14, 27.1, 34.3, 39.9, 46.17, 48.10, 62.2, 3, 90.3, 127.2, 17, 140.17, 143.5, 18, 163.16, 166.13, 167.5, 169.13, 172.16, 175.7, 176.3, 179.2, 182.4, 183.9, 185.2, 186.7, 193.4, 194.14, 206.6, 217.18, 219.17.

2) आख्या II — སྨྲས་ནས་ आख्याय 164.14.

3) उच्चर् caus.— སྨྲ་བར་འགྱུར་རོ་ उच्चारयेत् 136.4; སྨྲས་པ་ उच्चारणा n. 136.3.

4) उपन्यस् IV — སྨྲ་བ་ उपन्यास m. 144.13; སྨྲས་(པ་) उपन्यस्त 142.12, 188.11.

5) कथ् X — སྨྲས་པ་ कथन n. 39.4; སྨྲས་པ་ཡིན་ནོ་ कथ्यते 39.6; སྨྲས་སུ་ཟིན་ कथित 4.12.

6) ब्रू II — སྨྲ་(བ་) I ब्रूमः 153.15, II ब्रुवत् 136.11; སྨྲ་བ་ན་ I ब्रुवत् 3.6, II ब्रुवाणा 169.3; སྨྲས་པ་ I ब्रवीमि 135.16, II ब्रूयात् 11.13.

7) वच् II — སྨྲ་(བ་) I उच्यते 9.1, II उक्ता 192.17, III उक्त 51.2, 171.1, 2, 188.10, IV वचन n. 201.7, 202.5, V वक्तृ 152.3, 14. 17, 19, 153.6, 154.1, 3, 202.13, 203.10, 205.13, 19, 213.14, 17, 214.16, 215.14, VI वक्तृत्व n. 43.17, 151.15, 152.3, 10, 153.4, 12, 162.2, 171.9, 15, 172.12, 213.11, 214.5, 7, སྨྲ་བ་ཉིད་ वक्तृत्व n. 43.19, 152.16, 153.14, 15, 17, 154.4, 3, 11, 155.3, 161.13, 15, 17, 162.1, 4, 5, 6, 163.1, 3, 164.2, 172.1, 203.12, 15; སྨྲ་བ་པོ་ वक्तृ 3.14, 135.11, 14, 136.6, 203.3, 204.14, 15, 17, 206.1, 2, 216.3, 217.14; སྨྲ་བར་ वक्तुम् 3.12, 12.15, 164.15 (སྨྲ་བར་འདོད་ वक्तुकाम); སྨྲ་བར་བྱ་བ་ वाच्य 19.19, 20.1, 7, 10, 12, 17; སྨྲ་བར་བྱེད་པ་ वाचक 17.19, 19.19, 20.1, 7, 10, 12, 17; སྨྲས་(པ་) I उच्येत 13.12, II उक्त 3.9, 5.12, 24.17, 90.1, 93.4, 124.2, 129.11, 130.10, 131.9, 10, 13, 132.4, 6, 15, 133.6, 139.2, 6, 140.6, 167.2, 10, 169.14, 17, 18, 170.5, 3, 10, 12, 15, 194.4 (bis), 216.1,

III उत्काव n. 129.12, IV उक्ति f. 140.14, 16, 219.2, 4, 5; སྨྲས་པ་ཉིད་ वक्तृत्व n. 203.10, 214.18; སྨྲས་ཟིན་ उक्त 140.8, 218.17, 220.6; སྨྲས་སུ་ཟིན་ उक्त 114.17.

8) वद् I — སྨྲ་བ་ वाद m. 129.5 (bis), 131.11, 12 (bis), 18; སྨྲ་བ་ན་ वदत् 8.12.

9) pro कृ VIII — སྨྲས་ན་ कुर्यात् 48.1.

10) add. — སྨྲ་བ་ 127.4; སྨྲས་པ་ 216.4, 219.6.

སྨྲ་བས་བྱུང་བ་ शाब्द 135.12.

ཙ་

ཙམ་ °मात्र 9.9, 12, 16.5, 19.16, 25.17, 50.20, 53.1 (cf. emend.), 6, 9, 54.6, 9, 65.1, 2, 78.10, 12, 82.3 (bis), 5, 83.2, 98.19, 105.1, 6 (bis), 8, 106.12, 17, 19, 107.8, 12, 108.15, 109.14, 110.2, 4, 130.10, 131.17, 132.4, 134.18, 138.6, 139.2, 143.14, 18, 162.17, 164.1, 171.2, 185.14, 15, 188.19, 189.8, 194.18, 196.2, 11, 13 (bis), 14, 16, 203.5, 16, 204.11, 216.5; add. 45.4.

ཙམ་ཁྲོ་ནར་ཟད་པ་ एव 42.18.

ཙམ་འབའ་ཞིག་ केवल 83.16.

གཙོ་བོ་ प्रधान 12.1, 55.13, 14.

གཙོ་བོར་མ་གྱུར་(པ་) pro गुणीभूत 11.20.

བཙན་ཐབས་སུ་ कठात् abl. adv. 6.7.

བཙལ་ मृग् IV — བཙལ་བ་-ཡིན་ मृग्यते 7.19—20; བཙལ་བར་བྱ་(བ་) मृग्यते 106.17; བཙལ་བར་བྱ་བ་ཡིན་ मृग्यते 7.19.

བཙོ་བླག་མཁན་ रञ्जन n. 75.9.

རྩིག་པ་ भित्ति f. 70.16, 17, 71.5 (bis).

རྩོད་པ་ वाद m. 127.4, 8, 129.4; विवाद m. 129.1, 6, 15, 17, 18, 130.1, 131.14, 132.5.

རྩོམ་ fut. བརྩམ་ 1) आरभ् I Â. — རྩོམ་པ་ I आरब्धवत् 4.6, II आरम्भ 4.11, 27.16; རྩོམ་པ་-བྱ་བ་ (आरम्भः कर्तव्यः) pro आरम्भणीय 2.9; རྩོམ་པ་-བྱེད་པ་ (आरम्भः क्रियते) pro आरम्भणीय 2.11. བརྩམ་མོ་ आरभ्यते 3.1; བརྩམ་པར་བྱ་བ་ཉིད་ आरम्भणीयत्व n. 2.12.

2) प्रक्रम् I, IV — རྩོམ་པ་ प्रक्रान्त 129.4.

ཚིག་ अर्थ 28.14; °कार m. 42.13.

पद् n. 3.13, 14, 4.4, 103.2, 3, 6, 125.6, 7, 138.1, 139.3, 221.3.

वचन n. 4.19, 42.12, 19, 48.16, 51.1, 93.1 (bis), 4, 11, 115.1, 117.13, 118.14, 127.11, 129.2, 12, 132.12, 133.2, 135.3, 6, 136.18, 19, 137.4, 152.9, 12, 18, 163.4, 5, 8, 11, 14, 16, 17, 164.2, 5, 10, 11, 172.5, 9, 193.14, 209.16, 18, 210.12, 16 (bis), 211.4, 9, 219.5, 7, 15, 220.1, 221.1.

वाक्य n. 100.9, 115.7, 11, 16, 116.6, 10, 117.16, 118.3, 119.4 (cf. emend.), 9, 10 (bis), 13 (bis), 204.7, 9, 215.13, 216.2, 4, 13, 17, 217.13.

ཚིག་གི་ वाचक 104.10, 135.10.

ཚིག་(གི་)ཕྲད་ निपात m. 125.5, 126.13.

ཚིག་གི་ལྷག་མ་ शेष m. 41.16.

ཚིག་ཉིད་ वाचकत्व n. 96.13, 17.

ཚིག་ཏུ་བསྟན་པ་ निर्देश m. 71.10.

ཚིག་པ་ दहन n. 79.9.

ཚིགས་ समास m. 56.15.

ཚིགས་བཅད་ श्लोक m. 221.3.

ཚུལ་ क्रम m. 138.12; नीति f. 67.16;

न्याय m. 20.13, 96.19, 156.11.

रूप n. 16.9, 39.16, 18, 40.1, 2, 3, 4, 5, 7, 41.10, 13, 19, 42.11, 43.6, 44.4, 48.2, 4, 6, 7, 8, 9, 13, 14, 54.19, 59.15, 92.5, 7, 9 (bis), 10, 11, 93.1, 7, 8, 9, 13, 95.20, 96.7, 9, 97.1, 114.9, 16, 139.14, 16, 18, 19, 140.3, 7, 9, 10, 13, 141.1, 3, 6, 148.14, 17, 19, 151.7, 9, 10, 164.13, 14, 16, 18 (b), 165.1, 171.4, 6, 172.17, 173.1, 182.3, 5 (bis), 10, 183.17, 18, 196.2, 4, 199.4, 11, 200.1;

रूपत्व n. 195.14; add. 48.5, 164.18 (a), 188.19.

ཚུལ་གྱིས་ pro instrum. 84.5.

ཚུལ་ཡང་དེ་བཞིན་ pro तथा 156.17.

ཚུལ་གསུམ་(པ་) त्रिरूप 16.9, 39.16, 40.2, 3, 4, 5, 7, 41.10, 43.6 (b), 7, 8, 9, 54.19 (ཚུལ་གསུམ་པའི་རྟགས་ཡིན་པའི་ཕྱིར་ त्रिरूपत्वात्) 92.5, 7, 9, 10, 11, 93.1, 7, 8, 9, 13, 95.20, 96.7, 9, 97.1, 114.9, 16,

17, 194.2, 4, 5, 7, 9, 10, 11, 196.19, 197.1, 2, 3, 20, 198.5, 6, 10, 12, 199.17, 217.18, 218.2, 7, 9, 11 (bis), 12, 13; लक्षणता f. 159.2, 191.7, रूप n. 193.5, 10; add. 31.7, 51.6, 86.18, 98.1, 121.16, 132.14, 191.14.

མཚན་ཉིད་ཁོ་ན་ लक्षणता f. 158.18.

མཚན་ཉིད་ཅན་ °आत्मक 196.20.

མཚན་ཉིད་དུ་བྱེད་ निमित्तीकृ VIII — མཚན་ཉིད་དུ་བྱེད་ निमित्तीकरोति 13.16.

མཚན་ཉིད་ལས་གྱུར་པ་ लाक्षणिक 160.11.

མཚན་མོ་ रात्रि f. 42.17, 97.4.

མཚུངས་པ་ तुल्य 14.7.
सम 23.9, 24.11 (a), 12.
समान 46.11 (bis), 13, 14 (bis), 47.3, 95.2.
सादृश्य n. 34.10,
add. 24.11 (b).

མཚུངས་པ་དེ་མ་ཐག་པ་ समनन्तर 23.9, 24.11.

མཚོ་ ह्रद m. 79.5.

མཚོན་ 1) लक्ष् X — མཚོན་པ་ लक्षण n. 32.13; མཚོན་པ་ཡིན་ लक्ष्यते 13.9; མཚོན་པར་བྱེད་པའི་ लक्ष्यते 49.13.

2) लिङ्ग X — མཚོན་པར་བྱེད་ लिङ्गयते 40.2.

ཛ་

ཛྙཱ་ན་གརྦྷ་ (n. pr.) add. 222.3.

མཛད་ 1) आधा III — མཛད་པ་ आद-धान Ā 1.10.

2) कृ VIII — མཛད་པ་ I करण n. 3.14, 4.3, II कृति f. 222.2; མཛད་པོ་ I °कार m. 4.17, II कृत् 4.20.

འཛིན་ (cf. བཟུང་ et གཟུང་) 1) ग्रह् IX འཛིན་པ་ — I गृह्णत् 28.3, II गृहीत 25.3, III ग्रहण 24.20, 25.4, 67.14, 89.4, 7, IV ग्राहिन् 8.3, 10, 11, 13, 14, 16, 20.6, 17, 25.17, 18, 27.14, 29.14, V ग्राहित्व n. 19.16, 28.8, 10, VI ग्राहक 35.20; འཛིན་པ་ན་ गृह्यमाण 29.15; འཛིན་པ་ཡིན་ गृह्णीयात् 28.4; འཛིན་པར་འགྱུར་པ་ गृह्यते 4.11.

2) प्रत्यवमृश् VI — འཛིན་པ་ प्रत्यवमृशति 19.10.

3) pro अवसो IV — འཛིན་ अवसीयते 29.15 (a).

རྫས་ द्रव्य n. 10.18, 189.7, 190.8, 200.18, 201.2.

རྫོགས་ 1) परिसमाप् V et caus. རྫོགས་ཏེ་ परिसमाप्य 139.14; རྫོགས་པར་བྱ་(བ་) परिसमापयितव्य 129.10.

2) समाप् V — རྫོགས་(པ་) समाप्त 6.10, 222.2.

3) संपृ IX — རྫོགས་པ་ संपूर्ण 27.10, 11.

བརྫུན་པ་ मिथ्या adv. 135.17.

ཞ་

ཞར་ལ་ °प्रसङ्गेन 41.10, 45.14, 139.14, 193.1, 2.

ཞིག་ pro art. indef. 54.2, 3; pro एव 119.13.

ཞིག་པ་ (cf. འཇིག་) विनष्ट 28.6 (bis).

ཞིང་ च 15.2, 17.10, 161.1, 212.12; coniunctio sine aequiv. 14.2, 12, 21.7, 9, 27.18, 28.16, 70.17, 88.16, 188.14, 206.10, 211.5.

ཞུ་ཆེན་གྱི་ལོ་ཙ་བ་ add. 222.2.

ཞུགས་པ་ (cf. འཇུག་) गत 9.4. प्रवृत्त 16.5, 52.6, 128.12, 185.4, 8, 18, 15. प्रवृत्तवत् n. 17.8; प्रक्रान्त 186.3; यान n. 21.2, 15, 17.

ཞུས་ཏེ་ add. 222.4, 7.

ཞེ་སྡང་ द्वेष m. 148.3, 152.4.

ཞེ་ན་ इति (in sensu इति चेद्) 13.2, 17.15, 19.8, 30.1, 15, 33.10, 34.8, 18, 39.7, 14, 41.16, 45.17, 48.10, 49.17, 55.8, 57.2, 58.8, 59.4, 14, 60.7, 61.9, 62.2, 8, 18, 68.8, 82.8, 83.12, 20, 86.11, 18, 87.14, 90.14, 93.5, 94.12, 96.1, 12, 106.17, 107.7, 16, 108.16, 109.17, 114.10, 123.18, 15, 129.14, 133.7, 140.17, 141.2, 147.4, 153.8, 154.18, 155.5, 166.4, 12, 168.9, 170.11, 172.2, 178.1, 179.12, 181.12, 183.9, 185.12, 186.7, 189.9, 18, 193.11, 194.6, 14, 196.2, 197.19, 218.10, 219.17.

इति चेद् 16.12, 18.20, 35.18, 37.2, 193.18.

add. 4.12, 20.9, 46.8, 47.4, 10, 50.2, 5, 51.8, 53.5, 143.12, 165.2, 197.2, 214.11, 220.11.

གཞན་ལ་ अन्यत्र 106.14, 159.17, 160.7; इतरत्र 197.11 (cf. emend.).

གཞན་ལ་རག་ལས་པ་ परायत्त 58.1.

གཞན་ལ་རག་ལས་པ་མ་ཡིན་པ་ अपरायत्त 58.1; अपरायत्तत्व n. 58.9.

གཞལ་བྱ་ प्रमेय n. 90.12, 13, 91.2, 3, 6, 7, 9, 10.

གཞལ་བྱ་ཉིད་ प्रमेयत्व n. 149.9, 15, 16, 150.1, 3, 4.

གཞི་ अधिकरण n. 71.15, 79.9, 99.7, 129.15, 17 a (གཞི་རྟེན་ अधिकरणमाश्रयः), b, 130.1, 131.15.

आस्पद n. 132.5.

आधार m. 79.10.

आश्रयण n. 145.9, 12, 13 (bis), 16, 146.16, 147.4, 9, 12, 148.12.

आश्रय m. 145.14.

གཞུག་ (cf. འཇུག་པར་བྱེད་) प्रवृत् caus.— གཞུག་པར་ प्रवर्तयितुम् 6.7; གཞུག་པར་བྱེད་པ་ प्रवर्त्यते 54.7.

གཞུང་ ग्रन्थ m. 33.3; सिद्धान्त m. 213.8.

བཞག་ praet. (praes. འཇོག་) 1) परित्यज् I — བཞག་ནས་ परित्यज्य 10.3. 2) व्यवस्था I — བཞག་པ་ व्यवस्था f. 90.12. 3) add. — བཞག་པ་ 27.18.

བཞི་(-པོ་, — ཅར་) चतुर् 12.5, 23.1, 2, 27.5, 29.1, 70.16, 88.1, 133.6, 137.16, 18, 150.1, 151.5; चतुष्टय n. 221.9.

བཞིན་ इव 5.4, 158.15; यथा 214.10.

°वत् (compar.) 45.6, 130.8, 131.2, 150.3, 4, 7 (bis), 12 (a, c), 13 (a, c), 159.20, 167.14, 200.7, 13, 201.9, 11, 13, 202.5, 203.1, 2, 14, 19, 206.8, 215.8; add. 150.6, 12 (b), 17, 18 (b).

བཞིན་དུ་ इव 27.12, 17, 40.16, 162.8; यथा 7.8, 10, 42.4.

°वत् (compar.) 5.6, 7, 27.19, 28.11, 57.15, 105.16, 161.2, 220.2, 10, et cf. དེ་བཞིན་དུ་ — तद्वत्.

བཞོན་ यान n. 22.12.

ཟ་

ཟར་ एव 28.15, 199.12; pro emphasi 67.19, 140.16 (cf. འབའ་ཞིག་).

ཟད་པ་ ०मात्र 195.14, 199.11.

ཟན་ཟ་ भुज् VII — ཟན་ཟའི་ भुङ्क्ते 97.4, 5.

ཟིན་ sign. praet. cf. བསྟན་ཟིན་ etc.

ཟེར་རོ་ आहुः 187.2; उच्यते 194.1; उच्यन्ते 143.1.

ཟོ་ཆུན་བརྒྱུད་པ་ प्रणालिका f. 84.1, 4.

ཟླ་བ་ इन्दु m. 221.4; चन्द्र m. 184.4, 10, 15, 19.

ཟླ་བ་མ་ཡིན་(པ་) अचन्द्र 134.2, 3.

ཟླ་བའི་སྒྲས་བརྗོད་པར་བྱ་བ་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ pro अचन्द्रत्व n. 134.15.

ཟླས་དབྱེ་བ་ द्वन्द्व 142.15.

ཟློག་ fut. བཟློག་ (cf. ལྡོག་ et ལོག་) निवृत् I Â. et caus. — ཟློག་པ་ I निवर्तन n. 80.5, II निवर्तनीय 156.17; ཟློག་པར་བྱེད་(པ་) I निवर्तते 157.8, II निवर्तयति 156.7, 157.2, III निवृत्त 157.4, IV निवर्तन 80.7, V निवर्तक 118.6, 8, 18, 155.18, 156.4, 6, 162.18, VI निवर्तकत्व n. 157.2; ཟློག་པར་བྱེད་པ་ཉིད་ निवर्तकत्व n. 157.12; ཟློག་པར་བྱེད་པ་ཡིན་ निवर्तयति 157.16; ཟློག་པར་མི་བྱེད་པ་ अनिवर्तन n. 157.14; བཟློག་པར་ निवर्तयितुम् 82.1; བཟློག་པར་བྱ་བ་ निवर्त्य 118.6, 8, 18, 155.19, 156.5, 157.11, 162.18.

གཟུ་ལུམས་ आक्रोपुरुषिका f. 128.15.

གཟུགས་ रूप n. 19.8, 25.7, 26.6, 78.11, 79.8, 80.15, 142.16, 144.18.

གཟུང་ cf. བཟུང་.

གཟེགས་ཟན་ कणाद m. (n. pr.) 188.8 (cf. emend.), 10.

བཟུང་ praet. གཟུང་ fut. (cf. འཛིན་)

1) उपादा III — བཟུང་ནས་ pro उपादीयमान 146.7; གཟུང་བ་ उपादान n. 44.19, 45.2, 18.

2) ग्रह् IX — བཟུང་ན་ गृह्यमाण 20.12; བཟུང་བ་ गृहीत 20.12, 116.8; བཟུང་ཟིན་པ་ गृहीत 24.20; གཟུང་ངོ་ I गृह्यते

137.6, 149.18, II गृह्यते 22.9, 14; གཟུང་ཟུ་རུང་བ་ ग्राह्य 138.10; གཟུང་(བ་) I गृह्यते 23.15, 24.6, 166.1, II गृहीत 14.4 (གཟུང་ནས་ गृहीते), 24.1, III ग्राह्य 17.4, 18.2, 19.1, 30.7 (cf. emend.) 133.11, IV ग्रहणा n. 14.2, 82.16, 88.1, 2; གཟུང་བ་མ་ཡིན་པ་ अगृहीत 25.2; གཟུང་བར་བྱ་(བ་) I गृह्यते 17.15, 203.15, II गृह्यमाणा 26.7, III ग्रहितव्य 17.5, IV ग्राह्य 17.12, 29.5, 7, 8, 9, 17, 18, 32.16, 19, 50.6, 82.3, 134.11, 136.12, 209.16, 210.1, 11, 16 (bis), 211.4, 9; གཟུང་བར་བྱར་རུང་བ་ ग्राह्यत्व n. 133.13; གཟུང་བར་མི་རུང་བ་ अग्राह्यत्व n. 133.12.

3) परिग्रह् IX — གཟུང་ངོ་ परिगृह्यते 149.15.

4) add. གཟུང་བར་བྱ་བ་ — 33.18.

བཟླས་པར་བྱ་དགོས་པ་ आवर्तनीय 38.3.

བཟློག་(པ་) cf. ཟློག་.

विपरीत 138.14.

विपर्यय m. 138.7, 18, 139.1, 2, 3 (bis), 149.4, 164.3, 10.

व्यावृत्ति f. 36.3, 4.

འ་

འང་ च 24.13; add. 199.1.

འམ་ वा 5.5, 6, 8 (bis), 10.6, 32.12, 44.19, 45.12, 76.11, 77.8, 9, 79.10, 83.1, 93.19, 104.12 (b), 113.6 (a), 7, 13 (b), 139.6, 140.15, 16, 141.1, 9, 148.17, 149.10, 151.14, 152.5, 171.10, 174.6, 10, 176.2, 9, 177.12, 19, 178.2, 5, 179.5, 182.6, 10, 11, 194.7, 12, 198.20, 199.1, 2, 207.10, 208.18, 209.1, 8, 11.

pro च 76.11 (b), 182.6, 15, 184.4 (འམ་—ནམ་), 195.11.

pro न 141.11 (bis).

add. 104.12 (a), 113.6 (b), 13 (a), 122.15, 141.6, 209.4.

འམ་—ཡང་རུང་ वा 160.6, 171.1.

འོ་ इति 27.3, 28.13 (འོའི་སྒྲ་ནི་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པའི་ཚིག་ इतिशब्दः परिसमाप्त्यर्थः) 69.7, 82.6, 199.12; pro puncto post vocal. passim.

ཡིད་བརྟན་ आयास m. 186.17.

ཡིན་ 1) अस् II — ཡིན I अस्ति 122.14, 152.4, II स्यात् 2.8, 13.11, 37.1, 132.1, 174.8, 181.7, 194.10, 215.15, 216.1, 18, III स्युः 208.19, IV (ཡིན་པ) सत् 52.8; ཡིན་པར་འགྱུར་ स्यात् 43.1, 15, 44.14, 45.7; ཡིན་མོད་ अस्तु 177.16.

2) भू — ཡིན་ I भवति 3.9, 11.5, 12.11, 18.8, 9, 11, 15 (ཡིན་དུ་ཟིན་), 20.4, 24.17, 27.9, 32.7 (cf. emend.), 33.16, 34.12, 35.5, 36.12, 20, 47.9, 10, 50.9, 53.8, 60.16, 62.8, 81.10, 87.11, 93.19, 100.9, 109.17, 112.18, 117.14, 127.11, 132.7, 134.4, 136.10, 138.10, 140.7, 154.1 (b), 8, 156.2, 162.1, 163.15, 175.6, 180.14, 15, 189.14, 190.10, 195.18, 198.19, 199.1, 7, 8, 200.5, 214.19, 216.10, 220.5, II भवतः (3 du.) 198.6, III भवन्ति 3.5, 10, 70.9, 91.8, 137.16, 19, 168.7, 199.18, 200.2, भवेत् 20.1, 52.16, 76.2, 8, 118.10, 148.7, 164.8; ཡིན་དུ་ཟད་མོད་ I भवतु 107.6, II भवतु नाम 61.3; ཡིན་པར་འགྱུར་ भवेत् 120.8; ཡིན་པར་གྱུར་(པ) भवेत् 109.5; भवत् 177.1

3) Sine sanscr. passim.

ཡིན་ནམ་ (cf. མ་ཡིན་ནམ་) ननु च 152.17, 218.10.

ཡིན་ནམ་ — འོན་ཏེ་ आहोस्विद् 104.15; उत 152.15.

ཡིན་ནམ་ — འོན་ཏེ་མ་ཡིན་ किम् — उत न 172.13.

ཡིན་པའི་ཕྱིར་ °त्वात् 10.10, 13.2, 17.7, 19.17, 20.4, 26.1, 31.5, 33.11, 34.7, 36.7, 19, 42.9, 12, 45.5, 46.17, 50.16, 53.12, 16, 17, 54.19, 55.12, 58.8, 60.9, 61.1, 64.14, 65.13, 77.13, 78.14, 93.17, 105.5, 14, 106.13, 107.1, 2, 8, 9, 109.9, 111.10, 119.6, 124.7, 16, 125.10, 129.15, 130.6, 131.1, 15, 132.5, 150.6, 151.3, 153.2, 8, 154.10, 167.12, 17, 18, 168.4, 176.4, 180.1, 184.15, 189.18, 192.14 (bis), 20, 193.2, 200.16, 18, 201.4 (bis), 204.5, 206.15.

12, 13, 15, 188.12, 204.8, 211.7; विषयत्व n. 20.13, 15, 28.7, 134.8, 158.1, 9, 216.6 (ཡུལ་གྱི་སྒོ་ནས་ विषयत्वेन). pro रूप n. 17.4; add. 147.8, 17.

ཡུལ་ཅན་ཉིད་ विषयत्व n. 21.10.

ཡུལ་ཉིད་ विषयत्व n. 28.5, 112.8, 134.9, 14, 18; देशत्व n. 189.18.

ཡུལ་ཉེ་བ་ཅན་མ་ཡིན་(པ་) असंनिकृष्टविषय bah. 19.12.

ཡུལ་ཉེ་བ་མ་ཡིན་པ་ཅན་ असंनिकृष्टविषय bah. 19.18.

ཡུལ་དུ་བྱ་བ་ विषयीकृत 171.2.

ཡུལ་དུ་བྱས་པ་ » 6.16, 98.16.

ཡུལ་དུ་མ་བྱས་པ་ अविषयीकृत 186.2.

ཡུལ་དབུས་ मध्यदेश m. 148.8; add. 222.6.

ཡེ་ཤེས ज्ञान n. 221.5.

ཡོངས་བརྩེས་ परिपिण्डित 221.7.

ཡོངས་སུ་བསྒྲོར་བ་ परिक्षिप्त 71.5.

ཡོངས་སུ་གཅོད་ praet. — བཅད་ fut. — གཅད་ परिच्छिद् VII — ཡོངས་སུ་གཅོད་(པ་) I परिच्छिद्यते 180.6, 7, II परिच्छिद्यमान 159.4 (a), 6, 160.19; ཡངས་སུ་གཅོད་པ་ཡིན་ནོ་ परिच्छिद्यते 180.11; ཡོངས་སུ་བཅད་པ་ I परिच्छिन्न 9.2, 14.9, 16.14; ཡོངས་སུ་གཅད་པར་བྱ་བ་ परिच्छिद्यमान 159.4 (b).

ཡོངས་སུ་གཏོང་བ་ परित्याग m. 109,19.

ཡོངས་སུ་འདོར་ praet. — དོར་ परित्यज् I — ཡོངས་སུ་འདོར་བར་ परित्यज्य 184.12; ཡོངས་སུ་དོར་བ་ परित्याग m. 159.1.

ཡོངས་སུ་སྐྱོང་ praet. — སྐྱངས་ परिह्वृ I — ཡོངས་སུ་སྐྱོང་བར་བྱེད་པ་ परिह्वरति 159.18; ཡོངས་སུ་སྐྱངས་(པ་) I परिह्वृत 162.2, II परिह्वार m. 159.5, 162.1, 4, 180.6.

ཡོངས་སུ་མ་ཤེས་པ་ अपरिज्ञान n. 145.6.

ཡོངས་སུ་མི་གཅོད་པ་ अपरिच्छेद m. 159.8.

ཡོངས་སུ་འཛིན་པ་ परिग्रह m. 211.13, 17, 212.8, 9, 11, 18, 213.3, 6.

ཡོངས་སུ་འཛིན་པ་མེད་པ་ निष्परिग्रह 213.8.

भवितुम् 53.6; ཡོད་པར་འགྱུར་བ་ཡིན་ भविष्यति 66.20.

3) वृत् I Â. — ཡོད་(པ་) I वर्तते 150.20 (cf. emend.), II वर्तन्ते 148.5, III वर्तमान 106.7, 149.11, IV वृत्त 89.14, V वृत्ति f. 44.7, 150.9, 15, 19, 173.17, 174.13; ཡོད་པ་ཡིན་ वर्तते 43.9.

ཡོད་(པ་) cf. ཡོད་.

विद्यमान 53.8, 122.15, 203.8.

विधि m. 55.8, 16, 17, 18, 61.18, 82.9. 83.14, 15 (cf. emend.), 18, 19, 84.4, 89.3, 110.12, 162.12.

विधान n. 162.6.

विधेय 48.14.

pro संनिधि m. 88.8.

संभव m. 70.12, 116.6, 14 (bis), 120.6, 9 (bis), 127.5.

सद्भाव m. 174.7, 8, 176.3, 177.8, 178.10, 179.11.

pro स्थित 82.1.

pro गत 21.12, 15, 22.3 (a), 4 (c), 106.9.

pro अवस्थित 189.7 (a).

pro प्रवृत्ति f. 158.6.

pro आसज्जित 25.1.

pro इति 69.2.

pro bahuvr. 71.2.

add. 4.16, 17, 5.8, 11, 13, 15, 12.15, 18.6, 22.3 (b), 4 (a, b), 24.3, 33.13, 37.11, 43.10 (a), 46.7, 51.17, 52.1, 54.1, 13, 14, 60.12 (bis), 66.3, 6, 74.2, 3, 77.12, 80.11, 90.9, 92.9, 94.11, 95.2, 3, 9, 13, 110.7 (bis), 11, 12, 115.3, 12, 117.6, 7, 118.6, 119.6, 8, 122.7 (b), 143.10, 146.13, 15, 147.1, 155.11, 157.7, 159.2, 167.7, 9, 173.9, 178.6, 180.13, 14, 186.17, 187.8, 189.7 (b), 195.3 (bis), 5 (bis), 197.4 (bis), 11, 12, 202.11, 205.1, 209.12, 210.7, 12, 212.6, 216.11.

ཡོད་པ་དང་མེད་པ་ सदसत्त्व n. du. 118.2, 195.9, 198.1, 5.

ཡོད་པའི་ཕྱིར་ °त्वात् 105.12; pro ablat. 54.12, 15, 73.1, 6, 12, 74.1, 76.19, 77.6, 16, 78.4, 81.1, 10.

211.4, 9, III वेदन n. 26.18; རིག་པར་བྱ་(བ་) वेदितव्य 17.18, 40.16, 86.2, 19, 87.14; 89.18, 219.4.

2) गम् pass. — རིག་པར་བྱ་(བ་) I गम्यते 69.7, II गम्यन्ते 50.5.

3) संविद् II — རིག་(པ་) I संविदित 26.1, II संवेदन n. 22.18, 25.14, 15, 26.4, 6, 35.9.

4) pro दृश् IV — རིག་པར་བྱ་(བ་) द्रष्टव्य 218.14.

5) add. — རིག་པར་བྱ་ 87.5.

རིག་བྱ་ लक्षण n. 49.1, 51.4, 62.15, 63.8, 69.11, 72.8, 85.17, 97.12, 15, 99.10, 111.16, 112.1, 5, 119.15, 120.1, 121.5, 7, 122.8, 190.17, 191.8.

རིག་བྱེད་ (वेद् m.) add. 210.9 (bis), 10.

རིགས་(པ་) अर्हात 192.5.

युज्यते 109.7, 182.14; युज्यन्ते 4.18.

युक्त 5.2, 60.1, 90.18, 91.6, 129.11, 192.8, 215.12 (bis).

जाति f. 15.1.

न्याय m. 113.2, 144.4, 221.3, 222.1. Sine sanscr. 130.4 (ད་བསྒྲུབ་པར་བྱ་བར་རིགས་ངེས་པ་གཞན་ཅི་ཞིག་ཡོད་ཅེས་བྱ་བའོ་ किमिदानीं जगति नियतं किंचित्साध्यं स्यादिति), 221.15.

རིགས་ཅན་དེ་ལྟ་བུ་ एवंजातीय 153.7.

རིགས་འདྲ་བ་ समानजातीय 23.14.

རིང་དུ་གྱུར་པ་ दूरस्थत्व n. 73.9.

རིང་པོ་ उच्च 54.3; दूर 52.14.

རིང་པོ་(ཉིད) उच्चत्व n. 54.4, 7.

རིང་བ་ असंनिधान n. 32.11.

རིང་བ་ལས་ दूरात् abl. adv. 30.11.

རིང་བར་གནས་པ་ दूरस्थ 32.10.

རིན་པོ་ཆེ་ रत्न n. 5.5.

རིམ་གྱིས་ क्रमेण (instr. adv.) 156.16, 169.8.

རིམ་པ་ क्रम m. 5.7, 85.1.

རིམ་པས་ན་ क्रमेण (instr. adv.) 182.9.

རིམས་ནད་ ज्वर m. 5.5.

རུང་ངོ་ pro opt. 209.13.

རུང་(བ་) योग्य 17.16, 18.6, 11, 14, 16, 17

(bis), 19.15, 18, 20.4, 8, 28.4, 30.9, 52.11, 53.17, 98.8, 17, 134.13 (bis), 156.8.

योग्यता f. 42.3 (རུང་བ་ཙམ་གྱི་སྒོ་ནས་ योग्यतया) 50.10, 57.14 (cf. 42.3), 105.16 (རུང་བའི་སྒོ་ནས་ योग्यतया) 111.9 (cf. 42.3); add. 35.18.

རུང་བ་ཉིད་ योग्यता f. 18.19; योग्यत्व n. 98.6, 7, 120.3, 121.14, 15.

རེ་ཞིག་ तावत् 97.11, 177.10.

རེ་རེ་ एकैक 164.18, 182.5, 10.

རེག་པ་ स्पर्श m. 73.1, 4, 5, 7, 9, 12, 16, 17, 74.1, 9, 77.7, 8, 11, 16, 78.3, 5, 6, 9, 13, 80.10, 13, 16, 81.12, 17, 82.4, 155.17 (bis), 156.17 (bis), 158.3 (bis), 9, 13, 14, 15, 161.7.

རེས་འགའ་ कदाचिद् 102.2, 3, 4, 103.9; add. 103.8.

རོ་ pro puncto post ར་.

pro इति 34.19, 67.2, 218.17.

རླངས་པ་ बाष्प m. 79.5, 145.18, 146.3, 4 (bis; རླངས་པ་ལ་སོགས་པ་ཉིད་དུ་ बाष्पादित्वेन), 8 (id.).

རླབས་ तरङ्ग m. 156.11.

རླུང་ वात m. 21.13, 22.1.

ལ་

ལ་ part. dat. vel. locat. passim.

pro प्रति 77.4, 203.13.

ལ་ལ་ཞིག་ किंचिद् (कश्चिद्) 151.12; add. 152.1.

ལག་པ་ कर m. 27.18.

ལངས་པ་ उद्रेद m. 79.18.

ལན་ उत्तर n. (cf. ཀླག་གཅོད་ et ཀླག་ཆོད་) 220.12, 13 (bis), 14 (bis), 221.1 (bis); परिहार m. 87.10; समाधान n. 87.11; add. 220.12.

ལན་གཉིས་ द्विस् adv. 17.11.

ལམ་པོ་ཆེ་ रथ्या f. 201.8, 11, 13, 202.5, 10, 15.

ལས་ कर्मन् n. 150.13, 20, 200.7, 13, 16, 206.7, 13 (bis).

part. ablativi passim.

ལས་སུ་བྱ་བ་ व्यापार m. 34.1,

ལེང་ཏྲོག་ काच m. 22.8.

ལུང་ आगम m. 143.1, 185.4, 9, 10, 11 (bis), 16, 17, 186.1, 5, 6, 192.9; pro तद्द 186.4.

1. ལུས་ अवशिष् pass. — ལུས་ अवशिष्यते 15.7.

2. ལུས་ शरीर n. 2.6, 173.4, 7, 12, 176.15, 177.4, 182.1; काय m. 142.17.

ལུས་ཀྱི་ कायिक 67.8.

ལུས་ཅན་ मूर्ति 201.1 (རྫས་ཐམས་ཅད་དུ་སོང་བ་མ་ཡིན་པ་ཚད་ཡོད་པ་ནི་ལུས་ཅན་ཡིན་ असर्वगतद्रव्यपरिमाणं मूर्तिः) मूर्त 151.8, 200.18, 201.4.

ལུས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ अमूर्तत्व n. 150.17, 200.6, 12, 206.10, 13, 15.

ལུས་ཅན་མ་ཡིན་པ་ཉིད་ अमूर्तत्व n. 149.17, 150.18.

ལེགས་པར་ add. 222.7.

ལེགས་པར་བྱས་པ་ संस्कार्य 167.16 (cf. emend.).

ལེན་པ་ (cf. བླངས་ et བླང་) उपादान n. 10.11, 15.

ལེའུ་ परिच्छेद m. 41.9.

ལོ་མ་ पत्त्र n. 42.16, 17.

ལོ་ཙཱ་བ་ add. 222.5.

ལོག་ (praet. cf. ལྡོག་ et ཟློག་) निवृत् I — Â. ལོག་ན་ निवर्तमान 91.1; ལོག་ (པ་) I निवृत्त 113.16, 163.16, 177.11, 13, 14, II निवृत्ति f. 50.19, 62.16, 63.16, 18, 64.1, 6, 9, 16, 17, 65.1, 2 (bis), 8, 12, 13, 18, 74.9, 90.4, 9, 10, 15, 17, 91.3 (ལོག་ཏུ་ཟིན་ निवृत्तौ), 112.9 (bis), 10, 11, 12 (bis), 13, 116.15, 117.1, 118.7, 11, 12, 120.2, 4, 5, 6, 122.17, 123.1 (bis), 2, 6 (bis), 163.17, 164.1. 197.9, 16, 199.14, 206.13, 210.17; ལོག་པ་ཡིན་ निवर्तेत 177.8.

ལོག་པ་ cf. ལོག.

विपरीत 5.1, 186.9, 11; विपर्यय m. 170.1, 4; व्यतिरेक m. 177.15; व्यावृत्त 214.12, व्यावृत्ति f. 196.18.

ལོག་པ་ཉིད་ व्यावृत्तत्व n. 177.10.

ལོག་པའི་ཤེས་པ་ मिथ्याज्ञान n. 11.2, 6, 8, 16.11, 12.

ལོག་པར་རྟོགས་པ་ विप्रतिपत्ति f. 12.3, 4, 6, 15.20, 16.19, 17.1 (cf. emend.), 22.19, 28.17, 33.5 (bis), 40.10 (bis), 41.8, 9, 124.10, 128.9.

ལོགས་ཤིག་ཏུ་ pro केवलम् 125.8; पृथक् adv. 193.7, 8, 17, 194.8.

ལོགས་ཤིག་ན་ पृथक् adv. 194.2; add. 193.15.

ལོང་ (cf. སྱུ) कर्ष m. 79.13, 18, 80.8, 11, 12, 16, 81.1, 6, 7, 8, 11, 17, 82.4.

ལོང་བ་ अन्ध 25.4.

ལོངས་སྤྱོད་ उपभोग m. 168.3.

ལོངས་སྤྱོད་པ་ भोगिन् 168.7.

ཤ་

ཤ་ཟ་ पिशाच m. 160.16.

ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ་ n. pr. (शाक्यमुनि); add. 221.13.

ཤི་བ་ (cf. འཆི་བ་) मृत 173.8; मरण n. 143.12.

1. ཤིང་ इन्धन n. 79.9.
काष्ठ n. 162.3, 5.
तरु m. 72.10, 142.5, 9 (cf. emend.), 10 (bis), 143.6, 8, 10, 11, 15, 144.1.
वृक्ष m. 16.12, 13, 14 (bis), 18, 21.16, 42.17, 53.12, 15, 16, 54.3, 4, 7, 8, 71.19, 72.6, 12, 15 (b), 88.15, 108.8, 9, 188.18.
वृक्षत्व n. 72.14, 17.

2. ཤིང་ coniunctio (cf. ཅིང་ et ཞིང་) 75.3, 84.16, 143.2, 176.8.

ཤིང་མ་ཡིན་(པ) अवृक्ष 54.5.

ཤིང་མེད་པ་ निर्वृक्ष 72.11, 15 (a).

ཤིང་ཚོགས་པ་ इन्धन n. 79.9.

ཤིང་ཤ་པ་ शिंशपा f. 53.12, 15, 17, 54.1, 2 (bis), 4, 5, 9 (b), 71.19, 72.4, 5, 13, 108.8, 9; pro शिंशपात्व n. 54.6, 9 (a).

ཤིང་ཤ་པ་ཉིད་ शिंशपात्व n 72.7, 14, 17, 88.15.

ཤིན་ཏུ་ अत्यन्त 7.8, 16, 38.9.

ཤིན་ཏུ་གསལ་བ་ स्फुटतर 27.14.

ཤུགས་ सामर्थ्य n. (ཤུགས་ཀྱིས་ सामर्थ्यात् abl. adv.), 3.10, 12, 4.4, 47.14, 17, 51.2, 65.7, 9, 67.17, 71.9, 97.2, 114.15, 115.1,

5) प्रतिपद् IV Â. — ཤེས་(པ) प्रतिपन्न 124.9.

6) प्रती II — ཤེས་པ་ I प्रतीत 88.16, 116.8, II प्रतीति f. 17.16, 18.6, 7, 71.9, 88.18, 15, 89.4, 6, III प्रत्यय m. 35.19, 36.1, 6, 8, 88.10, 185.12, 186.12.

7) pro विज्ञा IX—ཤེས་པ་ I विज्ञात 47.18, 98.17, 196.9, 204.4, II (cf. རྣམ་པར་ཤེས་པ་) विज्ञान n. 6.7, 32.8(a), 35.4, 7, 36.9, 136.5, 7, 9.

8) add. — ཤེས་པ་ 33.8, 9; ཤེས་པ་ཉིད་ 24.11.

ཤེས་བྱ་བ་ (cf. ཅེས་བྱ་བ་ et ཞེས་བྱ་བ) इति 53.4, 164.18, 173.7, 18, 177.4, 178.17, 186.1, 18, 193.11, 218.5; add. 176.1.

བཤད་ (praet. et fut. cf. འཆད་) 1) अभिधा III — བཤད་ཟིན་ अभिहित 117.11.

2) आख्या II — བཤད་པ་ I आख्यात 104.9, 199.16, II आख्यान n. 33.2, 139.14, 199.4, 16, 200.1.

3) आह् — བཤད་པ་ 23.7, 33.10, 142.14, 199.11.

4) कथ् X — བཤད་པ་ कथित 139.12.

5) दृश् caus. — བཤད་པར་བྱ་(བ) दर्शनीय 195.7.

6) प्रकाश् caus. — བཤད་པར་བྱ་བ་ प्रकाशयितव्य 96.7.

7) प्रत्यवमृश् VI — བཤད་(པ) प्रत्यवमृष्ट 125.5; བཤད་པར་བྱ་བ་ प्रत्यवमर्ष्टव्य 125.4.

8) वच् II — བཤད་(པ) I उच्यते 32.13, 35.18, 38.7, 44.19, 103.1, 194.9, II उक्त 35.17, 36.15, 17, 137.18 (བཤད་མ་ཐག་པ་ अनन्तरोक्त), 182.18, 183.2, 7, 185.6, 186.4, 194.17, 195.2, 196.3, 9, 18, 197.1, 200.2; བཤད་དུ་ཟིན་ उक्त 196.5; བཤད་ཟིན་(པ་) उक्त 48.5, 7, 111.11, 171.6, 196.2, 5.

9) विवृ I — བཤད་པ་ विवरण n. 124.12; བཤད་པའི་ཕྱིར་ विवरीतुम् 124.18, 219.7.

10) व्याख्या II — བཤད་ནས་ I व्याख्याय 38.2; pro व्याख्यात 67.2; བཤད་པ་ I व्याख्यान n. 137.14, II व्याख्या f. 221.2; བཤད་པར་ I व्याख्यातुम् 33.2 (བཤད་པར་འདོད་པ་ व्याख्यातुकाम) 92.4 (id.), 93.16 (id.), II pro व्याख्येय 93.15; བཤད་པར་བྱ་(བ་) व्याख्येय 69.18, 132.8; བཤད་བྱ་ व्याख्येय 126.10; བཤད་པའི་ཕྱིར་ व्याख्यातुम् 27.1; བཤད་ཟིན་ व्याख्यात 94.8, 99.10; བཤད་དགོས་ व्याख्येय 94.2.

11) व्युत्पद् IV Â et caus. — བཤད་པ་ I व्युत्पादित 13.14, II व्युत्पत्ति f. 13.6.

བསྒུས་(པ་) अपकरणा n. 142.6, 12.

ས་

ས་ पृथिवी f. 99.4, 146.5; भू f. 147.1.

ས་ཕྱོགས་ प्रदेश m. 50.14, 51.1, 66.6, 8.

ས་བོན་ बीज n. 33.16, 42.1.

སངས་རྒྱས་པ་ बौद्ध 131.10, 11, 142.13, 143.4, 148.9, 169.2.

སམ་ (post ས་) वा 215.14.

སམ་ — ཀུང་དུང་ » 132.6—7.

སིམ་པ་ सात n. 26.8, 10, 11.

སུ་ कः (किम्) 140.17.

སུ་མ་ཏི་ཀཱི་རྟི་ (n. pr.) add. 222.5.

སུས་ཀུང་ केनचिदपि 155.12.

སུན་འབྱིན་པ་ दूषण n. 219.1, 2 (མ་ཚང་བ་ཉིད་ལ་སོགས་པ་སྨྲས་པ་ནི་སུན་འབྱིན་པ་དག་ཡིན་ནོ་ दूषणानि न्यूनताद्युक्तिः) 4, 7, 10, 15, 17, 220.3, 6, 8, 10 (bis), 11.

སེམས་ चित्त n. 25.15, 17, 19, 26.2, 8; चेतस् n. 27.6.

སེམས་པ་ चेतन 144.12.

སེམས་པ་ཅན་ चेतन्य n. 144.15.

སེམས་པ་མེད་པ་ अचेतन 144.5, 8; अचेतन्य n. 144.10.

སེམས་མེད་པ་ अचेतन 144.14.

སེམས་ཡོད་པ་ चेतन 142.5, 10 (a); चेतन्य n. 142.10 (b).

སེམས་ལས་བྱུང་བ་ चैत्त m. 25.15, 17, 19.

སོགས་པ आदि 1.9, 2.4, 3.10, 4.9, 14, 18, 5,1, 12, 16, 13.18, 16.3, 11, 18, 21.2, 12, 18, 16, 22.1, 2, 7, 8 (bis), 9, 12, 18, 25.4, 18, 19, 26.6, 7, 8 (bis), 10 (a), 11, 33.16, 17, 35.7, 41.14, 42.4, 18, 44.9 (bis), 46.1, 49.4, 50.7, 51.9, 18, 52.1, 54.7, 63.6, 64.9, 12, 66.1, 69.18, 72.18, 75.6, 9, 76.6, 10, 79.18, 80.1 (bis), 2, 3, 81.2, 7, 8, 9, 17, 82.4, 11, 14, 17 (bis), 83.12, 16, 17, 84.15, 85.10, 15, 16, 86.4, 12, 14 (bis), 16, 17, 87.7 (bis), 8, 18, 88.4, 89.2, 3, 4, 7, 11, 12, 97.14, 98.1, 17, 19, 100.1, 10, 103.10, 15, 16, 108.8, 110.8, 16 (bis), 111.17, 116.12, 122.1, 124.4, 129.16, 130.6, 8, 16 (ter), 131.2, 4, 5, 6, 15, 18, 19, 132.2, 15, 133.6, 139.17, 142.1, 15, 16, 17, 143.6, 144.5, 8, 9, 10, 13 (bis), 146.1, 4 (bis), 5, 9, 148.3, 8, 149.12, 13, 14, 16, 17, 150.8 (bis), 13, 14, 151.2, 15, 152.3, 4 (bis), 6, 8, 9, 10 (a), 14, 153.4 (b), 12, 159.12, 20 (bis), 160.8, 162.3, 5, 163.3, 4, 5 (bis), 6, 8 (bis), 11, 14, 15, 17, 164.2, 3, 5, 9, 10, 11 (bis), 167.12, 13, 15, 18, 168.2, 3, 6, 169.5, 9, 172.6, 9, 173.3, 9, 10 (bis), 11, 12, 174.18, 175.4, 176.3, 10, 12, 16, 177.1, 11 (bis), 178.3, 15, 180.16, 181.3, 182.1, 2, 186.1, 188.18, 191.17, 201.7, 8, 10, 12, 16, 202.4, 6, 9, 14, 16, 19, 203.11, 12, 13, 16, 206.9, 16, 17, 207.1, 5 (bis), 18, 208.5, 10, 11, 18, 209.6 (a), 8, 17, 210.2, 3, 4, 5, 12, 211.1, 2, 3, 6, 8, 18, 212.1, 4, 9, 13, 14, 213.1, 4, 5, 216.12, 219.2, 4, 7, 9, 13, 16, 17.

°आदिक 149.8, 9, 13 (b), 16 (b), 18, 150.1, 151.15 (b), 152.10 (b), 159.14, 207.12, 208.19, 209.4.

°प्रभृति 151.3.

add. 4.19, 26.10 (b), 53.3, 65.5, 82.14, 130.13, 153.4 (a), 174.17, 209.6 (b).

སྲིད་ 1) संभू I et caus. — སྲིད་(པ) I संभवति 62.11, 161.14, 16, 181.19, 185.9, II संभाव्यते 4.19, III संभव m. 63.2, 5, 64.1, 109.18, 110.1, 127.14,

114.9, 16, 139.14, 16, 18, 19, 140.3, 7, 9, 10, 13, 165.1, 182.3, 5, 184.18, 193.5, 10, 210.10 (a), 213.10; त्रय n. 3.12; त्रयी f. 209.15, 210.10 (b, c), 211.4, 8.

གསུམ་ཉིད་ त्रित्व n. 55.2.

གསུམ་པ་ तृतीय 44.4, 126.14, 15, 18, 19, 156.7, 9, 157.3, 167.7, 9, 10.

གསུམ་རིག་པ་ त्रयीविद् 209.15, 210.10, 211.4, 8.

གསོན་པོ་ जीवत् 173.4, 8, 12, 176.15, 177.4, 182.1.

བསལ་ cf. སེལ་

བསགས་པ་ संचित 167.17; संचिति f. 168.1; समूह m. 146.6.

བསམ་ praet. བསམས་ 1) अभिप्रे (अभि-प्र + इ) II — བསམས་པ་ अभिप्रेत 208.18; བསམ་པ་ अभिप्राय m. 136.20, 137.1, 5, 8, 9, 11.

2) चिन्त् X — བསམ་པར་བྱ་(བ་) चिन्त्यते 3.15, 206.3.

3) मन् IV Â. — བསམས་ནས་ मत्वा 132.3; བསམ་པར་བྱ་(བ་) मन्तव्य 15.8.

བསླན་པ་ विनिवेशन n. 27.6.

བསླབ་པ་ शिक्षण n. 45.13.

བསླབས་པ་ उपदिश्यमान 145.18.

ཧ་

ཧ་ཅང་ཐལ་བར་འགྱུར་བ་ अतिप्रसङ्ग m. 204.3.

ལྷག་པ་ अधिक 6.14, 105.7.

ལྷག་མ་ शिष्ट 86.6.

ལྷག་པར་བྱས་ན་ अतिरिच्यमान 83.7.

ལྷགས་པ་ pro शीत n. 80.1.

ལྷང་ཚེར་ अभ्रक n. 27.16.

(དང་)ལྷན་ཅིག་(ཏུ་) समम् 70.17; सह 18.1, 87.19, 95.5, 106.15, 125.8, 141.7, 153.15, 156.1, 3, 161.5, 8, 10, 162.9, 15, 17, 175.1; pro एकत्र adv. 192.8.

ལྷན་ཅིག་ཏུ་རྒྱུ་བ་ सहचारिन् 163.14, 15; सहचारित्व n. 164.1.

Errata

Page	*s. v.*	*Printed*	*Read*
49.a.	—	ཕྱུང་ — अनुष्ठ 54.5	ཕྱུང་དུ་ — अनुष्ठ 54.5 (cf. emend.)
50.b)	མཕྱུང་། दृप्	प्रश्यत्	पश्यत्
57.b)	དེ་བཞིན་དུ་	एतम्	एवम्
66.a)	འདུས་པ་	संनिघि	संनिधि

Additional Notes and Corrections to the Sanscrit-Tibetan Index

Page	*s. v.*		*Printed*	*Read*
2a.	अतस्		དེའི་ཕྱིར་ན་ 87.4; དེས་ན་	དེའི་ཕྱིར་ན་ 87.4; དེ་ཕྱིར་ 95.15; དེས་ན་
3a.	अदस्		sine tib. 61.11.	tib. དོན་ 61.11.
»	अदृश्य	མ་མཐོང་བ་	—	35.19.
4b.	अनर्थ	དོན་མེད་པ་	12.20, 21.	12.20 (bis), 21.
7a.	अनुभव	ཉམས་སུ་ མྱོང་བ་	11.6, 14.	11.6, 14 (b).
	»	མྱོང་བ་	—	11.14 (a).
9b.	अन्यत्र	གཞན་ལ་	47.16, 70.6.	47.16, 70.6, 10.
17b.	अवस्थापयितुम्	གཞག་པར་	—	15.18.
25a.	°आभ bah.	སྣང་བ་	—	12.8, 7.
» a–b.	आभासते		ལྟར་སྣང་བ་ 95.5.	སྣང་བ་ 95.5.

Page	s. v.	Printed	Read
26 b.	श्वाश्वास	ཡིད་བརྟེན་	ཡིད་བརྟན་
29 a.	इति	इत्यतेद्	इत्येतद्
31 a.	उच्चारणा	སྨྲ་བ་ 60.2.	སྨྲས་པ་ 60.2.
36 b.	एतावत् དེ་ཙམ་དུ་	78.3, 85.20.	78.3, 85.20, 87.8, 9.
38 a.	कथन	སྟོན་པར་བྱུད་པ	སྟོན་པར་བྱེད་པ་
»	कथन སྟོན་པར་ བྱེད་པ	45.1.	38.2, 45.1.
40 a.	काष्ठ ཤིང་	—	71.5, 6.
41 b.	कृ	कृर्त	कर्तृ
42 b.	केवल འོན་ཀྱང་	63.8.	30.5, 63.8.
»	»	འིབའ་ཞག་ཏུ་ཟད་	འབའ་ཞིག་ཏུ་ཟད
47 b.	चित्त སེམས་	sine tib 5 (b).	sine tib. 11.5 (b).
51 a.	तथा च དེ་ལྟར་ན་ ཡང་	—	52.19.
»	तथा च सति དེ་ལྟ་ ཡིན་ན་	—	37.22.
57 b.	दर्शन རབ་ཏུ་སྟོན་པ་	—	15.5.
63 a.	निराकर्तुम् བསལ་ བར་	—	47.11.
63 b.	निर्भास སྣང་བ་	4.14, 18.	4.14, 17, 18.

Page	*s. v.*	*Printed*	*Read*
66b.	पठ् འབྱུང་	पठयत्ते	पठ्यत्ते
69a.	पीन ཆེན་པོ་	—	43.12, 13.
71b.	प्रति སོ་སོ་ལ་	5.18.	5.18, 17.16.
77a.	प्रवर्तयितुम् གཞུག་པར་	—	3.8.
86a.	यद्यपि མོད་ཀྱི་	18.20, 89.1.	18.20, 89.1, 19, 91.18.
» 2.	यान བགྲོད་པ་	—	9.18.
89b.	उक्तवान् (वच्) བརྗོད་པ་ཡིན་	—	42.2.
101a.	व्यवस्था རྣམ་པར་གཞག་པ་	—	82.14.
103a.	व्युत्पादयितव्य བསྐུན་པར་བྱ་བ་	—	2.4.
104a.	शिला	(एकशिलाघ्यटिते	(एकशिलाघटिते
109a.	संप्रति ད་ལྟར་	39.11, 12, 13.	39.11, 12, 13, 41.7.
115b.	स्मरत् (स्मृ) དྲན་པར་བྱེད་པ་	—	38.7.

